Algemeene kerkelijke geschiedenis der Christenen. (Vervolgd door A. Ijpeij)

Ijsbrand van Hamelsveld, Annaeus Ijpeij

11. Θ.
160.

Digitized by Google

ALGEMEENE KERKELIJKE GESCHIEDENIS, DER CHRISTENEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

ALGEMEENE KERKELIJKE GESCHIEDENIS,

DER

CHRISTENEN,

DOOR

IJSBRAND VAN HAMELSVELD.

ELFDE DEEL.

MET PLAATEN.

TE HAARLEM BIJ
FRANÇOIS BOHN,
MDCCCV.

Digitized by Google

Digitized by Google

INHOUD

VAN HET

ELFDE DEEL.

DERDE BOEK.

Bevattende het derde tijdperk; van de regeering van den Keizer KONSTANTYN den Grooten, in het begin der vierde eeuw, tot de opkomst van MOHAMMED, in de zevende eeuw.

VERVOLG VAN HET VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Toeſtand van den Chriſtelijken Godsdienſt, en Godsdienſtleere. – Voortgang der oude Godsdienſt-twisten met de Ariânen, Semi-Pelagiânen enz. Nieuwe twisten; NESTORIUS, EUTYCHES, Monophyſiten, enz. . . Bladz. 1.

VIERDE BOEK.

Bevattende het vierde tijdperk; van de opkomst van MOHAMMED, in de zevende eeuw, tot het begin der kruistogten, of het Pausſchap van GREGORIUS VII, in de elfde eeuw.

EER-

Digitized by Google

INHOUD.

EERSTE AFDEELING.

Van de opkomst van MOHAMMED, tot den dood van KAREL den Grooten, van het jaar 622 tot 814.

EERSTE HOOFDSTUK.

Korte ſchets der Wereldlijke Geſchiedenis, van MOHAMMED, tot den dood van KAREL den Grooten. . . . . Bladz. 146.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Staat der Geleerdheid, en voornaamſte Schrijvers. . . . . Bladz. 163.

DERDE HOOFDSTUK.

Uitbreiding van het Christendom. Bekeering van Heidenſche Volken. Staat der Jooden. MOHAMMED en zijn Godsdienſt. . Bladz. 201.

VIERDE HOOFDSTUK.

Toeſtand der Geeſtelijkheid. Biſchoppen. Monniken, Kanunniken. Roomſche Biſchoppen. . . . . Bladz. 355.

KER-

Digitized by Google

KERKELIJKE GESCHIEDENIS.

DERDE BOEK.

BEVATTENDE HET DERDE TYDPERK; VAN DE REGEERING VAN DEN KEIZER KONSTANTYN DEN GROOTEN, IN HET BEGIN DER VIERDE EEUW, TOT DE OPKOMST VAN MOHAMMED, IN DE ZEVENDE EEUW.

VERVOLG VAN HET VEERTIENDE HOOFDSTUK.

Toeſtand van den Christelijken Godsdienst, en Godsdienstleere. Voortgang der oude Godsdienst-twisten met de Ariänen, Semi-Pelagiänen enz. Nieuwe twisten; Nestorius, Eutyches, *Monophyſiten enz.*

Het gevoelen, hetwelk men aan NESTORIUS toeſchreef, en als Ketterij in hem veröordeelde, onvoorzichtig tegengeſproken, en met te verregaande drift beſtreden, gaf wel dra aanleiding tot een ander daar tegen overſtaand gevoelen, hetwelk naar EUTYCHES genoemd, en in hem, als Ketterij veröordeeld is geworden.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Eer wij echter daar van, en van de menigvuldige en heillooze twisten, welke daar op gevolgd zijn, en zoo vele ergerlijke tooneelen hebben opgeleverd, ſpreken, willen wij hier, CYRILLUS, den beſtrijder en vervolger van NESTORIUS, wat nader leeren kennen, te meer omdat hij, niet zonder reden, zich de beſchuldiging heeft op den hals gehaald, dat hij, met al zijnen ijver voor de regtzinnigheid, in der daad, dezelfde gevoelens als EUTYCHES heeft gekoeſterd en voorgeſtaan.

Berichten van het leven en de ſchriften van CYRILLUS van Alexandrië.

CYRILLUS zag het levenslicht te *Alexandrië*, in het laatſte gedeelte der IVde eeuw. De Biſchop THEOFILUS (*) was zijn Oom, zijn Moeders Broeder, gelijk men gemeenlijk gelooft, of zijn Vaders Broeder, gelijk een later Schrijver (†) uitdruklijk zegt. Hij werd, gelijk hij zelf meldt (§), van jongs af in de Heilige Schrift onderwezen, door rechtzinnige en heilige vaderen. Onzeker is het, of hij een Monnik, en wel dezelfde Monnik CYRILLUS geweest zij, wien ISIDORUS van *Peluſium* (**) verwijt, dat hij zelfs in de Woeſtijn zich door gedachten aan de ſteden ontruſtte. Dit is zekerder, dat hij in het jaar 403 tegenwoordig was bij de Kerkvergadering *op den Eik* bij *Chalcedon*, op welke zijn Oom

(*) Men zie van dezen hatelijken vervolger van CHRYSOSTOMUS ons VIde *Deel*, *Bladz.* 360. en volgg.

(†) NICEPHOR. *Hist. Eccles. L.* XIV. *C.* 25.

(§) *Act.* V. *Concil. Ephes. ap.* HARDUIN *Tom.* I. *Conc. pag.* 1496.

(**) *Libr.* I. *Epist.* 25. *pag.* 8.

Digitized by Google

Oom THEOFILUS de afzetting van CHRYSOSTOMUS bewerkte (*).

Na het overlijden van THEOFILUS, in het jaar 412, werd CYRILLUS tot deszelfs Opvolger verkozen; wien hij ook getrouw navolgde in het uitbreiden van zijn gezag, hetwelk door de volgende Bisschoppen van *Alexandrië* steeds meer werd uitgebreid, daar zij in alles naar eene opperheerschappij stonden, juist gelijk de *Roomsche* Bisschoppen deden, zegt SOCRATES (†). Het eerste, hetwelk CYRILLUS deed, was, dat hij alle de Kerken der *Novatiänen* te *Alexandrië* deed sluiten, en hunnen Bisschop deszelfs geheele bezitting ontnam. In het jaar 415 verdreef hij de *Joden* uit *Alexandrië* (§), waar over zich de Stadhouder ORESTES, gelijk over andere ondernemingen van CYRILLUS, zoo zeer belgde, dat zijn haat tegen denzelven onverzoenlijk werd, te meer, toen kort daar na 500 Monniken uit het *Nitrisch* Gebergte, even als die, welke THEOFILUS tegen DIOSKORUS en zijne Broederen eens ophitste (**), tot ondersteuning van CYRILLUS te *Alexandrië* kwamen. Dezen scholden ORESTES openlijk voor een Afgodendienaar en Heiden, en als hij hun toeriep, dat hij een Christen en door ATTICUS, Bisschop van *Konstantinopolen*, gedoopt was,

Hij volgt zijn Oom THEOFILUS op. Verdrijft de Joden uit Alexandrie. Zijne vijandschap tegen den Stadhouder ORESTES enz.

(*) *Synodic. C.* 56. *et in Lupi Epistt. Patr. T.* I. *Ep.* 56. *p.* 131. Vergel. VI *Deel*, *Bladz.* 384.

(†) *Hist. Eccles. Libr.* VII. *Cap.* 7, 11.

(§) Vergelijk *Deel* V. *Bladz.* 124.

(**) Zie *Deel* VI. *Bladz.* 372.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

was, wierp hem één van deze Monniken, AMMON genoemd, met een' ſteen tegen het hoofd, dat het bloed 'er uit gudſte. Het volk greep dezen Monnik, wien de Stadhouder ter dood liet brengen. Deze en de Biſchop CYRILLUS gaven beiden, elk op zijne wijze, berigt van het gebeurde aan het Keizerlijke Hof. CYRILLUS eischte het lijk op, en liet het in de Kerk begraven; hij noemde AMMON THAUMASIUS, *den verwonderlijken*, en gebood zelfs, dat men hem als *Martelaar* zou erkennen, omdat hij voor den Godsdienst geſtreden had. Doch dewijl verſtandige Christenen deze buitenſporigheden ten hoogſten afkeurden, bedekte hij dit tooneel allengs met ſtilzwijgen (*). Wij hebben ook reeds verhaald (†), dat CYRILLUS niet buiten vermoeden is gebleven, van deel gehad te hebben aan den moord van de voortreffelijke HYPATIA, in het jaar 415 of 416. Tot dezen twist tuſschen den Stadhouder en den Biſchop ſchijnt ook de wet betrekking te hebben omtrent de *Parabolanen* of ziekenoppaſsers te *Alexandrië*, welke eerst aan den Stadhouder, maar twee jaren later aan den Biſchop, onderworpen werden (§).

CYRILLUS behield ook den haat tegen overledenen, welken hij van zijnen Oom als overgeërfd had, bijzonder tegen CHRYSOSTOMUS, wiens onregtvaardige afzetting en Kerkelijke regtzinnigheid niet lang na zijn dood door de Biſchoppen van *Konſtantinopo-*

(*) SOCRATES *l. c. Cap.* 14.

(†) Vergel. *Deel* V. *Bladz.* 148.

(§) Zie *Deel* V. *Bladz.* 237, 238.

Digitized by Google

polen en *Antiöchië* erkend werden, maar waar toe CYRILLUS niet verſtaan wilde, die hem nog ſteeds met den verrader JUDAS vergeleek (*), en ſchoon hij eindelijk door ISIDORUS van *Peluſium* zich liet overreden, evenwel altijd de afzetting van CHRYSOSTOMUS als onberispelijk bleef aanmerken (†).

Zijne predikatiën.

Met meer roem volgde hij zijnen Oom na, in het houden en rondzenden van *Paaschpredikatiën*, volgens de gewoonte der *Alexandrynſche* Biſchoppen (§); van dezen zijn 'er nog 29 over, welke met het jaar 419 beginnen (**). Behalven dezen hebben wij nog *dertien* andere preeken (††), doch, welke niet veel te beduiden hebben.

Zijne overige ſchriften.

Doch als Schrijver heeft CYRILLUS, in menigte, grootte, en verſcheidenheid van zijne nagelatene werken zijnen oom THEOFILUS ver övertroffen. Onder zijne *Uitlegkundige* werken, die alleen vier Folio Deelen uitmaken, ſtaan XVII *Boeken van de aanroeping en veréering van God in geest en waarheid* voor aan (§§), welke eene *allegoriſche*, *myſtiſche*, en *phyſiſche* verklaring van vele plaatſen uit MOZES *Boeken* behelzen; zoo ſchreef hij nog een ander vrij groot werk, in denzelfden ſmaak, hetwelk hij zelf den naam van *ſierlijke uitleggingen* gaf. (Γλαφυρα) (***). Dragelijker zijn zijne *uitleggingen over*

(*) *Ep. ad Atticum inter* CYRILLI *Epp. p.* 201. *T.* V. P. II.
(†) *In Synod. C.* 56. (§) *Deel* VI. *Bladz.* 462.
(**) *Homil. de feſtis Paſchalib. T.* V. P. II. *p.* 1-350.
(††) *l. c. p.* 350-417. (§§) *Opp. T.* I. *p.* 1-631.
(***) *Opp. Tom.* I. P. II. *pag.* 1-433.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

over JESAIAS (*), met welke zijne *uitleggingen over de kleine* XII *Profeeten* veel overeenkomst hebben (†); zelfs is het hier merkwaardig, dat hij eenmaal den woordelijken zin verdedigt tegen *allegoriſche* uitleggingen, ſchrijvende over HOSEA: „ Men zal ons op geenerlei wijze overreden, de „ letter te verwerpen, de geſchiedenis als ijdel te „ veroordeelen, en de zaak zelve voor onvoegelijk „ te houden; zoo als die genen, welke gelooven, „ dat de Profeet GOMER, (eene hoer en hoerekinderen,) niet werkelijk getrouwd hebbe, daar „ toch de Schrift zoo vele omſtandigheden daar „ van opgeeft." Van alle deze uitlegkundige ſchriften van CYRILLUS onderſcheidt zich weder zijne uitlegging *over de Euangeliegeſchiedenis van* JOANNES *in XII Boeken*, welke echter niet geheel maar van het *zevende* en *achtſte* Boek enkel ſtukken voorhanden zijn (§). Deze uitlegging beſtaat meer in geheele leerſtellige en wederleggende Verhandelingen over Godgeleerde onderwerpen, dan wel in eene doorlopende verklaring der woorden en zaken, hoewel hij hier en daar den zin der woorden opheldert. — De overige *leerſtellige* en *wederleggende* ſchriften van CYRILLUS zijn ook vrij talrijk. De meesten derzelven betreffen het Katholijk Geloof van de Drieëenheid, en inzonderheid zijn leerſtelſel over CHRISTUS. Hier toe behoort zijn werk *over de heilige en eenswezige Drieëenheid*, (ἡ βιβλος των Θη-

(*) *Commentarior. in Jeſ. Libb.* V. *T.* II. *p.* 1-920.
(†) *Opp. T.* III. *p.* 1-870. (§) *Opp. T.* IV. *p.* 1-1123.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Θησαυρον περι της αγιας και ομοουσιας Τριαδος) (*). Nog zijn 'er *zeven geſprekken* van CYRILLUS *over de Drieëenheid*, en *twee over de Menſchwording van* CHRISTUS (†). In de laatſte vaart hij, met vele bitterheid, tegen NESTORIUS uit; gelijk hij dit nog in een ander klein geſchrift doet, (*ſcholia de incarnatione Unigeniti*) (§), doch waar van ſlechts een klein gedeelte in het *Grieksch* overgebleven is (**). *Drie aanſpraken over het Geloof* aan den Keizer THEODOSIUS, en de Keizerlijke Prinſeſſen (††), en eene *wederlegging der lasteringen van* NESTORIUS, *in vijf Boeken* (§§), behooren tot den twist met NESTORIUS, gelijk ook zijne *twaalf anathematismen* en derzelver *verdediging* tegen de *Oosterlingen*, en tegen THEODORETUS; zijne *veräntwoording* aan Keizer THEODOSIUS (***), en eindelijk eene verklaring van het *Niceenſche* Geloof, gericht aan verſcheidene Geeſtelijken en Monniken, waar in hij zoekt te toonen, hoe zeer THEODORUS van *Mopsveſtia* hetzelve tegenſpreekt (†††).

Zijne ſchriften tegen de

In de Geſchiedenis der verſchillen over ORIGENES (§§§) zagen wij, dat vele Monniken in *Egypte An-*

(*) *Opp. Tom.* V. P. I. *pag.* 1-388.
(†) *Dialogi Opp. Tom.* V. P. I. *pag.* 388-778.
(§) *l. c. pag.* 779-800.
(**) Vollediger *in Opp. Marii Mercat.* P. II. *p.* 238-241.
(††) *Opp. T.* V. P. II. *p.* 41. (§§) *Opp. T.* VI. *p.* 1-143.
(***) *Opp. Tom.* VI. *pag.* 241-260.
(†††) *Opp. Tom.* V. P. II. *pag.* 174.
(§§§) Zie VI *Deel*, *Bladz.* 366.

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Antrophomorfiten waren. Een aantal derzelven, die op den Berg *Calamon* leefden, geloofde nog ſteeds, dat *God eene menſchelijke gedaante moest hebben*, omdat de mensch naar Gods beeld geſchapen is. CYRILLUS, dit vernemende, ſchreef daar over aan CALOSGRIUS, waarſchijnlijk eenen Abt in die Gewesten (*), ook voegde hij bij dezen Brief een opſtel tegen dit gevoelen, (*Liber adverſus Antrophomorphitas*) (†).

Anthrophomorfiten.

Zijn werk tegen JULIANUS.

Onder alle de werken van CYRILLUS mag als het beste worden aangemerkt zijne *verdediging van den Christelijken Godsdienst tegen* JULIANUS, *in tien Boeken* (§), van welk werk wij reeds te voren geſproken hebben (**).

Zijn dood

Hoe ergerlijk voorts CYRILLUS zich gedragen hebbe, in den twist met NESTORIUS, en de daar mede verbondene verſchillen, heeft ons de Geſchiedenis reeds verhaald. Deze twisten hielden hem het overige van zijn leven bezig tot aan zijne dood, welke in het jaar 444 voorviel. Hij liet aan zijne bloedverwanten groote rijkdommen na, ook liet hij aanzienlijke erfmakingen na aan zijnen Opvolger, dien tevens bezweerende, om zijne bloedverwanten niet te ontrusten. Maar deze, DIOSKORUS, vervolgde hen des te meer, en bragt hen, door zijne afperſſingen, tot

(*) *Ep. ad Calos. T.* VI. *Opp.* P. II. *p.* 363.

(†) *l. c. pag.* 366-398.

(§) *Opp, T.* VI. P. I. *p.* 1-362. Ook in de werken van JULIANUS, door SPANHEIM uitgegeven.

(**) Zie *Deel* IV. *Bladz.* 457.

Digitized by Google

tot de uiterſte behoeftigheid, waar over een derzelven zich bij de Kerkvergadering van *Chalcedon* beklaagde (*). CYRILLUS heeft na zijne dood den titel van *de Heilige* behouden, enkel om zijnen ijver voor de regtzinnigheid, en niettegenſtaande zijne handelwijze en daden, welke niets minder dan heilig waren, en welke men met zijnen ijver voor de regtzinnigheid niet kan verſchoonen. Men vindt eene lijst van alle zijne ſchriften bij FABRICIUS (†). Zij zijn te Parijs in het jaar 1638 in VII Deelen in *Folio* in het licht gegeven door J. AUBERT, Kanunnik te *Laon*, en Profesſor te *Parys*.

Berigten van THEODORETUS.

Wij kunnen, eer wij tot de Geſchiedenis der *Eutychianery* overgaan, eenen anderen Leeräar der Christenen, eenen tijdgenoot van CYRILLUS, niet voorbij gaan, die, hoe zeer ook alle Leeräaren van dit Tijdperk in geleerdheid te boven ſtreevende, (hoewel hij tevens niet min dan zij, met veel bijgeloof of ligtgeloovigheid bezet was,) en hoe zeer uitmuntende door zucht tot vrede, echter, wegens zijne vrijmoedigheid, naauwlijks den naam van *Ketter* heeft kunnen ontgaan, en terwijl CYRILLUS de *Heilige* genoemd werd, zich met dien van *den Zaligen* heeft moeten vergenoegen.

Zijn gewoone naam is THEODORETUS, (Θεοδωρητος,) omdat zijne ouders, volgens SUIDAS, hem als

(*) *Libellus Athanaſii Presbyter. Alexandr. advers. Dioscor. in Act. Concil. Chalcedon. Act.* III. *p.* 332. *in* HARDUIN *Concil. Tom.* II. *pag.* 406.

(†) *Biblioth. Gr. Vol.* VIII. *pag.* 559-592.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

als een bijzonder *geſchenk van God* beſchouwden, maar in de Handſchriften heet hij meermalen THEODORITUS, en zoo ſchrijven ook vele nieuwe Schrijvers. Zijn geboortejaar is onzeker; volgens ſommigen zal hij in het jaar 386, volgens anderen, in het jaar 393, te *Antiöchië* geboren zijn. Hij zelf verhaalt van zijne Moeder veel, hetwelk wonderbaar is, hetwelk hij, uit eerbied voor haar en de toenmalige Kluizenaars, geloofde. Een derzelven genas haar door het teeken des kruis van een ongemak aan de oogen, en boezemde haar zulken afkeer in van opſchik en vermaak, dat zij van nu af aan, als eene boetelinge, leefde (*). Een ander gaf aan zijne Moeder, die dertien jaren onvruchtbaar geweest was, hoe zeer zijn Vader vele *Askeeten* om hunne voorbidding verzocht had, eindelijk de verzekering, dat zij een' Zoon ter wereld zou brengen, doch onder voorwaarde, dat deze aan God gewijd moest worden (†). Deze omſtandigheden hadden in het vervolg veel invloed op de gezindheden van THEODORETUS, gedurende zijn ganſche leven. Als kind werd hij meermalen bij deze heilige mannen gebragt, om hunnen zegen te ontvangen, een van welken aan zijne Moeder een ſtuk van zijnen gordel ſchonk, waar mede zij hem, zijn' Vader, en zich zelve, meermalen van ziekten genas (§).

Men

(*) THEODORET. *Religios. Hist. C. 9. T.* III. *Opp.* P. II. *pag.* 1188. (†) *Ibid. Cap.* 13. *pag.* 1213.
(§) *l. c. Cap. 9. pag.* 1194.

Digitized by Google

Zijn Monniksleven

Men behoeft zich dus niet te verwonderen, dat hij ook naar de volmaaktheden van zoodanige Kluizenaars ſtreefde, die in graven, holen, of onder ellendige hutten, van geſtotene natte gerst, of anderszins armoedig onder geſtadig vasten en bidden levende, des te meer gezocht, als wonderdoeners verëerd, en algemeen gehoorzaamd werden, hoe meer zij zich van de wereld ſchenen te verwijderen. Ook werd hij al vroeg naar het Klooster van den Heil. EUPREPIUS bij *Antiöchië* gezonden, hetwelk hij lange jaren achter een bijna nooit verliet (*) Echter werd hij gelukkig naar het voorbeeld van de geleerdſte Kerkleeräaren onder de *Grieken* gevormd, en zijne uitmuntende gaven aangekweekt; onder deze zijne onderwijzers noemt hij zelf DIODORUS van *Tarſus*, en THEODORUS van *Mopsvestia* (†), waar bij NICEPHORUS (§) ook CHRYSOSTOMUS telt. Men zal het een en ander evenwel kwalijk van een mondelijk *onderwijs kunnen* verſtaan, maar het in dien zin dienen te nemen, dat THEODORETUS hunne ſchriften verëerde, en daar uit zijne bekwaamheden ontleende. Hij was nog in zijne eerſte jeugd, toen hij, hoewel tegen zijne neiging, tot Voorlezer der Gemeente aangeſteld werd (**). Men gist, dat hij door den Biſchop ALEXANDER van *Antiöchië* tot *Diaken* is ingewijd geworden. Hij zelf zegt, in een'

(*) THEODOR. *Epist.* LXXXI. *T.* IV. *Opp. p.* 1140.

(†) *Epist.* XVI. *pag.* 1078. *l. c.*

(§) *Hist. Eccles. Libr.* XIV. *Cap.* 54.

(**) THEODOR. *Hist. Relig. C.* 12. *l. c. p.* 1203.

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

een' zijner Brieven, dat hij in zijn Klooster gebleven is, tot hij Biſchop werd (*), en dat hem deze waardigheid tegen zijnen wil is opgedragen.

Wordt Biſchop van Cyrus

Cyrus of *Cyrrhus*, de Hoofdſtad van het *Syriſch* Landſchap *Cyrrhestica*, naar den *Eufraat* toe, twee dagreizen van *Antiöchië*, was het Bisdom, hetwelk hem werd toevertrouwd, in het jaar 420 of 423 (†). Dit was eene kleine ſtad met weinige arme inwoners, doch tot welke evenwel 800 kleinere Gemeenten of Kerspels behoorden (§). Nu Biſchop geworden, veränderde THEODORETUS echter niet van levenswijze, dan voor zoo veel volſtrekt noodig was, om zijn ambt te kunnen waarnemen; en hij beminde (**) de rust meer, dan velen uit den Monnikenſtand, die geern Kerken regeeren wilden. Na de dood zijner ouderen had hij zijn van hen geërfd vermogen aan de armen uitgedeeld, en ook als Biſchop verkoos hij eene vrijwillige armoede; hij bezat geen huis, noch akker, zelfs geene grafplaats (††). Als hij in nood was en vervolgd werd, nam hij de geſchenken der Biſchoppen niet aan, eenen enkelen uitgezonderd, wiens liefde jegens hem buitengewoon was (§§). Integendeel beſteedde hij een groot deel der inkomſten van zijne Kerk, tot verfraaijing en gemak der ſtad, die hij voorzag van overdekte gallerijen, twee groote bruggen, openbare baden, en eene

(*) *Epist.* LXXXI. *pag*: 1140.
(†) *Epist.* LXXXI. CXVI. CXIII.
(§) *Ep.* XXXII. CXIII. (**) *Ep.* LXXXI.
(††) *Ep.* CXIII. (§§) *Ep.* CXXIII.

Digitized by Google

eene waterleiding (*). Men had daar gebrek aan kunſtenaars, ook deze trok hij naar *Cyrus*. Onder anderen verzorgde hij de ſtad van geneesheeren (†). *Hij* was de voorſpraak voor de inwoners van zijn Kerspel bij de Keizerlijke Bevelhebbers en bij de Keizerin PULCHERIA (§). Prijswaardig is zijn ijver, waar mede hij een' aanzienlijk man van *Carthago*, CELESTIACUS, die door de *Vandalen* alles verloren had, aan zijne vrienden ter onderſteuning aanprees (**). Aan gelijke zeden had hij zijne Geestelijkheid gewend. Deze had, gelijk hij, in 25 jaren niets met de regtbanken te doen gehad, en niet het geringſte geſchenk aangenomen; al hetwelk hij ook van zijne huisgenoten zeggen kon (††).

Zijn ijver in het bekeeren van Ketters.

Hij was in het prediken bijzonder ijverig, niet alleen in *Cyrus*, maar ook in andere *Syriſche* ſteden, zoo als *Antiöchië*, *Berrhoea* enz., predikte hij dikwijls (§§). Hij vond in zijn Kerspel eene menigte *Ariänen*, *Macedoniänen*, en bijzonder *Marcioniten*. Deze allen had hij in het jaar 449 tot de *Katholijke* Kerk overgebragt, en alleen van de laatſte gezindte wel 20,000 gedoopt, niet zonder moeite en zelfs met levensgevaar (***), doch altijd zonder geweld of dwang te gebruiken. Alleen volgens zijn eigen verhaal, niet zonder wonderen, waar bij men in dezen an-

(*) *Epist.* LXXIX. LXXXI. CXXXVIII.
(†) *Ep.* CXIV. CXV. (§) *Ep.* XLII. XLIII.
(**) *Ep.* XXIX-XXXVI. (††) *Ep.* LXXXI. *p.* 1140.
(§§) *Ep.* LXXV. LXXXI. LXXXIII.
(***) *Ep.* LXXXI. CXIII. CXXV.

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G Jaar 476. tot 622.

anders zoo geleerden man den bijgeloovigen Monnik ligtelijk herkent. Als hij bezig was, met de Ketterij van MARCION in zijn Bisdom geheel uit te roeijen, is zijn eigen verhaal (*), nam deze partij den toevlucht tot de Duivelen, een van welken hem 's nachts toeriep: „ Waaröm bekrijgt gij MARCION? wat leed heeft hij u gedaan? houd op „ hem aan te vechten! anders zult gij ondervinden, „ welk een goed de rust is; ik zou u al lang „ omgebragt hebben, als ik niet gezien had, dat u „ een koor van Martelaren, benevens JAKOB," (dit was een vermaard Kluizenaar, in wiens leven THEODORETUS dit verhaalt,) „ u beschermde." Behalven hem werden deze woorden nog gehoord van een' vriend, die bij hem sliep, en nog van anderen in zijn huis. Ook begreep hij spoedig, dat door de Martelaren, die hem beschermden, een flesch vol olie van dezelven, die bij zijn bed hing, en door den Kluizenaar, deszelfs oude mantel bedoeld was, die onder zijn hoofd lag enz. Doch wij hebben reeds genoeg bijgebragt, om de zwakheid ook van eenen der grootste mannen van dezen tijd kenbaar te maken.

Zijne betrekkingen en gedrag omtrent NESTORIUS.

Gedurende zijn verblijf in het Klooster te *Antiochië* was hij nader met NESTORIUS, die daar insgelijks leefde, bekend geworden, evenwel vertoont hij zich bij de twisten met NESTORIUS, en deszelfs onregtvaardige behandeling te *Efeze*, in het jaar 431, niet zoo zeer een bijzonder vriend van den-

(*) *Relig. Hist. C.* 21. *T.* III. *Opp.* P. II. *p.* 1243.

denzelven, als wel, gelijk andere Oosterſche Biſſchoppen, als een' billijk verdediger tegen openbaar geweld. In den grond was het hem, even als JOANNES van *Antiöchië*, minder te doen om het leerſtelſel van NESTORIUS te redden, dan wel, om CYRILLUS te toonen, dat deszelfs begrippen ver waren van regtzinnig te wezen, gelijk hij ook verſcheidene ſchriften met dat oogmerk opſtelde, en in het licht gaf tegen CYRILLUS, tot dat hij, na vele moeilijkheden, genoodzaakt was, zich met hem omtrent het jaar 434 te bevredigen, gelijk wij in den loop der *Nestoriäanſche* verſchillen gezien hebben.

Het was derhalven geen wonder, dat men hem langen tijd als een Ketter aanmerkte, waar voor hem ook drie algemeene Kerkvergaderingen verklaard hebben, alhoewel de Kerkvergadering van *Chalcedon* hem in zijne eere herſteld heeft; te meer werd THEODORETUS zwart gemaakt, omdat hij, niettegenſtaande zijne bevrediging, niet alles wilde goedkeuren, wat CYRILLUS dacht, ſchreef en leerde. Als derhalven deze *Patriärch* en zijn vriend PROCLUS te *Konſtantinopolen* ook de ſchriften van den overledenen THEODORUS van *Mopsvestia* veröordeeld wilden hebben, onder voorwendzel, dat dezelve de bron behelsden van de Ketterijën van NESTORIUS, redde hij met anderen de eer van dezen zijnen leermeester tegen CYRILLUS, in een bijzonder Boek, hetwelk niet zonder hevigheid geſchreven is (*). GARNIER

(*) Men heeft 'er eenige ſtukken van in *Concil. Conſtantin.* II. *Coll.* V. *in* HARD. *T.* III. *Concil. p.* 106.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476 tot 622.

NIER (*) heeft vergeefs uit LIBERATUS (†) zoeken te bewijzen, dat hij het hoofd van eene gezindte geweest zal zijn, welke omdat zij geen hoofd erkende, *Acephali* zal genoemd zijn, maar waarſchijnlijk heeft hier eene verwarring plaats met eene *Eutychiaanſche* partij van dezen naam.

Hij wordt door DIOSKORUS vervolgd.

Tot ongeluk van THEODORETUS en de geheele Oosterſche Kerk, was DIOSKORUS, nog ſlechter dan CYRILLUS, denzelven in het Bisdom van *Alexandrië* opgevolgd. Deze hield zich door THEODORETUS beledigd, omdat deze eenen Sijnodalen Brief van den Bisſchop van *Konſtantinopolen* ondertekend had, beweerende, dat de regten der Bisſchoppen van *Antiöchië* en *Alexandrië* daar door waren geſchonden (§). Hier kwamen zedert het jaar 448 de nieuwe twisten bij met EUTYCHES, tegen wien THEODORETUS zich met andere Oosterſche Bisſchoppen verzetteden. DIOSKORUS, die veel invloed ten Hove had, bragt te weeg, dat THEODORETUS in het jaar 448 bevel kreeg, zich niet van *Cyrus* te verwijderen; alzoo men hem bij den Keizer beſchuldigd had, dat hij meermalen *Synoden* of Kerkvergaderingen te *Antiöchië* hield, en onrust ſtookte (**). Naderhand erkende THEODOSIUS zelf (††), dat hij hem niet lijden

(*) *De fide Theod. Disſ.* I. *p.* 169. *T.* V. P. I. *p.* 169. *Theod.*

(†) *Breviar. C. 9. in* LABB. *Concil. T.* V. *p.* 751.

(§) THEODOR. *Ep.* LXXXVI. *T.* IV. *Opp. p.* 1157,

(**) *l. c. Ep.* LXXIX, LXXXII.

(††) *Ep. ad Dioscor. Alexandr. in Act. Concil. Chalced. T.* II. *Hard. p.* 80.

den mogt, omdat hij tegen CYRILLUS geſchreven had. THEODORETUS gehoorzaamde, maar verdedigde zich tevens vrijmoedig in Brieven aan de voornaamſte Staatsdienaren (*), en verzocht zich voor eene vergadering van Biſchoppen en kundige Overheidsperſonen te mogen verantwoorden. Te voren had hij reeds aan DIOSKORUS geſchreven, en hem zijne overëenſtemming in het geloof met CYRILLUS herinnerd (†), maar deze noemde hem desniettegenſtaande een' *Neſtoriäan*, en ſprak het Banvonnis openlijk voor de Gemeente te *Alexandrië* tegen hem uit. De veröordeeling van EUTYCHES, op eene Kerkvergadering te *Konſtantinopolen*, in het jaar 448, verhinderde DIOSKORUS ook niet, om hem op de beruchte vergadering te *Efeze*, in het jaar 449, als een' Ketter van zijn Bisdom te laten ontzetten (§). Thans keerde zich THEODORETUS, dien men zelfs met ballingſchap dreigde (**), aan den *Roomſchen* Biſchop LEO, verzoekende, dat die zich zijne zaak aantrekken wilde (††), te gelijk met de Weſterſche Biſchoppen (§§). Ondertuſſchen werd hij, gelijk hij verlangd had, in een Klooſter bij *Apamea* gebannen (***), alwaar men zelfs ſchijnt verboden te hebben, hem de noodige behoeften toe te reiken (†††), evenwel ontbrak het hem nergens aan, en

(*) *Ep.* LXXIX-LXXXII. (†) *Ep.* LXXXVI.
(§) *Act. Synod. Epheſ. latrocin. ap.* HARDUIN *Tom.* II. *pag.* 71. (**) *Ep.* CXVI.
(††) *Ep.* CXIII. (§§) *Ep.* CXIX.
(***) *Ep.* CXLVI. (†††) *Ep.* CXL.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

en hij zou in overvloed hebben kunnen leven, indien hij alle hem aangebodene geſchenken had willen aannemen (*). Zelf vervolgd en mishandeld, had hij ook nog ſterkte genoeg, om anderen tot ſtandvastigheid op te wekken (†).

Hij wordt herſteld en ſterft.

Onvoorziens veränderde de geſteldheid van het Hof ten zijnen voordeele. THEODOSIUS overleed in het jaar 450, en zijn Zuster PULCHERIA, als ook haar Gemaal MARCIANUS, wien zij het Keizerdom bezorgde, begunſtigden de laatstgehoudene vergadering van *Efeze* in geenen deele. Zij gaven aan de Biſchoppen, die door hetzelve afgezet waren, derzelver vrijheid weder, alhoewel zij eerst door eene nieuwe vergadering herſteld moesten worden; om welke THEODORETUS den Keizer verzocht, dewijl hij ze als noodzaaklijk voor den vrede der Kerke beſchouwde (§). Zij werd ook in het jaar 451 dadelijk te *Chalcedon* gehouden. THEODORETUS verſcheen op dezelve, eerst als beſchuldiger van DIOSKORUS, maar werd eindelijk in zijne regten herſteld; waar bij hij zich geſchikter gedroeg dan de Kerkvergadering zelve. Hij verzocht meermalen, zich voor de vergadering te mogen verantwoorden, maar de Biſchoppen ſchreeuwden: „ Vervloek „ NESTORIUS, zijne leere, en aanhangers!" Vergeefs hield hij hun voor, dat het hem minder om zijn Bisdom dan om eeredding tegen den laster te doen was. Zij herhaalden hunnen eisch met onſtui-

(*) *Ep.* CXXIII. (†) *Ep.* CXXII.
(§) *Ep.* CXXXVII. CXXXVIII.

ſtuimigheid, en begonnen zelfs te roepen: „Hij „is zelf een Ketter! een *Nestoriaan!* weg met „den Ketter!" THEODORETUS week eindelijk voor dit getier, en ſprak het *anathema* uit over NESTORIUS, en over elk, die MARIA geene *Moeder Gods* noemde, of die den Eeniggeborenen in twee Zoonen deelde. Tevens verklaarde hij, dat hij de Geloofsuitſpraak der Kerkvergadering en den Brief van den Biſchop LEO aan haar onderteekend had, en zeide toen tegen de Biſchoppen: vaart wel! waar uit men niet onwaarſchijnlijk beſloten heeft, dat hij aan deze onſtuimige vergadering zijn ongenoegen heeft willen aanduiden. Maar nu ſchreeuwde men hem gelukwenſchingen toe, en prees even zoo luid den Biſchop LEO, die hem reeds te voren in zijne Kerkgemeenſchap aangenomen en onſchuldig verklaard had (*). LEO vermaande hem kort daar na, dat hij tot dankbaarheid voor het gunſtig oordeel, hetwelk de Apoſtoliſche Stoel, door de zorg van den Apoſtel PETRUS, over hem geveld had, met hem zou medewerken, tot uitroeijing der beide jongſte Ketterijën (†). Naar alle waarſchijnlijkheid overleed THEODORETUS in het jaar 457, of kort daar na, zoo als GENNADIUS (§) te kennen geeft; met zijne dood hielden evenwel de bewegingen over zijne regtzinnigheid niet op; zijne nagedachtenis werd

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

(*) *Act. Concil. Chalced. Act.* VIII. *pag.* 496. *Tom.* II. *Concill.* HARDUIN.

(†) LEO M. *Epiſt.* CXX. *Tom.* I. *Opp. pag.* 1218.

(§) *De Viris Illuſtr. Cap.* 89.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

werd nog lang naderhand, zelfs van meer dan éene partij, mishandeld. Niet alleen, dat de *Eutychiänen*, wier voornaamste tegenstreever hij geweest was, hem, op twee van hunne Kerkvergaderingen, in de jaren 499 en 512 in den Ban deden (*), maar ook betrok hem een deel der *Katholijken* zelven, in den schandelijken twist, *de tribus capitulis*, welken wij vervolgens beschrijven zullen.

Zijne schriften.

THEODORETUS heeft ondertusschen eenen vasten roem verworven, door zijne schriften (†). De talrijkste zijn zijne uitlegkundige schriften, welke hem eene aanzienlijke plaats onder de Leeräaren der oude Kerk bezorgd hebben. Sommige Bijbelboeken behandelde hij, bij wijze van vragen, over moeijelijke plaatzen en duisterheden, welke hij voorstelt en oplost; dus behandelt hij de Boeken van MOZES, JOSUA, *de Rigteren* en *Ruth*, in één werk, Εις τα απορα της θειας γραφης, ook *Quæstiones in Octateuchum* genoemd (§). Meestäl bepaalt hij zich tot den woordenlijken zin, dien hij niet ongelukkig ontvouwt, en slechts zelden mengt hij allegorische, tij-

(*) VICT. *Tun. in Chron. ad ann.* 499. *et* MARCELL. *Chron. ad a.* 512.

(†) In zijne Brieven heeft hij velen van dezelven zelf genoemd, zoo ook GENNADIUS, FOTIUS heeft 'er verscheidene in zijne *Bibliotheek* oordeelkundig behandeld, en NICEFORUS CALLISTUS (*H. E.* XIV. 54) die genoemd, welke hij kende. Opzettelijk heeft van dezelven gehandeld GARNIER *Disf.* II. *de Scriptis Theodoreti.*

(§) *Tom.* I. *Opp. Part.* I. *p.* 1-352.

Digitized by Google

tijpiſche, of zedelijke toepaſſingen in. — Op gelijke wijze heeft hij ook de *Boeken der Koningen*, waar onder ook die van SAMUEL begrepen zijn, en der *Chronieken*, behandeld (*). — Over de *Pſalmen* heeft hij eene volledige verklaring nagelaten (†). — Zijne *Uitlegging* van het *Hoogelied* (§) heeft vermoeden verwekt van onëchtheid, maar is van anderen als een echt werk van THEODORETUS verdedigd. In dezelve blijft hij bij eene geheimzinnige uitlegging van dit Lied, alhoewel zijn leermeester THEODORUS eenen anderen weg had ingeſlagen. — Van zijne Uitlegging der Profeeten zijn van die van JESAIA ſlechts uittrekſels overig (**), maar die van JEREMIA, EZECHIEL, DANIEL, en de XII *Kleine Profeeten*, benevens het *Boek Baruch* (††), zijn volledige bewaard. — Onder zijne Uitlegkundige ſchriften munten bijzonder uit zijne *Verklaringen* en *Opheldering*en der *Brieven* van PAULUS (§§). Opmerklijk is hier de vervalſching van zijne uitlegging van 1 *Cor.* III. 13-15, omdat hij op die plaats niets gewaagd heeft van een Vagevuur, waar tegen men weggedaan heeft eene verklaring over *Gal.* II. waar PAULUS eene beſtraffing meldt, door hem aan PETRUS gegeven. Welke vervalſchingen waarſchijnlijk af-

(*) *Opp. Tom.* I. P. I. *pag.* 353-600.
(†) *Opp. Tom.* I. P. II. *p.* 601-1586.
(§) *Opp. Tom.* II. P. I. *pag.* 1-164.
(**) *Opp. Tom.* II. P. I. *p.* 165-402.
(††) *Opp. l. c. p.* 403-668. P. II. *p* 669.1694.
(§§) *Opp. Tom.* III. P. I. *pag.* 1-718.

Digitized by Google

III boek. XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

afkomſtig zijn van later Griekſche Affchrijvers in *Italië*, die den Paus waren toegedaan.

Na deze *Uitlegkundige* ſchriften, komen zijne XVII *Kerkredenen over de Voorzienigheid* in aanmerking (*), die met geene geringe kennis der Natuurkunde, zeer leerzaam, in eenen bevallig welſprekenden ſtijl zijn opgeſteld. THEODORETUS behandelde dit onderwerp ook in een ander Deel zijner ſchriften, doch met een bijzonder oog op de leerſtelſels der Griekſche Wijsgeeren over de Goddelijke Voorzienigheid, hij gaf hetzelve den tijtel: *Genezing der Griekſche*, (of *Heidenſche*,) *krankheden*; ook *Erkentenis der Euangelie-waarheid uit de Wijsgeerte der Grieken*, (Ἑλληνικων θεραπευτικη παθημαλων, ἡ Ἐυαγγελικης αληθειας ἐξ ἑλληνικης φιλοσοφιας ἐπιγνωσις) (†). — Tegen de Ketters heeft hij veel meer geſchreven, tegen welken zijn *uittrekſel van Ketterſche Fabelen* in het gemeen gerigt is (§). Onbegrijpelijk is in dit werk de plaats, waar hij tegen NESTORIUS, wel eer zijn vriend, zoo verbazend uitvaart, als een werktuig des Duivels, een ſchijnheiligen trotschaart, die zich van zijne hooge waardigheid alleen daar toe bediend heeft, om eene voor lang bedachte laſtering tegen den Eeniggeborenen uit te breiden; de leere der Apostelen en van alle regtzinnigen te beſtrijden, en de geheele wereld te ontrusten; men kan van deze he-

(*) *Tom.* IV. *Opp. pag.* 482-686.
(†) *Opp. Tom.* IV. *pag.* 689-1040.
(§) *Tom.* IV. *Opp.*

Digitized by Google

heviglheid naauwlijks eenige andere reden geven, dan dat THEODORETUS zich al te zeer geſchikt hebbe naar de geſteldheid zijner tijden en tijdgenooten. *Dit* zelfde Hoofdſtuk is nog afzonderlijk en meer uitgebreid voor handen (*), doch misſchien is deze uitbreiding het werk van eenen ijveraar, die aan de regtzinnigheid van THEODORETUS dezen dienst heeft willen bewijzen. Van zijne *Wederlegging* der XII Banvloeken van CYRILLUS is reeds geſproken; maar dan zijn 'er nog *zeven geſprekken* van hem, de drie eerſten over de Heilige Drieëenheid tegen de *Anomoeën*, het vierde en vijfde tegen de *Macedoniänen*, en de beide laatſten tegen de *Apollinaristen*. Nog gewaagt FOTIUS (†) van XXVII *Boeken* van THEODORETUS, *tegen Ketterſche leeringen*, van welken men niet met zekerheid kan zeggen, hoe veel 'er van overig is. — Zekerder behoort aan hem een leerſtellig wederleggend geſchrift, hetwelk hij Ἐρανιςης, (zoo heet de Ketter naar het door *bijdragen zamengebedelde*, wegens de wijze van het ontſtaan van het Kettersch Leerſtelſel,) als ook πολυμορφος, (naar de *menigerleije gedaanten*, welke de Ketters aannemen,) genoemd heeft (§). Dit ſtuk is wel voor het uitberſten der *Eutychiänery*, waarſchijnlijk tuſſchen de jaren 444 en 447 opgeſteld, maar evenwel tegen dezelve gerigt, omdat men reeds in de *Neſtoriäanſche* verſchillen, bijzonder

(*) *Lib. contra Neſtor.* THEOD. *T.* IV. *Opp. p.* 1041-1053.
(†) *Cod.* LXVI. *pag.* 32.
(§) *Opp. Tom.* IV. *pag.* 1-279.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

der toen CYRILLUS te zeer op de tegenovergeſtelde zijde ſcheen te hellen, die zelfde leerſtellingen aantaſtte, welke naderhand den naam van *Eutychiaansche* gekregen hebben. Dit geſchrift is in *drie geſprekken* afgedeeld. *Het eerſte*, waar aan hij het opſchrift Ατρεπτος, *de onveränderlijke*, geeft, bewijst, dat de Godheid des eeniggeborenen Zoons onveränderlijk is; het *tweede*, Ασυγχυτος, *de onvermengde*, leert, dat de verëeniging der Godheid en Menschheid in CHRISTUS, zonder vermenging, geſchied zij; maar in het *derde*, Απαθης, de *onlijdelijke*, wordt aangetoond, dat de Godheid des Verlosfers niet geleden heeft. IJverige aanhangers van CYRILLUS vermoedende, dat THEODORETUS met deze geſprekken bijzonder dezen Patriärch van *Alexandrië* in het oog had gehad, bragten het zoo ver, dat Keizer THEODOSIUS in de jaren 447 en 448 door twee wetten (*), deze en andere ſchriften van THEODORETUS, tegen het Geloof te *Nicee* en te *Efeze*, als ook tegen CYRILLUS, gebood te verbranden en te vernietigen. MARCIANUS trok echter deze wetten weder in (†).

De twee *geſchiedkundige* werken van THEODORETUS, zijne *Kerkelijke Geſchiedenis*, en zijne door hem zoo genoemde *Godsdienſtige Geſchiedenis*, (Φιλοθεος ἱστορια,) zijn van verſchillende waarde,

(*) *In Act. Concil. Chalced.* P. III. *in* HARD. *Concil. Tom.* II. GARNERII *Diſſ.* II. *de libris Theodoreti T.* V. *Opp.* P. I. *pag.* 385.

(†) *Ibid. pag.* 676. *ap.* HARDUIN.

de, gelijk wij reeds meermalen gezegd hebben (*). Ook zijne *Brieven* bevatten ſchatbare bijdragen tot de Kerkgeſchiedenis van zijnen tijd. NICEFORUS (†) *las in* de XIVde eeuw nog meer dan 500 van zijne Brieven, welken hij wegens den fierlijken ſtijl roemt. Thans maken zij, naar de verzameling van GARNIER (§), een getal van 181 uit. Nog zijn er verſcheidene Brokſtukken uit verlorene ſchriften van dezen Biſchop voor handen. Een dergelijk heeft FOTIUS bewaard (**) uit zijne *vijf Kerkredenen tot lof van* CHRYSOSTOMUS, nog anderen vindt men in de uitgave van zijne werken (††). Zijn Boek *tegen de Joden*, zijn *geheimzinnig*, (*myſtiek*,) *werk*, of verklaring van de verborgenheden des Geloofs, en eenige anderen van zijne ſchriften, zijn geheel verloren geraakt.

Uitgave zijner werken.

De *Jeſuit* JAC. SIRMOND bezorgde, in den ouderdom van 83 jaren, eene uitgave van zijne werken te *Parys* 1642 in IV Deelen in *Folio*. Hier bij voegde een ander *Jeſuit*, JOAN GARNIER, een vijfde Deel, waar in hij ook vijf verhandelingen wilde plaatzen, over het leven, de ſchriften, en het geloof van THEODORETUS, ook over de twisten, in welken hij ingewikkeld is geweest, en derzelver gevolgen, zelfs na zijne dood. Dit vijfde Deel

(*) Zie I *Deel*, *Inl. Bl.* XLVIII. en *Deel* V. *Bl.* 221.
(†) *Hist. Eccles. L.* XIV. *Cap.* 54.
(§) *Opp. Tom.* IV. *pag.* 1060-1394.
(**) *Cod.* CCLXXIII. *pag.* 1513.
(††) *Tom.* V. P. I. *pag.* 72. *ſqq.*

III BOEK. XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Deel werd, wegens het tuſſchenkomend overlijden van GARNIER, door JOAN HARDUIN te *Parys*: 1684 uitgegeven. De laatſte en beſte uitgave der werken van THEODORETUS is van den Hoogleeraar SCHULZE, te *Halle* 1769-1774, in V Deelen, IX ſtukken in gr. Octavo.

Overgang tot de Geſchiedenis der Eutychiaanſche twisten.

Van THEODORETUS, dien men den laatſten Geleerden en verdienſtelijken Godgeleerden der Oude Griekſche Kerk genoemd heeft, die door eene mannelijke en redelijke behandeling de waarde der Heil. Schrift, welke al meer en meer begon te wijken voor het gezag der Kerkvaderen, heeft pogen te handhaven, is de overgang ligt tot de beſchouwing van de twisten over de leerſtellingen van EUTYCHES, welke THEODORETUS reeds voor derzelver uitberſting in een opzettelijk daar toe geſchreven ſtuk behandeld en wederlegd had; te weten, lang voor dat EUTYCHES te voorſchijn trad, hadden de Kerkvaders zijne hoofdſtelling, dat CHRISTUS *ſlechts één natuur hebbe*, dan onäangevochten, dan met tegenſpraak, voorgedragen (*). CYRILLUS had, door zijne hevige tegenſpraak van NESTORIUS, tot een ander uiterſte vervallen, door zijne uitdrukkingen van eene *natuurlijke vereeniging*, van *één natuur*, van het geheel wegnemen van het *onderſcheid*, (διαφορα,) *tuſſchen de beide naturen* enz., zich de beſchuldiging van Ketterij bij velen op den hals ge-

(*) CHR. AUG. SALIG *de Eutychianismo ante Eutychen, ſive de Eutychianismi vera ac falſo ſuſpectis tractatus hiſtoricus et theologicus etc. Wolfenbutt.* 1723. 4to.

gehaald, en zelfs zijne latere verdedigers zijn verlegen, hoe hem vrij te spreken; zoodat men, met reden, de onregtvaardigheid van die tijden mag bewonderen, die in CYRILLUS lieten doorgaan, wat men aan EUTYCHES ten ergsten duidde. De verschillen met dezen waren zoo ingewikkeld, werden met zoo vele woede voortgezet, zoo zeer vermenigvuldigd, hoewel hij zelf schielijk het tooneel verliet, dat men noodig heeft, met WALCH, in dezelve de verschillende tijdperken te onderscheiden. Het eerste *tijdperk* bepaalt zich tusschen het jaar 448, tot het einde der Kerkvergadering van *Chalcedon*, die een beslissend oordeel uitsprak, in het jaar 451. Het tweede tijdperk eindigt met het *vereenigingsvoorschrift* van den Keizer ZENO, in het jaar 482, gedurende hetwelk deze aanhang zich sterk uitbreidde, onder den naam van *Monophysiten*. In het derde Tijdvak, tot aan de regeering van Keizer JUSTINIANUS, in het jaar 527, scheidde zich dezelve in verscheidene kleinere aanhangen, die, of uit afkeer tegen eene verbindtenis met de *Katholijken* ontstonden, zoo als de *Acephali*; of uit nieuwe twistvragen, waaromtrent zij zelve oneens waren, zoo als de *Aphthardoceten*, *Phthartolatren*, en *Agnoëten*. Met het vierde Tijdperk, hetwelk zich tot het einde van dat Tijdvak uitstrekt, hetwelk wij nu beschrijven, verkreeg de *Monophysitische* partij hare vastigheid, en wordt sedert *Jakobiten* genoemd. Nieuwe pogingen der *Katholijken*, tot verzoening, mislukten, en strooiden nieuwe zaden van gekijf; waar van de twist *de tribus Capitulis* en de *vijfde alge-*

mee-

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

meene Kerkvergadering voorbeelden gaven; ja, een nieuwe partij der *Tritheïten* vermeerderde nog de onrusten van weêrskanten. Zelfs hielden deze twisten met de VIIde eeuw nog niet op, wanneer zelfs een nieuwe tak van *Eutychiänery*, de *Monothelitische*, te voorschijn kwam, doch de grondkiemen van dezelve vindt men ook reeds in dit Tijdvak.

EUTYCHES

EUTYCHES was een oud *Archimandriet*, of Abt van een Klooster dicht bij *Konstantinopolen*, en tevens Ouderling, die zich reeds in de eerste jaren der *Nestoriäansche* twisten tegen zijnen *Patriärch* verklaard had, en een ijverig vriend van CYRILLUS was. LEO *de Groote* schrijft van hem (*), dat hij zoo onkundig was, dat hij het begin der *Apostolische* Geloofsbelijdenis niet kon begrijpen, aan deze domheid schreef men het in later tijd toe, dat hij, door het tegenspreken van NESTORIUS, in een ander uiterste gevallen zij, maar zoodanige uitdrukkingen in het schrijven van LEO staan gelijk met die, welke FLAVIANUS insgelijks van EUTYCHES gebruikte (†): *dat hij van den baren Duivel bezeten was.* De een en ander waren geslagene vijänden van EUTYCHES, die wel niet geleerd, dat kan men buitendien bij de Monniken van dezen tijd niet zoeken, maar nogtans van het aangenomen leerstelsel, en in de schriften der Kerkvaderen vrij kundig was, gelijk uit zijne nog voor handen zijnde Brieven en andere opstellen blijkt (§). Nog

(*) *Ep.* XXVIII. *ad Flavian. T.* I. *Opp. p.* 803.

(†) *Ep. ad Leon. M. l. c. pag.* 759.

(§) EUTYCHES *Epist. ad S. Leon. l. c. p.* 739. *et in Sy-*

Nog was de twist over NESTORIUS gistende; de verëeniging tusschen de Oosterſche en *Egyptiſche* partij gedwongen; men had den Oosterlingen de ſchriften van THEODORUS van *Mopsvestia* niet kunnen ontnemen, die voor *Nestoriäansch* gescholden werden. Een van de verëerers van dezen Bisschop, IBAS, Bisschop van *Edesſa*, ſedert het jaar 435, moest deszelfs leerſtellingen veröordeelen, en werd na verſcheidene onderzoekingen toch in het jaar 449 genoodzaakt, zoo wel de Kerkvergadering te *Efeze* aan te nemen, als NESTORIUS te vervloeken (*). Staande deze twisten beſchuldigde DOMINUS, Bisſchop van *Antiöchië*, EUTYCHES bij den Keizer THEODOSIUS, „ dat hij de Ketterij van APOLLINARIS trachtte te vernieuwen, dewijl hij, met verſalſching van de verborgenheid der Menschwording, *de Godheid des Eeniggeborenen en zijne Menschheid één natuur* noemde, en beweerde, „ dat 'er eene *vermenging en zamenſmelting* gebeurd „ was, en dat hij het heilzaam lijden zelfs aan de „ Godheid, ſchoon voor geene bevlekking vatbaar, „ toeſchreef; tevens zich verſtoutende, de pilaren der „ waarheid en verdedigers der regtzinnigheid, THEODORUS en DIODORUS, te vervloeken (†).” Doch de-

Wordt beſchuldigd van Ketterij.

Synod. C. 222. *verba Eutychis ſ. pars Confeſſ. fidei ibid. C.* 223. *et in Leon. M. Epiſtt. l. c. p.* 742.

(*) *Concil. Chalced. Act.* IX. *pag.* 501. X. *p.* 508, 512. *ap.* HARDUIN *Concil. Tom.* II.

(†) FACUND. *pro defens. trium Capitulor. Libr.* VIII. *Cap.* 5. XII. 5.

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

deze beſchuldiging ſchijnt geene gevolgen gehad te hebben.

Maar kort daar na, leverde EUSEBIUS, Biſchop van *Doryleum* in *Frygië*, bij eene Kerkvergadering, welke in het jaar 448 te *Konſtantinopolen*, door den Biſchop FLAVIANUS aldaar gehouden werd, een klaagſchrift in, tegen EUTYCHES, met verzoek, om hem daar over te hooren, omdat hij hem reeds meermalen vergeefs over zijne Ketterij onderhouden had. Op zijn verzoek werden ook de Brieven van CYRILLUS aan NESTORIUS en de Oosterſche Biſchoppen voorgelezen, waar op FLAVIANUS en de overige Biſchoppen verklaarden, dat het *Niceensch* Geloof daar in goed uitgelegd was, gelijk zij ook altijd geloofd hadden, „ dat onze Hee„ re JEZUS CHRISTUS, de eeniggeboren Zoon van „ God, volkomen God is en volkomen Mensch, „ uit eene redelijke ziel en een ligchaam — *eensweezens met den Vader naar zijne Godheid, en met „ zijne Moeder naar zijne Menschheid; dat* CHRIS„ TUS *na de Menschwording uit twee naturen, in „ een perſoon*, (ἐν μιᾷ ὑποστάσει καὶ ἑνὶ προσώπῳ,) „ één CHRISTUS, één Heer, en één Zoon is (*)." EUTYCHES ontboden zijnde, ontſchuldigde zich te komen, dewijl hij vast beſloten had, zijn Klooster niet te verlaten; den Biſchop EUSEBIUS noemde hij zijnen ouden vijand, voorts was hij bereid, het Geloof der *Niceenſche* en *Efeziſche* Vaderen en de ver-

Dooreene Kerkvergadering onder FLAVIANUS veroordeeld.

(*) *Act. Concil. Cpolit. a* 448. *in Act. Conc. Chalced. Act.* I. *p.* 110-127. *in* HARD. *Concil. T.* II.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

verklaring van hetzelve te onderſchrijven; doch als zij mogten dwalen, wilde hij hunne belijdenis niet berispen noch onderteekenen, en flechts de Heilige Schrift onderzoeken, die vaster is, dan de verklaringen der Kerkvaderen. Hij voegde 'er bij, dat hij, na de Menschwording van Gods Zoon, *één natuur*, en wel van *God, die vleesch en mensch geworden is*, aanbad; het was onwaarachtig, dat hij leerde, dat God, het Woord, zijn vleesch van den Hemel medegebragt zou hebben; maar dat onze Heere JEZUS CHRISTUS uit twee perſonelijk verëenigde naturen zou geworden zijn, had hij bij de Vaderen niet gevonden; hij beleed, dat de geborene uit MARIA volkomen God en volkomen mensch zij; maar negtans *geen vleesch hebbe van hetzelfde wezen met ons*. Op de aanmerking, dat, dewijl hij twee volkomene zaken, God en Mensch, in CHRISTUS erkende, hij gevolglijk een uit twee naturen *zij*, antwoordde hij, dat hij nooit zeggen zou, dat CHRISTUS uit twee naturen zij, dat hij de natuur van God niet wilde onderzoeken, (φυσιολογειν τον Θεον,) voor dit geloof wilde hij alles lijden. Tevens vernam men, dat hij met de andere Monniken eene verbindtenis zocht op te richten (*).

Eindelijk verſcheen EUTYCHES, na herhaalde indagingen, maar verzeld van Soldaten, Monniken en Krijgslieden van den Opperſtadhouder, voor de vergadering (†). Te weten, de vermaarde geſne-

de-

(*) *l. c. pag.* 140 157.
(†) *l. c. pag.* 160.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

dene en gunſteling des Keizers, CHRYSAPHIUS, was zijn begunſtiger, tot wien EUTYCHES zich gewend had (*), en wiens dooppeet hij zal geweest zijn (†). Volgens een later Schrijver (§), was hij op den Biſchop FLAVIANUS misnoegd, omdat die hem een geſchenk geweigerd had, toen hij het Biſchoppelijk ambt bekomen had. Hoe het zij, met EUTYCHES kwam ook een Keizerlijke Staatsdienaar FLORENTIUS op de vergadering, om dezelve, op uitdrukkelijk bevel des Keizers, bij te wonen (**).

Nu moesten de beſchuldiger en beſchuldigde beiden in het midden der vergadering treden; alwaar de eerstgemelde begeerde, dat EUTYCHES niet alleen zijne belijdenis voor het tegenwoordige afleggen, maar ook het gene hij te voren geloofd had, verantwoorden zou. EUTYCHES was tot het eerſte bereid, en verklaarde, dat hij omtrent de natuur van God niets durfde bepalen; dat hij CHRISTUS en zijn ligchaam niet voor eenswezens met ons hield; voor het overige, dat hij wel wilde leeren, zoo als de tegenwoordig zijnde Biſchoppen; en laatſtelijk ſtelde hij, „ *dat onze Heer wel vóór de vereeniging uit twee naturen beſtaan, maar na dezelve ſlechts één natuur hebbe.*" Toen hij weigerde, deze en dergelijke ſtellingen te vervloeken, ſprak de vergadering, zon-

(*) *Breviculus Hiſtoriæ Eutychianistarum ſeu Geſta de nomine Acacii p.* 431. *in Opp. Sirmond. T.* I.

(†) LIBER. *Brev. cauſ. Neſtor. et Eutychian. C.* 11.

(§) THEOFAN. *in Chronogr. pag.* 84.

(**) *Act. Concil. Cpolit. l. c.*

zonder nader met hem te handelen, het banvonnis tegen hem uit, hoewel FLORENTIUS hem nog zocht te bewegen, dat hij ook na de vereeniging twee naturen erkennen zou, waar tegen EUTYCHES beweerde, dat hij daaromtrent volkomen leerde, zoo als CYRILLUS, ATHANASIUS, en andere Kerkvaders. Thans sprak FLAVIANUS het vonnis uit, dat EUTYCHES overtuigd was geworden, besmet te zijn met de dwalingen van VALENTINUS en APOLLINARIS; nademaal hij nu de goede leere niet wilde aannemen, zoo besloot de vergadering, onder tranen en zuchten, door den van hem gelasterden JEZUS CHRISTUS, dat hij zijne priesterlijke waardigheid, de Kerkgemeenschap met haar, en zijn Opzienersambt in het Klooster, verbeurd had; ja dat ook allen, die voortaan met hem zouden spreken en verkeeren, insgelijks aan den Kerkeban onderhevig zouden zijn. Dit vonnis werd van alle aanwezende *Bisschoppen en Abten*, die meestendeels ook Ouderlingen of Kerkedienaars waren, onderteekend (*).

EUTYCHES beklaagde zich vervolgens ten sterksten over dit vonnis. Volgens hem had FLAVIANUS zijne veröordeeling met andere Bisschoppen reeds besloten, eer men hem verhoord had; de Geloofsbelijdenis, welke hij aanbood, was niet aangenomen; men had hem door geschreeuw en bedreigingen vrees aangejaagd, en door het gemeen op straat voor een' Ketter en *Manicheër* laten schelden, zoodat

EUTYCHES beklaagt zich over dit vonnis

(*) *Acta Conc. Cpolit. l. c. p.* 160-168. *Brevic. Hist. Eutych. l. c.* EVAGR. *H. E.* I. 9. THEOFAN. *l. c.*

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

dat hij, zonder de bedekking der ſoldaten, in levensgevaar geweest zou zijn. Ook beklaagde hij zich, dat men zijne beroeping of *appel* op het oordeel der Biſchoppen van *Rome* en *Alexandrië* niet geächt, maar veel meer andere Biſchoppen en Kloosters gedwongen had, zijn vonnis te onderteekenen (*). Hij had zich namelijk op den Biſchop van *Rome*, doch niet als Opperſten Rigter in Kerkelijke zaken, maar ook op den Biſchop van *Alexandrië* beroepen, ja volgens het verhaal van FLORENTIUS, had hij gewenscht, dat ook de Biſchop van *Jeruſalem* zijne zaak op eene Kerkvergadering onderzoeken wilde. Tegen het een en ander bragten FLAVIANUS en zijne Biſchoppen in, dat EUTYCHES geweigerd had, zich voor de vergadering te ſtellen; en eindelijk niet verſchenen was, dan met eene bende Monniken en Soldaten; dat hij met de Monniken had zamengeſpannen, waar door onruſten ontſtaan moesten; ook ontkenden zij, dat hij zich op andere Biſchoppen of Kerkvergaderingen beroepen had.

Zijne zaak nader onderzocht.

Dewijl EUTYCHES zijne klagten aan het Keizerlijke Hof gebragt had, gaf de Keizer in het jaar 449 last, dat men zijne zaak nader zou onderzoeken. Ten dien einde kwamen, in tegenwoordigheid van drie Keizerlijke Staatsdienaars, FLAVIANUS en 33 andere Biſchoppen te *Konſtantinopolen* in hetzelfde jaar bijëen, om

(*) *Libellus Confeſſionis Eutychis ad Synod. Epheſin. in Act. Concil. Chalcedon. Act.* I. *p.* 98-106. EUTYCHIS *Epiſt. ad Leon. Opp. Leon. M. T.* I. *p.* 739.

om de bezwaren te hooren, en weg te nemen, welke drie Monniken uit het Klooster van EUTYCHES, in zijn' naam, (omdat hij, als in den Kerkeban zijnde, niet zelf verſchijnen mogt,) voordroegen, Bij onderzoek bleek, dat de handelingen der Kerkvergadering niet vervalscht waren, zoo als EUTYCHES geklaagd had, maar wel dat het over hem gevelde vonnis reeds voor de bijëenkomst dier vergadering was ontworpen en opgeſteld, en dat FLAVIANUS geweigerd had, zijne Geloofsbelijdenis aan te nemen.

Aanmerking over de leervan EUTYCHES

Het moet zeker ieder een bevreemden, daar CYRILLUS van *Alexandrië* geleerd had, dat 'er in CHRISTUS maar *ëéne natuur* zij, hoewel hij *natuur* en *perſoon* in dezelfde beteekenis nam, daar zijn vriend AKACIUS, Biſchop van *Melitene*, insgelijks op deze leerwijze aandrong, omdat zij hem de geſchiktſte voorkwam, om de gewaande Ketterij van NESTORIUS te vermijden, en daar hetzelfde oogmerk ook plaats had bij EUTYCHES; dat men hem niet gevraagd heeft, in welken zin hij zijne uitdrukkingen nam, te meer, omdat hij naauwlijks zichzelven zal verſtaan hebben; trouwens, het gene zijne partijën hem toedichtten, dat hij eene *vermenging* en *verändering* der beide naturen in CHRISTUS uitgedacht, de *menſchelijke* natuur werkelijk *vernietigd*, hem dus ſlechts een *ſchijnligchaam* toegeſchreven zou hebben, en wat daar voorts uit volgen mogt, heeft hij nooit voor het zijne erkend; veel meer beleed hij CHRISTUS, als *een' volkomen mensch*, *en zijne menschwording zonder eenige verändering en verwisſe-*

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ling (*). Maar men was van weêrskanten alleen bedacht, om kwade gevolgen te trekken, en daar naar te oordeelen, zoo deed EUTYCHES met de leer der *twee* naturen, zoo ging men ook met hem te werk. Men kon zijne uitdrukking van *eene natuur* in hem te minder verdragen, omdat hij ook ontkende, *dat* CHRISTUS *naar zijne menschelijke natuur met ons van hetzelfde wezen is*, waar mede hij echter misschien alleen de voortreffelijkheid van CHRISTUS menschelijke natuur wilde aanduiden.

De Patriarchen van Rome en Alexandrië nemen deel in het geschil.

De veröordeeling van eenen Abt van middelmatig aanzien in de Kerk zou nooit zoo treurige gevolgen gehad hebben, indien niet de beide Patriärchen LEO *de Groote* van *Rome*, en DIOSKORUS van *Alexandrië*, daar in deel genomen hadden. EUTYCHES had aan LEO geschreven, en hem zijne Geloofsbelijdenis overgezonden (†). Ook schreef Keizer THEODOSIUS aan denzelven over deze zaak. LEO, geene genoegzame opheldering bekomende, beklaagde zich deswegens aan den Patriärch FLAVIANUS (§), die hem echter reeds geschreven had, maar welke Brief hem te laat ter hand gekomen was (**). Evenwel kan men niet bewijzen, dat FLAVIANUS den Roomschen Bisschop, als hoogsten Kerkelijken Rigter, de zaak van EUTYCHES hebbe voorgedragen, ge-

(*) *Epist. ad Leon. M. pag.* 740. *Confess. fidei pag.* 742. *in Opp. Leon. M. Tom.* I.

(†) *Ep.* XXI. *inter Leonis Epistt. p.* 739.

(§) *Ep.* XXIII. *ad Flavian. Ep.* XXIV. *ad Theodos.*

(**) *Ep.* XXII. *inter Leon. Epistt.*

Digitized by Google

gelijk ſommige Roomschgezinde Schrijvers gewild hebben; ook behoeft men zich, de geſteldheid dezer tijden overwegende, niet te bevreemden, dat PETRUS CHRYSOLOGUS, Biſschop van *Ravenna*, aan wien EUTYCHES insgelijks geſchreven had, hem raadde (*), te luiſteren naar het gene de *Paus van Rome*, (*Papa Romanæ Civitatis*,) hem geſchreven had, dewijl de Heilige PETRUS nog ſteeds op zijnen Stoel leefde, en de voorzitting had.

Maar de *Alexandrynſche* Patriärch, DIOSKORUS, had zijne bijzondere inzichten. Tegen alle Kerkelijke inrichtingen aan, en beledigend voor den Patriärch van *Konſtantinopolen*, en deszelfs Sijnode, herſtelde hij, eigener gezag, EUTYCHES in zijn Ouderlingsambt en waardigheid van Abt (†). Hij trok zich dus openlijk de zaak van EUTYCHES aan, en ſommigen hebben zelfs in later tijd gegist, dat EUTYCHES te voorſchijn moest treden, om allen, wien de voordragt van CYRILLUS mishaagde, als *Nestoriänen* te kunnen behandelen.

Pogingen van het Hof enz.

Het Keizerlijke Hof ſtelde meer dan eene poging te werk, om dit twistvuur te dempen, maar vergeefs. Men deed eenen voorſlag, dat FLAVIANUS zich zou vergenoegen, indien EUTYCHES het Geloof van *Nicea* aannam, maar deze Biſschop wachtte zich wel, zoo veel ruimte aan iemand te laten, die als

(*) *Ep.* XXV. *inter Epistt. Leon M.*

(†) *Epist. Concil. Chalcedon. ad Valentin. et Marcian. Impp. in Act. Concil. Chalcedon. Act.* III. *ap.* HARDUIN *Tom.* II. *pag.* 379.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

als Ketter beſchuldigd was geworden (*). Ook ſchijnt de Keizer aan FLAVIANUS zijne Geloofsbelijdenis afgevorderd te hebben, welke LIBERATUS (†) bewaard heeft; in dezelve belijdt deze Biſschop onder anderen, dat CHRISTUS *uit twee naturen*, na het aannemen van zijn vleesch uit de Heil. Maagd en zijne Menschwording, in één Perſoon, één CHRISTUS, Zoon en Heer is. „ Doch," voegt hij 'er bij, „ wij ontkennen niet, dat men *ook eene* „ *natuur van God, het Woord, maar die vleesch* „ *en mensch geworden is*, zeggen kan." Zoo na waren de beide partijën bij elkanderen, gelijk ook in den *Nestoriaanſchen* twist het geval geweest was, maar het gelustte hun niet, zulks te erkennen.

Een Kerkvergadering beſchreven te Efeze.

Het Hof zou misſchien verſtandig gedaan hebben, indien het aan de beide partijën het ſtilzwijgen had opgelegd, maar de Biſschoppen waren al lang ongewoon, zich het ſtilzwijgen te laten gebieden, vooral wanneer zij met Sijnodale beſluiten gewapend waren. ELAVIANUS en zijne vrienden drongen aan op voltrekking van het vonnis, waar tegen EUTYCHES en DIOSKORUS eene *algemeene*, (*Oecumeniſche*,) Kerkvergadering begeerden. De genegenheid van het Hof willigde hunne begeerte in, en THEODOSIUS beſchreef zulke vergadering te *Efeze* tegen den eerſten *Augus-*

tus

(*) *Imperator. Epist. ad Synod. Ephes.* II. *in Act. Concil. Chalced. Act.* I. *p.* 77. *l. c.*

(†) *In Breviar, Cap.* 11. *in* LABBEI *Concil. Tom.* V. *pag.* 756. Zij ſtaat ook in de oudſte Handelingen der Kerkvergadering van *Chalcedon* LABB. *Concil. T.* IV. *p.* 16.

tus van het jaar 449. In eenen Brief aan DIOSKORUS belastte hij hem, om zich, met tien *Metropolitanen*, en tien andere geleerde en godzalige Bisschoppen uit zijn Kerspel, in die ſtad te laten vinden. Maar daartegen wilde de Keizer, dat THEODORETUS, die buitendien, zonder Keizerlijk bevel, zijne ſtad *Cyrus* niet verlaten mogt, niet anders zou toegelaten worden, dan wanneer de geheele vergadering hem begeerde. Dewijl de Keizer ook vernomen had, dat vele Abten en andere *Katholijke* Christenen in het Oosten met ſommige *Nestoriaansch* gezinde Bisſchoppen te ſtrijden hadden, beval hij, dat de Abt BARSUMAS, een zeer godzalig en regtzinnig man, als plaatsvervanger der overige Abten, de vergadering, met regt van Bisſchop, zou bijwonen, hetwelk hij ook aan BARSUMAS zelven ſchreef. Nog een Brief des Keizers aan DIOSKORUS, en een dergelijke aan JUVENALIS, Bisſchop van *Jeruſalem*, zeide duidelijk, dat THEODORETUS werd uitgeſloten, omdat hij tegen CYRILLUS geſchreven had. Ook werd aan DIOSKORUS het Voorzitterſchap opgedragen, opdat zich geen aanhanger van NESTORIUS daar toe mogt indringen. Tevens benoemde de Keizer twee Staatsdienaars, ELPIDIUS en EULOGIUS, om de vergadering bij te wonen, en de *Proconſul* kreeg bevel, om hun allen noodigen bijſtand te verleenen (*). Vreemd

(*) THEODOR. *Epiſtt. ad Dioscor. p.* 72, 76, 80. *ejusd. Ep. ad Barſum. ad Elpid. et Proc. p.* 76-78. *in act. Concil. Chalced. ap.* HARD. *T.* II. LIBERAT. *in Breviar. C.* 12. EVAGR. *H. E. L.* I. *C.* 9, 10.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Gedrag van den Roomſchen Biſchop LEO bij deze gelegenheid.

Vreemd was het gedrag van den *Roomſchen* Biſchop LEO, bij deze gelegenheid. Daar zedert meer dan vijftig jaren de Biſchoppen van *Rome* en *Alexandrië* de handen in een hadden geſlagen, om dien van *Konſtantinopolen* te vernederen, en ook daadlijk meer dan eenen van dezelven doen vallen, daar vereenigde hij zich nu met dien van *Konſtantinopolen*, tegen den *Alexandrynſchen*; LEO zelf was een vriend geweest van CYRILLUS; maar thans was hij tegen EUTYCHES ingenomen, die wel verder ſcheen te gaan, dan CYRILLUS, maar in zijnen ijver tegen NESTORIUS met hem overëenkwam; doch FLAVIANUS, de Biſchop van *Konſtantinopolen*, had zich tot dien van *Rome* gewend, en hem in dezen twist te hulp geroepen, waar tegen DIOSKORUS, die zich verbeeldde, hem niet noodig te hebben, hem verönächtzaamd had. Hoe het zij, LEO noemde EUTYCHES eenen dommen en hoogmoedigen Ketter; evenwel ſchreef hij aan FLAVIANUS (*), men zou barmhartigheid jegens hem kunnen gebruiken, als hij van zijne laſteringen, zoo als hij zijne leere noemde, berouw had, en die mondelijk en ſchriftelijk vervloekte. Ook hield hij eene nieuwe Kerkvergadering noodeloos. Toen echter THEODOSIUS hem de uitſchrijving der vergadering toezond, ontſchuldigde hij zich wel, dat hij niet in perſoon kon tegenwoordig zijn, deels, omdat zulks ongewoon was; dit voorregt had namelijk de trotsheid der *Roomſche* Biſchoppen zich reeds voor lang aangematigd; dat zij, als Vorſten, hunne Gezanten op zoodanige

(*) *Ep.* XXVIII. *T.* I. *Opp. p.* 835.

ver-

vergaderingen zonden; deels, omdat de ongelukkige tijdsomſtandigheden in *Italië* zulks niet toelieten; maar tevens ſchreef hij aan den Keizer en deszelfs *Zuſter* PULCHERIA, dat hij den Biſchop JULIUS, eenen Ouderling, en eenen *Diaken*, naer de Synode zou afzenden, die in zijne plaats zich even regtvaardig als goedertieren gedragen zouden. Te gelijk beriep hij zich op zijnen Brief aan FLAVIANUS, in welken hij over het Geloof der *Katholijke* Kerk aangaande de menschwording van CHRISTUS breedvoerig geſchreven had (*).

Wat LEO met deze verhandeling over de menschwording van CHRISTUS eigenlijk bedoeld hebbe, is niet met zekerheid te bepalen, ten zij hij daar door zijn gezag heeft willen ſtaven, indien dezelve *gecanonizeerd* werd, en men allengs zich gewende, om de voorſchriften en beſliſſingen over het Geloof van den *Roomſchen* Stoel te ontvangen en aan te nemen. Hoe het zij, voor de vergadering te *Efeze* was alle zijne moeite met dit ſchrijven verloren. Zij nam in *Augustus* des jaars 449, onder voorzitting van DIOSKORUS, ook in tegenwoordigheid der drie overige Oosterſche *Patriarchen*, de Gezanten van den *Roomſchen*, (die volgens LIBERATUS (†) in het eerst het voorzitterſchap aan DIOSKORUS betwisten,) en van verre over de 400 andere Biſchoppen, eenen aanvang. Men las wel eenen

Verrichtingen van deze vergadering, die de *Struikroovers*-Synode genoemd wordt.

(*) De bedoelde Brief is *Epist.* XXVIII. *pag.* 801-838. voorts zie men *Epist.* XXIX. *ad Theod.* XXXVII. *ad eund.* XXX. *ad Pulcher.* (†) *l. c. Cap.* 12.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

eenen Brief van LEO aan deze vergadering voor (*), waar in hij de vrijheid nam van te zeggen, dat de Keizer aan de Goddelijke voorschriften zoo veel eerbied bewezen had, dat hij als het ware van PETRUS zelven had willen weten, hoe men CHRISTUS belijden moest, waar bij hij zich beriep op zijnen uitvoerigen Brief aan FLAVIANUS, maar deze, hoe zeer ook zijne afgevaardigden daar op aandrongen, mogt niet voorgelezen worden (†). Integendeel werd EUTYCHES binnengelaten, die zijn verzoekschrift aan de vergadering overleverde; waar in hij over geledene vervolging klaagde, zijne Geloofsbelijdenis afleide, overëenstemmende met die van *Nicëe*, en verzocht om een nader onderzoek van zijne zaak (§). Nu begeerde FLAVIANUS, dat ook de beschuldiger van EUTYCHES, EUSEBIUS, zou binnengelaten worden; maar de Staatsdienaar ELPIDIUS weigerde zulks toe te laten, omdat hij, als Rigter gezeten hebbende op de voorgaande Sijnode te *Konstantinopolen*, volgens Keizerlijk bevel, thans niet medespreken mogt (**). Als vervolgens de handelingen van die Sijnode werden voorgelezen, berstte de partijdigheid der tegenwoordig zijnde Bisschoppen uit. Bij de plaats, waar EUSEBIUS aan EUTYCHES

(*) LEON. M. *Ep.* XXXIII. *et in Act. Concil. Chalced. ap.* HARD. *l. c. pag.* 19.

(†) LEON. M. *Ep.* XLIV. *Act. Syn. Ephes. in Act. Concil. Chalced. l. c. pag.* 109, 256.

(§) *Act. Synod. Ephes. l. c. pag.* 97.

(**) *Pag.* 105.

CHES gevraagd had: of hij *twee naturen* na de menschwording geloofde? ſchreeuwde de vergadering: „ Voort met EUSEBIUS! verbrandt hem! hij „ moet levende branden! hij moet in twee deelen „ gedeeld worden! Zoo als hij gedeeld heeft, be„ hoort hij gedeeld te worden!" En als DIOSKORUS de Biſchoppen vraagde: of hun de leer van *twee naturen* verdragelijk voorkwam? riepen zij *Anathema* over den genen, die ze beweeren wilde. EUTYCHES bezwaarde zich over het vervalſchen der handelingen der beide voorgaande Sijnoden, die voorgelezen waren; FLAVIANUS, daar op door DIOSKORUS ter veräntwoording opgeroepen, zweeg hier op uit hoofde van het Keizerlijk verbod. Thans werden de ſtemmen der Biſchoppen over het leerſtelſel van EUTYCHES opgenomen; en allen oordeelden, dat men hem weder in zijne ambten herſtellen moest. Ook werden de Monniken van zijn Klooster weder *in de* Kerkgemeenſchap aangenomen. Hier op ſtelde DIOSKORUS het volgend beſluit voor: Dewijl FLAVIANUS en EUSEBIUS alzins het Geloof veränderd, en vele ergernis en onrust in alle Gemeenten geſticht hadden, zoo verdienden zij, volgens de reeds te *Nicea* en *Efeze* op zulke overtredingen vastgeſtelde ſtraffen, hunne Bisdommen te verliezen. Alle de Biſchoppen, die regt van ſtemmen had, namen dit beſluit over; alleen de *Roomſche* afgevaardigden ſpraken 'er tegen. Maar FLAVIANUS beriep zich op hunnen Biſchop, en een door hem op nieuw te houden Kerkvergadering (*). Zoo

(*) *Act. Concil. Ephes. l. c. p.* 161, 213, 253. LEO *Epist.*

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Zoo verhalen de ſchriftelijke handelingen dezer Kerkvergadering de wending, welke de zaak van EUTYCHES op dezelve nam; maar toen dezelve naderhand op de vergadering te *Chalcedon* gelezen werden, alwaar de Biſchoppen meer vrijheid hadden van ſpreken, kwamen de gewelddadigheden voor den dag, voor welken zij blootgeſtaan hadden. In vrees gebragt door de Soldaten, door de Monniken, die BARSUMAS verzelden, en het gemeen, hetwelk de Kerk omringde, hadden zij alle voorſtellen van DIOSKORUS, als zoo vele wetten, moeten aannemen. Niet eens werd hun toegeſtaan, aanteekening te houden van het gene voorviel. Zij werden genoodzaakt te teekenen, het gene hun voorgelegd werd, of tot den avond in de Kerk opgeſloten. Vele Biſchoppen vielen DIOSKORUS te voet, toen hij het vonnis tegen FLAVIANUS liet oplezen, hem biddende, zulke onregtvaardigheid niet te plegen, maar hij riep de Krijgsbevelhebbers binnen; de *Proconſul* zelf verſcheen; Soldaten en Monniken, met kettingen, zwaarden en ſtokken, drongen de Kerk in, en niemand zoo koen, die langer durfde te wederſtaan (*); een der afgevaardigden van LEO moest heimelijk ontvlugten, om niet tot onderteekening van het vonnis over FLAVIANUS gedwongen te worden (†). Het geweld was zoo groot, dat het FLAVIANUS het leven kostte. Een Bis-

M. *Epist.* XLIII. XLIV. LIBERAT. *C.* 12.

(*) *Act. Concil. Chalced. Act.* I. *p.* 213.

(†) LEO M. *Ep.* XLIV. XLV. XLVI. XCV. LIBERAT.

Biſchop zeide op de vergadering van *Chalcedon* (*): „ BARSUMAS heeft FLAVIANUS vermoord; hij riep: Sla hem dood! en kort daar op ſchreeuwden de Biſchoppen; werpt den moorder BARSUMAS uit!" Men noemde toen ook nog anderen, als zijne moordenaars. Volgens THEOFANES, hoewel die eerst na eenige eeuwen geſchreven heeft (†), zal hem DIOSKORUS aan handen en voeten geſlagen hebben, waar op FLAVIANUS op den derden dag geſtorven zou zijn. Het waarſchijnelijkst is, dat hij onder het gewoel mishandeld zijnde, kort daar na overleden is. En dus waarlijk ſchijnt de naam van *Struikroovers-* of *Moordenaars-Vergadering*, welken men aan deze Kerkvergadering gegeven heeft (§). in de daad aan dezelve toe te komen.

Gevolgen van deze vergadering.

Nu had DIOSKORUS zijn oogmerk bereikt, daar de leer van *twee naturen* in CHRISTUS, na de menſchwording, door eene algemeene Kerkvergadering veröordeeld was; ook had hij niet verzuimd, behalven FLAVIANUS en EUSEBIUS, ook THEODORETUS, hoe zeer deze bij de vergadering niet had kunnen tegenwoordig zijn, uit hoofde van het Keizerlijk bevel, te laten afzetten, ja, gelijk deze Biſchop verhaalt, men had, om dit oogmerk te bereiken,

RAT. *Brev. Cap.* 12. EVAGR. *H. E. Libr.* I. *Cap.* 10. PROSP. *in Chron. ap.* CANIS. *T.* I. *Lect. Ant. p.* 304.

(*) *Act.* IV. *pag:* 424.

(†) *In Chronograph. pag.* 86.

(§) συνοδος λησεικη, *latrocinium Epheſinum bij* LEO *Ep.* XIV. *pag.* 1077.

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476, tot 622.

ken, zelfs veel geld, waarſchijnlijk ten Hove, beſteed (*). Insgelijks waren DOMNUS en IBAS, Biſſchoppen van *Antiöchië* en *Edesſa*, en meer anderen, omdat zij de *Anathematismen* van CYRILLUS verwierpen, van hunne waardigheid beroofd (†). Alle deze maatregelen werden vervolgens van den Keizer THEODOSIUS bevestigd, door eene wet, in welke tevens de ſchriften van NESTORIUS en THEODORETUS verboden, en ten vure veröordeeld werden. Elk, die 'er tegen handelen, en zulke Ketters dulden, of hun bijëenkomſten toelaten zou, bedreigt de Keizer met ballingſchap (§).

LEO verzet zich tegen de beſluiten dier vergadering.

Maar de overwonnene partij had in het Westen een' ſterken ſteun aan den *Roomſchen* Biſſchop LEO *den Grooten*. Deze, misnoegd, omdat men aan zijne afgevaardigden de voorzitting geweigerd, en zijnen Brief aan FLAVIANUS niet gelezen had, beklaagde zich met eenen Brief bij den Keizer THEODOSIUS, en de Keizerin PULCHERIA (**), over de geweldenarijën te *Efeze* gepleegd, en verzocht den Keizer, het Katholijk Geloof te beſchermen, en eene algemeene Kerkvergadering in *Italië* bijëen te roepen; ja zelfs hield hij eene vergadering te *Rome*, in

(*) THEODORET. *Ep.* CXIII. CXVI. CXLV.

(†) THEODORET. *Ep.* CXLVII. *Concil. Chalced. Act.* IX. *ap.* HARD. *pag.* 501.

(§) Men leest deze wet in eene dubbele zeer verſchillende Latijnſche Vertaling *in Act. Conc. Chalced.* P. III. *C.* 8. *ap.* HARD. *Act. Conc.* V. *f. Cpol.* II. *ap. eund. T.* III. *p.* 105. (**) *Ep.* XLIII. XLIV. XLV.

Digitized by Google

in welke hij al wat te *Efeze* beſloten was, voor nietig en van onwaarde deed verklaren (*). Om dezen tijd kwam VALENTINIAAN, Keizer van het Westen, met de Keizerinnen GALLA PLACIDIA, en LICINIA EUDOXIA te *Rome*, waar zij den Godsdienst in de *Pieterskerk* bijwoonden. LEO viel hun hier met vele andere Biſchoppen te voet, en bad met tranen om hunne voorſpraak bij THEODOSIUS. Zij ſchreven ook werkelijk aan hem (†), maar het antwoord van dezen Vorst toonde, dat hij op nieuw het verrichte in de vergadering te *Efeze* goedkeurde (§). Nog ſchreef LEO aan de Gemeente, Geeſtelijkheid, en Monniken te *Konſtantinopolen*, die grootendeels met de *Efeziſche* Kerkvergadering te onvrede waren, om hen in deze gezindheid te verſterken (**), en den nieuwen *Patriärch* ANATOLIUS aldaar, wilde hij niet erkennen, voordat deze eene Geloofsbelijdenis had opgeſteld, die met zijnen Brief aan FLAVIANUS overëenſtemde (††). Maar aan den anderen kant ſprak DIOSKORUS den ban over den Biſchop LEO uit (§§), hoe-

(*) HILAR. *Diacon. Roman. Epist. ad Pulcher. inter Epistt. Leonis* XLVI. LEON. *Epist.* LXI. LXIX. LIBERATUS *l. c. Cap.* 12.

(†) *Inter Epistt. Leonis Epist.* LV-LVIII.

(§) *l. c. Epist.* LXII-LXIV.

(**) *Ep.* L. LI. LIX. (††) *Ep.* LXIX. LXX.

(§§) *Libell. Theod. Diac. Alex. contra Diosc. exhib. in Act. Concil. Chalced. Act.* III. *p.* 324. *Ep. Concil. Chalced. ad Valentin. et Marcian. Impp. ibid. p.* 379.

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

hoewel hij niet beletten kon, dat de meeste *Asiätische* Bisschoppen de andere partij aanhingen.

Midden onder deze verwarringen overleed THEODOSIUS in het jaar 450. MARCIANUS, die met 's Keizers Zuster PULCHERIA trouwde, en hem opvolgde, was van eene andere gezindheid, en LEO kreeg nu ten Hove den meesten invloed. MARCIANUS gaf hem kennis van zijne komst tot den troon, en van zijn voornemen, om op nieuw eene Kerkververgadering te houden, welke zich naar zijne Geloofsbelijdenis zou schikken (*). Ook schreef hem PULCHERIA (†), dat ANATOLIUS zijnen Brief aan FLAVIANUS onderteekend had. LEO, die hier mede zeer in zijnen schik was, wilde nogtans niet, dat men op de aanstaande vergadering nieuwe onderzoekingen over de leere zou ondernemen, welke hij meende, dat genoegzaam verklaard was, doelende op zijnen Brief aan FLAVIANUS, aan welken Brief hij geern een meerder gezag wilde gegeven hebben (§). Dewijl de vergadering buiten *Italië* zou gehouden worden, begon hij 'er zelfs minder op aan te dringen, en ze voor overtollig aan te merken, maar stond 'er sterk op, dat de Bisschoppen van de partij van DIOSKORUS, die berouw hadden, over hun gedrag, door zijne afgevaardigden en ANATOLIUS, met de Kerk verzoend zouden worden, ja hij verklaarde, op eenen gebiedenden toon, dat de voornaamsten van

Veranderingen aan het Hof door het overlijden van THEODOSIUS en de opvolging van MARCIANUS.

(*) LEON. *Epistt.* LXXIII. LXXVI.
(†) *l. c. Epist.* LXXVII.
(§) *Epist.* LXXXII. LXXXIII. XC. XCIV.

Digitized by Google

van deze Bisschoppen aan het onderzoek van den Apostolischen Stoel moesten overgelaten worden (*).

Kerkvergadering te Chalcedon.

Ondertusschen schreef MARCIANUS tegen het jaar 451 eene Kerkvergadering te *Nicea* in *Bithynië* uit, welke hij echter naar *Chalcedon* verleide als digter bij *Konstantinopolen*, omdat hij zelf op dezelve tegenwoordig wilde wezen (†), ook wilde PULCHERIA de vergadering bijwonen. LEO benoemde tot zijne afgevaardigden de Bisschoppen LUCENTIUS van *Asculum*, en PASCHASINUS van *Lilybæum*, als ook de Ouderlingen BASILIUS en BONIFACIUS. Aan de vergadering zelve schreef hij (§), dat de Keizer aan den Stoel van PETRUS de behoorlijke eer bewezen had, door ook hem te noodigen; in zijne plaats zouden zijne afgevaardigden het Voorzitterschap waarnemen; alleen de Bisschoppen moesten de dwalenden niet tegen het van God ingegeven Geloof laten strijden; het was toch niet geöorloofd iet te verdedigen, het gene niet geloofd mogt worden; „ nademaal hij, in zijnen Brief aan FLAVIANUS, „ volgens de getuigenissen der schrift, op het „ breedvoerigst en duidelijkst aangewezen had, wat „ men van de menschwording van CHRISTUS te ge„ looven hebbe."

Handevaar

Deze vergadering te *Chalcedon* bestond, uit onge-

(*) *Epist.* LXXXIII. LXXXV.

(†) MARCIANI *Epist. ad omnes Episc. et Anatol. in Act. Concil. Chalc. p.* 45, *ejusd. Ep. ad Synod. Nicen. p.* 49. LIBERAT. *C.* 12. EVAGR. *H. E.* II. 1, 2.

(§) *Act. Concil. Chalced. l. c. p.* 48.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

vaar 630, meest allen Oosterſche Biſſchoppen, ook waren 'er verſcheidene Keizerlijke Staatsdienaars en Bevelhebbers tegenwoordig, die alle gezag van het Voorzitterſchap oefenden; ook merkten de afgevaardigden van LEO ſpoedig, dat, alhoewel men hun den eerſten rang gaf, de vergadering evenwel geene bevelen van hunnen Biſſchop zoude aannemen. Vergeefs zochten zij, volgens hunnen last, te verhinderen, dat DIOSKORUS in de vergadering zitting nam. Hij werd terſtond door EUSEBIUS van *Doryläum* beſchuldigd over alles, wat hij te *Efeze* doorgedrongen had; waar op hij antwoordde, dat hij niet meer gedaan had, dan de overige Biſſchoppen, die het verhandelde ook onderteekend hadden, gelijk de Keizer het ook zelf had goedgekeurd en bevestigd. Bij deze gelegenheid werden de handelingen der vergaderingen van *Efeze* en *Konſtantinopolen* voorgelezen. Op voorſtel der Staatsdienaars verſcheen ook THEODORETUS, dien men te *Efeze* afgezet had, om zijn regt van zitting te beweeren. De *Egyptiſche* en andere met hen verbondene Biſſchoppen, wilden hem niet toelaten, maar de overige *Aziatiſchen* verklaarden zich ijverig voor hem; en zoo onſtuimig liep het geſchreeuw deswegens, dat de Staatsdienaars ter naauwernood de rust herſtellen konden, door de aanmerking, dat zulk een getier weinig voor Biſſchoppen paste. Eene andere opſchudding ontſtond over het leerſtelſel van CYRILLUS, eindelijk werd, niettegenſtaande alle moeite van DIOSKORUS, de leerwijze van allen goedgekeurd, welke FLAVIANUS te *Konſtantinopolen* gebruikt

lingen dezer vergadering.

bruikt had, en nu ſtelden de Staatsbedienden de volgende uitſpraak voor: Dewijl FLAVIANUS en EUSEBIUS onregtvaardig waren afgezet, behoorden ook DIOSKORUS, JUVENALIS, Biſſchop van *Jeruſalem*, en andere Biſſchoppen, die daar een hoofdaandeel aan gehad hadden, hunne ambten te verliezen. Alle de Oosterſche Biſſchoppen ſtemden terſtond dit voorſtel toe, en ſchreeuwden: „CHRISTUS heeft den moordenaar DIOSKORUS afgezet!" Nog begeerden de Staatsdienaars, dat elke Biſſchop zijne Geloofsbelijdenis vrij zou opſtellen, doch tevens herinnerden zij, dat de Keizer ſteeds bij het leerſtelſel der *Oecumeniſche* of algemeene Kerkvergaderingen, en der Kerkvaderen, waar onder ook CYRILLUS en LEO genoemd werden, ſtandvastig blijven zou (*).

In de *tweede Handeling*, (πρᾶξις,) of *Zitting*, begeerden de Staatsbedienden en Bevelhebbers, wier getal nog vermeerderd was, dat thans het Geloof, overëenſtemmend met alle de Vaderen, mogt vastgeſteld worden. Maar de Biſſchoppen verzekerden, dat eene nieuwe verklaring daaromtrent onnoodig was, dat zij in het bijzonder allen den Brief van LEO aan FLAVIANUS onderteekend hadden. Ook weigerden zij eene *Commiſſie* te benoemen, om elkanderen over het Geloof te verſtaan. Daar tegen werd de *Nicenisch-Konſtantinopolitaanſche* Geloofsbelijdenis, de vermaarde Brieven van CYRILLUS aan NESTORIUS en JOANNES van *Antiöchië*, als ook de meergemelde Brief van LEO voorgelezen. Op elk van

(*) *Concil. Chalced. Actio* I. *p.* 53-273.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

van deze ſtukken gaven de Biſſchoppen hunne toeſtemming, onder anderen met deze woorden: „Dat „ is het Geloof der *Katholijken!* in dit Geloof „ zijn wij gedoopt! zoo heeft de zalige CYRILLUS „ geleerd! zoo gelooft de Vader, (*Papa*,) LEO! „ *Anathema* hem, die niet zoo gelooft! PETRUS „ heeft overluid door LEO zoo geſproken!" Evenwel waren 'er eenige Biſſchoppen uit *Illyricum* en *Palæſtina*, die twijfelden, of LEO en CYRILLUS wel geheel overëenſtemden, maar zij werden van den grooten hoop overſchreeuwd. Maar toen de vraag ter tafel kwam, hoe men met de Biſſchoppen moest handelen, die de vergadering te *Efeze* uitgemaakt hadden, ontſtond 'er een woedend leven. Sommigen meenden, zij behoorden allen, zelfs DIOSKORUS, in hunne waardigheden te blijven, omdat zij allen gefeild hadden; maar de meesten ſchreeuwden: De Ketter, de Jood, DIOSKORUS, moet volſtrekt uit het land gebannen worden! Niet zonder moeiten bragten de Staatsdienaars het zoo ver, dat men de beſliſſing omtrent het Geloof nog eenige dagen zou uitſtellen (*).

Bij de *derde Zitting* waren zij niet tegenwoordig, daaröm hadden de afgevaardigden van LEO daar bij uitdrukkelijk de voorzitting. Thans hield men zich bezig met een onderzoek over het gedrag van DIOSKORUS, tegen wien niet alleen door den Biſſchop EUSEBIUS, maar ook door verſcheidene Kerkedienaren, Ouderlingen, en andere perſonen van *Alex-*

(*) *Actio* II. *pag.* 273-309.

Alexandrië, hevige beſchuldigingen werden ingebragt, van allerlei gewelddadigheden, zelfs moorden, geldäfperſingen, en onkuiſchheid, waar van ook de ſtraatliedjes te *Alexandrië* gewaagden; hij *had*, door gelduitdeelingen, gepoogd, zich Heer van *Egypte* te maken; de Heilige Drieëenheid gelasterd; de erfgenamen van CYRILLUS uitgeplunderd en vervolgd. enz. Alle deze beſchuldigingen werden wel niet behoorlijk onderzocht, maar zijne geheele Geſchiedenis getuigt, dat hij een booswicht geweest is. Hij werd driemaal voor de *Synode* gedaagd, maar verſcheen niet onder menigerlei voorwendzels, onder anderen omdat de Staatsdienaars afwezend waren, waar op de eerſte der *Romeinſche* afgevaardigden het volgende beſluit voorlas: „Dewijl „ DIOSKORUS de Kerkelijke wetten zoo menigvuldig „ overtreden; den Brief van LEO aan FLAVIANUS, „ hoewel hij zulks met eede beloofd had, niet heeft „ laten voorlezen; zich verſtout heeft, denzelfden „ *Aardsbiſchop van het groote Rome in den ban* „ *te doen*, en behalve vele andere tegen hem inge„ bragte beſchuldigingen, op herhaalde indagingen „ niet verſchenen is, zoo ontzet LEO hem door ons „ en deze heilige *Synode*, benevens den Apostel „ PETRUS, van zijne waardigheid en post in den „ Priesterlijken Stand; deze allerheiligſte en groote „ *Synode* mag nu ook een *Kanoniek* vonnis over „ hem vellen." De *Patriärchen* van *Konſtantinopolen* en *Antiöchië*, ANATOLIUS en MAXIMUS, benevens alle de overige Biſchoppen, namen deze uitſpraak over, en DIOSKORUS werd veröordeeld,

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

evenwel niet zoo zeer als Ketter, maar wegens onwettig gedrag en ongehoorzaamheid.

Op de *vierde Zitting* of *Handeling* waren de Staatsdienaars weder tegenwoordig, en drongen daar op aan, dat, onder goedkeuring des Keizers, benevens DIOSKORUS, ook de overige voornaamste deelhebbende Bisschoppen aan het verhandelde te *Efeze* gestraft zouden worden; ook vraagden zij, welk besluit de vergadering omtrent het Geloof genomen had? het antwoord was, dat zij zich aan de voorgelezene Belijdenisse en Brieven hield, en ook erkende, dat de Brief van LEO met het *Nicenisch-Konstantinopolitaansche Symbolum* overeenstemde; maar tevens verzocht de vergadering, dat de Keizer aan JUVENALIS en de overige met DIOSKORUS verwijderde Bisschoppen vergunnen wilde, weder in de vergadering te komen. Daartegen hielden de Staatsdienaars den Bisschoppen voor, dat zij DIOSKORUS, zonder voorweten des Keizers, veröordeeld hadden, en dat zij van alle hunne handelingen aan God rekenschap zouden geven. Doch eenige uren daar na volgde het verzochte verlof. Vervolgens werd een verzoekschrift van *Egyptische* Bisschoppen aan den Keizer voorgelezen, hetwelk eene Geloofsbelijdenis behelsde, welke aan het *Synode* niet voldeed, voordat zij den *Ban* over EUTYCHES uitspraken, evenwel wilden zij den beruchten Brief van LEO niet onderschrijven, omdat zij in hun vaderland in levensgevaar zouden komen, als zij zulken stap zonder voorschrift van hunnen *Patriarch* waagden. Bij deze vrijheid werden zij door de Keizerlijke afgevaar-

vaardigden gehandhaafd. Nog ſterker vertoonde zich het misnoegen, toen eenige Abten om de herſtelling van DIOSKORUS verzochten; behalven de *Niceenſche* belijdenis geene andere onderſchrijven; en EUTYCHES niet vervloeken wilden (*).

De *vijfde Zitting* was gewigtiger dan alle de overigen. Na lang aandringen bereikten de Staatsdienaars thans hun oogmerk, dat 'er door eenige vertrouwde Biſchoppen een geloofsformulier opgeſteld, en aan de vergadering voorgelezen werd; hetwelk men echter in derzelver *Acten* of handelingen niet vindt. Zoo dra men het gehoord had, riepen de meeste Biſchoppen, op de vraag van den *Patriarch* ANATOLIUS, of het hun voldeed? „ Het „ voldoet aan allen! dat is het Geloof der Vade„ren! wie anders denkt, is een Ketter! hem zij „ *Anathema*! weg met de *Neſtoriänen!*" Doch de *Roomſche* afgevaardigden en eenige Oosterſche Biſchoppen betuigden hunne onvergenoegdheid over hetzelve. De eerſten begeerden zelfs, indien de *Synode* met den Brief van hunnen Biſchop aan FLAVIANUS niet overëenſtemde, hun affcheid, opdat zij naar huis keeren, en 'er in het Westen eene Kerkvergadering gehouden kon worden. Hier op ſloegen de Keizerlijke gevolmagtigden voor, dat de Gezanten van LEO, ANATOLIUS, en XVIII andere Biſchoppen, in de Kapel der Kerk, waar in de *Synode* gehouden werd, zouden raadplegen, hoe men zich omtrent het Geloof zou kunnen verëenigen.

(*) *Act.* IV. *pag.* 381-445.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

gen. Hier van wilden de overige Biſchoppen niet hooren, maar riepen: „ Weg met de *Neſtoriä-* „ *nen!* met de vijänden van God! 'Er zijn 'er „ naauwelijks eenigen overig! de geheele wereld is „ regtzinnig! gisteren heeft het Formulier aan allen „ voldaan! de Keizer is regtzinnig! de Keizerin is „ regtzinnig! de Keizerin heeft NESTORIUS verdre- „ ven! de Staatsdienaars zijn regtzinnig! Wie „ het Formulier niet onderteekent, is een Ketter! „ de Heilige MARIA is de *Moeder Gods!* de Heil. „ Geest heeft het Formulier in de pen gegeven! het „ moet terſtond onderteekend worden! weg met de „ Ketters!". enz. Gevolmagtigden gevraagd hebbende, of dan de Biſchoppen den Brief van LEO aannamen? en allen dit met ja beäntwoord hebbende, deden zij het voorſtel, om deszelfs inhoud in het Formulier in te vlechten. Dan ook dit werd verworpen. Men moest dus naderen last van den Keizer afwachten; deze kwam hier op uit, hij bevestigde de voorgeſlagene *Commisſie*, om een Formulier van Geloofsbelijdenis op te ſtellen. Als dit den Biſchoppen niet behaagde, mogt elk aan zijnen *Metropolitaan* zijn Geloof openleggen, om daar door de eenheid te bewerken. Wilden zij ook dit niet; dan moesten zij verwachten, dat 'er in het Westen eene *Kerkvergadering* zou gehouden worden, welke over het Geloof uitſpraak zou doen. In het eerst bleven de Biſchoppen 'er op ſtaan, dat het Formulier blijven zou. Sommigen riepen zelfs: „ Wie hetzelve tegenſpreekt, is een *Neſto-* „ *riäan!* Hij mag naar *Rome* gaan!". Doch, als de

de Keizerlijke gevolmagtigden nogmaals het onderscheid tusschen de leerwijze van DIOSKORUS en LEO herinnerden, verklaarden allen zich voor den laatsten, en waren nu op eens, zonder dat men weet, hoe? daar mede te vrede, dat de Commisie bijëen kwam (*).

Geloofsbelijdenis op de Kerkvergadering vastgesteld.

Kort daar na kwam de Commisie terug, met eene eenigzins veränderde Geloofsbelijdenis, welke de vergadering voorgelezen werd (†). Vooreerst werden daar in de Geloofsbelijdenisen van *Nicea* en *Konstantinopolen*, als ook de verklaringen te *Efeze*, onder voorzitting van CÆLESTIUS van *Rome* en CYRILLUS van *Alexandrië* gemaakt, bekrachtigd. Deze waren nu wel, zeide het Formulier verder, voldoende en duidelijk genoeg in de leere van de Heil. Drieëenheid en der Menschwording van CHRISTUS, maar alzoo de Ketters nieuwe spreekwijzen hadden uitgedacht, terwijl zij deels de verborgenheid der Menschwording vervalschten, en ontkenden, dat de Maagd *de Moeder Gods* was; deels eene *vermenging* en *verändering der naturen* invoerden, en onverstandig *één natuur des vleesches en der Godheid* verdichtten; ook het zonderling gevoelen voordroegen, *dat de Goddelijke natuur des Eeniggeborenen voor lijden vatbaar* zij; zoo had de *heilige*, *groote*, en *algemeene* Kerkvergadering, om alle ondernemingen tegen de waarheid voor te komen, behalven de vernieuwing der gemelde belijde-

(*) *Act.* V. *pag.* 445-452.

(†) *l. c. pag.* 452 456.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

denisfen, ook de *Synodale* Brieven van CYRILLUS aan NESTORIUS, en de Oosterlingen, tegen de ongerijmdheid van NESTORIUS, en eindelijk tegen de dwalingen van EUTYCHES, den Brief van den Zaligsten en Heiligsten Aardsbisschop der groote en oude stad *Rome*, LEO, aan FLAVIANUS, welke met de Belijdenis van den Grooten PETRUS overëenstemt, en eene gemeenschappelijke zuil ter afweering der dwaalgeloovigen is, plegtig goedgekeurd. Nu volgt de eigenlijke Geloofsbelijdenis der Kerkvergadering zelve.

„ Wij belijden en leeren, terwijl wij de Heilige Vaderen volgen, eenparig éénen en even denzelfden Zoon, onzen Heere JEZUS CHRISTUS, die ook in de menschheid volkomen waarachtig God en waarachtig mensch, bestaande uit eene redelijke ziel en het ligchaam, naar de Godheid van hetzelfde wezen met den Vader, en *van hetzelfde wezen met ons naar de menschheid*, ons ook in alles gelijk geweest is, uitgenomen de zonde; die wel *voor de eeuwen*, naar de Godheid, *uit den Vader geteeld*; maar in de laatste tijden, om ons en onzer verlossing wille, naar de menschheid, uit de Maagd MARIA, *de Moeder Gods*, geboren is; *éénen en even denzelven* CHRISTUS, *Zoon*, *Heer*, *Eeniggeborenen*, *die in twee naturen*, *onvermengd*, (ασυγχύτως,) *onveränderd*, (ατρεπτως,) *ondeelbaar*, (αδιαιρέτως,) en *onäffscheidbaar*, (αχωριστως,) *erkend wordt*; zoodat, door de verëeniging, het onderscheid der beide naturen volstrekt niet weggenomen, maar veel meer het eigendommelijke van elke natuur zoodanig be-

bewaard is, dat zij tot *één Perſoon*, (προσωπος,) en *één Zelfſtandigheid*, (ὑποστασις,) vereënigd zijn; die niet in twee perſonen verdeeld of geſcheiden; maar één en dezelve Zoon en Eeniggeborene, het Woord Gods, de Heere JEZUS CHRISTUS is, zoo als voormaals de Profeten van hem, en hij zelf ons leert, en de *leuze* der Vaderen ons onderwezen heeft." Vervolgens verbood de vergadering, dat niemand bij monde of geſchrift een ander Geloof zou voordragen; op ſtraffe van afzetting voor *Kerkelijken;* of van de Kerkeban voor Monniken of Leeken.

De Keizer verſchijnt in de vergadering.

Deze hoofdzaak dus naar den zin van het Hof beſlist zijnde, kwam de Keizer zelf in de VIde *Zitting*, verzeld van vele Staatsdienaren en Leden van den Raad, ook van zijne Gemalin PULCHERIA. MARCIANUS zijne eensgezindheid met het regtzinnig Geloof verklaard hebbende, voegde 'er bij, dat hij de waarheid, naar het voorbeeld van KONSTANTYN, zou ondersteunen; zij mogten de dwalingen uitdelgen, hij zou zorgen, dat ieder een het *Katholijk* Geloof aannam, waar op uitbondige toejuichingen van de Bisſchoppen volgden, terwijl men *Anathema* riep over NESTORIUS, EUTYCHES, en DIOSKORUS. De Keizer verhief vervolgens *Chalcedon*, ter eere der vergadering, en van de Martelaresſe EUPHEMIA, in wier Kerk de vergadering gehouden was, tot den rang van eene *Metropolis*, of *Moederkerk*. De Bisſchoppen verzochten nu om hun affcheid, maar hij beval hen nog eenige dagen in tegenwoordigheid zijner afgevaardigden, ter voltoo-

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

tooijing van hunne bezigheden, vergaderd te blijven (*).

De overige Zittingen werden beſteed, in het bijleggen of beſlisſen van ſommige bijzondere verſchillen tusſchen Biſchoppen, en voornamelijk tot het vastſtellen van 30 *Canones* of Kerkregelen, welke bijna allen de Geestelijkheid en de Monniken betreffen, en onder welke de XXVIIIſte merkwaardig is, welke den rang van den *Patriärch* van *Konſtantinopolen* bepaalde, van welken in een ander Deel dezer Geſchiedenis geſproken is.

Beſluit van hare Handelingen.

Deze waren de verrigtingen dezer vergadering, welke als de *vierde algemeene*, (*Oecumeniſche*,) erkend is geworden. Als men haar zelve gelooven zal, had zij, behalven aan den bijſtand Gods, ook veel aan de medewerking van de Heilige EUPHEMIA te danken (†). Wij bezitten hare *Acten* of Handelingen zoo volledig, als van eenige andere, doch de Griekſche Tekst derzelven heeft aanmerkelijke gapingen, en verſchilt hier en daar van den Latijnſchen, zoodat men haast zou beſluiten, dat wij ze meer aan den vlijt van bijzondere perſonen dan aan eene ſchikking der vergadering zelve te danken hebben.

Zij wordt door den Keizer bekrachtigd

De Keizerlijke bekrachtiging van hare Handelingen en Beſluiten, zonder welke zij niet als *algemeen* kon aangemerkt worden, volgde in het jaar 452,

(*) *Act.* VI. *pag.* 457-492.

(†) *Relatio Syn. Chalced. ad Leon. M. p.* 656. *in act. Syn. Chalc. et inter Leon. M. Epp.* XCVIII. *p.* 1093.

452, in een openbaar Plakaat (*); geern had ook de Bisschop van *Rome*, LEO, zich het aanzien gegeven, dat zijne goedkeuring en bekrachtiging niet min, dan die des Keizers, vereischt werd, doch de XXVIIIste *Canon* stond hem te zeer in den weg; eindelijk zond hij zijne goedkeuring in het jaar 453 over, evenwel met uitzondering van den gemelden *Canon*.

Het gelukte echter deze vergadering niet, de eendragt in de Kerk volkomen hersteld te hebben; dertig jaren lang duurden de onrusten, tot welke zij aanleiding gaf, tot het *voorschrift van vereeniging*, van den Keizer ZENO, in het jaar 482, hetwelk het tweede Tijdperk der Geschiedenis van de *Eutychiaansche* twisten uitmaakt. Tweede Tijdperk der Eutychiänery.

In deze onrusten had noch EUTYCHES noch DIOSKORUS verder deel. Den eerstgemelden had MARCIANUS uit de Keizerlijke Hoofdstad gebannen; en LEO wenschte, dat hij nog verder verzonden mogt worden, om met zijne aanhangers geenen omgang te kunnen hebben (†). Ondertusschen is het geloofelijk, dat EUTYCHES, die, bij het begin van den twist, van zich zelven zeide, dat hij reeds 70 jaren in den Monnikenstand geleefd had, kort daar na overleden is. Den afgezetten *Patriärch* van *Alexandrië* DIOSKORUS bande de Keizer insgelijks naar *Gan-* Dood van EUTYCHES en DIOSKORUS.

(*) *Act. Concil. Chalc.* P. III. *Cap.* 3. *p.* 660. *ap.* HARD. en gedeeltelijk ook *L.* 3. *Cod. de Summa Trin. et fide Catholica.*

(†) *Leon. M. Ep.* LXXXIV. *ad Pulcher. p.* 1048.

Digitized by Google

III. BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Gangra in *Paflagonië* (*), alwaar hij niet langer dan tot het jaar 454 geleefd heeft (†).

Onrusten en oproeren der Monniken in Paleſtina.

Een der Monniken, die te *Chalcedon* geweest waren, THEODOSIUS, die reeds daar onrust geſtookt had, die door zijnen Abt, om zijne buitenſporigheden, uit het Klooster gejaagd was, en dien DIOSKORUS, wien hij in perſoon had aangetast, had laten met ſtokken ſlaan, en op een kameel door *Alexandrië* rondvoeren, ſpoedde, nog voor het einde der vergadering, met andere *Monniken*, naar *Paleſtina*. In dit land, even als in *Egypte*, waren de meeste Monniken het leerbegrip van CYRILLUS, en deszelfs haat tegen NESTORIUS, getrouw gebleven. Zij geraakten dus ligt in de verbeelding, dat deze geduchte Ketterij in de vergadering de overhand gekregen had. „ De booze Geest," ſchrijft EVAGRIUS (§), „ duidde het onderſcheid van „ eene enkele letter zoo boosaardig, (in de woor„ den ἐν en ἐκ,) dat, alhoewel het een het andere „ in zich beſluit, toch de meening ontſtond, dat „ 'er een geweldig onderſcheid tusſchen beiden zij; en „ dat het een eenen geheel ſtrijdigen zin met het an„ der oplevert. Want, wie CHRISTUS *in twee naturen* „ belijdt, die zegt ook duidelijk: *uit twee naturen*, „ en omgekeerd; nademaal het geheel zoo wel uit „ zijne deelen, als in dezelven, erkend wordt." THEODOSIUS beſchuldigde dan de vergadering, dat zij

(*) EVAGR. *H. E. Libr.* II. *Cap.* 5.
(†) LEO *M. Epist.* CXL.
(§) *Hist. Eccles.* II. 5.

zij het Geloof verraden, en twee Zonen, twee *Christusſen*, en twee perſonen, had leeren aanbidden, en zijne beſchuldigingen vonden geloof bij de meeste Monniken van dit land, uitgezonderd alleen den vermaarden Abt EUTHYMIUS en zijne leerlingen. Zelfs gelukte het hem, de Keizerin weduwe EUDOCIA, die te *Jeruzalem* leefde, eene groote weldoenſter der Monniken, en vriendin van DIOSKORUS, op zijne zijde te trekken. Inmiddels kwam de *Jeruzalemſche* Biſſchop, JUVENALIS, van de vergadering terug. De Monniken dezen vergeefs gezocht hebbende te bewegen, om het *Anathema* uit te ſpreken over de beſluiten, welke hij te *Chalcedon* onderteekend had, vielen, verbonden met eene bende roovers, op *Jeruzalem* aan, namen de ſtad in, ſtaken eenige huizen in brand, vermoordden eenige godvruchtige lieden, en ſtelden de misdadigers, die zich in de gevangenisſen bevonden, in vrijheid. Vervolgens ſloten zij de poorten, bezetten de muren met wachten, en verkozen THEODOSIUS tot Biſſchop, in plaats van JUVENALIS, die niet zonder levensgevaar ontvlugt was. Zij bragten den Biſſchop van *Scythopolis*, en anderen, om het leven, die niet met hen wilden zamenſpannen. Bij dit geweld werden zij door EUDOCIA en hare Hofbedienden aangemoedigd, misſchien zelfs ondersteund. De woede verſpreidde zich door geheel *Paleſtina*, in vele ſteden heerschte oproer, Biſſchoppen en andere lieden werden gedood, en de Bisdommen door THEODOSIUS aan zijne Monniken geſchonken; eindelijk noodzaakten zij de menſchen, met de wapenen in de

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

de hand, en door allerlei mishandelingen, om de Kerkvergadering van *Chalcedon*, LEO, en andere Bisschoppen, te vervloeken (*).

Bij deze voorvallen gedroeg zich de Keizer MARCIANUS, misschien uit inschikkelijkheid voor de Keizerin-weduwe, ongemeen slap. Alleen beval hij den Bevelhebber van *Palestina*, in het jaar 452, bezetting in *Jeruzalem* te brengen, en de grootste belhamers van het jongste oproer te straffen. Evenwel bleven de Monniken, die de schuld op de stadsingezetenen, eenige vreemdelingen, en op de *Samaritanen* wisten te schuiven, gerust in de stad, alwaar THEODOSIUS zelfs tot diep in het jaar 453 meester schijnt geweest te zijn. Als de soldaten hun verblijf in de Kloosters namen, en daar wanorde pleegden, schreven de Monniken vrij stout deswegens aan de Keizerin PULCHERIA, tevens de houding van regtzinnige Leeraars aannemen. Zij spraken het *Anathema* over EUTYCHES, maar verwierpen tevens de Kerkvergadering van *Chalcedon*, omdat de leere der *twee naturen* in CHRISTUS daar bevestigd was; eene nieuwigheid, zeiden zij, van welke, gelijk over het geheel van naturen, die men niet

Oorsprong der Monophysiten.

(*) EVAGRIUS *l. c.* MARCIANI *Epist. ad Macar. Episc. et Sinaitas Monachos in Act. Concil. Chalced.* P. III. *Cap. 6. pag.* 665. *Ejusd Epist. ad Archimandritas et religios. habitantes in Ælia ib. Cap. 7. Epist. Pulcher. ad Basſam, præfectam monaſterii in Ælia ib. C.* 11. *p.* 680. *Ejusd. Ep. ad Monachos in Ælia ib. C.* 12. *p.* 681. *Vita S. Euthymii in Analectis Græcis p.* 54. *Paris.* 1688. 4.

Digitized by Google

niet behoorde te willen doorgronden, niets ſtond in de *Niceenſche* Geloofsbelijdenis. Zoo ziet men, hoe zich thans de aanhang der *Monophyſiten* vormde, in plaats der *Eutychiäanſche*; zijnde de *Monophyſiten* hevige tegenſtrevers der gemelde Kerkvergadering, die hunnen naam kregen, omdat zij volſtrekt maar *één natuur in* CHRISTUS wilden geleerd hebben. — De Keizer ſchreef, in een' zeer minzamen toon, aan de voornaamſte Monniken van deze partij, zelfs op voorſpraak van den Biſchop JUVENALIS, die echter nog niet weder herſteld had *kunnen* worden. Hij beſtrafte hen wel over de gepleegde euveldaden, maar vergaf hun echter alles, in verwachting, dat zij daar van berouw hebben, en de openbare rust niet meer ſtooren zouden. Ook verklaarde hij, dat de vergadering van *Chalcedon* geene nieuwigheid geleerd, maar alleen de leere van *Nicea* bevestigd had. Wij hebben, ſchreef hij, ook niemand tot het onderteekenen of goedkeuren van dezelve tegen zijnen wil genoodzaakt, nademaal wij niet gezind zijn, iemand door vrees of geweld op den weg der waarheid te brengen (*). Ook ſchreef de Keizerin PULCHERIA aan dezelven, als ook aan zekere BASSA, Opzienſter van een Nonnen Klooster te *Jeruzalem*. Door het een en ander werden eindelijk deze onlusten in *Paleſtina*, in het jaar 453, grootendeels gedempt; THEODOSIUS, de vlugt genomen hebbende, zocht eene ſchuilplaats onder de Mon-

(*) MARCIAN. *Ep. ad Monach. l. c.*

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Monniken op den Berg *Sinai*. JUVENALIS kreeg zijn Bisdom weder, en hield eene *Synode*, welke de regtzinnigheid van de vergadering van *Chalcedon* bevestigde, en vele *Monniken* tot de gemeenſchap der Kerk wederbragt. Doch het duurde nog tot het jaar 456, eer de Keizerin EUDOCIA zich door Brieven van LEO, door de raadgevingen van den Pijlaarheiligen SIMEON, en het onderwijs van den Abt EUTHYMIUS, met de *Katholijke* Kerk verzoende (*).

Onlusten in Egypte

Erger gevolgen had de Kerkvergadering van *Chalcedon* in *Egypte*. Toen dezelve den Patriärch DIOSKORUS afzette, hadden reeds XV *Egyptiſche* Biſchoppen geweigerd, dit vonnis te onderteekenen, ook wilden zij den Brief van LEO niet aannemen, voordat zij een' nieuwen Patriärch, en van dezen verlof zouden gekregen hebben. Men verkoos tot nieuwen Patriärch PROTERIUS, wien DIOSKORUS zelf tot *Aartsouderling* en zijn' plaatsvervanger benoemd had, een man van den besten naam. Maar vele vrienden van DIOSKORUS weigerden hem te erkennen, en verwekten een oproer, in hetwelk de ſoldaten, die het poogden te ſtillen, door het gemeen in den voormaligen Tempel van SERAPIS gedreven, en met denzelven verbrand werden. Maar 2,000 andere ſoldaten, door den Keizer derwaards gezonden, oefenden zulke buitenſporigheden, en de Kei-

(*) Zie behalven de reeds aangehaalden LEO M. *Epist.* CXVII. CXXIII. *ad Eudoc.* CXXIV. *ad Mon. Palæſt.* CXXVII.

Digitized by Google

Keizer ontnam die van *Alexandrië* zoo vele voorregten, dat zij zich ſpoedig onderwierpen (*).

De herſtelde rust duurde echter niet lang. PROTERIUS moest zich geſtadig van eene wacht laten verzellen, om veilig te zijn. Twee van zijne Geestelijken ſcheurden zich af van zijne Kerkgemeenſchap; de Ouderling TIMOTHEUS, met den bijnaam ÆLURUS, en de Kerkedienaar PETRUS MONGUS, en kregen verſcheidene Biſchoppen en Monniken op hunne zijde. Vergeefs ſchreef de Keizer MARCIANUS aan de Monniken te *Alexandrië*; PROTERIUS deed de Scheurmakers op eene Kerkvergadering in den ban, en ſommigen werden door den Keizer ten lande uitgebannen. Doch na 's Keizers dood, in het jaar 457, ſprak TIMOTHEUS den banvloek uit tegen de vergadering van *Chalcedon*, en vele Monniken en gemeen volk bijëengebragt hebbende, begaf hij zich op eenen vroegen morgen naar de Hoofdkerk te *Alexandrië*, alwaar hij zich door twee der met hem verbondene Biſchoppen tot Biſchop liet inwijden. De Veldheer van *Egypte*, DIONYSIUS, die juist afwezend was, keerde ijllings naar de ſtad terug, en dreef TIMOTHEUS de ſtad uit; maar weinige dagen daar na rotteden zijne aanhangers weder te hoop, en vermoordden PROTERIUS in de Doopkapel van eene Kerk, in welke hij gevlugt was. Zijn lijk werd mishandeld, door de ſtad geſleept, en verbrand, en de asch in de lucht geſtrooid. Men gaf van

De nieuwe Patriarch van Alexandrië vermoord.

(*) LIBERAT. *Brev. C.* 14. EVAGR. *H. E.* II. 8. EULOG. *ap.* PHOT. *Biblioth. Cod.* CCXXX.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

van dit alles de ſchuld aan TIMOTHEUS, die, op zijne beurt, in eenen Brief aan den Keizer LEO, beweerde, dat PROTERIUS zich zelven dit alles berokkend had, en van eenen ſoldaat omgebragt was. Ook handhaafde hij zich in geheel *Egypte* als Patriarch van *Alexandrië*; op eene Kerkvergadering liet hij het *Anathema* uitgaan tegen de beſluiten van *Chalcedon*, en derzelver aanhangers, ook over LEO, Biſchop van *Rome*, en ANATOLIUS van *Konſtantinopolen* (*).

In deze verwarring baden de Biſchoppen van de *Katholijke* partij den Keizer om beſcherming en hulp; ook ſchreven zij aan ANATOLIUS; waar tegen TIMOTHEUS ook van zijne zijde een geſchrift aan den Keizer ter hand deed komen, waar in verklaard werd, dat de Gemeente te *Alexandrië* de vergadering van *Chalcedon* verwierp, terwijl men om de bevestiging van TIMOTHEUS verzocht. Dus ſcheen men weder den toevlugt tot eene nieuwe Kerkvergadering te zullen moeten nemen, waar tegen echter de *Roomſche* Biſchop LEO zich ten ſterkſten verzette, en waar toe ook de Keizer weinig lust toonde, aan wien LEO een wijdloopig onderwijs nopens de Ketterijën van NESTORIUS en EUTYCHES overzond.

(*) *Epistt. Ægyptior. Episcopp. et Cleri Alexandr. ad Leon. August. in Cod. encycl. Epistolar. pro defenſione Concil. Chalced. Ep.* II. *ap.* HARDUIN. *Tom.* II. *p.* 691. EVAGR. *H. E.* II. 8. LIBERAT. *Breviar. Cap.* 15. GENNAD. *de Vir. Illuſtr. Cap.* 72. THEODOR. *Lect. in Excerpt.* I. 8. EULOG. *ap.* PHOT. *l. c.*

zond (*). Hier op sloeg de Vorst eenen anderen weg in, welke echter aan den *Roomschen* Bisschop ook niet aangenaam kon zijn. Hij gaf in het jaar 458 last, aan alle de *Metropolitanen* van zijn Rijk, om de Bisschoppen en andere Geestelijken van hun Gewest te vergaderen, en hunne gedachten, door hen onderteekend, te doen opstellen. Op gelijke wijze schreef hij aan de beroemdste Monniken en aan den Pijlaarheilig SIMEON (†). Een groot gedeelte van de antwoorden dezer Bisschoppen is nog overig (§); hun getal beliep volgens sommigen op 460 (**), volgens anderen wel op 5 of 600 (††). Zij kwamen bijna algemeen overëen, dat de Kerkvergadering van *Chalcedon* gehandhaafd, maar TIMOTHEUS en de zijnen afgezet en gestraft moesten worden. Alleen EPIFANIUS, *Metropolitaan* van *Perga*, met nog XV andere Bisschoppen van *Pamfylië*, waren eenigzins in gevoelen van de overigen onderscheiden. Zij oordeelden wel, even als zij, over TIMOTHEUS; ook namen zij de besluiten van *Chalcedon* aan; maar voegden 'er bij, dat zij die, even als den Brief van LEO aan FLAVIANUS, niet als eene Geloofsbelijdenis voor de leerlingen in het Christendom, maar als wapenen voor de Leeräars, tot bestrijding der Ketters,

(*) LEON. M. *Epist.* CLXV.

(†) FACUND. *Hermion. pro defens. trium Capp. Libr.* XII. *Cap.* 3. *in Opp.* SIRMONDI *Tom.* II. *pag.* 576. EVAGR. *Hist. Eccles.* II. 9, 10.

(§) *In Cod. Encycl. supra l.*

(**) PHOT. *Cod.* CCXXVIII. (††) *Id. Cod.* CCXXX.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ters, aanmerkten. Ook wenschten zij, dat LEO en de andere Bisſchoppen dit toegeven, en de uitdrukking *twee naturen* nader verklaren mogten. „Want," ſchrijven zij, „ het komt op hetzelfde uit, of men „ de *onvermengde eenheid van twee naturen* zegt; „ dan of dezelve *uit twee naturen* afgeleid; of dat „ eindelijk maar *één natuur*, *de natuur des* „ *Woords*, *maar mensch geworden*, aangenomen „ wordt. Het laatſte is zelfs het voegzaamſte, en „ de Vaders hebben dikwijls zoo geleerd. De ver„ gadering verliest daar door niets van haar aanzien; „ maar wel kan dus de Eenheid in de Kerk herſteld „ worden." De Keizer volgde de algemeene gevoelens der Bisſchoppen, en liet TIMOTHEUS in het jaar 460 door zijnen Veldheer uit *Alexandrië* weg, en naar *Cherſon* in ballingſchap zenden. In zijne plaats werd een andere TIMOTHEUS verkozen, die door de bijnamen van den *Witten* en SALOPHACIOLUS van den eerſten onderſcheiden wordt; een vredelievend man, die, door het ontzien der nog geheel niet onderdrukte partij, de Kerkelijke rust tot het jaar 475 toe bevorderde (*).

Onlusten in Syrië, door PETRUS FULLO.

In *Syrië* veröorzaakte de weêrzin tegen de Kerkvergadering van *Chalcedon* reeds in deze jaren eenige onrusten. Hier had wel de tegenpartij van CYRILLUS en de *Alexandriners* de overhand; ook was de *Sy-*

(*) EVAGR. *Hist. Eccles.* II. 9 11. *Brevic. Hist. Eutychianist. ap.* SIRMOND. *Tom.* I. *Opp. pag.* 433. LEO M. *Ep.* CLXIX. CLXXI. LIBERAT. *Breviar. C.* 16. THEOFAN. *Chronogr. pag.* 91.

Syriſche Abt BARSUMAS, de voornaamſte verdediger van het *Eutychianismus* aldaar, reeds in het jaar 458 overleden (*). Maar een uitlander, PETRUS, met den bijnaam *de Voller*, (Γναφευς of *Fullo*,) om dat hij dit handwerk, nog Monnik zijnde, te *Konſtantinopolen* oefende, zette het Patriärchaat van *Antiöchië* in vuur en vlam. Uit zijn Klooster gejaagd, waar hij Abt was, zoo men zegt, om zijn ſlecht gedrag, werd hij Ouderling te *Chalcedon*; maar kort daar na weder in de Hoofdſtad gekomen, verwierf hij zich de gunst van ZENO, Behuwdzoon des Keizers, en Bevelhebber der Oosterſche Krijgsbenden, met wien hij naar *Antiöchië* ging. Hier maakte hij, met eenige *Apollinaristen*, eenen aanhang tegen den *Patriärch* MARTYRIUS, en verörzaakte eene ſcheuring, voornamelijk door eene verandering te maken in een Kerkgezang. Dit was het *driemaal heilig*, (Τρισαγιον,) hetwelk men dan zong, zoo als het in *Jeſaia* VI. 3. voorkomt, waarom het het *Lied der Cherubijnen* genoemd werd; dan weder, (en zoo komt het hier in aanmerking,) met deze bijvoegzelen gebruikte: *Heilige God! heilige ſterke! heilige onſterfelijke! ontferm u over ons!* In dit gezang voegde PETRUS nu nog deze woorden in: *die voor ons gekruiſigd zijt!* tevens het *Anathema* uitſprekende, over de genen, die ontkenden, *dat God gekruist was.* Dewijl CYRILLUS en de zijnen tegen de *Nestoriänen* de ſpreekwijzen, *God is geboren*, *geſtorven*, enz. gebruik-

(*) ASSEM. *Biblioth. Orient. T.* II. *C.* 1. *p.* 7. *p.* 295.

elve ver-
turen in
dat de-
oij ande-
het zoo
ze bewe-
derleide,
de Kei-
n bande
nen tus-
zijn (*).
ch dus,
ſtaande;
n Klein-
lfde jaar
o op den
van het
erd, die
zijn be-
l andere
le Patri-
r, ook
Voller,
t, waar
en Brief
den der
ſpreken,
en
ap. 18,
CHEOFAN.

en bevolen werd, die ſchriften te verbranden. Dit bevel moesten alle Biſchoppen onderteekenen, op ſtraffe van afgezet te zullen worden. En nu veränderde op eens de regtzinnigheid van omtrent 500 Biſchoppen, die, benevens de Patriärchen van *Alexandrië*, *Antiöchië*, en *Jeruzalem*, onderteekenden (*). Maar daar tegen verzette zich AKACIUS des te ſtandvastiger tegen 's Keizers bevel, terwijl een groot getal ingezetenen van *Konſtantinopolen* om hem te ondersteunen naar de Kerk toevloeide; ook predikte hij tegen den Keizer, deed treurkleederen aan, en liet zijnen Stoel en het Outer in de Kerk met zwart behangen. DANIEL, een Pijlaarheilige, verliet zijne zeldzame woning, en kwam in de Hoofdſtad, alwaar hij openlijk met AKACIUS den Godsdienst oefende. De Keizer verliet reeds de ſtad, omdat het volk dezelve dreigde in brand te ſteeken; kort daar na vernam BASILISKUS, dat ZENO met een leger tegen hem in optogt was, al hetwelk hem zoo moedeloos maakte, dat hij met zijne Gemalin in de Kerk ging, en daar AKACIUS, de Geestelijkheid, en de Monniken om vergeving bad. Doch te laat, alzoo hij in het jaar 477 door ZENO van den troon geſtoten en gevangen werd (†).

Natuurlijk was het, dat ZENO, misſchien zoo veel ZENO her-

(*) EVAGR. *H. Eccles.* III. 4, 5, 6. THEODOR. *Lect. L.* I. C. 29-32. *Brevic. Hist, Eutychian. p.* 434. *l. c.* LIBERAT. *Breviar. Cap.* 16.

(†) EVAGR. *Hist. Eccles.* III. 7, 8. THEODOR. *Lect, Hist. Eccles.* I. 32-36.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

veel uit haat tegen BASILISKUS, en deszelfs aanhangers, de *Monophyſiten*, als uit genegenheid jegens de Kerkvergadering van *Chalcedon*, door een nog in het jaar 476 afgevaardigd bevel (*), alle nieuwigheden der voorgaande regeering vernietigde, de verdrevene Biſchoppen weder herſtelde, en bijzonder aan den *Patriärch* der Hoofdſtad, de hem door TIMOTHEUS ÆLURUS ontnomene voorregten weder gaf. Als de laatstgemelde kort daar na overleed, werd zijn reeds gemelde vriend PETRUS MONGUS, te *Alexandrië*, tot zijnen Opvolger verkoren. ZENO, hier over verſtoord, vernietigde de verkiezing, veröordeelde hem ter dood, en benoemde TIMOTHEUS SALOPHACIOLUS weder tot *Patriärch*. Doch ook deze mishaagde hem, ten minſten den ijverigſten *Katholijken*, omdat hij te zacht was jegens de *Monophyſiten*, die hem daaröm openlijk toeriepen: Zonder in uwe Kerkgemeenſchap te zijn, hebben wij u toch lief! Toen hij in het jaar 482 overleed, viel wel de keus der *Alexandriners* andermaal op eenen vriend der vergadering van *Chalcedon*, JOANNES TELAJA; maar deze werd ſpoedig van den Keizer weder afgezet, en het geen nog vreemder was, de *Monophyſiet* PETRUS MONGUS aangeſteld. — Aan den anderen kant moest PETRUS *de Voller* het Bisdom van *Antiöchië* verlaten, hoewel de rust in die Gewesten even weinig duurzaam was. Een van zijne *Katholijke* Opvolgers werd in eene Doopkapel om-

ſteld, begunſtigt de Katholijken.

(*) *l.* 16. *Cod. de SS. Eccleſiis* alwaar de naam van LEO verkeerd ſtaat.

Digitized by Google

omgebragt, en de naastvolgende moest weder voor eenen *Katholijken* wijken, dien het Hof derwaards zond. Als het naar den zin van den Roomschen Bisschop SIMPLICIUS gegaan was, zou ZENO alle Ketterſche Bisſchoppen uit het Rijk verdreven hebben; maar zijne voorſtellingen maakten weinig indruk (*).

Henoticon of formulier van eenheid door ZENO uitgegeven.

Integendeel kwamen thans, zoo als zeer waarſchijnlijk is, de Opperhoofden der beide partijën in het Oosten, AKACIUS van *Konſtantinopolen* en PETRUS MONGUS, benoemde Patriárch van *Alexandrië*, met malkanderen overëen, om de herſtelling van de Kerkevrede door een nieuw middel te beproeven. De Keizer ZENO, wiens vertrouwen AKACIUS bezat, liet in het jaar 482 eenen *Brief aan de Bisſchoppen, Geeſtelijken, Monniken en andere Christenen te Alexandrië, in Egypte, Libyë en in Pentápolis* afzenden, in welken hij eerst zijnen ijver betuigde, voor de bewaring van het *Niceenſche* Geloof, als den voormuur van zijn Rijk en Regeering. Maar juist wegens de belangrijkheid van dit Geloof, vervolgt hij, hadden hem *Archimandriten* en *Eremiten*, als ook andere eerwaardige mannen, met tranen gebeden, eene vereëniging tusſchen de Heil. Kerken te ſtichten, welke de vijand van het goede zoo lang van elkander geſcheiden had; waar door ſe-

(*) *Brevic. Hist. Eutych. pag.* 434. *l. c.* LIBERAT. *Breviar. C.* 16, 17, 18. EVAGR. III. 8, 10, 11, 12. SIMPLICII *Epistt. ad Zenon. et Acac. in* LABBEI *Concil. T.* IV. *p.* 1070. THEOFAN. *l. c. p.* 105.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ſedert ontallijke menſchen, deels zonder Doop, deels zonder Avondmaal, geſtorven waren, en een niet kleiner getal vermoord was geworden. Hij maakt hun dus bekend, dat hij, noch eenige Chriſtelijke Gemeente, eene andere Geloofsbelijdenis, of een ander voorſchrift der leere, dan het *Niceenſche*, hetwelk te *Konſtantinopolen* bekrachtigd was, gehad hadden, en hebben zouden; alle echte Chriſtenen waren op die Geloofsbelijdenis gedoopt; en de Vaders, die NESTORIUS te *Efeze* hadden afgezet, hadden het ook aangenomen. Over dezen Ketter en over EUTYCHES ſprak hij den Banvloek uit; en keurde ook de leerſtellingen van CYRILLUS met deszelfs XII *Anathematismen* goed. Bijzonder belijdt hij, dat de eeniggeborene Zoon van God, en God, die waarachtig mensch is geworden, onze Heere JEZUS CHRISTUS, eenswezens met den Vader, naar zijne Godheid, en met ons naar zijne menschheid, die nedergekomen, en uit den Heil. Geest en de Maagd en Moeder Gods MARIA vleesch geworden is, *één is en niet twee.* „ Want, zegt hij, wij zeggen, dat zoo wel de wonderwerken als het lijden, hetwelk hij, vrijwillig, in het vleesch heeft doorgeſtaan, aan éénen toebehooren. Maar die genen, die ſcheiden, of vermengen, of eenen blooten ſchijn invoeren, nemen wij volſtrekt niet aan, nademaal de onzondige en waarachtige menschwording geen bijvoegſel van eenen Zoon uitgewerkt heeft. Want de Drieëenheid is Drieëenheid gebleven, ook wanneer *één uit de Drieëenheid*, God het Woord, *vleesch geworden was.* Dewijl wij nu weten,

ten, dat alle heilige regtzinnige Kerken Gods, de haar beſturende Priesters, en ons geheele Rijk geene andere bepaling der leere, dan de voorgemelde, heeft aangenomen, zoo hebben wij ons zonder onderlaten met malkanderen verëenigd. Over elk', die anders denkt, of gedacht heeft, het zij thans of ooit, te *Chalcedon*, of op eenige andere Kerkvergadering, ſpreken wij den Ban uit. Spoedt u derhalven, om u met de Geeſtelijke Moeder, de Kerk, te verëenigen, om met ons, in dezelve, gelijke Godlijke gemeenſchap, naar dit eenige voorſchrift der leere, te genieten."

Deze Kerkelijke Brief (*) is vervolgens onder den naam van *formulier van eenheid*, (Ἑνωτικον,) van ZENO, zeer vermaard geworden. Met hetzelve begint het *derde Tijdvak der Geſchiedenis van de Eutychiänen en Monophyſiten*. Het is wel eigenlijk alleen gerigt aan de Christenen in *Egypte* en de naburige *Afrikaanſche* Gewesten, alwaar de ijverigſte verëerders van CYRILLUS en DIOSKORUS zich bevonden, maar men mag ook gelooven, dat de Keizer iet goeds van hetzelve in andere oorden der Christenheid verwachtte. Het was met veel behoedzaamheid ingerigt, en bevatte alles, waar de hoofdpartijën in overëenkwamen; het *Niceenſche* Ge-

Derde Tijdperk der Geſchiedenis van de Eutychianen en Monophyſiten.

(*) Hij is ons bewaard door EVAGRIUS *Hist. Eccles.* III. 14. LIBERAT. *Breviar. Cap.* 18. heeft 'er eene naauwelijks middelmatige Latijnſche Overzetting van gegeven; maar FACUNDUS *pro defens. trium Capitt. L.* XII. *Cap.* 4. plaatzen van eene betere Vertaling.

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Geloof; het gezag der drie eerſte *algemeene* Kerkvergaderingen; de veröordeeling van NESTORIUS en EUTYCHES; en de leere van de *verëeniging der naturen in* CHRISTUS, *tot één Perſoon, zonder ſcheiding en zonder vermenging.* Daartegen werd alles, wat voor de *Monophyſiten* aanſtootelijk was, zorgvuldigst vermijd: de ſpreekwijze, *uit twee naturen*; de bekrachtiging der Kerkvergadering van *Chalcedon*; de Brief van LEO aan FLAVIANUS; en de veröordeeling van DIOSKORUS. Ondertuſſchen kon deszelfs opſteller het gewone lot niet ontgaan van zulken, die tuſſchen Kerkelijke verſchillende partijën eenen middelweg willen houden, van namelijk aan beiden of aan eene van beide de partijën te mishagen. De inſchikkelijkheid jegens de *Monophyſiten* werd van hunne tegenſtrevers zeer kwalijk genomen; dat men den *Roomſchen* Biſſchop niet geraadpleegd, en van den vermaarden Brief van deszelfs Voorzaat LEO niet gewaagd had, moest de tegenwerking van dezen en van de geheele Weſterſche Kerk veröorzaken; terwijl de Oösterlingen misnoegd waren, omdat de bij hen zoo hatelijke *Anathematismen* van CYRILLUS daar in waren aangeprezen. Op deze wijze, hoe zeer dit opſtel goed uitgedacht was, om in *Egypte* zoo niet de eensgezindheid, ten minſten eenige rust, te bezorgen, bevatte het tevens, als te zacht en inſchikkelijk voor die eeuw, het zaad voor nieuwe en nog ſlimmer twisten.

Het Henoticum in Egypte

In *Egypte* nam ook PETRUS MONGUS, in der daad, het *Henoticon* plegtig aan in eene Kerk te *Alexandrië*, en vernieuwde de Kerkgemeenſchap met

met de *Katholijken*, zoodat bijna alle de *Alexandriners* thans maar ééne Gemeente uitmaakten (*). Evenwel was 'er nog een aantal leden van zijne Gemeente, inzonderheid Monniken, die, omdat hij den Ban niet wilde uitſpreken over de Kerkvergadering van *Chalcedon*, maar zich veel meer met de *Katholijken* verëenigd had, zich afzonderden, wordende, dewijl zij geen Kerkelijk hoofd hadden, Ακεφαλοι of *Hoofdeloozen* genoemd. Vergeefs ſprak PETRUS nu over gemelde vergadering den Ban uit, hetwelk hij echter naderhand ontkende gedaan te hebben, vergeefs toonde hij ook zijnen ijver voor zijne partij door het verdrijven van vele Monniken uit hunne Kloosters (†).

aangenomen.

Te *Antiöchië* veröorzaakte het *Henoticon* andere onlusten. De *Patriärch* CALENDIO bemoeide zich wel niet met dezelven, maar als Keizer ZENO in het jaar 485 een oproer, hetwelk in dit Gewest ontſtaan was, met de wapenen gedempt had, zette hij dezen Patriärch af, omdat hij een van de aanſtokers van hetzelve geweest was, en ſtelde PETRUS *den Voller* voor de derde maal aan. Deze onderteekende het formulier, hetwelk de Keizer en ACACIUS volſtrekt ook in het Oosten erkend wilden hebben.

Ook te Antiöchië en te Jeruzalem.

(*) EVAGRIUS *H. E.* III. 12, 13, 15. LIBERAT. *in Breviar. Cap.* 17, 18. THEOF. *Chronogr. pag.* 112.

(†) EVAGR. *H. E.* III. 16, 22. LIBERAT. *Brev. Cap.* 18. LEONT. *Byzantin. de Sectis Action.* V. *in Biblioth. Patr. Tom.* VI. P. I. *pag.* 449.

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ben (*). De *Patriärchen* van *Jeruzalem* namen insgelijks hetzelve aan, en herſtelden de *Monophyſiten* in hunne Kerkgemeenſchap (†).

Geheel anders gedroegen zich de *Roomſche Patriärchen*, SIMPLICIUS, die in het jaar 483 overleed, en zijn Opvolger FELIX II, of volgens anderen de IIIde. De afgezette *Katholijke Patriärch* van *Alexandrië* JOANNES TALAJA, en andere Oosterſche Biſchoppen en Monniken, hadden den toevlugt naar *Rome* genomen. Waar op SIMPLICIUS van AKACIUS, den *Patriärch* van *Konſtantinopolen*, gevorderd had, dat JOANNES herſteld, en PETRUS MONGUS verdreven zou worden, doch een weigerend antwoord bekomen had. Zijn Opvolger FELIX, zich geheel tot Rigter opwerpende, zond twee Biſchoppen naar *Konſtantinopolen*, met last, dat zij de Kerkvergadering van *Chalcedon* in hare eer herſtellen, de afzetting van PETRUS bewerken, en AKACIUS noodzaken zouden, zich tegen de beſchuldiging van JOANNES TALAJA te verantwoorden, en tegen gemelden PETRUS den Ban uit te ſpreken. Maar deze afgevaardigden werden, op last van het Hof, gevangen genomen, en door bedreigingen en geſchenken overgehaald, dat zij met AKACIUS, en eenigermate met PETRUS zelven, wiens naam onder de

Scheuring tuſſchen den Biſchop van Rome en van Konſtantinopolen

(*) EVAGR. III. 16. LIBERAT. *Cap.* 18. LEONT. *l. c.* THEOF. *l. c.*

(†) EVAGRIUS, LIBERATUS *ll. cc.* THEODOR. *Lector.* II. 50. *Hist. Eccles.*

Digitized by Google

de overige Bisschoppen bij den Godsdienst werd afgelezen, in Kerkgemeenschap kwamen. FELIX, hier door te meer verbitterd, zette den *Patriärch* van *Konstantinopolen*, in het jaar 484, in eene te *Rome* gehoudene vergadering af, en deed hem in den Ban (*). Tot deze onderneming, waar toe de *Roomsche* Bisschop volstrekt geen regt had, verstoutte hij zich te eer, omdat hij den Duitschen Koning ODOAKER tot zijnen Vorst, en alle de ijveraars voor de Kerkvergadering van *Chalcedon* op zijne zijde had. Maar even hier door maakte hij een begin, om de *Oostersche* Kerk van de *Westersche* te scheuren; hoe weinig werking ook deze zijne handelwijze op AKACIUS deed, die zijnen Brief niet eens aannam, hoewel een Monnik denzelven op zijnen mantel vastmaakte, als hij in de Kerk ging; ook bleef hij, door de gunst des Keizers beveiligd, in het bezit zijner waardigheid, in het jaar 489, toen hij overleed. FELIX behandelde hij, van zijn' kant, zoo als men verwachten moest, daar hij deszelfs naam uit de Kerkeboeken liet uitschrappen, en hem dus zijnen Ban terug gaf.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ZENO overleed in het jaar 491, en werd door ANASTASIUS opgevolgd. Deze was nog bij het leven

Opschuddingen

(*) FELIX *Ep.* I. *ad Acac. Ep.* II. *ad Zenon. Libell. Citationis ad Acacium transmissus Ep.* VIII. *ad Acac. in* HARD. *Concil. Tom.* II. *p.* 811-831. *Brevic. Hist. Eutych. s. Gesta de nomine Acacii in* SIRMOND. *Opp. Tom.* I. *p.* 434. LIBERAT. *Brev. Cap.* 18. EVAGR. *H. E.* III. 15, 18-21. *Theoph. Chron. p.* 113.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

onder de regeering van ANASTASIUS.

yen van ZENO, toen hij enkel een van 's Keizers Geheimraden, (Σιλεντιαριος,) en nog niet eens *Senator* was, door den nieuwen *Patriärch* van *Conſtantinopolen* EUPHEMIUS openlijk voor een' *Eutychiäanſchen* Ketter en vervolger der Kerk uitgemaakt, die ook zijn' Stoel uit de Kerk had laten nemen, met verdere bedreiging, dat, als hij niet van gedrag veränderde, hij hem het haar zou laten afſcheeren, en voor het volk te pronk ſtellen. ANASTASIUS beklaagde zich hier over bij den Keizer, die den Patriärch rust gebood (*). De Moeders-Broeder van ANASTASIUS was den *Manicheën* en *Ariänen* gunſtig; het een en ander zou genoeg geweest zijn, om ANASTASIUS, zoo men op de tegenkanting van den Patriärch acht had geſlagen, van den troon te weeren, maar de Keizerin weduwe ARIADNE, die met hem trouwde, en de *Senaat* bleven ſtandvastig, en toen hij den troon beklom, juichte het volk hem toe: Regeer! zoo als gij geleefd hebt! evenwel dwong hem de Patriärch eene ſchriftelijke beëedigde verklaring af, dat hij niet de minſte verändering in het Geloof zou ondernemen, welke verklaring aan den Opziener der Kerkelijke Archiven in bewaring gegeven werd (†).

ANASTASIUS een vriendder verdraagzaamheid

ANASTASIUS voedde vredelievende gezindheden, en wenschte daaröm, door verdraagzaamheid, de verſchillende Godsdienstpartijën nader tot elkanderen te

(*) EVAGR. *H. E.* III. 29. THEOF. *Chronogr. p.* 115.

(†) EVAGR. *H. E.* III. 32. VICT. *Tunun. Chron. p.* 325. THEOD. II. 6, 8.

te brengen, waaröm hij zich tegen alle ijveraars, van welke partij zij ook waren, verklaarde. Als dus na de dood van PETRUS MONGUS te *Alexandrië* in het jaar 491 de verdrevene *Patriärch* JOANNES TELAJA zijn Opvolger poogde te worden, kon de Keizer dezen ijveraar voor de vergadering van *Chalcedon* niet tot Opziener van eene Gemeente aannemen, in welke daar door een nieuw vuur zou ontſtoken zijn (*). Daartegen was ATHANASIUS, die toen tot *Patriärch* verkozen werd, een vredelievend man, die het *Henoticon* onderteekende, en de Kerkgemeenſchap onderhield met de overige *Patriärchen* van het Oosten. Eenigen van zijne Gemeente, en daar onder eenigen van die Scheurmakers, die *Acephali*, (*Hoofdeloozen*,) genoemd werden, verſchenen ten Hove, om een ander middel van vereeniging voor te ſlaan, maar de Keizer zond hen henen, met het antwoord: dat het *Henoticon* voldoende was (†). Te *Antiöchië* was PETRUS *de Voller*, in het jaar 488, overleden, en opgevolgd door PALLADIUS, die dezelfde gevoelens had (§). Eindelijk EUPHEMIUS bleef, niettegenſtaande zijne ruwe handelwijze jegens den Keizer, eenige jaren lang, *Patriärch* van *Konſtantinopolen*. Maar dewijl hij onder het vermoeden viel van verſtandhouding met de oproerige *Iſauriërs*, liet ANASTASIUS hem op eene Kerkvergadering in de Hoofdſtad, in het

(*) VICT. *Tunun. l. c.* THEOF. *Chronogr. p.* 118.

(†) LIBERAT. *Breviar. C.* 18. LEONT. *l. c.*

(§) EVAGR. III. 23. THEOF. *l. c. p.* 116.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

het jaar 495 of 496 gehouden, afzetten, niettegenſtaande het gemeen een' opſtand ten zijnen behoeven verwekte (*).

In zijne plaats kwam MACEDONIUS, dezelfde, aan wien des Keizers Geloofsverzekering te bewaren gegeven was. Deze werd thans van hem afgeëischt, maar hij weigerde ze over te geven, zoo min als de *Akten* of Handelingen der Kerkvergadering van *Chalcedon*, evenwel nam hij in het eerst het *Henoticon* aan, en betoonde zich onverſchillig omtrent de Kerkvergadering van *Chalcedon*, doch hij ſchijnt ſpoedig door de Monniken, die voor dezelve ijverden, omgezet te zijn, zoodat hij met geen' Biſchop gemeenſchap wilde oefenen, die deze Kerkvergadering niet aannam. Hij had nu de Monniken en het graauw op zijne zijde, die voor den Keizer zelven gevaarlijk werden, zoodat hij zich geſtadig door den Bevelhebber der ſtad liet verzellen. De partijën ontrustten malkander zelfs in de Kerken, alwaar het dikwijls van razen en ſchelden tot ſlaan en vechten kwam. In het jaar 510 ſteeg de wanorde op het hoogst, toen een geestdrijvende Monnik, SEVERUS, die een hevig tegenſtander van de Kerkvergadering was, aan het hoofd van 200 Monniken te *Konſtantinopolen* kwam, om MACEDONIUS en de Gemeente der Hoofdſtad tot vereeniging met hen te noodzaken. Na verſcheidene oproerige tooneelen in de Kerk en in de ſtad, vond de

Oproeren te Konſtantinopolen.

(*) EVAGRIUS III. 31. THEOD. *Lect.* II. 9-12. THEOP. *pag.* 117.

de Keizer het dienſtig, om den *Patriärch* in het jaar 511 af te zetten, en heimelijk uit de ſtad te zenden. De Schrijvers, welke dit verhalen (*), ſtellen als vrienden der Kerkvergadering doorgaans MACEDONIUS voor, als onſchuldig en vereerings-waardig, maar den Keizer als een' vervolger en zeer ten kwade verdacht, omtrent het Geloof. Ondertusſchen komen 'er in hunne verhalen zelven blijken voor, dat MACEDONIUS tot vele onrusten gelegenheid gegeven, en verſcheidene dingen gedaan moet hebben, die den Keizer onaangenaam waren (†).

Te *Antiöchië* was ten dezen tijde ſedert het jaar 499 FLAVIANUS *Patriärch*; deze nam het *Henoticon* aan, zonder juist op de vergadering van *Chalcedon* aan te dringen; maar in het vervolg verklaarde hij zich zoo veel te ijveriger voor dezelve. Hier op beſchuldigde hem een van hare hevigſte tegenſtrevers in dien oord, XENAIAS, die den *Griekſchen* naam PHILOXENUS aannam, en reeds door PETRUS *den Voller*, tot Biſchop van *Hiërapolis*, bij de Oosterlingen *Mabug* genoemd, was aangeſteld,

Onlusten te Antiöchië door XENAIAS verwekte.

(*) EVAGR. III. 33, 44. THEODOR. *Lector.* II. 11-14, 17, 20-24, 26-28. THEOF. *pag.* 120, 128, 131, 133. VICT. *Tunun. pag.* 325.

(†) LIBERAT. *Brev. Cap.* 19. verhaalt, dat MACEDONIUS afgezet zou zijn, omdat hij 1 *Tim.* III. 16. het woord ὃς voor ἐφανερώθη in Θεὸς veränderd hebbe. Men vergel. ons voorgaande Xde *Deel*, *Bl.* 3. en voege 'er bij P. WESSELING *de Euang. jussu Imp. Anast. non emend.*

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

ſteld, naar wien ook eene *Syriſche* Overzetting van het Nieuwe Testament den naam heeft, dat hij een *Nestoriaan* was; met een hoop Monniken uit de Provintie *Cynegika*, en het eerſte *Syrië*, onverziens in *Antiochië* gekomen, wilde hij FLAVIANUS met geweld noodzaken, om behalven NESTORIUS ook andere *Katholijke* Biſſchoppen in den Ban te doen. Maar het volk, hunnen Biſſchop te hulp komende, ſloeg eenigen van deze Monniken dood, terwijl een andere troep Monniken uit het tweede *Syrië* den Biſſchop insgelijks kwamen helpen. Evenwel behield XENAJAS ten laatſten de overhand, en FLAVIANUS verloor zijn Bisdom (*). Op eene andere wijs werd de Kerkgemeenſchap tuſſchen de Oosterſche *Patriarchen* en dien te *Alexandrië* afgebroken. JOANNES NIKEOTA, die in het jaar 508 gemelde Bisdom bekwam, vergenoegde zich niet met het *Henoticon*, maar wilde ook volſtrekt de Kerkvergadering van *Chalcedon* verworpen hebben, waarom hij zich van de Kerkgemeenſchap onthield met allen, die zulks weigerden (†).

Nieuwe Oproeren

Nog droeviger keer namen deze Kerkelijke twiſten in de laatſte jaren van den Keizer ANASTASIUS. TIMOTHEUS, die, in het jaar 511, *Patriarch* van *Konſtantinopolen* was geworden, verklaarde zich voor de Kerkvergadering van *Chalcedon*, omdat de Abt van een Klooster zich anders niet door hem wil-

(*) EVAGRIUS III. 31, 32. THEOF. *pag.* 122, 130. VICTOR *Tunun. pag.* 326.

(†) LIBERATUS *Cap.* 18.

wilde laten inwijden, maar op eene beſtraffing van den Keizer, ſprak hij den Ban uit, over allen, die ze aannamen. De Keizer beval tevens, dat men het *driemaal Heilig*, met het voorheen gemelde bijvoegſel, openlijk zingen zou. Hier door ontſtond in het jaar 512, bij gelegenheid van eenen Godsdienſtigen omgang, een geweldig oproer, hetwelk vele menſchen het leven, en den Keizer bijna zijn' troon kostte; alzoo de beide partijën van den Schouwburg zich tegen hem verëenigden, eene menigte huizen in brand ſtaken, zijne ſtandbeelden *mishandelden*, en ſchreeuwden, dat twee van zijne Staatsdienaren voor de wilde beesten geworpen moesten worden, zoodat de Keizer met de duurſte beloften het volk naauwelijks bedaren kon. Eene Kerkvergadering, die hij ter zelver tijd te *Sidon* deed houden, poogde ook vergeefs de eensgezindheid te herſtellen; integendeel werden de vrienden der vergadering van *Chalcedon* nog meer verbitterd, toen in het jaar 513 die zelfde Monnik SEVERUS, dié drie jaren geleden het oproer met 200 Monniken in de Hoofdſtad verwekt had, het Bisdom van *Antiöchië* verkreeg, en ELIAS, *Patriärch* van *Jeruzalem*, afgezet werd, omdat hij de Kerkelijke gemeenſchap met hem weigerde. De Keizer, thans een grijsäard van 80 jaren, vond zich te zwak, tegen den haat der partijën, de listen en ſtreken der Biſchoppen, en de razernij der Monniken. De *Katholijken*, of die voor *Chalcedon* waren, klaagden over onderdrukkingen, en zagen overäl wonderen, als merkteekenen van het Godlijk ongenoegen over hunne

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

partijën. Dan regende het, naar het verhaal van VICTOR, asch in plaats van water te *Konſtantinopolen*, toen men daar het veränderde *Triſagion* zong; dan werden zelfs, gelijk die Chronijkſchrijver meent te weten, alle *Monophyſiten* te *Alexandriē* en in geheel *Egypte*, van allen ouderdom en ſtand, van booze geesten bezeten; hielden op te ſpreken, blaften als honden, en moesten met ketenen naar de Kerken getrokken worden, om hunne gezondheid weder te krijgen; want zij knaagden aan hunne eigene handen. Aan eenigen van hen verſcheen een Engel, in de gedaante van een' man, die hun aanzeide, dat dit de ſtraffe was, omdat zij de Kerkvergadering van *Chalcedon* gevloekt hadden, en hen voor het toekomende tegen zulke euveldaden waarſchuwde. Misſchien met deze geestdrijverij beſmet, of door deze partij opgeſtookt, of wel enkel, om door den roem van regtzinnigheid toevloed te krijgen, rukte de Veldheer VITALIANUS, die onlangs was opgeſtaan, in het jaar 514, met 60,000 mannen voor *Konſtantinopolen*, voorwendende, dat hij kwam, om het Geloof der Regtzinnigen te beſchermen, en zich den afgezetten MACEDONIUS aan te nemen. De Keizer zag zich, in deze verlegenheid, genoodzaakt, om met dezen oproermaker den vrede te ſluiten op voorwaarde, dat de afgezette verdedigers der Kerkvergadering in hunne ambten herſteld, en dat op eene nieuwe Kerkvergadering de eenheid in de Kerk herſteld zou worden (*).

Doch,

(*) EVAGR. *Hiſt. Eccles.* III. 32-34, 43, 44. THEODOR. *Lect.*

Doch, volgens de *Katholijke* Schrijvers, ging de Keizer hier weder geveinsd te werk. Alhoewel de Monniken in *Palestina* voor de Kerkvergadering van *Chalcedon* en tegen SEVERUS van *Antiöchië* ernſtig aan hem ſchreven, dwong hij nogthans den nieuwen *Patriärch* van zijne Hoofdſtad, JOANNES, de gemelde vergadering te veröordeelen (*). Ondertuſſchen zette hij de onderhandelingen met de Bisſchoppen van *Rome* voort, om de verzoening met de Oosterſche Kerken daar te ſtellen, waar in hij weder blijken gaf van zijne vredelievendheid. De Bisſchop FELIX had door zijn gedrag omtrent den *Patriärch* AKACIUS eene ſcheuring veröorzaakt. Zijn Opvolger GELASIUS, ſedert het jaar 492, beäntwoordde de vreedzame voorſlagen van den nieuwen *Patriärch* van *Konſtantinopolen*, EUPHEMIUS, met eene ondragelijke trotsheid, welke zich onder het kleed van regtzinnigheid verborg (†), begeerende volſtrekt, dat de naam van AKACIUS uit de Kerkeboeken zou geſchrapt worden. Maar zijn Opvolger ANASTASIUS toonde meer gezindheid tot vrede, doch deze overleed ſpoedig, reeds in het jaar 498; SYMMACHUS, die hem opvolgde, was weder heviger, en dreigde den Keizer zelven met den Kerkelijken Ban (§). Desniettemin deed de Keizer, in het

Onderhandelingen met de Roomſche Bisſchoppen

Lect. II. 28, 29, 31-33. THEOFAN. *pag.* 133. MARCELL. *Chron. pag.* 287. VICT. *Tunon. pag.* 326.

(*) MARCELL. VICT. THEOFAN. *ll. cc.*

(†) GEL. *Ep.* I. *ad Euphem. in* LABB. *Conc T.* IV. *p.* 1157.

(§) SYMM. *Apolog. adv. Imp. Anast. l. c. p.* 1296.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

het naauw gebragt door VITALIANUS, den nieuwen *Roomſchen* Biſchop HORMISDAS in het jaar 515 op nieuw voorſtellen, om eene door den Keizer te beſchrijven Kerkvergadering bij te wonen. Deze kwam wel niet tot ſtand, maar daar voor zond HORMISDAS tweemaal afgevaardigden naar *Konſtantinopolen*, onder welke de vermaarde ENNODIUS was. Maar alles werd verijdeld door de trotsheid en onbuigzaamheid van den Roomſchen Biſchop, die omtrent ACACIUS geene verzachting wilde dulden, zoo dat de Keizer hem eindelijk in het jaar 517 ſchreef, dat hij zijn verlangen door ſtilzwijgen zou terug houden, alzoo hij het voor redeloos hield, vriendelijke verzoeken bij lieden te gebruiken, die niet verzocht wilden zijn; maar die alles hardnekkig verwierpen: „ want," zegt hij, „ wij kunnen wel „ beledigd, en onze verzoeken afgewezen worden; „ maar bevelen laten wij ons niet (*)."

Dood van Keizer ANASTASIUS.

In het volgende jaar ſtierf de Keizer ANASTASIUS, een Vorst, die, ſchoon hij het Geloof der *Katholijken* was toegedaan, bij hen nogtans in een' kwaden reuk ſtond, omdat hij ook andere partijën verdragen en den Kerkevrede bevorderd wilde hebben. Men verdichtte naderhand van hem allerhande leugens en lasteringen, bij voorbeeld, dat hij de Biſchop-

(*) *Epist. Athanas. ad Hormisd. ap.* LABB. *Conc. l. c. p.* 1421. *Hormisd. Resp. p.* 14-22. *Anast. Ep. p.* 1425. *Hormisd. ad Anast. et Indiculus, qui datus est Ennodio et aliis legatis Apostol. ſedis Conſtant. ab Hormisda pag.* 1426. *aliæ Epistt. p.* 1430. *Ep. Athan. ad Horm. p.* 1460.

Digitized by Google

ſchoppen door het uitſchrijven eener Kerkvergadering bedrogen, en als hij door het volk van meineed beſchuldigd werd, als een *Manicheër* gezegd zou hebben, dat 'er eene wet was, die hem vrijliet, om, in gevalle van nood, den eed te breken (*). Ook vertelde men, dat hij door den blikſem geſlagen en gedood was (†), ja na zijne dood, bewerkte HORMISDAS nog, dat zijn naam in alle Kerkeboeken doorgeſchrapt werd (§).

Onder zijnen Opvolger JUSTINUS, die 9 jaren regeerde, en ANASTASIUS noch in bekwaamheden noch in gevoelens evenaarde, en enkel ſoldaat en Veldheer was, veränderde de ſtaat van zaken geheel. De Kerkvergadering van *Chalcedon* kreeg volkomen de overhand, het *Henoticon* verviel, en de *Griekſche* Kerk werd met de *Roomſche* verzoend, geheel op de voorwaarden, welke de *Roomſche* Biſſchop begeerde. De Keizer, die lezen noch ſchrijven kon, liet de Kerkelijke zaken geheel over aan zijn' Zusters Zoon, JUSTINIAAN, en eenige Staatsdienaren. De *Katholijke* partij, die op het einde der vorige regering reeds een merklijk overwigt gekregen had, zegepraalde te *Konſtantinopolen* volkomen, door een vreeslijk oproer in het jaar 518, waar in het volk, opgeſtookt door de Monniken, en misſchien zelfs door eenige aanzienlijke lieden van het Hof, den Pa-

JUSTINUS begunſtigt de Katholijken.

(*) THEOFAN. *Chronogr. pag.* 138.

(†) *Idem pag.* 141. VICTOR *pag.* 328.

(§) *Inter Hormisdæ Epistt. in* LABBEI *Concil. Tom.* IV. *pag.* 1490.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Patriärch JOANNES dwong, om op eene plegtige wijze de vergadering van *Chalcedon* aan te nemen, en SEVERUS den *Patriärch* van *Antiöchië*, dien men voor een' *Manicheër* ſchold, in den Ban te doen (*). Deze voordeelige keer voor de *Synode* ſtrekte zich ſpoedig tot het geheele Rijk uit, en ſchijnt zelfs door Keizerlijke wetten bevorderd te zijn; men hield Kerkvergaderingen; hier en daar werd geweld geöefend; en binnen kort was de partij der *Monophyſiten* zeer gedaald (†).

Lotge vallen van SEVERUS.

De *Patriärch* SEVERUS was thans het Opperhoofd der *Monophyſiten*. Deze was bij de *Katholijken* zeer gehaat, en werd door de Geestelijkheid en Monniken van *Antiöchië* beſchuldigd (§), dat hij vele Monniken had laten ombrengen, gevangenhuizen gebouwd, om de regtzinnigen in op te ſluiten, Kerkelijke goederen vervreemd, onder anderen de gouden en zilveren duiven, welke boven de altaren en doopvonten hingen, onder voorwendzel, dat dit geene betamelijke afbeelding ware van den Heil. Geest. Hij was een geleerd man, die veel ge-

(*) *In Act. Conc. Cpolit. a.* 536. *Act.* V. *ap.* HARD. *T.* II. *pag.* 1333.

(†) *Relatio ad Joann. Patr. a Synodo Congreg. l. c. p.* 1321. *Ep. Joann. Cpol. ad alios Epiſc. l. c. p.* 1341. *Reſcript. Joann. Hieros. ad Joann. Cpol. ibid. Ep. Epiphan. Epiſc. Tyrii ad Synod. Cpol. p.* 1345. *Epiſt. Epiſc. ſec. Syriæ ad Joann. Patriarch. p.* 1361. EVAGR. IV. 7.

(§) In een klaagſchrift aan JOANNES den *Patriarch* en zijne *Synode l. c. pag.* 1317.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

geſchreven heeft ter verdediging van zijne partij. Hij beweerde *in* CHRISTUS *één natuur uit de beide naturen*, zonder vermenging (*). Het oogmerk van het Hof was, hem niet alleen af te zetten, maar ook naar *Konſtantinopolen* ter ſtraffe te laten voeren, misſchien wel ter doodſtraffe, doch hij vlugtte naar *Alexandrië*, waar hij veilig was (†). Verders leveren de berigten der *Monophyſiten* meer voorbeelden van ſtraföefeningen en wreedheden tegen hen in *Syrië* en *Meſopotamië*, onder deze en de volgende regeering gepleegd, welke niet allen ſchijnen te kunnen ontkend worden (§).

Lotgevallen van XENAIAS.

XENAIAS of PHILOXENUS, Biſchop van *Hierapolis* of *Mabug* in *Syrië*, insgelijks één der geleerdſte en werkzaamſte Leeräaren der *Monophyſiten*, had met vele anderen een gelijk lot; ja hij werd, ter plaatſe zijner ballingſchap, in eene kamer vol rook verſtikt. ASSEMANI (**) heeft aanmerkelijke ſtukken medegedeeld, uit zijne Schriften en Brieven, zoo als uit *drie Verhandelingen over de Drieëenheid en de Menschwording van* CHRISTUS; uit eene andere, *over de ſtelling, dat één van de Drieëenheid mensch geworden is*, uit zijne *Geloofsbelijdenis* enz.

Verzoe-

Door de overmagt der *Katholijke* partij, in het *Griek-*

(*) ABULFARAI *Hist. Dynast. p.* 93. *vers. Lat.* POCOK.

(†) EVAGR. *Hist. Eccles.* IV. 4. LIBERAT. *Brev. Cap.* 19. THEOFAN. *Chronogr. pag.* 141.

(§) *Chron. Joann. Episc. Aſiæ in Aſseman. Biblioth. Orient. Tom.* II. *pag.* 50.

(**) *Bibl. Or. T.* I. *p.* 81. *T.* II. *p.* 25, 29, 33, 39.

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdst na C. G. Jaar 476. tot 622.

ning tusschen den Bisschop vanRome en Konstantinopolen.

Griekſche Keizerrijk, werd ook de verzoening met den Bisschop van *Rome* beſpoedigd. De beide Kerken waren niet geſcheurd, om het Geloof, maar om de Kerkelijke Gemeenſchap van den *Patriärch* ACACIUS met den *Monophyſiet* PETRUS MONGUS; om den Ban, door den *Roomſchen* Bisschop FELIX deswegens tegen hem uitgeſproken; en eindelijk, omdat de *Patriärchen* van *Konſtantinopolen*, en andere Bisschoppen, geweigerd hadden, de wettigheid van dit vonnis te erkennen. Thans deden de Keizer en zijn *Patriärch* JOANNES, waarſchijnlijk door het oproerig volk gedrongen, te *Rome* de eerſte voorſtellen tot vrede; waar op HORMISDAS afgevaardigden naar *Konſtantinopolen* zond, doch met uitdrukkelijken last, niet eer tot de Kerkgemeenſchap met den *Patriärch* te komen, voordat hij den Ban tegen ACACIUS uitgeſproken en een hun medegegeven Formulier onderteekend had. Ver van de Hoofdſtad, werden deze afgevaardigden te gemoet gegaan door JUSTINIAAN, thans reeds Medekeizer met zijnen Oom, en andere Rijksgrooten; en de onderhandeling in het Paleis, in tegenwoordigheid des Keizers, den *Senaat*, en vier Bisschoppen, die in naam van den *Patriärch* tegenwoordig waren, begonnen, en den volgenden dag reeds onderteekende de *Patriärch* het gemelde Formulier. Alles geſchiedde, wat HORMISDAS had voorgeſchreven; de namen van ACACIUS en vier van zijne Opvolgers, als ook die van de Keizers ZENO en ANASTASIUS werden in de Kerkeboeken uitgeſchrapt; ja de *Patriärch* erkende, dat de *Roomſche* Kerk in PETRUS op eene rots gebouwd

bouwd was, en beloofde voor het vervolg, altijd in de gemeenſchap derzelve te zullen blijven, en allen, die met haar niet overëenſtemden, te zullen beſchouwen, als onder den Ban liggende (*). Men kan niet anders denken, of de *Roomſche* Biſſchop had deze zijne overwinning, in het jaar 519, te danken aan de oproerigheden van het volk te *Konſtantinopolen*, ook gelukte hem zijn oogmerk niet overal. Te *Theſſalonica* verzette de Biſſchop zich tegen zijne afgevaardigden, en ſcheurde het Formulier openlijk in ſtukken; een van hen werd door het volk mishandeld, en anderen, die tot hun gezelſchap behoorden, verloren het leven. Ook weigerden niet weinige *Aziatiſche* Biſſchoppen, onder anderen in *Pontus*, volſtrekt de namen der overledenen, die hun waard waren, door te ſchrappen, zoo ook de Monniken en Geeſtelijken te *Jeruzalem*, *Antiöchië*, en in het *tweede Syrië*. Op ééns raadde het Hof ook aan HORMISDAS zachter maatregelen aan, en in het vervolg zijn zelfs twee van de door hem veroordeelde *Patriärchen*, EUPHEMIUS en MACEDONIUS, de eerſte als *Confeſſor*, de ander als een *Heilige*, door de *Griekſche* Kerk verëerd (†). Onder-

(*) *Juſtini Epp. ad Hormisd. et Hormisdæ ad Juſtinum ap.* LABB. *Concil. T.* IV. *p.* 1469. *Indiculus, quem acceperunt Legati Apostol. ſedis p.* 1476. *Libellus Joann. Cpol. p.* 1486. *Suggestio Legatt. p.* 1487.

(†) *Suggestio Germani Episc. etc. p.* 1509. *Ep. Juſt. ad Hormisd. p.* 1527, 1541. *Exemplum precum Cleric. et Abbat. Hieros. Antioch. p.* 1542.

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

dertusschen werd de staat der Kerk over het geheel onder de regering van JUSTINUS weder op den voet gebragt, zoo als zij voor het jaar 482 gestaan had. Het *Henoticon* verdween van zelf, zonder eigenlijk ingetrokken te wezen, en *Egypte* uitgezonderd, was de regtzinnigheid van *Chalcedon* overal de heerschende geworden.

Vierde Tijdvak van de Geschiedenis der Eutychianery en Monophysiten.

Van de regering van Keizer JUSTINIANUS, in het jaar 527, tot het begin der VIIde eeuw, hetwelk als het vierde Tijdvak der *Geschiedenis* van de *Eutychiänen* en *Monophysiten* kan aangemerkt worden, vermenigvuldigden de twisten en partijën buitengemeen, welke aan de *Eutychiänery* haren oorsprong of aanleiding verschuldigd zijn. Niet alleen gingen de *Katholijken* en *Monophysiten* voort, tegen malkander uit te varen, maar elk van deze hoofdpartijën werd inwendig bijna op dezelfde wijze verdeeld. Eene nieuwe *algemeene*, (*Oecumenische*,) Kerkvergadering, welke aan deze verwarringen onder de *Katholijken* een einde zou maken, vermeerderde ze veel eer, terwijl de *Monophysiten*, die hunnen ondergang nabij schenen, zich zoo onverwacht en gelukkig herstelden, dat zij juist van dezen tijd af, eene vaste en eenige partij werden, die niet weder vernietigd kon worden.

Keizer JUSTINIAAN begunstigt den Ka-

Zoo dra JUSTINIANUS Keizer was geworden, gaf hij eene wet uit, dat alle de Oosterse Gemeenten de *vier algemeene Kerkvergaderingen* zouden erkennen (*); maar zijne Gemalin THEODORA nam daar-

(*) VICT. *Tunon. Chron. pag.* 328.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

daartegen even ijverig de partij der *Monophyſiten* onder hare beſcherming (*), en bragt bij den Keizer te wege, dat hij SEVERUS, den beroemden Leeräar van deze partij, bij zich deed komen. De *Monophyſiten*, die wel gedrukt, maar niet onderdrukt waren, begonnen hier op zelfs in de Hoofdſtad zich weder te bewegen; en als dezelve in het jaar 534 door eene hevige aardbeving geſchud werd, liep de geheele ſtad op een open plein 's nachts te hoop, en bad het *Triſagion*, met het bijvoegſel van PETRUS FULLO; den volgenden morgen ſchreeuwde het volk, dat de Keizer het door de Biſſchoppen te *Chalcedon* opgeſtelde Boek zou laten wegnemen en verbranden (†). Misſchien was deze begunſtiging van THEODORA oorzaak, dat de Keizer waarſchijnlijk in het jaar 533 een geſprek liet houden tusſchen de beide partijën (§), alwaar van de zijde der *Katholijke* vijf Biſſchoppen, en onder hen HYPATIUS van *Efeze*, die het woord voerde, en van de aanhangers van SEVERUS zes afgezette Biſſchoppen tegenwoordig waren; doch dit geſprek, gelijk meer anderen, die vervolgens gehouden werden, was zonder eenig gelukkig gevolg (**).

tholijken, maar de Keizerin THEODORA de Monophyſiten.

Ondertusſchen bevorderde de Keizerin THEODORA, Onſtand

(*) EVAGR. IV. *Hiſt. Eccles.* 10.

(†) *Chron. Paſchale pag.* 541.

(§) Wij hebben daar nog een verhaal van, doch enkel in eene Latijnſche Overzetting: *Coll. Cathol. cum Severian. in* HARD. *Concil. T.* II. *p.* 1159-1174.

(**) JOANN. *Epiſc. Aſiæ ap.* ASSEM. *Bibl. Or. T.* II. *p.* 89.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

RA, door haren invloed, in het jaar 535, ANTHIMUS, die het Bisdom van *Trapezus* nedergelegd had, tot *Patriärch* der Hoofdſtad, die zich weldra van genegenheid voor de *Monophyſiten* verdacht maakte, en die, door den *Roomſchen* Bisſchop AGAPETUS, die in het jaar 536 van wegen den Koning der *Oostgothen* aan het Keizerlijke Hof kwam, tot de bekentenis gebragt werd, dat hij de Kerkvergadering te *Chalcedon* niet aannam. Ook bragt AGAPETUS bij den Keizer te wege, dat ANTHIMUS afgezet, en MENAS of MENNAS in deszelfs plaats verkoren werd. Vervolgens liet de Keizer in dat jaar 536 door dezen nieuwen *Patriärch* eene vergadering houden, welke tegen SEVERUS, gewezen *Patriärch* van *Antiöchië*, PETRUS, Bisſchop van *Apamea*, en den Monnik ZOARAS, den Ban uitſprak, waar na de Keizer hen buiten de ſteden bande. In zijnen Brief deswegens aan MENNAS gerigt, beſchuldigt hij SEVERUS zeldzaam genoeg, dat hij te gelijk de tegen elkander ſtrijdige dwalingen van NESTORIUS en EUTYCHES hebbe aangenomen (*). Ondertusſchen werd VIGILIUS, door de Keizerin THEODORA, in het jaar 537, met geweld, in het *Roomſche* Bisdom ingedrongen (†), onder belofte, dat

vastigheid van den Roomſchen Bisſchop VIGILIUS.

(*) *Concil. Cpol. ſub Mena ap. Hard. T.* II. *p.* 1185-1404. *Conſtit. ſacra Iuſt. Imp. contra Anthim. Sev. &c. p.* 1405. LIBER. *Brev. Cap.* 21. EVAGR. *H. E.* IV. 11. ANAST. *Vit. Pontiff. ſ. Lib. Pontif. in Agap. Cap.* 58. THEOF. *in Chron.* ZON. *Ann.* XIV. 8.

(†) Vergel. *Deel* X. *Bladz.* 189.

Digitized by Google

dat hij de herſtelling van ANTHIMUS bevorderen zou, gelijk hij dan werkelijk, maar in het geheim, aan dezen en andere *Monophyſitiſche* Biſchoppen, in eenen Brief en Geloofsbelijdenis, die nog voorhanden is, zijne overëenſtemming in het Geloof duidlijk verklaarde (*). Eenige jaren daar na beleed echter dezelfde VIGILIUS, als de Keizer hem waarſchijnlijk eene verklaring afvorderde, ten einde hem in zijne waardigheid te bevestigen, die hij zich zoo ſchandelijk aangematigd had, in twee Brieven aan dezen Vorst en aan den *Patriärch* MENNAS (†), op het plegtigst, de Kerkvergadering te *Chalcedon* te erkennen, en in de tot hier toe gevelde Banvloeken tegen alle derzelver tegenpartijders toe te ſtemmen.

Te *Alexandrië*, alwaar de *Monophyſiten* tot hier toe de overhand gehad hadden, verloren zij dezelve insgelijks omtrent het jaar 506. Na de dood van hunnen *Patriärch* TIMOTHEUS, was, door toedoen der *Keizerin*, THEODOSIUS aangeſteld, maar het volk en de Monniken verklaarden zich voor GAJANUS; beiden waren zij *Monophyſiten*; evenwel zag TIMOTHEUS zich genoodzaakt, naar *Konſtantinopolen* te wijken, doch ook deze ſtad moest hij verlaten, omdat hij de vergadering van *Chalcedon* niet wilde aannemen. Een *Egyptiſche* Abt, PAULUS, die dezen eisch des Keizers voldeed, werd nu tot *Patriarch* van *Alexandrië* gewijd, en de Keizer gaf hem zelfs de magt, om de Bevelhebbers van het Krijgsvolk

Opſchuddingen te Alexandrië.

(*) In LIBER. *Brev. Cap.* 22. VICT. *pag.* 340.

(†) *Ep.* IV. *et* V. *in* LABB. *Conc. T.* V. *p.* 315, 318.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

volk te *Alexandrië* af- en aan te ſtellen, doch zich, door misbruik dezer magt, aan wreedheid ſchuldig gemaakt hebbende, verloor hij zijne waardigheid ſpoedig (*). Deze verändering in de Kerk van *Alexandrië* had, indien men anders eenen gelijktijdigen Oosterſchen Schrijver (†) gelooven mag, eene merkwaardige uitwerking bij eenige naburige Volken. ABRAHAM, zoo verhaalt hij, Koning der *Homeriten*, of *Hamjaren*, in *Gelukkig-Arabië*, had zich van *Alexandrië* eenen Bisſchop laten zenden, eer de Kerkvergadering van *Chalcedon* daar was ingevoerd. Na deszelfs dood, hoorende, dat deze Kerkvergadering daar aangenomen, en THEODOSIUS afgezet was, omdat hij zich daartegen gekant had, wilde hij geen' Bisſchop meer van daar hebben. Van dezen tijd af werd, zoo wel bij de *Homeriten*, als bij de *Ethiöpiërs* en *Indiänen*, (waarſchijnlijk eene andere *Afrikaanſche* natie,) het gebrek aan Priesters ſteeds grooter. Zij zonden wel jaarlijks Gezanten, met groote geſchenken, aan Keizer JUSTINIAAN, en verzochten hem om eenen Bisſchop, die de Kerkvergadering niet aangenomen had, maar hij weigerde zulks, hoewel zij 'er 25 jaren lang om aanhielden. Middelerwijl waren hunne meeste Priesters overleden; de nog overig zijnde leiden eindelijk eenen onder hen

(*) LIBERAT. *Brev. Cap.* 20. VICT. *Tunun. pag.* 330. LEONT. *Byzant. de ſect. Act.* V *in Bibl. PP. Col. Tom.* VI. P. I. THEOF. *Chron. p.* 188. *et ex Severo Jacobita* RENAUD. *Hist. Patriarch. Alex. Jacobit. p.* 137.

(†) JOANN. *Epiſc. Aſiæ ap.* ASSEM. *Bibl. Or. T.* I. *p.* 382.

hen het Euangelie op het hoofd, en wijdden hem dus tot Biſchop. Evenwel waren de meesten daar over te onvrede, zoodat 'er partijën onder hen ontſtonden, eene van welken MELCHIZEDEK voor CHRISTUS hield. Zoo veel ziet men uit dit verhaal, hoe de aanhang der *Monophyſiten* of *Jakobiten*, die tot onze tijden toe in *Ethiöpië* of *Abyſſinië* de heerſchende gebleven is, zich aldaar gevestigd heeft.

Behalven de verſchillen, welke tot hier toe de *Monophyſiten* en *Katholijken* verdeelden, ontſtonden dra nog anderen, welke de *Katholijken* zelve onderling verdeelden. Een der voornaamſte was, of men zeggen mogt: *Een uit de Drieëenheid is gekruist!* of *heeft geleden!* CYRILLUS had, tegen NESTORIUS, opzettelijk zich meermalen bediend van de uitdrukkingen: *God is geboren*, *God heeft geleden*, *God is geſtorven*. NESTORIUS en zijne vrienden wilden dezelven wel toegeven, mits men 'er ſteeds de bepaling bijvoegde: *in* of *naar het vleesch*, of *naar de menſchelijke natuur*. PROKLUS, even als CYRILLUS, één der ijverigſte *Antinestoriänen*, breidde deze ſpreekwijzen verder uit. Zich jegens de *Armeniërs* verklarende, ſchreef hij: „ *Is het* „ *één uit de Drieëenheid, die gekruist is? of ie-* „ *mand anders buiten de Drieëenheid?* Is het één, „ dan is de twist geëindigd; maar is het een an- „ der, dan is 'er een vierde Heer der heerlijkheid, „ die van de verheerlijking der *Serafynen* is uitge- „ ſloten (*)." De Kerkvergadering van *Chalcedon* had

Verſchillen over de vraag: of God geleden heeft? *Theopaſchiten.*

(*) In JO. MAXENT. *de Christo profeſſione T.* VI. P. I. *Bibl.*

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

had hier geheel gezwegen, hoewel men haar in het vervolg dan eene goedkeuring, dan eene veröordeeling van deze ſpreekwijze toeſchreef.

Vermeerderd door PETRUS FULLO enz.

Wanneer PETRUS FULLO of *de Voller* in het jaar 461 te *Antiöchië* bij het *Driemaal Heilig* de woorden invulde, *die voor ons gekruist is*, vond men daar in de dwalingen van *één natuur*, en dat *de Godheid lijden zou kunnen*. Indien zekere Brieven van den *Roomſchen* Biſchop FELIX II. echt waren (*), zou deze deswegens den *Patriärch* PETRUS in eene Kerkvergadering afgezet, en in den Ban gedaan hebben (†). Het bijvoegſel bleef echter tot den dood van PETRUS FULLO in het jaar 488 te *Antiöchië* in gebruik, en werd eenigzins bevestigd door eene plaats in het *Henoticon* van ZENO (§), dat *een uit de Drieëenheid, God het Woord, Vleesch is geworden*, evenwel bleef de waarde van het bijvoegſel wankelend in de Vde, en nog lang in de eerſte tijden van de VIde eeuw. Toen Keizer ANASTASIUS hetzelve begunſtigde, gaf het

Bibl. PP. p. 372. *Coll. Facundo pro defens. trium Capp. L. I. ap.* SIRM. *T.* II. *p.* 300. LIBER. *Brev. C.* 10.

(*) FELIC. *Epp. duæ ad Petr. Full. et Ep. ad Zenon. Imper. Gr. et Latine in* LABB. *Conc. T.* IV. *p.* 1058.

(†) De echtheid dezer Brieven is met zeer ſchijnbare redenen betwist door VALESIUS *Diſſert. de Petro Antioch. Ep. qui Fullo Cognominatus est, et de Synodis advers. eum collectis Cap.* 4. *post Theodor. Lect.* en door LE QUIEN *in Opp. Joann. Damasceni T.* I. *p.* 487.

(§) EVAGR. III. 14.

Digitized by Google

het in de jaren 512 en 516 gelegenheid tot oproer te *Konſtantinopolen* (*). Evenwel verklaarden de hoofden der *Monophyſiten* zich over deze ſpreekwijs vrij voldoende. Zoo zeide de vermaarde Biſchop XENAIAS, in eenen Brief (†), dat niet de Geeſtelijke als Geeſtelijke geſtorven is, noch God heeft als God geleden; maar omdat hij het ligchaam aangenomen heeft, en een Broeder der Stervelingen geworden is; maar van het bijvoegſel in het *Driemaal Heilig*: „ dat dit het geloof der ware Kerk is, „ dat dezelfde God, het Woord, die naar zijne „ *natuur* onſterfelijk is, in het ligchaam voor allen „ gekruist is; maar niet, dat het ligchaam of de „ mensch buiten of behalve hem aan het kruis „ gehecht is."

Doch omtrent het jaar 519 kreeg deze twist over de ſpreekwijze: *Een uit de Drieëenheid is gekruist*, eene zeldzame wending, waar door de *Katholijken* zelven onderling verdeeld raakten. Eenige Monniken uit het *Europisch Scythië*, (de Landen aan de *Zwarte Zee* gelegen,) onder welken JOANNES MAXENTIUS het meest bekend is geworden, die men ook in hun aandeel aan de twisten met de *Halve-Pelagiänen* heeft leeren kennen (§), werden te *Konſtantinopolen* door eenen *Diaken* VICTOR tegengeſproken, als zij beweerden: *Een uit de Drieëenheid is gekruist*; CHRISTUS *is zamengeſteld*, enz. De Katholijken zelven onderling onëenig.

Zij

(*) Boven *Bladz.* 87.

(†) Bij ASSEM. *Bibl. Orient. T.* II. *p.* 35.

(§) Vergelijk *Deel* X. *Bladz.* 332.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Zij beklaagden zich hier over niet alleen bij den *Patriarch* der Hoofdſtad, JOANNES, maar ook bij de afgevaardigden van den *Roomſchen* Biſchop HORMISDAS, die zich thans aldaar bevonden, om te handelen over de vereeniging der *Griekſche* Kerk met de *Roomſche* (*). In hun klaagſchrift, hetwelk nog voorhanden is (†), bezwaren zij zich, dat ſommigen hen beſchuldigden van nieuwigheden in het Geloof, en afwijken van de Kerkvergadering van *Chalcedon*, dewijl zij uit de ſchriften der Vaderen, die dezelve aangenomen hadden, ſpreekwijzen en plaatzen ontleend hadden, opdat de Ketters die Kerkvergadering niet voor zich zouden kunnen misbruiken. „ Wij zeggen niet," ſchrijven zij, „dat de Drieëenheid in CHRISTUS woont, zoo als de aanhangers van THEODORUS en NESTORIUS, als of CHRISTUS iet buiten en behalven de Drieëenheid zij; maar wij gelooven, dat God het Woord, de eeniggeborene Zoon des Vaders, onze Heere JEZUS CHRISTUS, die voor ons in het vleesch geleden heeft, een van de drie Zelfbeſtaanlijkheden, (*Subſiſtentiæ*,) van ééne Godheid is." Hier bij voegden zij XII ſtellingen met Banvloeken geſterkt; en daar in verôordeelden zij den genen, die niet bekent, dat in CHRISTUS twee naturen vereenigd zijn; dat ééne natuur van God het Woord vleesch is geworden; maar

(*) *Suggestio Dioscori Diaconi ad Hormisdam Papam in* LABB. *Concil. Tom.* IV. *pag.* 1519.

(†) JO. MAXENT. *Confeſſio ſuæ fidei in Biblioth. PP. Tom.* VI. P. I. *pag.* 370.

Digitized by Google

maar dat beiden in één Perſoon verëenigd zijn, zoo als de *Synode* van *Chalcedon* geleerd heeft; elk, die niet belijdt, dat MARIA eigenlijk en waarlijk de Moeder Gods zij; maar haar alleen eershalve dezen naam geeft, omdat zij eenen mensch gebaard heeft, die uit genade God genoemd wordt; maar niet, omdat zij het vleesch en mensch geworden Woord gebaard heeft; insgelijks den genen, die niet erkennen wil, dat CHRISTUS ook met zijn eigen vleesch, die voor ons in het vleesch geleden heeft, *één van de Drieëenheid* is; alhoewel hij naar het vleesch niet van de zelfſtandigheid der Drieëenheid, maar van één*e* van ons is; ook den genen, die wel zeide, dat CHRISTUS, maar niet, dat *God in het vleesch geleden heeft*, hetwelk toch in de eerſte ſtelling mede begrepen was, verders nog, die niet beleed, dat CHRISTUS *na de menschwording zamengeſteld zij.*

Het was 'er echter ver af, dat de *Patriärch* van *Konſtantinopolen*, of de afgevaardigden van HORMISDAS, het zamenſtel dezer Monniken, dat met het vastgeſtelde zamenſtel, en met de ſpraak der Kerke, zoo wel overëengebragt kon worden, goedkeurden, veeleer wilden zij 'er volſtrekt niet van weten. Door den Staatsdienaar VITALIANUS gedrongen, onderzochten zij hetzelve echter in eenige bijëenkomſten, maar leverden toen eene drooge verklaring over aan het Hof: „ dat zij niets konden leeren of aannemen, buiten het gene de *vier algemeene Kerkvergaderingen en hun Biſchop* LEO *in zijnen Brief geleerd hadden.*" Zelfs gaven de afgevaardigden van

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

den *Roomſchen* Biſchop hem den raad, om toch geene nieuwigheden te ondernemen, dewijl daar uit nog grooter onheil zou kunnen ontſtaan, dan het gene van EUTYCHES veröorzaakt was (*).

Ongeſtadigheid van de Roomſche Biſchoppen

HORMISDAS geraakte in te grooter verlegenheid, toen een deel der Monniken, geen gewenscht antwoord van zijne afgevaardigden kunnende bekomen, in het jaar 520 regelregt naar *Rome* gereisd was, om het van hem zelven te bekomen. JUSTINIANUS zelf ſchreef aan hem, en begeerde eerst eene ſpoedige veröordeeling der Monniken, of ten minſten een voorſchrift, hoe men over hunne ſtelling behoorde te denken (†). Maar kort daar na keerde hij zich naar de zijde der Monniken, en ſchreef aan den Biſchop zijn eigen goeddunken over deze ſtelling (§); ook ſchreef de Keizer JUSTINUS zelf aan hem, om dezen twist ten einde te brengen (**). De *Roomſche* Biſchop zocht in zijne verlegenheid tijd te winnen, en meende eerst de beſliſſing dezer zaak aan den *Patriärch* van *Konſtantinopolen* op te dragen (††), vervolgens verklaarde hij, 'er niets in te kunnen doen, voordat zijne afgevaardigden terug gekeerd zouden zijn, hetwelk eerst in het jaar 521 ge-

(*) *Suggestio Dioscori Diaconi ap. Labb. p.* 1513. *Suggestio Germani et Joann. Episc. etc. p.* 1514. *Sugg. Diosc. Diac. ad Hormisd. Pap. p.* 1519.

(†) *Sugg. l. c. Justin. Ep. ad Hormisd. ib. p.* 1516, 1517.

(§) *Ep. Just. ad Horm. l. c. p.* 1536.

(**) *Ep. Justin. ad Hormisd. p.* 1520.

(††) *Suggest. Diosc. Diac. l. c. p.* 1519.

Digitized by Google

gebeurde. De Monniken, het wachten moede, klaagden over mishandeling, en wilden vertrekken, maar hij noodzaakte hen te blijven, en verweet hun, dat zij onrust verwekten (*). Eindelijk echter gaf hij aan den Keizer JUSTINUS te kennen (†), dat de meergemelde ſtelling in zijne oogen gevaarlijk was; zonder deze uitſpraak af te kunnen wachten, waren de Monniken genoodzaakt geweest, in het jaar 521 *Rome* te verlaten. Deze hadden intuſſchen hunne leer van de Drieëenheid en van CHRISTUS, in het bijzonder, aan de *Katholijke* Biſſchoppen, die door de *Vandalen* uit *Afrika* verdreven waren, medegedeeld in een' Brief, in welken zij tevens hunne gedachten gemeld hadden over de verſchillen met de *Halve-Pelagiänen* (§), waar op FULGENTIUS, Biſſchop van *Ruspe*, zoo voor zich zelven, als in naam der overige gebannene *Afrikaanſche* Biſſchoppen, antwoordde (**), met eene uitvoerige verklaring der leere van de Perſoon en Menschwording van CHRISTUS, en eene goedkeuring van de leerwijze dezer Monniken, met de woorden: „Derhalve „is niet de Drieëenheid, dat is, niet te gelijk de „Va-

(*) *Hormisd. Ep ad Justinian. pag.* 1518. *ad Possessor. pag.* 1530. *Joann. Maxentii ad Ep. Horm. resp. in Biblioth. PP. Tom.* VI. P. I. *p.* 375.

(†) *Horm. Ep. ad Justin. pag.* 1552.

(§) In FULGENTII *Rusp. Opp. p.* 154. Vergelijk Xde *Deel*, *Bladz.* 333.

(**) FULGENTIUS *et alior.* XV. *Episc. ad Petr. Diac. et alios Liber seu Ep.* XVII. *l. c. pag.* 286.

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

„ Vader, de Zoon, en de Heil. Geest; noch de „ Vader alleen, of de Heil. Geest; maar alleen de „ Zoon, dat is, *één Perſoon uit de Drieëenheid*, „ CHRISTUS, de eenige Zoon van God, in het „ vleesch ontvangen en geboren, om ons zalig te „ maken," Een ander *Afrikaansch* geleerde, de Diaken FULGENTIUS FERRANDUS, te *Karthago*, gaf den Monniken insgelijks gelijk, in eenen Brief aan ANATOLIUS, *Diaken* te *Rome* (*), maar wilde, om alle dubbelzinnigheid te vermijden, bij de ſtelling voegen: *naar het vleesch.* Even zoo verklaart hij zich in eenen anderen Brief (†). Ook koos de beroemde Abt DIONYSIUS *de Kleine*, zelf een *Scyth*, maar Abt te *Rome*, insgelijks de zijde der Monniken (§), gelijk ook vele Geestelijken en Abten in het Oosten, blijkens een verzoekſchrift uit *Paleſtina* en *Syrië* (**).

Zeldzaam genoeg was het, dat eene ſtelling, welke *Scythiſche* Monniken, *Afrikaanſche* Biſſchoppen, Oosterſche Geestelijken en Abten, en zelfs JUSTINIANUS, toen Staatsdienaar, in hunne beſcherming genomen hadden, maar welke de *Roomſche* Biſſchop met weinige anderen verwierp, dat die zelfde ſtelling, door dezen Staatsdienaar, nu Keizer geworden, met een Plakaat bevestigd, en door den Opvolger van den *Roomſchen* Biſſchop voor regtzinnig ver-

(*) *In Bibl. PP. Col. Tom.* VI. P. I. *p.* 352-359.
(†) *Ep. ad Sever. l. c. pag.* 359.
(§) In HARD. *Act. Concil. Tom.* I. *p.* 1722.
(**) In LABB. *Concil. Tom.* IV. *pag.* 1542.

Digitized by Google

verklaard is geworden. Zekere Monniken te *Konſtantinopolen* van die ſoort, die ακοιμητοι of *Slapeloozen* genoemd werden, hadden zich ook in dezen twist gemengd. Dezen ontkenden, dat MARIA, in den eigenlijken zin, de *Moeder Gods* heeten kon, en konden dus even min toegeven, dat *één uit de Drieëenheid geleden had.* JUSTINIANUS gaf daar op in het jaar 533 een Plakaat uit, tegen deze *Monniken*, die hij onder andere Ketters daar in veröordeelt (*). Ook verzocht hij den tegenwoordigen Roomſchen Biſchop JOANNES, dat hij zich duidelijk wilde verklaren, dat hij deze Ketterij veroordeelde (†). Op dezelfde wijze gebood hij zijnen *Patriärch* EPIFANIUS, om deze denkwijze des Keizers alöm bekend te maken (§). JOANNES antwoordde den Keizer volkomen naar deszelfs zin (**). In eenen anderen Brief aan eenige *Roomſche* Raadsheeren (††), waarſchuwde hij hen voor meergemelde Monniken, die *Nestoriänen* waren. Dus keurde JOANNES, gelijk vervolgens zijn Opvolger AGAPETUS, eene ſtelling goed, welke hun Voorzaat HORMISDAS verworpen had. Te weten, de onrustige Monniken te *Konſtantinopolen* gaven niets toe, alhoewel zelfs bij het vermaarde Geſprek aldaar tuſſchen

(*) *l. 6. Cod. de Summa Trinit.*

(†) *Ep. Justinian. ad Joann. Pap. in* LABBEI *Concil. Tom.* IV. *pag.* 1742. *et l.* 8. *Cod. de Summa Trin.*

(§) *l. 7. Cod. de Summa Trinitat.*

(**) *l. 8. C. de Summa Trin. et ap.* LABB. *l. c. p.* 1745.

(††) *Joh. Ep. ad Senatores ap.* LABB. *p.* 1750.

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476 tot 622.

schen de *Katholijken* en *Monophysiten* in het jaar 533 gehouden (*), deze beide partijën het omtrent deze stelling eens waren. Drie jaren daar na kwam de nieuwe Bisschop van *Rome*, AGAPETUS, in deze Hoofdstad aan, wien de Keizer in eenen Brief berigt gaf (†), wat hij met zijn' Voorzaat JOANNES gehandeld had, en welke Geloofsbelijdenis hij hem had overgezonden. In zijn antwoord bevestigde JOANNES deze Geloofsbelijdenis (§), niet, zegt hij, als of hij aan een' Leek het regt toestond, om te leeren, maar omdat 's Keizers geloof overëenkwam met het leerstelsel der *Roomsche* Kerk.

De stelling vastgesteld in de vijfde algemeene Kerkvergadering.

Doch ook deze nieuwe beslissing van eenen *Roomschen Patriärch* zou waarschijnlijk bij deze Monniken geen' indruk gemaakt hebben, nademaal zij hunnen Keizer ongehoorzaam bleven, die zelfs in de bekrachtiging der besluiten van de Kerkvergadering onder MENNAS gehouden (**), de leere, dat JEZUS CHRISTUS *één uit de Drieëenheid* is, te pas bragt. Maar eindelijk werd deze leerstelling, ook nog onder zijne regering, *door de vijfde algemeene Kerkvergadering* te *Konstantinopolen*, in het jaar 553, plegtig in eenen bijzonderen *Canon* (††), met het uitspreken van het *Anathema*, tegen alle anders denkenden, tot een Geloofsärtikel van alle Kerken in het Keizerrijk gemaakt. Dus

(*) *Collatio Catholicor. cum Severianis in* LABB. *Conc. T.* IV. *p.* 1778. (†) *Ap.* LABB. *pag.* 1788.

(§) *Ibid. pag.* 1789.

(**) In LABB. *Concil. Tom.* V. *pag.* 269.

(††) *Concil. Cpol.* II. *Can.* X. *p.* 573.

Digitized by Google

Dus nam deze zaak een einde, terwijl de partijnaam van *Theopaſchiten* reeds in menigvuldig gebruik was, waar van de oudſte ſporen in de opſchriften van twee Brieven van ISIDORUS van *Peluſium* reeds voorkomen (*), maar welke bij gelegenheid van het bekende bijvoegſel van PETRUS *den Voller* meer in gebruik kwam (†).

Oorſprong van den twist de tribus capitulis.

In het voorgaande Deel dezer Geſchiedenis (§), hebben wij gezien, hoe Keizer JUSTINIANUS, op aandrijven van den Biſſchop THEODORUS van *Cæſarea* in *Kappadocië*, bij gelegenheid van de vernieuwde verſchillen over ORIGENES, THEODORUS van *Mopſuestia* veröordeelde, waar uit de twist, *de tribus capitulis* zijnen oorſprong nam, welken ons thans ſtaat te verhalen.

Berigt vandezen twist.

THEODORUS van *Mopſuestia* was, kort na zijne dood, door CYRILLUS en andere ijveraars uitgemaakt voor den eerſten aanlegger van de dwaling van NESTORIUS; ook was hij bij alle *Monophyſiten* in den haat, omdat hij geheel verwijderd was van de ſtelling, dat 'er maar *ééne natuur* in CHRISTUS zij. Niet min waren deze partijën ingenomen tegen THEODORETUS, Biſſchop van *Cyrus*, den vriend van NESTORIUS, die eene verdediging geſchreven had van THEODORUS tegen CYRILLUS. Een Biſſchop van *Edeſſa*, IBAS, die de ſchriften van THEODORUS in het *Syriſch* vertaald had, werd door deze par-

(*) *L.* I. *Ep.* CII. *p.* 32. *Ep.* CXXIV. *p.* 38.

(†) THEOFAN. *Chron. pag.* 97. 184.

(§) Zie *Deel* X. *Bladz.* 296.

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

partijën insgelijks te gelijk met de twee eerstgemelden aangevallen. De laatſte had bovendien eenen Brief geſchreven aan eenen *Perſiäan* MARIS (*), in welken hij hem berigt gaf van de *Nestoriäanſche* verſchillen, en in welks ſlot hij ſchreef: „ Niemand beſtaat langer, te zeggen; 'er is *ééne natuur* der Godheid en der Menschheid; maar men „ belijdt zoo wel den Tempel, als deszelfs bewoner, welke is de ééne Zoon JEZUS CHRISTUS." Het was dus geen wonder, dat de *Eutychiänen* op hunne *roovers*- of *moordenaars*-*vergadering* te *Efeze* THEODORETUS en IBAS van hunne ambten ontzetteden, doch de Kerkvergadering van *Chalcedon* herſtelde beiden weder in hunne eer, waar door zij te gelijk een goed getuigenis afleide voor THEODORUS, wien de beide bovengemelde Biſchoppen zoo hooglijk verëerden. Redenen genoeg, waaröm de *Kerkvergadering* van *Chalcedon* voor de *Monophyſiten* ondragelijk was.

Thans ondernam THEODORUS, met den toenaam ASKIDAS, Biſchop van *Cæſarea* in *Kappadocië*, zoo als hij voorwendde, dezen aanſtoot weg te nemen, doch in der daad uit wrok tegen PELAGIUS den Diaken, die met den *Patriärch* MENNAS de veröordeeling van ORIGENES bewerkt had, zocht hij THEODORUS van *Mopsvestia* een gelijk lot te bereiden. De Keizer was thans voornemens, om tegen de *Hoofdeloozen*, (*Acephali*,) eene ſtrengere *Monophy-*

(*) *In Act. Concil. Chalced. Act.* X. *Tom.* II. *Concil.* HARD. *pag.* 518.

phyſitiſche partij de Kerkvergadering van *Chalcedon* ſchriftelijk te verdedigen. Maar THEODORUS met zijne aanhangers, die deze partij waren toegedaan (*), deed den Keizer den voorſlag, om de *Hoofdeloozen*, langs een' korter weg, tot zijne Kerkgemeenſchap terug te brengen, door namelijk THEODORUS van *Mopsvestia*, en den Brief van IBAS, te veröordeelen, waar na zij geene zwarigheid zouden maken, de gemelde Kerkvergadering aan te nemen. De Keizer, die zoo geern eene eenigheid des Geloofs, gegrond op de algemeene erkentenis der Kerkvergadering, wilde invoeren, en zich verbeeldde, dat een bevel van hem daar toe genoeg zou zijn, gaf, in het begin van het jaar 544, een Plakaat uit, in den bovengemelden zin (†), willende, dat THEODORUS van *Mopsvestia*, met zijne ſchriften, de bovengemelde Brief van IBAS, en ook de ſchriften van TEODORETUS tegen CYRILLUS, als veröordeeld zouden aangemerkt worden. Men heeft deze drie ſtukken naderhand τρια κεφαλαια, en *tria Capitula*, ook met de bijvoeging *Concilii Chalcedonenſis*, (*de drie Hoofdſtukken*, of *drie Twistvragen*,) genoemd.

Het oogmerk van dit Plakaat was, gelijk van het Het Pla-

He-

(*) Zoo verhalen het de Tijdgenooten LIBERATUS *Breviar. C.* 24. en FACUNDUS *pro defens. trium Capp. Præf. et L.* I. *C.* 2. ook EVAGRIUS *H. E.* IV. 37.

(†) Hetzelve is in zijn geheel niet meer voorhanden, maar 'er zijn ſtukken uit bewaard bij FACUNDUS *L.* II. *Cap.* 3. *Libr.* IV. *Cap.* 4.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Henoticon van ZENO, de eenheid des Geloofs te bevorderen; maar het beſloot, even als dat, de zaden van nieuwe twisten in zich, omdat het, in der daad, de Kerkvergadering van *Chalcedon* beledigde, die de regtzinnigheid dezer Leeräaren erkend had. Ook weigerden de *Patriärchen* van *Antiöchië* en *Jeruzalem* het te onderteekenen, voordat zij 'er door bedreigingen en beloften toe gebragt werden. De *Patriärch* van *Konſtantinopolen*, MENNAS, en die van *Alexandrië*, deden hetzelfde, maar de eerſte onder beding, dat ook de *Roomſche* Patriärch zijne toeſtemming zou geven, anderszins moest hem zijne onderteekening terug gegeven worden (*). De *Weſterſche* Biſchoppen waren niet zoo ligt over te halen. De Kerken van *Afrika* hadden thans bekwame Opzieners, onder welken FACUNDUS, Biſchop van *Hermiane*, en FERRANDUS, Diaken te *Karthago*, uitmunten. Deze geloofden, dat men den Keizer in dit ſtuk niet kon gehoorzamen, zonder onregtvaardigheid jegens overledenen en ſchande van de Kerkvergadering van *Chalcedon*. Een van deze Biſchoppen, PONTIANUS, ſchreef deswegens aan den Keizer (†); ook waren de Biſchop van *Mediolanum*, DACIUS, de Biſchoppen in *Illyricum*, en meer anderen, van hetzelfde gevoelen (§).

Haat van Keizer JUSTINIANUS daaromtrent een bron van twist.

Gedrag van VIGILIUS, Biſchop van *Rome*, ſchijnt niet terſtond met zich zelven eens te zijn geweest, alhoewel

(*) LIBER. *l. c.* FACUND. *L.* II. *C.* 3. *L.* IV. *C.* 3, 4.
(†) *Ep. Pontiani ad Juſt. in* HARD. *Conc. T.* III. *p.* 1.
(§) FACUND. *l. c. Libr.* IV. *Cap.* 3.

Digitized by Google

wel zijn afgevaardigde te *Konſtantinopolen* de Kerkgemeenſchap met den *Patriärch* aldaar afbrak. Twee *Roomſche Diakonen* ſchreven aan FERRANDUS te *Karthago*, dat hij met zijnen Bisſchop en andere geöefende mannen moest affpreken, hoe men zich gemeenſchappelijk in deze zaak gedragen zou. Het antwoord was, dat men deze onderneming voor een maatregel der *Hoofdeloozen*, die toch met regt halve *Eutychiänen* genoemd mogten worden, te houden hebbe, en dat men eenen Brief, door eene algemeene Kerkvergadering goedgekeurd, niet kon verwerpen, zonder het gezag der Kerkvergaderingen te ondermijnen (*). Hier op weigerde VIGILIUS en zijne Geeſtelijkheid de *drie Hoofdſtukken* te veröordeelen; en werd daaröm door den Keizer naar *Konſtantinopolen* ontboden, alwaar hij in het begin des jaars 547 aankwam. Onder weg kwam hij reeds in groote verlegenheid; dewijl hem vele Weſterſche Bisſchoppen aanſpoorden, om in de geëischte veroordeeling niet te bewilligen, terwijl Keizer JUSTINIAAN hem liet vermanen, om de Kerkgemeenſchap met den *Patriärch* MENNAS, en alle de Oosterſche Bisſchoppen te onderhouden. Ten minſten VIGILIUS ſchreef aan MENNAS, dat, als zij met malkander eens waren in het Geloof, zij ook den vrede onderhouden konden (†). Bij zijne aankomst in de Hoofdſtad, onthield hij zich dan van de Godsdienſtige ver-

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

LIUS Bisſchop van Rome in dezen twist.

(*) FACUND. *l. c. Cap.* 3.

(†) FACUND. *L.* IV. *C.* 3, 4. *Ejusd. Libr. contra Mocian. in* SIRMOND. *Opp. T.* II. *p.* 593.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

verbintenis met den *Patriarch*, die ze van zijne zijde insgelijks afbrak (*). Maar het duurde niet lang, of het Hof wist VIGILIUS over te halen; FACUNDUS (†) geeft te verſtaan, dat hij door geld werd omgekocht. Hoe het zij, hij verklaarde zich mondelijk en ſchriftelijk, maar met beding, dat zulks geheim zou gehouden worden, aan den Keizer, in tegenwoordigheid van Staatsbedienden en Biſchoppen, zoo als deze verlangde (§). Hij zwoer zelfs, tot verzekering van den Keizer en deszelfs Gemalin, ſchriftelijk, dat hij de betwiſte ſtukken veröordeelde, en al wat in zijn vermogen was, zou aanwenden, om ze te doen veröordeelen (**); eene dezer ſchriftelijke verzekeringen luidde dus: „ Ik, Biſchop „ der heilige *Katholijke* Kerk der ſtad *Rome*, die „ dit geheele opſtel eigenhandig geſchreven heb, „ zeg: Wij zijn door de kracht der Heilige Drie„ eenheid nooit Ketters geweest, en nu nog niet. „ Maar ik begeer de regten, welke God aan mijnen „ Stoel geſchonken heeft. Uwe Godzaligheid, (den „ Keizer en zijne Gemalin aanſprekende,) geloove „ daaröm niet, dat ik Ketters verdedige. Veelmeer „ doe ik, ten genoege van uw onverwinnelijk be„ vel, in den Ban, den Brief van IBAS aan MARIS; „ de

(*) THEOF. *Chronogr. pag.* 190.

(†) *Contra Mocian. pag.* 593.

(§) FACUND. *l. c.* JUSTIN. *Ep. ad Syn. Cpol. Collat.* I. *Syn.* V. *Tom.* III. *Concil. Hard. p.* 56.

(**) Gelijk JUSTINIANUS hem niet verwijten op de volgende *algemeene Kerkvergadering Coll.* VII. *p.* 187. *Hard.*

Digitized by Google

„ de leerſtellingen van THEODORETUS; insgelijks
„ THEODORUS van *Mopsvestia*, die ſteeds van de
„ Kerk verwijderd, en een vijänd der Heilige Vade-
„ ren geweest is." Op deze plegtige verklaring van VIGILIUS volgde ſpoedig zijne verzoening met den *Patriärch* van *Konſtantinopolen*, welke door de Keizerin bevorderd werd (*). Ook werd 'er eene Kerkvergadering, onder zijne voorzitting, in die Hoofdſtad gehouden, in het jaar 548, maar, als vele Biſchoppen hem tegenſpraken, en voornamelijk FACUNDUS, liet hij het onderzoek dezer zaak niet verder voortgaan, maar verzocht de Biſchoppen hunne gevoelens ſchriftelijk over te leveren, welke geſchriften hij in het Keizerlijk Paleis liet brengen, opdat men, gelijk hij huichelächtig zeide, in de Archiven der *Roomſche* Kerk niets mogt vinden, hetwelk der *groote Synode* tot nadeel ſtrekte (†). Eindelijk ſtelde hij een geſchrift op, onder den naam van *Judicatum*, hetwelk als eene regterlijke uitſpraak bevatte (§), en waar in hij alles veröordeelde, wat de Keizer begeerde. Naderhand betuigde hij, daar mede niets ondernomen te hebben tegen de vergadering van *Chalcedon* (**). Ook wilde hij het

(*) THEOF. *l. c. pag.* 191.

(†) FAC. *Libr. contra Mocian. p.* 591-594.

(§) Van hetzelve is maar eene plaats bewaard in *Just. Ep. ad Synod.* V. *Collat.* I. *p.* 57. *ap. Hard.*

(**) VIGIL. *Epist. ad Valentin. Episc. in Collat.* VII. *Synod.* V. *pag.* 182. *Epist. ad Aurelian. Episc. p.* 183. *ap. Hard.*

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

het voorkomen hebben, als of hij deze uitſpraak alleen gedaan had ter wegneming der tegenwoordige ergernis, uit toegevendheid, en met de ſchranderheid van eenen geneesmeester (*). Maar FACUNDUS verwijt hem, dat hij, noch gedwongen noch uit onwetendheid, dezen ſtap, zoo wezenlijk ontëerende voor de Kerkvergadering van *Chalcedon*, gedaan had (†).

Velen ſpreken hem tegen.

Toen deze Regterlijke uitſpraak bekend werd, werd zij van velen tegengeſproken, zelfs onverwachts van eenigen van die *Geeſtelijken*, die ze eerst hadden verdedigd. Onder dezen was RUSTICUS, een Zusterszoon van VIGILIUS zelf, dien hij tot *Roomſchen Diaken* had aangeſteld, bekend door zijne verzameling van de vertaalde Handelingen der Kerkvergadering van *Chalcedon*, die ook nog een geſchrift heeft nagelaten tegen de *Monophyſitiſche Hoofdeloozen*, (*contra Acephalos Disputatio*) (§), nog ſchreef hij te zamen met eenen anderen Diaken, van *Rome* overgekomen, SEBASTIANUS, eene bijzondere Verhandeling ter verdediging der drie meermalen genoemde Leeräaren en derzelver ſchriften. VIGILIUS, hier door vertoornd, deed hen en nog eenige anderen van zijne Kerkedienaren, benevens eenen *Afrikaanſchen* Monnik FELIX, in het jaar 550, in den Ban (**). Even-

(*) *Fragm. damnat. Theod. Episc. a Vig. factæ p.* 8. *ap. Hard.* (†) *Libr. contra Mocian. p.* 595.

(§) *Bibl. PP. Col. T.* VI. P. II. *p.* 208-237.

(**) VIGIL. *Epist. ad Rust. et Sebast. in Act. Syn.* V. *Collat.* VII. *pag.* 175.

Digitized by Google

Evenwel ook onder de Biſchoppen van *Galliën* en in het *Europiſch Scythië*, ontſtonden bewegingen, vol kwaad vermoeden omtrent de regtzinnigheid van VIGILIUS, waar tegen hij zich met eenen Brief zocht te verdedigen (*). Meest echter werd hij in het naauw gebragt door de *Afrikaanſche* Biſchoppen, van welken een FULGENTIUS FERRANDUS, van wien boven reeds geſproken is, de *drie ſtukken* in eenen Brief verdedigde (†). Een ander Diaken aldaar, LIBERATUS, verklaarde zich voor dezelve in zijne Geſchiedenis der *Neſtoriänen* en *Eutychiänen*, (*Breviarium cauſæ Neſtorianorum et Eutychianorum*,) welk Boek afzonderlijk door den Jeſuit GARNIER te *Parys* 1675 in 8vo is uitgegeven. VICTOR, Biſchop te *Tununum*, de bekende Chroniekſchrijver, was een zoo ſtandvastig ijveraar voor de *drie Kapittelen*, dat JUSTINIANUS hem deswegens van zijn ambt ontzette, naar verſcheidene Gewesten verbande, en eindelijk in een Klooster te *Konſtantinopolen*, tot aan zijn' dood, liet opſluiten (§). Ook verklaarde zich PRIMASIUS, Biſchop te *Adrumetum*, een vermaard Uitlegkundige van dezen tijd, voor dit gevoelen. De *Illyriſche* Biſchoppen hielden in het jaar 549 eene Kerkvergadering, op welke zij zich ter handhaving der drie verſchilpunten vereenig-

(*) *Ep. ad Valent. Tomit. et Aurel. Arelat. ib. p.* 181.

(†) *Ep. ad Pelag. et Anatol. Ro. Eccles. Diac. pro tribus Capp. in Bibl. Max. PP. T.* IX. *p.* 515.

(§) VICTOR *Tununens. Chron. pag.* 333. ISIDORUS *Hiſpal. de SS. Eccles. Cap.* 25.

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

eenigden (*). Maar de *Afrikanen* gingen nog verder; in eene Kerkvergadering in het jaar 550, onder voorzitting van REPARATUS, Aartsbisſchop van *Karthago*, ſloten zij VIGILIUS van hunne Kerkgemeenſchap uit, behoudens de Kerkeboete, en verdedigden hun gevoelen nadrukkelijk in eenen Brief aan den Keizer. Kort daar na verloor REPARATUS zijne waardigheid, en werd nevens andere Bisſchoppen ten lande uitgebannen; terwijl daartegen ſommigen door geſchenken en andere middelen zich lieten overhalen, om zich aan 's Keizers wil te onderwerpen. Niemand echter behaalde in dit verſchil zoo veel roems bij de nakomelingſchap, als FACUNDUS, Bisſchop van *Hermiane*, in het *Byzacenisch* Gewest in *Afrika*, die, met eenen edelen moed en opöffering van zich zelven, verſtorvene Leeräaren, verſtandig, verdedigde, in een werk, *pro defenſione trium Capitulorum Concilii Chalcedonenſis Libri* XII *ad Juſtinianum* (†), in het jaar 549 te *Konſtantinopolen* opgeſteld; ook ſtreed hij nog voor zijn gevoelen in zijne ballingſchap, welke de Keizer hem opleide, en ſchijnt eerst na het jaar 571 overleden te zijn. In het gemelde werk komt eene beruchte plaats voor betreffende het *Heilig Avondmaal* (§). Onder andere tegenwerpingen tegen THEODORUS was ook deze, dat hij geleerd had, *dat* CHRISTUS *door den*

(*) VICTOR *l. c. pag.* 332.

(†) Uitgegeven met aanteekeningen van J. SIRM. *Paryſ* 1629. 8vo. en *in* SIRM. *Opp. T.* II. *p.* 297-586.

(§) *Libr.* IX. *Cap.* 5.

Digitized by Google

den Doop tot een' Zoon van God was aangenomen; dit verſtond hij naar de menſchelijke natuur. FACUNDUS, die hem door dergelijke plaatſen uit regtzinnige Kerkvaders verdedigt, en door de uitſpraak van AUGUSTINUS: *de Mensch* CHRISTUS *is uit genade Gods Zoon geworden*; voegt 'er bij: „CHRISTUS verwaardigde deze geheiligde plegtigheid van „aanneming tot Zoon, (*Sacramentum adoptionis*,) „met zijn gebruik, zoo wel door de Beſnijdenis, „als door den Doop: en men kan dezelve eene „aanneming tot Zoon noemen. Even zoo noemen „wij *het Sacrament van zijn Ligchaam en Bloed*, „hetwelk in het gewijde brood en den beker be„ſtaat, *zijn ligchaam en bloed: niet als of het „brood eigenlijk zijn ligchaam, en de beker zijn „bloed was*; maar omdat *zij de verborgenheid van „zijn ligchaam en bloed* bevatten; daaröm heeft „het de Heer zelf zoo genoemd." Nog ſtelde FACUNDUS, bij gelegenheid van dezen twist, twee andere ſchriften op, *Liber contra Mocianum Scholasticum* (*), en *Epistola fidei Catholicæ in defenſione trium Capitulorum* (†).

Zoo veel tegenſpraak en verwarring noodzaakte den Keizer en VIGILIUS beiden, om tot het gewone middel, in zoodanige omſtandigheden, eene algemeene Kerkvergadering, den toevlugt te nemen. De Biſchop wilde dezelve in *Italië* of *Sicilië* gehouden hebben; maar de Keizer ſtond 'er op, dat *Konſtanti-*

Men beſluit tot het houden eener algemeene Kerkvergadering.

no-

(*) *Ap.* SIRMOND. *l. c. pag.* 587-598.

(†) *l. c. pag.* 599-608.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

nopolen de plaats der bijëenkomst zijn zou. Ook kwamen zij beiden overëen, dat 'er over dezen twist niets zou geſchreven worden, voordat de vergadering beſlist had. Aan VIGILIUS werd zijne uitſpraak (*Judicatum*,) terug gegeven, alzoo hij bekende, dat zijne Broeders daar door geërgerd waren; deze misnoegden zouden ook tot de vergadering geroepen worden, alzoo VIGILIUS, gelijk hij zeide, niet alleen zonder de toeſtemming der overige Biſchoppen, dezen twist wilde beſlisſen (*). Doch, opdat hij niet geheel tot de andere zijde zou overgaan, liet de Keizer hem, met eenen eed bij de kracht der heilige nagelen, waar mede CHRISTUS gekruist is, en op het Euangelie zweeren, dat hij, gemeenſchappelijk met hem, alles zou aanwenden, wat mogelijk was, om de drie Leeräaren en hunne Schriften veroordeeld te krijgen; doch alles onder beding van geheimhouding (†).

De afſpraak, dat men niets over den twist zou in het licht geven, voordat de Kerkvergadering uitſpraak zou gedaan hebben, werd ſpoedig verbroken, vooreerst, door THEODORUS van *Cæſarea*, die een geſchrift tegen de drie Hoofdſtukken opſtelde, en door *Konſtantinopolen* liet verſpreiden; ook werden de *Afrikaanſche* Biſchoppen, die daar gedeeltelijk kwamen, om de vergadering bij te wonen, mis-

(*) *Fragm. Damnat. Theod. Episc. p.* 8. *ap.* HARD. *T.* III. *Ep. Cleric. Ital. ad legatos Franc. qui Conſtant. proficisc. in* LABB. *Concil. T.* V. *p.* 407.

(†) VIGILII *Juramentum ap. Hard. pag.* 184.

mishandeld, en gedwongen, om zich naar 's Keizers wil te ſchikken (*); ook gaf JUSTINIANUS in het jaar 550 of 551 een Plakaat uit, behelzende zijne *Geloofsbelijdenis over de drie betwiste onderwerpen*, (ὁμολογια κατα τριων κεφαλαιων,) en eene geheele Godgeleerde Verhandeling uitmakende (†). Dit Plakaat of Voorſchrift werd van den *Patriärch* MENNAS en de meeste *Griekſche* Biſchoppen aangenomen. Maar VIGILIUS weigerde hetzelve te volgen, en met hem DATIUS, Biſchop van *Mediolanum*, en de *Galliſche* en *Spaanſche* Biſchoppen en anderen, dreigende, dat zij de Kerkgemeenſchap zouden breken met allen, die dit voorſchrift aannamen (§).

Nu wilde JUSTINIANUS den *Roomſchen* Biſchop gevangen laten nemen, maar deze nam de wijk in eene Kerk, en de Keizer ondernam vergeefs hem door ſoldaten daar uit te laten halen, vervolgens ontweek hij over de zeeëngte naar *Chalcedon*, alwaar hij eindelijk toegaf, terwijl MENNAS en THEODORUS zich bij hem ontſchuldigden; de eerſte overleed kort daar na, en zijn Opvolger EUTYCHES verëenigde zich met VIGILIUS zoo in het Geloof als met opzigt tot de Kerkvergadering, welke de Keizer tegen het jaar 553 te *Konſtantinopolen* deed bijëen komen (**).

De

(*) *Fragm. cit.* VICT. *Chron. pag.* 332.

(†) In het *Chronicon Paſch. pag.* 345-373. *et Act. Concil.* V. *ap.* HARD. *Tom.* III. *pag.* 288.

(§) VIGIL. *Ep. ad univ. Eccl. in* HARD. *Conc. T.* III. *p.* 3. *Ep. Clericor. Ital. ap.* LABB. *l. c. p.* 408.

(**) *Fragm. Damn. Theod. ap.* HARD. *p.* 8. VIGIL. *Ep. ad*

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Verrigtingen van de vijfde algemeene Kerkvergadering.

Deze vijfde algemeene Kerkvergadering nam onder voorzitting van EUTYCHES, *Patriärch* van *Konſtantinopolen*, in het jaar 553, een begin; zij beſtond ſlechts uit 165 Biſchoppen, alle Oosterlingen, uitgezonderd eenige *Afrikanen*. De vier *Oosterſche Patriärchen* waren 'er tegenwoordig, maar VIGILIUS weigerde haar bij te wonen, ſchoon tot driemalen toe, behalven door den Keizer, van de Sijnode zelve genodigd; hij beriep zich dan op ziekte, dan weder op het klein getal der Westerſche Biſchoppen (*). In hare derde Zitting ſtelde de vergadering hare Geloofsbelijdenis vast, overëenkomſtig de vier algemeene Kerkvergaderingen, en het leerbegrip der beroemdſte Kerkleeräaren; maar in de vierde en twee volgende onderzocht zij eene menigte plaatſen uit de ſchriften van THEODORUS, en liet de *geloofsleuze* voorlezen, die hem werd toegeſchreven. Daar op riepen de Biſchoppen: „Deze geloofsleuze heeft de *Satan* ver„vaardigd! *Anathema* den opſteller van dezelve! *Ana„thema* over THEODORUS! en over hem, die hem „niet *anathematizeert!* zijne verdedigers zijn Jooden! „zijne aanhangers zijn Heidenen!" en ſoortgelijke meer. In de volgende bijëenkomst werden eerst plaatſen van regtzinnige Godgeleerden tegen de dwalingen van THEODORUS opgelezen; 'er werd beſlist, dat men Dwaalleeräars ook na derzelver dood veröordeelen

ad univ. Eccl. l. c. Ep. Cler. Ital. l. c. Profeſſ. Mennæ, Theod, et alior. Episcc. in Vig. Conſtit. ap. HARD. *l. c. p.* 10.

(*) *Act. Concil. Cpol.* II. *ap.* HARD. *Tom.* III. *pag.* 51. *Ep. Imper. ad Syn. ib. pag.* 54.

len kon; en dat de naam van gemelden Bisſchop reeds voor lang in de Kerkeboeken was uitgeſchrapt. De vergadering was nog ſpoediger gereed, met het bewijs, dat THEODORETUS een' tijd lang de *Nestoriaanſche* Ketterij verdedigd had; eindelijk beſliste zij ook na eene omſtandige ontvouwing, en onder luide vervloekingen, dat de Brief van IBAS te *Chalcedon* niet heeft kunnen goedgekeurd worden (*).

De Bisſchop VIGILIUS door de Kerkvergadering uit de Kerkgemeenſchap uitgeſloten.

Midden onder deze bezigheden der Kerkvergadering kwam een Keizerlijk Staatsdienaar in hare zevende Zitting, uit naam van zijnen Heer, haar berigten, dat VIGILIUS, hoe dikwijls door hem verzocht en vermaand, echter de vergadering niet wilde bijwonen, maar integendeel aan ſommige Staatsdienaren en Bisſchoppen eene ſchriftelijke verklaring, aan den Keizer gerigt, had willen overleveren, doch welke zij niet hadden aangenomen, hebbende de Keizer hem laten aanzeggen, dat, indien hij in dit geſchrift de bewuste artikelen veröordeelde, hetzelve overbodig was, alzoo hij zulks reeds te voren gedaan had, maar wilde hij 'er het tegendeel in beweeren, dan veröordeelde hij zich zelven door zijne ſchriften. Tevens liet de Keizer de bij eede bevestigde verklaringen van VIGILIUS voorlezen, en vervolgens eenen Brief, met bevel, dat de naam van VIGILIUS, wegens zijn ſlecht, en ook den Ketters begunſtigend gedrag, uit de Kerkeboeken uitgeſchrapt; maar desniettemin de eenheid met de *Roomſche* Kerk zou behouden worden. Hier op be-

(*) *Concil. Cpol.* II. *Collat.* III. *p.* 70. *l.* 6.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

beſloot de vergadering dit, met dezelfde bepaling (*).

Het geſchrift van VIGILIUS, waar op hier gedoeld wordt (†), en hetwelk behalve hem, nog door XVI meest *Italiäanſche* en *Afrikaanſche* Bisſchoppen, en drie *Roomſche* Kerkedienaren getekend was, moest in der daad, na het gene vooràfgegaan was, den Keizer ten hoogſten mishagen. Hij veröordeelde in hetzelve wel 60 plaatſen uit de ſchriften van THEODORUS, maar wilde daaröm noch hem noch iemand anders veröordeelen, die reeds overleden was. Nog minder wilde hij iet nadeeligs beſluiten tegen THEODORETUS, wien de Kerkvergadering van *Chalcedon* voor regtzinnig verklaard had; hetwelk hij ook oordeelde van den Brief van IBAS; erkennende wel, dat hij zelf geen *Grieksch* verſtond, maar dat hij zich door deskundigen onder zijne Geestelijkheid had laten overtuigen. Eindelijk verbood hij, dat geen Geestelijke iet tegen deze zijne verklaring ſtrijdig zou ſchrijven of leeren, en vernietigde alles wat van deze natuur was, uit kracht van het gezag van zijnen Apostoliſchen Stoel.

Beſluit der Kerkvergadering.

Evenwel liet zich de vergadering hier door niet terug honden, om in hare achtſte Zitting THEODORUS van *Mopsvestia* met zijne godlooze ſchriften, als ook het gene THEODORETUS tegen het waar Geloof geſchreven had, en eindelijk den godloozen Brief van IBAS, en alle derzelver verdedigers, in den ban

(*) *Collat.* VII. *pag.* 171-187.

(†) *Conſtitutum Vigilii Papæ de tribus Capitulis ap.* HARD. *l. c. pag.* 10-48.

ban te doen. Tevens trok zij de ware leere en de veröordeeling der Ketters, welke haar van ARIUS af tot EUTYCHES toe, vervalscht hadden, onder welken ook ORIGENES geteld werd (*), in XIV beſluiten, elk met een *Anathema* verzegeld, zamen (†). Dus voltooide deze Kerkvergadering, in alles, overeenkomſtig des Keizers wil en voorſchrift, hare werkzaamheden, die waarlijk weinig van gewigt waren; immers, alhoewel zij voor de regtzinnigheid zorgde, en het gezag der vier voorgaande *algemeene Kerkvergaderingen* bevestigde, hare hoofdwerkzaamheid echter beſtond in de veröordeeling van reeds lang overledene Leeräaren der Kerk, en derzelver ſchriften, die toch in de hoofdzaak niet zoo veel van de Kerkeleere verſchilden, als wel misſchien in woorden en uitdrukkingen (§).

Verdrietig en moeijelijk was de toeſtand, in welken VIGILIUS zich thans te *Konſtantinopolen* bevond; daar het gevoelen, waar voor hij zich zoo beſliſſend verklaard had, voor zijne oogen door eene *algemeene Kerkvergadering* verworpen, en de ban tegen alle voorſtanders van hetzelve uitgeſproken werd. Maar zes maanden na het eindigen der Kerkver-

VIGILIUS keurt de beſluiten der vergadering goed.

(*) Zie *Deel* X. *Bladz.* 295.

(†) *Collat.* VIII. *pag.* 187. EVAGR. *Hist. Eccles.* IV. *Cap.* 38. VICT. *Tun. Chron. pag.* 332.

(§) De Kardinaal NORIS heeft hare Geſchiedenis beſchreven *Diſſ. Hist. de Synod. Oecumenica* V. met wien echter de Jeſuit GARNIER moet vergeleken worden over hetzelfde onderwerp in THEOD. *Opp. T.* V. *p.* 512.

Digitized by Google

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

vergadering, tegen het einde van het jaar 553, veranderde VIGILIUS weder van gedachten. Misſchien bragten de voorbeelden van anderen, die ſtreng behandeld werden, deze verandering bij hem te weeg, misſchien werd hij zelf gebannen, en daar door bewogen (*). Hoe het zij, VIGILIUS klaagde in eenen Brief aan den *Patriärch* EUTYCHES te *Konſtantinopolen* (†), dat de booze geest, die zoo veel onheil in de wereld ſticht, ook hem van de overige Biſchoppen, met welken hij in het Geloof overëenſtemde, had zoeken te ſcheiden, en dat hij hem verleid had, om de broederliefde te beledigen. Dan, dewijl CHRISTUS alle verwarring in zijn gemoed te niet gedaan, en de geheele Wereld en de Kerk weder tot vrede gebragt had, verklaarde hij hier mede aan alle de Broederen, dat hij de *vijf algemeene Kerkvergaderingen* volkomen aannam, en wat de drie betwiste punten betrof, hij wilde zich even min ſchamen, om zijn gevoelen omtrent dezelven te veränderen, als het voor AUGUSTINUS ſchandelijk geweest was, zijne vroegere ſchriften te verbeteren. In een veel wijdloopiger geſchrift (§) herhaalde hij zijn vonnis over dezelven, en verklaarde

(*) Dit laatſte verhaalt ANASTASIUS of wie de Schrijver is van de Levensbeſchrijvingen der *Roomſche* Biſchoppen *Liber Pontif. in Vigil. Cap.* 8.

(†) *Epist. Decret. Vigilii pro confirm. Synodi* V. *oecum. ap.* HARD. *Tom.* III. *pag.* 213.

(§) VIGILII *Conſtitutun, de Damnatione trium Capitt. ap.* HARD. *l. c. pag.* 217-244.

Digitized by Google

de alles voor nietig, wat hij zelf te voren en anderen ten voordeele der gemelde twistvragen gedaan of geſchreven had. Hierdoor 's Keizers gunst weder gekregen hebbende, ging hij op reis naar *Rome*, maar ſtierf onder weg, waarſchijnlijk in het jaar 555. Een treffend voorbeeld onder de *Roomſche* Biſchoppen van onſtandvastigheid en zwakke verſtandsvermogens.

Gevolgen van dezen twist over de drie Kapittelen.

PELAGIUS I, te voren zijne Diaken, was zijn Opvolger; ook deze veränderde zijne vorige gevoelens, en ſchikte zich naar den Keizer; maar een aanzienlijk deel der Westerſche Biſchoppen, ten blijke, dat zij nog ver af waren van de heerſchappij van den Biſchop van *Rome* te erkennen, bleven volhouden, met de laatstgehoudene Vde algemeene Kerkvergadering te verwerpen, voornamelijk de *Patriärchen* van *Aquileja*, die eigenlijk hunnen Zetel te *Grajus* hadden. Wat PELAGIUS I en II, en GREGORIUS *de Groote* ondernomen hebben, om dezen en hunne medeſtanders over te halen, hebben wij reeds gezien, daar wij opzettelijk in het voorgaande Xde Deel van hen ſpraken. JUSTINUS II, opvolger van JUSTINIAAN, zedert het jaar 565, gaf ook nog een Plakaat uit, aan alle Christenen in zijn Rijk, waar in hij hen tot eenigheid in het Geloof vermaande, en zich ten dien einde van een goed middel bediende, dewijl hij volſtrekt van geen eene Kerkvergadering melding maakte; maar zijn bijvoegſel, dat de *Katholijke* Kerk onveränderd in haren toeſtand blijven moest, verijdelde bij de af-

III BOEK XIV Hoofdst na C. G. Jaar 476. tot 622.

Corrupticolæ en Phantasiastæ.

geſcheurde Christenen zijn goed oogmérk (*).

De *Monophyſiten*, tot welke wij wederkeeren, waren inmiddels in nieuwe verſchillen gevallen. Hun vermaarde *Patriärch* van *Antiöchië*, SEVERUS, en een ander van hunne aanzienlijkſte Bisſchoppen, JULIANUS van *Halicarnasſus*, die zedert het jaar 518 hunnen toevlugt naar *Alexandrië* hadden genomen, waren daar in het jaar 519 in verſchil geraakt over eene vraag, welke een Monnik den eerstgemelden had voorgedragen: *of het ligchaam van* CHRISTUS *verderfelijk of onverderfelijk was?* SEVERUS verkoos het eerſte, zich op de overëenſtemming der Kerkvaderen beroepende; maar JULIANUS verklaarde zich voor de onverderfelijkheid van CHRISTUS ligchaam, ook zoo hij verzekerde, naar het leerbegrip der Vaderen, omdat uit het tegengeſtelde gevoelen volgde, dat 'er onderſcheid is tusſchen dit ligchaam en het Woord Gods; maar werd dit toegeſtaan, dan zijn 'er ook twee naturen in CHRISTUS, en 'er is geen grond, om zich zoo hevig te verzetten tegen de Kerkvergadering van *Chalcedon*. Dit gevolg ontkende SEVERUS, maar JULIANUS bleef bij zijn gevoelen. Beiden hadden hunne aanhangers; die van SEVERUS, naar wien de *Monophyſiten*, in het gemeen, *Severiänen* genoemd werden, kregen den naam van Φθαρτολατραι, of *Corrupticolæ*, (*vereerders van het verderfelijke*,) die van JULIANUS heetten Αφθαρτοδοκηται, ook Φανταστας, (*leeräars van*

(*) EVAGR. *Hist. Eccles.* V. 4.

van een onverderfelijk alleen *ſchijnbaar* of *fantastisch ligchaam.*) Na de dood van TIMOTHEUS, *Patriarch* van *Alexandrië*, verkoos de eene partij tot zijn' Opvolger THEODOSIUS, de andere GAJANUS, waaröm de eerſten *Theodoſiänen*, de anderen *Gajanisten* genoemd werden. De laatſten, of de *Julianisten*, werden ook *Manicheën* genoemd, omdat zij met dezen zouden geleerd hebben, dat CHRISTUS ſlechts in ſchijn gegeten, geleden, en andere eigenſchappen van eenen mensch vertoond zou hebben. Zij zelven onderſcheidden zich weder door de namen Κτιστολάτραι en Ακτιστηται, alzoo zij verſchilden, of het *ligchaam van* CHRISTUS *geſchapen* of *ongeſchapen zij?* Een der voornaamſte Leeräaren der *Monophyſiten*, XENAIAS, of PHILOXENUS, ook een *Aphthartodoceet*, leerde nog bepaalder: CHRISTUS was eigenlijk noch aan lijden noch aan andere menſchelijke behoeften, onderworpen geweest; maar hij had zich, vrijwillig, door zekere nederlating, ten beste van onze verlosſing, daar aan onderworpen (*). Het eigenlijke verſchil was derhalven niet over eenige zedelijke verdorvenheid, maar over de natuurlijke zwakheden van het menſchelijk ligchaam, honger, dorst, moedeworden enz. Ook was de vraag niet,

(*) LIBER. *Brev. C.* 19, 20. LEONT. *Byzant. de ſectis Act.* V. TIMOTH. *de Receptione Hæret. in* COTEL. *Mon. Eccles. Græc. Tom.* III. *pag.* 409. NICEPH. *Hist. Eccles.* XVII. 29. XVIII. 45. DIONYS. BARSALIBI *ap.* ASSEM. *Bibl. Orient. T.* II. *p.* 22. 108. SEVER. *Aschmonit. Jacobit. ap.* RENAUD. *Hist. Patriarch. Alexandr. p.* 132.

Digitized by Google

III DOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

niet, of CHRISTUS dezelve niet gehad heeft? maar of hij die had uit de *natuur* van zijn ligchaam, of *volgens de huishouding*, gelijk men ſprak, dat is, zoodat CHRISTUS deze behoeften vrijwillig om onzent wil ondergaan hebbe (*).

Keizer JUSTINIANUS omhelst het gevoelen der Aphthartodoceten.

De oude Keizer JUSTINIANUS, die altijd lust had gehad, om zich in de Godgeleerde verſchillen te mengen, gaf, nu reeds meer dan LXXX jaren oud zijnde, een Plakaat uit, waar in hij het gevoelen der *Aphthartodoceeten* omhelsde, en aan CHRISTUS een ligchaam toeſchreef, zoo als het voor den Zondenval geweest is, en na de Opſtanding zijn zal. Dit gevoelen wilde hij aan de Biſchoppen van zijn Rijk opdringen, gelijk hij dan ook EUTYCHES, *Patriärch* van *Konſtantinopolen*, afzette, omdat hij hem daar in niet te wille was. ANASTASIUS, *Patriärch* van *Antiöchië*, verzette zich insgelijks tegen des Keizers gevoelen, en wederleide het in een geſchrift, hetwelk hij aan den Keizer overzond. Hij zou ook, met zijne geheele Geestelijkheid, ten lande uitgebannen zijn geworden, toen de dood van JUSTINIANUS tuſschenbeiden kwam, in het jaar 565 (†). In het Westen ſchreef NICETIUS, Biſchop

(*) LEONT. *l. c. Act.* X. *Ej. Lib. contra Nestorian. et Eutychian.* FULGENT. *Ruspenſ. Ep. ad Regin. Opp. pag.* 325. JOANN. *Damascen. de Orthod. fide Libr.* III. *Cap.* 20. 28. *etc.*

(†) EVAGR. *Hist. Eccl.* IV. 39, 40, 41. NICEPH. *H. E.* XVII. 29. EUTYCH. *Vit. S. Eutychii in Actis SS. Antverp. Menſ. April. Tom.* I. *pag.* 550.

Digitized by Google

ſchop van *Triers*, insgelijks eenen Brief aan den Keizer, om deszelfs gevoelen te wederleggen, welke door JAC. SIRMOND is uitgegeven. Men behoeft echter daaröm niet te gelooven, met ſommigen, dat JUSTINIANUS, op het einde van zijn leven, een *Monophyſiet* is geworden, terwijl anderen, even ongegrond, dit geheele verhaal, als verdicht, verworpen hebben.

Uit den twist met de *Apthartodoceten* ontſtond vervolgens die der *Agnoëten*. THEMISTIUS, een *Diaken* der *Monophyſiten* te *Alexandrië* (*), ſtelde aan zijnen *Patriärch* TIMOTHEUS de volgende ſluitreden voor: Indien wij aannemen, dat het ligchaam van CHRISTUS verderfelijk is geweest, dan moeten wij ook toeſtaan, dat hij ſommige dingen niet geweten heeft. TIMOTHEUS ontkende dit gevolg, maar THEMISTIUS bleef bij zijn gevoelen, en ſcheurde zich af van zijne Kerkgemeenſchap. Zijne aanhangers werden *Themiſtiänen*, en naar de *onwetendheid*, welke zij aan CHRISTUS toeſchreven, *Agnoëten*, (Αγνοηται,) genoemd. THEODOSIUS, de Opvolger van TIMOTHEUS, maar die tuſſchen de jaren 537 en 539 is afgezet, ſchreef, toen hij zich te *Konſtantinopolen* bevond, tegen deze nieuwe partij, en deed ze in den ban; waar tegen derzelver aanhanhangers zich insgelijks in geſchriften verdedigden, en zich meer en meer uitbreidden, zoodat zij nog in

Agnoëten

(*) PHOTIUS *Biblioth. Cod.* CVIII. prijst in zijne ſchriften, die voor ons verloren zijn, den ſtijl en wijze van voordragt.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

in de VIIIste eeuw beſtonden (*). Over de *onwetendheid*, welke CHRISTUS zichzelven, bijzonder met betrekking tot den Oordeelsdag, toeſchreef, had men reeds in de *Ariäanſche* verſchillen, veel over en weder getwist, deze twist werd nu vernieuwd. Het oordeel van LEONTIUS over denzelven is gematigd en ſchrander. „ Wij zeggen, dat men niet al te diep over zulke onderwerpen behoort naar te ſpeuren, zoo als dan de Kerkvergadering van *Chalcedon* zich ook niet zeer over deze leere bekommerd heeft. Ondertuſſchen moet men weten, dat vele, ja bijna alle Kerkvaders zoo ſchijnen te ſpreken, als of zij aan CHRISTUS zekere *onwetendheid* toeſchreven. Want dit volgt daar uit, dewijl hij in alles met ons van hetzelfde wezen is, en gevolgelijk ook hier in; en dewijl de Schrift zelve van hem zegt, dat hij in jaren en wijsheid heeft toegenomen: derhalven heeft hij ook dat geleerd, wat hij niet wist." Dat ondertuſſchen vele *Monophyſiten* zich tegen dit gevoelen der *Agnoëten* verklaarden, was niet vreemd, dewijl hunne leer aangaande ééne natuur in CHRISTUS daar door in der daad nadeel ſcheen te lijden; vreemder was het, dat de *Katholijken* de *Agnoëten* voor Ketters hielden. Eenige *Katholijke* Monniken te *Jeruzalem*, door deze twistvraag in verlegenheid gebragt, verzochten, op het einde der VIde eeuw, den *Roomſchen* Biſſchop GREGORIUS, door zijnen zaak-

(*) LIBERAT. *Brev. C.* 19. LEONT. *de Sectis Act.* V. TIMOTH. *de recept. hær.* VICT. *Tunun. in Chron.* JOANN. *Damasc. de hæreſib. Cap.* 85.

zaakgelastigden te *Konſtantinopolen*, ANATOLIUS, om onderrigt; ANATOLIUS verzocht den *Patriärch* van *Alexandrië*, EULOGIUS, dat hij zijnen Biſchop daaromtrent zijne gedachten wilde openen. EULOGIUS, die reeds veel tegen de *Monophyſiten* geſchreven had (*), ſchreef daar op eene Verhandeling tegen de *Agnoëten*. In dezelve ontkende hij, dat CHRISTUS, zelfs naar zijne Menſchelijke natuur, iet niet zou geweten hebben, en de *Roomſche* Biſchop GREGORIUS keurde dit alles in zijne Brieven aan EULOGIUS voor goed (†).

Alle deze verdeeldheden, twisten en ſcheuringen, getuigden, in der daad, van het diep verval van eene goede en redelijke Uitlegkunde der Heilige Schriften, en van eene gezonde en redelijke Wijsbegeerte, welke dezelve ligtelijk had kunnen beſliſſen, of derzelver nuttelooſheid aanwijzen. Maar, daar thans de *Ariſtoteliſche* Wijsgeerte, of liever een zamenweefzel van *Dialectiſche* en *Metaphyſiſche* haarklooverijën bij de Christenen de overhand kreeg, hetwelk zeer geſchikt was, om te kunnen redetwisten, werd dezelve alleen ter verdediging van allerhande Godgeleerde begrippen en ſpreekwijzen toegepast, doch gaf tevens meermalen tot nieuwe en ongepaste gevoelens gelegenheid. En dit ſchijnt het geval geweest te zijn met het *Tritheïsmus* of *Driegodendom*, hetwelk thans ook opkwam onder de *Monophyſiten*. Naar de berigten der *Griekſche* en *Ka-*

Tritheïten.

(*) FOT. *Biblioth. Cod.* CLXXXII. CCVIII. CCXXX. CCLXXX. (†) *L.* X. *Ep.* 35. *et* 39.

III BOEK XIV Hoofdst. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Katholijke Schrijvers, zou JOANNES PHILOPONUS, die wij reeds als geen' onvermaard Wijsgeer in dit Tijdvak hebben leeren kennen (*), de ſtichter van deze nieuwe leere geweest zijn (†); maar ASSEMANI (§) heeft het eerst een verhaal van ABULFARAI bekend gemaakt, ingevolge hetwelk de *Monophyſiet* JOANNES ASKUSNAGES, leerling van eenen geleerden *Syriër*, SAMUEL PETRUS, en deszelfs Opvolger op den Wijsgeerigen Stoel te *Konſtantinopolen*, onder de regering van JUSTINIANUS, dit gevoelen zal hebben voorgedragen. Eens door den Keizer naar zijnen Godsdienst gevraagd, gaf hij ten antwoord: dat hij in CHRISTUS *één natuur* beleed, van het vleesch geworden Woord; maar *in de Drieëenheid* telde hij, naar het *getal* der Perſonen, *drie Naturen en drie Godheden.* Schoon de Keizer hem daaröm ten lande uitbande, vielen hem echter velen toe, en onder dezen JOANNES PHILOPONUS. Men kan echter met dit verhaal het bovengemelde der Grieken wel overëenbrengen, als men gelooft, dat ASKUSNAGES wel de eerſte *Tritheïet*, maar PHILOPONUS nogtans de eigenlijke ſtichter dezer partij geweest is, die ze als Wijsgeer of zelf uitgevonden, of van ASKUSNAGES overgenomen en opgeſchikt heeft. Uit de overblijfzelen van

(*) Zie X *Deel*, *Bladz.* 43.

(†) LEONT. *Byzant. de Sect. Act.* V. TIMOTHEUS *de recept. hærett. pag.* 398. JOANN. *Damasc. de hæreſib. p.* 101. NICEF. *H. E.* XVIII. *Cap.* 46.

(§) *Bibl. Orient. Tom.* II. *pag.* 327.

van zijne ſchriften (*), blijkt het, dat hij ten dien einde van de *Ariſtoteliſche* Wijsgeerte gebruik gemaakt heeft. De *Katholijken* onderſcheidden *het wezen* of de *natuur*, (ουσια, φυσις,) *van God*, en *de perſonen*, (ὑποστασεις,) *der Godheid*; maar de *Monophyſiten* ſpraken van eene *natuur* van CHRISTUS, waar hunne partijën maar *één perſoon* toegaven. PHILOPONUS beweerde dus ook, men kon even goed *drie naturen* en *drie wezens* in God leeren, als *drie perſonen*. Onder regtzinnige Leeräars hadden wel ook ſommigen de perſonen der Godheid ουσια: en φυσεις genoemd, maar zich zoo verklaard, als met hun leerſtelſel overëenkwam. PHILOPONUS integendeel nam de woorden φυσις en ουσια in eenen dubbelden zin; eenen meer uitgeſtrekten, wanneer zij de gemeene geſteldheid, of het gemeen denkbeeld der Goddelijke natuur aanwijzen; en in eenen engeren, zoo als deze in elken perſoon dadelijk beſtaat. *Hij* verklaarde, uit de ſtellingen der gemelde Wijsbegeerte, van geſlacht, ſoort, en enkelde dingen, de drie perſonen der Godheid voor die enkelde zaken van één geſlacht of ſoort; en gaf dus wel de ſoortgelijke eenheid, (*unitas ſpecifica*,) zoo als men toen begon te ſpreken, toe, maar niet de eenheid van getal, (*unitas numerica.*) Uit deze ſtelling ſcheen het onvermijdelijk gevolg voort te vloeijen, dat deze perſonen *drie Goden* zijn, hoewel PHILOPONUS, gelijk waarſchijnlijk is, dit nooit met zoo

(*) *Apud Damasc. de Hæres. pag.* 101. FOT. *Bibl. Cod.* LXXV. NICEF. *H. E.* XVIII. 47.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

zoo vele woorden geleerd heeft, en 'er zijne aanhangers zich zeer ernſtig tegen verklaard hebben. Evenwel, daar hij in het bijzonder *aan elken bijzonderen perſoon zijne bijzondere Godheid* toeſchreef, en ze daaröm μεριχαι χσιαι of ιδιαι θεοτητες, ιδιαι φυσεις noemde, of ten minſten zijne aanhangers zich van deze ſpreekwijzen bedienden (*), kan men niet volſtrekt zeggen, dat hem en zijne aanhangers door deze gevolgtrekking zoo veel ongelijk is aangedaan. Hoe het zij, hij verduiſterde de leer der Drieëenheid, op deze wijze, met zijne *Metaphyſiſche* ſpitsvinnigheden. Ook erkenden de meeste *Monophyſiten* zelve hem en ASKUSNAGES, en hunne aanhangers, voor *Tritheïten*, en niet zelden gaf men hun den naam *Philoponisten* of liever *Philoponiaci*; ook noemde men hen te *Konſtantinopolen*, naar hunne vergaderplaats, *Condobauditen*. Zij ondervonden ſpoedig den algemeenen haat, zoo der *Monophyſiten* als *Katholijken*, en verzochten daaröm aan den Keizer JUSTINUS II, die ſedert het jaar 565 regeerde, om hun verſchil openlijk te laten onderzoeken. Dit onderzoek werd aan JOANNES, Katholijken *Patriärch* van *Konſtantinopolen*, opgedragen, en *Conon* Biſchop van *Tarſus* in *Cilicië*, benevens EUGENIUS, Biſchop van *Seleucië* in *Iſaurië*, waren van de zijde der *Tritheïten* hier tegenwoordig; en van den kant der *Monophyſiten* PAULUS en STEFANUS (†), en ook JOANNES, Biſchop van *Azië* (§). Als men ABULFARAI gelooft, wer-

(*) FOT. *Cod.* XXIV.

(†) FOT. *Cod.* XXIV. uit de *Acten* zelve van dit geſprek.

(§) ABULFARAI *l. c. pag.* 329.

werden de *Tritheïten* hier overtuigd van Ketterij, en daardoor hunne geheele partij vernietigd; dit laatſte is echter onwaarſchijnlijk, dewijl PHILOPONUS nog diep in de VIIde eeuw geleefd heeft. Het gevolg van dezen twist verdeelde voorts die *Monophyſiten* nog, die het *Driegodendom* volſtrekt verwierpen; te weten, DAMIANUS, hun *Patriärch* te *Alexandrië*, verviel, terwijl hij deze ſtelling wederſprak, op een voorſtel van de Drieëenheid, hetwelk aan PETRUS van *Kalliniko*, hunnen *Patriärch* te *Antiöchië*, en anderen, gelegenheid gaf, om hem van *Sabellianery* te beſchuldigen. Hij vermengde namelijk de *perſonelijke eigenſchappen* met de *Perſonen der Godheid* zelven; en onderſcheidde tevens van dezen *den gemeenſchappelijken God*, dat is waarſchijnelijk, *het gemeenſchappelijk Goddelijk wezen*. Men noemde daaröm zijne aanhangers niet alleen *Damianiten*; maar ook *Tetraditen*, (*Viergodendrijvers*,) omdat zij dus vier Goden eerden; eene gevolgtrekking echter, welke geheel ongegrond ſchijnt geweest te zijn. PETRUS ſchreef tegen hen, en daar uit ontſtond eene ſcheuring, welke twintig jaren duurde (*).

De *Tritheïten* zelve bleven niet lang onderling eensgezind. PHILOPONUS had in een geſchrift *over de Opſtanding der Dooden* geleerd, dat de menſchelijke ligchamen, zoo wel ten aanzien der ſtoffe, als van den vorm, in het verderf overgingen, maar in

(*) ABULF. *ap.* ASSEM. *l. c. p.* 332. *Excerp. ex Petri Antioch. Libr. advers. Damian. ib. p.* 77. TIMOTH. *de recept. hærett. ap.* COTELER. *l. c T.* III. *p.* 411.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

in derzelver plaats zouden onverderfelijke voortgebragt en met de redelijke ziel verëenigd worden, hetwelk CONON, een zijner voornaamſte aanhangeren, afkeurde. De aanhangers van dezen werden *Cononiten* genoemd, maar behalven dezen gaven de beide partijën elkander nog andere Ketternamen. De *Philoponiſten* ſcholden hunne partijën voor *Heidenen*, *Marcioniten*, *Manicheën*, *Simoniänen*, *Valentiniänen*, en *Hermogeniänen*; waar tegen de *Cononiten* hun de namen van *Heidenen*, *Marcioniten*, *Manicheën*, *Valentiniänen*, *Semiariänen*, en *Sadduceën* terug gaven. Ook noemden de beide partijën malkanderen *Origeniſten*. De *Cononiten* zouden dit zijn, omdat ORIGENES eene verändering der ſtoffe in de toekomende wereld beweerd had; maar de *Philoponiſten*, omdat hij elders het gevoelen verdedigd had, dat andere ligchamen zullen opſtaan (*). FOTIUS (†) beſchuldigt PHILOPONUS, dat hij de Opſtanding der dooden geloochend hebbe, te weten, omdat hij het vergaan der ſtoffe zoo wel als der gedaante dreef. De partijën van PHILOPONUS zochten hem te wederleggen, door plaatſen uit den Bijbel en de Kerkvaderen (§), andere maakten hem zelfs tot eenen Onchriſten (**). PHILOPONUS zelf ſpotte met het gezag der Kerkvaderen (††).

Niobiten. Nog zeldzamer dan alle de overige *Monophyſiten* waren de *Niobiten* in hunne gevoelens; zij waren ook

(*) TIMOTH. *de recept. hærett. l, c. pag.* 413.
(†) *Cod.* XXI. (§) PHOT. *Cod.* XXII.
(**) *Id. Cod.* XXIII. (††) *Id. Cod.* XXI.

Digitized by Google

ook *Tritheïten*, maar die te gelijk den *Katholijken* tegen de *Monophyſiten* de wapenen in handen gaven, alhoewel zij oorſpronklijk tot deze laatſten behoorden. Hun ſtichter STEFANUS, met den bijnaam NIOBES, een Leeraar der Wetenſchappen te *Alexandrië*, voelde eene ſtrijdigheid tusſchen de leer van *één natuur* in CHRISTUS, en het behouden van het onderſcheid der *twee* naturen, waaröm hij beweerde, dat het onmogelijk was, dat het onderſcheid der natuurlijke dingen, uit welke CHRISTUS is, beſtaan kan, zonder de naturen te ſcheiden en te tellen, hetwelk toch in zijne oogen en in die van alle *Monophyſiten Nestoriäansch* was; maar hier door kreeg de oude tegenwerping tegen de *Monophyſiten* weder meer kracht, dat zij de naturen vermengden en in een ſmolten. Hun *Patriärch* DAMIANUS te *Alexandrië* zocht vergeefs STEFANUS van zijn gevoelen af te trekken. PETRUS van *Kalliniko*, ook hun *Patriärch te Antiöchië*, kwam insgelijks na het jaar 578 in de gemelde ſtad, en bragt eenen zijner Geeſtelijken, PROBUS, en eenen Abt JOANNES mede. Doch deze beiden namen ſpoedig de nieuwe leer aan, en toen zij deswegens afgezet, en buiten de Kerkgemeenſchap geſloten werden, gingen zij tot de *Katholijken* over, welk voorbeeld door vele *Monophyſiten* gevolgd werd. PROBUS werd Biſchop van *Chalcedon*, maar voegde zich tegen het einde van zijn leven weder bij de *Monophyſiten* (*). Alhoewel

(*) DION. *Patr. ap.* ASSEM. *Bibl. Orieni. T.* II. *pag.* 72. TIMOTH. *de recept. hærett. l. c.*

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

wel deze partij der *Monophyſiten* ſlechts van korten duur en van weinig gevolg was, maakte zich echter onder hen, tegen het einde der VIIde eeuw, zekere STEFANUS GOBARUS, van wien wij niets meer weten, dan dat hij ook onder de *Tritheïten* genoemd wordt, bekend door een geſchrift, waar van de inhoud ſtaat bij FOTIUS (*), in hetwelk hij op 52 vragen de niet alleen verſchillende, maar zelfs tegenſtrijdige gevoelens der Kerkvaderen verzamelde, waarſchijnlijk met oogmerk, om het vooröordeel van gezag tegen te werken, waar door hij echter niets kon winnen, daar het beſliſſend gezag der *algemeene Kerkvergaderingen* reeds was vastgeſteld.

Herſtel der Monophyſiten, of oorſprong en voortgang der Jakobiten

De partij der *Monophyſiten*, op zoo velerlei wijzen en door zoo velerhande benamingen onderling verdeeld, hoewel velen van dezelven meer algemeen waren, bij voorbeeld de naam van *Twijfelaars*, (Διακρινομενοι, *hæſitantes*,) welke alleen die genen aanduidde, die het *Henoticon* van ZENO aannamen (†), ſcheen even daar door te niet te zullen gaan, ſchoon zij vele ſchrandere mannen onder hare Leeraren had, toen één van hare Monniken in *Syrië*, die te gelijk Ouderling was in zijn Klooster *Phaſilta*, JAKOB BARADAI, (door de Grieken Ζαρζαλος genoemd, waarſchijnelijk een *Syrisch* woord, betekenende een *arm*, *gering* man,) zijne partij, on-

(*) *Cod.* CCXXXII.

(†) Onder de Ouden heeft alle deze partijnamen met ijver verklaard TIMOTHEUS, Ouderling te *Konſtantinopolen*, in de VIde eeuw: *de receptione hæreticorum.*

Digitized by Google

onder de regering van JUSTINIANUS een nieuw leven bijzette. Deze werd in het jaar 541 door eenigen van hare Bisſchoppen te *Konſtantinopolen* tot Bisſchop van *Edeſſa* gewijd, met bijgevoegden last, om overäl als *Metropolitaan* te werk te gaan, en Bisſchoppen te wijden, aan welken de *Monophyſiten* gebrek begonnen te krijgen, dewijl velen geſtorven, en anderen tot de *Katholijken* overgegaan waren. Deze werkzame man, doorkruiste daar op, als een *Bedelaar* gekleed, waar van hij ook den Sijrisch-*Arabiſchen* naam BARADAI verkreeg, alle de Oosterſche Gewesten, waar *Monophyſiten* waren, overal Bisſchoppen, Ouderlingen, en Kerkedienaren aanſtellende, en eene nieuwe orde en verbintenis in zijne Gemeente invoerende, waar door hij ze, na een 36 jarigen arbeid bij zijn dood in het jaar 578 in eenen bloeijenden en vasten toeſtand naliet. In het bijzonder vernieuwde hij het *Monophyſitisch Patriärchaat* te *Antiöchië*, alwaar hij den *Egyptenaar* PAULUS aanſtelde, en ſedert hebben zijne Opvolgers het opperſte opzigt gehad over de Oosterſche Gemeenten van deze partij. Ter vergelding en gedachtenis van zoo vele verdienſten, worden naar dezen JACOB BARADAI tot heden toe alle de *Monophyſiten Jacobiten* genoemd, terwijl ten zelfden tijde de *Syriſche* naam *Melchiten*, zoo veel als *Keizersgezinden*, aan de *Katholijken* begonnen is gegeven te worden, omdat zij den Godsdienst en de voorſchriften der Keizeren aankleefden (*).

Se-

(*) ABULFAR. *ap.* ASSEM. *Bibl. Orient. T.* II. *p.* 326.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622.

Sedert dezen tijd heeft de ſcheuring tusſchen de *Monophyſiten* en *Katholijken* beſtendig voortgeduurd. In hun eigenlijk vaderland *Egypte* hadden de *Monophyſiten* zich al vroeg gevestigd, alwaar zij behalven met den naam *Jacobiten* ook met dien van *Koptiſche* Christenen, hetwelk, waarſchijnlijk, hetzelfde betekent, als *Egyptiſche*, genoemd worden. De Geſchiedenis van hunne *Patriärchen* te *Alexandrië* is door EUSEB. RENAUDOT in een afzonderlijk werk beſchreven (*). Zij zijn ook in de naburige Landen *Ethiopië* of *Abyſſinië*, en in *Gelukkig Arabië* de heerſchende Godsdienstpartij geworden. In *Syrië*, *Meſopotamië*, en andere *Aſiatiſche* Landen kregen zij door JAKOB BARADAÏ een nieuw leven; in *Armenië* hadden zij reeds ſedert het jaar 536 de overhand gekregen (†). Spoedig werden hunne Gemeenten, onder de heerſchappij der *Arabieren*, zoo talrijk, dat 'er behalven hunnen *Patriarch* te *Antiöchië*, nog een afzonderlijk *Primaat*, onder dezen *Patriärch*, van hen in het *Syrisch Maphrianus*, (*de vruchtbaarmakende*,) genoemd, omdat hij als het ware weder vele Biſchoppen teelde, te *Tagrit*, (anders *Martyropolis*,) in *Meſopotamië*, aangeſteld werd, die de Gemeenten van deze en de naburige Gewesten regeerde (§).

Zoo-

Tom. I. *p.* 424. cnz. NICEFOR. *H. E.* XVIII. 52, 53.

(*) *Historia Patr. Alexandr. Jacobit. Par.* 1713. 4.

(†) PAGI *Crit. in Ann. Bar. ad a.* 535. *T.* II. *p.* 556.

(§) ASSEMAN. *Diſſert. de Monophyſitis præfixa Tom.* II. *Bibl. Orient.*

Zoodanig was de rampzalig verdeelde Staat der Oosterſche Gemeenten, door twisten, meestäl over ſpitsvinnigheden, Kerkelijke woorden en uitdrukkingen, welke nu meer dan 150 jaren geduurd hadden, en door den onderlingen haat, vervolging, mishandeling, het *Christendom* zoo verzwakten, dat het, voor een groot gedeelte, een gemakkelijke prooi werd voor de overheerſching van den Godsdienst van MOHAMMED.

III BOEK XIV Hoofdſt. na C. G. Jaar 476. tot 622. Beſluit.

KERKELIJKE GESCHIEDENIS.

VIERDE BOEK.

BEVATTENDE HET VIERDE TYDPERK; VAN DE OPKOMST VAN MOHAMMED, IN DE ZEVENDE EEUW, TOT HET BEGIN DER KRUISTOGTEN, OF HET PAUSSCHAP VAN GREGORIUS VII, IN DE ELFDE EEUW.

EERSTE AFDEELING.

VAN DE OPKOMST VAN MOHAMMED, TOT DEN DOOD VAN KAREL DEN GROOTEN, VAN HET JAAR 622 TOT 814.

EERSTE HOOFDSTUK.

Korte ſchets der Wereldlijke Geſchiedenis van Mohammed, *tot den dood van* Karel *den Grooten.*

IV BOEK I Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Onder de regering van den Oosterſchen Keizer HERACLIUS, die, met de uiterſte inſpanning der krachten van zijn Rijk, den euvelmoed der *Perſen* beteugeld, en hen in het jaar 628 tot vrede genoodzaakt had (*), ſtichtte MOHAMMED of MUHAMMED, onder de *Arabieren*, of *Saracenen*, gelijk zij doorgaans van de *Romeinſche* en *Griekſche* Schrijvers ge-

Stichting

(*) Zie *Deel* X. *Bladz.* 12.

genoemd worden, welke naam zoo veel betekenen zal als *Oosterlingen*, niet alleen eenen nieuwen Godsdienst, maar ook een nieuw Rijk, hetwelk zich zeer ſpoedig tot één der magtigſten van het Tijdperk, hetwelk wij nu beſchrijven moeten, uitbreidde. In de eerſte betrekking, als Stichter van eenen nieuwen Godsdienst, zullen wij van dezen zonderlingen man, op zijne plaats, beter ſpreken; hier zeggen wij alleen zoo veel van hem, als tot opheldering van de Burgerlijke of Staatkundige geſteldheid der Wereld, ten dezen tijde, genoeg is. Geboren *in het jaar* 570, uit een aanzienelijk geſlacht, dreef hij eerst eenen uitgeſtrekten koophandel, en zich vervolgens voor een' Profeet uitgevende, vatte hij, toen hij tegenſtand ontmoette, waar door hij genoodzaakt was, naar *Jathreb*, naderhand *Medina*, te vlugten, het zwaard op, en begon, met kleine ſtroperijën, zich zelven geducht te maken: Daar hij een man was van groote bekwaamheden, die zijnen aanhangers eene onweêrſtaanbare geestdrift had weten in te boezemen, zag hij zich voor zijne dood in het jaar 632 meester van het geheele Schierëiland van *Arabië*, hetwelk het *Petreïsch*, *Woest-*, en *Gelukkig-Arabië* in zich bevat. ABUBEKER, een van zijne eerſte aanhangers, volgde hem in zijn nieuw Vorſtendom op, onder den tijtel van *Kalif*, dat is, *navolger*, en maakte zich meester van *Damaskus*, en een deel van *Syrië*; ook drongen zijne *Arabieren* reeds door tot in het *Perſiſche* Rijk. Na twee jaren regerens in het jaar 634 overleden zijnde, ging zijn Opvolger OMAR, die den tijtel van

van het Rijk der Saracenen door MOHAMMED.

IV BOEK I Afdeel. I Hoofdſt. na C. G Jaar 622. tot 814.

Vorſt der Gelooviger, (*Emir- el- Mumenin*,) aannam, en ook de Tijdrekening van het nieuwe Rijk vaſtſtelde, een begin nemende van de bovengemelde vlugt van MOHAMMED, in het jaar 622, den 16den Julij, waar naar zij ook den naam *Hedjira*, (*de Vlugt*,) heet, voort, met *Syrië* te veröveren, alwaar hij *Antiöchië* bemagtigde. Hij onderwierp ook *Paleſtina*, en deszelfs Hoofdſtad *Jeruzalem*, *Egypte*, een aanzienlijk deel van *Armenië*, bijna het geheele *Perſiſche* Rijk, en meer andere Landſchappen; men prijſt zeer zijne eenvoudigheid, goedheid, en liefde voor de geregtigheid. Hij overleed, in het jaar 644, met den roem van een voortreffelijk en groot Vorſt geweest te zijn.

Het ſchijnt, in den eerſten opſlag, onbegrijpelijk, dat de Keizer HERACLIUS, die eenen zoo zegevierenden oorlog gevoerd had tegen de *Perſen*, zoo weinig tegenſtand bood, en dat de *Arabiers* zoo ſpoedig zoo vele veröveringen op hem hebben kunnen maken. Maar, behalve dat men in het eerst geen acht ſloeg op het gene in *Arabië* voorviel, dewijl de *Arabieren* nooit krijgstogten buiten hun land als veröveraars gedaan hadden, gelijk zij ook nooit allen onder één hoofd verëenigd waren geweest, zoo was de magt des Keizerrijks door den laatſten oorlog tegen de *Perſen*, in welken de Keizer zijne uiterſte krachten had ingeſpannen, volſtrekt uitgeput. Hier kwam bij, dat niet alleen 20,000 *Arabieren*, die in de Romeinſche Legers gediend hadden, tot hunne landslieden afvielen, maar ook waren verſcheidene Bevelhebbers van Gewesten en Ste-

Steden den Keizer ongetrouw, en behartigden hunne eigene belangen. Eindelijk de *Christen* onderdanen des Keizers waren, door de verſchillen over den Godsdienst, van welken wij, in het voorgaande Boek, geſproken hebben, waar bij nu nog die met de *Monotheliten* kwamen, in welke HERACLIUS zich nog in zijne laatſte jaren mengde, zoodanig verdeeld, en onderling zoo hatelijk, dat de verſchillende partijën zich liever aan de overheerſching der *Arabieren*, en de beſcherming van derzelver Vorsten onderwierpen, dan dat zij de mishandelingen der andere partijën verdragen, of zich met dezelven verzoenen wilden. Daartegen waren de *Arabieren* niet alleen verëenigd, maar ook met geestdrijverij voor hunnen nieuwen Godsdienst vervuld, die hun de heerlijkſte belooningen toezeide, indien zij vechtende ſneuvelden, hetwelk hunne krijgsvolken, die ook door bekwame Veldheeren werden aangevoerd, onverwinnelijk maakte.

Opvolgers van HERAKLIUS, tot den ondergang van zijn geſlacht.

Terſtond na de dood van HERAKLIUS, in het jaar 641, ontſtonden oproeren, die de verwarring vermeerderden, en voor de *Saracenen* hunne verövéringen gemakkelijk maakten. Zijne Zonen werden door hunne Stiefmoeder, en deze met haren Zoon, op hare beurt, nog dat zelfde jaar, van kant geholpen, en KONSTANS, zijn Kleinzoon, op den troon geplaatst, onder wiens regering, welke van 641 tot 668 duurde, de *Saracenen* de Eilanden *Cyprus* en *Rhodus* vermeesterden. KONSTANS werd te *Syracuſe* in *Silicië* in eene badſtoof omgebragt. Zijn Zoon KONSTANTINUS, *Pogonatus* bij-

IV BOEK I Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 622 tot 814.

genoemd, wegens zijnen fraaijen baard, regeerde met een wisfelvallig geluk, gedurende de 17 jaren, welken hij den troon bezat. Zeven zomers achter een belegerden de *Saracenen Konſtantinopolen*, en het behoud dier Hoofdſtad was voornamelijk te danken aan het *Griekſche* vuur, hetwelk zelfs onder water brandde, zijnde door KALLINITUS, een inboreling van *Heliopolis* in *Syrië*, uitgevonden. Ook dreven hen de *Maroniten*, oorſpronkelijk Monniken, in het Gebergte *Libanon*, bij welke zich vele *Syriers*, die de *Arabiers* ontvlugtten, gevoegd hadden, waar naar zij den Sijriſchen naam *Mardaiten*, (*wederſpannelingen*,) kregen, uit dat Gebergte tot heel naar *Jeruzalem*. Waarom zij met den Keizer eenen vrede of beſtand voor 30 jaren ſloten, beloovende hem jaarlijks 3,000 ponden gouds, als eene ſchatting, te zullen betalen. Evenwel maakten zij zich vervolgens meester van de bezittingen der *Romeinen* in *Afrika*. De Zoon en Opvolger van KONSTANTINUS, JUSTINIANUS, noodzaakte, om vrede met de *Arabieren* te bekomen, de *Mardaiten*, den *Libanon* te verlaten, en oorloogde ook ongelukkig tegen de *Bulgaren*. In het jaar 695 werd hij wegens zijne wreedheid afgezet door LEONTIUS, die hem den neus liet affnijden, waar naar hij den bijnaam kreeg *Rhinotmetus*, (*met den afgeſneden neus*,) en naar *Cherſoneſus* bande. Drie jaren daar na werd LEONTIUS op dezelfde wijze behandeld door ABSIMAR TIBERIUS, in het jaar 698. Zeven jaren daar na werd JUSTINIANUS II door de *Bulgaren* weder op den troon herſteld, in het jaar 706,

706, maar om zijne wreedheid in het jaar 711 door BARDANES FILIPPICUS andermaal afgezet, die hem, te gelijk met zijnen Zoon TIBERIUS, het hoofd liet afſlaan, waar mede het geſlacht van HERACLIUS een einde nam.

PHILIPPICUS BARDANES, en zijne twee naaste opvolgers, ANASTASIUS en THEODOSIUS, werden, binnen weinige jaren, afgezet; LEO, *de Groote* bijgenaamd, een uitmuntend Krijgsbevelhebber, in het jaar 717 ten troon geſtegen, zou veel tot herſtelling van het door deze gedurige Staatsömwentelingen verzwakte Rijk hebben toegebragt, gelijk hij dan ook werkelijk de *Arabieren* terug dreef; maar de bijgeloovigheid van zijne eeuw ſtuitte zijne verdere pogingen, en ſtortte het Rijk in nieuwe wanörden. De Keizer wilde zijne onderdanen aftrekken van de Godsdienſtige veréering der Beelden in de Kerken, het gevolg was oproer, hoon, daar men hem *Ikonoklast* of *Beeldenſtormer* noemde, en het verlies van het grootſte gedeelte zijner *Italiaanſche* bezittingen, waar de Biſchop van *Rome* zich aan zijn oppergezag onttrok, en de *Langobarden* en *Franken*, beurtelings, te hulp riep. Na eene regering van 24 jaren, volgde zijn Zoon KONSTANTINUS hem, in het jaar 741, op den troon. Deze, in de voetſtappen zijns vaders tredende, ondervond nog ſterker de hardnekkigheid van het domme Bijgeloof. Vergeefs behaalde hij verſcheidene overwinningen op de *Arabieren*; deze wakkere beſcherming van het Vaderland vergold het Bijgeloof, met hem den verachtelijken ſchimpnaam te geven van KOPRONYMUS,

Overige Griekſche Keizers in dit Tijdvak.

IV BOEK I Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 622 tot 814.

(*vonthevuiler*,) omdat hij, als kind gedoopt wordende, de doopvonte zou bevuild hebben, ook beschuldigde men hem van wreedheid, toen hij zich genoodzaakt zag, tegen de oproerige voorstanders der Beelden gestrengheid te gebruiken; onder hem ging het overblijfsel van het Grieksch Keizerlijk Gebied in *Italië*, onder den naam van *Exarchaat* bekend, geheel verloren. Zijn Zoon LEO III, *de Chazariër* bijgenaamd, die hem in het jaar 775 opvolgde, was getrouwd met de heerschzuchtige IRENE, welke aan de vereerders der Beelden hare bescherming verleende, zoodat de Keizer genoodzaakt was, haar van het Hof te verzenden; maar kort daar na overleed hij, in het jaar 780, hebbende niet langer dan vijf jaren geregeerd. Nu aanvaardde zijne heerschzuchtige weduwe het bestuur, in naam van haren Zoon KONSTANTYN, die nog maar tien jaren oud was, toen zijn vader Keizer LEO overleed. Door het herstellen der Beelden de gunst der Geestelijken en van het gemeen verworven, en zich van buiten tegen de *Arabieren* beveiligd hebbende door eenen schandelijken vrede, verpligtte zij den Raad en het Krijgsvolk haar als Keizerin te erkennen, zoo lang zij leven zou. Doch haar Zoon, deze overheersching moede, nam in het jaar 790 de regering zelf op zich, en verzond zijne Moeder van het Hof. Echter wist de heerschzuchtige Vorstin, door haren aanhang, het na zeven jaren, in het jaar 797, zoo ver te brengen, dat aan haren Zoon, op haar bevel, de oogen werden uitgestoken, aan de gevolgen van welke mishandeling hij kort daar na overleed, waar

na

na zij nog 6 jaren regeerde. Maar bedacht zijnde op een huwelijk tusschen haar en den *Frankischen* Vorst KAREL *den Grooten*, ten einde het Oostersch *Grieksch* Keizerrijk, gelijk het voorwendsel was, met het door hem herstelde Westersche Rijk te vereenigen, haalde zij zich het ongenoegen van hare onderdanen op den hals, hetwelk aan NICEFORUS aanleiding gaf, om haar van den troon te stooten, en naar het Eiland *Lesbos* te bannen, alwaar zij, binnen het jaar, overleed. NICEFORUS bezat den troon van het jaar 802 tot 811, maar was zeer ongelukkig tegen de *Arabieren*, aan welke hij genoodzaakt was eene jaarlijksche schatting te betalen. Nog rampspoediger viel de oorlog met de *Bulgaren* uit, die hem in het gemelde jaar 811 met zijn gansche leger omsingelden en in stukken hieuwen. Zijn Zoon STAURACIUS werd in dat zelfde jaar door MICHAEL *Kyropalates* of *Grootkamerling* van de kroon beroofd, maar ook deze bezat dezelve niet langer dan tot het jaar 813, wanneer hij, door de *Bulgaren* in het naauw gebragt, en zijne onbekwaamheid tot de regering gevoelende, het Rijk afstond aan LEO den *Armeniër*, den Krijgsbevelhebber van het Oosten, begevende zich met zijne vrouw en dochter in een Klooster.

IV BOEK I Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Terwijl het *Griekſche* Keizerrijk, op deze wijze, van tijd tot tijd, verzwakte, steeg het *Kalifaat*, of het *Rijk der Arabieren*, tot eenen hoogen top van magt, niettegenstaande het ook niet vrij bleef van inwendige verdeeldheden. De beide eerste *Kalifen*, ABUBEKER en OMAR, hadden reeds aanzienelijke

Schetsvan het Arabisch Rijk of Kalifaat

IV BOEK I Afdeel. 1 Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

veröveringen gemaakt; de derde, OTHMAN, zette dezelve voort, en bragt in het jaar 651 het geheele *Perſiſche* Rijk onder zijne magt, welks laatſte Koning JESDEGERD was. Doch in het jaar 655 werd de *Kalif* OTHMAN van eenige oproerigen vermoord. Na zijne dood, ontſtond eene groote ſcheuring, onder de *Muzulmannen*, of *ware Geloovigen*, gelijk zich de aanhangers van MOHAMMED noemden, niet zoo zeer over Godsdienſtige leerſtukken, als wel over het regt van opvolging in het *Kalifaat*; hetwelk ſommigen meenden, dat aan ALI den Behuwdzoon van MOHAMMED, toekwam, die ook als vierde *Kalif* den troon beklom, maar in het jaar 660 door moordenaren van kant werd geholpen; zijn Zoon HASSAN aanvaardde wel het bewind, maar moest 'er reeds in het jaar 661 afſtand van doen. Sedert hebben zich alle *Mohammedaanſche* volken, in twee hoofdpartijën, verdeeld, aanhangers van ALI, onder welken de *Perſiänen* de voornaamſte zijn, en vrienden der *Kalifen*, die MOHAMMED onmiddelijk, en wel gelijk hunne voorſtanders beweeren, met regt, zijn opgevolgd, hoedanigen zijn de *Turken*, *Arabieren*, en meer anderen. Met ALI's en HASSAN's dood verviel het geſlacht van MOHAMMED, en MOAWIA, die zich tegen ALI had opgeworpen, bragt de regering over in het huis van OMMIA, in hetwelk hij dezelve erfelijk maakte. De *Arabieren* breidden thans hunne overwinningen uit in het Noorden van *Azië* en *Afrika*, en onder den *Kalif* WALID maakten zij zich ſedert het jaar 711 meester van bijna het geheele ſchiereiland, waar in *Spanje* en

en *Portugal* gelegen zijn. Maar in het jaar 750 het huis der *Ommiaden* uitgestorven zijnde, kwam het huis der *Abasſiden*, dus genoemd naar ABBAS, een' *Oom* van MOHAMMED, aan het bewind. De tweede *Kalif* uit dit huis, AL MANSUR, die van 753 tot 774 regeerde, was de eerſte Vorst, die de Wetenſchappen onder zijn volk aanmoedigde; onder zijne regering, maakte ABDALRAHMAN, uit het huis van OMMIA, zich ſédert het jaar 755 in *Spanje* onafhankelijk. De bovengemelde *Kalif* AL MANSUR was de ſtichter van de aanzienelijke ſtad *Bagdat*, gelegen aan den zamenloop van den *Tigris* en *Eufraat*, in het midden zijner uitgeſtrekte landen, en bekwaam voor den koophandel en zeevaart; hij gaf haar den naam van *Medinat al Salam*, (*Vredeſtad*,) en maakte ze tot de hoofd- en hofplaats van zijn Rijk. Zijn Kleinzoon HAROUN AL RASCHID, die van 786 tot 808 regeerde, was de meest vermaarde en magtigſte van deze Vorſten, die de wetenſchappen en kunſten onder de *Arabieren* deed bloeijen.

HAROUNS mededinger in het westen was KAREL, bijgenaamd *de Groote*, Koning der *Franken*, en herſtelder van het Weſterſche Keizerrijk. Het *Frankiſche* Rijk, onder CHLOTARIUS I. verëenigd, werd weldra op nieuw verdeeld, onder deszelfs Zonen, hetwelk tot gedurige binnelandſche oorlogen aanleiding gaf, tot dat CHLOTARIUS II, in het jaar 613, hetzelve op nieuw onder één hoofd bragt, maar na de dood van deszelfs Zoon DAGOBERT, in het jaar 638, werd het in twee Koningrijken, *Auſtraſië* en *Neuſtrië*, of

Frankiſche Rijk.

IV BOEK I Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

of *Oost*- en *West*-*Frankryk*, geſcheiden, in welke Rijken beide, zoo door de zwakheid van geest van derzelver Koningen, als door eenen zamenloop van omſtandigheden, de eerſte Staatsdienaars, onder den titel van *Majores domus*, of Opperhofmeesters, het geheele bewind van zaken aan zich trokken, en aanhoudende oorlogen voerden, tot dat PIPYN, van *Heriſtal* of *Herſtal* bijgenaamd, naar een ſlot aan de *Maas*, niet ver van *Luik*, eene beſliſſende overwinning behaalde, welke hem tot heer van het geheele *Frankiſche* Rijk maakte. Het Koninglijke huis uit den *Merovingiſchen* Stam bezat niets meer dan den naam van Koning, terwijl PIPYN, onder den naam van *Hertog en Vorst der Franken*, alles beheerschte; hij overwon de *Friezen* en *Alemannen*; en zijn Zoon KAREL MARTEL, of de *Strijdhamer*, maakte zich verdienſtelijk, door het terug ſlaan der *Arabieren*, die uit *Spanje* in *Frankryk* gevallen waren; deze overwon ook de *Beyerſchen*, en dwong de *Saksen*, om hem ſchatting te betalen. Hij regeerde in het laatst van zijn leven, hetwelk hij, in het jaar 741, eindigde, zoo oppermagtig, dat hij niet eens noodig oordeelde, eenen Naamkoning aan te ſtellen. De *Roomſche* Biſſchoppen zochten zijne beſcherming tegen de *Langobarden*, welke zij van zijnen Zoon PIPYN *den Kleinen* ook dadelijk ondervonden. Deze ſtelde nog weder eenen Koning aan uit het *Merovingiſche* Huis, CHILDERIK III, welken hij echter kort daar na in het jaar 752 weder van den troon ſtiet, wordende hij zelf toen op eene *Frankiſche* Rijksvergadering tot Koning verklaard,

waar

waar toe ook de *Roomſche* Biſchop zijne goedkeuring gaf. Dus ging bij deze omwenteling de regering uit het *Merovingiſche* in het *Karolingiſche* huis over. Hij regeerde voorts tot het jaar 768 met grooten voorſpoed, en ontnam den *Langobarden* alles, wat zij van het Keizerlijk Gebied in *Italië* bemagtigd hadden, om het aan de Kerk van *Rome* te ſchenken.

Zijne twee Zonen KAREL en KAROLOMAN deelden, bij zijne dood, het vaderlijke Rijk met elkander. Maar de laatstgemelde in het jaar 771 overleden zijnde, behield KAREL hetzelve geheel voor zich, met uitſluiting van de Kinderen van zijnen Broeder. Deze Vorst voerde, gedurende zijne meer dan veertigjarige regering, aanhoudende oorlogen; met eenen oorlog van 30 jaren bedwong hij de *Saksen*, die tusſchen de *Elve*, *Wezer*, en *Rhyn* woonden. In eenen veldtogt in het jaar 774 maakte hij een einde van het *Langobardiſche* Rijk in *Italië*. Op de *Arabieren* in *Spanje* veröverde hij eene groote landſtreek van het *Pyreneïſche* Gebergte tot de Rivier den *Ebro*; de *Avaren* dreef hij, na het jaar 791, naar *Pannonië*, thans *Hongaryë*, terug, tot aan de Rivier *Raab*; en bedwong bovendien verſcheidene *Slaviſche* natiën langs de *Elbe* en *Saale*, tot aan den *Donau*. *Rome*, hetwelk ſedert lang, alleen in naam, onder de *Griekſche* Keizers geſtaan had, huldigde hem op voorſtel van Paus LEO III. in het jaar 796; en toen hij in perſoon daar gekomen was, zette de gemelde Paus hem, in de St. Pieterskerk, op het Kersfeest, in het jaar 800, (of 801, omdat het

IV BOEK I Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

het jaar toen met Kersmis een aanvang nam,) onder den Godsdienst eene Keizerlijke Kroon op, en riep hem tot Keizer uit, waarschijnelijk volgens een gemaakt overleg, alhoewel KAREL zich ontsteld en verbaasd toonde. Hij werd dus aangemerkt, als de hersteller van het Westersche Rijk. Alle deze verrigtingen verwierven hem den bijnaam van *den Grooten*, welken hij zich echter, door andere voortreffelijke hoedanigheden, door het verlichten en beschaven zijner onderdanen, door het uitbreiden van kunsten en wetenschappen, door het handhaven van den koophandel, en de rust en veiligheid zijner onderdanen, en door zijne pogingen, om den Christelijken Godsdienst uit deszelfs verval te herstellen, ongelijk meer waardig maakte. Hij overleed in het jaar 814 te *Aken*, zijnde in allen opzigte ver boven zijnen leeftijd verheven, hoewel niet zonder gebreken.

Ondergang van het Langobardische Rijk.

Van de overige *Duitsche* Rijken, die zich in het *Romeinsche* Keizerrijk gevestigd hadden, was het *Langobardische* aanzienlijk door uitmuntend goede wetten en inrigtingen. ROTHARIS, zevende Koning van dit Rijk in *Italië*, na het jaar 636, gaf, aan zijne onderdanen, die tot hier toe alleen naar oude gewoonten en mondelijke regten geleefd hadden, een zamenstel van wetten, hetwelk op eenen Rijksdag te *Pavia*, in het jaar 644, werd vastgesteld, en nog voorhanden is. GRIMOALD, die van het jaar 662 tot 672 regeerde, voegde hier nog eenige nieuwe wetten bij, en maakte het *Katholijk* Geloof tot het heerschende onder de *Langobarden*, die tot hier toe het

het *Arianismus* beleden hadden. Onder hunnen Koning LUITPRAND van het jaar 711 tot 743 vertoonde zich dit Rijk in zijnen grootſten bloei. Zijn opvolger RACHIS, insgelijks roemruchtig geregeerd hebbende, deed vrijwillig afſtand van de regering, en werd een Monnik. De toenemende bloei van het *Langobardiſche* Rijk maakte den naarijver der *Franken* gaande, en toen de *Langobardiſche* Koning AISTULF het *Exarchaat* en andere Landſtreken den *Grieken* ontnomen had, werd hij door den *Frankiſchen* Koning PIPYN in het jaar 754 genoodzaakt, die weder af te ſtaan. Eindelijk bezweek de laatſte Koning, DESIDERIUS, voor den haat der *Roomſche* Biſſchoppen, en hunnen beſchermer KAREL *den Grooten*, tegen wien hij in het jaar 774 zijn Rijk verloor, terwijl hij het regt zijner Neven, Kinderen van zijnen Broeder, tegen denzelven wilde handhaven. Niettegenſtaande het *Langobardiſche* Rijk op deze wijze een einde nam, bleven echter hunne wijze wetten nog lang ſtandhouden, zoo als ook het leenregt, hetwelk bij hen plaats had, nog tot in volgende eeuwen voortduurde.

Ondergang van het Westgothisch Rijk in Spanje.

In *Spanje* werd het Rijk der *Westgothen* insgelijks, in dit tijdperk, vernietigd, ſchoon het zich ſpoedig weder uit zijne puinhoopen begon op te beuren. In hetzelve hadden de Biſſchoppen middel gevonden, om zich in de landszaken te mengen, en voor de Koningen geducht te worden. Zij ondersteunden den opſtand, door welken SISENAND in het jaar 631 op den troon kwam, en deze liet zich door hen in het Rijk bevestigen; op de Kerkverga-

de-

IV BOEK I Afdeel. I Hoofdst. na C. G. Jaar 622 tot 814.

dering te *Toledo*, in het jaar 633, wierp hij zich voor hen neder, en bad hen met tranen en zuchten, dat zij God voor hem bidden, en toch toezien zouden, dat de regten der Kerk gehandhaafd werden (*). RECCESWINTH, die van het jaar 649 regeerde, gaf hun op eene andere Kerkvergadering te *Toledo*, in het jaar 653, zijne Geloofsbelijdenis over, en verzocht hen, met de tegenwoordig zijnde Staatsdienaren, allerhande wetten te maken, welke hij bereid was te bekrachtigen (†). De volgende Koningen poogden hunne waardigheid tegen de Geestelijken te handhaven, zoo als inzonderheid WITIZA, die van het jaar 701 af regeerde, maar die daaröm ook van de Geschiedschrijvers, die meestäl van den Geestelijken Stand waren, zwart gemaakt wordt. Nu begonnen reeds de *Arabieren*, in het tegenoverliggend *Afrika*, magtig, en voor het *Westgothisch* Rijk gevaarlijk te worden. De nieuwe Koning RODERIK zou hen misschien terug gedreven hebben, zoo hij niet met eene magtige binnenlandsche partij te kampen had gehad, omdat hij de Zonen van den vorigen Koning van den troon had uitgesloten. Deze partij, welke ook door OPPAS, Aartsbisschop van *Sevilla*, ondersteund werd, trad met de *Arabieren* in verbintenis, en Koning RODERIK verloor in eenen veldslag zijne kroon en leven, en de *Arabiers* bemagtigden het geheele *Westgothische* Rijk.

(*) *Concil. Tolet.* IV. *in* HARD. *Act. Concil. T.* III. *pag.* 578, 593. *sq.*

(†) *Concil. Tolet.* VIII. *pag.* 953.

Digitized by Google

Rijk. Alleen handhaafde de dappere PELAIJO of PELAGIUS, een Prins uit het Koninglijke Huis, in de Gebergten van *Asturië* geweken, de vrijheid, en zijne nakomelingen herſtelden, door hunne dapperheid, van tijd tot tijd, de vervallene zaken der Christenen, voornamelijk, toen de *Arabieren* onderling begonnen verdeeld te worden, uit welke overwinningen de Koningrijken van *Spanje* en *Portugal* ontſtaan zijn.

De Angelſakſen in Engeland

Gelukkiger hield zich in *Brittannië* de heerſchappij der *Angelſakſen* ſtaande in zeven Koningrijken, welke allengs tot ééne *Monarchie* gebragt werden. Hunne zeden waren ten dezen tijde nog zoo ruw, dat zelfs de Koningen geene veiligheid hadden, hoewel zij in dit Tijdvak allen het Christendom aannamen. Onder de Vorſten van dit Tijdvak muntte INA, Koning van *Weſſex*, van het jaar 689 tot 725, voornamelijk uit, doordien hij de van hem overwonnene volken, met zachtheid, en door het geven van nuttige wetten, met zijne oude onderdanen verbond en verëenigde. EGBERT, een zijner opvolgeren, in het laatst der VIIIſte eeuw, ſtreefde hem nog te boven. Door den naarijver van den toenmaligen Koning van *Weſſex* gedwongen, zijn vaderland te verlaten, begaf hij zich naar het Hof van KAREL *den Grooten*, het oefenſchool van groote mannen. In het jaar 799 in zijn vaderland terug geroepen, beklom hij den troon van *Weſſex*, en bragt, deels door de wapenen, maar voornamelijk door zijne ſtaatkundige voorzigtigheid, allengs de zes overige Rijken onder, zoodat hij in het jaar

IV BOEK I Afdeel. 1 Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

827 meester was van dat geheele deel van het eiland, hetwelk toen reeds ſedert eenigen tijd *Engeland* genoemd werd.

De tot hier toe opgenoemde Volken en Rijken ſtonden allen in verband met het Christendom; en deszelfs lotgevallen. Van andere natiën, bij welken het Christendom nog onbekend was, weet de Geſchiedenis ook maar weinig te zeggen. De *Noormannen*, die het tegenwoordige *Denemarken*, *Zweeden* en *Noorwegen* bewoonden, kende men alleen uit hunne zeerooverijën, en door hunne invallen in het gebied der *Angelſaksen* en *Franken*, na het einde der VIIIſte eeuw. — Veel bekender waren thans reeds de *Slaviſche* Volken. Deze bezaten eene menigte landen van de *Oostzee* tot aan den *Donau*, ja zelfs tot aan de *Adriatiſche Zee* toe. Onder dezelven bewoonden de *Wilzen* het tegenwoordig *Pomeren*; de *Obotriten* het *Meklenburgſche*; de *Wagriërs* een deel van *Holſtein*; de *Polabers* langs de oevers der *Elbe*; de *Hevellers*, *Ukerers*, en andere *Slaven*, de *Mark Brandenburg*; de *Sorben Meisſen*; de *Luſiziërs* de *Nederlausnitz*; de *Milzeners Opperlausnitz*; de *Bohemers* en *Moraviërs* de nog heden naar hen genoemde Landen; de *Karinthiërs*, *Krainers*, en andere *Wenden* of *Winden*, de groote landſtreek van den *Oostenrykſchen Kreits*. Twee andere *Slaviſche* Volken, de *Polen* en *Ruſſen*, beſloegen reeds een aanmerkelijk gedeelte van die landen, welke nog naar hen den naam voeren. Maar naar het jaar 643 ſtichtten andere *Slaven* aan den *Donau* de Koningrijken *Servië*, *Bosnië*, *Croatië*, *Sla-*

Staat van de Noordſche landen en Duitschland.

Slavonië en *Dalmatië*. — De *Bulgaren*, een volk van *Hongaarſchen* Stam, doch met vele *Slaven* vermengd, veröverden in de VIIde eeuw het oude *Moeſië*, naar de *Zwarte Zee* heen, hetwelk ſedert naar hen *Bulgarië* genoemd is, en bragten uit deze buurſchap de Griekſche Keizers, zelfs in hunne Hoofdſtad, menigmalen in het naauw. — In het voorgaande Tijdperk, waren de *Turken*, van de *Kaſpiſche* zee komende, reeds bondgenooten der Romeinen, tegen de *Perſen* geweest, thans oorloogden zij met de *Arabieren*. — Eindelijk werd in dit tijdsverloop het oudſte van alle Rijken, het *Chineeſche*, meer aan de *Aziänen* bekend, zoo als men uit een Christelijk gedenkteeken van dezen tijd beſluit.

IV BOEK I Afdeel. I Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

TWEEDE HOOFDSTUK.

Staat der Geleerdheid, en voornaamſte Schrijvers.

Niettegenſtaande de Barbaarſche Volken, welke het Romeinſche Rijk in het Westen hadden vernietigd, ſedert zij zich in hetzelve gevestigd, en het Christendom omhelsd hadden, even daar door beſchaafder waren geworden, en ook ſmaak voor geleerdheid, kunſten en wetenſchappen hadden beginnen te krijgen, nogtans werd, door de verbastering van het Christendom zelve, en door het meer en meer toenemend Bijgeloof, alle ware geleerdheid nedergedrukt, hoewel zij door de pogingen van den

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Treurige ſtaat der geleerdheid. Na-

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Frankiſchen Koning en Keizer KAREL *den Grooten*, het hoofd weder ſcheen te zullen opbeuren.

In het Oosten werd door de woede der *Arabieren* geen minder nadeel in dit Tijdperk aan de geleerdheid toegebragt. De *Arabieren* hadden voorheen wel neiging en ſmaak voor de Dichtkunst en Welſprekendheid getoond, maar des te minder de eigenlijke geleerdheid beöefend, en de Godsdienſtige geestdrijverij, met welke zij de Christenen aanvielen, kon niet anders dan verderfelijk zijn voor de geleerdheid. Onder het *Kalifaat* van OMAR, veröverde deszelfs Veldheer AMRU in het jaar 640 *Alexandrië* in *Egypte*. Hier leefde toenmaals de Spraakleeräar JOANNES, die tot de *Jakobitiſche* Christenen behoorde, en de leere van SEVERUS was toegedaan; doch die, omdat hij de leere der Christenen over de *Drieëenheid* verlaten had, door eene vergadering van Biſchoppen in de ſtad *Mesr* van zijn ambt ontzet was. Deze begaf zich tot AMRU, door wien hij om zijne geleerdheid met achting ontvangen werd, en wien hij verzocht, om de wijsgeerige Boeken uit de vermaarde Koninklijke *Alexandrynſche* Boekerij voor zich te mogen hebben. AMRU gaf hem te kennen, daarömtrent de bevelen van zijnen Oppervorst te moeten volgen. Op zijnen Brief desaangaande aan den *Kalif* geſchreven, gaf dezen ten antwoord: „Zoo 'er in deze Boeken iet ſtaat, „dat met het Boek van God, (*den Koran*,) over„eenſtemt, dan is dit genoegzaam; maar ſtaat 'er „iet in, hetwelk met het Boek van God ſtrijdt, „dan hebben wij ze geheel niet noodig. Laat ze „der-

deel aan dezelve door de Arabieren toegebragt.

„ derhalven verbrand worden." Hier op liet AMRU alle deze Boeken in de openbare baden der ſtad, om die te warmen, verdeelen, en zoo werden zij binnen een *half* jaar allen vernield (*). Dewijl dit verhaal door geen gezag van gelijktijdige getuigen ondersteund wordt, en, indien de daar in voorkomende JOANNES dezelfde zij met JOANNES PHILOPONUS, onbeſtaanbaar is met deszelfs leeftijd; als ook dewijl het onzeker is, of deze Boekerij toen nog beſtaan hebbe, en niet reeds vroeger door een' ongelukkigen brand, ten minſten grootendeels vernield zij, heeft *men*, in onzen tijd, hetzelve in twijfel begonnen te trekken; hoewel 'er in de hoofdzaak zelve niets ongeloofelijks gelegen is, en het berigt van den *Christen* Schrijver door dat van eenen *Mohammedaan* toegeſtemd wordt (†).

Ondertusſchen waren 'er ten dezen tijde nog vele oude Schrijvers overig, welke naderhand verloren zijn gegaan, omdat zij verönachtzaamd zijn geworden, door het ongelukkig vooröordeel dezer tijden, het-

Monniken ſchrijven Boeken af.

(*) Dit is hoofdzakelijk het verhaal van ABULFARADJE *Primaat* der *Jakobiten* in het Oosten in de XIIIde eeuw. *Hiſt. Compend. Dynastiar. pag.* 180. *et Latine in* POCOCKII *Suppl. Histor. Dynast. pag.* 114. *Oxon.* 1653. 4to. waarmede zakelijk overëenkomt ABDOLLATIF, een *Mohammedaanſche* Arts uit *Bagdad*, in het begin der XIIIde eeuw. ABDOLLATIFI *Compend. Memorab. Ægypti, Arabice e Cod. Ms. Bodleiano edid.* JOSEPH WHITE; *præf. est* EBERH. GOTTL. PAULUS *Tubing.* 1789. 8. *p.* 64.

(†) SCHRÖCK *Christl. Kirch-Geſch.* XIX. *Th. S.* 37.

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814.

hetwelk de Heidenſche Geleerdheid verachtte; de Monniken hielden zich wel, gelijk nog vele jaren naderhand, vlijtig bezig met het affchrijven der Handſchriften, deze Affchrijvers worden *Antiquarii* genoemd in de ſchriften van GREGORIUS *den Grooten* (*), maar dit is alleen van de Weſterſche Monniken te verſtaan, de Oosterſche bragten, behalve met hunne Godsdienſtige oefeningen, hunnen tijd door met eigenlijke handwerken, en de vlijt dezer Affchrijvers bepaalde zich voornamelijk tot Godgeleerde en *Aſcetiſche* werken, of tot Kerkgeſchiedenisſen, Kloosterchronieken, en Levens der Heiligen enz.

Boekerijen.

Ten bewijze, dat men thans nog velen der oude Schrijveren overig had, kunnen de Boekerijën verſtrekken, zoo oude als in dezen tijd nieuw aangelegde, welke deze ſchatten der oudheid bevatteden. Zoo was 'er in een paleis te *Konſtantinopolen* eene Boekverzameling van meer dan 30,000 Boeken van Goddelijke en menſchelijke wetenſchappen. In hetzelve woonden ook, behalve één der uitmuntendſte geleerden, dien men den algemeenen Leeraar noemde, nog twaalf andere voorname geleerde mannen, die op 's lands kosten onderhouden, en dikwijls door de Keizers geraadpleegd werden. Als de Keizer LEO, *de Iſauriër*, omtrent het jaar 730 de verëering van de Beelden der Heiligen in zijn Rijk wilde affchaffen, en van deze geleerden in dit voornemen werd tegengeſtaan, liet hij rondöm dit paleis brandba-

(*) *Dialog. Libr.* II. *Cap.* 4.

bare ſtoffen leggen, en het te gelijk met de kostbare Boekerij verbranden. Zoo luidt een verhaal van Schrijvers uit de IXde eeuw (*), doch waar van geene melding voor dien tijd voorkomt, waaröm men het gerust mag verwerpen, te meer, wanneer men aanmerkt, dat men dezen Vorst, wegens zijnen ijver tegen den Beeldendienst, heeft pogen zwart te maken en te lasteren. Volgens ZONARAS zelven (†), heeft omtrent het jaar 476 een geweldige brand te *Konſtantinopolen* niet alleen een groot gedeelte der ſtad, maar bijzonder de openbare Boekerij van 120,000 Boeken verteerd, onder welken zich een Handſchrift bevond der gedichten van HOMERUS, met gouden letteren, op eene drakenhuid van 120 voeten lang. Maar juist dit Handſchrift laat KONSTANTINUS MANASSES eerst door dien brand verloren gaan, welken Keizer LEO zou geſticht hebben.

De Griekſche taal bekend onder de Angelſaksen.

Het voorbeeld van THEODORUS, die in het jaar 668 Aartsbisſchop van *Canterbury* werd, leert, dat 'er ten dezen tijde nog Griekſche Boeken onder de *Weſterſche* Gemeenten gekomen zijn, van welke men ten behoeve der wetenſchappen gebruik maakte. Deze THEODORUS was uit *Tarſus* in *Cilicië* geboren;

(*) CEDRENUS *Hiſtor. Comp. Tom.* II. *pag.* 450. ZONAR. *Annal. L.* XV. *T.* II. *pag.* 104. GLYKAS *Ann.* P. IV. *pag.* 217. en KONSTANTIN. MANASSES *Comp. Chron. pag.* 72. alle Byzantiniſche Geſchiedſchrijvers uit de XIde eeuw; de laatſte zelfs misſchien uit de XVde.

(†) *Annal. Libr.* XIV. *T.* II. *p.* 52.

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 841.

ren; maar leefde als Monnik te *Rome* met den roem van Latijnſche en Griekſche, Wereldlijke en Goddelijke geleerdheid; waar na hij, verzeld van eenen Abt uit *Campanië*, ADRIANUS, die insgelijks als een geleerd man bekend ſtaat, naar *Engeland* overging, en het gemelde Aartsbisdom meer dan XXI jaren bekleed heeft. Zij beiden gaven aan vele aankomende Geestelijken onderwijs in kunſten en wetenſchappen, met dat gevolg, dat men nog omtrent het jaar 720 vele lieden op dat Eiland vond, die het Grieksch en Latijn zoo goed als hun Angelſakſisch verſtonden (*).

Ook te Rome.

Dewijl de ſtad *Rome* en een groot gedeelte van *Italië* nog eenen geruimen tijd in dit Tijdvak onder de heerſchappij van den Griekſchen Keizer ſtond, is 'er zeker in die ſtad gelegenheid geweest, om Griekſche Boeken te hebben, en daar uit de Griekſche geleerdheid te beöefenen. Ook ontmoet men onder de *Roomſche* Bisſchoppen verſcheidene *Grieken* en *Syriërs*. Uit eenen Brief echter van den Bisſchop PAULUS I, aan den *Frankiſchen* Koning PIPYN (†), in het jaar 757, kan men zich geen groot denkbeeld maken van de Boekverzameling dezer Bisſchoppen. Hij ſchrijft, dat hij den Vorst zoo veel Boeken overzendt, als hij bijëen heeft kunnen krijgen, en dezelven beſtonden in Liturgiſche ſchriften, (*Antiphonale et Reſponſale*,) de *Grammatica*, (waarſchijnlijk

(*) BEDA *H. E. Gent. Angl. L.* III. *C.* 1. 2. V. 21. 24.

(†) In CENNII *Monum. Dominat. Pontif. ſ. Cod. Carol. T.* I. *p.* 148. *Romæ* 1760. 4.

Digitized by Google

lijk moet dit zijn *Dialectica*,) van ARISTOTELES, de Boeken van DIONYSIUS den *Areopagiet*, en eene *Geometrie*, *Spelboek* en *Spraakkunst*.

Pogingen van KAREL den Grooten tot herſtel der geleerdheid.

Op het laatst der VIIIſte eeuw ſcheen voor de geleerdheid een nieuw licht op te gaan, door den ijver en pogingen van KAREL *den Grooten*. Deze Vorst had, in zijne vroege jeugd, een ſlechte opvoeding gehad, maar kreeg in rijper jaren de vurigſte begeerte, naar kunde en wetenſchap. Zijne vroegere reizen naar *Italië*, waar hij, in het jaar 774, eenen gelukkigen oorlog voerde met de *Langobarden*, ſchijnen hem daar toe het eerst opgewekt te hebben, want dit Land en Engeland waren thans in het Westen de eenige landen, waar de geleerdheid haren toevlugt genomen had; in *Frankryk* zelf werd zij geheel niet geöefend (*). De *Diaken* PETRUS PISANUS, en een ander *Diaken*, ook Monnik te *Monte Caſſino*, PAULUS WARNEFRIEDS, die onder den naam van PAULUS *Diaconus* beroemd is geworden, zullen, gelijk men gelooft, de eerſte buitenlandſche geleerden geweest zijn, die hij kort na het gemelde jaar in zijn Rijk noodigde. Maar nog voor het jaar 780 werd hij ook in *Italië* met den geleerdſten man van deze tijden, den Engelſchen Monnik ALCUIN bekend, dien hij kort daar na aan zijn Hof nam, van wien hij de Redeneerkunst, Redeleer, en Starrenkunde, zoo als van PETRUS PISANUS de Spraak- of Taalkunde leerde; ALCUIN werd zijn vertrouwdſte raadsman, niet alleen ten aanzien der

(*) *Monach. Egolism. Vit. Car. M. ad a. 787. p. 53.*

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

der maatregelen, om de wetenſchappen te herſtellen; maar ook in andere gewigtige belangen, welke hij zelfs ten deele hielp uitvoeren (*). Bovendien leerde KAREL ook de rekenkunst, en nam zorgvuldig de ſtarren waar. Het Latijn kon hij zeer vlug ſpreken, maar het Grieksch verſtond hij meer, dan dat hij het wel ſpreken kon (†). De oudſte Duitſche Liederen, in welken de daden en oorlogen der alöude Koningen dezer volken bezongen werden, ſchreef hij af, en leerde ze van buiten. Ook maakte hij een begin van het zamenſtellen eener Duitſche Spraakkunst, en gaf aan de maanden en winden Duitſche namen (§). Maar nu zegt ons dezelve Schrijver, dat KAREL ook beproefde te ſchrijven, (*tentabat et ſcribere*,) waaröm hij wasſchen tafeltjes bij zich droeg, om, als hij niet te doen had, op dezelven zijne hand aan het maken van letters te wennen, welke te laat begonnen arbeid hem echter niet gelukte. Doch, dit kan men zeker niet in dien zin verſtaan, dat KAREL in het geheel niet zou hebben kunnen ſchrijven, maar alleen, dat hij niet ſierlijk kon ſchrijven, waar van men in dien tijd zoo veel werks maakte.

KAREL was voornamelijk bezorgd, dat de Geestelijkheid zich meer zou toeleggen, om kundigheden te verkrijgen, ten welken einde hij in het jaar 781 eenen rondgaanden Brief afzond aan alle Biſchoppen

(*) EGINHART *de Vit. Car. M. C.* 25. *pag.* 117. *ed. Schmink.* (†) *Ibid. et pag.* 116.

(§) *Id. Cap.* 29. *pag.* 130.

pen en Abten van zijn Rijk, waar van die aan den Abt van *Fulda* nog overig is (*), om hen daar toe op te wekken en te vermanen; ook droeg hij zorg, dat zij van Boeken voorzien werden, waar toe ALCUIN op zijn bevel de Latijnſche Overzetting van den Bijbel nazien, en van de fouten der Afſchrijvers zuiveren moest (†). Ja KAREL zelf verbeterde ſommigen affchriften met zijn eigene hand (§). Hier door werden de Bisſchoppen en Monniken aangeſpoord, om met meer vlijt en naauwkeurigheid nuttige affchriften te maken, en de Kerkelijke Boekerijen kregen een beter voorkomen. KAREL zelf verzamelde eene aanzienelijke Boekerij tot zijn eigen gebruik. In zijn' uiterſten wil begeerde hij, dat deze Boeken aan elk, die ze naar derzelver waarde wilde betalen, verkocht, en het geld, dat daar van kwam, aan de armen uitgedeeld zou worden (**). In de Keizerlijke Bibliotheek te *Weenen* vond LAMBECIUS (††) een affchrift der *Pſalmen*, in het Latijn vertaald, met gouden letters op pergament, hetwelk op KARELS bevel vervaardigd was, tot een geſchenk voor den *Roomſchen* Bisſchop ADRIAAN, voor

(*) In BALUZ. *Capitull. Regg. Francor. T.* I. *p.* 201.

(†) ALCUIN *Comment. in Joh. L.* VI. *T.* I. *p.* 591.

(§) Hier van heeft LAMBECIUS voorbeelden gevonden in Handſchriften op de Keizerlijke Bibliotheek te *Weenen, in Biblioth. Cæſ. Vindob. L.* VIII. *p.* 645.

(**) EGINHARD *l. c. Cap.* 33.

(††) *Commentar. de Biblioth. Cæſar. Vindob. Libr.* II. *pag.* 261.

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

voor hetwelk een Latijnsch vers ſtaat van KAREL'S eigen werk, hetwelk geene verächtelijke blijk is van 's Vorſten liefde voor de Dichtkunst. Het gewigtigſte Handſchrift uit de Boekerij van dezen Vorst is de vermaarde *Codex Carolingius* (*), hetwelk eene door KAREL zelven in het jaar 791 vervaardigde verzameling is van Brieven van Roomſche Biſſchoppen aan zijnen Grootvader, Vader, en hem zelven, welke veel licht over de Geſchiedenis dezer tijden verſpreiden.

Of de Hooge School te Parys door hem geſticht is?

KAREL zorgde wel voornamelijk voor de Geestelijkheid, naar het vooröordeel dier tijden, als of de geleerdheid alleen voor hun beſtemd was; evenwel poogde hij tevens in de Leeken liefde tot de wetenſchappen op te wekken. Hij verzamelde ten dien einde aan zijn Hof een geleerd gezelſchap, in hetwelk hij den naam van DAVID voerde, ALCUIN heette FLACCUS, en anderen van zijne Hovelingen, die 'er medeleden van waren, hadden den naam van HOMERUS, DAMETAS enz. (†). Nog gewigtiger was de ſchool, welke hij in zijn paleis ſtichtte, en welke hem overäl volgde, waar hij zijn verblijf had. In dezelve was ALCUIN weder de voornaamſte Leeraar; onder de toehoorders ſchijnt KAREL zelf ſomtijds geweest te zijn; zeker behoorden daar toe de drie Keizerlijke Prinſen KAREL, PIPYN, en LODEWYK; zijne Zuster GISELA, en zijne Dochter van denzelfden naam, enz. (§) Deze ſchool hebben ve-

(*) *Ib. p.* 320. (†) ALC. *Ep.* LXVIII. LXIX. XCI. XCII.
(§) ALCUIN. *Epist.* LXVII. *etc.*

vele geleerden aangezien als den grondflag van de *Univerſiteit* of *Hooge School* van *Parys*, welker ſtichting zij daaröm aan KAREL hebben toegeſchreven. *Alleen* zoo veel is zeker, dat deze Hofſchool ook op Leeken ten voordeele der wetenſchappen gewerkt heeft, en dat 'er ſedert de IXde eeuw te *Parys* ſteeds eene openbare van de Biſchoppelijke en Kloosterſcholen onderſcheidene ſchool geweest is, tot dat de eigenlijke Hoogeſchool aldaar zich in de XIIde eeuw heeft beginnen te vormen (*).

De toeſtand der Scholen was in de VIIde eeuw in geheel *Frankryk* diep vervallen; te vergeefs wordt dit daar aan toegeſchreven, dat KAREL MARTEL vele goederen aan de Geeſtelijken onttrokken, en aan Wereldlijke perſonen geſchonken zou hebben, alzoo de inkomſten der Geeſtelijken toch altijd aanzienelijk genoeg bleven, om voor de Scholen en het onderwijs te zorgen. Maar beter gelaat vertoonden ten dezen tijde de Kloosters in *Ierland*. Omtrent het jaar 664 gingen vele *Engelſchen* (†) van aanzienelijken en geringer ſtand naar gemelde eiland over, om zich van de Monniken aldaar, die BEDA *Scoti*, (*Schotten*,) noemt, te laten onderwijzen. Verſcheidenen van deze Engelſchen heeft ALCUIN opgenoemd, en onder anderen den beroemden WILLEBRORD, den Bekeerder der Heidenen (§). KAREL leide zich bijzonder toe, om den ſchoolſtaat in zijne

Staat der Scholen.

(*) RIVET. *Hist. litt. de la France T.* IV. *p.* 10-250.

(†) BEDA *H. E. Gent. Angl. L.* III. *C.* 27.

(§) *Vita S. Willebrordi L.* I. *p.* 185. *T.* II. *Opp.*

VI. BOEK I Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814

ne landen uit het diep verval op te beuren, en wilde (*), dat in alle Bisdommen en Kloosters voor kinderen van lijfeigenen zoo wel als van vrijlieden ſcholen zouden worden aangelegd, om hen het lezen te leeren, hen in de pſalmen, zangwijzen en gezangen, de Reken- en Spraakkunst te onderwijzen, en ook daar toe net afgeſchrevene *Katholijke* Boeken, zoo als de Euängeliën, de Pſalmen, en Kerkedienſten, (*Miſſale*,) te gebruiken. Een Monnik van het Klooster *St. Gal*, in *Zwitſerland*, die na het jaar 883 de Geſchiedenis van KAREL, op bevel van zijn' Achterkleinzoon, KAREL *den Dikken*, beſchreven heeft (†), voegt hier nog verſcheidene bijzonderheden bij van de genegenheid van dezen Vorst, voor de bevordering der wetenſchappen; die echter niet allen even geloofwaardig zijn. Hij verhaalt, dat twee *Ierſche* zeer geleerde Geestelijken openbare vrijſcholen in *Frankryk* en *Italië* hebben opgerigt. Eenmaal liet KAREL de leerlingen van dezelven voor zich komen, en hem hunne opſtellen van Brieven en Gedichten toonen. Hij vond, dat de leerlingen uit de geringſte ſtanden uitmuntend werk, maar de aanzienelijken des te ſlechter, geleverd hadden. Daar op zette hij de eerſte aan zijne regter de anderen aan zijne ſlinker hand, en beloofde aan de eerſte groote belooningen, eenmaal

(*) *In Capitul. Aquisgran. S.* I. *a.* 789. *Cap.* 70. *ap.* BALUZ. *Tom.* I. *pag.* 237.

(†) *Libri duo de Geſtis Caroli M. in* CANIS. *Lect. ant. Tom.* II. P. III. *pag.* 53.

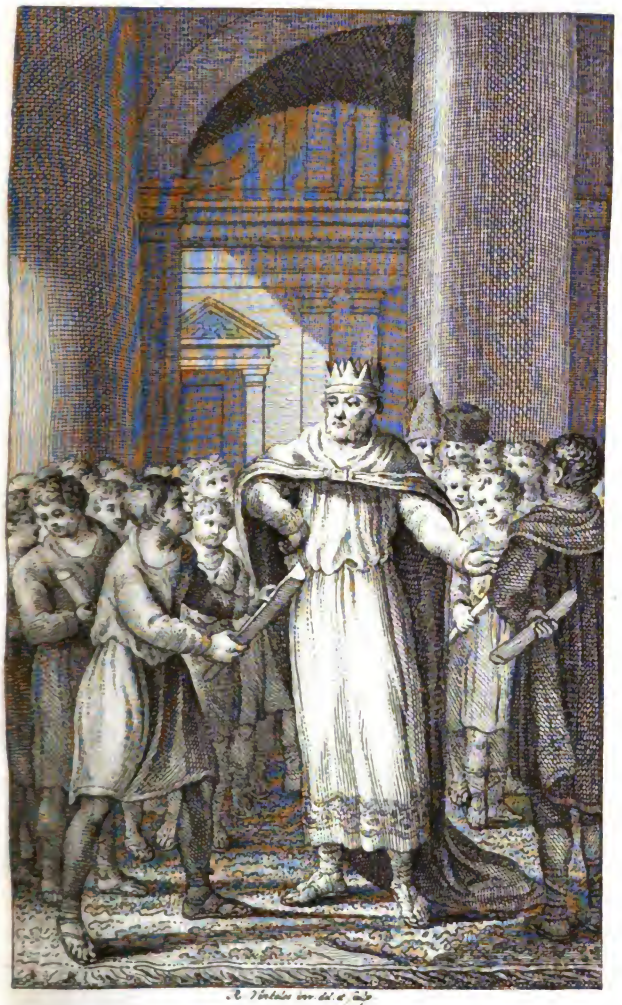

Daar op zette hij de eerſte aan zijne regter de anderen aan zijne ſlinker hand,

XI. D. Bladz. 174.

Digitized by Google

Digitized by Google

maal de beste Bisdommen en Abdijën, terwijl hij de anderen beſtrafte, en met eenen eed verzekerde, dat, zoo zij het niet beter maakten, zij niets van hem verkrijgen zouden. Op een' anderen tijd beklaagde KAREL zich, dat de wetenſchappen in zijn' tijd niet zoo bloeiden, als ten tijde der oude Kerkvaderen, en zou toen den wensch geuit hebben: „ Had ik nog maar een dozijn zulke geleerden, als „ HIËRONYMUS en AUGUSTINUS waren!" Waar op ALCUIN hem zou geantwoord hebben: „ De Schep„ per van Hemel en Aarde heeft 'er geen meer huns „ *gelijken* gehad, en gij wilt 'er een dozijn hebben!"

Ondertuſſchen waren KARELS pogingen niet vruchteloos. Verſcheidene Bisſchops- en Monniksſcholen werden nog onder zijne regering vermaard; anderen kwamen in de naastvolgende eeuw te voorſchijn. ALCUIN, die allen met zijn geest en voorbeeld voorging, ſtichtte te *Turonum*, (*Tours*,) waar hij, in zijne laatſte jaren, Abt van het Klooster van den Heiligen MARTINUS was, eene School in hetzelve, welke eene der voortreffelijkſten geworden is. Volgens zijn eigen ſchrijven aan KAREL (*). in het jaar 796, zocht hij ſommigen met de Heil. Schrift, anderen met de oude geleerdheid, gemeenzaam te maken; weder anderen onderwees hij in de Spraakkunst; dezen en genen in de Starrekunde. — Onder de Bisſchoppen was THEODULF, Bisſchop van *Orleans*, dien KAREL uit *Italië* in zijn Rijk getrokken had, bijzonder bezig, om 's Vorsten wil, ten aanzien

(*) *Ep.* XXXVIII. *T.* I. *Opp. p.* 53.

IV BOEK I Afdeel. 11 Hoofdft. na C. G. Jaar 622. tot 814.

zien der Scholen te vervullen (*). LEIDRAD, Aartsbisschop van *Lyons*, schreef insgelijks aan KAREL (†), dat hij *Scholen van Zangers* had, die ook anderen onderwijzen konden; en bovendien *Scholen van Lezers*, die het zelfs in de geestelijke verklaring des Bijbels reeds ver gebragt hadden.

Staat der Wijsgeerte.

Zoodanige ijver, door een groot Vorst opgewekt en ondersteund, gaf blijde vooruitzigten voor het toekomende; trouwens, wat het tegenwoordige betrof, in de meeste gewesten der wereld heerschte eene dikke duisternis van onkunde en bijgeloof. De *Wijsgeerte* was in eenen zeer lagen toestand. Bij het begin der VIIde eeuw leefde JOANNES PHILOPONUS nog te *Alexandrië*, van wien wij in het voorgaande Boek gesproken hebben (§), aan wien de *Wijsgeerte van* ARISTOTELES haren invloed onder de Christenen veel te danken had, maar als *Jakobiet*, en gewaande stichter van het *Tritheïsme*, verloor hij bij de rechtzinnigen zijn achting meestal; hoewel onder zijne geloofsgenooten deze Wijsgeerte meer opgang scheen te zullen maken. Een van hunne vermaardste Leeraaren, JACOBUS, *Metropolitaan* van *Edessa*, sedert het jaar 651, vertaalde de *dialectische* schriften van ARISTOTELES in het *Syrisch*, met zijne aanmerkingen, waar van een Handschrift gevonden wordt in de *Vatikaansche* Bibliotheek (**). Hon-

(*) *Capitul.* XIX. *in* SIRMOND. *Opp. T.* II. *p.* 671.

(†) *Ap.* LAUNOI *de Scholis Celebr. Cap.* 7.

(§) Zie *Deel* X. *Bladz.* 43.

(**) ASSEMANI *Bibl. Orient. T.* I. *p.* 493.

Digitized by Google

Honderd jaren na PHILOPONUS hadden de *Grieken* nog een' ander Wijsgeer, JOANNES van *Damaskus*, een' Monnik in *Paleſtina*, die tot na het jaar 754 geleefd heeft. Zijne ſchriften zoo Wijsgeerige als Godgeleerde geven blijken, dat hij een man geweest is van geene geringe geleerdheid, en in ſcherp denken geöefend. Onder zijne Wijsgeerige ſchriften zijn bijzonder merkwaardig zijne *Verhandelingen over de drie deelen der ziel, vier deugden en vijf krachten* (*), en zijne *Dialectica* (†). Doch wij zullen hem nader leeren kennen, in de Geſchiedenis der Godgeleerdheid.

ISIDORUS Hispalenſis.

Onder de Weſterſche Chriſtenen dezer eeuwen was niemand, die zich op de Wijsgeerte hoofdzakelijk toeleide; alleen drie geleerden, welke de geleerdheid van den geheelen ondergang bewaarden, ISIDORUS *Hispalenſis*, BEDA en ALCUIN, hebben in hunne werken ook Wijsgeerige onderwerpen behandeld. ISIDORUS was in *Spanje* in het Gewest van *Carthagena* geboren. In het jaar 595 werd hij Aartsbisſchop van *Hispalis*, dat naderhand *Sevilla* genoemd, en nog eene groote koopſtad is. Hij overleed in het jaar 636, met den welverdienden roem van de geleerdſte man van zijnen tijd geweest te zijn. Zijn voornaamſte werk, in hetwelk hij zijne kennis aan de Oude, bijzonder *Romeinſche* Schrijvers, openbaart, heeft dit opſchrift: *Originum ſive Etymologiarum Libri* XX. Hij werd door den dood over-

(*) *Opp. Tom.* I. *pag.* 574. *Paris.* 1712. *fol.*

(†) *Capita Philoſophica l. c. p.* 1. *ſq.*

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

overvallen, eer hij dit werk voltooid had, hetwelk door zijnen vriend BRAULIO, Bisschop te *Cæsaraugusta*, (*Saragossa*,) volbragt is. Alhoewel dit werk, volgens den titel, eigenlijk eene menigte van woorden en namen verklaart, en derzelver afleiding, (*Etymologie*,) opgeeft, zoo bevat het genoegzaam eene kleine *Encyclopedie* in zich, en handelt van allerlei soort van geleerde zaken en wetenschappen. Onder de afzonderlijke uitgaven van dit werk is die van BONAVENTURA VULCANIUS, te *Bazel* 1577 in folio (*). Nog zijn 'er van hem eenige werken over gelijksoortige onderwerpen: *De differentiis, seu proprietate rerum; liber glossarum; de natura rerum, sive Cosmographia, vel Astronomicus.* Voornamelijk heeft hij door zijne geschiedkundige schriften der nakomelingschap goede diensten gedaan. Zoo schreef hij een Tijdboek der algemeene Wereldgeschiedenis, (*Chronicon ab origine rerum, usque ad annum quintum Heraclii.*) — Zijne korte Geschiedenis van sommige Duitsche Volken, tot het jaar 628, (*Gothorum, Vandalorum et Suevorum in Hispania Chronicon*) (†), is een hoofdwerk, omdat hij zelf onder deze volken geleefd heeft. — Ook is zijn Boek over de Kerkelijke Schrijvers, (*Lib. de Scriptoribus Eccles.*) een vrij goed vervolg op het bekende werk van HIËRONYMUS en GENNADIUS. Eindelijk in zijn geschrift van de Kerkelijke plegtighe-

(*) Dit werk is ook gevoegd in DION. GOTHOFREDI *Auctores Lat. Linguæ p.* 818.

(†) *In Grotii Hist. Gothor. p.* 705.

heden, (*de Eccleſiasticis officiis libri duo*,) beſchrijft hij dezelven niet alleen, maar geeft ook de aanleiding en redenen op van derzelver invoering. IV BOEK I Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Door zijne geleerdheid niet alleen, welke men *echter* naar den toeſtand zijner tijden moet ſchatten, maar bijzonder door zijnen ijver voor de regten der Kerk of liever voor het gezag der Geestelijkheid, heeft hij zich eenen grooten naam verworven in de Westerſche Kerk, welken men ook in volgende eeuwen misbruikt heeft, om aan verdichte geſchriften gezag en aanzien bij te zetten, waar toe behoort de beruchte verzameling van Brieven der oudſte Roomſche Biſſchoppen, welke anders niet ligt opgang gemaakt zou hebben; ook eene andere verzameling of lijst van Kerkelijke wetten van Kerkvergaderingen en Biſſchoppen. De volledigſte en beste uitgave zijner werken is van den Benedictijner van *St. Germain*, JAKOB DU BREUL, *Parys* 1601 in *Folio*, te *Keulen* 1607 nagedrukt.

Zesendertig jaren na de dood van ISIDORUS, kwam in het *Angelſaksſche* Rijk een ander man ter wereld, die, wegens zijne geleerdheid, genoegzaam boven allen van zijne eeuw heeft uitgemunt. BEDA, *Venerabilis*, of de *Eerwaardige*, bijgenoemd, een eertitel, welke men aan de Abten gaf, en welke hem wegens zijne geleerdheid, ſchriften, onderwijs en godvruchtig leven, bij uitnemendheid toekwam; zonder dat men over deze benaming eenig fabelachtig berigt noodig heeft, bij voorbeeld, dat een zijner leerlingen na zijne dood een graffchrift op hem willende maken, den regel: BEDA Venerabilis.

Hae ſunt in foſſa Bedæ. . . . oſſa

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

niet wetende vol te maken, 's morgens het bijvoegelijk woord *Venerabilis* door een' Engel 'er ingevuld vond, waar door de regel nu aan de voetmaat voldeed:

Hac ſunt in foſſa Bedæ venerabilis oſſa.

Anderen vertellen, dat deze eernaam hem gegeven zij van den Raad en het volk van *Rome*, voor het ontcijferen van zeker opſchrift met deze letters: PPP. SSS. RRR. FFF, welke hij dus verklaard zal hebben. *Pater patriæ perditus est; ſalus ſecum ſublata est; ruit regnum Romæ; ferro, flamma, fame.* BEDA werd geboren in het jaar 672 of 673, in het Bisdom *Durham*, op de goederen van het namalige Klooster, van *St. Pieter* te *Weremouth*, en *St. Paulus* te *Jarrow*, welke als één aangemerkt werden. Zijne nabeſtaanden zonden hem, in den ouderdom van zeven jaren, in het eerstgemelde Klooster, alwaar hij twaalf jaren lang is opgevoed, en al vroeg den Monnikenſtand verkoos; beſteedende bijna al zijnen tijd aan het beöefenen der Heil. Schrift, gelijk hij zelf het een en ander verhaalt, achter zijne Kerkelijke Geſchiedenis des *Engelſchen* volks (*). In zijn XIXde jaar werd hij tot *Diaken* gewijd, en in het jaar 702, op bevel van zijn' Abt, tot Priester. Allengs verbreidde zijn roem zich zoo ver, dat de Roomſche Biſchop begeerde, hij zou naar *Rome* komen, opdat hij zich, over zekere ſtukken van het Kerkbeſtuur, van zijnen raad mogt bedienen (†).

Maar

(*) *Post H. E. Gent. Anglor. p.* 492. *Cantabr.* 1643.

(†) GUIL. MALMESBUR. *de geſt. regg. Anglor. L.* I. *C.* 3.

Maar hij bleef in zijn vaderland, tot zijn overlijden in het jaar 735, levende in eene onvermoeide en algemeen nuttige werkzaamheid, welke hem tot zijn dood bijbleef; trouwens, op zijn ſterfbed zal hij nog eene *Angelſakſiſche* Overzetting van het *Euangelie* van JOANNES, en een uittrekſel van een werk van den hier voor gemelden ISIDORUS in de pen voorgezegd hebben.

Staat der geleerdheid voor zijn tijd.

Deze BEDA had alles gelezen en geleerd, wat men, in zijn' tijd, uit Latijnſche Schrijvers, lezen en leeren kon. In *Ierland* was wel, reeds voor hem, eenige beöefening der geleerdheid, zoodat de *Angelſakſen*, om die reden, dat eiland bezochten, maar hoe ver deze geleerdheid zich uitgeſtrekt hebbe, buiten de eerſte beginſelen, kan men niet ſtipt bepalen. Men kent wel *Ierſche* Monniken, die ijverig geärbeid hebben aan de uitbreiding van het Christendom, maar geene uitſtekende geleerden. Hoe veel ophefs men van iemands geleerdheid ten dezen tijde maakte, hoe gering dezelve ook ware, leert het voorbeeld van ALDHELM, een Prins uit den Koninglijken Stam der *Weſtſakſen*, die reeds in de eerſte jaren van BEDA als Geleerde en Schrijver te voorſchijn trad. Deze in *Italië* en het *Frankiſche* Rijk menigerlei kundigheden opgedaan hebbende, leefde in zijn vaderland als Monnik in het Klooster *Malmesbury*, alwaar hij vele jaren Abt was, tot hij eindelijk het Bisdom *Sherburn* verkreeg, hetwelk hij, tot zijne dood toe, in het jaar 709 beſtuurd heeft. BEDA (*) noemt hem een buitengemeen geleerd

ALDHELM.

(*) *H. E. Gent. Anglor. L. V. C. 19.*

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

leerd man, bewonderingswaardig door zijne Godgeleerde en andere kundigheden. Hij was de eerste *Angelsaks*, die Latijnsche Boeken en Gedichten schreef, welke zeer behaagden. Eenigen van deze laatsten heeft de Jesuit MARTIN DEL RIO te *Mentz* in het jaar 1601 in 12mo. uitgegeven; ook staan 'er twee *de laude virginum et de octo principalibus vitiis*, in de verzameling van CANISIUS (*). Derzelver stijl is ruw en onzuiver, nog slechter dan het gewone Monnikenlatijn, en meermalen zondigende tegen de voetmaat; de inhoud zijn welmeenende uitdrukkingen van vroomheid, geschiedenissen en sprookjens; en een goede regel is eene zeldzaamheid.

Vervolg van BEDA.

Met meer regt wordt BEDA als de stichter eener betere geleerdheid in zijn vaderland aangezien. Niet als of hij een scherpzinniger denker en naarspoorder, of een man van fijner smaak ware geweest; ook voor hem was, naar den aard zijner tijden, groote belezenheid en bekwame vlijt, om van de schriften van vermaarde mannen gebruik te maken, de groote maatstaf van geleerdheid; maar hij teekende voor zijne tijdgenooten bijna den geheelen kring af van al wat wetenswaardig is, maakte uittrekfels uit goede Boeken, beschreef het eerst de geschiedenis van zijn vaderland enz. Zijne werken zijn eenige malen in VIII Deelen in Folio gedrukt geworden, onder anderen te *Keulen* in het jaar 1622 en 1688. Het eerste deel bevat zijne Spraak- en Let-

(*) *Lectt. Ant. T.* I. *p.* 709.

Letterkundige, Wijsgeerige en Wiskundige geſchriften. Meer belangrijk echter zijn zijne geſchiedkundige werken, bijzonder zijne *Engelſche Kerkgeſchiedenis in V Boeken*, (*Historia Eccleſiastica gentis Anglorum*,) van den tijd, toen JULIUS CÆSAR uit *Gallië* naar *Brittannië* overſtak tot aan CEOLULF, Koning van *Northumberland*, aan wien hij zijn werk heeft opgedragen, in het jaar 731. Ook is zijn Tijdboek of Chroniek der Wereldgeſchiedenis, (*Chronicon, ſeu de ſex mundi ætatibus, ab O. C. ad a.* 726.) merkwaardig. Hij was de eerſte, die in de Geſchiedboeken de jaren van de geboorte van CHRISTUS geteld heeft, naar de bepaling van DIONYSIUS, en door wien het gebruik dezer jaartelling in het Westen is ingevoerd. Nog heeft BEDA het leven van den Biſſchop CUTHBERT beſchreven, en zoo men de titels gelooven mag, van nog meer andere Biſſchoppen en Heiligen; doch de meesten van dezen worden hem door de later geleerden ontzegd, gelijk ook een *Martelaarsboek*, (*Martyrologium*,) hetwelk in zijne werken ſtaat; maar een ander (*) wordt voor echt gehouden, hoewel daar in ook eene plaats verdacht is, waar in melding gemaakt wordt van *het Feest van alle Heiligen.* Nog wordt 'er een ander *Martyrologium*, in zesvoetige verzen (†), aan hem toegeſchreven. Ook zijn zijne Godgeleerde Schriften menigvuldig en belangrijk.

BE-

(*) *In Actis SS. Antverp. Mart. T.* II. *p.* 5.

(†) In D'ACHERY *Spicil. T.* X. *p.* 126.

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ALCUIN.

BEDA had ISIDORUS in uitgebreide verdienſten omtrent de geleerdheid overtroffen, maar hij werd op zijne beurt overtroffen door ALCUIN, wiens werkzaamheden zoo ver zich uitſtrekten, als de heerſchappij van den grooten Vorst, wiens gunſteling hij was. Zijn eigen naam was ALCUIN of ALCHUIN, met twee lettergreepen, volgens dezen regel in een zijner gedichten,

ALCUIN *dicor ego, tu ſine fine vale.*

Maar in zijne Brieven aan geleerde vrienden ſchijnt hij zich FLACCUS of ook ALBINUS genoemd te hebben, gelijk hij hun insgelijks namen uit de Oudheid gaf. Hij kwam, tegen het midden der VIIIſte eeuw, in de *Engelſche* Provintie *York* ter wereld. De Monnik van *St. Gal* (*) maakt hem tot eenen leerling van BEDA, waarin hij door de meeste nieuwe geleerden gevolgd is, maar behalven dat zijn leeftijd zulks naauwelijks duldt, geeft hij zelf nergens in zijne ſchriften daar een blijk van, ook zelfs daar hij 'er gelegenheid toe had. Veeleer kan men den Schrijver der oudſte Levensbeſchrijving van ALCUIN, die zijne berigten van eenen zijner leerlingen had, gelooven (†), dat hij, tot zijn XIIde jaar in een Klooster is opgevoed, hoewel men niet zoo ligt het verhaal van dezen Schrijver zal overnemen, dat ALCUIN, omdat hij liever VIGILIUS las, dan 's nachts *Pſalmen* zong, door eene kastijding van booze geeſ-

(*) In CANIS. *Lectt. Ant. T.* II. P. III. *p.* 57.

(†) *Vita B.* FLACCI ALCUINI *Abbatis C.* 1. *p.* LX. *in* ALCUIN. *Opp. T.* I. *ed. Froben.*

Digitized by Google

geesten, die hem bedreigden, verſchrikt, zich ſedert tot godzaliger gezindheden gewend hebbe. Hij kwam vervolgens in de School van EGBERT, Aartsbisſchop van *Tork*. Deze Prelaat, een Broeder van EADBERT, Koning van *Northumberland*, was een vriend van BEDA, en heeft ook nog eenige geſchriften nagelaten; een geſprek over Kerkelijke twistvragen: (*Dialogus de Inſtitutione Eccleſiaſtica*) (*). Uittrekſels uit oude Kerkverördeningen, (*Excerptiones e dictis et canonibus SS. Patrum*) (†), en voorſchriften over de Kerkelijke Boete, (*Libelli poenitentialis pars*) (§). EGBERT zorgde voor de uitbreiding der wetenſchappen, door eene talrijke Boekverzameling, welke van velen gebruikt kon worden, en inzonderheid door de Bisſchoppelijke School te *Tork*, waar hij zelf de eerſte onderwijzer was (**). Onder zijn beſtuur leide ALCUIN den eerſten grond tot zijne geleerdheid (††), en na zijne dood in het jaar 766 of 767 ging hij voort het onderwijs van een' ander Leeraar dezer School, ALBERT, te genieten (§§). Zijn oudſte Levensbeſchrijver laat hem, om dezen tijd, tot *Leviet*, dat is, tot *Diaken*, wijden; en noemt hem vooraf een ware Monnik, zonder Monniksgelofte, gelijk hij ook nergens te ver-

(*) In HARD. *Act. Concil. Tom.* III. *pag.* 1979.
(†) *Ibid. pag.* 1961.
(§) In JO. MORIN. *Comm. hist. de ſacram. poenit. p.* 568.
(**) GUILM. *Malmesb. de gest. Pontiff. angl. L.* III. *p.* 153.
(††) ALCUIN. *Epist.* XXXVIII.
(§§) *Vit. Alc. Cap.* 41 *pag.* LXII.

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 622 tot 814

verstaan geeft, dat hij ooit die gelofte hebbe afgelegd; zoodat het ongegrond is, als sommige *Benedictynen* hem tot eenen Monnik van hunne Orde hebben willen maken; veelëer schijnt hij een van die in gemeenschap levende *Kerkelijken*, (*Clerici*,) geweest te zijn, die men *Canonici* of *Kanunniken* noemde; welke niet zelden tot Abten van Kloosters werden aangesteld.

Met meer zekerheid weet men, dat ALCUIN eindelijk zelf Opziener der School te *York* geworden is, onder welker leerlingen hij één der vermaardsten was. Volgens een oud verhaal ging LUDGER, een Monnik uit de streek van het tegenwoordig *Utrecht*, naderhand de eerste Bisschop van *Munster*, als hij op eene reize naar *Engeland* gelegenheid had gehad, om zich over ALCUIN's bekwaamheden te verwonderen, nog eens naar dit eiland over, om zich door hem in den Godsdienst te laten onderwijzen (*). Voornamelijk had hij vele *Angelsaksen* tot leerlingen. Een der oudsten en merkwaardigsten was SIGULF, wien hij naderhand tot zijnen medehelper nam, en uit wiens berigten de Schrijver van zijne oudste Levensgeschiedenis dezelve opgesteld heeft. Hij zelf had in zijne jeugd de oude Wijsgeeren, en de *leugens* van VIRGILIUS (†), gelezen; maar in gevorderden ouderdom leide hij die niet

(*) ALTFRIDI *Episc. Monaster. Vita S. Ludgeri in* LEIBNITZI *SS. Rer. Brunsvicens. T.* I. *p.* 38.

(†) Zoo noemt ze deze oude Levensbeschrijver *Cap.* 10. *pag.* LXVI.

Digitized by Google

niet alleen zelf ter zijde, maar wilde ze ook van zijne leerlingen niet gelezen hebben. „Gij hebt genoeg aan de Goddelijke Dichters, zeide hij tot hen, en behoeft u, door de dartele welſprekendheid van VIRGILIUS, niet te laten bezoedelen." Niettegenſtaande dit verbod liet SIGULF het lezen van dezen Dichter aan twee van zijne leerlingen heimelijk toe. ALCUIN dit vernemende, beſtrafte hem deswegens, maar vergaf het hem op zijn berouw. Men ziet hier uit den geest dezer tijden, die de Heidenſche Schrijvers op gronden, die voor eenen onbeſchaafden *Arabier* voegden, verachtte, en daar door de ware geleerdheid in der daad benadeelde.

Reeds voor het jaar 766 ſchijnt ALCUIN, in gezelſchap van zijnen Leermeester ALBERT, eene reize door het *Frankiſche* Rijk naar *Rome* gedaan te hebben, en op dezelve met KAREL, wiens Vader PIPYN toen nog regeerde, bekend te zijn geworden(*). Na het overlijden van ALBERT, Aartsbisſchop van *York*, in het jaar 780, volgde EANBALD, ALCUIN's medeleerling, hem in deze waardigheid op. Deze zond ALCUIN naar *Rome*, om het *Pallium* voor hem te halen, en op de terugreize ontmoette hij in het jaar 781 Koning KAREL te *Parma*. Deze noodigde hem aan zijn Hof, en ALCUIN kwam in het jaar 782, van eenigen zijner leerlingen verzeld, bij KAREL, om dien in zijne oogmerken ter bevordering der geleerdheid behulpzaam te wezen.

Van

(*) ALCUINI *Epist.* LXXXV. CCXXII. *Poema de Pontiff. et SS. Eccles. Eborac. T.* II. *Opp. p.* 256.

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Van dezen tijd af was hij voor dezen Koning leermeester, raadsman, en vertrouwde, ja de Vorst eerde hem als eenen vader; en ſtelde de Kloosters *Bethlehem* of *Ferrieres* in het Bisdom *Sens*, en dat van den Heil. LUPUS te *Trecæ*, (*Troyes*,) onder zijn opzigt. Omtrent acht jaren daar na verzocht hij den Koning, om naar zijn vaderland te mogen keeren; maar op 's Konings dringend aanhouden, keerde hij in het jaar 793 weder aan zijn Hof terug, en verkreeg de beſturing der Abdij van den Heil. MARTINUS te *Tours*.

Onder andere werkzaamheden, ter verbreiding van geleerdheid, vervaardigde hij ten gebruik der Geestelijkheid eene verzameling van Predikatiën uit de ſchriften der Kerkvaderen, terwijl de Godsdienstwisten voornamelijk der *Adoptiänen* en over de Beelden hem aanleiding gaven, om zijne wetenſchap en ijver in verſcheidene andere ſchriften te toonen. Zijne *echte* Brieven, die in de laatſte uitgave tot 232 vermeerderd zijn, zijn van zeer veel aanbelang. Nu en dan maakte hij ook gedichten, welker waarde echter niet meer dan heel middelmatig is. Ook zijn zijne geſchiedkundige werken gedeeltelijk in verzen ingekleed, en alle ter gedachtenis van Heiligen gewijd, van MARTINUS van *Tours*, VEDAST, Biſchop van *Atrebatum*, (*Arras*,) den *Frankiſchen* Priester RICHAR; maar zijne Levensbeſchrijving van WILLIBRORD, die het Euangelie onder de *Friezen* gepredikt heeft, en Biſchop van *Utrecht* geworden is, is wel de merkwaardigſte.

Allengs werd ALCUIN onder alle zijne bezigheden oud

oud en ziekelijk. Hij verzocht dus KAREL, hem te vergunnen, dat hij, bij den Heil. BONIFACIUS, zijne overige dagen, naar den regel van den Heil. BENEDICTUS, ver van de wereldſche bezigheden, mogt doorbrengen. Maar hij moest nog langer aan het Hof blijven. Eindelijk, nadat hem het Klooster te *Tours* toevertrouwd was, werd hem in het jaar 796 vergund, zich in hetzelve te begeven. Hier voerde hij onder de Monniken eene zeer verbeterde orde in, en leide eene School aan, waar uit verſcheidene vermaarde geleerden der IXde eeuw zijn voortgekomen, zoo als RABANUS, HAYMO en AMALARIUS. Maar ook aan dezen arbeid, en aan de zorg voor andere aan hem ondergeſchikte Kloosters ſchijnt hij zich ſedert het jaar 800 onttrokken te hebben, om, bij zijne toenemende zwakheid, meer voor zich zelven te leven, en zich tot zijne dood voor te bereiden, welke in het jaar 804 te *Tours* gevolgd is. Langen tijd was 'er van zijne werken ſlechts eene enkele vrij volledige verzameling, door ANDREAS DUCHESNE, of zoo als hij zijn' naam op den titel zelf vertaalde, QUERCETANUS, te Parijs 1617 in *Folio*; doch in het jaar 1777 heeft de Vorst-Abt van *St. Emmeram* te *Regensburg* eene nieuwe uitgave bezorgd in II Deelen in *Folio*; in welke echter noch het *Homiliarium Caroli M.* noch het werk in naam van KAREL *den Grooten* opgeſteld tegen den Beeldendienst gevonden wordt.

IV BOEK. I Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Zulke mannen waren het, die in het Westen de geleerdheid voor eenen volkomenen ondergang bewaarden. Bij de *Grieken* werd, in dit Tijdperk, be-

Griekſche Geſchiedſchrijvers. THE-

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

behalven de Godgeleerdheid, de *Geschiedkunde* vrij nuttig beöefend. Na PROKOPIUS en AGATHIAS, met welke in de zesde eeuw de lijst der *Byzantinische Geschiedschryvers* aanvong, volgde thans omtrent het jaar 629 THEOPHYLAKTUS SIMOCATTA, een Egijptenaar, die te *Konstantinopolen* burgerlijke ambten bekleed, en de Geschiedenis van Keizer MAURITIUS van het jaar 582 tot 602 in VIII Boeken beschreven heeft. Dezelve is het best uitgegeven te Parijs 1647 in *Folio*, en te *Venetië* in het jaar 1729 herdrukt. Hij schijnt deze Geschiedenis geschreven te hebben, om liefde en medelijden voor de nagedachtenis en het treurig einde van MAURITIUS te verwekken. Ook verhaalt hij zelf (*), dat, als hij den inwoneren van *Konstantinopolen* uit zijn werk de dood van MAURITIUS en zijne Kinderen voorlas, alle de Toehoorders in tranen waren uitgebarsten. De *Natuurkundige vragen*, met derzelver beäntwoordingen, van dezen Schrijver heeft BONAV. VULCANIUS, met de Geneeskundige opgaven van den Geneesheer CASSIUS te *Leyden* in het jaar 1596 in 12mo. laten drukken, en zijne *zedelijke*, *land-* en *minnebrieven*, zijn in de *Aldinische* en *Geneefsche* uitgaven van *Griekſche* Brieven geplaatst.

THEOPHYLAKTUS SIMOCATTA.

Het Chronicon Alexandr. of Fasti Siculi etc.

Omtrent dezen tijd, in de laatste jaren van Keizer HERAKLIUS, werd een ander geschiedkundig werk vervolgd en voltooid, welks eerste opsteller onder den Keizer KONSTANTIUS leefde. Men heeft aan hetzelve verscheidene namen gegeven, *Fasti Siculi*, *Chro-*

(*) *Libr.* VIII. *Cap.* 12. *pag.* 213.

Chronicon Alexandrinum enz. Maar KAREL DU FRESNE, die het te *Parys* 1688 in *Folio* in het licht gaf, heeft deszelfs regten en volledigen titel opgegeven: Πασχαλιον, *seu Chronicon Paschale, a mundo condito, ad Heraclii Imp. annum* 20. Dezen naam heeft het van de Paschberekening, op welke het gegrond, en welke het eigenlijk meer is, dan eene Chroniek; deze Chroniek, zijnde eene tijdrekenkundig-historische verzameling, welke gedeeltelijk uit verscheidene oude werken is zamengesteld, is van veel nut, door vele berigten, welke anders nergens voorkomen.

Tegen het begin der IXde eeuw ondernam een Abt te *Konstantinopolen*, GEORGIUS SYNCELLUS, eene Chroniek der Wereldgeschiedenis te schrijven. Zijnen bijnaam SYNCELLUS, (Συγκελλος,) draagt hij, omdat hij medehelper, (*Coadjutor*,) was van den *Patriarch* TARASIUS in de waarneming van zijn ambt, als het ware, in eene Cel met hem levende. Ondertusschen kwam deze GEORGIUS in zijne Chroniek niet verder, dan tot de regering van DIOKLETIAAN of het jaar 285. Het werk is door den Dominicaner JAKOB GOAR te *Parys* in het jaar 1625 in *Folio* uitgegeven. GEORGIUS SYNCELLUS.

Het gene GEORGIUS, door den dood verhinderd zijnde, niet had kunnen voltooijen, bragt zijn vriend THEOPHANES ten einde. Deze, aan wien zijn vader, een aanzienelijk man te *Konstantinopolen*, groote rijkdommen had nagelaten, werd van den Keizer in zijne vroege jeugd genoodzaakt, om de Dochter van een voornaam man te trouwen. Doch hij wist THEOPHANES.

zij-

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

zijne vrouw te bewegen, dat zij beiden in volkomene onthouding leefden. Toen de Keizerin IRENE aan de regering gekomen was, ontbond hij zijn huwelijk, en zij gingen beide in een Klooſter. Doch onder een' volgenden Keizer, LEO *den Armeniër*, veränderde het lot der Beeld-verëerders, van welken THEOPHANES tot hier toe één der ijverigſten geweest was. De Keizer hem te vergeefs door zachtheid hebbende zoeken over te halen, liet hem in het jaar 815 of 816 in de gevangenis werpen, en na twee jaren in dezelve doorgebragt te hebben, op het eiland *Samothrace* bannen, waar hij kort na zijne aankomst geſtorven is. Wegens deze rampen heeft men hem met den naam van *Belijder* verëerd, en zelfs wonderwerken toegeſchreven. THEOPHANES heeft de Chroniek van SYNCELLUS van het jaar 285 tot 813 vervolgd. Zijne Geſchiedenis zou ondertusſchen meer waarde hebben, indien hij minder bijgeloovig en partijdig geſchreven had in alles, wat de verëering van de Beelden der Heiligen betreft. GOAR, die SYNCELLUS heeft uitgegeven, ondernam ook eene uitgave van THEOPHANES, die na zijne dood door COMBEFIS te Parijs 1654 in *Folio* voltrokken is.

NICEPHORUS.

Nog een tijdgenoot van SYNCELLUS en THEOPHANES, NICEPHORUS, hoort op de lijst der *Byzantiniſche* Geſchiedſchrijvers van dit Tijdvak. Hij was een' tijd lang Keizerlijke Geheimſchrijver; maar verliet het Hof, om zich in een Klooster op te ſluiten; uit hetwelk hij, in het jaar 806, gehaald, en tot *Patriärch* van *Konſtantinopolen* benoemd werd.

Digitized by Google

werd. Doch, alzoo NICEPHORUS insgelijks een ijverig voorſtander der Beelden was, verloor hij, toen de tegenpartij de overhand kreeg, in het jaar 815 zijne waardigheid, en moest het overige van zijn leven in een Klooster op het Eiland *Prokonneſus* doorbrengen, waar hij, in het jaar 828, overleed. Hij ſchreef een *Kort Begrip der Geſchiedenis van het Griekſche Rijk, van den dood van Keizer* MAURITIUS, *in het jaar* 602, *tot den dood van* KONSTANTYN, *in het jaar* 775. Ook heeft hij eene *beknopte Chronographie* of *Tijdwijzer* nagelaten, van ADAM tot den Keizer MICHAEL, en deszelfs Zoon THEOPHILUS. Hij wordt wegens zijne geledene vervolging voor een' Heiligen gehouden. Zijne Geſchiedenis is door DION. PETAVIUS in het jaar 1648 te *Parys* in *Folio* uitgegeven; en zijn Tijdwijzer door GOAR achter zijne uitgave van SYNCELLUS.

ILDEFONSUS.

Hoe veel ISIDORUS, BEZA, en ALCUIN in het Westen tot het beöefenen der Geſchiedenis hebben bijgedragen, hebben wij reeds gezien. De eerstgemelde werd in een ſoortgelijk werk, als hij geſchreven had, nagevolgd door ILDEFONSUS of HILDEFONSUS, ook ALFONSUS of ALONSUS genoemd. Deze *Spanjaard* had ISIDORUS tot leermeester; was verſcheidene jaren Abt van een Klooster in zijne vaderſtad *Toledo*, en Aartsbiſſchop aldaar van het jaar 657 tot zijne dood, in het jaar 667. Hoe zeer zijn opvolger in deze waardigheid, JULIANUS, zijne geleerdheid hooglijk prijst (*), echter tonen zijne ſchriften, dat zijne geleerd-

(*) *Post Ildefonſ. de SS. Eccles. p.* 65.

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

leerdheid ſteeds beneden het middelmatige bleef, maar daartegen was hij een ligtgelovig ijveraar voor zijn geloof, en een driftig vereerer van de Maagd MARIA. Evenwel heeft zijn vervolg van het werk van ISIDORUS, (*Liber de Scriptoribus Eccleſiaſticis Capp. XIV. ap* FABRIC. *in Bibl. Eccles. post Iſidor. Hispalens.*) nog al eenige nuttigheid.

FREDEGARIUS.

Ten zelfden tijde leefde in het *Frankiſche* Rijk FREDEGARIUS, naar het ſchijnt, een geboren *Burgundier*, een Pleitbezorger, (*Scholasticus.*) Deze ſchreef eene *Latijnſche Chroniek van het begin der wereld tot het jaar* 641, of het tweede jaar van den *Frankiſchen* Koning KLODWIG II. in vijf *Boeken* (*).

MARCULF

MARCULF, een *Frankiſche* Monnik, maakte omtrent het jaar 660 of wat vroeger eene verzameling van voorſchriften, tot het opſtellen van allerlei ſoorten van ſtaatsſchriften, (*Formularum Libri duo*,) waar door wij de inrigting leeren kennen van burgerlijke, geregtelijke en Kerkelijke ſtukken van dien tijd, van Giftbrieven aan Kerken en Kloosters enz. (†).

PAULUS Diaconus

Maar bijzonder muntte door geſchiedkundige en an-

(*) De drie eerſte Boeken ſtaan, onder den titel: *Collectio historico-chronographica*, *in* CANIS. *Lectt. Ant. T.* II. *p.* 154. Het *vierde* aldaar *p.* 495. en in GREG. *Tur. Hist. Franc. edit. Ruin. p.* 541. en het *vijfde* ald. *p.* 595.

(†) HIER. BIGNON ondernam derzelver uitgave te *Parys* 1613. die echter eerſt na zijn dood in het jaar 1665 in 4to volkomen het licht zag. Zij ſtaat ook in BALUZ. *Capitull. regg. Franc. T.* II. *p.* 369.

Digitized by Google

andere werken uit PAULUS *Diaconus*, zoo als hij gemeenelijk genoemd wordt. Zijn eigen naam was PAUL WINFRIED WARNEFRIEDSZ. Behalve het ambt van *Diaken* te *Aquileja*, of in het *Patriarchaat* van dien naam, bekleedde hij ook den post van *Notarius*, (omtrent hetzelfde als Kanselier,) bij DESIDERIUS, den laatsten Koning der *Langobarden*. Met dezen werd hij ook, in het jaar 774, door KAREL *den Grooten*, gevangen naar het *Frankische* Rijk gevoerd, en om zijn vrijmoedig spreken, op de Eilanden der *Adriatische* zee gebannen. Doch daar ADELBERGA, de Dochter van zijnen voormaligen Vorst, thans met een' kleinen Vorst, ARICHIS, Heer van *Benevent* in beneden-*Italië* getrouwd was, vond hij middel, om zich daar onder hare bescherming te begeven. Eenige jaren daar na begaf hij zich in het naburig Klooster der *Benedictynen*, *Monte Cassino*, in hetwelk hij, tegen het begin der IXde eeuw, zijn leven eindigde. In zijne laatste jaren schonk KAREL hem zijne genegenheid, hebbende, naar het schijnt, zijne begaafdheden leeren kennen. Men heeft daar van blijken in drie *Latijnsche* gedichten, onder KARELS naam, aan hem als Monnik gerigt (*). KAREL gebruikte ook sedert zijnen dienst in geleerde zaken, en liet onder anderen door hem verbeterde Handschriften van nuttige Boeken vervaardigen, in welke PAULUS weder de onderscheidingsteekenen in acht nam, hetwelk bij-

(*) *Inter* ALCUINI *Carmina suppos. Carm.* 7, 8, 9. *Tom.* II. *Opp. pag.* 551.

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

bijna geheel buiten gebruik geraakt was. Zijn leven is in de XIIde eeuw door PETRUS *den Diaken*, insgelijks een Monnik in *Monte Casfino*, beſchreven.

Op verzoek der *Langobardiſche* Prinſes ADELBERGA ſchreef deze PAULUS een geſchiedkundig Handboek, onder den titel van *Historia Miscella* (*); maar veel belangrijker is zijne *Langobardiſche Geſchiedenis*, (*de gestis Langobardorum Libri ſex*,) waar aan wij te danken hebben, het gene wij van dit vermaarde volk weten. Deze Geſchiedenis loopt tot den Koning LUITPRAND, die in het jaar 744 geſtorven is (†). Hij ſchreef ook het leven van GREGORIUS *den Grooten* (§), ook eene korte *Geſchiedenis der Biſchoppen van Mets* (**), welke aanvangt met de zending van CLEMENS, een' leerling van den Apostel PETRUS, naar *Mets*, en dergelijke vertellingen, maar die evenwel nog het een en ander bruikbaars heeft. Bovendien vervaardigde hij een kort Begrip, (*Epitoma*,) uit het werk van eenen vermaarden Romeinſchen Spraakkundigen, (SEXTI POMPEII FESTI LL. XX. *de verborum ve-*

te-

(*) Uitgegeven van H. CANISIUS *Ingolſtad* 1603. 8vo. JAN. GRUTER *in SS. Hist. Aug. p.* 771. *Hanov.* 1611. *fol.* en MURATORI *SS. rer. Ital. T.* I. P. I. *p.* 1. *ſq.*

(†) Zij is door GROTIUS gevoegd in zijne *Hist. Gothor. Vandal. et Langobard. pag.* 741-932. en ſtaat ook in MURATORI *SS. rer. Ital. T.* I. P. I. *p.* 395. *ſq.*

(§) Vergelijk *Deel* X. *Bladz.* 229.

(**) *Gesta Episcopp. Metenſium in* DUCHESNE. *SS. rer. Francic. Tom.* II. *pag.* 202.

Digitized by Google

terum Significatione,) uitgegeven te *Venetië* 1560. 8vo. en te *Parys* 1575. 8vo. Hij maakte ook op zijne wijze verzen en gedichten, ook zijn 'er nog *Brieven*, doch de eene of andere zijn niet meldingswaardig.

Soortgelijke Dichters of niet veel betere, komen 'er in dit Tijdperk verscheidene voor. Eén der dragelijkſten was GEORGIUS PISIDES, *Diaken*, *Chartophylax*, (of *Archivarius*,) en *Referendarius* der Kerk te *Konſtantinopolen*, omtrent het jaar 630. Zijn *Jambisch Gedicht* van 1880 verzen, *over de Schepping*, (Ἑξαημερον ἡ Κοσμογονια,) heeft FR. MOREL met een ander van 261 *Jamben*, *over de ijdelheid des levens* te *Parys* 1585 in 4to laten drukken. Twee andere heel kleine *Gedichten op eene Kerk der Maagd Maria te Konſtantinopolen* ſtaan in de *Bibliotheca Græca* van FABRICIUS (*).

Dichters.

Over het algemeen behielden de *Grieken* het overblijfſel hunner oude geleerdheid in hunne ſchriften, hoewel zij 'er maar zelden iet nieuws bijvoegden. HERO, een *Wiskundige*, die in de eerſte tijden der VIIde eeuw geleefd zal hebben, ſchreef over de Wiskunde, over de verdeeling der aarde, over krijgswerktuigen en belegeringen, en andere Boeken, waar van men de lijst bij FABRICIUS vindt (†). Twee *Griekſche* Artſen of Geneesheeren behaalden ook eenigen roem, THEOFILUS een Monnik, dien men insgelijks in de tijden van HERACLIUS ſtelt, en PAULUS,

HERO een wiskundige. Geleerde Artſen.

(*) *Vol.* VII. *pag.* 693.

(†) *Biblioth. Gr. Libr.* III. *Cap.* 24.

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdst. na C. G. Jaar 622 tot 814.

LUS, met den bijnaam ÆGINETA, omdat hij uit het Eiland *Ægina* geboren was, deze was de eerste Geneesheer, die zich met de vroedkunde heeft bezig gehouden (*).

Fraaije kunsten.

Van de fraaije teeken- en vormende kunsten waren bij de *Grieken* nog vele gedenkstukken overig, hoewel de goede smaak merkelijk verloren had; hetzelfde had plaats in *Italië*, anders zoo rijk in werken van kunst. In het jaar 663 voerde de Keizer KONSTANS alle gedenkstukken van koper en zelfs de koperen dakplaten van het *Pantheon*, thans *Maria Rotonda*, naar *Sicilië* weg. Alle welke schatten eenige jaren daar na den *Arabieren* in handen vielen (†). Aan een anderen kant liet KAREL *de Groote* pilaren en marmer van *Rome* en *Ravenna* naar *Aken* brengen, om daar eene prachtige Kerk te bouwen (§). Gedenkstukken, die nog in onzen tijd overig zijn, bewijzen ondertusschen, dat de bouw- en beeldhouwkunst zelfs in het *Langobardische* Gebied, en de Schilderkunst en *Mosaisch* werk te *Rome* en in andere Gewesten van *Italië* thans met vlijt beärbeid zijn. In de Oosterſche Gewesten, vernielde de beeldstorming wel eene menigte slechte schilderstukken, maar ook vele schoonheden der kunst. Ondertusschen werden uitvindingen in dezen tijd gedaan, zelfs in landen, waar men het niet verwacht zou hebben. Zoo zond de Roomsche

(*) FABRIC. *Bibl. Gr. Vol.* XII. *p.* 648-575.

(†) PAUL. *Diac. de gest. Langob. L.* V. *C.* 11, 13.

(§) EGINHART *de Vit. Car. M. Cap.* 26.

ſche Biſchop PAULUS I. in het jaar 757 een kunſtig nachtuurwerk of *horlogie* ten geſchenk aan den *Frankiſchen* Koning PIPYN (*), en een nog kunſtiger de vermaarde *Arabiſche Kalif* HARUN AL RASCHID, (waar uit de Schrijvers van dien tijd AARON, *Koning van Perſië* maken,) aan KAREL *den Grooten* (†). PIPYN ontving ook tot een geſchenk van den Griekſchen Keizer KONSTANTYN, het eerſte orgel, hetwelk men in het *Frankiſche* Rijk gezien had (§). Maar omtrent 100 jaren later was men in *Oost-Frankryk* reeds zoo geöefend op dit ſpeeltuig, dat toen zelfs de Paus JOAN VIII den Biſchop van *Freyſingen* verzocht, hem een heel goed orgel, en met hetzelve een' kunſtenaar, die het handig wist te beſpelen, over te zenden (**).

Staat der talen.

Merkwaardig was ook de verändering, die ten dezen tijde met de talen voorviel. De *Grieken*, wier taal voor meer dan duizend jaren de beſchaafdſte onder alle talen geächt werd, hadden eene menigte Latijnſche woorden in dezelve gemengd, en zoo vele kunstwoorden uit de Godgeleerdheid, dat zij een geheel verbasterd voorkomen kreeg. Men las veel meer de ſchriften van CHRYSOSTOMUS, en de *Lauſiſche Geſchiedenis*, of *de Geestelijke Beemde*, dan de ſchriften van PLATO en POLYBIUS, evenwel ble-

(*) In CENNII *Cod. Carolino T.* I. *p.* 148.

(†) EGINHARD *de Vit. Car. M. Cap.* 16. *Annal. Francor. Fuldens. ad ann.* 807.

(§) *Annal Fuld. ad a.* 757.

(**) In BALUZ. *Miscell. Libr.* V. *pag.* 490.

IV BOEK I Afdeel. II Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

bleven dezen nog vereerders houden, die de *Grieken* tegen volſtrekte barbaarschheid en onwetendheid beveiligden. Maar geheel anders was het in het Westen geſteld met de *Duitſche* Volken. Derzelver eigene talen waren ruw en hard; door *Romeinſche* Geestelijken en Monniken in het Christendom onderwezen wordende, werden zij met het Kerkelijk Latijn bekend, en dewijl het vooröordeel de geleerdheid tot de Geestelijken bepaalde, bedienden zelfs de Duitſchers, die Schrijvers werden, zich van deze taal, welke zij hoe langer hoe meer moesten verbasteren, omdat zij de ſchriften en wetenſchappen der oude *Romeinen* zoo zeer verachteden.

Men begon ook de Romeinſche taal of het Latijn in het gemeene leven te gebruiken, terwijl de Vorsten en Grooten tevens hunne moedertalen aanhielden, waar uit eene vermenging der talen en met den tijd nieuwe talen en tongvallen ontſtonden, onder welke de *Italiäanſche*, gelijk zij de oudſte was, dus ook hare moeder, de Latijnſche, het meest gelijk gebleven is. De Schrijvers noemden deze *Italiäanſche* taal een tijd lang ook de gemeene *Latijnſche*. Over het geheel was het het zoogenoemde *Boeren-Latijn*, (*Lingua Romana rustica*,) dat is, die van het gemeen verminkt en veränderd geſproken werd, hetwelk den grondſlag gelegd heeft tot de *Italiäanſche*, *Franſche*, *Spaanſche* en *Portugeeſche* talen. Eene Kerkvergadering op bevel van KAREL *den Grooten*, in het jaar 813 te *Tours* gehouden, verördende (*), dat

(*) *Can.* 17. *in* HARD. *Act. Concil. T.* IV. *p.* 1025.

dat ieder Bisschop de door hem te houden Kerkredenen heel duidelijk in *Boerenlatijn* of in het *Duitsch*, dat is, *Frankisch*, (*in rusticam Romanam linguam, aut Theodiscam,*) zou vertalen. Men noemde daaröm ook dit verbasterd Latijn *le Roman*, *la langue Romance*, *la langue Romaine*, gelijk de *Spanjaarden* aan hunnen tongval een' dergelijken naam gaven. Dewijl met dit al dit zoogenoemd Latijn nog beschaafder en algemeen bekender was, dan het Duitsch, zoo schreven de eerste *Fransche* Dichters hunne vermakelijke vertellingen in dezelve, welke van daar den naam van *Romans* kregen (*).

DERDE HOOFDSTUK.

Uitbreiding van het Christendom. Bekeering van Heidensche volken. Staat der Jooden. Mohammed *en zijn Godsdienst.*

Het Christendom werd, in dit Tijdperk, onder de *Angelsaksen* in *Brittannië*, en onder verscheidene *Duitsche* volken voortgeplant. Men heeft daar van vrij breedvoerige berigten, welke echter met het oordeel des onderscheids behooren te worden aangenomen, zoo men van de ware oogmerken en beweegredenen, middelen en uitwerkingen van deze bekeeringen der Heidensche volken, een regtmatig oordeel zal willen vellen. Op

(*) M. HUET *Traité de l' Origine des Romans.*

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814.

Op het einde der VIde eeuw, was het den *Roomſchen* Abt AUGUSTINUS, en 40 Monniken gelukt, in het *Angelſakſiſche* Rijk *Kent* het Christendom in te voeren, waar toe zijn ijver, de invloed van eene Christen Koningin op haren Gemaal ETHELBERT; de kracht van 's Vorſten voorbeeld, en de inſchikkelijkheid, om tempels met tempels, offers met offers, en dus in vele opzigten de eene bijgeloovigheid met de andere te verwisſelen, veel hadden toegebragt (*). Hoe onvast deze gelegde grond ware, bleek ondertusſchen, toen ETHELBERT, omtrent het jaar 616, overleden was. Zijn Zoon en Opvolger EADBALD weigerde het Christendom aan te nemen; waar op ook velen van zijne onderdanen van hetzelve afvielen, die het uit vrees of uit liefde voor zijnen vader omhelsd hadden. Doch hij werd hier voor, indien wij BEDA (†) gelooven, ook geſtraft met vlagen van krankzinnigheid, en eenen boozen geest, die in hem voer. Met dit al ontviel den Christenen ook in de nabuurſchap de moed in zoo ver, dat de Biſchoppen van *Londen* en *Rochester*, MELLITUS en JUSTUS, naar *Frankryk* terug keerden. LAURENTIUS, Aartsbiſchop van *Canterbury*, opvolger van AUGUSTINUS in dit ambt, ſtond ook gereed, hen te volgen, maar liet echter vooraf nog een bed bereiden in de Kerk der Apostelen PETRUS en PAULUS. Onder gebeden en tranen hier in ſlaap geraakt, verſcheen hem PETRUS, die

Bekeering der Angelſakſen in het Koningrijk Kent.

(*) Zie *Decl* X. *Bladz.* 86. volgg.

(†) *Hist. Eccl. Cent. Anglor. L.* II. *C.* 5.

die hem een poos lang geëselde, en ernstig vraagde, waaröm hij de schapen van CHRISTUS midden onder de wolven verlaten wilde? LAURENTIUS vervoegde zich 's morgens bij den Koning, wien hij zijn door de geeselslagen geteisterd ligchaam zien liet. Toen EADBALD, die niet gelooven kon, dat iemand zou durven bestaan, zulk een' man zoo te mishandelen, hoorde, dat dit den Aartsbisschop overkomen was, om zijner zaligheid wil, werd hij bevreesd; en verbrak het huwelijk, waar in hij met zijne Stiefmoeder leefde, liet zich doopen en bevorderde het Christendom op allerlei wijze. Van soortgelijke wonderverhalen (*) is de Geschiedenis van de voortplanting van het Christendom onder de *Angelsaksen* vol. Ondertusschen was het eerst EADBALDS Zoon, EARCONBERT, die in het jaar 640 den troon van *Kent* beklommen hebbende, den Afgodsdienst in zijn Rijk afschafte, en het veertigdaagsche vasten gebood, beide onder bedreiging van zware straffen.

In Northumberland.

Het naaste Rijk der zeven Vorstendommen van de *Angelsaksen*, en tevens het magtigste van allen, *Northumberland*, aan de noordzijde van de rivier *Humber* (†), was ook het naastvolgende, om het Christendom aan te nemen. Deszelfs Koning EDWIN verzocht de Zuster van EADBALD, ETHELBURGA, anders TATA genoemd, ter Gemalin, maar kreeg ten antwoord, dat het niet geöorloofd was, eene

(*) BEDA *l. c. Cap.* 6.

(†) BEDA *l. c. Libr.* II. *Cap.* 9.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

eene Christen vrouw aan eenen Heiden te geven; maar toen hij beloofde, haar en haar gevolg in haren Godsdienst niet te zullen verhinderen, ja dezen Godsdienst zelf te zullen aannemen, zoodra dezelve van schrandere mannen beproefd, blijken zou heiliger en godewaardiger te zijn dan de zijne, werd hem in het jaar 625 de Prinses toegezonden, die zekeren PAULINUS in haar gevolg had, die tot Bisschop was ingewijd, om voor haar en hare bedienden den Godsdienst waar te nemen. Deze leide zich tevens toe, om de Heidenen te bekeeren, waar toe hij reeds in het volgende jaar gelegenheid vond, toen de Koning den aanslag van eenen moordenaar, door den *Westsakfischen* Koning omgekocht, ontkomen was, en zijne Koningin kort daar op van eene dochter beviel. Hier voor dankte de Vorst zijne Goden, in tegenwoordigheid van den Bisschop, maar deze beweerde, dat hij dit geluk voor den Koning door zijne gebeden tot CHRISTUS verworven had, en dankte dien openlijk daar voor. Dit behaagde den Koning, die beloofde, dat hij voortaan CHRISTUS wilde dienen, als hij hem zijn leven en de overwinning schenken wilde tegen den trouwloozen vijand. Alles gelukte hem naar wensch, en nu verloochende hij den Afgodsdienst, maar wilde echter met zijne Rijksgrooten raadpleegen, eer hij volkomen tot het Christendom overging. Om dezen tijd ontving hij eenen Brief van den Roomschen Bisschop BONIFACIUS, die hem een geschenk, (*benedictio*,) van den Apostel PETRUS overzond, bestaande in een hemd, (*camisia*,) met een gouden boord,

boord, en eenen mantel; aan de Koningin ſchreef hij insgelijks, en zond haar een' zilveren ſpiegel, met een ijvoren kam.

EDWIN bleef evenwel nog eenigen tijd wankelen, tot hij eindelijk, door een wonderteeken, en door de redenen van zijnen Opperpriester COIFI, die tot het Christendom overgehaald was, bewogen, in het jaar 627 met velen van zijn volk zich te *York* door PAULINUS liet doopen, waar na deze Bisſchop nog zes jaren lang voortging, het Christendom te leeren, en menſchen tot hetzelve aan te nemen (*). Maar alle deze fraaije uitzigten verdwenen weder, toen EDWIN in het jaar 633 in eenen veldſlag tegen den Koning van *Mercia* en den Koning der *Britten* het leven verloor. De eerſte was een Heiden, de laatſte een barbaarsch Christen, die, uit haat tegen de *Anglen* in *Northumberland*, groote wreedheden pleegde. Het Christendom ſchijnt zelfs toenmaal bijna te onder gegaan te zijn, voornamelijk dewijl de *Britten* de *Angelſakſen* ſlechts als Heidenen beſchouwden. Ten minſten PAULINUS keerde met de Koningin ETHELBERGA en de overblijffelen der Koninklijke familie weder naar *Kent* terug. Maar in het jaar 640 geraakte OSWALD op den troon van *Northumberland*, en met hem kreeg de Christen-Godsdienst weder de overhand; niet zonder dat men van dezen Koning verſcheidene wonderwerken verhaalt (†). On-

(*) BEDA *l. c. Cap.* 12-14. GUIL. *Malmesb. de Gest. regg. Anglor. Libr.* I. *Cap.* 3.

(†) BEDA *l. c. L.* II. *C.* 20. III. 1, 2, 6, 9-13.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Onder de *Oostanglen* had de Koning REDWALD het Christendom reeds aangenomen, toen hij zich in *Kent* ophield; maar bij zijne terugkomst in zijn Rijk, haalde zijne vrouw met anderen hem over, om de verëering van CHRISTUS met den dienst der Afgoden te verbinden. Maar zijn Zoon EORPWALD werd door den voorheen gemelden Koning EDWIN zoo ver gebragt, dat hij met zijne onderdanen een ijverig Christen werd. Kort daar na in het jaar 636 werd EORPWALD vermoord, en de Godsdienst raakte weder in het onderſpit, tot dat zijn Broeder SIEGBERT den troon beklom, die bij de *Franken* niet alleen het Christendom beleden, maar ook iet van hunne geleerdheid verkregen had. Het Christendom bloeide weder in zijn Rijk, in hetwelk hij eene ſchool ſtichtte, en ten laatſten zelf een Monnik werd. Zijne onderdanen haalden hem tegen wil en dank uit zijn Klooster, opdat zijne tegenwoordigheid bij een' veldſlag zijnen ſoldaten moed mogt inboezemen, maar hij verloor in denzelven het leven (*).

Onder de Oostanglen.

In het Koningrijk Mercia.

In het Koningrijk *Mercia*, of der *Noorder-Anglen*, het grootſte onder de *Engelſche* Koningrijken, was het weder eene Christelijke Gemalin, die zeer veel toebragt tot het vestigen van haar geloof. PEADA, Zoon van den Koning PENDA, kon de dochter van den *Northumberlandſchen* Koning alleen onder deze voorwaarde ten huwelijk bekomen, dat hij tot het Christendom overging. Doch zich een denkbeeld van dezen Godsdienst hebbende laten geven,

(*) BEDA *l. c. L.* II. *C.* 15. III. 18.

Digitized by Google

ven, verklaarde hij, dat hij denzelven zou omhelzen, al ware het ook, dat men hem de Prinſes niet toeſtond. Hij liet zich dan, met al zijn gevolg, in *Northumberland* dōopen, en nam ook vier Christen Leerāars mede naar zijn Vaders Rijk, die velen bekeerden, hetwelk zijn Vader zoo ver was van te verhinderen, dat hij veel meer van deze Christen geworden onderdanen des te waardiger zeden vorderde. PEADA volgde, in het jaar 655, zijnen Vader op, alhoewel onder de beſcherming van den *Northumberſchen* Koning OSWY (*).

Reeds omtrent het jaar 604 kwam het Christendom ook in het Rijk *Eſſex*, of der *Oost-Sakſen*, hetwelk door den *Theems* van het Koningrijk *Kent* geſcheiden was. ETHELBERT, Koning van *Kent*, wist zijn Zusterszoon SIBERHT, die over *Eſſex* regeerde, te bewegen, dat hij zijn geloofsgenoot werd, en ſtichtte toen ook aldaar het Bisdom van *Londen*. Maar na de dood dezer beide Vorſten, deden de drie Zonen van SIBERHT weder belijdenis van het Heidendom, en banden MELLITUS, Biſchop van *Londen*, uit hun Rijk (†). Maar kort na het jaar 655 herſtelde de Koning SIGBERCHT *de Goede*, die door zijnen vriend OSWY, Koning van *Northumberland*, tot het Christendom gebragt was, hetzelve weder. Thans werd CEDDA de nieuwe Leerāar en Biſchop van dit Rijk. Hoe zeer deze zijn geeſtelijk gezag over de nieuwbekeerden wist te

In Eſſex.

(*) BEDA *l. c. Libr.* III. *Cap.* 21.

(†) BEDA *Libr.* II. *Cap.* 3, 5.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

te handhaven, zal het volgende verhaal van BEDA leeren: Een bloedverwant des Konings leefde in een verboden huwelijk. De Bisschop, vergeefs aangedrongen hebbende, op de scheiding van hetzelve, sprak den Kerkeban over hem uit, en verbood alle zijne toehoorders, hem te bezoeken, of met hem te eten. Evenwel liet de Koning zich door dezen man onthalen. Uit deszelfs huis terug keerende, ontmoette hij den Bisschop; zij zaten beiden te paard, en stegen terstond af. De Koning viel bevende voor den Bisschop neder, en bad om vergeving; maar deze zeide hem: dewijl hij zich van het huis van dien verdoemden niet onthouden had, zou hij ook in hetzelve sterven. En deze zelfde bloedverwant en zijne broeders vermoordden den Koning ook werkelijk, enkel daaröm, gelijk zij zeiden, omdat hij zijnen vijänden te ligt vergaf. Bij dit verhaal voegt BEDA (*) heel eenvoudig dit oordeel: door deze onschuldige dood was 's Konings ware schuld, volgens die voorzegging, gestraft; evenwel zij het geloofelijk, dat zulk eene dood zijne schuld verminderd, ja zijne verdienste vergroot hebbe. Eenigen tijd daar na, als SIGHERE en SEBBI te gelijk Koningen van *Esfex* waren, maar in der daad onderworpen aan WULFHERE, Koning van *Mercia*, werd hun Rijk door eene besmettelijke ziekte ontvolkt. Om dezelve te stuiten, keerde SIGHERE, met velen van zijne onderdanen, tot den Afgodsdienst terug; maar WULFHERE droeg, door het afzen-

(*) *Libr.* III. *Cap.* 22.

zenden van eenen Bisschop aan hen, gelukkig zorg, dat het Christendom weder in zijne oude regten trad (*). SIGHERE's Zoon, OFFA, een jong Vorst, die van zijne onderdanen zeer bemind werd, verliet in het jaar 709 dezelven en zijne Gemalin, om, benevens COENRED, Koning van *Mercia*, naar *Rome* te reizen, en daar het Monnikskleed aan te nemen (†).

Bij de *Zuidelijke Sakfen*, of in het kleine Rijk van *Susfex*, van 7,000 huisgezinnen, liet de Koning ADELWALCH, toen gevangene van den bovengemelden WULFHERE, zich tusschen de jaren 661 en 670 doopen. WULFHERE was zijn Doopheffer, en schonk hem, ter gedachtenis, twee Provintiën, waar onder het Eiland *Wight*. Kort daar op predikte de Bisschop WILFRID met andere Leeraaren het Geloof in dat land met goeden voorspoed, waar toe veel toebragt, dat hij deze natie van eenen hongersnood verloste. 'Er was sedert drie jaren voor zijne aankomst geen regen gevallen, en de ellende zoo hoog gestegen, dat 40 of 50 van deze uitgehongerde menschen, malkanderen omvattende, zich in een' afgrond of in zee gestort zullen hebben. Maar op denzelfden dag, toen de *Zuidfakfen* zich begonnen te laten doopen, viel 'er een zachte digte regen, op welken vruchtbaarheid volgde. Vooraf hadden zij van WILFRID nog geleerd, in hunne rivieren en stroomen visch te vangen, daar zij voorheen enkel in

In Susfex.

(*) *Id. Libr.* IV. *Cap.* 30.
(†) *Libr.* V. *Cap.* 20.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

in staat waren paling te vangen. Ook deze weldaad baande voor zijne leere ruimer toegang (*).

Wesfex eindelijk, of het Koningrijk der *Westfaksen*, het magtigste der *Heptarchie* of der zeven *Saksische* Koningrijken in *Brittannië*, hetwelk ten laatsten alle de anderen overweldigde, kreeg, door zijnen Koning KYNEGILS, omtrent het jaar 635, het eerste opwekkende voorbeeld, om het Christendom te omhelzen. OSWALD, Koning van *Northumberland*, zijn Schoonzoon, beweegde hem daar toe, en stond zelf over zijnen doop als gevader. De Bisschop BYRIN verkreeg van de beide Koningen de stad *Dorcinca* ten geschenk, om daar een Bisdom te stichten. Maar KYNEGILS Zoon, CENWALCH, wilde niets van het Christengeloof hooren, totdat hij, door den Koning van *Mercia* van zijn Rijk beroofd, tot ANNA, Koning der *Oostanglen*, moest vlugten. Gedurende de drie jaren, welke hij bij hem doorbragt, gaf hij zich aan het Christendom over, hetwelk ook, na zijne herstelling in zijn Rijk, daar begon heerschende te worden. AGILBERT, een *Frank*, maar die, om de Heil. Schrift te lezen, zich een' tijd lang in *Ierland* had opgehouden, breidde het Christendom vervolgens vele jaren in *Wesfex* uit, waar hij de Bisschoppelijke waardigheid had aangenomen. Den Koning, die enkel het *Saksisch* verstond, verveelde eindelijk de barbaarsche uitspraak des vreemdelings (†), en liet eenen anderen Bis-

In Wesfex

(*) BEDA *Libr.* IV. *Cap.* 13, 14.

(†) Zoo noemt BEDA ze *Libr.* III. *Cap.* 7.

Digitized by Google

Bisschop komen, WINI, die zijne taal verstond. AGILBERT keerde naar het *Frankische* Rijk terug; en WINI werd ook spoedig van hem weggejaagd; zoodat *Wessex* langen tijd zonder Bisschop bleef. Maar deswegens leed dit Rijk ook veel van zijne vijanden; CENWALCH erkende eindelijk, hoe ondankbaar hij gehandeld had, verzocht AGILBERT om vergeving, en nam den door hem gezondenen Bisschop, zijnen Neef LEUTHER, aan (*).

Op deze wijze werd het Christendom onder de *Angelsaksen* gevestigd; zonder dat de Geschiedenis ons berigt, welke en hoedanige denkbeelden den Heidenen van dezen Godsdienst werden medegedeeld. De omstandigheden van een huwelijk, de invloed van eene Vorstin, eene behaalde overwinning, het gezag van een' Christen Koning, een of ander wonderwerk, hetwelk, zonder veel onderzoek, geloofd, of naderhand verteld werd, zie daar de beweegredenen, om het Christendom te omhelzen; het volk liet zich bij menigte doopen, als de Koning Christen werd. Van onderwijs in de leerstukken en voorschriften van den Godsdienst, geschikt naar de vatbaarheid dezer menschen, leest men niet. Alleen sommige Vorsten en Grooten en Afgodspriesters vergeleken hunne Goden met JEZUS, den stichter van het Christendom, doch hoe dit onderzoek werd ingerigt, wordt ons niet ontvouwd; slechts zoo veel leest men, dat de Kerkplegtigheden der Christenen wer-

Aanmerkingen over deze bekeering

(*) BEDA *l. c.* GUILIELMUS *Malmesb. de gest. regg. Angl. Libr.* I. *Cap.* 2.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

werden waargenomen, dat men hunne Geestelijken en Bisschoppen eerbiedigde, welke eerbied zoo verging, dat, wanneer een Geestelijk of Monnik reizende op eene plaats kwam, alles rondöm hem verzamelde, en van hem met de hand of met woorden gezegend wilde zijn (*). Maar de heilzame vruchten van het ware Christendom vertoonden zich weinig zigtbaar bij deze volken. Hoe zeer zij na hunne bekeering nadere betrekking kregen tot meer beschaafde volken, evenwel waren oproeren, onttronen en vermoorden van hunne Koningen, bij hen bijkans nog menigvuldiger, dan voordat zij Christenen waren. Sommigen van deze Vorsten hadden nog even tijd, om in een Klooster te ontkomen. Onderling pleegden deze Koningen onregtvaardigheden en wreedheden, welke zij dan met het begiftigen of stichten van Kerken en Kloosters boeteden; zoo liet OFFA, één der vermaardste Koningen van *Mercia*, die sedert het jaar 755 regeerde, ETHELBERT, den Koning der *Oost-Anglen*, die bij hem gekomen was, om zijne dochter te trouwen, midden onder de vreugdebetooningen deswegens, vermoorden, en maakte zich meester van zijn Rijk, waar voor hij aan de Kerk de tienden van alle zijne goederen, en andere rijke geschenken gaf; ook gaf hij voor, door eene openbaring, het gebeente van den Martelaar ALBAN ontdekt te hebben, tot wiens eer hij een prachtig Klooster stichtte, bovendien deed hij eene bedevaart naar *Rome*, waar hij zijne snood-

(*) BEDA *Libr.* III. *Cap.* 26.

ſnoodheid volkomen door milddadigheid boette (*). Trouwens, hoe kon het anders, daar de Godsdienst thans meest in bijgeloovige gebruiken beſtond, en de ijverige waarneming der Kerkplegtigheden meer gold dan ware deugd!

De Angelſakſen onderworpen aan de Roomſche Kerk.

Een gewigtig gevolg van de bekeering der *Angelſakſen* was, dat zij ſpoedig afhankelijk werden van den Roomſchen Bisſchop. De oude *Britſche* Christenen, die het Christendom niet van *Roomſche* Zendelingen ontvangen hadden, hadden de vrijheid van hunne Kerk gehandhaafd, en geweigerd zich aan de *Roomſche* Zendelingen, bij voorbeeld aan AUGUSTINUS, te onderwerpen (†). Het onderſcheid in ſommige gebruiken en plegtigheden was echter meer, dan verſchil van gevoelens, de reden, dat zij zich met hen weigerden te verëenigen; de *Britten* volgden de Oosterſche tijdsbepaling in het vieren van het Paaschfeest, welke onder den naam van *Quartadecimanen* lang verworpen was; ook verſchilden zij in het ſcheeren van het hoofd der Geestelijken; hunne Priesters werden geſchoren op het voorhoofd van het ééne oor tot het andere, in plaats dat de *Roomſche* zich boven op het hoofd een platte cirkel of gelijk men het noemde, eene kroon lieten ſcheeren. De eerſte wijze had den naam naar den Apostel PAULUS, de andere van PETRUS, (*tonſura Petri et Pauli*,) de laatſte zou PETRUS gedragen hebben als een beeld der doornen kroon van CHRISTUS

(*) GUIL. *Malm. Libr.* I. *Cap.* 4.

(†) Zie *Deel* X. *Bladz.* 92.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

TUS (*). Met de *Britten* kwamen ook de *Schotsche* of *Ierſche* Geeſtelijken overëen, die veel deel hadden in de bekeering der *Angelſakſen*.

Allengs echter kregen de *Roomſchen* onder de *Angelſakſen* geheel de overhand; waar toe het aanzien van *Rome* als de Hoofdſtad der wereld, en andere omſtandigheden veel toebragten, bijzonder omdat men het voor eene groote deugd hield, naar *Rome* te reizen, en de graven der Apoſtelen PETRUS en PAULUS, (*ad limina beatorum Apoſtolorum*,) in bedevaart te bezoeken, hetwelk inzonderheid verſcheidene Koningen der *Angelſakſen* deden (†), gelijk wij reeds van COENRED en OFFA gezien hebben.

St. Pieters Penning.

INA, die over de *Weſtſakſen* regeerde, dus in bedevaart te *Rome* gekomen zijnde, ſtichtte daar in het jaar 725 eene ſchool, tot onderwijs voor zijne onderdanen, tot welker onderhoud elk huis in zijne beide Rijken *Weſſex* en *Suſſex* jaarlijks iet moest opbrengen. Hetzelfde voerde in het jaar 780 de Koning OFFA in *Mercie* en *Oostangelen* in, en eindelijk werd dit eene algemeene belasting in *Engeland*. Men noemde dezelve weldra den *St. Pietersspenning*, (*Denarius S. Petri*,) omdat zij aan den Stoel van dezen Apostel werd overgebragt. Dit was eerst eene vrijwillige gift; naderhand vorderden de Pausſen ze als eene ſchatting, welke de *Engelſchen* aan dezen Apostel en zijne opvolgers ſchuldig waren;

(*) USSER. *Brittann. Eccles. Antiq. p.* 477.

(†) BEDA *l. c. L.* IV. *C.* 23. *L.* V. *C.* 7.

ren; van daar kreeg zij den naam *Romescot*, of *Roomſche Schatting*. Maar de *Engelſchen* wilden dezen eisch niet erkennen, en de naam van *St. Pieters penning* kwam weder in gebruik, tot dat dezelve in het midden der XVIde eeuw geheel is afgeſchaft.

Ondertusſchen was ook het verſchil over het vieren van het *Paaschfeest* beſlist, naar den wensch der *Roomſche* Bisſchoppen. Aan een' van dezen, HONORIUS I, was het kort na het jaar 625 gelukt, de *Schotſche* Geestelijken in het zuidelijk gedeelte van *Ierland* hier in tot gelijkvormigheid met zijne Kerk te brengen. Maar in de noordelijke deelen van dit eiland bleef men bij de oude gewoonte, welke aldaar waarſchijnelijk door *Griekſche* Leeraren was ingevoerd. 'Er werd dan omtrent het jaar 630 eene groote Kerkvergadering gehouden, op welke FINTAN, Abt van het Klooster *Munnu*, het voorſtel deed, om deze zaak aan het *oordeel van God* over te laten, zoo dat men, of de *Liturgie*, (Kerkedienstboek,) van de beide partijën in het vuur werpen; of van elke partij eenen Monnik in een brandend huis opſluiten, en zien zou, welk van de beide Boeken, en welke Monnik onbeſchadigd zou blijven; of eindelijk, dat hij en de Abt LASREAN, van het Klooster *Leighleune*, die 1500 Monniken onder zich had, en die onlangs van *Rome* terug gekomen, het daar gewone Paaschfeest vierde, naar het graf van eenen overledenen Monnik gaan, dien opwekken, en vragen zouden, welke Paaschviering de regte was. Op dezen zeldzamen

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

voorslag gaven de hoofden der andere partij ten antwoord, dat zij tot soortgelijke beslissing niet konden verstaan, dewijl FINTAN zoo verdienstelijk en heilig was, dat God hem elk wonderwerk zou toestaan, dat hij verlangen zou. Dus scheidde men, en het oude gebruik bleef in stand (*). Dezelfde *Ieren* ondersteunden dit oud gebruik ook bij de *Angelsaksen*. AIDAN, FINAN, en COLMAN, allen uit dit eiland afgezondene Bisschoppen naar *Northumberland*, bleven hetzelve niet alleen getrouw, maar zagen het ook gerust aan, dat het Paaschen somtijds tweemaal in één jaar gehouden werd, eens van den Koning oswy, die zich naar hen schikte, en wat later van zijne Gemalin EANFLED, eene geborene Prinses van *Kent*, welke met haren Priester ROMANUS het *Roomsche* gebruik volgde. Doch ALCHFRED, die met zijn Vader oswy regeerde, was door den Abt WILFRID, die zich eene poos te *Rome* en *Lions* opgehouden had, een aanhanger van de *Roomsche* Paaschviering geworden. Als nu WILFRIDS leermeester AGILBERT, Bisschop der *Westsaksen*, een vriend van den jongen Koning, aan zijn Hof gekomen was, werd de twist gaande, en men besloot in het jaar 664 in het Klooster *Streaneshalch*, welks Abdis HILDA ook op de zijde der *Schotten* of *Ieren* was, om van dezelve een einde te maken, eene vergadering te houden. De beide Koningen en velen van weêrskanten waren hier tegenwoordig. COLMAN en WILFRID droegen hun-

(*) BEDA *Libr.* II, *Cap.* 19. III. 3, 26.

hunne redenen voor; de eerſte beriep zich op den Apostel JOANNES; deze op PETRUS en PAULUS, ook ontweek hij het gezag van ANATOLIUS en COLUMBA, hetwelk de *Ieren* voor zich aanhaalden. Eindelijk werd OSWY, door de plaats, welke COLMAN aanhaalde: *Gij zijt* PETRUS, tot de woorden: *en ik zal u geven de ſleutelen van het Koningrijk der Hemelen* zeer getroffen. Hij vraagde COLMAN, of CHRISTUS dit waarlijk, en of hij ook iet dergelijks aan COLUMBA gezegd had? COLMAN moest erkennen, dat PETRUS alleen de ſleutelen des Hemelrijks ontvangen had. Hier op deed de Koning uitſpraak met eene deftigheid, die thans vrij grappig voorkomt: „En ik zeg u, dat hij die deur„ wachter is, dien ik niet tegenſpreken wil; maar „ wiens voorſchriften ik, zoo veel ik weet en kan, „ in alles wil gehoorzamen, opdat, wanneer ik „ eens aan de deur des Hemelrijks kom, 'er mis„ ſchien niemand zij, die mij opendoet, wanneer „ die gene mij tegen is, die zeker de ſleutels „ heeft." Tegen dit bewijs had de partij niets in te brengen, dus nam zij, eenigen uitgezonderd, die met COLMAN naar *Ierland* terug keerden, het *Roomſche* gebruik aan (*). De *kroon-tonſuur* of Roomſche wijze van het hoofdſcheeren voor de Geestelijken, werd insgelijks allengs aangenomen, en boven de andere geſteld. Maar nog gewigtiger was het, dat WILFRIED, Biſſchop van *York*, de eenigſte Biſſchop in *Northumberland*, die van den Koning en ver-

(*) BEDA *Libr.* III. *Cap.* 25.

verſcheidene Bisſchoppen van zijn ambt ontzet was, zich in het jaar 692 deswegens aan den Bisſchop van *Rome*, AGATHO wendde. Deze hield juist te *Rome* eene *Synode* tegen de *Monotheliten*, op welke hij ook WILFRIED met 125 andere Bisſchoppen plaats nemen, en in de Akten ſtellen liet, dat hij zich op den *Roomſchen* Stoel beroepen had, en van denzelven in zijne zekere en onzekere aangelegenheden vrijgeſproken was (*).

Zendelingen uit Ierland breiden het Christendom uit.

Uit deze Westelijke oorden van *Europa*, welke veel later dan de meeste Zuidelijke tot het Christendom bekeerd waren, gingen thans naar deze en de meer noordelijke landen vele Leeraren van het Christendom uit. De eerſten van dezen waren *Ieren*; na de VII en VIIIſte eeuw kwamen 'er ook *Angelſakſen* bij. Ook is men gewoon, onder dezelven *Schotten* te tellen; maar het is zeer waarſchijnelijk, dat de naam *Schotten*, bij Schrijvers van de VII en VIIIſte eeuw, alleen van *Ieren* te verſtaan is. Want alhoewel BEDA (†) ook van *Schotten* ſpreekt, die *Brittannië* bewoonden, echter wijst hij ons, in zoo vele andere plaatſen, bijna altijd naar *Ierland*. Uit ééne dezer plaatſen (§) zou men mogen beſluiten, dat de *Picten* ten zijnen tijde in het hedendaagſche *Schotland* nog de heerſchende natie geweest zijn. Bovendien verzekert eene oude inlandſche overlevering, dat de *Schotten* eerst van tijd

(*) BEDA *Libr.* V. *Cap.* 20.

(†) *Hist. Eccles. Gent. Anglor. L.* I. *Cap.* 34.

(§) *Libr.* IV. *Cap.* 26.

Digitized by Google

tijd tot tijd uit *Ierland* in het *Noordelijk Brittannië* zijn ingedrongen, en in de IXde eeuw eerst over de *Picten* aldaar volkomen de overhand gekregen hebben.

De eerſte *Ierſche* Monnik, die zich in de laatſte jaren der VIde eeuw als verkondiger van het Chriſtendom in het hedendaagſche *Frankryk* en *Zwaben* beroemd gemaakt heeft, was COLUMBANUS, die in het jaar 616 in het door hem geſtichte Klooster *Bobbio* in *Opper-Italië* overleed (*). Onder de Monniken, welke hij uit *Ierland* medegenomen had, verwierf GAL, naderhand de *Heilige* GALLUS genoemd, die reeds in zijn vaderland *Presbijter* of *Priester* was, een' uitſtekenden roem. Zijn leven is omſtandig beſchreven door WALAFRIED STRABO, een' Schrijver der IXde eeuw, maar vol fabelen en misſlagen tegen de Geſchiedenis (†). GALLUS had zijnen Leeraar COLUMBANUS jaren lang in het *Frankiſche* Rijk, en ten laatſten in den omtrek van het hedendaagſche *Bregenz* in *Zwaben* verzeld, en hem in de uitbreiding van het Christendom ondersteund. Eenmaal had hij zich reeds in levensgevaar gebragt, door het verbranden van Heidenſche Tempels, evenwel waagde hij andermaal, op de gemelde plaats, drie koper vergulde beelden, welke de in-

(*) Men zie van hem *Deel* X. *Bladz.* 83. en 245.

(†) *De Vita B. Galli Confeſſoris Liber* I. *de miraculis ejusdem Liber* II. *in* MELCH. GOLDASTI *Rer. Alamannic. SS. aliquot vetustis Tom.* I. *pag.* 146. *ſqq. et in* MABILLON. *Act. SS. Ord. Bened. Sec.* II. *pag.* 227.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

inwoners zelfs in eene Christen Kerk, als hunne oude Beſchermgoden, aanbaden, voor het oog van eene aanzienelijke menigte in ſtukken te ſlaan, en in het Meer te werpen, nadat hij eene predikatie gehouden had, tot aanprijzing van het Christendom, want behalve het Latijn, verſtond hij ook de landtaal. Ondertusſchen bleef hij met COLUMBANUS aldaar drie jaren, en wanneer deze met zijne reisgenooten eindelijk voor de ijverige Afgodsdienaars wijken moest, kon GALLUS, die ziek was, hen naar *Italië* niet volgen; maar zijn Leeraar hield dit voor veinzerij, en verbood hem, zoo lang hij leefde, het Avondmaal te vieren, (*Misſam celebrare.*) Vervolgens herſteld zijnde, voer hij het Meer over naar het naburig *Zwitſerland*, alwaar hij eene Woestijn of Heremitagie opzocht; deze vond hij aan het riviertje *Steina*, thans *Steinach*; tusſchen hooge bergen en enge dalen, in eene ruwe plaats, waar vele wilde dieren omzworven; hier plaatſte hij een houten kruis, waar aan hij een klein doosje met *reliquiën* hing van de Maagd MARIA, en de Martelaren MAURITIUS en DESIDERIUS, en zich voor hetzelve nederwerpende bad hij God, dat hij hem hier tot zijnen dienst een verblijf wilde bereiden. Kort daar op kwam 'er een beer van den berg; aan dezen gebood GALLUS, hout in het aangeſtoken vuur te dragen; en hij gehoorzaamde; vervolgens gaf hij hem brood, en gebood hem, in den naam van CHRISTUS, dit dal te verlaten, maar op de bergen en heuvelen te blijven, zonder echter menſchen of vee te benadeelen. Op gelijke wijze verdreef hij de

duj-

duivelen, die hem ontrustten, door zijn gebed, uit dezen oord; en de menigte slangen, waar mede dezelve bezet was, verdween voor altijd. Hier sloeg hij, omtrent het jaar 613, zijne woonplaats op, waar uit allengs het vermaarde Klooster van *St. Gal*, en eindelijk de zeer rijke Abdij van dezen naam ontstaan is. Men droeg hem het Bisdom van *Constans* op, maar hij weigerde het, gelijk hij ook weigerde Abt te worden van het Klooster *Luxen*, door COLUMBANUS gesticht. Hij overleed omtrent het jaar 627, in den ouderdom van 95 jaren (*).

GALLUS draagt den naam van *Confessor* of Belijder, niet als of hij om den Godsdienst veel geleden had, maar in den meer uitgestrekten zin, omdat hij, gelijk zijn Levensbeschrijver zegt, zich zelven aan God opöfferde, en zijn kruis dagelijks op zich nam. Men heeft nog de Predikatie, welke hij, bij de inwijding van zijnen leerling, den *Diaken* JOANNES, tot Bisschop van *Constans* gehouden heeft (†). Hij begint in dezelve met de Geschiedenis der Schepping, verhaalt de Geschiedenis der oude Wereld, ook het een en ander uit de *Israëlitische* Geschiedenis; maar bijzonder staat hij stil bij de geboorte, doop, verzoeking en algemeen bij het leven en de wonderen van CHRISTUS, bij zijn lijden en op-

(*) PAGI *Crit. in ann. Baronii ad a. 627. n. 30, 31.*

(†) *S. Galli Sermo in* CANIS. *Lectt. ant. T.* I. *pag.* 781. ook onder den titel: GALLI *Conf. Christianæ doctrinæ Compendium* — CARP. BARTHIUS *recensuit, et animadversionum librum adjecit Francof.* 1623.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

opstanding, eindelijk besluit hij met het laatste oordeel, en met vermaningen daar toe betrekkelijk. De aanwezende Leeräars en Toehoorders stortten vele tranen, en zeiden, na het eindigen der preek: de Heil. Geest heeft waarlijk door den mond van dezen man gesproken. Ondertusschen is het niet meer dan een middelmatig stuk werks, en derzelver waarde bestaat voornamelijk hier in, dat GALLUS onder onkundige en onbeschaafde Toehoorders een denkbeeld van het Christendom opgaf, ten grootsten deele vrij van Bijgeloof.

KILIAN.

Eenigen tijd na heen, kwam in dezelfde VIIde eeuw een andere *Ier*, KILIAN, eigenlijk KILLIN of KYLLENA, genoemd, naar *Oostfrankenland*, alwaar hij, in het hedendaagsche *Wurtsburgsche* een' blijvenden grond tot de belijdenis van het Christendom leide. Zijn leven is door meer dan eenen Schrijver beschreven. De Schrijver van het eerste opstel (*), wordt gegist geweest te zijn de Monnik EGELWALD, niet ver van *Wurtsburg*, dien men in de XIde eeuw plaatst. Korter en beter is het verhaal van eenen anderen ongenoemden (†). Nog heeft JOAN GEORG VAN ECKHART een derde berigt van dezen vermaarden bekeerder der Heidenen ontdekt (§). KILIAN, die naar de gewoonte der *Ieren*

(*) In CAN. *lectt. Ant. T.* III. *p.* 175-179.

(†) *Passio Sanctor. Kiliani et Socior. ejusdem. l. c. pag.* 180-182.

(§) *Comment. de rebus Franciæ Orient. et Episcop. Wirceburg. Tom.* I. *pag.* 278.

ren van dezen tijd, om Bisschoppen in te wijden zonder bepaald Bisdom, die eerst in uitheemsche landen dadelijk aangesteld werden, waarschijnelijk zoodanig een Bisschop was, werd eens door de woorden van CHRISTUS getroffen: *Wie mij wil volgen, verloochene zich zelven, en neme zijn kruis op zich!* Hij overreedde dus drie Priesters, eenen *Diaken*, en zeven anderen, om, volgens zijne uitlegging van deze woorden, alles te verlaten, en CHRISTUS na te volgen. Zij gingen dan scheep, en kwamen in het binnenste van *Duitschland*, hetwelk tot het *Oostfrankische* Rijk behoorde, en nog heden *Frankenland* genoemd wordt, bij het Slot *Wurtsburg*, misschien eigenlijk *Wirzaburg*, alwaar toen GOZBERT, Hertog van *Thuringen*, zijn verblijf had; die een Heiden was, gelijk nog vele *Thuringers*, bij welken de Afgodsdienst nog steeds bleef stand grijpen, hoe zeer het Christendom, onder hunne ouder Koningen, reeds bij hen eenigen opgang gemaakt had. KILIAN, medelijden hebbende met deze verblinde Heidenen, reisde in het jaar 686 met zijne reisgenooten naar *Rome*, alwaar de Bisschop CONON hun, in naam van den Apostel PETRUS, verlof gaf, om overal den Christelijken Godsdienst te prediken. Daar op keerde KILIAN in dit land terug, met nog twee zijner medegezellen, terwijl de overigen zich in andere landen verspreidden. De bovengemelde GOZBERT was één der eersten, die zich liet doopen; maar als KILIAN hem voorhield, dat de Christen Godsdienst niet duldde, om, gelijk hij deed, in den echt met zijn overleden broe-

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

broeders weduwe te leven, leide GEILANA, deze vrouw des Hertogs, het op het leven van KILIAN toe, en liet hem en zijne beide reisgenooten, in het jaar 687 ter dood brengen, terwijl haar Gemaal te veld lag. Hier op volgden, als men de boven gewaagde Schrijvers gelooven zal, buitengewone straffen. De moordenaar verscheurde zich zelven; de aanstookster van den moord werd van een' boozen geest bezeten; haar Gemaal werd door zijne dienaren verslagen, en de *Oostfranken* verjoegen zijnen Zoon. Maar daartegen bij het graf dezer heilige mannen kregen blinden hun gezigt, dooven hun gehoor, kranken hunne gezondheid weder. Zeker is dit, dat KILIAN de bijzondere beschermheilig van het Bisdom *Wurtsburg* geworden is, hetwelk omtrent het midden der VIIIste eeuw eenen aanvang nam. BURCHARD, de eerste Bisschop van hetzelve, liet hem ter eere eene Kerk te *Wurtsburg* bouwen, en zijne beenderen met die van zijne reisgenooten daar in plaatsen, waar bij wederöm geene wonderwerken ontbraken.

WILLIBRORD, Prediker van het Christendom.

Door den ijver dezer *Ierssche* Geloofspredikers opgewekt, ging drie of vier jaren na de dood van KILIAN, de *Angelsakssische* Monnik WILLIBRORD, met elf of twaalf anderen van dit volk, over zee, hetzelfde oogmerk hebbende. ALCUIN heeft, op begeerte van zekeren Aartsbisschop, zijn leven in twee opstellen beschreven, een in onrijm (*), een in zes-

(*) *De Vita S. Willibrordi Traject. Episcopi Liber* I. *Tom.* II. *Opp. pag.* 182-194.

zesvoetige verzen (*), beide vol wonderverhalen, en meer eene Lofrede, dan eene Levensgeschiedenis. BEDA had ondertusschen reeds voor ALCUIN een volledig verhaal van deze nieuwe onderneming gegeven (†).

IV BOEK 1 Afdeel. III Hoofdst. na C. G. jaar 622. tot 814.

EGBERT, een *Angelsaksische* Monnik en *Priester*, vermaard door den roem van heiligheid, had reeds te voren, de bekeering der *Germanische* volken willen ondernemen, en zich ten dien einde te scheep begeven, maar werd door eenen hevigen storm van het voortzetten zijner reize afgeschrikt (§). WIGBERT echter, een zijner reisgezellen, zette den togt voort, en predikte twee jaren lang het Euangelie onder de *Friezen*, en aan derzelver Koning RADBOUD. Maar zijne prediking deed weinig vrucht. De Koning volhardde in het ongeloof, en WIGBERT keerde eerlang in *Ierland* terug. Eenigen tijd te voren had echter WILFRID, Aartsbisschop van *York*, op zijne reize naar *Rome*, toen hij in het jaar 677 door den Koning van *Northumberland* uit zijn Rijk verdreven was, en zich eenigen tijd bij de *Friezen* onthield, met vergunning van derzelver toenmaligen Koning ADGILLUS, aan hun het Euangelie gepredikt, en de aanzienelijksten des volks, en vele duizenden uit den gemeenen hoop, tot het Christendom bekeerd en gedoopt (**). Ook zal ELIGIUS, (ELOY,)

EGBERT, WIGBERT, WILFRID, ELIGIUS, Geloofspredikers.

(*) *Liber* II. *pag.* 197-200.

(†) *H. E. Gent. Angl. Libr.* V. *Cap.* 10. 11.

(§) BEDA *l. c. et Libr.* III. *Cap.* 27.

(**) EDDII *Vita S. Wilfridi in* MABILLON. *Act. SS. Ord.*

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

(ELOY,) Bisschop van *Noyon* en *Vermandois*, omtrent het jaar 659, onder de *Friezen* en *Vlamingers*, in den omtrek van *Antwerpen*, en langs de geheele zeekust, waar nog geen Leerar van het Christendom gepredikt had, hetzelve zeer gelukkig uitgebreid hebben (*). Deze ELIGIUS was een beroemd Goudsmit en Muntmeester des *Frankischen* Konings, die den roem van heiligheid verwierf, en om zijne uitmuntende kennis en deugd tot Bisschop verheven werd. Velen langs de zeekusten wonende volken namen, op zijne prediking, het geloof aan. Hij verdelgde hunne tempelen, verbrak hunne afgodsbeelden, en bragt, door vriendelijke en ernstige vermaningen, eene merkelijke verbetering in de zeden dezer woeste volken te weeg. Doch na zijn' dood of vertrek, schijnt de meeste hoop weder tot de oude bijgeloovigheden vervallen te zijn.

WILLIBRORD.

Ondertusschen zette EGBERT, alhoewel hij zelf zijne onderneming niet kon uitvoeren, die evenwel getrouw voort. Na de terugkomst van WIGBERT, zond hij, in het jaar 691, eenen anderen van zijne leerlingen, den Monnik WILLIBRORD, naar *Friesland*. Deze WILLIBRORD uit *Northumberland* in *Ierland* overgegaan, was in een Klooster, *Herpen* genaamd, opgevoed, en toen hij den ouderdom van twintig jaren bereikt had, tot Priester ingewijd. Men hield hem te bekwaamer, om het Euangelie onder de *Friezen* te prediken, doordien hij hunne taal

Ord. Bened. Sec. IV. P. I. *pag.* 670.

(*) AUDANI *seu* DADONIS *Vit. S. Eligii L.* II. *C.* 3.

taal ten vollen kundig was. Hij vertrok, in het gezelschap van den Diaken ADELBERT, en tien of twaalf Monniken en Abten, en landde voorspoedig aan den middelsten *Rhynmond* aan, die toen nog bij *Katwyk* in zee liep, welken stroom hij vervolgens opvoer tot aan *Trajectum*, (*Utrecht*,) hetwelk aan of ter wederzijde van denzelven gelegen was. WILLIBRORD vond hier de *Friezen*, grootendeels van het geloof weder afgevallen; de Kapel of het Kerkje, daar door den *Frankischen* Koning DAGOBERT I. gesticht, was door de ongeloovige *Friezen* weder verwoest, en de *Friesche* Koning RADBOUD toonde zich gantsch ongenegen, om de Prediking der Euängelieleere te begunstigen. WILLIBRORD, van dit alles verstendigd, vervoegde zich bij den Groothofmeester van *Frankryk*, PIPYN van *Herstal*, bij wien hij alle gewenschte ondersteuning vond; vervolgens reisde hij naar *Rome*, om van den Bisschop SERGIUS aldaar zijne goedkeuring en zegen te bekomen. Deze ontving hem minzaam, en wijdde hem, met den naam van KLEMENS, in, tot Aartsbisschop over de *Friezen*, met geen ander oogmerk, dan opdat 'er in deze landen ook een Bisdom of Aartsbisdom zou zijn, afhankelijk van den *Roomschen* Stoel.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Ondertusschen verkozen zijne medehelpers, die in *Friesland* gebleven waren, den Abt ZWITBERT, ZWITBERT eenen uit hun midden, in het jaar 693 tot hunnen Bisschop; waar toe de Bisschop WILFRID, die toen in *Mercie* leefde, hem inwijdde. Deze stichtte in de *Nederlanden* verscheidene Kerken, en begaf zich

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst na C. G. Jaar 622. tot 814.

vervolgens naar de *Boractuarien*, nakomelingen der oude *Bructeren*, die thans tusschen *Keulen* en *Hessen* woonden, en bekeerde velen van hen tot het Christendom. Maar toen zij kort daar na van de *oude Saksen*, (of bewoners van het hedendaagsch *Westfalen*,) overweldigd werden, moest ZWITBERT ook uit deze gewesten vlugten. Hij kwam toen weder bij PIPYN, die hem, op voorspraak zijner Gemalin PLECTRUDIS, een Eilandje in den *Rhyn* gaf, toen *Weerd*, en sedert *Keizersweerd* genoemd, alwaar hij een Klooster stichtte, in hetwelk hij in het jaar 713 overleden is (*). Naar de evengemelde *Saksen* waren ook twee EWALDEN, *Angelsaksische* Priesters, gereisd, om hen in het Christendom te onderwijzen; maar het volk vermoordde hen, uit vrees voor zijnen Godsdienst, eer zij bij een' der *Saksische* Vorsten komen konden, die vervolgens hunne dood, door het uitroeijen van het geheele vlek, waar zij vermoord waren geworden, gewroken heeft (†).

Vervolg van WILLIBRORD.

WILLIBRORD was, na zijne wederkomst van *Rome*, onder de *Friezen*, veel gelukkiger. PIPYN schonk hem tot den Zetel zijns Bisdoms het Slot *Wiltaburg*, dat is, de *stad der Wilten*, gelijk BEDA (§) 'er bijvoegt, in de *Gallische* taal *Trajectum* genoemd, van waar de tegenwoordige naam *Utrecht* ontstaan is. WILLIBRORD arbeidde vlijtig, aan de bekeering der volken dezer landen. Op het *Zeeuwsch* ei-

(*) BEDA *l. c. Cap.* 12. (†) BEDA *l. c. Cap.* 11.
(§) *Libr.* V. *Cap.* 12.

eiland *Walcheren*, de Ongeloovigen bezig vindende met Godsdienſtige eer te bewijzen aan het Beeld van MERKURIUS, die, naar men zegt, hier onder den naam van *Godan* of *Wodan* gediend werd, verbrak hij dit Beeld in zijnen ijver, en verweet hun hunne Afgoderij ſcherpelijk, voorts ſtichtte hij verſcheidene Kerken, onder anderen te *Heiligèrlo* of *Heilo*, alwaar nog eene Put gevonden wordt, *ſint Willibrords Put* genoemd, die, op zijn bevel, zou gegraven zijn, berucht door wonderwerken.

WILLIBRORD werd door anderen bijgeſtaan in zijnen arbeid, onder welken bijzonder voorkomt WULFRAM, Biſſchop van *Sens*, in het tegenwoordig *Frankryk*, die door zijne wonderen meer uitwerkte, dan door zijn onderwijs, als men zijn' Levensbeſchrijver zal gelooven (*). Vele *Friezen* werden gedoopt, en onder dezen de eigen Zoon van Koning RADBOUD. RADBOUD zelf was op het punt van dezen ſtap te doen, toen hem in het hoofd kwam, om WULFRAM, die hem veel van den Hemel en Hel gezegd had, te vragen: op welke van deze beide plaatſen zich zijne Koninglijke Voorvaders bevonden? WULFRAM antwoordde hem: dewijl zij geſtorven waren zonder gedoopt te zijn, kon men hen nergens dan in de Hel zoeken; waar op RADBOUD den voet uit de doopvonte terug halende, zeide: dan wil ik liever met alle mijne voorva- WULFRAM

(*) JONÆ FONTANELL. *Vita Wolframi in Act. SS. Antverp. Tom.* III. *Menſ. Mart. ad d.* 20. *Mart. et in* MABILLON *Act. SS. Ord. S. Bened. Sec.* III. P. I. *p.* 355.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

vaderen in de Hel, dan met een klein getal bedelaars in den Hemel zijn (*). Niet lang daar na keerde WULFRAM naar zijn vaderland terug, en overleed, als Monnik, in het Klooster *Fontenelle*. In het jaar 699 zal WILLIBRORD eene reize ondernomen hebben, om onder de *Deenen* het Euangelie te prediken, en in *Jutland* gekomen zijn, doch den Koning UNGUENDO ongevoelig voor zijne prediking gevonden hebben. Op zijne terugreize werd hij door ſtorm aan het eiland *Foſitesland* of *Foſetsland* geworpen, hetwelk dezen naam voerde naar eenen Afgod van dezen naam, aan wien het gewijd was, en hetwelk men voor het tegenswoordige *Helgoland* of *Heiligland* houdt, in de Noordzee, niet ver van de Kust van het Hertogdom *Sleeswyk*, zijnde dit eiland toen onderworpen aan zekeren RADBOD. Voorts ſchijnt hij zich meest te *Utrecht*, en tusſchen beiden in de Abdij van *Epternach* bij *Trier* opgehouden te hebben. Hij overleed in het jaar 737, in eenen ouderdom van meer dan 80 jaren, hebbende zijn Bisdom, door milddadige giften en geſchenken van verſcheidene Grooten, op eene aanzienlijke wijze, verrijkt, gelijk bijzonder blijkt uit zijnen uiterſten wil, die nog voorhanden is (†).

Het Chris-

Terwijl deze *Ierſche* en *Angelſakſiſche* Leerars het

(*) Deze geheele Geſchiedenis wordt, op meer dan eenen grond, in twijfel getrokken, door den Hoogleeraar KLUIT *H. Crit. Comitat. Holland. et Zeland. T.* I. P. II.

(†) *Ap.* MIRÆUM *Cod. Donatt. piar. C.* VIII. *p.* 11. Verg. WAGEN. *Vaderl. Hiſt.* I. *Deel*, *Bladz.* 378. volg.

het Christendom aan den *Rhyn*, in de *Nederlanden*, in *Duitschland* en tot in *Zwitſerland* voortplantten, bijverden zich anderen tot hetzelfde einde aan den *Donau*, en bijzonder in het hedendaagſche *Beyeren*. Omtrent het midden der VIIde eeuw leefde in het *Frankiſche* Rijk een Biſchop van eene ongenoemde plaats, EMMERAM genoemd. Deze hoorende, dat de *Avaren*, inwoners van *Pannonië*, het hedendaags *Hongaryë*, nog Heidenen waren, verliet zijn Bisdom, en ging, verzeld van een' Priester, die de Hoogduitſche taal verſtond, op reis naar *Duitschland*, om het Christendom vervolgens aan de *Avaren* bekend te maken. Eindelijk kwam hij te *Ragenisburg*, (*Regensburg*,) in *Beyeren*. De Hertog THEODO aldaar, zijn oogmerk verſtaan hebbende, prees hetzelve, maar verzocht hem tevens liever in *Beyeren* te blijven, alwaar de nieuw bekeerde inwoners onderwijs en verſterking noodig hadden, zelfs dwong hij hem met geweld, om te blijven. EMMERAM ſchikte zich naar de omſtandigheden, en werd, als het ware, de algemeene Biſchop van *Beyeren*, alwaar hij menigvuldige overblijfzelen van het Heidendom uitroeide; den Godsdienst beſtelde; leer en leven bij zijn onderwijs paarde; en binnen drie jaren eene geheele hoofdverbetering te wege bragt (*). Midden onder dezen arbeid, verzocht EMMERAM van den Hertog en het volk

tendom in Beyeren gepredikt door EMMERAM.

(*) MEGINFRID, Proost van Magdeburg op het einde der Xde eeuw, *de Vita et virtutibus B. Emmerami Liber unus in* CANIS. *Lectt. Ant. T.* III. *P.* I. *p.* 94.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

volk verlof, om eene bedevaart naar *Rome* te moeten doen. Omtrent dezen tijd was de Dochter van den Hertog door den Zoon van eenen Onderbevelhebber bezwangerd geworden, en beiden vreesden zij, wanneer de zaak openbaar werd, voor de doodstraffe. Zij namen hunnen toevlugt tot EMMERAM, wien zij te voet vielen, en om raad en hulp smeekte. De goede Bisschop vermaande tot berouw en verzoening, en was zoo goedig, dat hij hun vrijheid gaf, om hem de misdaad te last te leggen, om dus de woede des Hertogs van de jonge lieden af te wenden. Opdat echter zijne onschuld in het vervolg zou mogen blijken, verklaarde hij alles aan eenen zijner voornaamste Geestelijken, dat hij, voor het misdrijf van anderen, eene schandelijke dood wilde ondergaan, hem tevens verzoekende, den waren toedragt dezer zaak na zijne dood alöm bekend te maken. Vervolgens aanvaardde hij zijne reis naar *Rome*, wordende door geheel *Regensburg* uitgeleid met tranen en zuchten. Kort daar op zag de Dochter des Hertogs zich gehoodzaakt, den schaker van hare eer te noemen, en zij noemde EMMERAM. Haar Vader bande haar op deze bekentenis voor eeuwig ten lande uit. Maar haar Broeder, LAMPERT, besloot, zich aan den Bisschop te wreeken, en hem op den derden dag zijner reis inhalende, overlaadde hij hem, met de schrikkelijkste verwijtingen, waar op hij enkel antwoordde, met betuiging van zijne onschuld, en beroep op het oordeel van den opvolger van PETRUS. LAMPERT, zonder naar iet te luisteren, liet hem aan een' lad-

der

Zij namen hunnen toevlugt tot EMMERAM, wien zij te voet vielen.

XI. D. Bladz. 232.

Digitized by Google

Digitized by Google

der vastmaken, en hem de handen en voeten afhouwen, de oogen uitſteeken, en alle ledematen verminken. In dezen rampzaligen toeſtand hield hij niet op met zingen, tot hem de tong werd uitgeſneden, en zelfs toen ſprak hij nog met ſtandvastigheid van geest, en met voorzeggingen. Zijn dweepachtige ijver verbeeldde zich, op deze wijze, een navolger van CHRISTUS te zijn, die zijn leven voor de zonden van anderen had overgegeven. Men ſtelt zijne dood, hoewel niet zonder bedenkelijkheden, in het jaar 652. Zijn gebeente werd naar *Regensburg* gebragt, alwaar hem ter eere het Klooster, thans de Vorſtelijke Abdij, en Keizerlijk vrij Rijksſticht van *St. Emmeram* geſticht is geworden. Een Monnik uit de XIde eeuw, in het gemelde Klooster, ARNOLF, een geboren Graaf van *Cham* en *Rochburg*, heeft een afzonderlijk werk geſchreven, over de wonderwerken, door welke de heiligheid van EMMERAM bevestigd zal zijn (*).

Door RUDBERT.

RUDBERT, Biſchop van *Worms*, verkreeg zich insgelijks roem, en maakte zich verdienſtelijk, door de prediking van het Christendom, in die zelfde Gewesten, zoodat men hem den *Apostel van Beyeren* noemde (†). Hij kwam in het jaar 696 in *Beyeren*, derwaards ontboden door den Hertog THE-

(*) *De Miraculis B. Emmerami et de memoria cultorum ejus Libri duo apud* CANIS. *l. c. p.* 103-160.

(†) Men heeft van hem twee Levensbeſchrijvingen bij CANIS. *Lectt. Ant.* eene *de vita et mirac. S. Rup. T.* III, *P.* II. *p.* 282. en eene *Hist. S. Rudberti Episc. Sal. p.* 319.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

THEODO II, die zelf een Heiden was, maar eene Christen Gemalin had, en zich door hem eerlang doopen liet. Hij schonk hem eene plaats tot oprigting van den Bisschoppelijken Zetel, waar de Kerk en Stad *Saltsburg* vervolgens ontstaan is, alwaar dus RUDBERT de eerste Bisschop, gelijk de tiende na hem, ARNO, de eerste Aartsbisschop was. Kort na RUDBERT werd de *Westfrank* CORBINIANUS Bisschop te *Freysingen*, die ook veel toebragt tot het vernietigen van het Heidendom in *Beyeren*, en zeven jaren na RUDBERT in het jaar 730 overleed.

Bijzonderheden van BONIFACIUS, den Apostel der Duitschers.

Alle deze bekeerders der Heidenen uit de VIIde eeuw werden echter ver overtroffen in de volgende VIIIste eeuw, door den *Angelsaks* BONIFACIUS, die de *Apostel der Duitschers* genoemd wordt; schoon 'er voor hem reeds aanzienelijke gemeenten in *Duitschland* gesticht waren, en het nog eeuwen na hem duurde, eer geheel *Duitschland* het Christendom beleed. Ondertusschen was hij het, die door geheel *Duitschland* met onbegrijpelijken en welmeenenden ijver beschikkingen maakte omtrent den Godsdienst, Kerken en Kloosters stichtte, en zekerlijk vele verdiensten had omtrent den Godsdienst en de Zeden; maar die te gelijk den duurzamen grond leidde van de heerschappij des *Roomschen* Bisschops in de landen van *Duitschland*, en het eerste voorbeeld daar gegeven heeft, om door gezag en magt de vrijheid van spreken en leeren in Godsdienstige en Kerkelijke zaken te onderdrukken.

De

De eigene vaderlandſche naam van dezen vermaarden man was WINFRID of WUNFRID. Hij zag het eerſte levenslicht, omtrent het jaar 680, of wat later, te *Kirton*, (zamengetrokken uit *Crediton*, of *Crediantum*, of *Crediodunum*,) een ſtadje in het landſchap *Devonshire* in *Engeland*. Ongetwijfeld was hij van eene aanzienlijke afkomst, maar onbewijsbaar is het, dat hij uit een Koninklijk geſlacht afſtamde, zoo als men wel geloofd heeft. Reeds in den ouderdom van vier of vijf jaren toonde hij genegenheid voor het Kloosterleven, waar van zijn vader hem door bedreigingen en liefkoozingen poogde af te ſchrikken, maar hem echter, bij eene gevaarlijke ziekte, naar het Klooster *Adestancastre* zond, hetwelk men gelooft geweest te zijn in de tegenwoordige ſtad *Exeter* of *Excester*. Hier eenige jaren onder den Abt WOLFHARD opgevoed zijnde, bragt men hem in het Klooster *Nutſchelle*, in het Graafſchap *Southampton*, thans *Hampshire*. Hier, waar WINBERT Abt en Opziener eener ſchool was, verkreeg WINFRID een gedeelte van die geleerdheid, tot welke toenmaals in de Kloosters gelegenheid gegeven werd; dat is de eerſte beginſelen der *Latijnſche* Spraakkunde, Welſprekendheid, en het maken van Verzen, en zoo al niet eenige hiſtoriſche kundigheden, ten minſten, behalve de Geſchiedkundige Uitlegging des Bijbels, tevens de vaardigheid in deszelfs drievoudige Geeſtelijke verklaring. Met de letteröefeningen paarde hij ook handwerken, en werd ſpoedig een voorbeeld voor anderen in het waarnemen van den Regel van den Heil.

Berigten van zijne jeugd en eerſten aanleg.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Heil. BENEDICTUS. Allengs verbreidde zich de roem van zijne wetenſchap zoo zeer, dat vele Monniken uit andere Kloosters kwamen, om van hem de uitlegging der Heil. Schrift te leeren, en ook *Nonnen* hem daar over ſchriftelijk raadpleegden. Ook hield hij menigvuldige Predikatiën, in welken zijne welſprekendheid en ijver, met zachtmoedigheid getemperd, geprezen werden. In den ouderdom van omtrent dertig jaren werd hij tot Priester ingewijd. Eenigen tijd daar na, als 'er in *Weſſex* wegens zekere verſchillen eene Kerkvergadering werd gehouden, en men daar van aan den Aartsbisſchop van *Canterbury* berigt wilde geven, werd WINFRID boven anderen als afgevaardigde daar toe verkoren; ook verrigtte hij zijnen last zoo wel, dat zijn roem hooger ſteeg; gelijk hij ook de gemelde Kerkvergadering met lof bijwoonde (*).

WINFRID komt in Friesland.

De ijver, die velen in *Ierland* en *Engeland* gedreven had, om het Euängelie te prediken onder de Heidenen, ontſtak ook WINFRID, maar zijn Abt weigerde hem langen tijd verlof, om denzelven te voldoen. Eindelijk vergunde hij hem, verzeld van twee Monniken, op reis te gaan. WINFRID ging te *Lundenwich*, (*Londen*,) ſcheep, en landde omtrent het jaar 716 of 717 aan te *Dorſtet*, waar voor men *Wijk te Duurſtede* houdt; doch in ongunſtige tijds-

(*) WILLIBALDUS *de Vita S. Bonifacii Cap.* 1-4. *in* MABILLON *Act. SS. Ord. S. Bened. ſec.* III. *P.* II. *pag.* 1. *et in* CANIS. *Lect. Ant. T.* II. *P.* I. *pag.* 227-236. OTHLO *in Vita S. Bonif. in Mabill. Act. l. c. p.* 28.

tijdsomſtandigheid. Hij vond namelijk, den *Frieſchen* Koning RADBOUD, die toen nog leefde, in oorlog met KAREL MARTEL, in welken oorlog de meeste Christelijke Kerken in het *Frankisch Friesland* verwoest, derzelver Leeraren verdreven, en de Afgoden en Tempels der Heidenen weder herſteld waren. Als hij te *Utrecht* bij dezen Koning verlof verzocht, om het Christendom in zijne Landen te prediken, werd hem zulks zoo volſtrekt afgeſlagen, dat WINFRID beſloot naar zijn Land terug te keeren. Ongetwijfeld zag RADBOUD de pogingen, om het Christendom in zijne Landen uit te breiden, als eene ſtaatkunde der *Franken* aan, die, reeds gepoogd hebbende, *Friesland* onder te brengen, zich van de Christen inwoners overal meer genegenheid en minder tegenſtand ſcheenen te kunnen beloven (*).

WINFRID reist naar Rome, en ontvangt eene zending van Paus GREGORIUS II.

Niet lang na de wederkomst van WINFRID in zijn vaderland, overleed de Abt van zijn Klooster; in welke waardigheid hij, naar het ſchijnt, denzelven is opgevolgd, hoewel hij kort daar na deze waardigheid weder heeft nedergelegd, toen zijn oude ijver weder ontwaakte, om eenen nieuwen togt ter verkondiging van het Christendom onder de Heidenen te ondernemen, waar toe DAVID, Biſchop van *Winchester*, hem met eenen Brief van aanbeveling voorzag aan den *Roomſchen* Biſchop GREGORIUS II, van wien WINFRID voornemens was eene volmagt te gaan verzoeken, en met eenen anderen aan

(*) WILLIBALD *l. c. Cap.* 4.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

aan alle Vorsten, Bisschoppen, Geestelijken en andere Christenen. WINFRID kwam met zijne reisgenooten in het jaar 718 of 719 te *Rome*, alwaar hij van GREGORIUS minzaam ontvangen, en met eenige Heilige Overblijfzelen, (*Reliquiën*,) beschonken werd, waar na GREGORIUS hem eene schriftelijke volmagt ter hand stelde, om het Euängelie onder de Ongeloovigen in *Germanië* te prediken (*), dewijl WINFRID zich aan het oordeel van zijn Opperhoofd nederig onderworpen had, *door het onwankelbaar gezag van den Apostel* PETRUS, en onder de uitdrukkelijke voorwaarde, om bij de inwijding van nieuwe Christenen eenvoudig de schikkingen der *Roomsche* Kerk te volgen, welke hij hem in een bijzonder Boek, (*formula officiorum*,) schijnt medegegeven te hebben; en met belofte, als het hem aan voorschriften haperde, zich tot den Apostolischen Stoel te zullen wenden (†). Te gelijk schreef GREGORIUS Brieven, niet alleen aan de Geestelijkheid en Geloovigen (§), maar aan het gansche volk der *Thuringers* (**), als mede aan het volk van het Landschap der *Oude Saksers* (††), onder welken men de *Friezen* moet achten begrepen te zijn. Aan de eersten schreef hij, dat hij hun, naar den wil des Heilands, den heiligsten Bisschop BONIFACIUS toegezonden had, die hen doopen en op den weg der eeu-

(*) *In Epistt.* BONIFAC. *Ep.* CXVIII.
(†) WILLIBALD *l. c. Cap.* 5, 6.
(§) *Ep.* CXIX. *inter Epp. Bonifacii.*
(**) *Ep.* CXX. (††) *Ep.* CXXI.

Digitized by Google

eeuwige zaligheid geleiden zou; niet tijdelijk gewins halve; maar om hunne zielen te winnen; zij behoorden hem dus gehoor te geven, en hem als eenen Vader te eeren, ook een huis voor hem ter woning, en Kerken, waar zij bidden konden, te bouwen. Zijn tweede Brief aan de *Oudsaksen* is zamengesteld uit verscheidene Schriftuurplaatsen, die naauwelijks bij deze onbeschaafde Volken verstaanbaar konden wezen. Hij verzekert daar in zijnen geliefden Broederen, dat hij *een schuldenaar zij beide den Wijzen en Onwijzen*, en dat hij groote zorg droeg zoo wel voor de genen, die het woord der vermaning van CHRISTUS aangenomen hadden, als voor die, welke het aannemen zouden, opdat *hunne harten*, gelijk de Apostel zegt, *vertroost werden in de liefde.* Hij schreef dit, opdat niemand hen verder door verhevene redenen, (*in sublimitate dictionum*,) bedriege enz. Ook behoorden zij toe te zien, *dat niemand hen vervoerde door de Philosophie, en ijdele verleiding; want de Kinderen der Duisternis zijn listiger dan de Kinderen des Lichts.* Doch, het is bedenkelijk, of deze Brieven echt zijn, ten minsten zij kunnen niet wel reeds zoo vroeg geschreven zijn, dewijl de naam BONIFACIUS, en de titel van *Bisschop*, eerst later aan WINFRID is opgedragen.

Hij predikt het Euängelie in Thuringen.

Thuringen was thans het eerste Land, werwaards WINFRID zich begaf. Hier, schrijft WILLIBALD (*), sprak hij de voornaamsten en oudsten des volks aan,

(*) *l. c. Cap. 6.*

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

aan, en zocht hen tot betere kennis van den Godsdienst te brengen, welke zij, sedert eenigen tijd, door slechte Leerars verleid, grootendeels verloren hadden. Velen der Priesteren aldaar vereerden wel den Almagtigen God zeer ijverig; maar anderen hadden zich door hoererij bevlekt, en de kuische onthouding, welke de bedienaars des Altaars behoorden waar te nemen, verzaakt. Deze heeft hij, door Euängelische voorstellen, zoo veel hem mogelijk was, van hunne boosheid tot de regtmatige Kerkenördening terug gebragt. Deze uitdrukkingen zijn zeker vrij onbepaald, men ziet wel, dat 'er in *Thuringen* toenmaals reeds vele Christenen waren, maar niet, waar in de slechtheid der bedoelde Leeraren bestond, en men heeft vrij wat reden, om te gissen, dat de misdaad van hen en de Priesters, van welken hij spreekt, daar in bestaan hebbe, dat zij den Ongehuwden Staat der Geestelijken hebben afgekeurd.

Komt weder in Friesland, te Utrecht

Terwijl WINFRID hier mede bezig was, hoorde hij, dat RADBOUD, de Koning der *Friezen*, overleden, en *Utrecht* weder in de magt der *Franken* geraakt was. Men oordeelde, dat hij, bij dezen dood, zoo veel belang had, dat men hem Brieven toezond, in welken God gedankt werd, „ dat hij „ RADBOUD, den vijand der algemeene Kerk, als „ voor WINFRIDS voeten ter aarde geworpen „ had (*)." Hij kwam daar op in het jaar 719 of 720 weder te *Utrecht*, alwaar hij van WILLIBRORD

(*) *Ep.* BRUGGÆ *Abbatissæ inter Epistt. Bonif.* XXXV.

BRORD beleefdelijk ontvangen werd, dien hij drie jaren bijstond, in het verdelgen van Afgodstempels, het stichten van Kerken, en het prediken der Euangelieleere. — Doch, in het jaar 723, keerde hij naar *Rome*, derwaards ontboden zijnde door GREGORIUS II. die hem tot Bisschop inwijdde, en zijnen naam WINFRID, in den veelbeteekenenden *Romeinschen* naam BONIFACIUS veränderde (*), waar na hij zich zelven somtijds den titel gaf van *Universalis Ecclesiæ Legatus Germanicus, et servus sedis Apostolicæ*, dat is: *Zendeling der algemeene Kerk in Duitschland, en Dienaar des Apostolischen Stoels* (†).

Doch, voor alles moest BONIFACIUS een' eed van hulde aan den Roomschen Bisschop afleggen (§), die onder anderen ook in de verzameling van zijne Brieven staat (**), en dus luidt: „ Ik BONIFACIUS, van Gods genade Bisschop, beloove u, den zaligen PETRUS, Prins der Apostelen, en uwen plaatsvervanger, den zaligen Vader, (*Papæ*,) GREGORIUS, ook zijnen opvolgeren, bij den Vader en Zoon en Heil. Geest, de ondeelbare Drieëenheid, en bij dit uw allerheiligst ligchaam, dat ik alle geloof, en de zuiverheid des Katholijken Geloofs waarnemen, en in de eenheid van het geloof, op hetwelk ongetwijfeld de geheele zaligheid der Christenen

Zijn eed aan den Bisschop van Rome

(*) WILLIBALD *l. c. Cap. 7.*

(†) *Epist. Bonif.* VI. VIII. *cit.*

(§) OTHLO *Vita S. Bonifacii Libr.* I. *Cap.* 19, 20.

(**) *Pag.* 163.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

nen rust, met Gods hulpe, volharden wil; dat ik, op geenerlei wijze, tegen de eenheid der gemeenschappelijke en algemeene Kerk, op iemands raad, ergens in bewilligen; maar, zoo gezegd is, het geloof, mijne zuiverheid en medewerking met u, en de voordeelen uwer Kerk, wien van God den Heere, de magt om te binden en te ontbinden gegeven is, en uwen plaatsvervanger, en deszelfs opvolgers, in alle stukken, houden wil. Zoo ik ook mogt vernemen, dat eenige Bisschoppen tegen de oude voorschriften der Heilige Vaderen handelen: zal ik geene gemeenschap of verbindtenis met hen onderhouden; maar veel meer, als ik zulks weeren kan, weeren; maar zoo niet, het terstond getrouwelijk aan mijnen Apostolischen Heer melden. Indien ik, hetwelk verre van mij zij, ergens in tegen deze mijne belofte, het zij opzettelijk, of bij gelegenheid, mogt ondernemen te doen: wil ik in het eeuwig oordeel schuldig bevonden worden, en mij aan de straffe van ANANIAS en SAPPIRA schuldig houden, die zich verstout hebben, u, ook wegens hunne eigene goederen, te bedriegen of te beliegen. Dit opstel van eed heb ik, BONIFACIUS, geringe Bisschop, met eigene hand geschreven, en nadat hetzelve op uw allerheiligst ligchaam, zoo als boven te lezen is, gelegd is geweest, heb ik den eed, voor God, als getuige en rigter, gezworen; welken ik ook beloof te zullen houden." In der daad, wat men ook uitzondere, eene nieuw verzonnen proeve van de heerschzucht des Roomschen Bisschops.

CRE-

GREGORIUS voorzag hem te gelijk van Brieven van aanbeveling aan den *Frankiſchen* Vorst, KAREL MARTEL (*), ook aan de Biſſchoppen, en de overige Geestelijkheid, (*Clerus*;) als mede aan de Hertogen, Burggraven, (*Castaldos*,) en andere Graven; en in het gemeen aan de Christenen in het *Frankiſche* Rijk. Aan de Geestelijkheid en Gemeente, welke BONIFACIUS geſticht had, meldde GREGORIUS (†) zoo wel de waardigheid, als den last, welken hij aan BONIFACIUS gegeven had. Hij zou niemand, die twee echte vrouwen gehad, of die geene maagd getrouwd had, geenen ongeleerden, of gebrekkelijken, of die te voren boete had moeten doen, niemand, die in een gild of in andere burgerlijke verpligtingen ſtond, tot Geestelijken aannemen. Ook zou hij daar toe geene *Afrikanen* nemen, die zich zochten in te dringen, omdat men dezelven meermalen bevonden had *Manicheën*, of *Herdoopten*, (dat is, *Donatisten*,) te zijn. Hij moest zoeken, de vaten, goederen, en ſieraden der Kerk te vermeerderen; en van derzelver inkomſten, en de haar te beurt vallende giſten en geſchenken, vier deelen maken, voor zich zelven, voor de Geestelijken, voor de armen en vreemdelingen, en eindelijk voor den opbouw der Kerk enz. KAREL MARTEL was reeds vroeger begeerig geweest, eenen man, wiens ijver in het bekeeren der *Heſſen* en *Thuringers*, bij hem door de aanzienelijkſte *Franken*

Hij ontvangt Brieven van aanbeveling van den Roomſchen Biſſchop, als ook van KAREL MARTEL.

(*) *Int.* BONIF. *Epistt. n.* 5.

(†) *Epist.* BONIF. VIII.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ken zeer geprezen was, te leeren kennen. Maar toen BONIFACIUS ten Hove verſcheen, bragten de kunſtenarijën der valſche Leeraren en vleijers, zoo werden zij genoemd, doch misſchien waren het Biſchoppen, die niet geern zagen, dat eenige vreemdelingen zich in hun Kerkelijk Gebied tot Leeraren opwierpen, te wege, dat hij niet heel gunſtig ontvangen werd. Maar als BONIFACIUS den aanbevelingsbrief van den *Roomſchen* Biſchop vertoonde, en zich aan KAREL'S heerſchappij en beſcherming plegtig onderwierp, verkreeg hij ook van KAREL in het jaar 724 of 725 eenen Brief van vrijwaring (*), in welken aan de Heilige Heeren en Apoſtoliſche Biſchoppen, de Hertogen, Graven, en andere Bevelhebbers des Rijks, bekend gemaakt wordt, dat KAREL hem in zijne beſcherming, (*Mundeburde*, *Mundeburgium*, *Momboirſchap*,) genomen had, en dat zij dus te zorgen hadden, dat hij alle veiligheid en onderſteuning genoot. Ook erkende BONIFACIUS, lang daar na, nog (†), dat hij, zonder deze beſcherming van den *Frankiſchen* Vorst, het volk niet regeeren, noch de Prieſters, Kerkedienaars, Monniken of Nonnen verdedigen, noch zelfs de Afgodiſche gebruiken der Heidenen beletten kon.

Wijze van de Heidenen te bekeeren.

Het ontbrak BONIFACIUS ook niet aan raad van kundige mannen, hoe hij zich, in het bekeeren der Heidenen, had te gedragen. Bijzonder is hier voor ons de Brief van DANIEL, Biſchop van *Wincheſter*, welke onder den naam van den *Katechetiſchen* be-

(*) BONIF. *Ep.* 32. (†) *Ep.* 3.

bekend is (*), ten hoogſten belangrijk. BONIFACIUS moest, zijns oordeels, „ juist zijn werk niet „ maken, om den Ongeloovigen, de ongegrondheid „ der geſlachtrekening hunner valſche Goden aan „ te toonen. Hij moest hun toegeven, dat zij „ echt zijn kon; doch daar uit dan afleiden, dat „ deze Goden een begin gehad hadden. Voorts „ moest hij hen vragen, of zij meenden, dat de „ Wereld een begin gehad had, of niet? Zeiden „ zij ja; dan moest hij onderzoeken, wie dezelve „ geſchapen had? en aantoonen, dat niet een van „ hunne in den tijd gewordene Goden, met grond, „ voor den Schepper der Wereld kon gehouden „ worden. Wilden zij zeggen, dat de Wereld „ eeuwig was; dan moest hij zulks met alle gron- „ den wederleggen, en hen, bij voorbeeld, vragen: „ wie de Wereld beſtuurde, eer 'er hunne Goden „ waren? Wie den eerſten hunner Goden of Go- „ dinnen had voortgebragt? Of 'er nog Goden „ voortgebragt werden? en zoo neen; waaröm niet? „ zoo ja; of dan het getal der Goden niet reeds „ onëindig geworden ware? Wie de magtigſte on- „ der alle deze Goden ware? en zoo dit onzeker „ geöordeeld werd; hoe veel gevaar men dan niet „ liep, om, door het eeren van den minderen, „ den meerderen te hoonen? Of zij hunne Goden „ dienden, om hier, of om hier namaals gelukkig „ te worden? Zoo het eerſte, waar in toch de „ Heidenen gelukkiger waren dan de Christenen? „ Wat

(*) *Inter Epistt.* BONIFACII *Ep.* LXVII.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622 tot 814.

„ Wat voordeel zij toch den Goden, door hunne
„ offeränden, aanbragten, die alles onder hun ge-
„ bied hadden? En beheerschten de Goden alles;
„ waaröm lieten zij de Heidenen dan door de Chris-
„ tenen overweldigen? Behoefden zij de Goden;
„ waaröm verkoren zij 'er geene magtiger? Be-
„ hoefden zij 'er geenen; waaröm offerden zij dan?
„ Zulke en vele dergelijke vragen moest hij hun
„ doen, niet op eene verwijtende en tergende, maar
„ op eene vriendelijke en zachtzinnige wijze; som-
„ tijds de Christelijke leere tegen hunne Bijgeloo-
„ vigheden overstellende, opdat zij eer beschaamd
„ dan verbitterd mogten worden. Wijders moest
„ de Geloofsprediker hier op aandringen, hoe toch
„ de Goden konden geöordeeld worden, de regt-
„ vaardigen, in dit leven, te beloonen, en de on-
„ regtvaardigen te straffen; daar zij de Christenen,
„ die hunne Beelden alömme omverre wierpen, en
„ de ganssche Wereld van hunnen dienst afkeerig
„ maakten, ongestraft lieten? Waar het voorts bij
„ toekwam, dat de Christenen vruchtbare landen,
„ wijn en olie in overvloed voortbrengende, beza-
„ ten, terwijl de Heidenen, daar en tegen, in eenen
„ kouden en dorren hoek des aardbodems, ge-
„ plaatst waren? Hij moest hun ook voorhouden,
„ dat de Christenen de ganssche Wereld regeerden,
„ daar de Heidenen gering van getal en magt wa-
„ ren. Dat deze groote verändering te weeg was
„ gebragt, sedert de komst van CHRISTUS, voor
„ wiens tijd de Heidenen groot gebied in handen
„ gehad hadden enz." Of BONIFACIUS dezen raad

ge-

gevolgd hebbe, kan men niet zeggen; zelfs ſchijnt hij, in zijnen ijver, zonder eenige voorbereiding, tegen den Afgodsdienst uitgevaren te zijn. Toen hij weder bij de *Heſſen* gekomen was, vond hij onder hen wel vele Christenen, maar ook velen, die heimelijk of openlijk den Afgoden offerden, waarzeggerijën en tooverkunſten aanhielden, en over het geheel eene vermenging der beide Godsdienſten. Op zekere plaats, zegt WILLIBALD (*), *Gaesmare* geheeten, (waarſchijnelijk het dorp *Geismar* in *Nederheſſen*,) was een verbazend groote eikeboom, welke van de Heidenen *Jupiters-eik* genoemd werd. Dezen ondernam BONIFACIUS, in tegenwoordigheid van eene groote menigte Heidenen, om te houwen; ook ſpleet de boom wonderbaarlijk in vier deelen van gelijke lengte, zonder dat zijne reisgenooten hem de hand behoefden te leenen. De aanſchouwers, die hem eerst de dood gedreigd hadden, werden, toen zij de heilige eik zagen vallen, tot het Geloof overgehaald. BONIFACIUS bouwde van het hout des booms eene Kapel, welke hij aan den Heiligen PETRUS wijdde.

Hij reist naar Thuringen.

Uit *Heſſenland* ging BONIFACIUS, waarſchijnelijk na het jaar 725, weder naar *Thuringen*, alwaar, volgens WILLIBALD (†), nadat de magt der *Frankiſche* Koningen verzwakt was, het volk zich aan de heerſchappij der *Sakſen* had onderworpen, waar door ook het zuivere Christendom ophield, en valſche Broeders het volk verleidden. Zonder dat ons na-

(*) *l. c. Cap.* 8. *p.* 241. (†) *l. c.* 8.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

nader verklaard wordt, hoedanigen deze zoogenaamde valsche Broeders waren: of zulke Leeräars, die het Heidendom met het Christendom wisten te vereenigen; of die vrijër leefden, dan de *Roomsche* Bisschoppen en hunne afhangelingen geern zagen. Maar zoo dra de *Frankische* Vorsten PIPYN van *Herstal* en KAREL MARTEL, zich weder meester van *Thuringen* maakten, kon ook het Christendom in dat land weder verder uitgebreid worden. Onder deze voordeelige omstandigheden, wendde zich BONIFACIUS, met een goed gevolg, aan de voornaamste Heeren van *Thuringen*, maar, vervolgt WILLIBALD, onder den naam van Godsdienst, hadden de valsche Broeders eenen zeer grooten Ketterschen aanhang gesticht, waar toe hoereerders en echtbrekers behoorden, die den hevigsten aanval op de mannen Gods waagden; maar door de ware leer wederlegd, den verdienden loon ontvongen. Hier komt men weder op het vermoeden, dat deze zoogenaamde valsche Broeders zulken waren, die den Ongehuwden Staat der Geestelijken afkeurden, en zich aan het verbod des huwelijks niet kreunden, te meer, omdat deze Schrijver (*), BONIFACIUS vervolgens prijst, dat hij in *Oostfranken* de ongeöorloofde verbindtenis der Geestelijken met echte vrouwen gescheiden heeft. Na derzelver beteugeling predikte BONIFACIUS in *Thuringen* met nog grooter voorspoed, en stichtte verscheidene Kloosters en Kerken. Ook ontbood hij uit zijn va-

(*) *l. c. Cap.* 9.

vaderland nog verſcheidene medehelpers, onder welken genoemd worden BURCHARD en LULLUS, WILLIBALD, en WUNNIBALD zijn, Broeder; WITTA, (uit WIGBERT zamengetrokken,) en GREGORIUS; ook vrouwen, CHUNIGILD en hare Dochter BERATHGIT, die beide zoo veel kundigheden bezaten, dat hij haar tot leerareſſen aanſtelde, waarſchijnlijk voor Nonnen, of om de vrouwen onder de Heidenen te leeren; CHUNITRUD, die hij naar *Beyeren* zond, om het zaad des Goddelijken Woords te ſtrooijen; TECLA, LIOBA, en WALTPURGIS, hare Zuster enz. (*).

Zijne Briefwisſeling met Engelſchen en met GREGORIUS II.

Ook onderhield BONIFACIUS Briefwisſeling op *Engeland*, bijzonder met EADBURGA, Abdis van het Klooster *Winimburn*, aan welke hij een' zilveren ſtift, wat fluweel, en herst zond (†), zij zond hem Geestelijke Boeken (§); hij verzocht haar ook, om hem de Brieven van zijnen Heer, den Apostel PETRUS, met gouden letters af te ſchrijven, opdat deze heilige ſchriften voor de oogen der vleeschgezinden te meer eerbied, gedurende zijn prediken, verkrijgen mogten. In deze en in meer andere Brieven noemt hij zich *ſervus ſervorum Dei*, *Knecht der Knechten Gods*, welke nederige tijtel, gevolgelijk, toen nog niet bijzonder eigen was aan de Biſchoppen van *Rome*. Andere Biſchoppen maakten 'er ook gebruik van, of in denzelfden zin noemden zij zich: *Dei famulorum famulus*, *ſanctæ plebis famulus* enz. Aan dezelfde Abdis verhaalt

(*) WILLIBALD *l. c.* OTHLO *l. c. Libr.* I. *Cap.* 25.
(†) BONIF. *Ep.* VII. (§) *Ep.* XIV.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

haalt BONIFACIUS de zeldzame gezigten, welke een opgewekte uit de dooden in de andere Wereld gehad zal hebben (*). Meermalen raadpleegde hij den *Roomſchen* Biſſchop GREGORIUS II, over voorkomende omſtandigheden; waar op deze hem antwoordde (†), hem prijzende, dat hij zich tot den Apoſtel PETRUS gewend had: Eigenlijk moesten geene nabloedverwanten met malkanderen trouwen; maar dewijl men met eene barbaarſche natie niet te ſtreng te werk moest gaan, zou het huwelijk na den vierden graad, (*post quartam generationem*,) geoorloofd zijn. Als een Priester van het volk beſchuldigd wordt, en 'er kunnen geene geloofwaardige getuigen tegen hem bijgebragt worden, dan zal hij zich door eenen eed regtvaardigen, en ook zijn ambt behouden. Wie van eenen Biſſchop de vorming ontvangen heeft, behoeft ze niet nog eens te ontvangen. Bij het vieren van het Avondmaal moet maar één drinkbeker gebruikt worden, omdat CHRISTUS 'er maar een' gebruikt heeft. Men mag geen offervleesch eten, alſchoon 'er het teeken des kruis over gemaakt is. Kinderen, die door hunne ouders al vroeg in een Klooster gebragt zijn, mogen hetzelve niet verlaten, als zij mondig zijn geworden. Eenige overſpelige Priesters hadden Heidenen gedoopt, zonder die eene Geloofsbelijdenis af te nemen; dezen behooren niet weder gedoopt te worden, indien zij in den naam der Drieëenheid gedoopt zijn; maar zij moeten vlijtig onderwezen wor-

(*) *Ep.* XX. (†) *Ep.* CXXVI.

Digitized by Google

worden. Zulke kinderen, die men aan hunne ouders ontnomen heeft, moeten gedoopt worden, als men geene getuigen vindt, dat zij reeds gedoopt zijn. Aan de melaatschen kan men het Avondmaal mededeelen, als zij geloovige Christenen zijn; maar zij mogen met gezonde menschen niet eten. Uit eene Kerk of Klooster te vluchten, waar eene besmettelijke ziekte is ingeslopen, zou zeer dwaas zijn, dewijl men Gods hand niet ontvlieden kan. Eindelijk wordt aan BONIFACIUS vergund, met ondeugende Priesters of Bisschoppen, als zij maar geene Ketters zijn, te spreken en te eten, opdat zij te ligter bekeerd kunnen worden.

Hij wordt Aartsbisschop.

Na de dood van GREGORIUS II, zond deszelfs opvolger GREGORIUS III aan BONIFACIUS, die hem dezelfde gehoorzaamheid als aan zijnen voorzaat beloofde, behalven andere Geschenken en *Reliquiën* van Heiligen, den Aartsbisschoppelijken Mantel (*). In eenen Brief van het jaar 732 (†) noemt GREGORIUS dit het Geschenk van den Heiligen Mantel, maar van welken hij geen gebruik moest maken, dan wanneer hij het Avondmaal bediende, (*Missarum Solemnia*,) of wanneer hij eenen Bisschop inwijdde. Hem werd echter geen bijzonder Regtsgebied als Aartsbisschop toegewezen, veel meer was dit een eerbewijs, hetwelk hem in het algemeen tot een Opperöpziener der Christelijke Gemeenten in *Duitschland* maakte.

Hij reist

Door deze belooning aangespoord, stichtte hij weder

(*) WILLIB. *l. c. Cap.* 8. (†) *Ep.* CXXII.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814.

der nieuwe Kerken en Kloosters, waar na hij in het jaar 733 naar *Beyeren* reisde, alwaar HUGBERT thans Hertog was, en waar BONIFACIUS niet alleen als Leeraar omreisde, maar ook den toeſtand der Gemeenten aldaar onderzocht. Zijn ijver, zegt WILLIBALD, werd door de kracht des Heeren zoo gewapend, dat hij eenen door Ketterſche boosheid bedrogenen Scheurmaker, EHRENWULF, volgens de Kerkewetten, veröordeelde en ſtrafte, en het volk van de verkeerde Afgoderij van deze partij aftrok. Breeder verhaalt een ander Schrijver (*), dat BONIFACIUS ARIOVOLIPHO, (waarſchijnelijk vervormd uit EHRENWULF,) die in waardigheid en gezag boven anderen uitſtak, en dergelijke Priesters, die, naar geld en eer begeerig, knechten der wellusten waren, en die, onder voorwendſel van Godsdienst, de kudde Gods mishandelden, den Godsdienst verboden, en ieder een' vermaand heeft, hen voor booswichten te houden, alle verkeering met hen te mijden, en hen niet eens voor de Regtbanken toe te laten, maar in hunne plaats had hij Priesters aangeſteld, die de Schapen van CHRISTUS met hemelſche weide gevoed, een deugdzaam voorbeeld gegeven, en de Heilige Schrift onöphoudelijk gelezen hebben. Ondertusſchen wordt niet gezegd, waar in eigenlijk de Ketterij van deze partij beſtond, waarom men het niemand kwalijk kan nemen, die hier in BONIFACIUS een' heerschzuchtigen gevolmagtigden van *Rome* beſchouwt, die alles onderdrukt, wat

naar Beyeren.

(*) AVENTINUS *Annal. Bojor. L.* III. *C.* 8.

wat zich niet aan de bevelen van zijnen Opperheer onderwerpen wilde. De Bisschop van *Rome* had hem, bij het overzenden van den Aartsbisschoppelijken Mantel, tevens het regt gegeven, om Bisschoppen aan te stellen, en de dwalenden op den regten weg te brengen (*), ook beval hij hem, die van Heidenen gedoopt waren, weder te doopen in den naam der Drieëenheid. Hij zou volstrekt niet toelaten, dat sommigen, gelijk hij hem gemeld had, wilde, en nog anderen, tamme paarden aten. Overledene Christenen, als zij niet godloos geweest waren, zou hij in de openlijke gebeden laten gedenken. Zoo mogelijk, zou hij zorg dragen, dat niemand, wiens vrouw gestorven was, 'er nog twee name. Wie zijn' Vader of Broeder, zijne Moeder of Zuster, had omgebragt, zou voor zijn overige leven niet tot het H. Avondmaal toegelaten worden, behalven in zijn sterfuur. Hij zou ook geen vleesch eten, of wijn drinken; en op den tweeden, vierden en zesden dag der week vasten, en op deze wijze, onder tranen, zijne misdaad uitdelgen. Eindelijk moesten Christenen, die hunne lijfëigenen aan de Heidenen tot slachtöffers verkochten, met dezelfde boete, als de moordenaars, gestraft worden.

BONIFACIUS reist weder naar Rome, en komt van daar in

In het jaar 738 reisde BONIFACIUS voor de derde maal naar *Rome*, om zijne verbindtenis met GREGORIUS III. nog vaster toe te halen, en zich aan de voorbidding der Heiligen aldaar aan te bevelen. Hij werd hier treffelijk onthaald, en met vele Geschenken

(*) *Inter* BONIF. *Epistt.* CXXII.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ken en *Reliquiën* beſchonken, ook gaf hem GREGORIUS bij zijne terugreis eenen Brief mede aan verſcheidene *Duitſche* Volkeren. Teruggekeerd zijnde, werd BONIFACIUS door ODELO, Hertog in *Beyeren*, verzocht, eene poos in dit land te blijven, zoo als hij deed; hij predikte, bezocht de Gemeenten, en dreef derzelver verleiders weg, die zich voor Biſchoppen en Priesters uitgaven, en welke WILLIBALD weder van Ketterij en Hoererij beſchuldigt; ook verdeelde hij, met bewilliging van den Hertog, geheel *Beyeren* in vier Kerspels, (*Parochiæ*,) over welke hij vier Biſchoppen aanſtelde, waar door het gezag van den Biſchop van *Rome* meer en meer gevestigd werd, waaröm ook GREGORIUS hem hoogelijk prees, dat hij zijne bevelen was naargekomen, en hem nadrukkelijk aanbeval, om toch in *Beyeren* alles naar de leere der H. *Roomſche* Kerk in te rigten.

Beyeren, waar hij Bisdommen ſticht

IJverig was BONIFACIUS, om aan deze oogmerken des *Roomſchen* Biſchops te voldoen, ten welken einde hij ook verſcheidene Kerkvergaderingen hield, van welke de eerſte geſteld wordt, in het jaar 740 (*), ook ſtichtte hij om dezen tijd het Bisdom van *Eichſtad* in *Frankenland*, waar zijn Zusters Zoon WILLIBALD tot Biſchop werd aangeſteld, en kort daar na, in het jaar 741, nog drie anderen, waar van hij in eenen Brief kennis geeft aan ZACHARIAS, die in dat jaar GREGORIUS III opvolgde (†), in

Hij houdt Kerkvergaderingen enz.

(*) ECKHART *Rer. Franc. L.* XXII. *T.* I. *p.* 378.
(†) *Epist.* CXXXII.

in welken Brief hij dezen Biſſchop van zijne gehoorzaamheid verzekert, zoo als hij die bewezen had aan zijne voorzaten, en hem tevens om zijnen raad en bevel omtrent zekere zaken verzoekt. De *Frankiſche* Hertog KAROLOMAN had hem verzocht, in zijn Rijk, *Oostfranken*, eene *Synode* te houden, en de Kerkelijke tucht, (*Eccleſiastica Religio*,) te herſtellen, waar aan in geen 70 jaren de hand gehouden was. Thans waren onder de *Franken* de meeste Bisdommen met gierige Leeken, of overſpelige Geestelijken, Hoereerders, en Tolbedienden, enkel gewins halve bezet; onder de Kerkebedienden waren 'er, die nog vier of vijf bijzitten hielden, en onder de Biſſchoppen dronkaarts, vechters, en jagers, die zelfs in de legers vechtende, het bloed van Heidenen en Christenen vergoten. Om deze allen te bedwingen en af te zetten, had hij de beſlisſing van den Apostoliſchen Stoel noodig. BONIFACIUS wenschte verders, naar het bevel van GREGORIUS III, eenen zijner Priesteren tot zijn' opvolger aan te ſtellen, maar dewijl deszelfs Broeder een' Oom van den Vorst had omgebragt, verzocht hij, dat ZACHARIAS hem daaromtrent raad gaf, om den Vorst niet te ergeren. Eindelijk klaagt hij over eenige ergerlijke tooneelen, die van *Rome*, tot zijne beſchaming, verhaald werden. De voorgemelde Biſſchop GREGORIUS zou een' voornamen Leek vergund hebben, de weduwe van zijnen Oom te trouwen. Sommigen vertelden ook, dat zij jaarlijks te *Rome*, op den eerſten *Januarij*, bij dag en nacht Heidenſche gebruiken gezien hadden; verders wijven,

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ven, die, op de Heidenſche wijze, zekere banden aan handen en voeten droegen, die zij ook te koop aanboden. Zelfs kwamen 'er *Frankiſche* Biſchoppen van *Rome* terug, die, ſchoon in overſpel en hoererij levende, echter verzekerden, dat de Apoſtoliſche Stoel hen in hunne ambten bevestigd had, hetwelk hij niet gelooven kon. Eindelijk voegde BONIFACIUS bij zijnen Brief, ten teeken van zijne liefde en gehoorzaamheid, eenige geſchenken, een laken, en wat goud en zilver (*).

Op deze vragen antwoordde ZACHARIAS (†), als hij op verzoek van KAROLOMAN eene *Synode* zou houden, moest hij volſtrekt niemand der ondeugende Biſchoppen, Prieſters en Kerkedienaren, in hun ambt laten blijven. Zijn verzoek omtrent eenen opvolger werd hem afgeſlagen, alleen werd hem vergund, in zijn ſterfuur iemand daar toe te benoemen. Daartegen ontkent ZACHARIAS, dat zijn voorzaat vrijheid zou vergund hebben tot een bloedſchendig huwelijk, en meldt, dat hij de Heidenſche gebruiken, die door aanſtoken des Duivels te *Rome* weder doorgebroken waren, terſtond beteugeld had.

Kerkvergadering in het jaar 742.

Thans volgde de meergemelde *Synode* of Kerkvergadering, in het jaar 742, zonder dat wij weten, in welke ſtad van *Frankryk*, maar onder voorzitting van KAROLOMAN (§). In de Inleiding van derzelver beſluiten zegt KAROLOMAN, dat hij op raad zij-

(*) BONIFAC. *Ep.* CXXXII. (†) *Ep.* CXLII.

(§) Derzelver Beſluiten ſtaan bij OTHLO. *L.* I. *C.* 42. in BONIFAC. *Ep.* LXXVIII. enz.

Digitized by Google

zijner Bisschoppen, (*Servi Dei*,) en wereldlijke ſtanden, (*Optimates*,) de Bisschoppen van zijn Rijk met de Priesteren bijëengeroepen had — opdat zij hem raden mogten, hoe de Goddelijke wet en de Kerketucht herſteld, en de Christenen tot hunner zielen zaligheid geraken; maar niet, door valſche Priesteren verleid, omkomen mogten. Volgens hunnen raad, vervolgt de Vorst, had hij in de ſteden Bisschoppen aangeſteld, en over hen den Aartsbisschop BONIFACIUS, den afgevaardigden van den Heil. PETRUS, (*Miſſus S. Petri*;) en ook belast, dat 'er, jaarlijks, in zijne tegenwoordigheid, ten beste der Kerke en van den Godsdienst, eene *Synode* zou gehouden worden. Onder de overige zes *Beſluiten* of Kerkregels dezer vergadering, verdient de *vijfde* hier eene plaats, waar in bevolen wordt, dat elk Bisschop in zijn Kerspel, volgens de Kerkewetten, en met hulp van den *Graaf*, (*Gravio*, die de Koninklijke Rigter was,) als verdediger der Kerk, zorg had te dragen, dat het volk geene Heidensche gebruiken, (*paganiæ*,) onderhield; het zij dan doodenöffers, of waarzeggerijën, en wigchelarijën, of tooverijën, of offers, welke dwaze menschen bij de Kerken, op Heidensche wijze, onder den naam van Heilige Martelaren en Belijders bragten, en daar door God en zijne Heiligen tot toorn verwekten; het zij die Godlooze vuren, welke *Niedfeor*, (of *Noodvuren*,) genoemd worden (*).

Ter-

(*) Men zie over dit *Noodvuur* WAGENAAR *Vaderl. Hist.* I. *Deel*, *Bladz.* 395.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Andere Kerkvergadering in het jaar 743.

Terstond in het volgende jaar 743 werd weder eene Kerkvergadering gehouden te *Liptinæ*, waar voor men *Lestines*, een vlek in *Henegouwen*, houdt, op welke BONIFACIUS tegenwoordig was, en KAROLOMAN voorzat. In het *vierde* van derzelver vier *Besluiten* (*) wordt eene boete gesteld van vijftien goudguldens, op het waarnemen van Heidensche gebruiken. Ook is 'er een lijst achtergevoegd van zulke Heidensche Bijgeloovigheden, (*Indiculus Superstitionum et Paganiarum.*) Onder dezelven staan de volgende: *de sacrilegio ad sepulchra mortuorum*, als men met de overledenen hunne gereedschappen, wapenen en schatten begroef, hunne paarden doodde, en zelfs hunne vrouwen dwong, om zich zelven het leven te benemen; *de sacrilegio super defunctos, id est Dadsisas*, misschien van doodmalen; *de spurcalibus in Februario*, van zeker Feest in *Februarij*, welke maand nog in *Nedersaksen Sporkel*, bij de Nederlanders *Sprokkelmaand* genoemd wordt, op hetwelk een wild zwijn geslacht werd; *de sacris silvarum, quæ Nimidas vocant*, welk laatste geächt wordt, ontstaan te zijn uit *Niunhida* of *Nunhida*, een offer van *negen menschenhoofden*, hetwelk in de bosschen geöfferd werd; *de sacris Mercurii vel Jovis*, waarschijnlijk de vereering der Duitsche Afgoden THOR en WODAN, die hier met *Romeinsche* verwisseld worden; *de sacrificio, quod fit alicui Sancto*, slachtöffers bij de Graven der Hei-

(*) In BONIFAC. *Episst. l. c. ap.* BALUZ. *Capitull. Regg. Franc. T.* I. *p.* 149. HARD. *Act. Conc. T.* III. *p.* 1921.

Heiligen, *de phijlacteriis et ligaturis*, toovermiddelen en banden, van metaal, hout, of andere ſtoffe, welke om den hals gedragen werden, om ongeluk af te wenden; *de obſervatione pagana in foco, vel obſervatione alicujus rei*, teekenen uit het vuur op den haard, of andere teekenen omtrent den uitſlag eener zaak; *de lunæ defectione, quod dicunt vincelunæ*, wanneer aan de tanende maan overwinning over haren gewaanden vijand werd toegeroepen; *de ſimulacro de conſparſa farina*, uit meel gebakken afgodsbeelden; *de eo quod credunt, quia foeninæ lunam comendent, quod poſſint corda hominum tollere juxta paganos*, dat de Tooverhekſen de maan gebieden, en dat zij levende menſchen het hart verteeren kunnen enz.

Nog is als een aanhangſel bij de *Beſluiten* dezer vergadering gevoegd een Formulier van *verzaking des Duivels*, (*abrenunciatio diaboli*,) en eene *Geloofsbelijdenis* (*), hetwelk in de oud *Frankiſche* taal dus luidt: De Doopeling werd gevraagd: *Forſachiſtu*, (verzaakt gij,) *Diabolæ?* en hij antwoordde: *Ec* (Ik) *forſacho Diabolæ.* Verder: *End allum Diabol gelde?* (en al het duivelsch gild of gezelſchap?) Antw: *End ec forſacho allum Diabol gelde.* Eindelijk: *End allum Diaboles wercum?* (werken.) Antw. *End ec forſacho allum Diaboles Wercum end Wordum*, (woorden.) *Thunaer*, (THOR,) *ende Woden*, (WODAN,) *end Saxn*

(*) Ook te vinden in ECKHART *de Reb. Franc. Or. Tom.* I. *pag.* 440.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Saxn Ote, (*Sakſiſchen* OTHIN,) *ende allum them Unholdum*, (alle booze Geesten,) *the hira genotas ſint*, (die hunne medegenooten zijn.) Daar op werd hij naar zijn Geloof gevraagd: *Gelobistu in Got almehtigan Fadaer?* Antw. *Ec gelobo in Got almehtigan Fadaer. Gelobistu in Christ Gotes Suno? Ec gelobo in Christ Gotes Suno. Gelobestu in Halogan Gast? Ec gelobo in Halogan Gast.*

IJver van BONIFACIUS tegen de zoogenoemde Ketterijën van ADELBERT en KLEMENS.

Wij hebben reeds, herhaalde keeren, gezien, dat BONIFACIUS moeite had met zekere Leeraren, die door zijne Levensbeſchrijvers valſche Broeders, volksverleiders, ontuchtige en overſpelige Priesters, Ketters enz. genoemd worden, en tevens opgemerkt, dat 'er niet weinig reden van vermoeden is, dat de grootſte misdaad dezer zoo kwalijk beruchte lieden daar in beſtaan hebbe, dat zij zich niet gereedelijk aan de Geestelijke heerſchappij van BONIFACIUS en van den Roomſchen Bisſchop hebben willen onderwerpen. Thans beſchuldigde hij weder bij ZACHARIAS twee Priesters of Bisſchoppen, ADELBERT en KLEMENT (*).

ADELBERT, (waarſchijnlijk dezelfde naam met ALBERT,) was een *Galliër* of *Westfrank*, want BONIFACIUS verwisſelt meermalen deze namen. Deze man, ſchrijft BONIFACIUS aan ZACHARIAS, had zoo veel ingang bij de menſchen gevonden, dat zij zeiden, dat BONIFACIUS hun in hem eenen zeer heiligen Apostel, eenen Voorbidder en Leeraar, die rijk was in deugden en wonderen, ontnomen had. Maar

(*) *Epist.* CXXXVIII.

Maar hij was reeds in zijne vroegere jaren een huichelaar geweest, die voorgaf, dat een Engel, in menschelijke gedaante, van de einden der aarde af, hem *Reliquiën* van wonderbare maar onzekere Heiligheid had aangebragt, en sedert kon hij van God alles verkrijgen, wat hij begeerde. Door deze huichelarij was hij, volgens de voorzegging des Apostels, in de huizen ingeslopen, en had de vrouwtjes, die met zonden beladen zijn, gevangen weggesleept, als ook eene menigte boeren, die hem voor een' man van Apostolische heiligheid en een' grooten wonderdoener hielden. Vervolgens had hij ongeleerde Bisschoppen omgekocht, die hem, tegen de Kerkewetten, geheel onbepaald, (*absolute*,) tot Bisschop gewijd hadden. Eindelijk was hij zoo trotsch geworden, dat hij zich zelven den Apostelen gelijk geächt, en het voor zich onwaardig gerekend hebbe, eene Kerk op den naam der Apostelen en Martelaren in te wijden. Hij had de menschen gevraagd, wat zij met hunne bedevaarten naar de Graven der Apostelen bedoelden? Vervolgens had hij tot zijne eigene eer bedehuizen ingewijd, kleine kruisjes en bedehuizen op de velden, bij bronnen, en waar het hem behaagde, opgerigt, en aldaar openbare gebeden laten houden, zoo dat groote hoopen volks, met verächting der overige Bisschoppen, en der oude Kerken, op die plaatsen bijëen kwamen, zeggende: „ De verdiensten van den Heiligen ADELBERT zullen ons helpen!" Hij had zijn haar en nagels aan de menschen gegeven, om ze te verëeren, en tevens met de *Reliquiën* van den Heil. PETRUS te

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

dragen. Ja, zijne Godslastering was zoo ver gegaan, dat hij tot het volk, hetwelk voor hem nederviel, en hem zijne zonde wilde belijden, gezegd hebbe: „Ik ken alle uwe zonden, en uwe geheimen; het „is niet noodig, die te belijden; uwe voorgaande „zonden zijn u vergeven; keert gerust en vrijge„ſproken naar huis."

Van den anderen Ketter, KLEMENS, een *Schot* of *Ier*, (*Scotus*,) meldt BONIFACIUS aan den *Roomſchen* Biſchop, dat hij zich tegen de *Roomſche* Kerk verzette, de Kerkewetten verwierp, en de Schriften der Heilige Vaderen, HIËRONYMUS, AUGUSTINUS, en GREGORIUS, wederleide. Met verachting der *Synodale regten* beweerde hij, alhoewel hij twee Zonen in overſpel geteeld had, evenwel een waar Christelijk Biſchop te kunnen zijn. Hij voerde het Jodendom in, door te leeren, dat ieder Christen geregtigd was, zijn overledenen Broeders weduwe te trouwen, als hij wilde. Hij beweerde ook, tegen het geloof der Heiligen, dat CHRISTUS, bij zijne nederdaling ter helle, allen, die daar gevangen lagen, geloovigen en ongeloovigen, vereerders van God en Afgodendienaars, daar uit verlost heeft. Eindelijk leerde hij ook nog vele andere verſchrikkelijke dingen tegen de *Prædestinatie* van God, en tegen het Geloof der *Katholijke* Kerk. BONIFACIUS verzocht den Roomſchen Biſchop hem tegen deze voorloopers van den Antichrist bij te ſtaan, en het door een' Brief bij KAROLOMAN daar toe te brengen, dat zij beiden in de gevangenis geworpen mogten worden; dat niemand met hen gemeenſchap

mogt

mogt hebben, om door het zuurdeeg hunner leere niet verder besmet te worden; maar dat zij aan den Satan overgeleverd werden, tot verderf des vleesches, opdat de geest behouden worde in den dag van CHRISTUS; en opdat zij, dewijl zij naar de Gemeente niet hooren wilden, van de Christenen als Heidenen en Tollenaren geächt mogten worden, tot zij leeren niet langer te lasteren, en den rok van CHRISTUS te scheuren.

Bij deze beschuldigingen kwamen naderhand nog ergerlijke schriften, welke BONIFACIUS, door zijnen afgevaardigden, ten nadeele van ADELBERT, aan den Roomschen Bisschop liet ter hand stellen. Het eerste was eene Levensbeschrijving van ADELBERT, van welk slechts een klein begin bewaard is gebleven, waar in gezegd wordt, dat hem de genade Gods reeds in moeders ligchaam was medegedeeld, en dat zijne moeder, ten kenmerk daar van, in een gezigt een kalf gezien had, dat uit hare zijde was voortgekomen. Van het tweede dezer schriften, hetwelk een Brief van CHRISTUS zijn zoude, die te *Jeruzalem* van den Hemel nedergevallen, en van den Aarts-engel MICHAEL bij de poort van *Efraim* gevonden zou zijn, is ook alleen het voorloopig berigt in de Inleiding overig, dat dezelve, door een' Priester openlijk voorgelezen en afgeschreven, uit de eene stad in de andere, en eindelijk te *Rome* bij het Graf van PETRUS, waar de Sleutelen des Hemelrijks lagen, zij gebragt geworden enz. Eindelijk is ook van het derde opstel een Gebed voorhanden, hetwelk ADELBERT zal opgesteld hebben, dus beginnende:

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

„ Heer, almagtige God! CHRISTUS! gij Zoon van God! Vader van onzen Heere JEZUS CHRISTUS! en *Alpha* en *Omega!* die gij op den zevenden troon, en boven de *Cherubim* en *Serafim* zit! Groote vroomigheid en zoetigheid genoeg is bij u, Vader der Heilige Engelen! die gij hemel en aarde, en zee, en al wat daar in is, gemaakt hebt! U roepe ik aan, tot u smeek en roep ik over mij hoogst ellendigen, omdat gij u verwaardigd hebt te zeggen: *Wat gij den Vader bidden zult in mijnen naam, dat zal hij u geven* enz. Tot u bid ik, u bezweer ik, u smeek ik, Engel URIËL! Engel RAGUEL! Engel TUBUEL! Engel MICHAEL!" en zoo als nog vier Engelen van hem genoemd worden.

Alles wat wij van ADELBERT en KLEMENS weten, weten wij alleen uit het berigt van BONIFACIUS zelven, dien wij niet voor onpartijdig kunnen houden, daar hij tegen hen beide ten sterkſten ijverde. Het zij zoo, dat ADELBERT een dweeper geweest zij, maar daaröm is 'er, zelfs in het berigt van BONIFACIUS, nog geen bewijs, dat hij een erge Ketter geweest is, veel min, dat hij gevangenis en burgerlijke straffen verdiend hebbe. Behalve dat men het meeste, wat tegen ADELBERT wordt ingebragt, in een' regt goeden zin, kan verklaren, wanneer bij slot blijken zou, dat hij veel meer redelijken Godsdienst, en minder Bijgeloof gehad hebbe, dan BONIFACIUS zelf. Wat den gewaanden Brief van CHRISTUS uit den Hemel betreft, die was, in allen gevalle, reeds in de VIIde eeuw bekend, welk gebruik 'er ADELBERT dan ook van gemaakt hebbe.

Dat

Dat hij Kapellen ten platten lande oprigtte, kan geſchied zijn, ten behoeve der landlieden, die anders, om hunnen Godsdienst te oefenen, dikwijls een' verren weg moesten afleggen naar de ſteden. Dat hij die Kapellen aan geene Heiligen wijdde, dat hij de bedevaarten en geheime biecht der zonden afkeurde, en met de *Reliquiën* zelfs den ſpot dreef, zeggende, dat zijn haar en nagels even zoo veel kracht hadden, als deze, kunnen meer verlichte Christenen hem niet ten kwade duiden, gelijk het hem tot eere ſtrekt, dat het volk hem, wegens zijne godsvrucht en gedrag, voor eenen Heiligen, ja zelfs voor een' Wonderdoener eerde. De gewaande Ketterij van KLEMENS beſtond ook wel meest daar in, dat hij de waardigheid en het regt van eenen Christen Leeraar kende, en oefende, hetwelk reeds ſedert eeuwen verloren was, om, onafhankelijk van Beſluiten van Kerkvergaderingen, of gevoelens der Kerkleeraren, en voorſchriften van den *Roomſchen* Bisſchop, zelf te denken. Ook ſchijnt hij, nog in zijn leeraarambt, zijne huwelijksverbindtenis aangehouden te hebben, hetwelk door den Roomſchen Bisſchop en verſcheidene Vergaderingen verboden was, en daarom als hoererij en overſpel werd uitgekreten. Met één woord, BONIFACIUS vertoont hier eene zucht, om te verketteren, welke men alleen aan eenen onder eede ſtaanden Zendeling van den Roomſchen Bisſchop, wien alles gevaarlijk voorkwam, wat met de belangen van zijnen Heer ſtrijdig was, vergeven kan.

Doch daar voor werd hij ook door denzelven

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

trouwhartig ondersteund. BONIFACIUS had de beide zoogenoemde Ketters op eene *Synode* afgezet (*), en zelfs, met hulp van KAROLOMAN, in de gevangenis gebragt; in welke zij echter niet lang schijnen gebleven te zijn. Op de Kerkvergadering te *Soissons*, welke de *Frankische* Hertog PIPYN, KAROLOMANS Broeder, in het jaar 744, met 23 Bisschoppen en eenige *Frankische* Grooten hield, en op welke hij zelf voorzat, werd de Ketterij van ADELBERT veröordeeld, en bevolen, dat de door hem opgerigte kruisjes verbrand zouden worden (†). Het is zeer waarschijnelijk, dat BONIFACIUS hier mede de hand toe geleend hebbe, ten minsten ZACHARIAS betuigt hem, in het jaar 745, zijn genoegen (§), dat hij de *Synode*, door PIPYN en KAROLOMAN beleid, waar hij zijn plaatsvervanger geweest was, bijgewoond, van dezelven zoo veel bijstand genoten, en alles, met betrekking tot de valsche Bisschoppen, en andere zaken, zoo gelukkig uitgevoerd heeft. Naderhand gaf ZACHARIAS hem bevel, om, als ADELBERT en KLEMENS zich niet bekeerden, hen aan hem over te zenden, opdat hunne zaak onderzocht, en zij hun verdiend vonnis ontvangen mogten (**). Eindelijk hield ZACHARIAS, in het jaar 745,

(*) Dit ziet men uit zijnen bovengemelden Brief, en uit het verslag van zijnen afgevaardigden te *Rome*. *Rom. Synod. de Hæreticis in* BONIFACII *Epistt. p.* 687.

(†) *Conc. Suession. ap.* HARD. *T.* III. *act. Concil. p.* 1933. (§) *Ep.* IX. *p.* 1907. *l. c.*

(**) *Ep.* VIII. *p.* 1906. *l. c.*

Digitized by Google

745, eene vergadering van Bisschoppen te *Rome* (*), in welke de Brief van BONIFACIUS, en de door hem overgezondene opstellen betreffende ADELBERT voorgelezen, maar, met verfoeijing van den Ketter, aangehoord werden. Het vonnis, hetwelk over hen uitgesproken werd, kwam daar op uit, dat beiden afgezet zouden worden, en boete doen; maar zoo zij in hunne dwalingen volhardden, zouden zij in den ban gedaan, en met alle hunne aanhangers door het eeuwig oordeel Gods verdoemd wezen. Een later berigt, maar welks geloofwaardigheid onzeker is (†), voegt hier bij, dat BONIFACIUS, met verlof van KAROLOMAN, met ADELBERT een gesprek gehouden, hem daar in volkomen beschaamd, te *Mentz* van zijne waardigheid afgezet, en vervolgens in het Klooster *Fulda* opgesloten heeft, alwaar hij langen tijd hard behandeld was geworden; dat hij vervolgens ontvlugt, maar van eenige zwijnenhoeders omgebragt is. Van KLEMENS lezen wij volstrekt niets meer.

Niet zoo inschikkelijk betoonde zich ZACHARIAS, jegens BONIFACIUS, bij eene andere gelegenheid, waar deze zijnen ijver al te ongepast had gebruikt. Een Priester in *Beyeren*, die geheel geen Latijn verstond, doopte eens; *Baptizo te in nomine Patria, et Filia, et Spiritus sancti.* BO-

Verschil over het doopen in kwaad Latijn.

(*) *Concil. Rom. ap.* HARD. *l. c. pag.* 1935. *et in* BONIFAC. *Epistt. pag.* 186.

(†) *Supplem. ad Willibaldi vitam S. Bonifacii in Act. SS. Antverp. Mens. Jun. T.* I. *p.* 437.

Digitized by Google

VI BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814

BONIFACIUS wilde, dat deze Doop, wegens deze fout tegen de taal, herhaald zou worden. Maar, de *Roomſche* Biſchop, wien men dit had overgebragt, onderrigtte hem (*), dat, als het wezenlijke Doopsformulier van eenen Ketterſchen Geestelijken gebruikt was, 'er geen nieuwe Doop, maar alleen de oplegging der handen, tot zuivering van den Gedoopten, noodig was. Daartegen keurde hij het goed, dat BONIFACIUS Christenen, die van Priesters, die Ketterſche of zelfs Heidenſche Godsdienstgebruiken waarnamen, gedoopt waren, en die niet zeker wisten, of dezen dit, in den naam der Goddelijke Drieëenheid, gedaan hadden, weder doopen liet (†).

VIRGILIUS Biſchop van Saltsburg veroordeeld.

Tevens ſtond ZACHARIAS hem bij, in eenen anderen zonderlingen twist, welken hij, met den Priester VIRGILIUS, naderhand Biſchop van *Saltsburg*, had (§). Deze en een ander Priester in *Beyeren*, SIDONIUS, waren de genen geweest, die BONIFACIUS had willen noodzaken, den Doop van den bovengemelden onwetenden Priester te herhalen, en zij hadden zich deswegens tot ZACHARIAS gewend. Daartegen beklaagde zich BONIFACIUS weder bij hem over hen, en bijzonder, dat VIRGILIUS, dewijl hij hem van eene dwaling in het *Katholijk* Geloof overtuigd had, zich vijändelijk jegens hem gedroeg, en ook tusſchen hem en zijnen vriend ODILO, Hertog van *Beyeren*, vijändſchap zocht te ſtich-

(*) *Inter Epistt.* BONIFAC. *Ep.* CXXXIV.
(†) *Epist.* CXL. (§) *l. c.*

ſtichten; en eindelijk dat hij voorwendde, dat ZACHARIAS hem toegeſtaan had, een der *Beyerſche* Bisdommen in bezit te nemen. ZACHARIAS antwoordde aan BONIFACIUS (*), dat het laatſte onwaar was, en als het klaar worden mogt, (*ſi clarificatum fuerit*,) dat VIRGILIUS de verkeerde leere, welke hij tegen God en zijne ziel voorgedragen had, nog beleed, te weten, *dat 'er nog eene andere wereld en andere menſchen onder de aarde*, (in een Handſchrift ſtaat 'er nog bij, *of zon en maan*,) *zijn*; zou hij denzelven, in eene vergadering van Biſchoppen, afzetten, en uit de Kerk jagen. ZACHARIAS wilde ook aan den Hertog van *Beyeren* ſchrijven, dat hij hem VIRGILIUS zou toezenden, opdat hij, zoo hij dwalende in het geloof bevonden werd, naar de Kerkewetten geſtraft kon worden. Waarſchijnlijk is deze gewaande Ketterij van VIRGILIUS geene andere geweest, dan dat hij *Antipoden*: of *Tegenvoeters* geloofd heeft, ook heeft men aangemerkt, dat hij, naar de uitdrukkingen van ZACHARIAS te oordeelen, ook meer werelden kon ondersteld hebben. Doch in beide gevallen vertoonden zich ZACHARIAS en BONIFACIUS even onwetend, en regte Kettermakers. De menigvuldige klagten van den laatstgemelden over valſche Leeraars en valſche Profeten (†), over eenen *Schotſchen* Prieſter, SAMSON, welke geleerd zal hebben, dat men, ook zonder Doop, alleen door de oplegging der handen van eenen Biſschop, een regtzinnig Christen kon

(*) *Ep.* CXL. (†) *Ep.* CXLIV.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

kon zijn (*), en meer dergelijken, zullen, na zoodanige voorbeelden, weinig ingang bij eene meer verlichte nakomelingſchap vinden.

Niettegenſtaande alle onderwerping en ijver van BONIFACIUS voor den *Roomſchen* Biſſchop, gaf hem echter zijne eerlijkheid en welgemeende ijver voor de Godzaligheid nu en dan moed, om den *Roomſchen* Biſſchop vermaningen te geven. Zoo ſchreef hij aan ZACHARIAS, volgens deszelfs eigene woorden (†), dat deze de Kerkewetten en de leere der Vaderen te niet deed, en met de zijnen daar door in de Ketterij van *Simonie* verviel, dat hij zich van de genen, aan welken hij den Biſſchoppelijken mantel zond, daar voor liet betalen. ZACHARIAS verzocht hem zeer ernſtig, in het vervolg hem niet weder iet zoo beledigends te ſchrijven; hij verfoeide dit, en hij en zijne Geeſtelijkheid waren 'er ver af, de geſchenken, welke zij door de genade des Heil. Geeſtes ontvangen hadden, te verkoopen; ook voor de mantels, welke de drie nieuwe Aartsbiſſchoppen in *Weſtfranken* krijgen zouden, had hij niets begeerd. — Een andermaal beleed BONIFACIUS (§), niet geweten te hebben, dat het zonde was, zoo als men in het *Frankiſche* Rijk en ook te *Rome* geloofde, als men eene weduwe trouwde, wier kind men ten Doop gehouden had. — Maar des te ſtouter vermaningen gaf hij zelfs aan Vorſten, hoe meer hij

Vrijmoedigheid van BONIFACIUS jegens den Roomſchen Biſſchop en jegens de Vorſten.

(*) *Epiſt.* CXL.

(†) *Inter* BONIFAC. *Epiſt. Ep.* CXLIII.

(§) *Epiſt.* XI.

hij den Roomſchen Stoel daar door dienst deed. Onder anderen beſtrafte hij den Koning van *Mercie*, ETHEBALD (*), omdat hij, in plaats van een wettig huwelijk, met Nonnen in ontucht leefde; en hij waarſchuwde den Koning voor deze zonde, en voor den inbreuk op de voorregten en bezittingen der Kerken en Kloosters, waar aan hij zich insgelijks ſchuldig maakte, door het voorbeeld van twee zijner voorzaten op den troon, die, zich op dezelfde wijze door den Duivel hebbende laten verleiden, zich volſtrekt ongelukkig gemaakt hadden.

Eenige gewetensvragen van BONIFACIUS door den R. B. ZACHARIAS beäntwoord.

Omſtreeks het jaar 744 leide BONIFACIUS den grond tot het naderhand zoo aanzienelijk geworden Klooster *Fulda*, waar hij eenen zijner reisgenooten, STURM genoemd, tot Abt aanſtelde (†), waar op hij de goedkeuring en bevestiging van den Roomſchen Biſſchop verzocht en verkreeg (§). In denzelfden Brief, in welken ZACHARIAS hem deze goedkeuring gaf, beäntwoordde dezelve ook verſcheidene vragen, welke BONIFACIUS hem, door zijnen leerling LULL, had laten voordragen. Dus wilde hij niet, dat de Christenen *kraaijen*, *ooijevaren*, *hazen*, *wilde paarden*, of *bevers* eten zullen. BONIFACIUS had gevraagd: *na hoe langen tijd het gëoorloofd was, ſpek te eten?* ZACHARIAS antwoord-

(*) *Epist.* XIX.

(†) EIGEL of AEGIL, leerling van dezen STURM, vierde Abt van dit Klooster; *in Vita S. Sturmii in* MABILL. *Act. SS. Ord. S. Bened. Sec.* III. P. II. *p.* 270.

(§) *Ep.* BONIF. *n.* CXLII.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

woordde hier op, met vrij veel ernst: De Kerkvaders hadden daaromtrent wel geen voorſchrift nagelaten, maar zijn raad was deze, dat het ſpek niet anders dan gerookt of gekookt gegeten moest worden. Maar wilden de *Duitſchers* het toch raauw eten, dan mogten zij zulks eerst na Paſchen doen. Wat het Paaschvuur belangde, dit van de oude Vaderen ingevoerd gebruik moest men blijven behouden, dat op Donderdag voor Paſchen, (*feria quinta Paſchae*,) drie lampen van uitnemende grootte met zoo veel olie uit de overige lampen der Kerken gevuld moesten worden, dat zij voor drie dagen branden, en daar van op den Heiligen Sabbath, tot den plegtigen Doop in den nacht voor Paſchen, het licht aangeſtoken kon worden. (Dit bijgeloovig vuur, uit hetwelk de Paasch-kaars (*cereus paſchalis*,) ontſtaan is, zoo als ook het oude Heidenſche *Nodfijr* of *Noodvuur*, waar van boven geſproken is, heeft nog verſcheidene overblijffelen nagelaten.) *Menſchen*, die van de geboorte af aan, of erfelijk, met de *vallende ziekte* bezocht zijn, moeten buiten de ſteden wonen, en aalmoezen ontvangen; maar die dit uit eene ziekte bekomen hebben, behooren, zoo mogelijk, genezen, en in de Kerk het laatst van allen tot het Avondmaal toegelaten te worden. *Paarden*, die daar mede ongeneeſelijk bezocht zijn, moeten in kuilen geworpen worden, om geene anderen te beſmetten; en dieren, die van dolle wolven of honden gebeten worden, moet men van de overigen afzonderen. Op de vraag van BONIFACIUS: of de *Nonnen* elkanderen, even

even als de Monniken, op Witten Donderdag, (*in coena Domini*,) en op andere dagen, de *voeten* mogen *wasschen?* kreeg hij ten antwoord: zekerlijk, dewijl het een gebod des Heeren is, hetwelk ieder een lof schenkt, die het in het geloof vervult. Voor het *dertigste* jaar moest hij niet ligt eenen *Priester en Kerkedienaar* wijden, doch, als het de nood vordert, kan het ook van *het vijf en twintigste jaar* af geschieden. Verders geeft ZACHARIAS hem ten raad, als hij eenige *vervolging der Heidenen* niet dulden kan, om zich door de vlucht te redden, naardien CHRISTUS dit zelf bevolen heeft. Eindelijk, om eenige min geschikte vragen voorbij te gaan, bij voorbeeld, hoe dikwijls hij een kruis bij het bedienen van het Avondmaal maken moest, antwoordde ZACHARIAS, met betrekking tot de *Slaven*, die in *Christelijke landen* wonen, dat zij alszins schatting betalen moesten, omdat zij anders verlokt zouden worden, om deze landen als hunne eigene aan te merken (*).

BONIFACIUS wordt Aartsbisschop van Mentz.

Door het ongemeen groot gezag van BONIFACIUS, in het geven van Kerkelijke wetten, en het handhaven der Kerkelijke tucht, met goedvinden der Roomsche Bisschoppen, werden waarschijnlijk de *Frankische* Grooten aangespoord, om eene stad op de grenzen der Heidensche Natiën van *Duitschland*, aan welken hij het Christendom gepredikt had, te verkiezen, welke een vaste *Metropolitaan* Zetel voor hem en alle zijne opvolgers zijn zoude, om

(*) ZACHARIÆ *Ep. inter Epp. Bonifac.* CXXXVIII.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

om van daar alle de overige Bisschoppen te onderwijzen. Hier toe werd *Mentz*, of gelijk het toen genoemd werd, *Moguntia*, bestemd, waarschijnelijk in het jaar 745. Volgens OTHLO (*) had het volgende hier toe eene bijzondere aanleiding gegeven. GEROLD, Bisschop der gemelde stad, zal in een gevecht met de *Saksen*, die in *Thuringen* gevallen waren, het leven verloren hebben. Zijn Zoon GEWILIEB verkreeg hetzelfde Bisdom; en als KAROLOMAN kort daar na weder in eenen oorlog met de *Saksen* ingewikkeld werd, trok ook GEWILIEB mede te veld. De beide legers werden door de *Wezer*, (toen *Wisaratha*,) van één gescheiden. De Bisschop liet door zijnen dienaar den *Saksser* opsporen, die zijnen vader gedood had; en dezen tot een mondgesprek genodigd hebbende, reden zij van weêrskanten tot het midden der rivier, alwaar de Bisschop hem met zijn zwaard doorstak, zeggende in een Latijnsch Versje, dat hij hier mede zijn vaders dood wreekte. Terstond daar op nam de slag eenen aanvang, welken de *Saksen* wonnen, en GEWILIEB, te *Mentz* terug gekomen, bleef zijn ambt waarnemen, omdat niemand van hem vermoedde, dat hij een moordenaar was; alleen BONIFACIUS kwam het in gedachten; deze deed op eene der door hem gehoudene *Synoden* de uitspraak, dat zulk een moordenaar geen Bisschop kon blijven, ook voegde hij 'er bij, dat hij met eigene oogen gezien had, dat GEWILIEB met vogels en honden speelde; het-

(*) *Vit. S. Bonif. Libr.* I. *Cap.* 37.

hetwelk insgelijks voor eenen Bisschop onvoegzaam was. GEWILIEB, merkende, dat hij de Geestelijke en Wereldlijke Magt tegen zich kreeg, onderwierp zich aan het vonnis, waar bij hij afgezet werd. Terstond werd BONIFACIUS door de beide *Frankische* Vorsten tot Aartsbisschop van *Mentz* aangesteld, en deze Kerk, die te voren aan eene andere ondergeschikt was, tot de *Metropolitaankerk* van geheel *Duitschland* verheven (*).

PIPYN door BONIFACIUS tot Koning van Frankryk gezalfd.

PIPYN, na de dood van zijnen Broeder KAROLOMAN, nu het gansche Staatsbewind van het *Frankische* Rijk in zijne handen gesteld ziende, besloot, omtrent het jaar 752, met het gezag, ook den naam van Koning aan te nemen, en CHILDERIK III, die tot hier toe dien naam gevoerd had, denzelven te ontnemen. Ook werd hij, eerlang, met toestemming van ZACHARIAS, Bisschop van *Rome*, na dat CHILDERIK in een Klooster gestoken was, te *Soissons*, door BONIFACIUS, tot Koning van *Frankryk* gezalfd (†). Men vindt aangeteekend, dat BONIFACIUS diep in PIPYNS gunst stond, omdat hij een der eersten was geweest, die hem hadden bijgestaan, in het afzetten van CHILDERIK, en in het beklimmen van den *Frankischen* troon. Onder de Brieven van BONIFACIUS (§), vindt men 'er eenen aan ZACHARIAS, in welken men leest, dat de brenger

(*) Van den twist van BONIFACIUS met den Bisschop van *Keulen*, over het regt op het Bisdom van *Utrecht* zie men WAGENAAR *Vaderl. H.* I. *Deel*, *Bl.* 408. volg.

(†) *Annal. Fuld. ad ann.* 752. (§) *Ep.* CXLI.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ger des Briefs, de Priester LULL, met eenige geheimen belast was, welke hij aan den *Roomschen* Bisschop alleen openbaren moest, welke geheimen men, niet zonder grond, vermoedt, dat de verheffing van PIPYN, tot Koning der *Franken*, betroffen. De Heiligen van dezen tijd maakten dus geene zwarigheid, om zich met de neteligste staatszaken te bemoeijen.

BONIFACIUS stelt zich een' opvolger aan in het Aartsbisdom van Mentz.

Omtrent dezen tijd had BONIFACIUS het LXXste jaar zijns levens bereikt, en bevond zich te zwak, om op Kerkvergaderingen of elders zijn arbeidzaam ambt te kunnen waarnemen. Met goedvinden en medeweten van den Koning PIPYN, stelde hij dan zijnen leerling LULL tot Aartsbisschop van *Mentz* in zijne plaats aan, wien hij onder anderen de volbouwing van het Klooster *Fulda* aanbeval (*). Hij beval nog, in eenen Brief aan den Abt FULRAD, gunsteling van PIPYN, aan dezen laatstgemelden Vorst zijne arme Priesters en Monniken, meest uitlanders, aan, die deels in Kerken den dienst waarnamen, deels de kinderen lezen leerden, en die op de grenzen, (*marcæ*,) der Heidenen, waar zij wel brood maar geene kleederen konden bekomen, een armelijk leven leidden (†).

Zijndood. Hij wordt door de Friezen vermoord

BONIFACIUS belastte onder anderen ook aan zijnen opvolger, om alles gereed te maken tot eene reize, welke hij nog eenmaal naar *Friesland* wilde doen, om daar aan de bekeering der Heidenen te ar-

(*) WILLIBALD *Vita S. Bonifacii Cap.* 10.

(†) *Epist.* XCII.

arbeiden. Men vindt aangeteekend, dat hij, omtrent den *Vegtſtroom*, in eene plaats, *Attingohem*, (misſchien *Achttienhoven*,) reeds voorheen drie jaren zijn verblijf gehouden, en zekeren GEMBERT tot zijnen eerſten leerling gehad hebbe. Ook had hij, ten Zuiden en ten Oosten van het Meer *Almare*, waarſchijnelijk de *Zuiderzee*, op meer dan ééne plaats, het Euängelie gepredikt, zich hier en daar eenen geruimen tijd ophoudende. Nu ondernam hij, den *Rhyn* te ſcheep afgezakt zijnde, langs de Westfrieſche Meeren, niet zonder gevaar, eenen togt over de Zuiderzee. Behouden in het tegenwoordig *Friesland* aangekomen, predikte hij, met hulp zijner reisgezellen, bijzonder van zijnen Wijbisſchop, (*Chorepiscopus*,) EOBAN, wien hij het Bisdom van *Utrecht* gaf, het Euängelie met zoo gewenschten uitſlag, dat 'er vele duizenden van mannen, vrouwen en kinderen gedoopt, en een groot getal van Kerken geſticht werden. Eerlang begaf hij zich naar *Dokkum*, gelegen aan den ſtroom *Borne* of *Bordine*, (*Borndiep*,) die toen de Eilanden *Oostergo* en *Westergo* van een ſcheidde. Hier liet hij tenten opſlaan voor zich en de zijnen, en hield 'er zich, eenigen tijd, op, met prediken en doopen. Doch op den vijfden van Zomermaand des jaars 754, (755,) dag, dien hij geſchikt had, om den nieuwgedoopten de handen op te leggen, ziet hij zich, in den vroegen morgen, van een groot deel ongeloovige *Friezen* overvallen. Zijne bedienden loopen terſtond te wapen, om geweld met geweld te keeren. Men zag een vreesſelijk

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

bloedbad te gemoet, toen BONIFACIUS, te voorſchijn komende, zijn volk tot het afleggen der wapenen, de Geestelijkheid tot lijden vermaande. Welhaast viel toen de woedende menigte op den Biſchop zelven aan. Hij werd nevens 53 der zijnen, onder welke ook de bovengemelde EOBAN, ongelukkiglijk van het leven beroofd. De roofzieke *Friezen* vielen vervolgens in de tenten der Predikers, ſleepten de kisten met boeken, die zij waanden met geld gevuld te zijn, naar de ſchepen van BONIFACIUS, alwaar zij den voorraad van wijn en eetwaren plunderden en te lijf ſloegen. De Boeken werden ten deele in eenen poel geſmeten, ten deele langs het veld verſtrooid; doch deze zal men lang daar na geheel en gaaf weder gevonden hebben. OTHLO (*) vergroot het wonderbare hier bij nog, door deze omſtandigheid, dat onder deze Boeken een *Euängelie* geweest is, hetwelk BONIFACIUS ſteeds bij zich droeg, en in deze laatſte oogenblikken voor zich gehouden zal hebben: dit Boek was wel midden door gehouwen, maar zonder dat één enkele letter beſchadigd was. Men wil dit Boek en nog twee of drie anderen in de Abdij van *Fulda* bezitten. De dood van BONIFACIUS werd door de Christenen van dezen oord ſtrengelijk op de ongeloovigen gewroken; zijn lijk werd eerst naar *Utrecht* gebragt, en aldaar ter aarde beſteld, doch kort daar na door den Aartsbisſchop van *Mentz* opgeeischt; en toen de Stadvoogd en Gemeente van *Utrecht*

(*) *De Vita S. Bonifac. L.* II. *C.* 26.

Utrecht hetzelve weigerden over te geven, begonnen, volgens verhaal van WILLIBALD en OTHLO, de klokken van zelven te luiden; hetwelk de verſchrikte *Utrechtenaren* bewoog, om zich niet langer te verzetten. Doch hier bleef het niet bij. De Aartsbisſchop zou het lijk gaarn te *Mentz* gehouden hebben, indien niet BONIFACIUS aan eenen Priester verſcheenen was, en denzelven belast had, aan den Aartsbisſchop te zeggen, dat hij te *Fulda* begraven wilde zijn, hetwelk de Priester met eenen plegtigen eed bij de *Reliquiën* bevestigde. Evenwel eigenden zich die van *Mentz* de ingewanden van hunnen Aartsbisſchop toe, maar zijn ligchaam werd naar *Fulda* gevoerd en begraven, alwaar bij zijn graf naderhand vele wonderen gebeurd zijn, zoodat BONIFACIUS, door zijne marteldood en deze wonderen tot eenen der meest geëerbiedigde Heiligen van *Duitschland* geworden is. De toevloed der menſchen naar zijn graf, en de rijke geſchenken aan het Klooster te *Fulda* geſchonken, waren oorzaak, dat hier in vervolg van tijd de ſtad *Fulda* ontſtond; de Abten van hetzelve werden Rijksvorsten en bezitters van een uitgeſtrekt Gebied, en zijn eindelijk, in het jaar 1754, ook tot de Bisſchoppelijke waardigheid verheven.

Karakter van BONIFACIUS.

BONIFACIUS meende het, ongetwijfeld, eerlijk, met den Christelijken Godsdienst, voor welken hij alle zijne krachten, ja zijn leven zelve, opöfferde; hij vestigde dien in *Frankenland* en *Beyeren*, beſchaafde de zeden der *Duitſchers*, en leide den eerſten grond tot eenig geleerd onderwijs. Ondertus-

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ſchen waren zijne bekwaamheden niet volkomen voor dit werk berekend. Zijn beperkt verſtand verëischte, dat hem alles, wat hem te doen ſtond, voorgeſchreven moest worden, hetwelk hij dan met ijver ten uitvoer bragt. Zijne Godgeleerde Wetenſchap beſtond in eene middelmatige kennis van het Leerſtelſel, zoo als het ſedert AUGUSTINUS en den *Roomſchen* Bisſchop GREGORIUS was ingevoerd; en een vlijtig lezen der *Latijnſche* Bijbelvertaling, en der ſchriften van de voornaamſte Kerkvaderen. Eigen onderzoek en bondig oordeel haperden bij hem. Hij bragt den Christen Godsdienst met al het Bijgeloof van de verëering der Heiligen, vertrouwen op *Reliquiën*, vagevuur, kracht van zielmisſen, om uit hetzelve bevrijd te worden, van Monniken-Godzaligheid, en de verdienſtelijkheid der Kerkplegtigheden, onder zijne nieuwgeſtichte Gemeenten, en maakte, dat dit Bijgeloof in *Duitschland* meer dan ooit de overhand kreeg. Zijne ligtgeloovigheid blijkt uit de zeldzaamſte verhalen van gezichten over den toeſtand der afgeſcheidene zielen; maar bijzonder was hem eigen, en voor *Duitschland* nadeelig, zijne onderdanigheid aan den *Roomſchen* Stoel, en zijne hooge verbeelding van zijn voorregt, daar hij zich als een *Zendeling van den Heiligen* PETRUS beſchouwde. Dit maakte hem trotsch, om wetten voor te ſchrijven, dit deed hem de Ketters opſporen, en Ketterijën vinden, overäl waar geene blinde gehoorzaamheid bewezen werd aan de willekeur van den *Roomſchen* Bisſchop; dit heeft veröorzaakt, dat in meer verlichte eeuwen velen hem, met alle zij-

zijne vroome eenvoudigheid meer beſchouwd hebben, als eenen *Apostel van het Pausdom*, dan van het Christendom.

Van de ſchriften, welke den naam van BONIFACIUS voeren, heeft MABILLON (*) het leven van den Heiligen LIVINUS, (*vita et martyrium S. Livini Episc. et Martyris, Gandavenſium Apostoli,*) met vrij veel waarſchijnelijkheid aan eenen anderen BONIFACIUS, eenen tijdgenoot van LIVINUS, toegekend. Nog zijn de XV *Predikatiën*, welke hem toegeſchreven worden, geheel twijfelachtig; maar in zijne *Brieven* heeft men zeer rijke bronnen, om hem geheel te leeren kennen. Onder de verzameling derzelven zijn ook velen van anderen ingevoegd. Of dezelven allen in het *Latijn* oorſpronkelijk zijn opgeſteld? heeft SEMLER het eerst gevraagd (†), doch zijne gronden zijn niet overtuigend, om dit in twijfel te trekken. Een derzelven is de groote gelijkvormigheid van ſtijl en uitdrukking in dezelve; evenwel vertoont zich onderſcheid genoeg tusſchen den ſtijl van den verſtandigen Biſſchop DANIEL, als ook der *Roomſche* Biſſchoppen, en van dien, van welken zich de Engelſche Geeſtelijken, Monniken, Nonnen, en BONIFACIUS zelf bedienen, en welke, daar hij verheven, ſchoon, treffelijk zal zijn, dikwijls geheel belagchelijk wordt. De laatſte geeft bij voorbeeld het volgende opſchrift op

Zijne ſchriften.

(*) *In Act. SS. Ordin. S. Bened. Sec.* II. *p.* 449.

(†) *Diſſert. de propagata per Bonifacium inter Germanos rel. Christ.*

op eenen Brief aan EGBERT, Aartsbisschop van *York* (*): *Caritatis lacertis amplectendo amico, imo spiritali germanitate copulando fratri, summi Pontificatus infula prædito Egberto Archiep. Bonifacius, exiguus Episcopus, Legatus Germanicus Catholicæ et Apostolicæ Ecclesiæ, florentem in Christo immarcesibilis caritatis salutem.* Één zijner leerlingen schrijft nog grappiger aan eene Abdis in *Engeland* (†): *Splendida virginitatis castimonia florentis præditæ, lijmphaque superni laticis mellifluæ coelitus irrigatæ, nobili non solum carnali generositatis prosapia virgini, verum etiam, (quod præstantius est,) spiritali dignitatis honore insigniter comptæ Christi ancillarum leve jugum Dei gestantium gubernatrici, et monasticæ conversationis normam regulariter, authenticis priscorum Patrum formulis, commisso sibi gregi indefesse præbenti* enz. enz. Hij zendt haar tevens, omdat hij onlangs van BONIFACIUS de Dichtkunst geleerd had, een lange reeks van verzen, welke in een boertend kunststuk gebragt waren; (*jocistæ more caraxati,*) waar onder zich eenige half afgeschеurde *Angelsaksische* woorden bevinden. — Van deze Brieven van BONIFACIUS zijn 'er CLI door den *Jesuit* NICOL. SERRARIUS te *Mentz* in het jaar 1605 en 1629 in *Quarto* uitgegeven, in 1789 is ter zelver plaats eene nieuwe uitgave derzelven verschenen door den Bisschop van *Hierapolis* en Wijbisschop van *Worms*, STEVEN ALEXANDER WARDTWEIN, in één Deel in *Fo-*

(*) *Epist.* 85. (†) *Epist.* LXIX.

Folio. Voorts heeft zijn Zusters Zoon WILLIBALD zijn leven beſchreven, als ook OTHLO, eerst Monnik van *St. Emmeram* in *Regensburg*, naderhand te *Fulda*, nog vindt men verſcheidene bijzondere berigten aangaande BONIFACIUS, (*Legenda S. Bonifacii &c.*) uit de middeleeuwen, meestal vol fabelen enz.

Overgang tot het verhaal van de bekeering der Sakſen

Het ontbreekt wel niet aan eenige flauwe ſporen, dat BONIFACIUS zijnen ijver om het Christendom te prediken onder de *Duitſche* Volken, ook tot de *Sakſen*, van welken hij afſtamde, zal uitgeſtrekt hebben, maar in hoe verre zijne pogingen daar toe gelukt zijn, blijft geheel onzeker. Reeds voor zijn tijd zullen onder de regering van den *Frankiſchen* Koning CHLOTARIUS II. eenige *Sakſen*, Gezanten van den *Sakſiſchen* Koning, of Stamhoofd, BERTHOALD, aan de *Wezer*, die lang door de *Franken* gevangen gehouden, en reeds ter dood beſtemd waren, zich door FARO, Aartsbiſſchop van *Meldum*, (*Meaux*,) hebben laten bewegen, om het Christendom aan te nemen, en van hem den Doop te ontvangen, waar door zij hunne vrijheid wederkregen (*).

Doch over het geheel was deze groote en krijgszuchtige natie, de eenigſte in *Duitschland*, die hare vrijheid tot hier toe tegen de *Franken* had gehandhaafd, en die de landen van de *Elbe* over de *Wezer*, tot den *Rhyn* toe, bewoonde, en die verdeeld waren in Oost- West- en Middel-Sakſen, (*Oostfa-*

(*) *Vita S. Faronis Epiſc. Meld. in* MABILLON. *Act. SS. Ord. S. Bened. Sec.* II. *p.* 616.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

falen, *Westfalen* en *Engeren*,) in het midden der VIIIste eeuw, toen BONIFACIUS overleed, het Heidendom nog toegedaan. Deze Godsdienst was bij hen ten naauwſten gelijkformig aan hunne Staatsgeſteltenis, en dus waren zij even hardnekkig in denzelven te handhaven, als zij voor de vrijheid alles overhadden; waaröm ook de *Frankiſche* Schrijvers hen veeläl *Aartsheidenen*, (*Paganiſſimi*,) noemen.

Zij worden door de overwinningen van KARLden Grooten tot het Christendom gebragt.

Maar, als de *Frankiſche* Koningen, KAROLOMAN en PIPYN, tusſchen de jaren 744 en 747, vele overwinningen op hen behaalden, werden meer dan ééns velen van dezelven genoodzaakt, om zich te laten doopen (*); eindelijk liet KAREL *de Groote*, na de dood van zijnen Broeder KAROLOMAN, in het jaar 772, op eene vergadering te *Worms* den oorlog tegen de *Sakſen* vastſtellen, onder anderen tot voorwendſel nemende, dat hij den Heidenſchen Afgodsdienst onder hen wilde uitroeijen (†). In het jaar 772 overmeesterde KAREL de vesting *Ehresburg*, alwaar hij het beeld *Irmenſul* vernielde (§); hetwelk onder den vrijën hemel verëerd werd, en volgens ſommigen een Afgod der *Sakſen* was, als ware het *alömvattende* of *onderſteunende zuil*, *univerſalis columna*, gelijk EGINHARD het vertaalt (**); vol-

(*) FREDEGAR. *Scholast. Chron. Contin. p.* 683, 685. *post.* GREGOR. *Turon.*

(†) *Poeta Saxo ad a.* 772. EGINHARD *de Vita Caroli M. C.* 7. *Ann. Regg. Franc. ad a.* 775.

(§) EGINHART. *Ann. ad ann.* 772.

(**) Aangehaald bij ADAM *van Bremen H. E. L.* I. C. 4-6.

Digitized by Google

volgens anderen was het een beeld van aanzienelijke grootte, opgerigt ter eere van ARMINIUS of HERMAN, den grooten verdediger der *Duitſche* vrijheid tegen de *Romeinen*, als zeide men: *Hermans-zuil.* Het voetgeſtel van deze *Irmenſul* zal nog in eene Kerk te *Hildesheim* te vinden zijn.

Na dit gelukkig begin van den Oorlog rukte KAREL tot aan de *Wezer* voort, en noodzaakte de *Sakſers* wederom, den Vrede te begeeren, en hem, ten dien einde, twaalf Gijzelaars te leveren, welke hij gedeeltelijk aan BURCHARD, Biſchop van *Wurtsburg*, zal overgegeven hebben, om hen in het Christendom te onderwijzen; andere ſoortgelijke Gijzelaars kreeg in het vervolg de Aartsbiſchop van *Rheims* tot het zelfde oogmerk, hetwelk zoo wel ſlaagde, dat verſcheidenen van hen Biſchoppen geworden zijn (*). Maar toen KAREL vervolgens de handen vol kreeg, met zijnen togt naar *Spanje*, en in het zuiden van *Duitschland*, vatten de *Sakſers* de wapenen weder op, en zijne Veldheeren geſlagen hebbende, rigtten zij groote verwoestingen aan tot den *Rhyn* toe, alwaar zij onder anderen de ſtad *Deventer* geheel verwoesteden, den brand ſtekende in de Kerk, die aldaar, eenige jaren te voren, door den Priester LIAFWIN, een' Engelschman van geboorte, geſticht was (†). Men vertelt wel van wonderen in dezen krijg, die om den Godsdienst gevoerd zal zijn, voorgevallen, bij voorbeeld, dat, als

(*) FLODOARD. *Chron. L.* II. *C.* 18.

(†) *Vita S.* LUDGERI *L.* I. *C.* 11-13.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

als de *Sakſers*, in het jaar 774 te *Fritzlar* in *Heſſen* de Kerk wilden in brand ſteeken, die door BONIFACIUS geſticht was, en van welke hij voorzegd had, dat zij nooit verbranden zou, zij door zeven jongelingen, die in het wit gekleed waren, en de Kerk beſchermden, op de vlugt gedreven zijn (*), maar evenwel vertrouwden de Monniken te *Fulda*, vier jaren daarna, zoo weinig op de beſcherming van den Heiligen man, dat zij, uit vrees voor de *Sakſers*, met zijn gebeente de vlugt namen (†). Zoodra KAREL, met zijn leger, weder terug keerde, en dieper in hun land indrong, onderwierpen zich de *Sakſers*, die aan de *Lippe* woonden, in grooten getale, in het jaar 779, van welken velen zich doopen lieten, en nog meer in het volgende jaar te *Paderborn*, alwaar KAREL, van een groot leger verzeld, eene algemeene Vergadering van *Franken* en *Sakſers* hield (§). Maar het voornaamſte Opperhoofd der *Sakſers* WITIKIND (of WIDEKIND) dien ſommigen eenen Hertog, anderen zelfs een' Koning noemen, wist hen wederom tot den afval te brengen. De Christen Kerken, die men, in hun land, had beginnen op te rigten, werden omvergehaald, en de Predikers van het Euangelie vervolgd en gedood. WILLIHAD, die eenigen tijd herwaards, het Euangelie omtrent *Dokkum* gepredikt had, en ſedert in *Sakſenland* gekomen, de Kerk van *Bremen* be-

(*) EGINGARD *ann. ad a.* 774. *Poeta Saxo ad eund. a. etc.*

(†) *Annal. Pithoean. ad a.* 778.

(§) EGINH. *Ann. ad a.* 776, 777. *Poeta Saxo p.* 7.

Digitized by Google

beſtuurde, werd genoodzaakt, naar *Friesland* te wijken. Een leger der *Franken* werd in het jaar 782 door de *Sakſers* verſlagen; maar toen KAREL eerlang zelf weder in *Sakſenland* kwam, leiden de *Sakſers* het hoofd in den ſchoot, en WITIKIND week weder naar *Noorwegen*, doch van de *Sakſers* werden 4,500 gevangenen, op KARELS last, te *Verden*, op éénen dag, onthalsd. Deze wreedheid ontſtak hen te meer in woede (*). Eindelijk echter verklaarden WITIKIND en ALBION of ABBO, Veldheer der *Oostfalen* zich, in het jaar 789, genegen, om de voorſlagen, welke KAREL hun deed, aan te nemen, en zij werden beiden te *Attigni* in *Champagne*, in eenen loopenden ſtroom, waarſchijnelijk, de *Aisne*, gedoopt.

Bisdommen door KAREL in Sakſen opgerigt.

De bekeering van WITIKIND gaf aanleiding; dat een groot deel van de *Sakſen* het Christendom weder aannam. Om hetzelve te bevestigen, rigtte KAREL verſcheidene Bisdommen op; waar onder gerekend worden *Osnabrug*, alwaar WIKO, een *Fries*, die op de ſchool te *Utrecht* zijne wetenſchap had opgedaan, de eerſte Biſchop was; *Paderborn*, het welk HATHUMAR, een *Saks*, die bij KAREL gijzelaar geweest was, tot zijnen Biſchop ontving; een andere *Saks*, ERCHAMBERT of HERCUMBERT, verkreeg het Bisdom *Minden*; te *Bremen* werd WILLIHAD, te *Verden* SWIBERT aangeſteld; behalven nog de Bisdommen van *Halberſtad* en *Hildesheim*. Ondertusſchen is het er ver af, dat alle de Stichtingsbrieven, welke

(*) EGINH. *ad Ann.* 782. *Poeta Saxo p.* 11.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814.

ke nog overig zullen zijn, met zekerheid voor echt kunnen gehouden worden, en van het Bisdom *Hildesheim* blijkt genoeg, dat hetzelve eerst ten tijde van KAREL'S Zoon, LODEWYK *den Godvruchtigen*, gefticht is geworden.

Nog beproefden de *Sakſers* een en andermaal eenen opſtand, maar niet beſtand tegen de overwegende magt van KAREL, onderwierpen zij zich volkomenlijk in het jaar 803, doch onder zulke voorwaarden, welke zulk een dapper en vrijheidminnend volk waardig waren. Het verdrag werd geſloten en getekend te *Saltz*, een koninklijk Slot of Paleis aan de rivier de *Sala* in *Frankenland*, en van dit verdrag heeft ons een *Sakſisch* Dichter, uit het einde der IX. eeuw (*), de voornaamſte voorwaarden bewaard, welke hier op uit kwamen: „ De *Sakſers* beloofden den Christelijken Godsdienst te zullen omhelzen, en den Bisſchoppen, die over hen geſteld zouden worden, onderdanig te zullen zijn. De Regters of Graven, die de Frankiſche Koningen onder hen zouden zenden, moesten hen, naar hunne vaderlijke wetten, regeren. Wijders werden zij van het opbrengen van allerlei lasten en ſchattingen ontheven, de tienden voor de Geestelijkheid alleen uitgenomen. Men gaf of liet hun den eernaam van *vrijë Lieden*, en 'er werd vastgeſteld, dat de *Sakſers* voortaan als één volk met de *Franken* aangemerkt, en door éénen Koning geregeerd zouden worden. 'Er waren echter onder deze voorwaarden zul-

Eindelijke onderwerping en bekeering der Sakſers.

(*) *Poeta Saxo de Gestis Car. M. L.* IV.

zulken, die den *Sakſers* hard vielen, bijzonder dat zij verpligt waren, de *tienden* aan de Geestelijkheid op te brengen, hetwelk, ſedert eenigen tijd, onder de Christenen geöordeeld werd, op het Goddelijk regt gegrond te zijn, doordien men ongelukkig de geſteldheid der oude *Joodſche* Kerk te zeer met de *Christelijke* verwarde. Merkwaardig zijn hier de woorden van ALCUIN, in eenen Brief aan KAREL, in het jaar 796 (*), niet lang na de bekeering der *Sakſers* geſchreven: „ Uwe Godsvrucht overlegge wijſelijk, of men dezen woesten volkeren, in het begin huns Geloofs, den last der tienden behoore op te leggen, dezelven van huis tot huis invorderende. Hebben de Apostelen ooit tienden gevorderd? — Het is waar, daar komt vrucht van de tienden. Maar het is niet beter, die vrucht, dan het Geloof, te verliezen? Wij, die in den Christelijken Godsdienst geboren en opgevoed zijn, gedoogen naauwelijks, dat al ons goed vertiend worde. Hoe veel bezwarelijker moet het dezen zwakgeloovigen, kinderlijken, en vasthoudenden lieden vallen? Als hun Geloof wat ſterker is, moet men hun eerst zulke lastige geboden opleggen. " Die zelfde wijze man vermaande KAREL tevens, geene *Sakſers* te laten doopen, die niet reeds eenige kennis van het Christendom gekregen hadden; en bijzonder hen, volgens de door AUGUSTINUS voorgeſlagene leerwijze, eerst van de onſterfelijkheid der ziele, van het toekomende leven, en de eeuwige be-

(*) *Ep.* XXVIII. *p.* 38. *Tom.* I. *Opp.*

IV BOEK 1 Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

belooningen en ſtraffen; vervolgens van goede en kwade daden te doen onderwijzen, voor welke zij deze belooningen of ſtraffen te wachten hebben, opdat zij dus verder tot de leere van de *Drieëenheid*, van CHRISTUS, en van de Opſtanding konden opgeleid worden. Men kan over de gierigheid der *Frankiſche* Geeſtelijkheid van dezen tijd, en hoe zeer zij zich de tienden lieten aangelegen zijn, oordeelen, uit de woorden van denzelfden ALCUIN, in eenen Brief aan den Koninklijken Hoveling MEGENFRID (*): „ Indien men den zeer hardnekkigen *Sakſers* even zoo ernſtig het aangename juk en den ligten last van CHRISTUS predikte, als de ſchikking der tienden, en der wettelijke ſtraffen of boeten voor de geringſte overtredingen, van hun ingevorderd is, dan zouden zij misſchien van den Doop, (*Baptismatis Sacramenta*,) geenen afkeer hebben. Mogten 'er toch eindelijk eens Apoſtoliſche Leeräars van het Geloof, Predikers, en niet plunderaars wezen!" Twee jaren daar na ſchreef hij aan ARNO, den Aartsbisſchop van *Saltsburg*: „ Zijt een Leeräar des Geloofs, geen afperſer van tienden. — Men zegt, dat de tienden het Geloof der *Sakſers* te niet gedaan hebben. Wat behoeft men den onwetenden een juk op te leggen, hetwelk noch wij, noch onze vaderen, hebben kunnen dragen (†)."

Wetten van KAREL

Was het wonder, dat zoodanige bekeering, door de wapenen afgedwongen, en door hebzuchtige afper-

(*) *Ep.* XXXVII. (†) *Ep.* LXXII.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 6[illegible] tot 814.

perſingen hatelijk gemaakt, niet altijd duurzaam en beſtendig was? Het is waar, KAREL ſpaarde ook, bij gelegenheid, geene geſchenken, zoo ſchrijft ALCUIN (*): „ De oude *Sakſers*, en alle de *Frieſche* Volkeren, zijn nu, gedrongen door Koning KAREL, die ſommigen door geſchenken, anderen door bedreigingen, overgehaald heeft, tot het Geloof in CHRISTUS, bekeerd geworden." Volgens den *Sakſiſchen* Dichter (†), werden zij, die het Euāngelie aangenomen hadden, met ſchatten en eerambten begiftigd. De behoeftigen onder hen kregen hun deel aan den overvloed, dien *Frankryk* uitleverde. De wijn, aan welken zij, in hun eigen land, gebrek hadden gehad, werd hun hier rijkelijk toegedronken. De voornaamſten werden met geld en kostbare kleederen, uit den buit, dien men op den vijānd behaald had, begiftigd. Kortöm, kleinen en grooten werden meer van 's Konings goedheid overtuigd, dan zij voorheen zijne ſtrengheid gevreesd hadden; evenwel vond hij niet lang daar na noodig, eene zeer ſtrenge en zelfs wreede wet te geven, om het Christendom onder de *Sakſers* te doen ſtand houden (§); in dezelve gebiedt hij uitdrukkelijk, dat in het vervolg elke *niet gedoopte Sakſer*, die zich verbergen zou, om niet gedoopt te worden, en die *een Heiden* blijven wilde, *de doodſter-*

voor de Sakſers omtrent den Godsdienst.

(*) *Epiſt.* III.

(†) *Libr.* IV. *ad Annum* 803.

(§) *Capitulatio de partibus Saxoniæ in* BALUZII *Capitularr. Regg. Francor. T.* I. *p.* 251.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622 tot 814.

ſterven zal. Zelfs die gene, *die het lijk van eenen overledenen*, op de Heidenſche wijze, *verbranden*, en zijn gebeente in asch verkeeren zal, zal *aan het leven geſtraft* worden; die zelfde *ſtraf* wordt ook gedreigd aan de genen, die, *in de groote vasten*, uit verachting jegens het Christendom, *vleesch eten*, doch de Bisſchop zal onderzoeken, of zij dit ook om ligchaamszwakte gedaan hebben: Ook werden die genen met geldboeten bedreigd, die hunne kinderen binnen 's jaars niet laten doopen; of die Heidenſche gebruiken waarnemen; wie de boete niet betalen kan, zal, tot voldoening derzelve, aan de Kerk geſchonken worden, om die dienſten te doen. Eindelijk reisden eenmaal 's jaars Keizerlijke Kommisſarisſen, (*Miſſi per tempora discurrentes*,) het land rond, die hunne zittingen hielden in naam des Keizers, of *onder 's Konings ban*, deels openlijk, deels in het geheim, en in het laatſte geval, bijzonder over Ketterij, Tooverij, Kerkroof en dergelijke misdaden; waar uit vervolgens het zoo vermaarde *Westfaalſche vrij*- en *veem*- of *heim*- geregt zijn oorſprong genomen zal hebben, hetwelk als het ware eene Geestelijke en Wereldlijke *Inquiſitie*, of *Geloofsonderzoek* in *Duitschland* was. Evenwel, niettegenſtaande deze harde wetten en ſchikkingen, gedroeg zich KAREL omtrent de *Sakſers*, die van het Christendom tot den Afgodsdienst terug keerden, ſomtijds zachter, dan men zou verwacht hebben, zoo raadpleegde hij, in het jaar 796, den *Roomſchen* Bisſchop ADRIAAN, welke Kerkelijke boete hun moest opgelegd worden, en deze antwoord-

woordde, dat de Biſchoppen van elke plaats dit naar de daar bij voorkomende omſtandigheden bepalen moesten (*).

Behalven de bekeering der *Sakſers*, welke KAREL dus door het zwaard bevorderde, noodzaakte hij, op dezelfde wijze, groote menigten uit andere aan zijn Rijk grenzende Volkeren, om het Christendom aan te nemen! Zoo behaalde hij aanzienelijke overwinningen op verſcheidene *Slaviſche* Volkeren, die de Oostelijke en Noordelijke deelen van *Duitschland* bewoonden, op de *Wilzen* in *Pomeren*, de *Obotriten* in het *Mekkelenburgſche*, de *Sorben* tusſchen de *Sale* en *Elbe*, ook op de *Bohemers*, en de overwonnenen lieten zich in menigte doopen, en namen den Godsdienst van den overwinnaar aan (†). De volkomene overheerſching dezer Landen opende voor de *Franken* den weg tot de *Wenden* aan de overzijde der *Elbe*. „ Hunne Geloofsboden (§) gingen nu, als ſnelle Engelen, in het geheele Noorden uit. En daar te gelijker tijd ook de *Slaviſche* Volkeren zich aan KAREL onderwierpen, zou KAREL *Hammenburg*, (*Hamburg*,) nadat hij daar eene Kerk gebouwd had, aan eenen Heiligen man, HERIDAG, dien hij daar tot Biſchop beſtemd had, te regeren toevertrouwd, en deze Kerk tot eene Hoofd- of Moederkerk, (*Metropolis*,) voor alle *Slaven* en *Deenen* gemaakt hebben. Maar de dood

Bekering der Wenden en Avaren.

(*) *Cod. Carol. Epist.* LXXX.

(†) EGINHARD *de Vita Car. M. l.* 12.

(§) Zoo ſchrijft HELMOLD *Chron. Slavor. L.* I. *C.* 3.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

dood des Priesters HERIDAG en KAREL'S oorlogen verhinderden hem, dit ontwerp ten uitvoer te brengen.

KAREL'S oorlog met de *Avaren*, in het tegenwoordig *Hongaryën*, sedert het jaar 791, gaf hem nieuwe gelegenheid, om, op zijne wijze, Heidenen te bekeeren. Het is enkel eene gissing, dat KAREL dezen oorlog, om den Godsdienst, zou ondernomen hebben. Evenwel liet hij, toen dezelve gelukkig begonnen was, naar het voorschrift der Geestelijkheid, drie dagen lang *Litaniën* in zijn leger zingen; gedurende welken tijd ieder, die niet door ziekte of ouderdom verhinderd werd, zich van vleesch en wijn onthouden moest; ieder moest aalmoezen geven, en elke Priester eene bijzondere misse vieren; maar elke *Kerkelijke*, die *Psalmen* kende, 'er zo van opzingen (*). Kort daar op werden ook zoo vele overwinningen op de *Avaren* bevochten, dat het *Frankische* leger diep in *Pannonië* drong, en eindelijk in het jaar 796 zelfs de Koninklijke Hofplaats, *Ring* of *Hring* genoemd, bemagtigde, van welks onmetelijken buit KAREL een aanzienelijk gedeelte aan den Heil. PETRUS naar *Rome* zond. Zelfs kwam de *Chagan* of *Khan* der *Avaren*, TUDUN, met velen van zijn volk, bij den Koning, wien hij trouwe zwoer, en met de zijnen te *Aken* gedoopt werd. Maar deze Vorst was niet lang in zijn vaderland teruggekeerd, of hij viel weder

(*) CAROLI *Epist. ad Fastradam Reginam in* BALUZ. *Capitt. Regg. Franc. T.* I. *p.* 255.

der van het Christendom af (*), evenwel handhaafde zich deze Godsdienst, schoon met moeite, onder de *Avaren* zelven. Men zond volkplantingen uit *Beyeren* en *Carnthen* in hun ontvolkte land. PIPYN, KAREL'S Zoon, die een groot deel in deze verövering had gehad, liet de verdere uitbreiding van het Christendom aldaar, aan ARNO, Aartsbisschop van *Juvarium*, (*Saltsburg*,) over, hetwelk door KAREL, in het jaar 803, bevestigd werd. ARNO zond een aantal Leeraren onder de *Slaven* in *Carnthen*, en naar *Neder-Pannonië*, één van welken, INGO, daar zoo bemind werd, dat men hem in alles gehoorzaamde. Hij liet de Christelijke Dienstknechten met zich eten, maar voor hunne Heidensche Heeren zette hij het eten, als voor honden, voor de deur neder. Wanneer hij hun daar van de reden verklaard had, lieten zij zich bij menigten doopen. In het jaar 805 ging een ander Vorst der *Avaren* tot het Christelijk Geloof over (†), en begaf zich onder KAREL'S bescherming. Eindelijk zijn de *Avaren*, wier Christen geworden gedeelte van de *Oostenrykſche* Grenzen tot aan de Rivier *Raab* woonde, sedert het midden der IXde eeuw, allengs uit de Geschiedenis verdweenen, en hebben plaats gemaakt voor de aankomende *Ungaren* of *Hongaren*. ALCUIN'S Brieven (§) gewagen ook van deze bekeering der *Avaren*, die hij te gelijk *Hun-*

(*) EGINH. *Ann. ad a. 796. Poeta Saxo ad a. eund.*

(†) EGINHARD *Ann. ad h. a.*

(§) *Epist.* XXVIII. XXX. XXXIV.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Hunnen noemt; en THEODULF, Bisschop van *Orleans*, wenschte KAREL 'er geluk mede, in een over het geheel genomen niet slecht Gedicht (*).

Zoo vele verdiensten van KAREL, omtrent de voortplanting van het Christendom, en zijne werkzaamheid ten beste der Kerk en van den Godsdienst, hebben hem eindelijk den plegtig verklaarden naam van eenen *Heiligen* en Voorbidder bij God verworven. De *Saksische* Dichter, van wien wij meermalen gewaagden, had hem reeds naast de *Apostelen* verheven (†), eindelijk liet Keizer FREDERIK I. waarschijnelijk kort na het jaar 1164, hem door den Paus PASCHALIS III. *Canonizeren*. Doch, dewijl PASCHALIS in de *Roomsche* Kerk voor een' *Scheur-Paus* wordt gehouden, wordt deze Heiligverklaring niet aangenomen, en KAREL heeft geene plaats gekregen in het *Romeinsche Martyrologium*. Evenwel, zoo als BARONIUS (§), naar het oordeel der *Canonisten* of Kerkelijke Rechtsgeleerden, aanmerkt, dewijl toch de regtmatige Pausen deze *Canonisatie* niet vernietigd of voor onwaardig verklaard hebben, heeft de vereering van KAREL plaats genomen bij de *Fransche*, *Duitsche*, en *Nederlandsche* Gemeenten. Ook is zijn naam in het *Duitsche Martyrologium* van den *Jesuit* CANISIUS op den 28sten *Januarij* ingevoegd. 'Er zijn zelfs oude Gebedsformulieren, en andere Godsdienstli-

KAREL wordt gecanoniseerd of voor Heilig verklaard.

(*) *Carm. Libr.* III. *Carm.* I. *in* SIRMONDI *Opp. T.* II. *p.* 790. (†) *Ad a.* 814.

(§) *Ann. Eccl. ad a.* 814.

ſtige voorſchriften, welke, op zijnen Feestdag, in de Kerk te *Zurig*, (*Thuregum*,) gebruikt werden, en in welke hij Voorbidder in den Hemel, en Belijder, (*Confesſor*,) genoemd wordt; men aanbad hem onder anderen met deze woorden:

6 Rex, mundi triumphator!
Jeſu Christi conregnator!
Sis pro nobis exorator,
Sancte Pater Carole!
Emundati a peccatis,
Ut in regno charitatis
Nos plebs tua, cum beatis,
Coeli ſimus incolæ! (*)

Te *Aken*, waar KAREL zich zoo geern onthield, en waar hij begraven is, duurt zijne vereering voort, gelijk zijne gedachtenis nog tot in het midden der voorgaande eeuw te *Parys* gevierd is geworden (†).

De voortplanting van het Christendom in het Oosten, ſchoon zij niet zoo beroemd is, als de bovengemelde in het Westen, ſtrekte zich echter zeer ver en zelfs tot landen uit, welke aan het grootſte deel des menschdoms toen nog onbekend waren. DE GUIGNES (§) heeft ſporen gevonden,

Voortplanting van het Christendom in het Oosten tot in China.

(*) *Officium de S. Carolo in* CANIS. *Lectt. Ant. Tom.* III. P. II. *pag.* 208.

(†) C. W. F. WALCH *H. Canon. Caroli M. Ienæ* 1750 8.

(§) *In de Mém. de Litt. tirès des Registres de l'Acad. Royale des Inſcriptt. & des Belles Lettres Vol.* XXX.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

den, dat reeds onder de *Dynastie der Han*, die tot in de eerſte tijden der IIIde eeuw in *China* geregeerd hebben, *Joden* en *Christenen* derwaards gekomen zijn; hij meent ook, met anderen, dat de Godsdienst van FO, of der *Indiäanſche* Wijzen, in *Tataryën*, *China* en *Japan*, verward is geworden door de *Chineeſche* Schrijvers, met den Godsdienst der Christenen, zoo als die door de *Nestoriänen* onder hen gebragt was; hij vermoedt zelfs, wegens de betrekkingen, in welken de *Chinezen*, door oorlog en handel, reeds in de eerſte eeuw van het Christendom, met de *Weſterſche* Volken ſtonden, dat reeds ſedert het jaar 65 de kennis van den Christelijken Godsdienst zich onder de *Chinezen* verbreid heeft; zeker ten minſten zal het getal der Christenen omtrent het jaar 337 in *China* aanzienelijk geweest zijn, wanneer een onderdaan van het *Romeinſche* Keizerrijk, die zich voor een' navolger van FO, dat is, CHRISTUS, uitgaf, aan het hoofd eener groote menigte, tot Keizer van *China* opwierp.

Doch zekerder dan alle deze vermoedens, vernemen wij de oudſte beginſelen van den *Christelijken* Godsdienst in *China*, uit een ſteenen gedenkſtuk, hetwelk, bij het graven van een fundament voor een' muur, in het jaar 1625 in *China*, in een ſtadje *Sanxuen*, niet ver van *Siganfu*, de Hoofdſtad der Provintie *Xenſi*, gevonden, en, op bevel der Overheid, naderhand, in een' Tempel der *Bonzen* geplaatst is, op dezen ſteen ſtond aan het bovenëinde een kruis, en daar onder een opſchrift, deels in *Chineesch* ſchrift,

ſchrift, deels met *Syriſche* letters, welke men *Estrangelo* noemt. De *Jeſuiten*, die toen in *China* het Christelijk Geloof verkondigden, ſchreven het opſchrift af en zonden het naar *Europa*, alwaar het door den *Jeſuit* ATHANAS. KIRCHER vertaald en in zijne werken uitgegeven is, naderhand met verbetering der vertaling door EUS. RENAUDOT, en met nog nadere verbeteringen door JOSEF SIMON ASSEMANI. De echtheid van dit opſchrift werd echter door verſcheidene geleerden in twijfel getrokken, welke de trouw der *Jeſuiten* verdacht hielden, doch, naar het ſchijnt, zonder genoegzame reden, alzoo 'er in het opſchrift niets voorkomt, hetwelk eenig vermoeden van onëchtheid kan verwekken, niets ten voordeele of ter eere van de *Roomſche* Kerk; maar integendeel alles overëenſtemt met, en bevestigd wordt door verſcheidene bekende bijzonderheden in de *Chineeſche* Geſchiedenis van die tijden (*).

Ingevolge het *Syriſche* Opſchrift op dezen ſteen, is deze ſteen opgerigt ten tijde als ANANJESU *Katholijk*, (of algemeen,) *Patriärch* der *Nestoriänen* was,

(*) Men leze J. M. HASSENKAMP *Bewijs, dat het Kanonijk gezag der* Ἀνтιλεγομενα, *dat is, van* JACOBUS, PETRUS II, JOANNES II en III, JUDAS *Brief, mitsgaders der Openbaring van* JOANNES *van de oude Syriſche Kerk wel degelijk erkend is enz. en dat het beroemde Sineeſche Monument aangaande het Christelijk Geloove in dat Rijk echt is. Uit het Hoogd. vert. door* N. BARKEY *enz. Middelburg* 1770.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814

was, in het jaar 1092, naar de *Griekſche* Tijdrekening of naar de Christelijke, in het jaar 781, door JAZEDBUZI, Ouderling en Wijbisſchop der Koninklijke ſtad *Chumdan*. Nu weet men, dat ANANJESU van het jaar 774 tot 778 *Patriärch* geweest is; en het maakt geene zwarigheid, dat hij omtrent drie jaren na zijn dood op dezen ſteen voorkomt, als nog levende, wanneer men den verren afſtand tusſchen zijnen Zetel in *Aſſyrië* en *China* in aanmerking neemt. Behalven den oprigter van dezen gedenkſteen, worden op denzelven nog meer Geestelijken, maar voornamelijk ADAM, Ouderling, Aartsbisſchop, en *Papas* van *Zinestan*, dus waarſchijnelijk Opperſte Kerkelijke Opziener van *China*, genoemd. Eindelijk worden 'er nog de namen van 70 Leeraren van het Christendom in dit Rijk ſedert het jaar 635 opgegeven.

Het *Chineeſche* opſchrift is veel uitvoeriger, en meldt, dat dit gedenkteeken geſteld is geworden ter eere der beroemde wet van *Tatſin*, door den Prieſter KIMREIN. *Tatſin* beteekende bij de *Chinezen* de landen, die ten Westen van hen gelegen zijn, of het Oostelijk gedeelte des *Roomſchen* Rijks, alwaar de *Neſtoriänen* zich gevestigd hadden. Vervolgens worden de voornaamſte leerſtukken van den Christelijken Godsdienst voorgedragen: van God en de Drieëenheid, insgelijks van de Schepping; (alwaar God met den *Syriſchen* naam *Aloho* benoemd wordt, misſchien, omdat de *Chinezen* voor God geen bijzonder woord hebben,) van den val der menſchen, door de verleiding des *Satans*, waar uit 365 Ketterſche

ſche partijën ontſtaan zijn; van den MESSIAS, deszelfs aanbidding, en zijne overige Geſchiedenis in deze Wereld; van de Heilige Schrift, den Doop, het teeken des Kruis, en het Gebed tegen het Oosten. Bij de Menschwording van Gods Zoon ſchijnt de *Neſtoriäanſche* wijze van voorſtelling zich eenigermate voor te doen. CHRISTUS zal 27 Boeken nagelaten hebben, dus worden de Boeken, die tot het Nieuwe Testament behooren, op eene eenigzins ongewone wijze berekend. Verders wordt 'er berigt gegeven van de Prediking der Apostelen, en eenige gebruiken en plegtigheden der Christenen. De Dienaars van hunnen Godsdienst laten hunnen baard tot ſieraad wasſen, en beſcheeren hun haar in eene kroon. De Christenen hebben geene Slaven. Zij vasten, deels om de begeerlijkheden te onder te brengen, deels uit hoofde van het Goddelijk gebod. Zij bidden zevenmaal daags, zoo wel voor levenden als voor overledenen. Ook houden zij eens in de zeven dagen Godsdienst, om de ziel van zonden te reinigen. Zelfs wordt 'er van een houten werktuig gewaagd, waar van zich de Oosterlingen op hunne Kerken, in plaats van Klokken, bedienen. In hetzelfde opſchrift wordt verhaald, dat, onder de regering van den Keizer TAITSONG, in het negende der jaren *Tſchinkuang*, en dus, volgens DE GUIGNES uitrekening, in het jaar van CHRISTUS 625, een zeer deugdzaam man, OLOPUEN, uit *Tatſin* naar *Siganfu* gekomen is. De Keizer had hem eenen Hofbedienden te gemoet gezonden, die hem in het Paleis gevoerd had, alwaar zijne Boeken onder-

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

derzocht, goedgekeurd, en dienvolgens in het jaar 628, een Plakaat, ten voordeele der Christenen, uitgegeven was. Op dezelfde wijze gewagen de *Chineeſche* Jaarboeken van eenen *Bonze*, uit de Westelijke Landen, die, om dezen tijd, met goedkeuring des Keizers, den Godsdienst van FO, in *China* uitgebreid hebbe; ook laten zij, in het jaar 643, Gezanten uit *Tatſin* in het Rijk komen. Beiden, zoo het Opſchrift als de Geſchiedboeken der *Chineezen*, ſtellen den volgenden Keizer voor, als een' groot vriend der Christen; en wederöm melden beiden, dat der Christenen Godsdienst, omtrent het jaar 698, tegenſpoedige lotgevallen geleden heeft. Maar in de VIIIſte eeuw, waren de Keizers, zoo als men in het opſchrift ziet, hem zoo genegen, dat zij geboden, vele Christenkerken te bouwen, tot het vieren van CHRISTUS Geboortefeest reukwerk ſchonken, en voor het onderhoud der Christen Leeräars zorgden; dit wordt weder door de *Chineeſche* Schrijvers bevestigd; en nog in de volgende eeuwen vindt men in *China* ſporen genoeg van het Christendom. — Dit alles wordt aan den Godsdienstijver der *Nestoriänen* toegeſchreven, en heeft dus geen ſchijn, van door de *Jeſuiten* verdicht te zijn.

Deze gezindte, welke, door hare omſtandigheden, en ſterke uitbreiding in *Chaldeë*, *Perſië*, en andere Landen van *Azië*, meer dan eenige andere Christelijke gezindte in ſtaat geſteld was, om haren Godsdienst in de afgelegenſte Gewesten van dat Werelddeel voort te planten, maakte zich deze voor-

voordeelen ook meer en meer te nutte. De *Nestoriäanſche* Patriärch TIMOTHEUS, die, van het jaar 778 tot 820, deze waardigheid bekleedde, zond, gelijk ASSEMANNI (*) uit eene met de hand geſchrevene Monniksgeſchiedenis van THOMAS, Biſſchop van *Marga*, in het Gebied van *Moſul*, onder deze gezindte, omtrent het begin der IXde eeuw, bewezen heeft, den Monnik SUBCHALJESU, die *Syriſch*, *Arabiſch* en *Perſiſch* verſtond, naar de Volkeren aan de *Kaspiſche* Zee, de *Gabarestaners*, *Gelen*, *Dailamiten*, *Moghaniten*, en *Gergiäanen*, die het Christendom weder verlaten hadden, hetwelk de Apostel THOMAS, volgens eene oude overlevering, hun had bekend gemaakt. SUBCHALJESU was ook zoo gelukkig, dat hij vele Heidenen bekeerde, en Kerken voor hen bouwde, in welke hij als derzelver benoemde Biſſchop, van zijne medegenomene Monniken Leeräars aanſtelde. Nadat hij tot de Oostelijke *Turken*, tot aan de Grenzen van *Kataja* en *China* op zijne reizen gekomen was, en ook, behalven de Heidenen, niet weinige *Marciöniten* en *Manicheën* tot het zuivere Geloof gebragt had, keerde hij naar *Aſſyrië* in zijn Klooster terug; maar werd onder weg van de Barbaren vermoord. TIMOTHEUS zond dan twee andere Monniken, KARDAG en JABALLAHA, die hij ook tot Biſſchoppen gewijd had, tot de *Gelen* en *Dailamiten*, die, door vijftien van hunne Medebroederen ver-

(*) *Biblioth. Orient. Tom.* III. P. I. *pag.* 491. P. II. *pag.* 478.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

verzeld, een' nog grooteren voortgang tot in *Indië*, *Kataja* en *China* maakten, alwaar velen van deze Monniken *Metropolitanen* en Bisſchoppen werden. In alle deze Landen, bijzonder in het Noorden van *Azië*, in het oude *Hyrkanië*, *Bactriana*, *Margiana* en *Sogdiana*, hielden zich deze *Nestoriäanſche* Gemeenten een' geruimen tijd ſtaande; en zijn eerſt met de XIVde eeuw geheel te niet gegaan.

Staat der Joden. Hun gedrag jegens de Christenen.

Daar men zoo ijverig was, gedurende dit tijdsbeſtek, om de *Heidenen* tot het *Christendom* over te brengen, liet men ook geene middelen onbeproefd, om de *Joden* insgelijks te bekeeren, waar toe geene ſtrenge wetten noch geweld geſpaard werden, welke echter meer ſtrekten, om den Godsdiensthaat tusſchen *Joden* en *Christenen* te vermeerderen, dan wel om eenige regte bekeering der eerſten uit te werken. Als men den lateren Geſchiedſchrijver ZONARAS (*) zal gelooven, hebben de *Joden* zich onder anderen te *Antiöchië*, onder de regering van FOKAS, aan oproer tegen de Chriſtenen ſchuldig gemaakt, en velen derzelven, benevens den *Patriärch* ANASTASIUS, omgebragt, en het lijk van dezen op de markt verbrand. Maar van deze gebeurtenis weet de Schrijver van de *Alexandrynſche Paaschchroniek* (†), welke niet lang na dezen tijd leefde, niet anders, dan dat ANASTASIUS door de ſoldaten vermoord is, zonder van de *Joden* te gewagen. Op gelijke wijze houdt de ge-

(*) *Annal. Libr.* XIV. *pag.* 80.

(†) *Chron. Paſch. ad a.* 610.

gemelde Schrijver een diep ſtilzwijgen, omtrent het gene dezelfde ZONARAS verhaalt, dat de *Joden*, toen de *Perſen* in het jaar 614 *Jeruzalem* bemagtigden, van hen de Christen inwoners voor weinig geld gekocht, en ten getale van wel 90,000 zouden vermoord hebben. Een verhaal van EUTYCHIUS, *Patriärch* van *Alexandrië*, in de XDe eeuw (*), luidt insgelijks te ongeloofelijk, dat de *Joden* de *Perſen* in die verövering zouden hebben bijgeſtaan, en dat 40,000 van hen zich te *Tyrus* bevindende, een ontwerp zouden geſmeed hebben, om alle *Chriſtenen* daar en te *Jeruzalem* te vermoorden, maar hun voornemen uitgelekt zijnde, hadden de *Chriſtenen* hen in het Kasteel opgeſloten, en 2,000 van deze gevangenen onthoofd. Dit ondertuſſchen is zeer mogelijk, dat de *Joden*, bij de overwinningen door de *Perſen* behaald, op de eene of andere wijze, blijken gegeven hebben van vijändelijke gezindheid. Ten minſten, volgens THEOPANES (†), reisde Keizer HERACLIUS, in het jaar 629, naar *Palestina*. Te *Tiberias* gekomen, beſchuldigden de Christenen bij hem zekeren Jood, BENJAMIN, die zoo rijk was, dat hij voor den Keizer en zijn ganſche leger de levensmiddelen plag te bezorgen, als hunnen hevigſten vijänd. De Keizer vraagde hem: waarom hij de Christenen vervolgde? waar op hij antwoordde, omdat zij vijänden waren van zijn Geloof. Hier op liet de Keizer hem onderwijzen in

(*) *Ap.* HOTTING. *Hist. Orient. L.* I. *C.* 3. *p.* 123.

(†) *Chronogr. pag.* 273.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

in het Christendom en doopen. Ook gebood hij, dat alle *Joden Jeruzalem* verlaten zouden. Maar het verhaal der *Arabiſche* Schrijvers EUTYCHIUS en ELMAKIN luidt geheel anders (*). Volgens hen gingen de Joden den Keizer te gemoet, toen hij *Jeruzalem* naderde, en verwierven van hem, op hunne gebeden, tegen de betaling eener aanzienelijke ſom, vrijheid, om te *Jeruzalem* te blijven; maar de *Patriärch* van *Jeruzalem*, met zijne Geeſtelijkheid, wist den Keizer, onder voorwendſel, dat de Joden deze gunſt onwaardig waren, dewijl zij de Chriſtenen, derzelver Kerken en huizen mishandeld, en zelfs het graf van CHRISTUS met allerhande vuiligheid bedekt hadden, over te halen, om zijn woord, met een eed bevestigd, in te trekken, waar op alle *Joden*, die zich te *Jeruzalem* zien lieten, nedergeſabeld werden. De *Patriärch* had de ſchuld van het breken des eeds op zich genomen, en een' jaarlijkſchen Feestdag, *het vasten van* HERACLIUS genoemd, ingeſteld, om 's Keizers zonde te verzoenen.

Vervolging der Joden in Spanje.

Nergens openbaarde zich een haatelijke afkeer tegen de *Joden* geweldiger, dan in *Spanje*, alwaar reeds de Koning REKKARED, die tot het jaar 601 regeerde, waarſchijnelijk om zijnen Godsdienſtijver te toonen, daar hij van de *Ariänen* tot de *Katholijken* was overgegaan, verſcheidene wetten tegen de *Joden* gaf, bij welken hij hun verbood, hun Paaschfeest, den Sabbath, en andere Feestdagen te vie-

(*) In HOTTING *Hist. Eccles. N. T.* P. I. *p.* 422.

vieren, zich te laten beſnijden, onderſcheid te maken tuſschen reine en onreine ſpijzen enz. Alles onder ſtraffe van ſteeniging of den brandſtapel; of zoo de Koning hun het leven wilde ſchenken, zouden zij lijfeigenen wezen, en hunne goederen verbeuren. De Koning SISEBUT bevestigde niet alleen deze wetten, maar 'er zijn zelfs blijken, dat hij terſtond van het begin zijner regering, of van het jaar 612 af, de *Joden* gedwongen heeft, zich te laten doopen (*). Een *Spaanſche* Jood, in de XVde eeuw, SALOMO BEN VIRGA, in zijn Boek *de Schepter van Juda* genoemd, bij BASNAGE, in zijne *Historie der Joden*, ſpreekt ook van deze vervolging, en verhaalt, dat zij vergeefs den Koning geld aanboden, om hen te verſchoonen, alzoo hij daar op bleef aandringen, dat zijne Biſchoppen en de opperſte Biſchop te *Rome* hem geleerd hadden, dat allen, die niet door den Doop wedergeboren werden, verloren moesten gaan, en dat men derhalven allen moest noodzaken, dezen Doop aan te nemen, zoo als een kind genoodzaakt wordt, te leeren, wat hem nuttig is. — ISIDORUS, Aartsbiſchop van *Sevilla*, toen de geleerdſte Biſchop der Weſterſche Kerk, keurt echter in zijne *Chroniek* deze handelwijze ten ſterkſten af, en noemt ze eenen ijver zonder verſtand, (*æmulatio non ſecundum ſcientiam.*) SISEBUT had, naar zijne gedachte, het Geloof niet met geweld moeten opdringen, maar door redenen aanprijzen. Het ſchijnt ook aan zij-

(*) ISIDORUS *Chron. Gothor. Era* 650.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

zijnen invloed te moeten worden toegeschreven; dat de Kerkvergadering te *Toledo*, in het jaar 633, alwaar hij Voorzitter was, in tegenwoordigheid van den Koning SISENAND, een besluit maakte, dat in het vervolg geen *Jood* tot het Christelijk Geloof zou gedwongen worden (*). Evenwel maakte de vergadering hier bij zulke nadere bepalingen, dat men genoeg ziet, dat zij de zucht, om met geweld tot het Geloof te dwingen, niet geheel kon verloochenen, bijzonder als zij besloot, dat *men de kinderen der Joden van hunne ouders scheiden*, en of in Kloosters, of onder opzigt van godvruchtige lieden, in het *ware Geloof*, en *goede Zeden*, zou laten *opvoeden*. Ook werden de zachter gevoelens van ISIDORUS met zijne dood, die in het jaar 636 volgde, spoedig vergeten. Reeds in het jaar 638 verklaarde eene nieuwe *Synode* te *Toledo* (†), dat zij, dewijl de Koning CHINTILA, (*Christianissimus Princeps*,) vol brandenden Geloofsijver, met de Priesters van zijn Rijk besloten had, het *Joodsche Bijgeloof* in hetzelve uit te roeijen, en *geene andere dan Katholijke inwoners* te dulden, dezen ijver niet konden laten verkoelen, waarom zij besloten, dat geen Koning in het vervolg den troon zou beklimmen, voordat hij, bij eede, beloofd had, de wetten tegen de *Joden* te handhaven. Ook dwong de gemelde Koning CHINTILA den *Joden*, die, hoewel ge-

(*) *Concil. Tolet.* IV. *Can.* 57. *in* HARDUIN. *Act. Concill. Tom.* III. *pag.* 590.

(†) *Concil. Tolet.* VI. *ap.* HARD. *l. c. p.* 607.

gedwongen, het Christendom hadden aangenomen, eene ſchriftelijke verbindtenis af, dat zij bij het Christengeloof zouden blijven. Onder de regering van REKKESWINT, in de jaren 653 en 655, werden deze beſluiten door nieuwe Kerkvergaderingen bekrachtigd; en de Koning ERWIG gebood, omtrent het jaar 681, onder anderen: *dewijl de geweldenaars het hemelrijk met geweld nemen, dat ieder Jood, die zich en de zijnen nog een jaar aan den Doop zou onttrekken, met honderd ſlagen, en verbanning uit het land, benevens verbeurdverklaring zijner goederen zou geſtraft worden.* Doch de zwaarſte ſlag trof de Joden in het jaar 694, onder den Koning EGIZA. Deze gaf aan de XVIIde *Kerkvergadering* te *Toledo*, door hem bijëengeroepen, last, onder voorwendſel, dat de Joden hadden zamengeſpannen met die van *Afrika*, tegen de Chriſtenen van zijn land, om een vonnis tegen hen te vellen, gelijk zij dan ook beſloot, dat alle afvallige en trouwelooze Joden in geheel *Spanje* voor altijd Slaven zijn, hunne goederen verbeurd verklaard worden, en gedeeltelijk aan de Chriſten Kerken vervallen zouden, ook zou men hunne kinderen van het zevende jaar af van hen nemen, en in het Chriſtendom opvoeden. Bij zoo vele dwangmiddelen is het als eene zeldzaamheid aan te merken, dat JULIANUS, Aartsbiſſchop van *Toledo*, op last van Koning ERWIG, in het jaar 686, een Boek tegen de Joden ſchreef, om hunne tegenwerping te ontzenuwen, dat CHRISTUS, die naar de Schrift 6,000 jaren na de Schepping verſchijnen moest, reeds na 5,000 jaren verſche-

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ſchenen was, waaröm ook dit Boek den tijtel voert: *Demonſtratio ſextæ ætatis, ſive de Christi adventu adverſus Judæos Libri tres* (*).

Uit *Spanje* vlugtten vele *Joden* naar het naburige *Frankryk*, alwaar hun toeſtand, ten minſten in de laatſte jaren van dit Tijdperk, verdragelijk ſchijnt geweest te zijn. Op verzoek van Keizer HERACLIUS, die door Starrenwigchelarij zou verſtaan hebben, dat God het *Griekſche* Keizerrijk door een beſneden volk zou laten verwoesten, zou Koning DAGOBERT in het jaar 629 bevel gegeven hebben, om alle *Joden* in zijn Rijk tot den Doop te noodzaken (†), doch of dit bevel ten uitvoer gebragt zij, is niet zeker. Reeds veertien of vijftien jaren vroeger had de Kerkvergadering te *Parys* den Joden allen toegang tot openbare ambten verboden (§), hetwelk door CHLOTAR II. bekrachtigd was. Ondertusſchen bleven zij nog in het Rijk, zonder dat zij van Godsdienst behoefden te veränderen, ook dreven zij grooten koophandel, zelfs in menſchen, verkoopende kleine kinderen, die zij van arme ouders kochten, weder aan uitheemſche volkeren. De Koningin BATHILDIS ſneed hun echter daar toe de voornaamſte gelegenheid af, toen zij, in het jaar 655, het drukkende hoofdgeld afſchafte, hetwelk vele ouders tot eenen zoo onnatuurlijken ſtap genoodzaakt had (**). Ten tijde van KAREL *den Groo-*

Hunne lotgevallen in Frankryk.

(*) *In Bibl. Vett. Patr. T.* II. *p.* 495.

(†) FREDEGAR. *Chron. Cap.* 65.

(§) *Concil. Paris. C.* 15. *ap.* HARD. *T.* III. *p.* 552.

(**) *Vita S. Bathildis.*

Digitized by Google

Grooten beroemden zich de *Joodſche* Kooplieden van zijn Rijk, gelijk hij zelf zegt (*), dat zij den Bisſchoppen en Abten van hunne Kerkeſchatten konden afkoopen, wat hun behaagde. Deze Vorst zond zelfs in het jaar 797, met zijne Gezanten, LANTFRID en SIGMUND, ook eenen Jood, IZAÄK genoemd, aan den *Chalif* HAROUN AL RASCHID (†); de laſt dezer Gezanten beſtond waarſchijnelijk daar in, om de goede verſtandhouding van dien Vorst te bevorderen, als ook om van denzelven vrijën toegang tot het Graf en de plaats der Opſtanding van CHRISTUS te verkrijgen, hetwelk deze hem geern inwilligde, en hem de Sleutels van het Heilig Graf toezond (§). IZAÄK bragt den Keizer, onder andere kostbare geſchenken van den *Chalif*, ook den eenigſten olifant mede, welken dezen toenmaals had, *Abulabaz* genoemd, die naderhand te *Aken* geſtorven is (**).

In het Oosten vervolgd.

In het Oosten gebood Keizer LEO, *de Iſauriër*, omtrent het jaar 723, dat de *Joden* tot den Doop genoodzaakt zouden worden, doch met geen ander gevolg, dan dat die genen, die hadden moeten gehoorzamen, zich terſtond weder afwaschten, als waren zij met drek bezoedeld (††). Maar voorbeel-

(*) *Capit.* V. *a.* 806. *in* BALUZ. *Capp. Regg. Franc. Tom.* I. *Opp. pag.* 453.

(†) EGINHARD *Annal.*

(§) EGINHARD *de Vita Carol. M. Cap.* 16.

(**) EGINHARD *de Vita Car. l. c. Ann. Franc. ad a.* 801. *et* 813. *Ann. Fuld. ad a.* 802. *a.* 810.

(††) THEOFAN. *Chronogr. pag.* 336.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

beelden van vrijwilligen overgang van Joden tot het Christendom in dezen tijd zijn uiterst zeldzaam, en dan nog blijft het onzeker, of zij in der daad vrijwillig, en niet, door bedreigingen genoodzaakt, of door geſchenken uitgelokt, daar in te werk gingen.

Verhaal van de bekeering van eenen Heidenſchen Koning tot het Jodendom.

Doch het verhaal van eenen Heidenſchen Koning van zeker Koningrijk, COSAR, die, omtrent het midden der VIIIſte eeuw, de Beſnijdenis en het Jodendom zal omhelsd hebben, verdient hier, met een enkel woord, aangeroerd te worden. Waar dit Rijk *Caſar* te zoeken zij, in de Wereld, is niet uitgemaakt, in het algemeen zegt men, ergens in *Groot Tataryën*, bij de *Kaspiſche* Zee. Het geval komt zakelijk hier op neder. De Koning van dat Land beſloot, op de vermaning van eenen Engel, die hem verſchenen was, naar een' beteren Godsdienst om te zien, dan de zijne was. Hij ſprak ten dien einde met eenen Wijsgeer, eenen Christen, en eenen Muhammedaan. Dra was hij overtuigd, dat hun Godsdienst de ware niet zij; waar op hij *Rabbi* IZAAK SANGARI bij zich ontbood. Door hem werd de Koning van de waarheid van het Joodſche Geloof overtuigd, maar voor zijne onderdanen ſchroomende, reisde hij, heimelijk, met zijnen Veldheer, naar de Woestijn aan zee, alwaar zij *Joden* in een hol vonden, die den Sabbath vierden. Van dezen lieten zij zich beſnijden; en na hunne terugkomst gelukte het den Koning, meer dan 100,000 van zijne onderdanen tot het *Joodsch* Geloof te bekeeren. Terſtond liet hij eenen Tabernakel oprigten, gelijk die

die van MOZES geweest was, zijn geheele Rijk werd *Joodsch*, en hij zelf werd een magtig en gelukkig Vorst. Derde halve eeuw daar na schreef een zijner opvolgeren, JOZEF, die het *Joodsch* Geloof met zijne onderdanen nog even getrouw was, dit aan eenen *Spaanschen Rabbi*, die 'er hem om gevraagd had. Men heeft nog een Boek, *het Boek Cosri*, (misschien liever *Cosari*,) hetwelk de gesprekken van R. SANGARI met den eerstgemelden bekeerden Koning in zich bevat. Dit zal eerst in de taal des lands geschreven, vervolgens in de XIIde eeuw door R. JUDA HALLEVI in het *Arabisch*, en eindelijk door R. JUDA, Zoon van PAUL TIBBON, in het *Hebreeuwsch* of *Rabbynsch* vertaald zijn. In deze vertaling is dit Boek uitgegeven door JOANN BUXTORF den Zoon, te *Basel* in het jaar 1660, die de waarheid der Geschiedenis onbeslist laat, welke anderen, met meer regt, ontkend hebben, hoewel het mogelijk is, dat 'er met het een of ander Stamhoofd van *Arabieren* of *Tataren* iet hebbe plaats gehad, hetwelk aanleiding heeft kunnen geven, tot dit verhaal, terwijl R. JUDA HALLEVI het uitgebreid gesprek in dezen vorm gebragt heeft, om daar in de gronden van het *Joodsch* Geloof te ontvouwen (*).

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Daar MUHAMMED voorwendde, den *Aartsvaderlijken* Godsdienst te willen herstellen, en MOZES voor een' Goddelijken Gezant erkende, gelijk ook de overige Profeten der Joden; daar zijn hoofdleerstuk

Betrekking der Joden tot MUHAMMED, en

(*) J. CHR. WOLF *Bibl. Hebr. Vol.* I. *p.* 440.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814

hun toeſtand onder de heerſchappij der Chalifen.

ſtuk was de *Eenheid* van God, met welke de *Joden* de Christelijke *Drieëenheid* niet wisten overëen te brengen; daar hij de beſnijdenis, die reeds voor eeuwen in *Arabië* had plaats gehad, behield, en in vele bijzonderheden veel van de Joden ſcheen over te nemen, en zelfs bij het bidden gebood het aangezigt naar *Jeruzalem* te keeren, voor dat hij de *Caaba* of het heiligdom te *Mekka* tot eene *Kibla*, of plaats der aanbidding verördende, ſchijnt men te mogen onderſtellen, dat de *Joden* MUHAMMEDS onderneming begunſtigd, en van zijne leer niet afkeerig zullen geweest zijn. Men verhaalt ook in der daad, dat MUHAMMED het eerſte ontwerp van zijnen Godsdienst met behulp van twee *Joden* PHINEAS en ABDIAS, door de *Arabieren* ABDALLAH genoemd, zal opgeſteld, of ten minſten van dezen zijne kennis van den *Joodſchen* Godsdienst zal verkregen hebben; zelfs verhalen *Griekſche* Schrijvers, dat de *Joden* MUHAMMED eerst voor den MESSIAS hebben gehouden, maar toen zij zagen, dat hij kameelvleesch at, waren zij van deze gedachte afgeſtapt, alhoewel zij hem hadden blijven begunſtigen, en zich daaröm te vijändiger tegen de Christenen gedragen (*). Ondertusſchen heeft het volgende meer zekerheid. De *Joden* waren ten dezen tijde zeer talrijk en magtig in *Arabië*, verſcheidene *Arabiſche* Stammen hadden hunnen Godsdienst aangenomen, en zij bezaten in dit Halfëiland verſcheidene ſteden en vestingen. MUHAM-

(*) THEOFAN. *Chron. pag.* 276.

HAMMED zocht ook in het eerst werkelijk zich met hen te verëenigen, waarôm hij ook zoo velen van hunne Godsdienstige gebruiken overnam, maar zij verzetten zich tegen een' man, die niet alleen onderwerping eischte, maar zich ook boven alle hunne Profeten verhief, en schoon de *Joden* te *Medina* in het eerst eene overëenkomst met MUHAMMED troffen, verbraken zij dezelve in het jaar 623 reeds, waar na hij hen, met te meer bitterheid, bestreed, en hen gedeeltelijk uit *Arabië* verdreef. Sedert haatte hij hen meer dan andere Godsdienstgezindten, waar van men sporen in den *Koran* verneemt, in welken hij, doorgaans, van de *Joden* enkel op eene smadelijke en verächtelijke wijze, gewaagt, noemende hen ongeloovigen, moordenaars der Profeten, van God, van DAVID en JEZUS vervloekt, bijkans louter bedriegers, vervalschers der openbaring enz. Evenwel wilde hij hen geduld hebben, mits zij zich eerst onderwierpen en een hoofdgeld betaalden. Na zijne dood in het jaar 632 genoten zij, onder zijne opvolgers, steeds meer rust en bescherming, terwijl de Christen Schrijvers van dien tijd hen beschuldigen van de *Arabieren* opgestookt te hebben, en in alle opzigten in hunne ondernemingen tegen de Christenen behulpzaam geweest te zijn; doch behalven dat de *Arabieren* zoodanige opstooking niet behoefden, kan men zich ook op de berigten der Christen Schrijvers van dezen tijd, als zijnde te hatelijk vooringenomen, niet zeer verlaten. Zoo verhaalt THEOFANES (*), dat de *Chalif* OMAR in het

(*) *Chron. p.* 281. volg.

jaar

IV. BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

jaar 637, met eene duivelsche huichelarij, in vulle en verscheurde klederen te *Jeruzalem* zijne intrede doende, den *Patriärch* SOFRONIUS genoodzaakt hebbe, om hem SALOMO's Tempel te wijzen, opdat hij dien in een bedehuis zijner godloosheid zou veranderen. Maar dit bedehuis kon niet opgerigt worden, en stortte telkens in, tot dat de *Joden* hem onderrigtten, dat hij zijn oogmerk niet bereiken zou, voordat hij het kruis op den Olijfberg had laten wegnemen. Dit gedaan hebbende, bleef zijn gebouw staan, en nu werden, op zijn bevel, menigvuldige kruisen weggenomen. Daartegen verzekerden de *Arabieren*, dat OMAR den Christenen geene Kerken heeft willen ontnemen, en zelfs weigerde, om in éene derzelven zijn gebed te doen, hetwelk de *Patriärch* hem aanbood, opdat zijne *Arabieren* dit, in het vervolg, niet tot een voorwendsel zouden nemen; ook dat het onder de bedongene voorwaarden, bij het overgaan der stad, geweest zij, dat de Christenen geene kruisen op hunne Kerken zetten, noch die voor het oog der *Arabieren* rondddragen zouden.

In *Arabië* zelf mogt geen Jood meer blijven wonen, ten zij belijdenis doende van den *Muhammedaanschen* Godsdienst, waar van echter maar heel weinige voorbeelden zijn, doch in de uitgestrekte veröveringen der *Arabieren* werden zij niet ontrust. Volgens later Christen Schrijvers, zou een Jood den *Chalif* YEZID I, op het einde der VIIde eeuw, aangezet hebben, om aan de Christenen van zijn Rijk het gebruik van Beelden te verbieden.

Om-

Digitized by Google

Omtrent het begin der VIIIſte eeuw verwekte een *Spaanſche* Jood, SERENUS, eene kortſtondige onrust, door zich voor den MESSIAS uit te geven, en vele *Joden* te overreden, om met hem naar zijn gewaande Rijk te reizen. Hunne goederen werden van de *Arabieren*, die toen reeds *Spanje* bezaten, aangeſlagen en verbeurd verklaard (*).

Valſche Mesſias.

Een blijkbewijs, dat de *Joden* het onder de regering der *Califen* niet kwaad hadden, was het voortbloeijen van hunne vermaardſte Scholen, en de reeks van aanzienelijke Leeraren, die elkanderen opvolgden. Hunne uitmuntende klasſe van Rabbijnen, welke reeds in de VIde eeuw eenen aanvang genomen had, de גאונים, de *verhevenen*, had nog het Opzienersämbt op de Hooge Scholen van *Sora* en *Pumbeditha*. Onder de Joodſche Geleerden is *Rabbi* SIMEON BEN KAÏRA, of KAIRO, omtrent het midden der VIIIſte eeuw, alhoewel hij juist niet tot de gemelde eerwaardige klasſe gerekend wordt, bebekend door zijn Boek, *de groote uitſpraken*, (הלכות גדולות;) een Boek, waar in hij leerde, dat 'er maar één grond-artikel des Geloofs is, die van het Beſtaan van God. Misſchien hebben ſommigen van deze *Joodſche* Leeraren het een en ander toegebragt, om onder de *Arabieren* den lust tot de Wetenſchappen op te wekken (†).

Joodſche Scholen en Geleerden.

Dat

(*) PETRUS DE MARCA *in Marca Hispanica Libr.* III. *Cap.* 1. *pag.* 230.

(†) HOTT. *H. E. Sec.* VII. VIII. BASNAGE *Hist. des Juifs T.* VIII. *T.* IX. WOLF. *Bibl. Hebr. Vol.* I.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Dat de *Joodsche* Godsdienst, die door de Christenen als waarachtig in zichzelven erkend wordt, en als de grondslag en bron van den Christelijken, zich nog steeds bleef handhaven, kan ons niet zeer bewonderen, die wij de kracht der vooröordeelen, en den invloed van volkshoogmoed kennen, welke beiden de *Joden* verhinderden, om den Christelijken Godsdienst te omhelzen, om nu niet te gewagen van de pogingen van hunne Leeraren, die ten sterksten onderschraagd werden, door de verbastering, waar toe het Christendom vervallen was, en de verdeeldheden, welke in hetzelve heerschten; maar onbegrijpelijker schijnt het, dat een dweeper of bedrieger in staat geweest is eenen Godsdienst te stichten, welke alles, wat hij goeds heeft, aan den *Joodschen* en *Christelijken* heeft te danken, die noch met dezen noch met genen kan vergeleken worden, die niet door onderwijs, maar enkel door geweld en bloedvergieten van eersten af is voortgeplant, en die nogtans zich zoodanig heeft uitgebreid, dat zij, in menigte van aanhangers, alle anderen overtreft; dit zeker kan ons bevreemden. Ondertusschen, indien wij ons herinneren de domheid en onkunde der *Arabieren*, onder welken deze Godsdienst zijnen aanhang nam, de vurige en tot dweeperij en geestdrijverij zoo sterk overhellende geaardheid van dit volk en der Oosterlingen in het gemeen, de droevige onkunde en verbastering van het Christendom, boven welk verbasterd en door ellendige spitsvinnigheden verdeeld Christendom een Godsdienst, die de leer van den eenigen God tot zijn hoofd-

Berigt van MUHAMMED's leven.

hoofdartikel had, en zich door het schoonschijnende van uiterlijke heiligheid aanbeval, en geschikt was naar de volksbegrippen en aard der *Arabieren*, tevens vertoonende eene achting en eerbied niet alleen voor de oude Profeten, maar bijzonder voor JEZUS CHRISTUS, het ligtelijk overhalen kon, benevens den verwarden en verzwakten toestand van de beide Rijken, het *Romeinsch-Griekſche* en het *Perſiſche*, zal onze bevreemding merkelijk verdwijnen, en zulken, die, in de voorgaande eeuw, en in onze tijden, het ware Christendom hebben meenen omver te werpen, door den *Muhammedaanſchen* Godsdienst met hetzelve te vergelijken of boven hetzelve te verheffen, hebben daar door enkel hunne onkunde en eenen redeloozen afkeer van de waarheid verraden en openbaar gemaakt. Het een en ander zal ons door eene korte schets van dezen door MUHAMMED gestichten Godsdienst allerduidelijkst worden (*).

MUHAMMED of MOHAMMED, gemeenelijk bij de *Europeërs* MAHOMETH, werd omtrent het jaar 570 te *Mekka*, de Hoofdstad van het *Petreisch Arabië*, geboren, uit den edelen Stam der *Koreiſchiten*. Zijn Vader ABDALLAH overleed, toen hij nog een kind was, waar na hij eerst door zijnen Grootvader ABD' AL MOTALLEB, vervolgens door zijnen Oom ABU TALEB werd opgevoed. In zijne jeugd gaf hij blijken van moed in sommige kleine oorlogen, welke

Volgens de Arabische Schrijvers

(*) Men zie breeder *de Alg. Heidend. Hist.* I. *Deel*, *Bladz.* 1. volgg.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. jaar 622 tot 814.

ke tuſſchen de *Arabiſche* Stammen gevoerd werden, voorts werd hij in alle ligchaamsöefeningen onderwezen, maar zonder eenig onderwijs in het gene geleerdheid genoemd wordt, gelijk zijne landgenooten over het algemeen daar van geene denkbeelden hadden, hoewel zij veel werks ſchenen te maken van de Dichtkunde, Welſprekendheid, Geſchiedenis van hun Land, en Starrekunde, weinigen evenwel konden lezen of ſchrijven; zelfs zal de Arabiſche ſchrijfkunst niet lang voor de geboorte van MUHAMMED, volgens anderen, eerst toen hij vijftien jaren oud was, zijn uitgevonden, en het fraaije *Arabiſche* ſchrift is eerst 300 jaren na hem opgekomen. Volgens het gemeen verhaal der *Arabieren*, en naar zijn eigen voorgeven, kon MUHAMMED zelf lezen noch ſchrijven. Zijn Oom bragt hem verders op tot den Koophandel, en vervolgens vertrouwde eene rijke koopmans weduwe KADIDSJA hem haren handel op *Syrië* toe, welken hij zoo wel waarnam, dat zij hem, bij zijne terugkomst, trouwde, zijnde zij toen 40, en MUHAMMED 25 jaren oud.

Van dezen tijd af tot zijn 40ſte jaar, meldt de Geſchiedenis niets van hem, maar toen, omtrent het jaar 610, trad hij te voorſchijn, als de Leeraar van eenen nieuwen Godsdienst. Hij was, zegt men, gewoon, jaarlijks eene maand lang, zich in eenzaamheid af te zonderen, in het hol van eenen Berg, niet ver van *Mekka* gelegen; bij zulk eene afzondering nu zal hem, in dat jaar, de Engel GABRIEL, des nachts, verſchenen zijn, en hem geboden hebben te lezen; hij ontſchuldigde zich, dat hij

hij niet lezen kon, waar op de Engel voortvoer: „ Lees in den naam des Heeren, die alles geſchapen, die ook den mensch uit wat geſtold bloed „ geſchapen heeft. Lees, en verheerlijk uwen „ Heer, die den mensch het gebruik der pen aangewezen, en die hem geleerd heeft, het gene „ hij nog niet wist." Welke woorden het 96ſte Hoofdſtuk van den *Koran* uitmaken. Vervolgens hoorde hij eene ſtem van den Hemel hem toeroepen: „ ô MUHAMMED! gij zijt de Gezant van God, en ik „ ben GABRIEL." Te huis gekomen verhaalde hij dit aan zijne vrouw, die terſtond met eenen eed verzekerde, dat hij de Profeet des Volks zou zijn. Ook gaf zij dit aan eenen van hare naastbeſtaanden te kennen, die haar daar in toeſtemde. MUHAMMED deed toen zijn gebed, en ging zevenmaal om den *Caaba* rond, dit was een oude Tempel te *Mekka*, die, naar de overlevering der *Arabieren*, door ABRAHAM en ISMAEL zou gebouwd zijn. Nu volgden meer openbaringen, en zijne vrouw was de eerſte, die zijnen nieuwen Godsdienst aannam. Na haar verklaarde zich zijn Neef ALI, Zoon van ABU TALEB, een knaap tusſchen de negen en elf jaren, voor denzelven. Eén zijner Slaven, wien hij daarom terſtond zijne vrijheid ſchonk, als ook ABUBEKER, een aanzienelijk man te *Mekka*, met vijf anderen, die hij tot MUHAMMED leidde, waren zijne volgende aanhangers, bij welken ſpoedig nog eenige anderen kwamen.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Dus had hij, in drie jaren, heimelijk eenige leden voor zijn nieuw Godsdienstgenootſchap verzameld.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Maar na verloop van dezelven gebood God hem, alle zijne medeburgers openlijk daar toe uit te noodigen. 'Er daalden de volgende woorden van den Hemel, welke daar na in den *Koran* ingevoegd zijn. (S. 74.) „ ô gij *Bedekte!* ſta op! predik! „ verheerlijk uwen Heer!" enz. *Bedekte* heet MUHAMMED, omdat hij, door eene ſchielijke verſchijning van den Engel verſchrikt, zijne vrouw gezegd had, dat zij hem met eenen mantel zou bedekken. Op dit bevel verzocht MUHAMMED veertig van zijne bloedverwanten op eene maaltijd, op het einde van welke hij verklaarde, dat niemand in *Arabië* zijn volk iet uitmuntenders kon aanbieden, dan hij hun thans voorſtelde. „ Ik breng u," vervolgde hij, „ zoo wel de goederen van dit als van het „ toekomende leven. God heeft mij bevolen, u „ tot Hem te roepen. Wie wil onder u in dit „ werk mijn *Wazir*, (eigenlijk *laſtdrager*, vervolgens medehelper of deelnemer in den last van eenig ambt,) „ mijn broeder, vertrouweling, en ambts- „ waarnemer zijn?" Terwijl allen zich bedachten, beloofde ALI terſtond, dat hij dit wezen wilde: Deze was toen nog een jonge met druipende oogen, gezwollen buik, en uitgeteerde beenen. Evenwel erkende MUHAMMED hem voor zijnen broeder en plaatsbekleeder onder hen; en eischte, dat zij hem gehoorzaamheid zouden bewijzen. Doch de gasten lachten om dit voorſtel, en zeiden tegen ABU TALEB, dat hij dus voortaan zijnen Zoon zou moeten gehoorzamen.

Zonder zich hier over te bekommeren, vervolgde MU-

MUHAMMED zijnen weg, hun hunne afgoderij en ongeloof verwijtende, waar in zij aan hunne Vaderen gelijk waren, en hen bedreigende met de ſtraf der Hel. Hier over bezwaarden zich de voornaamſten der *Koreiſchiten* bij ABU TALEB, die, ſchoon geen volkomen aanhanger van MUHAMMEDS Godsdienst, evenwel zijnen Neef tegen hen verdedigde, waaröm de *Koreiſchiten* ook hem vijändig behandelden, en de aanhangers van MUHAMMED, ten getale van 83, noodzaakten, met vrouwen en kinderen naar het naburig *Ethiöpië* te vlugten. MUHAMMED zelf verborg zich eenigen tijd in den omtrek van *Mekka*. De *Koreiſchiten* beſloten in eene plegtige verbindtenis, waar van zij de oorkonde in de *Caaba* ophingen, alle gemeenſchap met zijne familie af te breken; maar als hij hun, door zijnen Oom, liet aanzeggen, dat God door eenen worm alle de letteren dezer oorkonde, uitgezonderd die, welke den naam van God uitmaakten, had laten wegknagen, en zij dit waar bevonden, zoo werd deze verbindtenis weder vernietigd. Ondertusſchen verdedigde zelfs zijn Oom den vaderlijken Godsdienst tegen hem. Eene onderneming, om zijnen Godsdienst in de ſtad *Al-Tajaf* uit te breiden, mislukte hem geheel. Hij leed bovendien vele vervolgingen, en hem werd voor het gerigt opgelegd, om zijne Goddelijke zending door een wonderwerk te bewijzen; en hier zegepraalde hij volkomen. De Engel GABRIEL verſcheen hem en bemoedigde hem; en nu liet MUHAMMED voor de oogen van gansch *Mekka* eene dikke duiſternis ontſtaan, vervolgens de maan te

IV. BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

voorſchijn komen, die zich voor hem boog, hem met eene verſtaanbare ſtem den Gezant van God noemde, vervolgens meermalen door zijne kleederen ſlipte, en zich eindelijk in twee deelen ſpleet, die aan den Hemel zich weder vereënigden. Ongelukkig ſlechts dat in het 54ſte *Hoofdſtuk* van den *Koran*, hetwelk den naam draagt van de *Maan* erkend wordt. „ Het uur nadert, en de maan is vaneen „ geſpleten geweest: Doch zoo zij een teeken „ zien, keeren zij zich op zijde, zeggende: dit is „ eene krachtige betoovering. En zij beſchuldigen „ van bedriegerij, en volgen hunne eigene lusten." Evenwel, de opperſte Richter, en wel 500 inwoners van *Mekka* erkenden hem thans voor eenen Goddelijken Leeräar; ook namen twaalf inwoners van *Jathreb* zijnen Godsdienst aan, en verzaakten den Afgodendienst, waar bij zich weldra meer ingezetenen van deze ſtad voegden.

Voornamelijk verſterkte MUHAMMED om dezen tijd het geloof en de verwondering zijner aanhangers door zijn verhaal van de reize, welke hij, in éénen nacht, van *Mekka* naar *Jeruzalem*, en uit deze ſtad naar den Hemel voorgaf gedaan te hebben; waaromtrent echter de *Muhammedaanſche* Leeräars onderling twisten, of hij deze reize ligchamelijk, dan wel enkel in eenen droom, gedaan hebbe. Als hij deze reize den volgenden dag openlijk verhaalde, beſchuldigden hem zijne tegenſtrevers van leugen, maar ABUBEKER getuigde, dat alles waar moest zijn, wat de Gezant van God verhaalde; evenwel verlieten hem ſommigen van zijne aanhangers.

Reeds

Reeds had MUHAMMED in de eerſte zamenkomst vele burgers van *Jathreb* tot zijne aanhangers gemaakt; in eene tweede bijëenkomst, welke hij 's nachts op eenen heuvel bij *Mekka* met hen had, zwoer hij hun eene eeuwige gunst, onder voorwaarde, dat zij hem tegen allen aanval verdedigen zouden. Zij vraagden hem, welke belooning zij daar voor zouden genieten? en hij antwoordde: het Paradijs! Daar hij nu te voren geen' krijg had mogen voeren, zeggen de *Muhammedaanſche* Schrijvers, maar de menſchen alleen tot God brengen, en zelf alle lijden en alle vervolging met geduld had moeten dragen, gaf God hem nu vrijheid, om de wapenen te voeren tegen de genen, die hem als eenen leugenaar gelasterd hadden, ook verkoos hij, uit zijne aanhangers, XII lieden, om het volk te beſturen, gevende hun gelijke magt, als de Apostelen van JEZUS gehad hadden, maar het opperſte bewind behield hij voor zichzelven.

Nu had MUHAMMED een' veiligen toevlugt, alzoo die van *Jathreb* verklaarde vijanden waren van de inwoners van *Mekka*. In de laatſte plaats begon men zijnen aanhang zwaarder te vervolgen, zoo dat dezelve genoodzaakt was, naar *Jathreb* te wijken. MUHAMMED zelf, op wiens leven een toeleg gemaakt werd, vlugtte met ABUBEKER eerst in een hol bij *Mekka*, en van daar insgelijks naar *Jathreb*, wordende derwaards ook gevolgd door ALI. Sedert kreeg deze ſtad *Jathreb* den naam van *Medina*, (*de ſtad*,) bij uitnemendheid, en van deze *vlugt*, (*Hedsjira*,) in het jaar 622 be-

IV BOEK 1 Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622, tot 814.

gint de tijdrekening der *Muhammedanen*. Te *Medina*, met blijdschap ontvangen zijnde, bouwde hij daar een *Mesdjis*, een bedehuis, van waar de naam *Moskee*, voor een' *Muhammedaanschen* Tempel. Ook zond hij van daar partijën uit, om op het grondgebied van *Mekka* te stroopen, en de *Karavanen* der *Koreischiten* te plunderen. Eene derzelven werd overvallen, maar MUHAMMED wilde eerst van derzelver buit geen deel voor zichzelven nemen, omdat het gevecht was voorgevallen in eene der Heilige Maanden, in welken de *Arabieren* niet oorlogen mogten. Maar een Goddelijk bevel ontsloeg hem van die zwarigheid (*), en gaf hem vrijheid voor den Godsdienst in elke maand te vechten. Thans schreef hij zijnen aanhangeren voor, om zich, bij het gebed, naar den oord te wenden van *Mekka*, of de heilige *Caaba* aldaar, gelijk God hem geboden had (†). Om het teeken des gebeds te geven, bediende hij zich eerst, op de *Joodsche* wijs, van eene trompet; vervolgens van eene klap of klep; maar eindelijk kreeg een zijner aanhangers eene openbaring in den droom, en sedert is eene uitroeping in gebruik gebragt der woorden: „ God is groot! Daar is geen God, „ dan de eenige God! en MUHAMMED is zijn Pro„ feet!" welke uitroeping nog de plaats van klokken bij de *Muhammedanen* vervangt.

Zijne aanhangers werden in hun Geloof versterkt, toen

(*) *Koran H.* 2. *vs.* 17.

(†) *Koran H.* 3. *vs.* 96.

toen zij, in het jaar 623, eene overwinning op de *Koreïſchiten* behaalden, die driemaal ſterker waren, dan zij; de genen, die van hen ſneuvelden, werden als Martelaren aangezien, maar de gevangenen, op den vijand bekomen, werden op MUHAMMEDS last nedergeſabeld. In vele andere oorlogen, met *Arabiſche* Stammen, had hij bijkans altijd de overhand. Ook bedwong hij eenen *Joodſchen* Stam, omdat de Joden hem naar het leven geſtaan hadden; maar in dit geval, behield hij, volgens eene Goddelijke beſliſſing (*), den buit geheel voor zich alleen. Van eenen anderen *Joodſchen* Stam liet hij 700 gevangenen, die zich overgegeven hadden, ter dood brengen. Behalven den bijſtand der Engelen, door welken hij deze overwinningen behaalde, gebeurde 'er volgens de *Muhammedaanſche* Schrijvers ook andere wonderen, onder anderen het ſpijzigen van eene menigte menſchen, met weinige levensmiddelen.

Dus in weinige jaren een groot deel van *Arabië* bemagtigd hebbende, dacht hij gezag genoeg te hebben, om ook de naburige Vorsten, tot het aannemen van zijnen Godsdienst, te noodigen. Dit voorſtel liet hij, in het jaar 628, aan den *Perſiſchen* Koning KHOSRU doen, door eenen afgezant. Deze ſcheurde den Brief van MUHAMMED aan ſtukken, en gebood zijnen Bevelhebber in *Gelukkig-Arabië*, om MUHAMMED, als eenen verſtoorder der vredes, aan hem over te zenden. Doch, dewijl MU-

(*) *Koran H.* 59.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

MUHALMED, door eene Openbaring, vernam, dat KHOSRU door zijnen Zoon SCHIRWIA, of SIROES, was omgebragt, en oók zijn Rijk ſpoedig verwoest zou worden, en dit aan den Bevelhebber bekend liet maken, met last, om tot zijnen Godsdienst over te gaan, gehoorzaamde deze met andere *Perſiänen* in *Arabië*, toen zij de bevestiging van dit berigt kregen. Hetzelfde liet hij aan den Griekſchen Keizer HERACLIUS voorſlaan, van wien hij, ten minſten, een beleefd antwoord, en geſchenken, ontving. Op gelijke wijze beäntwoordde MOKAUKAS, Opperbeſtuurder van 's Keizers inkomſten in *Egypte*, doch die een *Jakobiet* was, en zich, gedurende den tegenſpoed des Keizers, in den *Perſiſchen* oorlog, onäfhankelijk gemaakt had, de uitnoodiging van MUHAMMED. NAGJASCHI, of ACHAMA, Koning van *Ethiöpië*, die reeds voor eenigen tijd MUHAMMEDS Geloof had aangenomen, toen deszelfs aanhangers in zijn Rijk gevlugt waren, deed dit thans, op zijne aanmaning, nog plegtiger. Bij ſommige *Arabiſche* Vorsten hadden dezelve voorſtellen maar gedeeltelijk het gewenscht gevolg.

In het jaar 627 trof hij een beſtand met de *Koreiſchiten*, voor tien jaren, en deed toen eene bedevaard of plegtigen omgang rondöm de *Caaba*; maar in het jaar 629, voorwendende, dat zij het beſtand geſchonden hadden, belegerde en veröverde hij eindelijk *Mekka*, welks inwoners hij echter voor vrijgelatenen verklaarde, alleen met uitzondering van zes mannen en vier vrouwen, die volſtrekt het leven verliezen moesten. Eene zijner eerſte vernig-

tin-

tingen aldaar was, dat hij zevenmalen op zijnen kemel rondöm de *Caaba* reed, en vol eerbied met zijnen ſtaf den hoek van den zwarten ſteen aan denzelven aanraakte, die door den Engel GABRIEL heel wit van den Hemel gebragt zal zijn. Maar als hij in den Tempel wilde gaan, en de Afgodsbeelden in denzelven zag, liet hij die 'er uithalen en verbrijzelen, gelijk hij ook door zijn Krijgsvolk alle Afgodsbeelden in de nabuurſchap liet vernietigen.

Thans meester van *Mekka*, en van de *Caaba*, het bij alle *Arabieren* zoo geëerd Heiligdom, kon MUHAMMED aangemerkt worden, als de Oppervorst van geheel *Arabië*. Zelfs was een Grieksch-Keizerlijk leger reeds door zijne Veldheren geſlagen; thans trok hij zelf, aan het hoofd van 30,000 mannen, naar *Syrië*, maar de Grieken waagden het niet, hem ſlag te leveren. Wanneer eenige togt ongelukkig afliep, of eenig misnoegen onder zijne aanhangers ontſtond, was zijn geheiligd gezag groot genoeg om, door eene magtſpreuk, allen te vrede te ſtellen. Eenmaal werden zijne eerſte vrienden van *Medina*, die door den naam van *Anſariërs* of *medemakkers*, *medehelpers*, onderſcheiden werden, oproerig, omdat zij, bij de verdeeling van den buit, geheel voorbijgegaan waren; maar MUHAMMED hen voor zijne tent opgeroepen hebbende, beſtrafte hen nadrukkelijk, dat zij zich aan tijdelijk goed vergaapten, daar zij hem den Profeet onder zich hadden! En de uitwerking was, dat zij hem op nieuw van hunne onderwerping verzekerden.

Dus ten top van luiſter verheven ſtierf MUHAM-

MED te *Medina*, den 17den Junij des jaars 632, of in het elfde jaar der *Hedsjira*, in het 63ste of 65ste jaar van zijn leven, aan de gevolgen van het vergift, hem een' geruimen tijd te voren gegeven door eene vrouw, met oogmerk, om hem als Gods Profeet te erkennen, indien het hem niet benadeelen zou. Kort voor zijne dood bood hij openlijk in de *Moskee* vergoeding aan elk aan, wien hij mogt veröngelijkt hebben, en als een zijner onderdanen eene kleine somme gelds van hem terug eischte, liet hij dat met de verloopene renten terstond betalen. Op zijn sterfbedde eischte hij nog inkt en pen, om een onfeilbaar voorschrift voor zijne aanhangers op te stellen. Maar eenigen der omstanders hielden dit voor ijlen, terwijl anderen 'er op aandrongen, dat hij zulk een opstel zou maken, tot hij hun allen het stilzwijgen opleide, zeggende, het past niet, dat men kijve in tegenwoordigheid van eenen Profeet. Nog behoort onder de omstandigheden van zijn sterven, volgens de *Muhammedanen*, dat de Doodsëngel hem door den Engel GABRIEL moest laten verzoeken, om hem te mogen afhalen.

De Grieken zeggen, dat MUHAMMED de vallende ziekte gehad heeft.

Tot hier toe zijn deze berigten getrokken uit de verhalen van *Muhammedaansche* Schrijvers, die in dezelven verscheidene gezigten en wondergebeurtenissen ingevuld en aan hunnen Profeet hebben toegeschreven, maar voor het overige eene goede geleidelijke schikking in hunne verhalen gebragt hebben, terwijl de *Griekſche* Schrijvers van deze en de volgende tijden ons niets zekers noch aanëenhangende melden, maar zich met schelden en lasteren ophouden.

den. Alleen heeft THEOFANES deze bijzonderheid (*), dat MUHAMMED met de vallende ziekte bezet geweest is. Wanneer zijne vrouw zich daar over beklaagde, dat zij, van zoo aanzienelijken ſtaat, niet alleen een' arm, maar ook een ellendig mensch getrouwd had, verhaalde hij haar, om haar gerust te ſtellen, dat de Engel GABRIEL hem van tijd tot tijd verſcheen, en dewijl hij deszelfs gezigt niet verdragen kon, zeeg hij in bezwijm neder. KADIDSJA had kennis aan eenen Monnik, die om zijne dwalingen in het Geloof was weggejaagd, wien zij alles verhaalde, ten einde 'er zijne meening over te verſtaan. Deze bevestigde, het gene MUHAMMED gezegd had, met bijvoeging, dat deze Engel aan alle de Profeten gezonden werd. Thans geloofde zij haren man; ſtrooide dit ook onder de vrouwen uit, dat hij een Profeet was; en van dezen kwam het eerst onder de mannen. Dit verhaal heeft men vervolgens onder de Christenen, als bekend, aangenomen. De *Arabieren* zeggen van hunnen Profeet, dat hij ſomtijds *hoofdpijn*, (*ſodea*,) had. Nadien nu de letter *Dal* met de letter *Re* in de *Arabiſche* Handſchriften zoo veel gelijkheid hebben, dat men ligtelijk de ééne voor de andere kan nemen, kan heel ligt iemand voor *ſodea*, (*hoofdpijn*,) gelezen hebben *ſorea*, hetwelk juist de vallende ziekte beteekent. Misſchien kan iemand opzettelijk dus gelezen hebben, hoewel het volgens de berigten der *Arabieren* zelven heel goed te begrij-

(*) *Chron. pag.* 277.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

grijpen zou zijn, dat MUHAMMED heel wel in ſtaat geweest zij, om van ſoortgelijke toevallen, ten behoeve van zijne Goddelijke Openbaringen, gebruik te maken.

Hoe het zij, dit is zeker, dat wij geenen gelijktijdigen Levensbeſchrijver van hem hebben, maar hij zelf heeft een *Gedenkſtuk van zijn Geloof* nagelaten. Te weten, zijne mondelijke uitſpraken over den Godsdienst werden omtrent een jaar na zijne dood, of wat later, in een Boek bijëengebragt, hetwelk *Koran*, (*Verzameling* of *Leesboek*,) of met het lidwoordje *al*, (*de* of *het*,) *Alkoran*, (*de Verzameling* of *het Leesboek*,) genoemd wordt. Dit werd bezorgd door ABUBEKER, die hem in het Bewind is opgevolgd. Doch als 'er, in het vervolg, meer afſchriften van gemaakt werden, die onderling verſchilden, gebood de derde *Chalif*, OTHMAN, eene menigte afſchriften naar het oorſpronkelijke van ABUBEKER te laten maken, en alle de overigen te verbranden. Deze *Koran* is tweemalen in *Europa* geheel in druk uitgegeven, door ABR. HINCKELMAN, te *Hamburg* 1694, en door LUDOV. MARRACCI, de laatſte met eene wederlegging, te *Parys* 1698, behalven verſcheidene uitgaven van enkele gedeelten of Hoofdſtukken; ook zijn 'er verſcheidene Overzettingen van gemaakt in *Europiſche* talen.

Eenig berigt van den Koran

Deze *Koran* beſtaat uit 114 *Afdeelingen* of Hoofdſtukken, door de *Arabieren* *Sura's* genoemd, van geheel ongelijke grootte, en onder bijzondere opſchriften, ontleend van derzelver inhoud, of van een

een woord, hetwelk in het begin derzelven of verder voorkomt, bij voorbeeld, *de koe*, *het geſlacht van* AMRAM, *de vrouwen*, *het vee*, JONAS, JOZEF, ABRAHAM, MARIA, *de mier*, *de geſchiedenis*, *de ſpin*, *de Schepper*, MUHAMMED, *de opſtanding*, *de berg*, *de elefant*, *de maan*, *de bedekte*, enz. Deze *Sura's* volgen elkander niet in tijd-ordening, veel minder ſtaan zij in verband met malkander. Dikwijls toch werden zij aan MUHAMMED geöpenbaard, als zijne omſtandigheden eene toelating, eene vrijſpreking van zijne daden enz. vorderden, of wanneer zijne aanhangers morden, of zwarigheden en bedenkingen maakten. Met dit alles is het groote doel van dit Boek, zijnen Godsdienst te verklaren, en door God zelven, als den besten der Godsdienſten, te laten bevestigen.

MUHAMMED zelf verhief den *ſtijl* van dit Boek, als onnavolgbaar verheven, te weten, het waren Hemelſche Openbaringen, door den Engel GABRIEL dus ingekleed. LABID, zijn tijdgenoot, een *Arabisch* Dichter, die de eer genooten had, dat een zijner gedichten, hetwelk den prijs behaald had, naar de gewoonte der oude *Arabieren*, in den ingang van den Tempel te *Mekka* was opgehangen, liet zijn gedicht afnemen, en de *tweede Sura* van MUHAMMED, als voortreffelijk ſchoon in de plaats hangen; ook werd hij een belijder van MUHAMMEDS Godsdienst. Deze plaats uit den *Koran*, door welke de Dichter bekeerd werd, wordt, in der daad, door lieden van ſmaak, gelijk J. D. MICHAELIS, voor de ſchoonſte van dit Boek gehouden;

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

den; zij spreekt van de genen, die een' tijd lang geloovigen geweest zijnde, weder van het Geloof waren afgevallen, met deze woorden: „ Zij zijn den genen „ gelijk, die voor zich zelven een licht ontsteekt. „ Zoodra het begint te schijnen, ontneemt God hun „ hun licht, en leidt hen in het duister, dat zij niets „ zien. Zij zijn doof, stom, en blind, en keeren „ nooit weder tot den regten weg. Of het gaat „ hun, als wanneer eene wolk vol duisternis, don„ der en blikfem, den Hemel bedekt; wegens het „ kraken steekt men, met doodsvrees, de vingers „ in de ooren, en God heeft de ongeloovigen in „ zijne magt. De blikfem ontrooft hun bijna de „ ooren; zoo dikwijls hij schittert, gaan zij bij „ deszelfs glans; en als die in donkerheid ver„ dwijnt, staan zij stil. Als God het wilde, zou„ den zij gehoor noch gezigt behouden." En tot deze hoogte klimt de geheele *Koran* niet eens; veel meer is de stijl van dit Boek zichzelven geheel ongelijk, en zelfs is, volgens den gemelden geleerden, deze plaats niet eens volmaakt dichterlijk, maar een mengelmoes van Poëzij, Prosa, en Rijm.

Godsdienstleer van MUHAMMED.

Moeijelijk is het, uit een zoo wanördenlijk Boek, een geheel aanëenhangend zamenstel van Godsdienst op te maken. Eigenlijk rust het stelsel van MUHAMMED op deze Belijdenis: *'Er is geen God, dan de eenige God, en* MUHAMMED *is Gods Gezant*, waar mede verbonden zijn de voorschriften van het *Gebed*, van het geven van *aalmoezen*, van het *vasten* in de maand *Ramadan*, en van de *Be-*

de-

devaart naar *Mekka* (*); deze vijf punten maken eigenlijk het ware Geloof, (*Islam*,) uit; met dit woord, noemt MUHAMMED zijnen Godsdienst, en van hier de *ware Geloovigen Moslemin*, waar uit het woord *Muſelman* gevormd is. Voorts zijn de volgende eenigen van zijne voornaamſte leerſtellingen, die in den *Koran* voorkomen, Zijne hoofdſtelling is altijd: *God is één*, (*Sur.* CXII.) *De Afgoderij is* van God vervloekt. (*Sur.* IV.) Daar zijn dus *geene drie Goden. Verre zij het, dat God eenen Zoon zou hebben.* CHRISTUS JEZUS, *de Zoon van* MARIA, en de *Gezant van God*, en zijn *Woord*, hetwelk hij in MARIA verplaatst heeft, en zijn *Geest*, is niet zoo verwaand, dat hij weigeren zou, een knecht van God te zijn. (*Sur.* IV.) God is *almagtig*, *alwetend*, *alömtegenwoordig*. (*Sur.* II. LVIII.) *Hij is ſtreng in het ſtraffen*, maar te gelijk *barmhartig* en *verzoenelijk*. (*Sur.* V.) *Hij heeft den Hemel en Aarde in zes dagen geſchapen.* (*Sur.* VII. en IX.) *Den mensch heeft hij uit geſtold bloed, uit weggeſchud water* en *uit klei* geſchapen. (*Sur.* XXXII.) Van de *Engelen* wist MUHAMMED, uit zijne gewaande openbaring, dat zij Gods voornaamſte Dienaars en Boden zijn, en daar toe twee en meer vleugelen gekregen hebben. (*Sur.* XXI.) *Elk mensch* heeft zijnen *beſchermengel*. (*Sur.* XIII.) *Zij ſchrijven alle handelingen der menſchen op.* (*Sur.* L.) en *bidden* ook voor hen. (*Sur.* XXXIII. XL.) Onder de Engelen noemt

(*) RELAND *de Relig. Mohammed. Libri duo.*

noemt hij voornamelijk GABRIEL, dien hij voor den *Heiligen Geest* ſchijnt te houden, door wien JEZUS verſterkt is geworden. (*Sur.* II.) De *Duivel* is uit een vuur geſchapen, hetwelk door den heeten wind is aangeblazen. (*Sur.* II. enz.) *Door den Duivel is* ADAM en EVA in het *Paradijs* tot den val gebragt. Evenwel nàm God ADAM weder in genade aan. (*Sur.* VII. XX.) Voorts *zorgt* God *voor alle menſchen*; maar hij zegent alleen, wien hij zegenen wil; hij ſtraft, wien hij wil, en ontfermt zich, wiens hij wil. (*Sur.* XXIX.) *Hij leidt in dwaling en in waarheid, wien hij wil*; een deel der menſchen heeft hij, uit kracht van een beſluit, voor eeuwig aan de dwaling overgegeven, omdat zij God verloochend, en de Duivelen tot beſchermers aangenomen hebben. (*Sur.* VII. XVI. XXXVI. XLII.) *God heeft het lot van elk en een ieder mensch onherroepelijk beſtemd*; in zijn *Boek der Voorzienigheid en der Raadsbeſluiten* is alles, wat hun bejegenen zal, vastgeſteld. (*Sur.* III. XXVII.) Evenwel heeft hij nooit eene ſtad, of een volk geſtraft, zonder hen te voren door zijne Gezanten gewaarſchuwd te hebben. (*Sur.* VI. XVII. XXVIII.) Wie boete doet, gelooft, en goede werken verrigt, dien vergeeft hij. (*Sur.* XXV. XLII.)

Uitvoerig genoeg verklaart zich MUHAMMED, hoe God de menſchen tot zijne kennis en verëering geleid heeft. Als God gewild had, zegt hij, (*Sur.* XLII.) dan zou hij *alle menſchen* deelgenooten van *eenen eenigen* Godsdienst gemaakt hebben, maar hij bewijst zijne genade, wien hij wil. In den *eerſten*

leef-

leeftijd der wereld bleven zij ook zoo lang bij *éénen Godsdienst*, tot zij meer onderwijs kregen van de eenheid van God. Maar in elken leeftijd, en onder elk volk heeft God *Gezanten* gezonden, dan *Engelen*, dan *Menſchen*. Onder dezen waren HENOCH, (bij hem EDRISCH,) NOACH, LOTH, ABRAHAM, ISMAEL, JOZEF, MOZES, wier geſchiedenis hij met vele anders geheel onbekende omſtandigheden verrijkt. Dus kwamen 'er, van tijd tot tijd, *vele Goddelijke Openbaringen* onder de menſchen, die *alle* door den *Koran bevestigd* worden. Doch de voornaamſten zijn de *Wet* en het *Euängelie*. Omdat deze in geſchrift gebragt zijn, heeten de *Joden* en *Christenen* bij hem *het Volk des Boekt*. JEZUS was de Zoon van MARIA, aan haar zond God zijnen geest, (den Engel GABRIEL,) dien zij voor een' waar mensch aanzag, om haar te melden, dat God haar met dezen Heiligen Zoon, het onderpand van zijne barmhartigheid jegens de menſchen, beſchonk. Zij ontving hem, en kreeg hare barensweeën bij eenen Palmboom; daar ſprak haar GABRIEL troost toe, waar op rijpe dadels tot hare verkwikking afvielen. Haar kind gebaard hebbende, bragt zij het bij hare naastbeſtaanden, aan welke dit kind terſtond verklaarde, dat hij een knecht van God was. (*Sur.* XIX.) Dezen JEZUS rustte God toe met kracht, om wonderen te doen, en verhoogde zijne natuur door den Heil. Geest. (*Sur.* II.) Evenwel is hij niet *Gods Zoon*, zoo als de *Christenen* voorwenden, die door hunne *Monniken* bedrogen zijn. (*Sur.* IX.) Ook heeft hij nooit tot

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

de menſchen gezegd, dat zij *hem* en zijne *Moeder* naast den eenigen God tot *twee Goden* zouden aannemen. (*Sur.* V.). Daartegen hebben hem de *Jooden* ook niet gekruist; maar aan hunne wraak is een mensch overgegeven, die naar JEZUS geleek, wien God tot zich verhoogd heeft. (*Sur.* IV.)

Als nu, volgens MUHAMMED, de oude Goddelijke Openbaringen misduid en flecht gebruikt waren, zoo moest eindelijk MUHAMMED te voorſchijn komen. (*Sur.* XXXIII.) Van hem heeft MOZES in zijne wetten voorzegd, maar de *Jooden* hebben de plaatſen, welke op hem zagen, weggenomen, of vervalscht en verdraaid. (*Sur.* II. IV. V. VII.) Ook heeft JEZUS tot de *Jooden* gezegd: „ Ik ben „ waarlijk Gods Gezant aan u, die bevestigen „ moet, wat van mij in uwe Wet gezegd is ge„ worden; en bovendien breng ik u eene blijde tij„ ding van eenen Gezant, die na mij komen, en „ ACHMED, (volgens de afleiding hetzelfde, als „ MUHAMMED,) heeten zal." (*Sur.* LXI.) MUHAMMED is uit den edelſten Stam van zijn volk verwekt; wel een ongeleerd man; maar de *Gezant van God*, en *het Zegel der Profeten.* (*Sur.* III. VII. XXXIII.) Zijne beſtemming is, een duidelijk Prediker, een zoet Euängelist, en een ſcherp Wetverkondiger te zijn. (*Sur.* XI. XVII. XXXVIII.) Vergeefs heeft men van hem begeerd, dat hij met eene *ſchare van Engelen* komen zou, als zijn voorgeven gegrond was; want dezen worden niet zonder gewigtige oorzaken op de wereld gezonden. (*Sur.* XV. XVII.) Ook hebben die van *Mekka* won-

wonderwerken begeerd, als zij in hem gelooven zouden; doch wonderwerken komen alleen aan de Goddelijke magt toe, hij MUHAMMED is alleen een openlijk Leeräar. De ongeloovigen hebben ook zulke Leeräars verworpen, die met overtuigende wonderwerken tot hen kwamen. (*Sur.* VI. XIII. XIV. XVII. XXI. XXIX. XXXV.) Daartegen is aan MUHAMMED de *Koran* medegedeeld; een zoo voortreffelijk Boek, dat Engelen en Menschen, met vereenigde krachten, niets, dat daar aan gelijk is, vervaardigen kunnen. Wie zich verstout, om te beweeren, dat MUHAMMED dit Boek gemaakt heeft, neme de proeve, om slechts eene *Sura* te schrijven, zoo als die in hetzelve bevat zijn. (*Sur.* II. X. XVII. XXXIX. LXXII.) De *Arabieren* zeggen wel: indien de *Koran* aan een' aanzienelijk man van hun land was toebetrouwd, dan wilden zij hem aannemen; maar God deelt zulke voorregten uit naar zijne vrije barmhartigheid. (*Sur.* XLIII.) Ook zeiden zij wel: de *Koran* behelst slechts oude vroome fabelen; MUHAMMED heeft hem verdicht; hij is een bezetene. (*Sur.* VIII. XXI. LII.) Maar de *Koran* is eene openbaring van den Heer der Werelden; de goede geest, (GABRIEL,) heeft hem in zijn hart gebragt; dezen Engel heeft MUHAMMED zelf gezien. Alleen ongeloovigen kunnen twijfelen, of het een oorspronkelijk Goddelijk Boek zij; eenige plaatzen daar in zijn wel, wegens de beelden, duister, en de kwalijkgezinden blijven bij dezelven staan; maar God alleen kan ze verklaren: en hij zou MUHAMMED ook gestraft hebben, als deze iet

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814

van God uit zijne eigene herſenen had opgeſchreven. (*Sur.* II. III. XXVI. XXXII. LIII. LXIX.)

Dit alles nu moet *geloofd* worden van de genen, die den waren Godsdienst belijden; (*Sur.* III.) maar even omſtandig worden ook de *pligten* van den Godsdienst door MUHAMMED voorgeſchreven. Overäl ſcherpt hij eerbied, gehoorzaamheid, en vertrouwen op God in, en heeft daaromtrent uitmuntende vermaningen. (*Sur.* II.) Hoofdzakelijk dringt hij aan op *eerlijke gezindheden*, die voor de *alwetendheid Gods* niet te ſchroomen hebben. Volgens zijne leere is *boete* noodig, om vergeving van God te verkrijgen. (*Sur.* IV.) Zeer vlijtig prijst hij het *Gebed* aan, (*Sur.* XXIX.) hetwelk dagelijks driemaal, 's morgens, 's avonds, en in den nacht verrigt moet worden. (*Sur.* XX. L.) Met het gebed wil hij *aalmoezen* gepaard hebben, die hij insgelijks ten nadrukkelijkſten aanbeveelt. (*Sur.* II. XXXV. LVII.) De *Bedevaard naar Mekka*, tot Gods woning, de *Caaba*, moet in de heilige maanden volbragt worden; en wie niet zelf met zijn huisgezin in dat heilige huis tegenwoordig kan zijn, is ſchuldig, om tien dagen lang te vasten. (*Sur.* II.) Bovendien is ook de maand *Ramadan*, (de negende der *Muhammedaanſche* maanden, die, dewijl zij maanjaren hebben, door alle jaartijden rondloopt,) geſchikt tot *vasten*, hetwelk tot den avond van elken dag gevierd moet worden. (*Sur.* II.) Merkwaardig is ook de verpligting tot den *Godsdienſtigen krijg*, welke allen opgelegd wordt, die niet zwak, ziekelijk, en arm zijn. Eigenlijk moet de-

dezelve tegen de Afgodendienaars gevoerd worden, die men overäl kan ombrengen, waar men ze vindt, tot dat de *ware Godsdienst algemeen* geworden is. (*Sur.* VII. IX.) Dus wordt tegen de Joden en Christenen eigenlijk geen aanval geboden, wier Godsdienst, hoe zeer zij dan ook dwalen, evenwel ook de ware genoemd wordt. Over het geheel zal niemand tot den waren Godsdienst gedwongen worden. (*Sur.* II.) Maar die genen, die in den Godsdienſtigen oorlog het leven verliezen, zullen, als Martelaars, zekerlijk bij God komen. (*Sur.* II. en III.)

In de zedeleere van MUHAMMED, in welke men anders weinige *deugden* voorbijgegaan vindt, en weinige *ondeugden*, tegen welke hij niet ernſtig gewaarſchuwd heeft, verdienen echter ſommige ſtukken aanmerking. Hij veröorloofde de *veelwijverij*, „ vreest gij," zegt de *Koran*, (*Sur.* IV.) „ dat „ gij u jegens al te veel vrouwen niet behoorlijk „ gedragen mogt: zoo neemt zulken tot vrouwen, „ die u behagen, *twee*, *of drie*, *of vier*; *maar* „ *niet meer*. Maar zijt gij bezorgd, dat gij u je„ gens zoo velen niet billijk gedragen mogt; zoo „ trouwt 'er ſlechts *eene*; *of ſlavinnen*, die uw „ eigendom geworden zijn." Evenwel zoekt hij de *Echtſcheidingen*, zoo veel doenelijk, voor te komen. (*Sur.* II. IV.) Op de vraag: *of de wijn en* de *geluksſpelen* geöorloofd zijn? antwoordde MUHAMMED. (*Sur.* II.) „ In het één en ander ligt „ eene zware zonde, alhoewel beide ook iet nut„ tigs ſchijnen te hebben." Op eene andere plaats,

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

(*Sur.* V.) verklaart hij zich bepaalder, in den naam van God: „ Zeker, geloovigen, de wijn, „ het lotspel, de beelden," (waarschijnelijk de kleine gesnedene beelden, welke de *Arabieren* op het schaakspel gebruikten,) „ en de voorzeggingspijlen, zijn een gruwel, en een werk des *Satans*. „ Mijdt ze daaröm, opdat het u welga! Door „ den wijn en het spel zoekt de *Satan* haat en „ vijándschap onder u te stichten, om u van het „ aandenken aan God en van het Gebed af te „ houden."

Zijn Godsdienst ging ook, met eenen vasten tred, *verder dan het tegenwoordig leven*. Dit tegenwoordig leven noemt hij eene bedriegelijke verzorging, een armoedig huisraad, dat voor de Godvruchtigen van geene beduidenis is. Goederen en kinderen zijn een sieraad van dit leven; maar goede werken hebben dit vooruit, dat zij bij God belooning uitwerken, en in den mensch hoop verwekken. (*Sur.* III. IV. XIII. enz.) Over het algemeen moet alles *door de Opstanding* tot God terug keeren. (*Sur.* III.) Wanneer voor den GOG en MAGOG de weg geöpend wordt, zullen de menschen uit de Graven toesnellen. (*Sur.* XXI.) Ook zal de komst van JEZUS een teeken zijn, dat het uur des oordeels dra slaan zal. (*Sur.* XLIII.) Ook is de *algemeene oordeelsdag* zeker. (*Sur.* III. XXV. enz.) Waar van de tijd aan God alleen bekend is. (*Sur.* XI. LXVII.) De *vroomen* zullen in het *Paradys* ingeleid worden, in den Hof van *Eden*, waar rivieren van water zijn, hetwelk niet bederven kan;

kan; rivieren van melk, die haren ſmaak behoudt; van wijn, die liefelijk door de keel gaat; en van den zuiverſten honig. (*Sur.* XLVII.) Daar zullen de zaligen op zijden kusſens rusten, die met goud geborduurd zijn. Daar zullen heerlijke vruchten, vleesch en gevogelte, tot hun gebruik bij de hand zijn. In hun gezelſchap zullen zich ſchoone Maagden, met groote zwarte oogen, ſchoon als robijnen en parelen, die nog in hare ſchelpen liggen, bevinden. Dezen zullen, in den echten ſtand, nooit ophouden, Maagden te zijn. Dit zal de belooning zijn der Godvruchtigen voor hunne goede werken. (*Sur.* XVIII. XLIV. LV. LXXVIII.) Doch, het gene onëindig meer is, dan dit alles, zij zullen het hoogſte welbehagen van God genieten. (*Sur.* IX.) Hier bij behoort men echter aan te ſtippen, dat vele *Muhammedaanſche* Leeräars deze zinnelijke voorſtellen niet letterlijk, maar leenſpreukig van de onbegrijpelijke hoogſte zaligheid willen verſtaan hebben (*), waar toe men ook eene uitſpraak van MUHAMMED zelven bijbrengt (†). Aan den anderen kant maakt hij ook van de *plagen der hel* voor de Godloozen ijſelijke afſchilderingen. Zij heeft zeven poorten, waar van elke een deel der verdoemden ontvangt. (*Sur.* XV.) Zoo dikwijls hun de huid door het helſche vuur verbrand is, zal God hen, om hunne martelingen te vermeerderen, met eene nieuwe huid overtrekken. (*Sur.* IV.) In dit eeuwi-

(*) RELAND *de Rel Mob. L.* II. *p.* 202.

(†) *In* POCOCKII *Not. ad Port. Mos. p.* 304.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622, tot 814.

wige vuur zullen zij niet kunnen leven of ſterven, alhoewel zij ook ſchreeuwen zullen, dat zij goede werken willen doen. (*Sur.* XXXV. LXZZVII.) Aan een' keten geſloten van LXX ellen lang, zullen zij ſtinkend aas, in plaats van ſpijze, eten, en kookend water drinken. (*Sur.* XXXVIII. LXIX.)

Beöordeeling van MUHAMMED.

Op deze wijze heeft MUHAMMED vele Godsdienſtige leerſtukken der *Joden* en *Christenen* behouden, ſommige verworpen, andere bijgevoegd, en bij dit alles voorgewend, een Goddelijk Gezant te zijn; maar als men hem vraagt naar het bewijs zijner Goddelijke zending, durfde hij zich niet op *wonderwerken*, noch ook op *voorzeggingen* beroepen; alleen moest de *ſchoonheid* en *verhevenheid van ſtijl* van zijnen *Koran*, welke echter bij den man van ſmaak den toets niet kan doorſtaan, de plaats van het één en ander vervullen. Hij ſprak wel van voorzeggingen, hem aangaande in de *Wet* en het Euängelie vervat, maar ten aanzien van het eerſte beſchuldigde hij de *Joden*, dat zij die plaatſen, welke op hem zagen, hebben weggedaan, of vervalscht; ondertuſſchen zal hij zich beroepen hebben op het 5de *Boek* van *Moſes*. XXXIII. 2. „De Heere is van „ *Sinai* gekomen," (dit zal op MOZES zien;) „en „ is hun lieden opgegaan van *Seïr*," (dit zal tot JEZUS betrekking hebben;) „ hij is blinkende ver„ ſchenen van het Gebergte *Paran*," (toen hij den *Koran* aan MUHAMMED gaf.) Voorts *Pſalm* L. 2. „ Uit *Sion*, de volkomenheid der ſchoon„ heid, verſchijnt God blinkende." Hier voor heeft de *Syriſche* vertaler „ eene heerlijke kroone," en daar

daar uit een *Arabiſche* weder, „ een roemwaar-„ dig, (*Mahmud*,) rijk," gemaakt. Op gelijkvormigheid van welk woord met MUHAMMED dan de toepaſſing dezer voorzegging gegrond is. Maar bijzonder zal JEZUS hem bedoeld hebben met dien beloofden *Trooster* of Leeräar, (παράκλητος,) *Joann.* XVI. 7. of omdat daar een *nieuw Leeräar* beloofd wordt; of, naar eene nieuwere giſſing, om dat dit woord, met eene kleine verändering, (παράκλυτος of περικλύτος *beroemd*,) van dezelfde beteekenis zijn zal, als de naam MUHAMMED enz.

Was MUHAMMED een Dweeper of een Bedrieger?

Dat MUHAMMED een man geweest is van groote begaafdheden, die van zijne menſchenkennis, bijzonder ten aanzien van zijne natie, van den toeſtand van den Joodſchen en Chriſtelijken Godsdienst van zijnen tijd, en van de burgerlijke omſtandigheden en zwakte der naburige groote Rijken gebruik heeft gemaakt, om zijn ontwerp van Godsdienst en Gebied te vormen en te veſtigen, is buiten alle bedenking. Maar was hij enkel een *Dweeper*, die zich zelven, in der daad, verbeeldde, een Gezant van God te zijn? of was hij veel meer een ſnood Bedrieger, die, tegen beter weten aan, eene Openbaring van God voorwendde? Zie daar eene vraag, welke verſchillend door de geleerden van later tijd beäntwoord is; die hem of voor een *Dweeper* of voor een' *Bedrieger* verklaren. Want het gene de Graaf VAN BOULAINVILLIERS (*) beweert, dat God hem beſtemd hebbe, om de ondeugende Chriſte-

(*) *La vie de Mahomet Londres* 1730. 8vo.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814

tenen van zijnen tijd te ſtraffen, en de kennis van den éénen waren God over de wereld te verbreiden, en alle andere Godsdienſten af te ſchaffen, en dat hij, door de kracht der overreding alleen, de dapperſte, grootmoedigſte, wijste mannen van zijnen tijd genoodzaakt heeft, zijn Geloof te omhelzen, is, te duidelijk, enkel met dat oogmerk geſchreven, om hem boven den ſtichter van het Christendom te verheffen; gelijk dan ook zijn Boek meer een opgeſchikte Roman is, dan eene echte Levensbeſchrijving. Men heeft voor beide de bovengemelde gedachten ſchijnbare redenen aangevoerd; maar waaröm ze niet bij malkander gevoegd? of kan dan de vroome Dweeper, die eenmaal zich zelven in den waan gebragt heeft, een begunſtigde van God te zijn, niet ligtelijk gelooven, dat hem alles, voldoening zijner driften, bedrog, en geweld, geöorloofd zijn? Hebben daar van niet alle eeuwen, zelfs onder Christenen, voorbeelden opgeleverd? MUHAMMED beſchouwde, ſedert jaren, de gebreken in den Godsdienst, in zijn vaderland; zedert jaren was hij gewoon, aan afzonderingen in een hol of ſpelonk; hij werd een Dweeper, die zich verbeeldde, de man te zullen zijn, die deze gebreken zou kunnen herſtellen; hij waagt het, dit ook aan anderen te ontdekken; hun tegenſtand verhit zijne verbeelding te meer, nu heeft hij de eer, om Gods wil vervolging te lijden, dewijl de toejuiching van anderen hem aanmoedigt. Om te beter te ſlagen, begint hij nu ook meer en meer openbaringen en wondere verſchijnſelen voor te wenden, hetwelk hij ſlechts

flechts voor *vroom bedrog* rekent, geöorloofd, om het goede oogmerk; ja zelfs beſluit hij middelen van geweld te gebruiken, welke zijn goed oogmerk en zijn voorſpoed voor hem genoeg wettigt, om door dezelven den tegenſpreker en ongeloovigen tot erkentenis van zijne Goddelijke Zending te noodzaken. Dezen weg heeft MUHAMMED zakelijk bewandeld, gelijk, uit het gene daaromtrent tot hier toe gezegd is, ligtelijk is op te maken.

Waarde van MUHAMMEDS Godsdienst.

Hoe zeer men niet kan ontkennen, dat MUHAMMED door zijne leere den Afgodsdienst, in zeer vele Landen van het Oosten, te niet gedaan, en den dienst van éénen *God* uitgebreid heeft, hoe zeer hij verhevene denkbeelden van het Opperwezen, en zeer vele goede zedelijke voorſchriften heeft voorgedragen, evenwel kan men zijnen Godsdienst geenszins voor den zuiveren *natuurlijken* Godsdienst, of voor een zuiver *Deismus* of *Wijsgeerigen Godsdienst* achten. Veel meer zou men dezen Godsdienst eenen *Volksgodsdienst der Arabieren* noemen mogen, dewijl dezelve het naast voor de *Arabieren* geſchikt, en naar hunne overleveringen en vooröordeelen, of gewoonten ingerigt is. Zelfs geloofde de geleerde J. D. MICHAELIS (*), dat MUHAMMED zijnen Godsdienst reeds onder eene Wijsgeerige gezindte in *Arabië* gevonden hebbe, die den naam droegen van *Chanifin*, (*profani*, *irreligioſi*; *ongewijden*, *ongodsdienſtigen*,) bij de Heidenſche Afgodendienaars, misſchien ook bij de *Joden* en Chris-

(*) *Oost. en Uitlegk. Bibl.* VIII. *Deel*, *Bl.* 50.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Christenen, doch welke naam door die genen, die één en God en eene Opstanding der Dooden geloofden, allengs als een onderscheidende naam aangenomen en gebruikt is geworden.

Het volgende is zeker genoeg, dat MUHAMMED het beste, hetwelk hij heeft, uit den Godsdienst der *Joden* en Christenen geschept heeft; zonder dat wij daaröm behoeven te denken, dat hij den Bijbel zelven gelezen heeft; veelëer schijnt hij zijne kundigheden desäangaande uit zijne verkeering met *Joden* en Christenen geschept te hebben; waar uit men dan ook op eene gemakkelijke wijze kan verklaren zijne grove misslagen, fabelen en bijvoegselen, met welke hij de Bijbelgeschiedenis verminkt heeft; zoo noemt hij de Maagd MARIA, de Zuster van AARON. (*Sur.* XIX.) en maakt HAMAN tot eersten Staatsdienaar van FARAO, ten tijde van MOZES. (*Sur.* XXVIII. XL.) In zijne eigene voorgewende *Openbaring* komen ook vele laffe stukken voor. Velen van die Openbaringen, welke tot zijnen *Koran* behooren, ontving hij, wanneer hij zich tegen tegenwerpingen niet wist te redden, of om zijne driften en wellust te begunstigen, of zij betreffen dingen van geen het minste belang. Bij voorbeeld, hij had van tijd tot tijd vijftien en misschien nog meer vrouwen getrouwd, en eens had hij 'er negen te gelijker tijd. Dit was voor dezen of genen ergerlijk, maar nu kwam 'er eene Godspraak tusschen beide, waar in God verk'aarde, dat het zijn voorregt was boven andere geloovigen, zoo vele vrouwen te hebben, als hij wilde, evenwel niet meer dan negen te gelijk. (*Sur.* XXXIII.)

Digitized by Google

XXXIII.) Op een' anderen tijd was hij verliefd op de vrouw van SEID, wien hij tot Zoon aangenomen had. Zoodra deze dit vernam, ſcheidde hij zich van zijne vrouw, en MUHAMMED trouwde haar. Om de ergernis hier over weg te nemen, ontving hij weder eene Openbaring van de Goddelijke goedkeuring. (*Sur.* XXXIII.) Zelfs ontving hij eene Openbaring, die den geloovigen aankondigde, om hem met hunne bezoeken niet lastig te vallen, zonder zijn verlof, noch door lange geſprekken hem op te houden, enz. Om nu te zwijgen, hoe hij de *Afgodsdienaars* met het zwaard te keer ging, en zijne magt en heerſchappij met geweld vestigde.

Wanneer men nu zijnen Godsdienst in vergelijking brengt met den toenmaligen *Joodſchen* en *Christelijken*, had hij zeker zoo veel in zich, dat men begrijpen kan, hoe het mogelijk ware, dat zoo velen denzelven omhelsden. Men heeft zich doorgaans verbeeld, dat hij geleerd heeft, dat Joden en Christenen kunnen zalig worden, als zij ſlechts de eenheid van God erkenden, en deugdzaam leefden, dit blijkt echter niet uit zijnen *Koran*, maar alleen dit, dat hij tot zijnen Godsdienst voor hun den toegang open zette, en hun de zaligheid toezeide, indien zij denzelven omhelsden, welken hij hun gemakkelijk maakte, door dien hij *alle verborgenheden* wegnam, over welke de Christenen van dien tijd onder malkanderen met zoo veel hatelijkheid verdeeld waren, terwijl hij zich in geene Godsdienstverſchillen inliet. In plaats dat de Chriſte-

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814.

tenen toen reeds zoo vele Voorbidders en Heiligen hadden, *rigtte* hij het *gebed* aan God *alleen*; de Christenen ſtelden de Godzaligheid in ontallijke plegtigheden en Godsdienſtige verrigtingen; hij ſchreef eenige *weinige* voor, maar drong te meer aan op een deugdzaam leven.

Maar geheel anders is het, wanneer men den *Godsdienst* van MUHAMMED vergelijkt met het *echte* Christendom. Het Christendom heeft tot zijnen ſtichter JEZUS, die zijne Goddelijke Zending met zoo vele krachtige bewijzen heeft bevestigd, dat men alleen in twijfel kan ſtaan, welke derzelven de beſlisſendſte zij; en wiens karakter dat van alle menſchen onëindig overtreft, daar MUHAMMED geen een ſtandhoudend bewijs voor zijne zending kan aanvoeren, en zijn karakter met vele grove ondeugden bezoedeld is. — Het *Christendom* laat niet alleen toe, maar eischt zelfs, dat men *onderzoeke*, maar de *Islam* ſchuwt alle *onderzoek*. De eerſte zoekt ingang tot het hart alleen, langs den *zachten* weg van overtuiging der waarheid, de laatſte gebruikt ſtaal en wapenen. JEZUS Rijk is niet van deze Wereld, als zijnde het Rijk van *waarheid* en *deugd*; MUHAMMED ſtichtte eene wereldlijke heerſchappij. Het *Christendom* ſpreekt tot het *verſtand* en *hart*, de *Koran* verhit alleen de *verbeelding*; en terwijl het beste, dat hij heeft, van den Joodſchen en Christengodsdienst ontleend is, zoo is het valſche, verwarde, fabelachtige, dat daar in voorkomt, alleen zijn eigendom. enz.

Staat van

Na MUHAMMEDS dood, en zelfs reeds in het laat-

laatſte van zijn leven, vielen verſcheidene *Arabieren* weder van zijnen Godsdienst af. Ook bragten drie Bedriegers, die zich insgelijks voor Gezanten van God uitgaven, niet weinigen op hunne zijde. Na zijne dood bedaarde ook de vrees voor zijne wapenen, en die van zijne opvolgers, voor eenigen tijd. Ondertusſchen voorzeide MUHAMMED in den *Koran*, (*Sura* LIX.) eene rijkelijke vergoeding voor zulke afvalligen; en hij kon dit, met genoegzaam vertrouwen, doen, wetende, welke geestdrift hij zijnen geloovigen *Arabieren* had ingeprent. Ook hebben wij reeds gezien, hoe ver zijne eerſte opvolgers ABUBEKER, OMAR en OTHMAN, van het jaar 632 tot 655, hunne heerſchappijën en te gelijk hunnen Godsdienst hebben uitgebreid, gelijk zij te gelijk Opperheeren en Opperprieſters van dien Godsdienst waren, die derhalven ſteeds voor de uitbreiding van dien Godsdienst zorgden. Het Christendom was zoo zeer verbasterd, dat menigte van Christenen zich lieten verleiden, om het *Muhammedanendom* aan te nemen, voornamelijk bij het veröveren van ſteden, gelijk in het jaar 638, bij het innemen van *Tyrus*, aldaar gebeurde.

den Muhammedaanſchen Godsdienst na MUHAMMEDS dood.

In het begin der XVIIde eeuw bragt een *Italiaanſche Capucyner* Monnik, PACIFICUS SCALIGER, een *Arabisch* Opſtel mede uit een Klooster van den Berg *Carmel*, onder den naam van MUHAMMEDS Testament, waar in hij den Christenen in zijn gebied alle veiligheid en vrijheid belooft. Ondertusſchen oordeelde GROTIUS reeds, dat dit een verdicht ſtuk was, door de Christenen bedacht, om daar

MUHAMMEDS zoogenoemd Testament.

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814.

daar door eene zachter behandeling van de *Muhammedanen* te genieten, ſchoon anderen deszelfs echtheid hebben willen beweeren. — Zoo veel is zeker, dat onder de Christenen, de *Nestoriänen* veelzins een gunſtig onthaal bij de *Chalifen* genooten hebben, evenwel was deze gunst niet beſtendig, menigmaal ondergingen zij, met andere Christengezindten, harde behandelingen en vervolgingen, zoo wel door den haat der *Muhammedanen*, als dikwijls door de ſchuld dezer Christenen zelve, door hunne onderlinge twisten enz.

Verſchillende gezindheden onder de Muhammedanen.

Hoe min men in eenen Godsdienst, die alleen *geloof* en *gehoorzaamheid* eischte, verſchillende gevoelens en verdeeldheden zou verwachten, evenwel wierpen zich niet alleen bij MUHAMMEDS leven, en kort na zijne dood, reeds andere Profeten op, die aanhangen maakten, maar 'er ontſtond ſpoedig een twist over zijne vergoding, welke echter ras een einde nam, door de bedreiging van de dood voor hem, die dezelve zou willen beweeren. Maar van meer gewigt waren de twisten over de opvolging, daar velen beweerden, dat MUHAMMEDS Schoonvaders ABUBEKER, OMAR en OTHMAN, de een na den anderen hem niet waren opgevolgd, dan met benadeeling van het regt van zijnen Schoonzoon ALI, die eindelijk wel de waardigheid van *Chalif* bekwam, maar na weinige jaren vermoord, en wiens nakomelingſchap vervolgens voor altijd van de regeering werd uitgeſloten. Hier bij kwam het verſchil over de *Sonna* of *Sunna*, als het ware de mondelijke wet der overleveringen, die bewaard waren

ren in het geſlacht van MUHAMMED, maar welke van de aanhangers van ALI verworpen werden. Zij, die deze overleveringen aannemen, heeten daar van *Sonniten* of *Sunniten*, de anderen *Schiïten*. In deze twee hoofdpartijën zijn alle de *Muhammedanen* verdeeld. De *Arabieren*, *Turken*, *Tataren*, *Indiänen*, in het *Mogolſche* Rijk, en de *Afrikanen*, zijn *Sonniten*; maar de *Perſiänen* zijn *Alewiden*, of aanhangers van ALI, en tevens *Schiïten*. Maar bij deze hoofdpartijën zijn nog eene menigte andere gekomen. Vier van dezelven, die tot onze tijden ſtand hebben gehouden, heeten *Regtzinnigen*. Maar de *Ketterſchen* zijn wel tot een getal van 73 aangewaſſen, doch gedeeltelijk ook weder te niet gegaan. Men heeft *verſchillen over den wortel des Geloofs*, en anderen *over deszelfs takken*. De eerſten betreffen de eenheid van God, en zijne eigenſchappen, zijn raadsbeſluit en zijn oordeel, zijne beloften en bedreigingen; eindelijk de Profeten en Leeräars; maar de laatſten vragen over het burgerlijke Regt. Zoo ontſtonden in de VIIIſte eeuw verſcheidene aanhangen, wier aanvoerders dan loochenden, dat de *Koran* ongeſchapen en eeuwig zij; dan aan God een ligchaam toeſchreven; dan de zielsverhuizing door menſchelijke ligchamen beweerden; om van anderen niet te gewagen. Maar in de volgende eeuwen is, te gelijk met de Wijsbegeerte en andere Wetenſchappen, ook de ſpitsvinnige twistgeest onder de *Arabieren* meer algemeen geworden.

De Godsdienſt van MUHAMMED, die geen onderzoek konde noch wilde dulden, was geheel niet gun-

De leer

IV BOEK I Afdeel. III Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

onder de Muhammedanen.

gunstig voor de geleerdheid. Dweepzucht bezielde zijne aanhangers, en maakte hen bloedgierig, alleen behielden zij hunne oude liefde voor de Dichtkunst, en hunne verrigtingen gaven daar toe, van tijd tot tijd, aan hunne Dichters stoffe aan de hand. ALI, MUHAMMEDS Schoonzoon, was de eerste onder zijne opvolgers, die uit de wilde Dweepzucht der natie tot eene bedaarder denkwijze overging, ook heeft men van hem verscheidene zedespreuken, welke kunde, vernuft en oefening te kennen geven. Bij voorbeeld: „ Vrees God, dan zijt gij voor alle andere „ vrees veilig; Rijkdommen zijn nadeelig, uitge„ zonderd die men voor zich vooruitzendt. Een „ wijs vijänd is beter, dan een dwaas vriend. De „ tong van een wijs man ligt achter zijn hart, „ maar het hart van eenen zot ligt achter zijne „ tong. De terughouding der ziel van booze lus„ ten is de gewigtigste heilige krijg enz." Honderd jaren daar na was de *Chalif* AL MANSUR, die in het jaar 775 overleed, een liefhebber en voorstander der Wetenschappen, maar voornamelijk tegen het einde der VIIIste eeuw de vermaarde *Chalif* HAROUN AL RASCHID. Van dien tijd af begon de Geleerdheid onder de *Arabieren*, in alle takken, te bloeijen, en zelfs de Wijsgeerte, Geneeskunde, Wiskunde, van de *Grieken* tot hen over te gaan.

VIER-

VIERDE HOOFDSTUK.

Toeſtand der Geestelijkheid. Bisſchoppen. Monniken, Kanunniken. Roomſche Bisſchoppen.

Wij keeren weder tot de Christelijke Kerk, en beſchouwen, na hare uitwendige lotgevallen te hebben opgemerkt, haren inwendigen toeſtand; waar ons eerst hare Leeräars of Geestelijkheid voorkomen, welke over het geheel, hoe langer hoe verder, van hunne oorſpronkelijke beſtemming afweeken; zoo zelfs dat bijna alles op de *Bisſchoppen* en *Monniken* aankomt, zijnde de lagere klasſe der Geestelijkheid, bij welke de naam *Presbijter*, (Ouderling,) nu reeds met *Sacerdos*, *Priester*, verwisſeld werd, geheel en al afhankelijk van de Bisſchoppen geworden.

Overgang tot dit Hoofdſtuk. Lagere Geestelijkheid.

De *verkiezing* der Bisſchoppen, door de inwoners eener ſtad, gemeenſchappelijk met hunnen *Clerus*, of geestelijkheid, werd nog van waarde gehouden. In de Kerken van het *Griekſche Keizerrijk* volgde men doorgaans de voorſchriften van Keizer JUSTINIANUS; evenwel hadden de Keizers zich genoegzaam geheel de aanſtelling der groote *Patriärchen* van *Rome*, *Konſtantinopolen*, *Antiöchië*, enz. aangematigd, omdat hun niet onverſchillig kon zijn, door welke mannen deze posten bekleed werden. Dus, als de *Patriärch* van *Antiöchië*, MAKARIUS, op de zesde algemeene Kerkvergadering

Verkiezing der Bisſchoppen; in de Oosterſche Kerk.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

van *Konſtantinopolen*, in het jaar 680, afgezet was, lieten de Bisſchoppen en Geestelijkheid, die onder zijn *Patriärchaat* behoorden, den Keizer verzoeken, dat hij hun, zoo ſpoedig mogelijk, een ander Hoofd wilde geven (*). Ook is het merkwaardig, dat de *Arabiſche* Stadhouder MARVAN, den *Patriärch* van *Antiöchië*, THEOPHYLAKTUS, die van de Christenen gekozen was, heeft bevestigd, en van zijne *Arabieren*, door eenen verëerenden Brief, laten erkennen (†).

In de Weſterſche Kerk bij de Franken.

Reeds in de VIde eeuw hadden zich de *Frankiſche* Vorsten veel invloed beginnen aan te matigen, op de verkiezing der Bisſchoppen, waar tegen deze zich door beſluiten verzet hadden, gelijk nog in het jaar 615 te *Parys* op eene Kerkvergadering geſchiedde (§), met toeſtemming van den Koning CHLOTAR II, die echter 'er bijvoegde, dat de nieuw verkozene, *op bevel des Konings*, gewijd zou worden, en ook: *Indien een Bisſchop enkel van het Hof benoemd werd*, (*de palatio eligitur*,) zouden zijne verdienſten en geleerdheid hem regt tot deze waardigheid geven (**). Dit *vrije* verkiezingsregt werd ook bekrachtigd te *Rheims* in

(*) *Conc. Oecum.* VI. *Act.* XII. *T.* III. HARD. *pag.* 1328. Men vergel. THOMASSIN. *Vetus et nova Eccleſiæ Diſciplina circa Beneficia et Beneficiarios* P. II. *L.* II. *Cap.* 17. *pag.* 44. *Paris.* 1688. *fol.*

(†) THEOFAN. *Chronogr. pag.* 353.

(§) *Conc. Paris.* V. *Can.* I. *T.* III. HARD. *p.* 551.

(**) *Ap.* BALUZ. *Capitt. Regg. Franc. T.* I. *p.* 21.

Digitized by Google

in eene Kerkvergadering, in het jaar 630 (*), met goedkeuring van DAGOBERT I, en in het jaar 655, in eene Kerkvergadering te *Cabilonum*, (*Chalons fur la Saone.*) (†)

Het ſchijnt echter, dat de Biſſchoppen den invloed der Koningen niet altijd naar hunnen zin hebben kunnen keeren, alzoo wij menigvuldige voorbeelden vinden, van de Koningen uit den *Merovingiſchen* Stam, in welke zij Biſſchoppen aanſtellen, na ingenomenen raad der Biſſchoppen en Wereldlijke Grooten (§). Op dezelfde wijze verklaren de beide Broeders, de Hertog KAROLOMAN, op eene Kerkvergadering in het jaar 742, in zekere ongenoemde plaats van *Duitschland* gehouden (**), en PIPYN, op eene andere te *Soiſſons*, in het jaar 743 (††), dat zij, ingevolge den Raad van hunne Biſſchoppen en Grooten, in eenige ſteden, Biſſchoppen hadden aangeſteld. KAREL *de Groote* geeft wel te kennen (§§), dat hij, wel bekend met de Heilige Kerkwetten, om de waardigheid der Heilige Kerk des te vrijër te houden, den Geeſtelijken Stand bewilligd hebbe, dat de Biſſchoppen door vrijë

(*) *Ap.* HARD. *l. c. pag.* 574.

(†) *Ibid. pag.* 949.

(§) THOMASIN heeft zelf zulke voorbeelden *l. c. C.* XIII. XIV. hoewel hij anders beweert, dat deze Vorſten het vrije verkiezingsregt erkend hebben.

(**) *Conc. German. in* HARD. *Conc. l. c. p.* 1919.

(††) HARD. *l. c. pag.* 1933.

(§§) *Cap.* I. *a.* 803. *ap.* BAL. *p.* 379. *et Cap.* I. 78. *p.* 718.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

vrijë verkiezing der Geestelijkheid en des volks, uit hun eigen Kerspel, zonder aanzien des persoons, enkel om hunne roemwaardige gaven en zeden, zouden aangesteld worden, opdat zij aan hunne onderhoorigen door woord en voorbeeld nuttig mogten wezen; evenwel zijn 'er blijken, dat hij het oude regt der *Merovingische* Koningen in het aanstellen der Bisschoppen geöefend hebbe. Dus zond hij, in het jaar 789, zijne afgevaardigden, (*missi*,) tot de verkiezing van eenen Aartsbisschop van *Ravenna*, waar over de Roomsche Bisschop ADRIANUS I. hem in Brieven onderhield (*).

In Spanje.

Veel verder gingen de Koninklijke regten in *Spanje*, bij de *verkiezingen* van Bisschoppen. Hier was reeds in de VIde eeuw het volk van zijn deel aan dezelven ontzet, hoewel nog in het jaar 633 de *vierde* Kerkvergadering te *Toledo* (†) verördende, dat niemand een Bisdom zou bekomen, dan door de keuze der Geestelijkheid en der inwoners zijner stad, en met goedkeuring van den *Metropolitaan* en der overige Bisschoppen van zijne Provintie; ondertusschen wordt reeds in de XIIde Kerkvergadering van *Toledo*, in het jaar 681, de benoeming der Bisschoppen door den Koning alleen, als reeds voor lang gebruikelijk, ondersteld (§).

Patronaatregt.

Het *Patronaatregt*, hetwelk eerst enkel aan de Bisschoppen werd toegekend, over de Kerken, wel-

(*) *Cod. Car. Epist. 71. pag.* 499.

(†) *Ap.* HARD. *T.* III. *Concil. p.* 583.

(§) *Ap.* HARD. *l. c. p.* 1722.

Digitized by Google

welke zij in eens anders Kerspel bouwden, volgens een beſluit der Kerkvergadering van *Oranje* in het jaar 441 (*), werd vervolgens uitgeſtrekt tot alle ſtichters van nieuwe Kerken, waar toe eene wet behoort van JUSTINIAAN van het jaar 541 (†).

Prediken.

Ten aanzien van het *Prediken*, gelijk men het openbaar redenen over den Godsdienst thans benoemde, (*prædicare*, *prædicatio*,) verdient het volgende aangemerkt te worden. Voor dezen ſtelden de Biſchoppen 'er hun voorregt in, dat zij de voornaamſte Leeräars van hunne Gemeenten waren, maar in deze eeuwen moesten zij door de Vorsten en Kerkvergaderingen opgeſpoord worden, om hetzelve niet te verwaarloozen. In het Oosten, op de *Trullaanſche* Kerkvergadering, eene algemeene, gehouden te *Konſtantinopolen*, in het jaar 692 (§), werd verördend, dat de Biſchoppen dagelijks, maar bijzonder Zondags, de gezamenlijke Geestelijkheid en het volk, door verzamelingen van goede leſſen der Heilige Schrift, in den Godsdienst onderwijzen, maar daar bij de vastgeſtelde palen en het leervoorſchrift der Goddelijke Vaderen niet te buiten gaan zouden. — In het Westen ſchijnt de ijver in het prediken minder ſtand gehouden te hebben, bij de Biſchoppen uit gemakkelijkheid, en omdat zij zich in te veel andere zaken mengden, en bij de mindere

(*) *Ap.* HARD. *l. c. pag.* 1785.

(†) THOMASSIN *l. c. Cap.* XXX. *pag.* 74.

(§) *Concil. Quinisext. ſ. in Trullo ap.* HARD. *Tom.* III. *pag.* 1668.

Digitized by Google

re Leeraren, uit onkunde. Zelfs schrijft ALCUIN (*) aan KAREL *den Grooten*, dat verscheidene Bisschoppen hunne Ouderlingen en Kerkendienaren het prediken, zoo men zeide, verboden. In een werk, van twijfelachtige waarde (†), wordt onder andere bijzonderheden, welke den Bisschoppen geene eereaandoen, van éénen derzelven gemeld, die, onder alle de overigen, welke KAREL uit zijn ganſche Rijk aan zijn Hof geroepen had, om eene preek te doen, alleen daar geene bekwaamheid toe bezat, maar in plaats daar van een belagchelijk gesprek met zijnen Koster begon, door welke kunstgreep hij zijn ambt behield. Zoo veel is zeker, dat ten tijde van KAREL, en op zijne beschikking, aan de Bisschoppen en Ouderlingen het preeken meer dan ooit aanbevolen is, in de Kerkvergadering te *Arelate*, in het jaar 813 (§), te *Mentz* in hetzelfde jaar (**). Het derde *Synode* in dat jaar te *Rheims* (††) verordende bijzonder, dat de Bisschoppen den Bijbel en de Schriften der Kerkvaderen vlijtig zouden lezen, opdat zij de preeken der laatstgemelden, op eene voor ieder bevattelijke wijze, in zijne spraak, (*secundum proprietatem linguæ*,) konden doen. De Kerkvergadering te *Chalons*, in dat

(*) *Epist.* CXXIV.

(†) *Monach. Sangall de Reb. Gest. Car. M. in* CANIS. *Lectt. Ant. Tom.* II. P. III. *pag.* 63.

(§) *Ap.* HARD. *Tom.* IV. *pag.* 1004.

(**) *Ibid. pag.* 1014.

(††) *l. c. pag.* 1019.

Digitized by Google

dat jaar 813 (*), droeg den Biſchoppen op, om, naar KAREL'S voorſchrift, ſcholen aan te leggen, in welke toekomſtige Leeräars van den Godsdienst gevormd konden worden, die niet alleen de Ketterijën, maar zelfs den *Antichrist*, het hoofd konden bieden. Dit alles werd door KAREL bevestigd (†); ook maakte hij 'er nog dit bijvoegſel bij (§), dat de Biſchoppen en *Prieſters*, tot vlijtig lezen van regtzinnige ſchriften verbonden, zich inzonderheid benaarſtigen zouden, om het *Onze Vader* te verſtaan, ten einde dit ook aan anderen te kunnen verklaren.

Euangelien en Epistelen

KAREL, die de verbetering van den leerſtand, en dus ook het *Preeken* zeer ter harte nam, liet door PAULUS WARNEFRIDI, of *den Diaken*, eene *verzameling* maken van *Preeken*, uit de Kerkvaders getrokken, en voor elken feestdag, het geheele jaar door, geſchikt, in twee deelen, voor welke de Vorst zelf eene voorrede plaatſte (**); tot dit werk ſchijnt ook ALCUIN het zijne te hebben toegebragt (††); ten minſten heeft hij (§§), op KAREL'S bevel, een Boek, welëer aan HIËRONYMUS toegeſchro-

(*) *Ibid. pag.* 1032.

(†) *Cap.* I. *a.* 813. *C.* 14. *p.* 503. *ap.* BAL. *Tom.* I.

(§) *l. c. pag.* 515.

(**) *Conſtitutio de emendat. libror. et officior. eccles. ap.* BALUZ. *pag.* 203.

(††) Zoo kan men eenvoudig het berigt van zijn' levensbeſchrijver verſtaan *C.* 12. *T.* I. *Opp.* ALC. *p.* LXVIII.

(§§) Zie MABILLON. *Ann. Ord. S. Ben. T.* II. *p.* 328.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ſchreven, (*Comes*,) in een verbeterd afſchrift overgebragt, waar in de zoogenoemde *Euangelien* en *Epistelen* begrepen waren, welke het ganſche jaar door bij den Godsdienst gelezen werden; ſommigen hebben zelf geloofd, dat dezelve door KAREL het eerst zijn ingevoerd geworden, hoewel hij enkel, het gene ſedert de tijden van GREGORIUS *den Grooten* te *Rome* en in eenige andere Westerſche Gemeenten gebruikelijk was, ook in het *Frankiſche* Rijk heeft ingevoerd. Omtrent die Bijbelſche Voorlezingen voor de Gemeenten, had in de eerſte eeuwen, de grootſte vrijheid plaats gehad, ook was men niet verpligt, altijd over het gene voorgelezen was, te prediken, en zelfs ten tijde van KAREL, waren 'er Westerſche Gemeenten, welke met de *Roomſche* Kerk in dit opzigt niet volkomen overëenſtemden; alleen naderhand heeft men 'er van tijd tot tijd meer bepalingen omtrent gemaakt. De bovengemelde *Verzameling* van KAREL, of zijn *Homiliarium*, is het eerst te *Spiers*, in het jaar 1482, en te *Bazel* 1493 in *Folio*, en naderhand meermalen gedrukt.

Postillen.

BEDA had reeds zulke verzameling van Preeken over de Teksten der Euangeliegeſchiedenisſen op Zon- en Feestdagen nagelaten. *Homiliarium Evangelii Libri Duo.* Men heeft deze en dergelijke verzamelingen naderhand *Postillen*, (*Post illa*, te weten, *verba textus*,) genoemd, omdat na de woorden van den Tekst de verklarende Preek volgde.

Onkunde onder de

Met dit alles heerschte 'er onder de mindere of lagere Geestelijkheid veel onkunde, hoewel men ook niet

niet veel van haar vorderde. Volgens eene verórdening van KAREL *den Grooten* (*), moesten de Biſchoppen derzelver regtzinnigheid, hare bekwaamheid, om te doopen, en andere Kerkelijke plegtigheden waar te nemen, inzonderheid om *Pſalmen* te zingen, en het *Onze Vader* te verklaren, onderzoeken; ook ſchreef hij voor (†), wat de Biſchoppen en Priesters, (*Presbyteri*, *Parochi*,) preeken zouden, te weten, den inhoud der Apostoliſche Geloofsbelijdenis; de leere van de hoofdöndeugden, welke de verdoemenis met zich brengen; de liefde Gods en des naasten, met andere deugden. Als de Roomſche Biſchop STEFANUS II, in het jaar 754, in het *Frankiſche* Rijk kwam, ſtelde men hem onder anderen, ter zijner beſliſſing, voor, het geval van eenen Priester, die de gemelde Geloofsbelijdenis (*Symbolum*,) noch het *Onze Vader*, noch de *Pſalmen* kende; en zelfs niet eens wist, of een Biſchop hem gewijd had? STEFANUS zette hem af, en verwees hem tot den Monnikenſtand, als een' boetdoenenden; evenwel zou de Doop gelden, indien hij dien in den naam der Drieëenheid bediend had (§). Een zelfde vonnis velde hij over een' ander, die ook niets van eene wijding wist, en die met deze woorden gedoopt had: *In nomine Patris mer-*

mindere Geestelijkheid.

(*) *Capitulare Aquisgran. Seu* I. *a.* 789. *Cap.* 68. *ap.* BALUZ. *Tom.* I. *pag.* 236.

(†) *Cap.* 80. *l. c. pag.* 240.

(§) *Reſponſa Stephani* II. *in* HARD. *Act. Concil. T.* III. *pag.* 1987.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

mergo, *et Filii mergo*, *et Spiritus S. mergo* (*). In eene *Synodale vermaning* van deze eeuw *aan de Priesters*, welke door eenen *Diaken*, na het *Euangelie*, openlijk voorgelezen moest worden, werden dezen vermaand, om hunne Gemeente, op Zon- en Feestdagen, uit de Euangelien en Apostolische Schriften, zoo veel voor te dragen, als zij zelve wisten. (*quantum sapit.*) Zij behoorden 'er ook voor te zorgen, dat elk lidmaat het *Symbolum* of *Credo*, en het *Onze Vader* van buiten kende; ook daaröm zelve zich schriftelijke regtzinnige verklaringen van beiden te verkrijgen, om het volk desaangaande te onderwijzen; zoo niet, zij behoorden ze beiden ten minsten te kennen en te gelooven. Zij moeten de gewone gebeden en gezangen goed verstaan; zoo niet, die ten minsten duidelijk en uit het hoofd kunnen opzeggen. De *Euangelien* en *Epistelen moeten zij goed kunnen lezen;* ook was het te wenschen, dat zij derzelver woordelijken zin kenden. Zij moesten de Geloofsbelijdenis van ANASTASIUS van buiten kennen en dagelijks zingen. De duivelbezweeringen, de gebeden over de *Katechumenen*, insgelijks bij de wijding van het Doopwater, en de anderen over de beide Geslachten, in het meervoudig en enkelvoudig getal, moeten zij duidelijk kunnen opzeggen, en ook sommige anderen ten minsten *goed* kunnen *lezen* (†).

Wij

(*) *Ibid. pag.* 1988.

(†) *Admonitio Synodalis antiqua*, *in Append. Actor. Vett. ad Reginon. Prumiens. LL.* II. *de Ecclesiast. Disc.*

Digitized by Google

Wetten omtrent de pligten en zeden der Geestelijkheid.

Wij moeten hier nog andere wetten en voorſchriften van Vorsten en Kerkvergaderingen gewagen, welke de *pligten* en *zeden der Geestelijkheid* betreffen. In de *Griekſche* Kerk was de Kerketucht, door de menigvuldige twisten over het Geloof, niet weinig verächterd. Om dezelve te herſtellen, liet de Keizer JUSTINIAAN II. in het jaar 692 eene *algemeene* Kerkvergadering te *Konſtantinopolen* houden, welke als een aanhangſel tot de *vijfde* en *zesde* van deze Kerkvergaderingen, συνοδος πενθεκτη, *Synodus quinisexta*, *de vijfzesde Kerkvergadering* genoemd wordt, ook *Trullana* van τρουλλος, eene zaal van het Keizerlijk Paleis met een verwulfd dak, in welke de Biſchoppen bijëenkwamen. Deze maakte voorſchriften voor de Geestelijken, gedeeltelijk oude bevestigende, maar ook eenige nieuwe bepalende, gelijk wij in het vervolg zien zullen. En dewijl deze laatſten niet in alles met de gebruiken der *Roomſche* Kerk ſtrookten, heeft deze Kerk ook hare beſluiten niet allen terſtond aangenomen.

Maar in het Westen zijn de voorſchriften omtrent de pligten der Geestelijkheid ten dezen tijde menigvuldiger, en onder dezen ook zulken, die nieuwigheden behelzen. De *Synode* van *Rheims*, in het jaar 630, beval, dat de Biſchoppen onderzoek zouden doen naar de *Ketters* in het *Frankiſche* Rijk, en die tot het *Katholijk* Geloof terug brengen (*). — Op de *vierde* Kerkvergadering te *Toledo*,

cipl. pag. 602-606. *ed.* BALUZ. *Paris.* 1671. 8*vo.*

(*) *Tom.* III. HARD. *pag.* 275.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

do, in het jaar 633, beſloten 62 Spaanſche Biſchoppen, door den Koning SISENAND bijëengeroepen, dat, in het vervolg, *alle verſcheidenheid* van *Godsdienst* in hunne Gemeenten ophouden, en dat 'er jaarlijks van hen eene *Synode* gehouden zou worden; doch alleen dan eene algemeene Kerkvergadering, als 'er twisten over het Geloof ontſtonden (*). Eene andere Kerkvergadering te *Toledo*, in het jaar 675, bedreigde de *Biſchoppen*, die de *vrouwen*, *dochters*, of andere nabeſtaanden der *Grooten*, op eenigerlei wijze, zouden *mishandelen*, met afzetting en den Kerkelijken ban (†). Tevens hernieuwde zij een oud beſluit, dat alle Geestelijken eenige geleerdheid bezitten, en de Heilige Schriften lezen, ja daar toe, des noods, zouden gedwongen worden (§).

Om dezen tijd leefde in *Engeland* de vermaarde Aartsbiſchop van *Canterbury*, THEODORUS, die insgelijks verſcheidene Kerkelijke wetten voor de Geestelijkheid geſchreven heeft (**), onder welken velen ſtrekken, om de overëenſtemming der *Angelſakſiſche* met de *Roomſche* Kerk te bevorderen. Volgens hem kan een *geſnedene*, die zulks door de ſnoodheid van anderen, of in eene vervolging geworden

(*) *l. c. pag.* 579.

(†) *Concil. Tolet.* XI. *l. c. pag.* 1026.

(§) *l. c. pag.* 1024.

(**) THEODORI *Cantuar. Capitula Selecta in* LUC. DACHERY *Spicil. Tom.* I. *pag.* 486. *et* HARDUIN. *l. c. Tom.* III. *pag.* 1770.

Digitized by Google

worden, of die het van natuur is, zoo hij anders de noodige bekwaamheid bezit, heel wel Bisſchop zijn; maar die zich zelven ontmant, kan geene plaats bekleeden onder de Geestelijkheid, en moet drie jaren onder den Kerkelijken ban blijven. Een *Bisſchop* of *Geestelijke*, die op *hoererij*, *meineed*, of *diefſtal* bevonden wordt, zal afgezet worden. Daartegen verördende eene Kerkvergadering te *Berghamſted* in *Engeland*, van het jaar 697, dat een *Priester*, die *overſpel* gepleegd had, maar die zijnen Doop niet opzettelijk had uitgeſteld, en ook niet aan dronkenſchap ſchuldig was, zijn ambt behouden zou (*). Wederöm ſtelde de *Roomſche* Bisſchop GREGORIUS III. omtrent het midden der VIIIſte eeuw, vast, dat een *Bisſchop*, die *hoererij* gepleegd had, zeven jaren; een *Priester*, in dat geval, vijf, een *Kerkedienaar* vier, een *Onderkerkedienaar* drie; maar een gemeen *Geestelijke* of *Leek* twee jaren boete doen zou. Heeft hij de ontucht gepleegd met eene *Non*, dan zal de boete bij den Bisſchop tot tien, bij den Priester tot zeven jaren, en zoo verders bij de overigen, vermeerderd worden (†).

KAROLOMAN, Hertog der *Franken*, verbood, op eene Kerkvergadering in het jaar 742, volſtrekt aan alle *Geestelijken*, (*Servis Dei*,) *wapenen* te dragen, of te veld te trekken, uitgezonderd die genen, die noodig verëischt werden, tot den legerdienst, en het dragen der *Reliquiën*, (*ſanctorum patrocinia.*) Ook

(*) *Ap.* HARD. *l. c. pag.* 1819.

(†) GREGOR. III. *Judicia l. c. pag.* 1872.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814

Ook verbood hij hun het *jagen* en rondzwerven met honden; als ook het gebruik van havikken en valken, tot dit oogmerk (*). Ook gaf hij toen een Plakaat, dat elk Bisschop, met bijstand van den Koninklijken Rigter of *Graaf*, de overblijffelen van het Heidendom in zijn Kerspel zou uitroeijen, benevens nog andere verördeningen omtrent Geestelijken, die *ontucht* bedreven hadden. Omtrent het jaar 752 verbood zijn Broeder PIPYN, op eene *Kerkvergadering*, den *Bisschoppen*, die *zonder Gemeente* rondzworven, geene Priesters te wijden, en aan alle *Geestelijken*, geene wapens te dragen (†); en in het jaar 755, dat zij niet van hunne Gemeente tot eene andere overgaan, en zich in geene wereldlijke zaken mengen zouden (§).

Capitularien der Frankische Koningen.

Met deze verördening onder KAROLOMAN en PIPYN, nemen de wetten eenen aanvang van het *Karolovingische* Huis, welke mede begrepen zijn onder de *Capitularia*, onder welken naam de wetten der *Frankische* Koningen der beide eerste Stamhuizen voorkomen, en welke door de Geestelijkheid niet alleen, maar ook door de *Roomsche* Bisschoppen gehoorzaamd zijn, nadat *Rome* onder het oppergebied der *Frankische* Vorsten gekomen was. Derzelver gezag duurde in het *Oostfrankische* of tegenwoordige *Duitsche* Rijk tot de Xde eeuw, en in het *Westfrankische* of *Fransche* Rijk nog veel langer,

(*) *l. c. pag.* 1920.

(†) In BALUZ. *Capitt. Tom.* I. *pag.* 162.

(§) *Ibid.* 173, 174.

Digitized by Google

ger. Reeds in de IXde eeuw zijn 'er verzamelingen van gemaakt door den Abt ANSEGIS, en door BENEDICTUS, eenen Geestelijken te *Mentz*. In later tijden zijn zij, verſcheidene malen, in druk gegeven, onder welke uitgaven die van STEFANUS BALUZE te *Parys* 1677 in twee Deelen in *Folio*, eene der voortreffelijkſte is. Onder deze wetten zijn die van KAREL *den Grooten* de talrijkſten. Deze Vorst liet ook in het jaar 802 een aantal aanzienelijke mannen, Geestelijken en Wereldlijken, door zijne ſtaten rondreizen, om alle misbruiken op te nemen, en geregtigheid en orde te handhaven (*). Deze moesten den *Biſchoppen* en *Priesters* inſcherpen, om naar de *Kerkelijke wetten* te leven, en den Biſchoppen inzonderheid, dat zij *niet heerschzuchtig* en als *Dwingelanden* te werk gaan. Ook liet hij aan alle leden der Geestelijkheid de jagt verbieden, op ſtraffe van afzetting. Dewijl hij gehoord had, dat velen, om van krijgs- en burgerdienſten vrij te zijn, zich in den Geestelijken Stand begaven, gebood hij, dat geen *vrij man*, zonder zijn verlof, in dien ſtand treden zou.

Voornamelijk ijverde KAREL ernſtig tegen de *hebzucht* der Geestelijken, en andere ſoortgelijke driften, welke zij meer dan te veel bij zich lieten huisvesten; hij gebood daaröm in eene bijzondere wet, dat geen Geestelijke zich onderſtaan zoude goederen aan te nemen van perſonen, wier kinderen en nabe-

Hebzucht en rijkdommen der Geestelijkheid

(*) *Capit* I. *a.* 802. *ſive Capitula data Miſſis Dominicis l. c. pag.* 363.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

beſtaanden door eene zoo onbezonnene ſchenking van hun eigen vermogen ontzet werden (*). De Kerkvergadering te *Chalons aan de Saone*, in het jaar 813, zorgde insgelijks tegen de gierigheid van ſommige Geestelijken (†). „ Men beſchuldigt, zegt zij, eenige Broederen, dat zij, uit geldgierigheid, de menſchen overreden, om de wereld te verloochenen, en hun vermogen aan de Kerk te ſchenken, maar eene zulke denkwijze moet volkomen uit alle gemoederen uitgeroeid worden enz." Desniettegenſtaande vermeerderden de rijkdommen der Geestelijken bovenmaten, doordien de Christenen geloofden, door zulke geſchenken een rantſoen te betalen voor hunne zonden, aalmoezen te doen aan de armen, en de behoeftigen onder de Geestelijken te ondersteunen. Zij verbeeldden zich, aan God en CHRISTUS zelven te ſchenken, het gene zij dus aan de Kerken gaven. Anderen werden bekoord, door de pracht en ſieraad, welke aan de Kerken beſteed werden; evenwel ook tusſchen beiden, door te zien, hoe ſommige waardige Biſchoppen en Geestelijken deze geſchenken ten behoeve der noodlijdenden dadelijk beſteedden. Bij dit alles deeden vele Geestelijken, door ſchrijven en prediken, hun best, om het beſchenken der Kerken aan te prijzen, gelijk SALVIANUS reeds in de Vde eeuw, en in deze eeuw bijzonder de Heilige ELIGIUS of ELOI, van wien

(*) *l. c. pag.* 513.

(†) *Concil. Cabilon.* II. *ap.* HARDUIN. *Tom.* IV. *pag.* 1033.

wien zijn Levensbeſchrijver zegt (*): „ Wanneer „ hij het volk dagelijks vermaande," (waar onder men bekennen moet, dat veel goeds en ſchriftmatigs voorkomt,) zeide hij ook tot hetzelve: „ *Koopt uwe zielen vrij van de ſtraf*, zoo lang „ gij de middelen daar toe nog in uwe magt hebt! „ geeft aalmoezen naar uwe vermogens! houdt vrede en liefde! verëenigt die onëens zijn! vliedt „ den leugen! ſchrikt voor den meinëed! legt geen „ valsch getuigenis af! ſteelt niet! *Brengt aan de „ Kerk uwe gaven en tienden! Ontſteekt naar uw „ vermogen waschkaarſen op de heilige plaatſen!* „ leert de Geloofsbelijdenis en het *Onze Vader* van „ buiten, en prent het ook uwen zonen in! onder„ wijst en tuchtigt die zonen niet minder, die gij „ ten Doop geheven hebt, opdat zij altijd in de „ vreeze des Heeren leven." — En na nog meer dergelijke pligtvermaningen, voegt hij 'er eindelijk bij: „ Als gij dit waarneemt, zult gij veilig, op „ den Oordeelsdag, voor den Rigterſtoel des eeu„ wigen Rigters komen en zeggen: *Geef ons, „ Heer! dewijl wij u gegeven hebben!* ontferm u „ onzer, dewijl wij barmhartigheid geöefend heb„ ben! Wij hebben volbragt, wat gij geboden, „ deel ons nu ook mede, wat gij beloofd hebt!" — Deze ELIGIUS, van wien wij in het voorgaande ook reeds geſproken hebben, was, in zijne jeugd, een zeer bekwaam goudſmit. Naardien hij vele Ker-

(*) *Vita S. Eligii Epiſc. Noviom. L.* II. *Cap.* 15. *in* DACHERY *Spicil. Tom.* II. *pag.* 97.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Kerken en Kloosters ſtichtte, beſteedde hij ook zijne kunst, om in dezelven bewonderingswaardige Graven der Heiligen, van marmer, goud, zilver, en juweelen te maken; gelijk hij dan ook in de bouw- en beeldhouwkunst zeer geöefend ſchijnt geweest te zijn. In het eerst glinſterden ook zijne kleederen van zijde, goud, en juweelen, (zoo als het over het geheel niets zeldzaams was, dat de Biſchoppen, in hunne kleeding, huisraad, en maaltijden, eene vorſtelijke pracht lieten blijken, daar men hen al voor lang Vorsten der Kerk plag te noemen,) maar vervolgens ſchonk hij zoo veel van zijne inkomſten aan de armen, dat hij zelf als een Bedelaar gekleed ging, en de Koning DAGOBERT hem daaröm ſomtijds zijn eigen kleed te dragen gaf. Hij is in het jaar 659, of wat later, overleden.

In de *Oosterſche* Gemeenten, waren zoodanige geſchenken aan de Kerken en Kloosters, naar het ſchijnt, niet zoo gewoon. JUSTINIANUS had wel ſchikkingen gemaakt, welke de erfmakingen aan God en CHRISTUS, zoo als men ſprak, begunſtigden, maar voor het overige, hield men de Monniken aan den arbeid, om zich hun onderhoud te verwerven, evenwel waren door de *Griekſche* Leeraren de tienden reeds vroeger dan bij de Weſterſche, als een Goddelijk regt, ingeſcherpt en aanbevolen. De overheerſching der *Arabieren* bragt veel toe, om de *Oosterſche* Geestelijken te beletten, om hunne rijkdommen te vermenigvuldigen.

In het Westen, zorgde KAREL *de Groote*, hoe zeer

zeer hij de hebzucht der Geestelijken ijverig zocht te beteugelen, nogtans mild voor hunne inkomsten, door eene ſtipte betaling der *tienden*, en van het *negende Deel*, (*Noṇæ*,) te bevelen, op eene vergadering van Biſchoppen, Abten, en Grooten, in het jaar 789 (*). Op eene vergadering te *Frankfort*, in het jaar 794, werd dit weder op nieuw bevestigd, en wel met deze bijgevoegde reden; dat in het laatstverlopene jaar van hongersnood, het niet geleverde graan, (*vacuæ annonæ*,) van de booze geesten was opgegeten, wier ſchelden men zelfs gehoord had (†). KAREL liet ook van zijne eigene kamergoederen de tienden betalen (§).

Krijgsdienſten der Geestelijken.

Zoo buitengemeene ſchatten der Kerken, of eigenlijk der Biſchoppen, gaven aan vele Grooten een nijdig oog. KAREL MARTEL, die tot zijne oorlogen met de *Arabieren*, *Friezen* en *Saksers* geld behoefde, maakte geene zwarigheid, om dezelven ten dienſte van den Staat te gebruiken. Van vroeger tijden af, waren de Kerken in het *Frankisch* Gebied verpligt, om voor hunne vaste goederen krijgslieden aan den Staat te leveren, ten welken einde zij zeker getal *vrijë* lieden onderhielden, aan welke zij, in plaats van bezolding, vaste goederen voor hun leven ten gebruik gaven; het ſchijnt, dat KAREL MARTEL het verkiezen van deze *vrijë* mannen, niet aan de Geestelijkheid zelve overliet, maar

(*) *Cap. a.* 789. *ap.* BALUZ. *Tom.* I. *pag.* 197.
(†) *l. c. pag.* 267. (§) *l. c. pag.* 332.

IV BOEK. I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

maar dat hij haar genoodzaakt hebbe, zoodanige goederen uit te deelen aan zijne ſoldaten en bevelhebbers, welke hij wilde beloonen, en dat ook zijne bevelhebbers van deze *vrijmannen vaſallen* maakten, aan welken zij van deze vaste goederen uitdeelden, welke dus aan de Kerk ontnomen werden. Misſchien deed KAREL MARTEL nog meer. De klagt van BONIFACIUS aan den *Roomſchen* Biſſchop ZACHARIAS, in het jaar 742, en dus kort na KAREL's dood, dat de meeste Bisdommen der *Franken* met gierige Leeken, ondeugende Geestelijken, en Accijnsbedienden, enkel tot een beſtaan, bezet waren, geeft ons reeds opheldering, dat Hovelingen, Staatsbedienden, en Bevelhebbers, Bisdommen, Abdijën enz. ontvingen, tot hun beſtaan; welk misbruik met den naam van *Commendæ Laicorum* beſtempeld werd. Zeer hoog werd, ondertusſchen, deze handelwijze van KAREL MARTEL, bij de Geestelijken, opgenomen, zoodat de *Weſtfrankiſche* Biſſchoppen aan eenen zijner nakomelingen, den *Oostfrankiſchen* Koning LODEWYK, in het jaar 858 (*) ſchreven, dat KAREL MARTEL daarom eeuwig verdoemd was, omdat hij het eerst de goederen der Kerk aan haar ontnomen had, hetwelk zij bevestigden met een gezigt van eenen voormaligen Biſſchop van *Orleans*, EUCHERIUS, die in eene verrukking hem in de onderſte hel had zien pijnigen, en van Engelen verſtaan had, dat hij dus met lijf en ziel gepijnigd werd, omdat hij de Heiligen van hun-

(*) *In Capit. Caroli Calvi ap.* BAL. *T.* II. *p.* 109.

hunne goederen beroofd had. De gemelde EUCHERIUS had dit vervolgens verhaald aan den Heiligen BONIFACIUS, aan den Abt FULRAD, en den Opperſten *Hofkapellaan* van PIPYN, met dit kenmerk van waarheid, dat men KAREL'S Graf openen mogt, en als zij 'er zijn ligchaam niet in vonden, zijn verhaal voor waarheid behoorde aan te nemen. Bij de opening van het Graf was 'er een draak uitgeſchoten, en het geheele Graf van binnen zoo zwart gevonden, als of het verbrand was. De Biſchoppen voegden 'er bij, dat zij zulks van de gemelde drie ooggetuigen zelven vernomen hadden. PIPYN, KAREL'S Zoon, dit verſtaan hebbende, zal eene Kerkvergadering hebben laten houden te *Leptinæ*, alwaar BONIFACIUS voorzat, als Gezant van den Heiligen Stoel, en toen zal PIPYN, zoo veel hij kon, de door zijn' Vader aan de Kerken ontnomene goederen hebben wedergegeven. Wij laten het ſprookje van de verdoemenis van KAREL MARTEL daar, maar dezen misſlag hebben gemelde Biſchoppen gewis, dat de bedoelde vergadering niet door PIPYN, maar door zijnen Broeder KAROLOMAN, in het jaar 743, gehouden is. PIPYN begunſtigde zeker de Geeſtelijken, maar hij had reeds ontwerpen op den troon geſmeed, waar toe hij den bijſtand der Biſchoppen behoefde. KAREL *de Groote*, zijn Zoon, toonde zich nog inſchikkelijker dan zijn Vader, jegens de Biſchoppen, ten zelfden tijde, toen hij werkzaam was, om eene hervorming onder hen in te voeren.

De verpligting der Geeſtelijkheid, om wegens hun- Biſchop-

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ne landbezittingen volk tot den krijgsdienst te leveren, had nog andere gevolgen. Velen van hen, zelfs Bisschoppen, namen zelven de wapenen op, en trokken, in persoon, ten strijde. In het midden der VIde eeuw vond men reeds twee Bisschoppen, maar ook tevens beruchte Booswichten, SALONIUS en SAGITTARIUS, die in eenen veldslag vele vijanden ombragten (*). Maar sedert KAREL MARTEL aan de Kerken zoo vele goederen ontnam, onder voorwendsel van die tot zijne oorlogen te behoeven, gingen de Bisschoppen te meer voort, om in den krijg te trekken. Vergeefs verbood KAROLOMAN dit, waarschijnelijk, op een voorstel van BONIFACIUS, op eene Kerkvergadering van het jaar 742 (†), en KAREL *de Groote* (§), wiens onderdanen hem daaröm in het jaar 803 ernstig verzochten, hier in te willen voorzien (**), gelijk hij deed, met een verbod, dat geen Priester tegen den vijand zou uittrekken, uitgenomen twee of drie Bisschoppen, en eenige Priesters, om de Geestelijke verrigtingen bij het leger waar te nemen, en ongewapend. Niettegenstaande dit alles, hebben de Bisschoppen sedert niet opgehouden, te veld te trekken, of het dragen der wapenen nagelaten; ook toonde hunne kleeding in vredestijden, hunne gouden gordels

pen trekken zelven in den krijg.

(*) GREGOR. *Turon. Hist. Francorum. Libr.* IV. *Cap.* 37. *Libr.* V. *Cap.* 28.

(†) HARDUIN. *Tom.* III. *pag.* 1919.

(§) *Capitul. a.* 769. *pag.* 190.

(**) *Capit.* VIII. *a.* 803. *pag.* 405. *sqq.*

Digitized by Google

dels en draagbanden, in welke dolken of groote mesſen met juweelen omzet, hingen, ſporen en kostbare wereldlijke gewaden, maar al te duidelijk, hoe zeer zij de beſtemming van hunnen ſtand vergeten hadden (*).

In veel meer andere opzigten verloren zij hunne ware beſtemming uit het oóg, daar zij zich meer en meer in wereldlijke zaken mengden, ja dit voor hun een pligt werd, toen zij in het Westen als *Rijksſtenden* begonnen aangemerkt te worden. Bijzonder had dit plaats in het Rijk der *Westgothen* in *Spanje*, zoo zelfs, dat men onder latere geleerden getwist heeft, of men de van tijd tot tijd te *Toledo* zamengekomene vergaderingen moete beſchouwen, als Kerkvergaderingen, dan wel als *Rijksdagen*; in der daad, waren zij Kerkvergaderingen, die hunne palen ver te buiten gingen, en omtrent de rijkszaken beſluiten namen, omdat zoo wel de Koningen als de Bisſchoppen daar hun voordeel bij vonden. Zoo lang het *Ariäansch* gevoelen in dit Rijk heerſchend was, ziet men juist niet, dat de Bisſchoppen daar grooten invloed gehad hebben, maar nadat Koning RECCARED in het jaar 586 tot de *Katholijke* Kerk was overgegaan, maakten de Bisſchoppen zich voor hem en zijne opvolgers zoo noodzakelijk, dat zij dra de eerſten onder de Rijksſtenden werden. Inzonderheid deden zij groot voordeel met de ſtaatsomwenteling van het jaar 630, toen SISENAND, tegen

De Bisſchoppen Rijksſtanden in Spanje.

(*) *Vita et actus Ludovici Pii Imper. pag.* 298. *in* DUCHESNE *SS. Hist. Francor. Tom.* II.

VI BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

gen den Koning SWINTHILA, opstaande, in het jaar 631 den troon beklom, en eene vergadering te *Toledo* beleide, om zich als het ware te laten inhuldigen; welke vergadering, behalven andere vaststellingen, ook besluiten maakte, om de regeering te bevestigen (*). Onder den Koning CHINTILA handhaafden twee vergaderingen te *Toledo*, in het jaar 636 (†), en in het jaar 638 (§), dit hun gezag en invloed; op gelijke wijze, onder den Koning CHINDASWINTH, in het jaar 646 (**); bij die, welke zamenkwam onder den Koning RECESWINTH, in het jaar 653 (††), waren, behalven de Bisschoppen, ook eenige Hof- en Staatsbedienden tegenwoordig, die derzelver besluiten benevens de Bisschoppen onderteekenden. De *twaalfde* Kerkvergadering te *Toledo*, in het jaar 681 (§§), had weder betrekking tot eene Staatsverändering des voorgaanden jaars. ERWIG, een der Hofbedienden van den Koning WAMBA, die naar de kroon stond, gaf den Vorst eenen drank in, die hem het verstand en de spraak benam. In dezen treurigen toestand, sneed JULIANUS, Aartsbisschop van *Toledo*, die met ERWIG misschien verstand hield, den Koning het haar af, en liet hem eene Monnikskap aan-

(*) *Concil. Tolet.* IV. *Tom.* III. HARD. *pag.* 578.
(†) *Concil. Tolet.* V. *l. c. pag.* 597.
(§) *Concil. Tolet.* VI. *l c. pag.* 603.
(**) *Concil. Tolet.* VII. *l. c. pag.* 619.
(††) *Concil. Tolet.* VIII. *pag.* 953.
(§§) HARD. *l. c. pag.* 1718.

Digitized by Google

aantrekken, onder voorwendsel, om hem voor zijn overig kort leven onder de boetdoenenden te plaatsen. Maar, in der daad, zocht hij hem daar door onbekwaam te maken voor de regeering, omdat het toen in *Spanje* de gewoonte was, dat iemand, die eens het Monnikskleed had aangenomen, niet weder in den wereldlijken stand terug mogt keeren. Toen WAMBA na 24 uren van zijne bedwelming bevrijd werd, en zich in eenen Monnik herschapen zag, zal hij terstond besloten hebben, zich aan eene Godzalige eenzaamheid te wijden. Men vertoonde geschriften van hem, gedeeltelijk ook door de voornaamste heeren van het Hof onderteekend, in welken hij deze verklaaring deed, maar te gelijk zijnen wensch te kennen gaf, dat ERWIG zijn opvolger op den troon mogt worden. Dit berigt deze vergadering zelve, hoe zeer het ieder in de oogen valt, dat de goede Vorst zich aan het verraad en den dwang heeft moeten onderwerpen. ERWIG werd dan tot Koning uitgeroepen, en door den gemelden Aartsbisschop vervolgens gezalfd. Ten einde nu wettigheid en gezag aan zijne overweldiging te geven, liet hij deze vergadering bijëenkomen, welke de schriften in naam van WAMBA opgesteld, voor echt, en het regt van ERWIG op den troon erkende, tevens verscheidene besluiten nemende, waar door zijne regering geschraagd kon worden, onder anderen verklarende, ten aanzien van den Monniksstaat van den Koning WAMBA, dat, even gelijk de jonge kinderen, zonder hun weten, den Doop ontvangen, dus ook die genen, wien het

ge-

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

geſchenk der Boete, onwetend, medegedeeld was, hetzelve onverbrekelijk houden moesten; terwijl zij, te gelijker tijd, den Priester met den ban dreigde, die te ſtout en roekeloos de Boete aan een' ander zou willen opdringen. ERWIGS opvolger, EGIZA, leide eene andere vergadering te *Toledo*, in het jaar 638 (*), ſchriftelijk zijne bedenkingen voor, over twee eeden, die hij aan zijnen voorzaat gedaan had, en die hem tegenſtrijdig voorkwamen. Een en zestig Biſſchoppen, vijf Vikariſſen derzelven, en elf Abten, behalven nog zestien Heeren van het Hof, die tegenwoordig waren, losten zijne twijfelingen, zonder veel zwarigheid, op. De merkwaardigſte van alle *Spaanſche* Kerk vergaderingen zou wel de laatſte, te *Toledo* gehouden, kort vóór den ondergang van het *Westgothiſche* Rijk, in het jaar 704, wezen; zoo een oud, maar niet ſchriftelijk bewaard, berigt echt ware (†), dat men op dezelve de heerſchappij van den *Roomſchen* Biſſchop over *Spanje* afgeſchaft, aan ieder één zoo vele bijwijven, als hij wilde, veröorloofd, en den verdrevenen *Joden* toegeſtaan hebbe, naar *Spanje* terug te keeren. Maar behalven dat de *Roomſche* Biſſchop tot hier toe niets in *Spanje* te zeggen had, is het overige, even gelijk de geheele regering van den Koning WITIZA, door hatelijkheid, onzeker.

In het Franki-ſcheRijk.

In het *Frankiſche* Rijk hadden de Biſſchoppen en Wereldlijke Grooten reeds op de *Paryſche Kerkver-*

(*) *Concil Tolet.* XV. *l. c. pag.* 1759.

(†) MARIANA *de reb. Hisp. Libr.* III. *Cap.* 15.

vergadering van het jaar 615 te zamen deel genomen, aan het opſtellen en geven van wetten, voorts komen tot in het midden der VIIIſte eeuw, ſlechts nog twee zulke vergaderingen voor, de ééne onder DAGOBERT I, in het jaar 633, te *Mets*, alwaar deze Koning (*), op raad der *Biſchoppen*, en andere Rijksgrooten, zijnen Zoon SIEGBERT tot Koning van *Auſtrazië*, en wegens zijne minderjarigheid, den Biſchop van *Keulen*, benevens eenen Hertog, tot deszelfs Voogden, aanſtelde. Op de tweede dezer vergaderingen te *Clichy*, niet ver van *Parys*, in het jaar 659, waar KLODWIG II, zijn opperſte Staatsdienaar, (*Major domus*,) GEROALD, zijne meeste Biſchoppen en eenige Wereldlijke Grooten tegenwoordig waren, werd aan den Abt van *St. Denys* een' Vrijheidsbrief van onafhankelijkheid van Biſchoppelijke magt geſchonken (†). Evenwel verbood Koning SIEGBERT, omtrent het jaar 650, aan de Biſchoppen, zonder zijn verlof, Kerkvergaderingen te houden (§), noch over Kerkelijke, noch over Rijkszaken, (*pro ſtatu Eccleſiaſtico*, *an pro regni utilitate.*) — Onder de *Karolingiſche* Vorsten vinden wij meer en meer blijken, dat de Biſchoppen als *Rijksſtenden* over de Staats- en Rijksbelangen geraadpleegd zijn, en geen wonder, dewijl de-

(*) FREDEGAR. *Chron. Cap.* 75.

(†) *Præcept. Chlodovæi* II. *in Conventu Clipiacenſi ap.* HARD. *Tom.* III. *pag.* 989.

(§) *Sigeb. Reg. Epist. ad Deſider. Episc. Cadurc. ap.* BALUZ. *Capp. Regg. Francor. Tom.* I. *pag.* 143.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

deze Vorsten de Bisſchoppen noodig hadden tot hunne oogmerken, en om zich op den troon te vestigen, dien zij konden geächt worden, wederregtelijk te bezitten. Onder andere voorbeelden zij dit eene genoeg, dat PIPYN, kort voor zijne dood, het Rijk tusſchen zijne beide Zonen verdeelde, met toeſtemming der Bisſchoppen zoo wel, als der Rijksgrooten (*). KAREL *de Groote* werd, na het overlijden van zijnen Broeder KAROLOMAN, in eene vergadering van Bisſchoppen en andere Grooten, als de eenige *Frankiſche* Monarch erkend (†). Zelfs gaf KAREL zijnen uiterſten wil in het jaar 811 over aan eene vergadering van Bisſchoppen, Abten en Grooten (§). Men meent ook, dat KAREL, op den Rijksdag van het jaar 811, begonnen heeft, den Geestelijken en Wereldlijken Stand, om allen naarijver tusſchen beide voor te komen, in twee Collegiën te verdeelen, dit is althans zeker, dat de Bisſchoppen op den Rijksdag te *Mentz* in het jaar 813 de Wereldlijke Standen van hunne Kerkelijke raadplegingen geheel afgezonderd hebben (**).

In het Angelſakſiſche Rijk.

In het *Angelſakſiſche* Rijk, waar de Kerk zich meer en meer naar de *Frankiſche* ſchikte, vindt men tegen het einde der VIIde eeuw de Bisſchoppen insgelijks opſtijgen tot de waardigheid van *Rijksſtenden.*

(*) *Annal. Metens. ad a.* 768. *Tom.* III. *SS. Hist. Franc.* DUCHESNE *pag.* 279.

(†) *Ann. Bertin. ad a.* 771. *ap.* DUCHESNE *l. c. p.* 193.

(§) EGINHART. *de Vita Car. M. Cap.* 34.

(**) *Conc. Mogunt a.* 813. *ap.* HARD. *T.* IV. *p.* 1008.

Digitized by Google

den. INA, Koning der *Weſtſakſen*, gaf, in het jaar 692, zijne Kerkelijke wetten, onder welken ook vele Burgerlijke waren, in eene vergadering en op de voorſtellingen van zijne *Biſſchoppen* en Raden (*). Twee jaren daar na hield de Koning WITHRED van *Kent*, te *Becancelde* eene vergadering van twee Biſſchoppen, Abten, Abdiſſen, Ouderlingen, Kerkedienaren, Hertogen, en andere Bevelhebbers. Op dezelve verzekerde de Koning, van de Kerkvaderen geleerd te hebben, dat geen Leek tot zich nemen mag, het gene eenmaal aan den Heere geſchonken, en door het kruis van CHRISTUS gewijd is; dus verbood hij ieder een, ook zijnen opvolgers op den troon, op ſtraffe van den ban en het verlies der eeuwige zaligheid, zich aan de Kerkegoederen niet te vergrijpen, noch die met belastingen te bezwaren (†). In eene vergadering, in het jaar 697, onder denzelfden Koning te *Berghamſted* gehouden, werd vastgeſteld: „ De Kerk zal vrij zijn, om hare regten en inkomſten te genieten. Voor den *Koning* zal gebeden, en zijne *bevelen*, niet uit dwingende noodzakelijkheid, maar *vrijwillig*, *gehoorzaamd* worden." In den 17den *Canon* van deze vergadering wordt de *Biſſchop* voor den *Koning* gezet (§). Nog hooger werd het gezag der Biſſchoppen opgevijzeld, in twee vergaderingen, welke in het jaar 787, onder de Koningen

AELF-

(*) INÆ *legg. Eccles. ap.* HARD. *T.* III. *p.* 1783.

(†) *l. c. pag.* 1805.

(§) HARD. *l. c. pag.* 1817. *ſq.*

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

AELFWALD, van *Northumberland*, en OFFA, van *Mercia*, gehouden, doch maar als ééne vergadering aangemerkt werden (*), en op welke Gezanten des *Roomſchen* Bisſchops tegenwoordig waren. In den *elfden Canon* vermanen deze Gezanten de Bisſchoppen, het woord Gods den Vorsten en ieder een vrijmoedig voor te dragen, ook niemand met onregt te verdoemen, of in den Ban te doen; maar te gelijk vermanen zij de *Koningen*, *om den Bisſchoppen van harte en met alle ootmoedigheid gehoor te geven*, overmits hun de Sleutelen des Hemelrijks zijn toevertrouwd enz. Dat de regtmatige *verkiezing der Koningen* door de Bisſchoppen en Wereldlijke Standen voltrokken, maar allen, die in echtbreuk of in bloedſchande geteeld zijn, even zoo wel daar van uitgeſloten moeten zijn, als zulks omtrent den Prieſterſtand plaats heeft, bepaalt de XIIde *Canon*.

Regt van vrijplaatſen.

Op deze wijze verkregen de Bisſchoppen eenen magtigen invloed op de wetgeving, ſtaatsinrigting, en regeering; vele dingen kregen een Kerkelijk voorkomen, hoewel geheel niets met het Kerkelijke gemeen hebbende; de wetten werden in het Kerkolatijn opgeſteld; en de magt der Vorsten door het gezag der Geestelijken bepaald enz.

Onder anderen *regten* der *Kerken* of der *Geeſtelijkheid*, welke reeds vroeger plaats hadden, maar thans meer werden uitgebreid, behoort het *regt* van *vrijplaatſen*. Dit werd bevestigd op eene Kerkverga-

(*) *Concil. Calchutens.* (*Celchyd*) *l. c. p.* 2071. *ſq.*

gadering te *Rheims*, omtrent het jaar 630 (*). KAREL *de Groote* gebood wel (†), dat moordenaars en andere misdadigers, die hunnen toevlugt in eene Kerk namen, daar door hunne ſtraffe niet ontgaan, en daaröm met geenerhande levensmiddelen voorzien zouden worden; maar even gelijk TARASIUS, *Patriärch* van *Konſtantinopolen*, omtrent het einde der VIIIſte eeuw, een overheidsperſoon, die zich uit onvermogen, om zijne ſchulden te betalen, in eene Kerk gered had, en wien men ook alle onderhoud affneed, hetzelve eigenhandig aandroeg, ja door klagten bij het Hof, en den Kerkeban tegen de verbrekers der Kerkelijke vrijheid, deszelfs ontſlag bewerkte (§), zoo wist ook de Geestelijkheid in het *Frankiſche* Rijk het verbod van onderhoud voor zulken vlugteling alleen onder die voorwaarde te laten gelden, zoo hij zich niet wilde bekeeren (**); dat is, waarſchijnelijk, als hij de Kerkelijke Boete weigerde te ondergaan. KAREL zelf verordende, tien jaren daar na (††), en wederöm in het jaar 803 (§§), dat niemand, die in eene Kerk gevlugt was, daar uit gehaald zou mogen worden; eerst op den volgenden regtsdag zou hij voor den Ko-

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

(*) *Ap.* HARD. *Tom.* III. *pag.* 572.

(†) *Capit. a.* 779. *ap.* BALUZ. *pag.* 197.

(§) SURIUS *in Vita Tarafii ap.* THOMASSIN *in Vet. ac nova Eccl. diſcipl.* P. II. *L.* III. *C.* 98. *p.* 551.

(**) *Capitt. addit.* IV. *C.* 126. *ap.* BALUZ. *p.* 1210.

(††) *Capit. a.* 789. *l. c. pag.* 251.

(§§) *Capit.* II. *a.* 803. *pag.* 389.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Koning worden gebragt enz. Ook zouden niet alleen de Kerken, maar ook derzelver Voorhoven eene vrijplaats zijn; gelijk ook de XIIde *Toletaansche Kerkvergadering* in het jaar 681 bepaald had, dat een misdadiger, reeds *dertig schreden van de Kerk af*, zijne *vrijplaats* vinden zou (*).

De Vorsten behouden echternog het opperste gezag in Kerkelijke zaken.

Met dit alles handhaafden de Vorsten, voornamelijk in het *Griekſche* en *Frankiſche* Rijk, hun oppergezag, ook in Kerkelijke zaken. Hoe zeer het het voorkomen had in het *Frankiſche* Rijk, dat de Bisſchoppen in gezag toenamen, evenwel, daar zij als burgerlijke wetgevers en regters begonnen te handelen, en niet enkel als Leeraars van den Godsdienst zeker opzigt over de zeden oefenden, hadden zij de ondersteuning der burgerlijke magt te meer noodig. PIPYN gebood, dat elke Bisschop in zijn Kerspel de magt zou hebben, om in Geestelijken en Wereldlijken van alle Standen zoo veel te verbeteren, als hij naar Kerkelijke wetten dienstig zou vinden (†); en KAREL gaf omtrent het jaar 800 een bijzonder bevel (§), dat alle zijne Bevelhebbers, Beämbten, en Overheden, de Bisschoppen, in het gene God betrof, gehoorzamen en bijstaan zouden. Maar zijne Afgevaardigden, welke uit Bisschoppen en Wereldlijke Heeren bestonden, van welken wij reeds gesproken hebben, hadden daartegen ook last

(*) *Ap.* HARD. *Tom.* III. *pag.* 1724.

(†) *Capit. Syn. Vernens. a.* 755. *ap.* BAL. *p.* 169.

(§) *Edictum Dominic. de honore et adjutorio Episc. præstando a Comitibus et aliis Judicibus. ibid. p.* 329.

last omtrent de Bisschoppen, die hun geboorzaamen en aan hun onderzoek en schikkingen zich onderwerpen moesten.

Gelijk de Geestelijkheid aan den éénen kant hare bestemming te buiten ging, door zich zoo veel in wereldlijke zaken te mengen, zoo verwijderde zij zich, aan den anderen kant, verder van de in hunne oogen verächtelijke wereld, door haren *ongehuwden staat*. Het huwelijk was reeds in menigvuldige bijzondere wetten der V en VIde eeuw niet alleen aan de hoogere Geestelijkheid verboden, maar ook voor de lagere moeijelijk gemaakt. Evenwel was hetzelve nog door geene algemeene Kerkelijke wet volstrekt verboden, hoe zeer Keizers, Kerkvergaderingen, en inzonderheid *Roomsche* Bisschoppen, zich bemoeid hadden, om de oude vrijheid in dezen te onderdrukken. In de *Griekſche* Kerk nogtans hield dezelve zich eenigermate nog meer staande, dan in de Westersche.

Huwelijken der Geestelijken.

Een merkwaardig bewijs hier van levert het vermaarde besluit der *algemeene* Kerkvergadering te *Konstantinopolen* op, van het jaar 691, die den naam draagt van *Trullaansche* Kerkvergadering. Deze maakte verscheidene besluiten omtrent het huwelijk der Geestelijkheid (*). In haren derden Canon zeide zij, de Keizer had bevolen, dat de leden der Geestelijkheid onbevlekt, en van de schande van onregtmatige huwelijken bevrijd zouden zijn. Na-

Voorschriften daaromtrent van de algemeene Trullaansche Kerkvergadering.

(*) *Concil. Quinisext. sive in Trullo ap.* HARD. *Tom.* III. *pag.* 1690.

Nadien nu de *Roomſche* Kerk zich hier in ſtipt naar hare ſtrengere ſchikkingen rigtte, maar de *Konſtantinopolitaanſche* integendeel een menschlievend medelijden volgde, wilde de vergadering beiden met malkanderen verëenigen. Zij ſtelde dus vast, dat de genen, die tot den 15den Januarij 691 *tweemaal getrouwd* waren geweest, zouden afgezet worden; maar zulken, die, vóór dit beſluit, hun twede huwelijk te niet hadden gedaan, of wier tweede vrouw geſtorven was, zouden, als zij op den weg der bekeering waren, het zij zij Ouderlingen of Kerkedienaars zijn, zich eenigen tijd van alle ambtsverrigtingen onthouden, en boete doen; maar evenwel hunnen post onder de Geestelijkheid behouden. Maar die genen, die eene *weduwe getrouwd* hebben, of na *hunne wijding* in een *onwettig huwelijk* getreden zijn, (hier wordt geſproken van *Ouderlingen* en *Kerkedienaren*,) zullen voor een' korten tijd afgezet en beſtraft worden, en dan hunnen vorigen post wederkrijgen; doch echter niet hooger klimmen, indien zij hun huwelijk niet ſcheiden. In het vervolg zal de 17 en 18de *Apoſtoliſche Canon* of *Kerkregel* gelden, volgens welken niemand, die na zijnen Doop tweemaal getrouwd is, of een bijzit gehouden heeft, insgelijks die eene weduwe, eene verſtotene, eene hoer, eene ſlavin of eene tooneelſpeelſter, ter vrouwe genomen heeft, onder de Geestelijkheid mogen zijn. — Op gelijke wijze, wordt in den VIde *Canon*, overëenkomſtig den 26ſten *Apoſtoliſchen*, vaſtgeſteld, dat onder die genen, die ongehuwd onder de Geestelijkheid aangenomen worden, enkel de

Voor-

Voorlezers en *Voorzangers zullen mogen trouwen.* Een *Ouderling*, *Diaken* en *Onderdiaken* mag het alleen doen, eer zij tot hunne ambten ingewijd worden. — Naardien verders de *vergadering* vernomen had, dat in *Afrika*, *Libyë*, en andere Gewesten, de *Biſchoppen*, ook na hunne inwijding, de *vertrouwelijke verkeering met hunne vrouwen*, tot ergernis van hunne Gemeenten, *onderhielden*, zoo verbiedt zij dit, onder ſtraffe van afzetting. Volgens hare verklaring, wilde zij daar door wel de *Apoſtoliſche* Kerkwetten niet afſchaffen, (want in de *vijfde* derzelven, wordt aan de *Biſchoppen*, *Ouderlingen*, en *Kerkedienaren* verboden, zich van hunne echte vrouwen, onder eenig godzalig voorwendſel, te ſcheiden;) maar zij hield haar verbod daarom voor noodzakelijk, opdat het *heil der Gemeenten*, en derzelver *voortgang in het goede*, bevorderd, en ook de *Geeſtelijke Stand niet beſchimpt* zou worden.

Thans volgt de XIIIde *Canon*, één van die, welke de *Roomſche* Kerk van deze vergadering niet heeft willen aannemen. In dezelve wordt gezegd: Het is een voorſchrift der *Roomſche* Kerk, dat die genen, die tot *Kerkedienaren* of *Ouderlingen* gewijd worden, belooven moeten, *hunne vrouwen niet meer echtelijk te zullen bijwonen.* Maar wij willen den ouden *Apoſtoliſchen Kerkregel* in acht nemen, en *de regtmatige huwelijken der heilige mannen, ook voor het vervolg, van waarde* gehouden hebben. — Maar zoo iemand hunner zich zelven onder een Godsdienſtig voorwendſel van zijne vrouw afzondert,

IV Boek I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

die zal in den ban gedaan, en volhardt hij daar bij, afgezet worden. — Alleen maakt de vergadering in den XXXsten *Canon* hierömtrent eene uitzondering, ten aanzien van Priesters in barbaarsche of vreemde landen, wanneer deze gelooven, dat zij daar door aanstoot vermijden kunnen, en indien hunne vrouwen daar mede te vrede zijn. — Buitendien verordende de vergadering in den XXVIIsten *Canon*, dat een Onderling, die, zonder zijn weten, in een onregtmatig huwelijk leeft, zijnen post wel behouden, maar geene daar mede verbondene werkzaamheden verrigten, en voorts zijn huwelijk scheiden zal. — Eindelijk zal, volgens den XLVIIIsten *Canon*, de echte vrouw der genen, die tot de Bisschoppelijke waardigheid verheven wordt, met gemeenschappelijke bewilliging, van hem gescheiden worden; na zijne inwijding in een ver van hem afgelegen Klooster gaan, en daar door hem onderhouden worden. Als zij het verdient, mag men haar tot *Diakonesse* aanstellen. Zoo strijdig is deze vergadering met zich zelve. Daar zij, tegen de *Roomsche* Kerk, op de voortzetting van het huwelijk van eenen *Onderling* en andere *Geestelijken* aandringt, „opdat de door God ingestelde en gezegende huwelijke staat niet in verachting kome," verbiedt zij dit voortgezette huwelijk te gelijker tijd aan de Bisschoppen, hetwelk eene nieuwigheid was in de *Grieksche* Kerk (*). In het

(*) Dit erkennen zelfs BALSAMON en ZONARAS *Scholia in Canones SS. Apost. pag.* 3. *in* GUIL. BEVEREGII *Synodico Tom.* I. *Oxon.* 1672. *fol.*

het eerst mishaagde deze 13de *Canon* van de *zesde* algemeene Kerkvergadering, want dus wordt dezelve ook genoemd, omdat zij ter vervulling van de zesde Kerkvergadering diende, aan de *Roomsche* Bisschoppen niet minder, dan vijf anderen van hare besluiten. Maar omtrent honderd jaren later erkende ADRIAAN I. deze Kerkvergadering geheel, waarom ook deze *Canon*, vervolgens, in het Pausselijk wetboek is ingevoegd, waar zij, naast de Roomsche geboden, omtrent het huwelijk, eene zeldzame vertooning maakt.

In het Westen gingen men, in deze eeuwen, voort, strenger te handelen omtrent het huwelijk der Geestelijken; schoon 'er nog geen algemeen verbod tegen hetzelve was. Priesters en Kerkedienaars, die in het huwelijk leefden, werden, in de VIIIste vergadering van *Toledo*, in het jaar 653, voor even verfoeijelijke overtreders verklaard, als zulken, die onkuische verkeering met vrouwlieden aanhielden (*). De *Roomsche* Bisschoppen ijverden voornamelijk tegen de huwelijken der Geestelijken. GREGORIUS II. schreef wel aan BONIFACIUS, dat hij, in *Oostfranken*, niemand tot *Geestelijken* zou laten wijden, die tweemaal of niet met eene maagd getrouwd was; maar daartegen schijnt uit de besluiten eener vergadering te *Rome* in het jaar 721 gehouden, dat niemand de vrouw van eenen *Priester* of *Diaken trouwen* zal mogen (†), te blijken, dat deze genoodzaakt

In het Westen wordt het huwelijk der Geestelijkheid meer en meer tegengegaan.

(*) *Ap.* HARD *Tom.* III. *pag.* 962.

(†) *l. c. pag.* 1865.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814.

zaakt zijn geworden, van hunne echte vrouwen te ſcheiden. De Biſſchop ZACHARIA liet geen' Prieſter toe, te trouwen; maar deze moest veelëer zijn huwelijk ontbinden, hetwelk hij mogt aangegaan hebben, vóór het verkrijgen van zijn ambt (*). Dit vorderde hij ook, ingevolge van eenen *Afrikaanſchen Canon*, van de Biſſchoppen, Ouderlingen, en Kerkedienaren; maar de lagere *Geestelijken* zouden daar niet toe gedwongen worden (†).

Gevolgen hier van, de onkuiſche zeden en gedrag van veleGeestelijken.

Niets echter was moeijelijker, dan dezen last op de ſchouderen der Geestelijken te leggen, zoodat men telkens noodig had, deze verboden te herhalen en aan te dringen, en toen men daar mede echter voortging, openbaarden zich de ſlechtſte gevolgen van dezelven bij velen, gelijk blijkt uit de vaſtſtellingen en beſluiten, daar toe betrekkelijk. De bovengemelde *Toletaanſche* Kerkvergadering zag zich genoodzaakt, de onkuiſche Biſſchoppen in *Spanje* met afzetting te dreigen, of liever, hen, op deze wijze, tot meer geheime en omzigtiger buitenſporigheden te dwingen (§). In het voorgaande hebben wij BONIFACIUS, den Apostel van *Duitschland*, hooren klagen, dat, onder de Biſſchoppen en Geestelijken in *Oostfranken*, echtbrekers en hoereerders, zeer gemeen waren, geſteld ook, dat hij ſomtijds wettige huwelijken der Geestelijken met die benaming bedoelde. De Kerkverga-

(*) *Ep.* I. *ad Bonifac. ibid. pag.* 1882.

(†) *Ejusd. Ep.* VIII. *ad Pipin. Major. domus. l. c. p.* 1903.

(§) *Conc. Tolet.* VIII. *l. c. pag.* 992.

Digitized by Google

gaderingen konden niet genoeg aan de Bisschoppen en andere leden der Geestelijkheid verbieden, om, behalven hunne naaste bloedvriendinnen, toch geene vrouwspersonen bij zich te laten wonen (*). THEODULF, Bisschop van *Orleans*, liet, omtrent het jaar 797, niet eens aan de Moeder, Zuster, en andere dergelijke naastbestaanden, van eenen Priester toe, om met hem in één huis te leven, omdat, zeide hij (†), bij zulke gelegenheid, andere vrouwspersonen toegang tot het huis vonden, welke hem tot zonde konden bekooren. Zelfs komen 'er thans onnatuurlijke wellusten onder de Bisschoppen en anderen van den Geestelijken Stand menigvuldig voor (§); waaröm men te *Rome*, ten dezen tijde, gewoon was, gelijk men ziet, uit eenen Brief van den Bisschop ADRIAAN aan KAREL *den Grooten*, van het jaar 790 (**), eenen Bisschop, die gewijd zou worden, behalven naar zijn geloof, ook voornamelijk hier over te ondervragen, of hij van die punten, (*capitula*,) zuiver was, voor welken een Priester zich hoofdzakelijk in acht heeft te nemen. En dit waren eenige soorten der schandelijkste ontucht: *Inquirat illum Archidiaconus de quatuor capitulis; id est, de ar-*

sa-

(*) Men zie de besluiten daaröm trent bij HARDUIN. *l. c. Tom.* III. *pag.* 588. *pag.* 949, 1927, 1934, 1016, 1020. *enz. Tom.* IV.

(†) THEOD. *Capit. ap.* HARD. *Tom.* IV. *p.* 915.

(§) *Conc. Tol.* XVI. *a.* 693. *T.* III. HARD. *p.* 1795.

(**) *Epist.* LXXXV. *in Cod. Carol. ap.* CENN. *in Monumentis dominat. Pontif. T.* I. *p.* 519.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ſanoquita, (ἀρρενοκοίτης,) *quod est cubans cum masculo; pro ancilla Deo ſacrata, quae a Francis Nonna dicitur; pro quadrupedibus; et pro muliere viro alio conjuncta; aut ſi conjugem habuit ex alio viro, quae a græcis dicitur deuterogamia.* (*)

Behalven de bovengemelde voorſchriften voor de Geestelijken, was dit Tijdperk ook vruchtbaar in voorſchriften omtrent den echten ſtaat in het gemeen. De *Trullaanſche* Kerkvergadering onderſtelde, als bewezen (†), *dat de Geestelijke verwantſchap grooter is, dan de verbindtenis der ligchamen*, en verbood daaröm, gelijk JUSTINIANUS reeds te voren, dat niemand de weduwe, moeder van kinderen, die hij ten Doop geheven had, trouwen mogt. Dat dezelfde *Synode* huwelijken tusſchen Regtzinnigen en Ketters verbood (§), was ſlechts eene vernieuwing eener oude Kerkelijke wet. Op de *Roomſche* vergadering van het jaar 721, werd insgelijks de Banvloek uitgeſproken tegen iemand, die zijne *gevaderesſe*, (*commater ſpiritualis*,) of zijne *broeders vrouw* ten huwelijk nemen zou (**). Deze wet werd in eene andere vergadering te *Rome* van het jaar 743 uitgeſtrekt tot *broeders*- en *zusters-kinderen*, en andere naastbeſtaanden (††). Eene ande-

Verbodene graden in het huwelijk.

(*) *Ordo Rom.* VIII. *ap.* MABILLON. *C.* 2. *n.* 5. *Ordo qualiter in ſancta Rom. Eccl. Episc. ordinatur, in* BAL. *Capit. Regg. Franc. App. Actor. Vett. n.* 4. *T.* II. *p.* 1372.

(†) HARD. *l. c. Tom.* III. *pag.* 1681.

(§) *l. c. p.* 1688. (**) *l. c. p.* 1865.

(††) *l. c. Bladz.* 1928.

dere vergadering te *Verberie*, een Slot bij *Soissons*, in het jaar 752, gebood, dat de huwelijken *binnen den derden graad van bloedverwantschap* zouden geſcheiden, en voor die in den *vierden graad* Boete gedaan zou worden (*); aan iemand, die met zijne *ſtiefdochter* onëerlijk verkeerd heeft, liet zij, gelijk ook haar, niet toe te trouwen, maar wel, onder zekere voorwaarde, aan zijne vrouw. Aan een' Priester, die zijne *Moei* getrouwd had, gebood zij, zich van dezelve te ſcheiden; ook zou zij geen' ander trouwen, omdat zulks bij eene Priesters vrouw berispelijk is. Behalven de huwelijksſcheiding om overſpel, zou ook een man, wanneer zijne vrouw hem naar het leven ſtaat, vrijheid hebben, om eene andere te trouwen; maar zij zal boete doen, en ongetrouwd blijven. Merkwaardig is nog het beſluit dezer vergadering, waar bij, in geval eene vrouw haren man aanklaagt, van haar nooit den huwelijkspligt bewezen te hebben, geboden wordt, dat zij beiden *aan het kruis zouden gaan*, (*exeant inde ad crucem*,) en als het waar bevonden werd, geſcheiden worden. Men heeft zeer waarſchijnelijk gemaakt, dat dit bewijs, ééne der proeven van onſchuld, in de middel-eeuwen, daar in beſtaan heeft, dat beiden, de klager en de aangeklaagde, met de armen wijd uitgeſtrekt zouden ſtaan, om dus een kruis te verbeelden; en die, door vermoeidheid, de armen het eerst liet zakken, had daar door zijne zaak

(*) *Capitula data apud Vermeriam; ap.* BALUZ. *T.* I. *pag.* 161.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814.

zaak verloren (*). Op eene Rijksvergadering van het jaar 757 te *Compiegne*, welke ook eene *Synode* heet, omdat de Biſchoppen voornamelijk deel hadden aan de huwelijkswetten, welke daar gemaakt werden, werden de graden van bloedverwantſchap op de voorheen gemelde wijze beſtemd; een man, wiens vrouw, zonder zijne bewilliging, den ſluijer heeft aangenomen, wordt vergund, haar weder tot zich te nemen; en aan de moeder of bloedverwandten van eene vrouw, wier ſtiefvader haar, tegen haren wil, had uitgehuwelijkt, wordt toegeſtaan, om haar eenen anderen echtgenoot te geven. Onder anderen werd ook vastgeſteld, dat een melaatſche aan zijne gezonde vrouw kon toelaten, een' ander te trouwen. Doch bij de hier voorgemelde klagte eener getrouwde vrouw, over het onvermogen van haren man, zou deze, als hij zulks ontkent, meer geloofd worden (†). Eindelijk gebood KAREL *de Groote* (§), dat men de bloedverwantſchap der genen, die trouwen wilden, vooräf naauwkeurig door de Biſchoppen, Priesters, en aanzienelijkſten des volks zou doen onderzoeken, eer de zegen over hen uitgeſproken werd.

(*) DU FRESNE *Gloſſar. med. et inf. Latinit. Tom.* I. *p.* 1274. *v. Crucis judicium.*

(†) *Capitulare Compendiens. ap.* BALUZ. *p.* 181. *et ap.* HARD. *pag.* 2004.

(§) *Capit.* I. *a.* 802. *ap.* BAL. *pag.* 373.

Einde van het Elfde Deel.

ALGEMEENE KERKELIJKE GESCHIEDENIS, DER CHRISTENEN.

Digitized by Google

Digitized by Google

ALGEMEENE KERKELIJKE GESCHIEDENIS,

DER

CHRISTENEN,

DOOR

IJSBRAND VAN HAMELSVELD.

TWAALFDE DEEL.

MET PLAATEN.

TE HAARLEM BIJ
FRANÇOIS BOHN,
MDCCCVI.

Digitized by Google

Digitized by Google

BERIGT.

De acht eerſte eeuwen van het Christendom hebben meer uitgebreidheid van behandeling vereischt, dan ik mij in het begin van dit Werk had voorgeſteld. Trouwens, het zijn deze eeuwen, in welken, de verſchillende gevoelens, gebruiken en plegtigheden onder de Christenen het eerst zijn opgekomen en ingevoerd, welke vervolgens het grootſte onderſcheid tusſchen de bijzondere gezindheden der Christenen van later tijden hebben uitgemaakt, en tot heden toe uitmaken; inzonderheid tusſchen de Proteſtanten *en* Roomschgezinden. *Om deze reden verdienden zij ook breeder ontvouwd te worden.*

Doch van het begin der IXde eeuw af kunnen wij ons merkelijk bekorten; de tijden van

daar tot de gelukkige Kerkhervorming leveren veel minder belangrijke onderwerpen op, en de onwetendheid en het Bijgeloof, welke gedurende dezelven alom in de Christenheid de overhand hadden, verdienen naauwelijks eenige breedvoerigheid, zoodat het alszins voldoen zal, indien men de gebeurtenisſen van dezelven kortelijk, hoewel te gelijk naauwkeurig, en naar waarheid, ſchetſe.

*

IN-

Digitized by Google

INHOUD

VAN HET

TWAALFDE DEEL.

VIERDE BOEK.

Bevattende het vierde tijdperk; van de opkomst van MOHAMMED, in de zevende eeuw, tot het begin der kruistogten, of het Pausschap van GREGORIUS VII, in de elfde eeuw.

EERSTE AFDEELING.

Van de opkomst van MOHAMMED, tot den dood van KAREL den Grooten, van het jaar 622 tot 814.

VERVOLG VAN HET VIERDE HOOFDSTUK.

Toestand der Geestelijkheid. Bisschoppen, Monniken, Kanunniken. Roomsche Bisschoppen enz. . . . . Bladz. 1.

VIJFDE HOOFDSTUK.

Algemeene Geschiedenis van den Godsdienst en Godgeleerdheid. Christelijk Bijgeloof.

Bij-

Digitized by Google

Bijbelſche Canon. Bijbeluitlegging. JOANNES DAMASCENUS. Geloofsleere. Zedeleere. Predikatien. . . . . Bladz. 96.

ZESDE HOOFDSTUK.

Godsdienstwisten. Paulicianen. Nestorianen en Monophijſiten. Monothelitiſche Twisten. Maroniten. Adoptianen. Verſchillen over de Beelden der Heiligen. . . Bladz. 176.

Digitized by Google

KERKELIJKE GESCHIEDENIS.

VIERDE BOEK.

BEVATTENDE HET VIERDE TYDPERK; VAN DE OPKOMST VAN MOHAMMED, IN DE ZEVENDE EEUW, TOT HET BEGIN DER KRUISTOGTEN, OF HET PAUSSCHAP VAN GREGORIUS VII, IN DE ELFDE EEUW.

EERSTE AFDEELING.

VAN DE OPKOMST VAN MOHAMMED, TOT DEN DOOD VAN KAREL DEN GROOTEN, VAN HET JAAR 622 TOT 814.

VERVOLG VAN HET VIERDE HOOFDSTUK.

Toeſtand der Geeſtelijkheid. Biſchoppen, Monniken, Kanunniken. Roomſche Biſchoppen enz.

IV BOEK 1 Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Terwijl het gezag en aanzien der Biſchoppen, in deze eeuwen, zoo hoog geklommen was, dat zij als de eigenlijke beſtuurders der Christelijke Kerk mogten aangemerkt worden, nam tevens de eerbied voor de Monnikenſtand meer en meer toe; deze werden, bij hunnen eerſten oorſprong, niet onder de *Clerici* of *Geeſtelijken*, maar onder de *Laici* of *Leeken* geteld, doch ten dezen tijde, al- Toene-

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

hoewel zij niet door eenig gezag van eenige Kerkvergadering, tot den Geestelijken Stand in het algemeen verheven werden, begon men echter hen allengs meer en meer onder de *Geestelijken* te rekenen, zoo zelfs, dat het woord *Clericare* de beteekenis kreeg, van *iemand Monnik te maken* (*). Dewijl de *Monniken* zich bijzonder beijverden, om de Heidenen tot het Christendom te bekeeren, werden deze Zendelingen doorgaans tot *Priesters*, (*Presbijteri*,) aangeſteld, gelijk anderen tot *Diakenen*, terwijl zij te gelijk *Monniken* bleven. Vele Monniken werden ook tot Bisſchoppen verkoren, terwijl *Abten* te gelijk *Bisſchoppen* waren, die naar het ſchijnt de uitgeſtrektheid van het Kloostergebied tot hun Kerspel hadden. Aan ſommige Kloosters was dit eigen, dat derzelver *Abten* den tijtel van Bisſchop voerden, gelijk de *Abt* van het Klooster *Lobbes* aan de *Sambre* in het Bisdom van *Luik*, hetwelk in het jaar 638 geſticht werd (†). Uit de Kloosters werden ook Priesters gezonden om Opzieners te zijn van Landgemeenten, die van deze Kloosters afhingen. (§). Op de Kerkvergaderingen verſcheenen de Abten, en bekleedden dikwijls de plaats der Bisſchoppen, ook onderteekenden zij meer-

mend aanzien der Monniken.

(*) DU FRESNE *Gloſſar. med. et inf. Latinit. T.* I. *V. Clericus et Clericare.*

(†) THOMASSIN *Vet. et nova Eccles. Discipl. de Beneficiis* P. I. *Libr.* III. *Cap.* 15. *pag.* 673. *Vol.* I.

(§) MABILLON *Annal. Ord. S. Benèd. Tom.* II. *Libr.* XXVII. *pag.* 380.

Digitized by Google

meermalen derzelver besluiten, voor de *Presbijteri*; doch zij werden beiden voorgegaan door den *Aartsdiaken*; ook had somtijds de *Diaken*, als plaatsvervanger van zijnen Bisschop, bij zulke onderteekening, den rang voor de *Abten*, doch men vindt ook voorbeelden, dat de *Abten* zelfs teekenden voor den *Aartsdiaken* der *Metropolitaankerk*. Ook konden zij reeds, naar het voorschrift der tweede *Niceïsche* Kerkvergadering van het jaar 787 (*), zoo zij anders van eenen Bisschop ingezegend, en *Presbijteri* waren, mindere Kerkedienaren, bijzonder Voorlezers, door oplegging der handen inwijden. Ook zal de *Roomsche* Bisschop BONIFACIUS IV, op eene Kerkvergadering, in het jaar 610, aan de Monniken vergund hebben, als zij regtmatig in den Priesterlijken Stand verheven waren, om alle de ambtsverrigtingen van eenen Priester waar te nemen. Evenwel bleven zij, als *Monniken*, nog steeds van de *Geestelijken* onderscheiden.

Eerbied en achting voor het Monnikenwezen

Men beschouwde voorts over het algemeen het Monnikenleven, als een uitmuntend leven, (*melior vita*,) men bewonderde hunne heiligheid, en verdienstelijkheid, en kende aan velen van hunne hoofden, en stichters van nieuwe Ordens of Kloosters, de kracht van wonderwerken toe. Zelfs begon men reeds sedert eenigen tijd hunne levenswijze, met nadruk, *Godsdienst*, (*religio*,) te noemen. Op de *vijfde Synode* te *Orleans*, in het jaar 549

(*) *Can.* 14. *ap.* HARDUIN. *T.* IV. *p.* 496.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

549 (*), werd reeds de kleeding, welke eene jonge dochter, bij hare intrede in het Klooster, ontving, *vestimenta religionis* genoemd, en thans beteekende *religionis habitus*, *ſub evangelica religione vivere*, het *Kloosterleven*; en de Monniken werden *religioſi* genaamd, gelijk naderhand bij de *Franſchen religieux*; en gelijk bij de *Italianen religione* meermalen eene *Monnikenorde* aanduidt. Voor lang werd het *Monnikenleven*, als een *tweede Doop*, aangezien, door hetwelk, als door den Doop, de zonden vergeven werden (†). Menige Vorsten en Vorstinnen omhelsden dezen ſtand, als den eenigen weg tot Christelijke volmaaktheid, en werden ſtichters en ſtichteresſen van Kloosters, in welken zij vervolgens hun leven doorbragten. En alhoewel *Geestelijken* vaak, tot ſtraf wegens begane misdaden, in een Klooster werden gebannen, en afgezette Koningen en Grooten in Kloosters werden opgeſloten, zulks verminderde geenszins de hoogachting voor dit Monnikenleven, omdat men hetzelve als eenen ſtand van boetdoening, ter wegneming van alle zonden en gebreken, en leidende tot de ware volmaking van Godsdienſtigheid, beſchouwde.

De Orde der Benedictynen breidt

Dit aanzien, en deze vermeerdering der Monniken, had ongemeen veel te danken, aan de vermaardheid en den regel van den Heiligen BENEDICTUS,

(*) *Can.* 19. *ap.* HARD. *Tom.* II.

(†) DACHER. *Spicil. Tom.* I. *pag.* 486.

TUS, dien men, niet ten onregt, den *Patriärch der Weſterſche Monniken* noemt. Gedurende de geheele VIIde eeuw, lag wel het Hoofdklooſter dezer Orde op den *Berg van Caſinus*, thans *Monte Caſſino*, in de asch, zijnde door de *Langobarden* in het jaar 589 afgebrand. Maar omtrent het jaar 721 bouwde een rijk burger van *Brescia*, PETRONAX, niet alleen hetzelve weder op, maar voegde 'er nog een tweede Klooſter bij, aan den voet des Bergs, waar thans de ſtad *San Germano* ligt, alwaar hij zelf Abt werd. Evenwel hadden de eerſte Leerlingen van BENEDICTUS en hunne navolgers zijne voorſchriften in *Italië* en buiten hetzelve allerwege verbreid, hoewel daar uit niet volgt, dat ook niet andere regels bij andere Monniken in waarde bleven, gelijk de regel van den Heiligen COLUMBANUS, in vele *Frankiſche* Kloosters. In het midden echter der achtſte eeuw werd, ten minſten in het *Oost-Frankiſche* Gebied, door beſluiten van Kerkvergaderingen, de waarneming van den regel van BENEDICTUS aan de Monniken en Nonnen aangeprezen (*).

zich meer en meer uit.

In het binnenſte van het *Oost-Frankiſche* Rijk, of het tegenwoordig *Duitschland*, maakten de *Benedictyner Monniken* zich bijzonder verdienſtelijk, door hunnen ijver en werkzaamheden. Terwijl BONIFACIUS en zijne medehelpers arbeidden aan de voortplanting van den Christelijken Godsdienst in de-

(*) Over dit onderwerp zijn verſcheidene ſchriften gewisfeld tusſchen MABILLON en zijne Tegenſchrijvers.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

deze Gewesten, gaven de Kloosters, welke zij, niet zelden in onbebouwde en woeste plaatſen ſtichtten, gelegenheid tot meerder bevolking en bebouwing der landen. Zij zelven en vele boeren, door Vorsten en Grooten, met uitgeſtrekt Landsgebied aan de Kloosters geſchonken, leiden rondöm in de nabijheid derzelven dorpen en vlekken aan, waar uit zoo vele ſteden in *Duitschland* haar begin genomen hebben. Hier kwam bij, dat deze Monniken zich ook bezig hielden met het *onderwijs der kinderen*, en *ſcholen* in hunne Kloosters ſtichtten, welke van de IXde eeuw af de voornaamſte, ja genoegzame eenigſte inrigtingen waren in *Duitschland*, om eenige geleerdheid te verkrijgen en voort te planten.

Duitschland kreeg deze *Benedictynen* voornamelijk van de *Angelſakſen* en *Ieren*. Onder de eerstgemelden ſchijnt de regel van BENEDICTUS, zoo al niet door den ſtichter des Christendoms in *Kent*, AUGUSTINUS zelven, ten minſten kort na zijnen tijd, ingevoerd te zijn (*). Bij de *Oud-Britſche* Christenen werd dezelve eerst aangenomen, nadat zij zich met de Kerkgebruiken der *Roomſche* Kerk verëenigd hadden; dus ook bij de *Ieren* of *Schotten*, zoo als zij in de VIIde eeuw genoemd werden. Doch in *Spanje* duurde het langer; daar kende men, onder de regering der *Westgothen*, geene andere voorſchriften voor Monniken, dan Oosterſch-Egijptiſche. DONATUS, die, in het jaar 570, het *Ser-*

(*) MABILL. *Ann. Ord. S. Ben. T.* I. *p.* 274-494. *et.*

Servitaanſche Klooſter ſtichtte, en die als de Vader der *Spaanſche* Monniken kan aangezien worden, maakte zijne eigene ſchikkingen, waar in hij de ouden navolgde (*). ISIDORUS, Aartsbisſchop van *Hispalis* of *Sevilla*, die tot het jaar 636 geleefd heeft, en van wien wij, op zijne plaats, onder de geleerde mannen van dezen tijd geſproken hebben, ſtelde in het door hem geſtichte Klooſter, (*Coenobium Honorianum*,) een eigen voorſchrift op voor zijne *Spaanſche* Monniken (†).

Regel van ISIDORUS.

In de Voorrede zegt ISIDORUS tot de Monniken, dat, wie naar de volmaaktheid ſtreeft, de regelen der oude Vaderen moet waarnemen; maar dat hij voor den genen, die niet in ſtaat was, dezelven te vervullen, den zijnen ontworpen had; welke de onderſte trap van eenen Monnik was, die zich ten minſten van zonden bekeerd had. Hij ſcherpt vervolgens eerst en vooräl in, dat zij toch het Klooſter geſloten houden, en ver van de woonplaatſen der menſchen afgezonderd leven. Tot hunnen *Abt* moet een man verkoren worden, van rijpe jaren, beproefde heiligheid, geduld en nederigheid, in alles voorbeeldig, en bekwaam, om elken Monnik naar zijnen toeſtand liefderijk te behandelen. De *Monniken* moeten *Apostolisch* leven, eensgezind zijn, alles gemeen

(*) CENNI *de Antiquit. Eccles. Hisp. Tom.* II. *Diſſ.* VI. *pag.* 320.

(†) *In Cod. Regull. quas SS. Patres Monachis et Virginib. ſanctimonialibus ſervandas præſcripſere* HOLSTENII P. II. *pag.* 198. *Romæ* 1661. 4*to*.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

meen hebben, en het tegenbeeld opleveren van alle ondeugden. *Wie de wereld verloochent*, zal eerst drie maanden lang in het verblijf der vreemdelingen, (*hospitale*,) dienen. Ook zal hij zijn *vermogen* vooraf onder de armen verdeelen, of aan het Kloofter ſchenken, en ſchriftelijk belooven, dat hij 'er altijd in blijven zal. Wien zijne *Ouders* daar toe beſtemd hebben, mag het ook niet weder verlaten, gelijk SAMUEL. Een *ſlaaf* mag niet eer een Monnik worden, voordat zijn Heer hem vrij gelaten heeft; want de plaats *Job.* XXXIX. 8. *Wie heeft den woud-ezel vrij henen gezonden? en wie heeft de banden des wilden ezels gelost?* kan op den Monnik toegepast worden, die, vrij van wereldſche verhinderingen, God dient. — Geen *Monnik* mag zich iet *eigens* vervaardigen of bezitten, zelfs om geene *bijzondere Cel* verzoeken. Even min mag hij zich in *wereldſche bezigheden* mengen. Elke Monnik moet eenig *handwerk* verrigten. Evenwel moet hij zijn bepaalden tijd hebben van *bidden* en *lezen*. Alles wat zij gewerkt hebben, brengen zij aan den Opziener of *Proost*, (*Præpoſitus*,) en deze geeft het aan den Abt, (*Princeps Monachorum.*) Voorts bepaalt hij hunne ſpijzen, vasten, kleding, en de ſtraffen voor overtredingen enz.

FRUCTUOSUS ſchrijft Insgelijks regels voor Monniken.

Een ander Biſſchop in het *Westgothiſche* Rijk, van niet minder aanzien, FRUCTUOSUS, die uit het Koninklijk Geſlacht afſtamde, ſchreef insgelijks voor de Monniken eenen nieuwen regel voor. Hij had omſtreeks het jaar 647 reeds zeven Kloosters in *Luſitanië*, *Asturië*, *Gallicië*, en op het eiland *Ga-*

Digitized by Google

Gades, (*Kadix*,) geſticht. In plaats van dezelven te beſturen, verborg hij zich in de diepſte Woeſtijnen, waar hij bijna door een' jager, die hem voor een wild dier aanzag, doodgeſchoten zou zijn. Maar de Monniken, zijne leerlingen, uit het *Complutenſisch* Klooster in *Luſitanië*, zochten hem op, en noodzaakten hem, het opzigt over hetzelve op zich te nemen. De toevoer van Klooster-kweekelingen, die zich tot hem begaven, werd eindelijk zoo ſterk, dat de Koning denzelven verbood, uitgezonderd aan vrouwsperſonen. Ook bevonden zich wezenlijk, in de Woeſtijn, waar hij toen woonde, omtrent 80 jonge dochters, om hem tot leidsman van dergelijke levenswijs te hebben; voor welke hij aldaar een Klooster bouwde. Allengs verzamelden zich geheele huisgezinnen met hunne kinderen, ook oude lieden van beiderlei kunne bij hem, die allen in den Monnikenſtand wilden treden. Om hun te voldoen, moest FRUCTUOSUS aan dezen ſtand eene nieuwe gedaante geven, en zich eenigermate ſchikken naar de zwakheid van zijne vrome medeburgers, hoewel dezen zulks meeſtäl meer in ſchijn, en uit onzuivere beginſelen, waren. Sedert eenigen tijd, hadden in *Spanje* verſcheidene echtgenooten, met hunne kinderen en dienstknechten, woningen geſticht, onder den naam van Kloosters, in welken zij in gemeenſchap leefden, en eenen door hen gekozenen Abt ſcheenen te gehoorzamen; maar zich eigenlijk alleen zijn' zegen over hunne willekeurige levenswijze lieten mededeelen. Het ware oogmerk van deze zeldzame inrigting was: Zij wilden zich

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

van landsdienſten en belastingen onder dit voorwendſel ontſlaan, dat zij Monniken waren. Dit deeden niet alleen de landlieden, maar hunne Priesters begunſtigden het ook, omdat zij anders vreesden, hunne tienden te zullen verliezen, als zij hun dit zoogenoemde Kloosterleven niet toeſtonden. Ondertusſchen was dit misbruik ook onder de *Angelſakſen* ingeſlopen (*). FRUCTUOSUS ging hetzelve nadrukkelijk te keer, en ontwierp voor de talrijke Monniken, die hem als hun opperhoofd verëerden, twee regelen; hij zelf, die een tijd lang Abt en Biſchop van zijn Klooster *Duma* in *Gallicië* was, werd, in het jaar 656, door de Kerkvergadering te *Toledo*, tot Aartsbiſchop van *Bracara* in *Gallicië* benoemd (†). Hij overleed omtrent het jaar 675, ſteeds onvermoeid in het ſtichten van nieuwe Kloosters en Kerken, waar aan hij zelfs, bij nacht, arbeiden liet (§).

Regula Magistri.

Nog in die zelfde VIIde eeuw, in welke deze regels voor de *Spaanſche* Monniken behooren, ſchreef een onbekende Abt in het *Frankiſche* Rijk 'er eenen dergelijken aan zijn Klooster voor, die onder den naam van *Regel des Leeräars*, (*regula magistri*,) bekend is, en die uit 95 afdeelingen beſtaat (**). In het eerſte Hoofdſtuk van denzelven wor-

(*) *Auctor anonymus Vitæ S. Fructuoſi in* HOLSTEN. *Cod. regg. Monast. l. c. pag.* 226.

(†) *Concil. Tolet.* X. *ap.* HARD. *T.* III. *pag.* 984.

(§) MABILL. *Annal. Ord. S. Bened. T.* I. *p.* 437.

(**) HOLSTEN. *Cod. Regg. pag.* 293-462.

Digitized by Google

worden *vier ſoorten van Monniken* beſchreven, zoo als men ze reeds uit ouder tijden kent, *Coenobitæ*, *anachoretæ*, *ſarabaitæ* en *gyrovagi*, de vierde van welken de opſteller zoo uitvoerig en levendig beſchrijft, als de ſchandelijkſte ſchuimloopers van het ééne Klooster in het ander, dat men daar uit moet afleiden, dat dezen in de *Frankiſche* Gemeenten niet zeldzaam moeten geweest zijn.

IJver van BENEDICTUS van Aniana omtrent den Monnikenſtand.

Daar ſedert de IVde eeuw zoo vele Monniksregelen waren opgeſteld en ingevoerd, was eene verzameling en vergelijking derzelven noodzakelijk geworden. Deze werd in het begin der IXde eeuw ondernomen door BENEDICTUS, Abt van *Aniana*, wel te onderſcheiden van den Heiligen BENEDICTUS, ſtichter van de Orde der *Benedictynen*. Hij was afkomſtig uit *Gothië* of *Septimanië*, in het Zuiden van *Frankryk*, waar zijn Vader, Graaf van *Magelone* of *Magdelone*, een dapper Krijgsbevelhebber, was. In zijne eerſte jeugd leefde hij aan het Hof van den Koning PIPYN, wiens mondſchenker hij werd. Ook bleef hij in dienst bij deszelfs Zoon KAREL *den Grooten*, tot in het jaar 774, in hetwelk hij deszelfs krijgstogt in *Italië* bijwoonde. Maar van daar terug gekeerd, ging hij, volgens eene gelofte, die hij, bij gevaar van te verdrinken, gedaan had, in het Klooster van den Heiligen SEQUANUS, in het Hertogdom *Burgundië*. Hier martelde hij, gelijk een zijner leerlingen verhaalt (*), zijn ligchaam derdehalf jaar lang op eene ongeloofe-

(*) *Vita S. Benedicti Abb. Arian. auctore Ardone ſeu*

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

felijke wijze door den honger, slapeloosheid, en ellendige kleeding; ook geloofde hij, dat de regel van den Heiligen BENEDICTUS alleen voor zwakke eerstbeginnenden geschikt was, waarom hij voor zich verkoos die, welke door PACHOMIUS en BASILIUS ontworpen waren. Evenwel kreeg hij zin in den eersten, toen zijn Abt hem tot Keldermeester, (*Cellarius*,) of Opziener der Voorraadkameren aanstelde. Omtrent zes jaren daar na, als de Abt overleden was, verkozen de Monniken hem, eenparig, tot deszelfs opvolger. Maar hij onttrok zich door de vlugt, en rigtte op de landgoederen van zijnen Vader, aan de kleine rivier *Anianus*, een Kluisje op, waar in hij eenige jaren, in alle behoeftigheid, onder vrome oefeningen, leefde. Allengs kreeg hij hier zoo vele navolgers en leerlingen, dat hij, in de nabijheid, verscheidene Kloosters aanleide, in welken zij met elkander kampten, om hem gelijk te komen. Nu kon het ook niet wel anders, of hij moest een wonderdoener zijn. Men vertelde dus van hem, dat hij door zijn gebed den voortgang van eenen brand, als ook van eene overstrooming gestuit, en ook een zwerm van sprinkhanen verdreven hebbe. — Met het aangroejen van zijne vereering, verhief zich ook zijn Kloosterhutje tot een prachtig gebouw. Sedert het jaar 782 stichtte hij, met hulp van eenige Grooten, een heerlijk Kloosster, rustende op marmeren pilaren, met verscheidene Ker-

seu Smaragdo, ejus discipulo in MABILLON. *Act. SS. Ord. S. Bened. Sec.* IV. P. I. *pag.* 194. *sq.*

Kerken omringd, in hetwelk men lampen, kelken, en andere gereedſchappen van zilver, ook andere kostbare kunstwerken, en *reliquiën* in gouden vaten en kasten vond. Thans verzamelde hij Voorlezers, Zangers, Spraakkundigen en Schriftuitleggers, voor zijn Klooster, als ook vele Boeken. Van KAREL *den Grooten* verkreeg hij een' Gunstbrief, waar bij zijn Klooster van alle regtsgebied der Biſchoppen, en van alle belastingen vrijverklaard werd, ook zou het den Monniken in hetzelve vrijſtaan, na de dood van hunnen Abt, een' ander te kiezen, die den Regel van den Heiligen BENEDICTUS zou laten waarnemen. BENEDICTUS verkreeg vervolgens onder Keizer LODEWYK, Zoon van KAREL, het opzigt over de *Frankiſche* Kloosters in het gemeen, en moest op deszelfs bevel in het jaar 817 te *Aken* met de aanwezende Abten en Monniken aan een ontwerp van verbetering van het Monnikenwezen arbeiden. Hij onthield zich vervolgens in het Klooster *Inda*, thans *St. Cornelis Munſter*, niet ver van *Aken*, hebbende te *Aniana* eenen anderen Abt aangeſteld. Hij overleed te *Inda*, in het jaar 821, in eenen ouderdom van LXX jaren.

Deze *Hervormer der Monniken* verzamelde de oude Monniksregelen in een afzonderlijk Boek, hetwelk in den *Codex regularum etc*, onder den naam van L. HOLSTENIUS, na deszelfs dood uitgegeven, geplaatst is. Nog ſtelde hij een werk op, *Concordia Regularum* genoemd; hetwelk de *Benedictyner* HUGO MENARD het eerst met zijne Opheldering en, te

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

te *Parys* in het jaar 1638 in 4to in het licht heeft gegeven. Het gene men overigens van kleine leerſtellige en ſtrijdſchriften aan dezen BENEDICTUS toeſchrijft (*), is van geen belang, en behoort misſchien aan een' jonger Schrijver.

Bij deze ijveraars en voorſtanders van het Monnikenwezen kunnen ligtelijk meer anderen gevoegd worden. BEDA, zelf een Monnik, de geleerdſte van dezen tijd, gaf aan de Monniken groot aanzien, door zijne geleerdheid. ALCUIN, ſchoon geen Monnik, was echter ijverig werkzaam tot verbetering van de inrigting der *Franſche* Kloosters, en ter beöefening der Wetenſchappen in dezelven. KAREL *de Groote*, niet één der gewone Vorsten van dit Tijdperk, die alleen wisten van Kloosters te ſtichten en te verrijken, en daar hunne aandacht in te oefenen, leide zich toe, om ze nuttig te maken voor den Staat, den Godsdienst, en de Wetenſchappen (†).

BEDA, ALCUIN, KAREL de Groote, voorſtanders der Monniken.

Het kan dus niemand verwonderen, dat het getal der Monniken verbazend toenam, zoodat zij, in verſcheidene Landen, het getal der genen, die in de wereld bleven leven, evenaarden, en de wereldſche menſchen te boven gingen in de bezitting van de wereldſche goederen, waar toe zelfs de verſlapping in de ſtrengheid van het Monnikenleven veel toebragt, dewijl men zich toch altijd verbeeldde, de Christelijke volmaaktheid nader te zijn.

Groot aantal Monniken.

Toen

(*) In BALUZ. *Miscell. Libr.* V. *pag.* 1-62.

(†) MABILL. *Ann. Ord. S. Bened. T.* II. *L.* XXV.

Digitized by Google

Toen de vermaarde *Angelſakſiſche* Biſſchop WILFRID, omtrent het jaar 677, naar *Rome* reisde, liet hij in zijn vaderland, hetwelk naauwlijks eerst het Christendom volkomen omhelsd had, vele duizend Monniken achter (*). Omtrent 30 jaren vroeger waren 'er in het Kerspel van *Vienne*, in het Zuiden van *Frankryk*, meer dan 1,200 Monniken, en bijkans 300 Nonnen. Honderd jaren later waren zij nog talrijker, maar hadden tevens meer eene verbetering en hervorming in hunne zeden noodig.

Vermaarde Kloosters aangelegd.

Eene menigte *Kloosters* is in dit Tijdperk geſticht, welke in vervolg van tijd zeer beroemd zijn geworden; doch geen van allen kan in vergelijking komen, met het Klooster of Abdij van den Heiligen DIONYSIUS, (*St. Denys*,) den Patroon van *Frankryk*, over wiens graf, vermaard door wonderen, reeds voor lang eene Kerk geſticht was, en reeds voor het midden der VIde eeuw een Klooster. Maar DAGOBERT I, beheerſcher van het *Frankiſche* Rijk, van het jaar 628 af, een wellustig Vorst, die daaröm in dezen Heiligen zich eenen magtigen voorbidder bij God wenschte te verkrijgen, herbouwde deze Kerk en Klooster, met zoo veel pracht, dat men hem eenigermate voor derzelver ſtichter kan groeten. Aan de Kerk werd goud, zilver, juweelen, zijde en marmer, overdadig verſpild; de vloer was met ingelegd of mozaïkwerk bedekt; boven het graf van den Heiligen, en op den gouden hem gewijden altaar kwam een kunſtfie-

(*) MABILLON *l. c. Tom.* I. *pag.* 539.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst na C. G. Jaar 622. tot 814.

ſiraad, door de hand van den Heiligen ELIGIUS of ELOY vervaardigd. Achtduizend ponden lood werden tot het dak der Kerk verbruikt; en de koperen deuren voor dezelve liet de Koning zelfs uit de Kerk van den beroemden HILARIUS, Biſchop van *Poitiers*, overbrengen; ook ſchonk hij Koninklijke inkomſten aan dezelve, in geld, dorpen, landerijën, en andere goederen. Met gelijke pracht werd het Klooſter, tegen de Kerk aangelegen, opgebouwd, als mede eenige andere bijgebouwen. Allengs vormde zich hier de ſtad *St. Denys*. De Abt is de eerſte van alle *Franſche* Abten, en vrij van het regtsgebied van den Biſchop van *Parys*. In de Kerk is ſedert DAGOBERT de begraafplaats der meeſte Koningen van *Frankryk* geweest; daar werden ook verſcheidene rijkskleinoodien, en het gewijde rijksvaandel, (*l'Oriflamme*,) bewaard, hetwelk de Koningen voor dezen op hunne veldtogten medenamen (*). Voorts werden in het *Frankiſche* Rijk nog geſticht de Abdij van *Corbie* in *Pikardië*, omtrent het jaar 659, door de Koningin BATHILDIS, en meer anderen. In *Duitschland* of het toenmalige *Oostfranken*, de vermaarde Kloosters van *Reichenau*, *St. Emmeram*, *Prum*, *Fulda*, *Hersfeld*, en meer anderen.

Vrijheden der Kloosters.

De aanwas en vermeerdering der Monniken en der Kloosters, in deze eeuwen, bragten ook derzelver vrijheden van het opzigt en het beſtuur der Bis-

(*) *Gesta Domini Dagoberti Reg. Francor. in* DUCHESNE *SS. Hist. Franc. Tom.* I. *pag.* 572.

Bisschoppen, van tijd tot tijd, met zich, waar toe ook de *Roomsche* Bisschoppen hun behulpzaam waren, om hen nader aan zich te verbinden, en door hun aantal en dienstvaardigheid hunne eigene bedoeling van grootheid en verheffing te stijven. Ook waren 'er Kloosters, die van Koningen gesticht, onder derzelver bijzondere bescherming bleven, en daaröm *Koninklijke*, en ook in het vervolg *vrije Kloosters* genoemd werden, dewijl zij volstrekt geen Bisschoppelijk regtsgebied erkenden, enkel den Koning rekenschap schuldig waren, en van denzelven hunne Abten ontvingen. Evenwel deeden de Bisschoppen veelal hun best, om hun regtsgebied over de Kloosters te handhaven en te ondersteunen. Onder anderen erkenden wel de *Spaansche* Bisschoppen (*), dat velen van hen de Monniken als Lijfeigenen behandelden, en zich zoo veel van de regten der Kloosters aanmatigden, dat zij bijna hun eigendom werden, waar door een zoo aanzienelijk erfdeel van CHRISTUS, (*illustris portio Christi*,) in eene schandelijke dienstbaarheid gebragt was; maar even daaröm vermaanden zij hunne medebroederen, over de Kloosters niet meer magt te oefenen, dan de Kerkelijke wetten hun toestonden, dat is, de Monniken tot een heilig leven op te leiden, Abten en andere Kloosterämbten aan te stellen, en de overtredingen der Regelen te verbeteren. Op dezelfde wijze zorgden verscheidene *Frankische* Kerkver-

(*) *Concil. Tolet.* IV. *a.* 633. *Can.* 51. *ap.* HARDUIN. *Tom.* III. *pag.* 889.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

vergaderingen, zelfs nog in het laatst der regering van KAREL *den Grooten*, voor Bisſchoppelijke regten omtrent de Kloosters, aan welken ook de noodige verbeteringen der Kloosters werd opgedragen (*).

In der daad, hoe min het thans iemand in gedachten mogt komen, dat deze geheele levensinrigting ſtrijdig was met het ware doel van den Godsdienst, en het welzijn der Burgermaatſchappij, evenwel was de afwijking der Monniken van derzelver oorſpronkelijke inrigting, om, door afzondering van de wereld, en godvruchtige oefening, zich boven anderen te volmaken, tot het genot eener toekomende zaligheid, blijkbaar genoeg voor elken ſchranderen opmerker. De Monniken in het Oosten, die het naast bij hunne oude ſtrenge levenswijze bleven, zag men niet zelden als gevaarlijke Dweepers uit hunne Woeſtijnen te voorſchijn komen, treurige onrusten aanrigten, en door hunne onwetendheid, bijgeloof, hoogmoed, en norschheid bewijzen, dat zij veel ſlechter menſchen geworden waren, dan zij waarſchijnelijk in het gezellig en werkzaam leven zouden geweest zijn. In het Westen verbasterden zij op eene andere wijze; daar gaven zij zich over aan gemak, aan praal en weelde, zelfs aan eenen krijgszuchtigen geest (†). Sommige Abten waren te

Verbasteringen der Monniken.

(*) *Concil. Arelat. a.* 813. *Can.* 6. HARDUIN. *Tom.* IV. *pag.* 1004. *Concil. Moguntiac. ejus. a. C.* 12. *ibid. pag.* 1011. *Can.* 20. *pag.* 1013.

(†) MABILLON, die dit erkent ook van de Benedicty-

te ſtreng, anderen te zacht; over het algemeen heerschte eene neiging tot prachtige Kloostergebouwen, welke door milde begiftigingen werd aangevuurd; de hebzucht van vele Abten, de verkwisting van anderen was zigtbaar; vaak werden hunne ambten verkocht; verſcheidenen door eenen en denzelfden Geestelijken te gelijk bezeten, hetwelk men *pluralitas beneficiorum* noemde, en waar van omtrent het jaar 718 HUGO, uit het *Karolingiſche* Stamhuis, een treffend voorbeeld opleverde, die te gelijk Bisſchop van *Rouan*, *Parys*, en *Bayeux*, en Abt van *Fontenelle* en *Jumiege* was. Men gaf wel tegen alle deze afwijkingen, bij herhaling, menigvuldige wetten, in Kerkvergaderingen, waar bij zich het gezag der Koningen voegde (*), maar evenwel vindt men ook, in volgende eeuwen, onder anderen, voorbeelden genoeg, van Geestelijken, die ten krijg trokken; onder welken men evenwel de *Veld-Abten*, (*Abbates Castrenſes*,) niet moet rekenen, die de Opzieners der Geestelijken of Monniken waren, die bij dag en bij nacht den Godsdienst bezorgden bij de legers, die te veld waren (†).

Bij

tyner Monniken, tot de hervorming dier orde door BENEDICTUS van *Aniana*, doet tevens onderzoek naar de reden dezer verbastering *Præf. ad Acta SS. Ord. Ben. Sec.* IV. P. I. §. 6. *pag.* 101. *ſqq.*

(*) Men vindt verſcheidene zoodanige wetten en beſluiten in HARD. *Concil. Tom.* III.

(†) MABILLON. *Annal. Ord. S. Benedict. Tom.* I. *pag.* 323.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Verbaste ring der Nonnen.

Bij de *Nonnen* en andere ſoorten van vrouwen, welke de Wereld verlaten, of daar den naam van hadden, want ſommigen woonden in afgezonderde Cellen of Kluizen, (*Recluſæ*,) anderen hadden zekeren Kloosterregel aangenomen, en zich tot altijddurende kuischheid verbonden; (*Canonicæ*,) nog anderen hadden den ſluijer van den Biſchop plegtig ontvangen, en bleven ongehuwd in hare familie; (*Virgines privatæ*;) of het waren weduwen, die zich ook dit teeken van onderſcheiding lieten geven, en niet weder trouwden; (*Viduæ velatæ*;) bij deze allen was ook veel te verbeteren; hoewel men de hoofdinrigting liet blijven, hoe zeer dezelve ook, over het geheel, nadeelig was. Vele *Abdiſſen* leiden zelfs mannen de handen op, en zegenden hen in met het teeken des kruis; ook gaven zij aan vrouwen den *ſluijer* met den Priesterlijken zegen; welk één en ander KAREL *de Groote* haar deed verbieden (*). Tevens verbood hij, dat men aan geene jonge dochters *vóór haar XXVſte jaar* den ſluijer zou geven, ten ware eene dringende noodzakelijkheid den Biſchop daar toe dwong (†); de gewoonte van eenige Oosterſche Kloosters, om eene *Non*, bij hare inwijding, met *zijde*, *goud* en *juweelen opgeſchikt*, voor het Altaar te leiden, en na de inwijding een *zwart* kleed aan te trekken, werd in de *Trullaanſche* Kerkvergadering (§) afgeschaft.

(*) *Capit.* I. *a.* 789. *C.* 74. *ap.* BAL. *T.* I. *p.* 238.

(†) *l. c. pag.* 239.

(§) *Ap* HARD. *Tom.* III. *pag.* 1680.

geſchaft, met deze bijgevoegde reden, dat eene aankomende Non alles ter zijde behoorde te leggen, wat haar de aangenaamheden der wereld in het geheugen kon brengen, opdat haar niet een traantje mogt ontvallen, hetwelk den aanſchouweren kon doen vermoeden, dat zij de wereld noode verliet. Op de Kerkvergadering te *Tours* (*), van het jaar 813, erkenden de daar op KAREL'S bevel bijëengekomene Biſſchoppen en Abten, dat 'er in de Nonnenkloosters veel te verbeteren was; dat de *Abdiſſen* voor een gedeelte, wegens hare *ſlechte levenswijs*, ten kwade berucht waren, en ook daar in van hare onderhoorigen werden nagevolgd; aan welken zij zelfs de noodige ſpijze, kleederen, en andere behoeften onthielden. Reeds had ook eene andere Kerkvergadering, onder de regering van KAREL'S Vader, PIPYN (†), aan de Biſſchoppen in last gegeven, om in de Nonnenkloosters *regelmatige zeden* in te voeren enz. Ook werden 'er, in deze eeuwen, bijzondere *regels* voor de *Nonnen* geſchreven; gelijk reeds CÆSARIUS in de VIde eeuw gedaan had. LEANDER, Biſſchop van *Hispalis*, of *Sevilla*, die men, wegens het ijverig beſtrijden der *Arianery* onder de *Westgothen* in *Spanje*, den *Apostel der Westgothen* genoemd heeft, ſtelde tegen het einde dier eeuw eenen regel op, welke thans, naar allen ſchijn, in *Spanje* veel gezag had: *Regula, ſive de inſtitutione virginum et contemtu mun-*

(*) *Ap.* HARD. *Tom.* IV. *pag.* 1026.

(†) *Conc. Vern. a.* 755. *T.* III. HARD. *p.* 1995.

mundi, *ad Fiorentinam Sororem Liber* (*), behelzende onder anderen vermaningen, om wereldlijke vrouwen, en alle, zelfs heilige mannen, te mijden; niet met eene *Non* alleen te ſpreken; ſteeds het lezen en bidden beurtelings waar te nemen, en als zij iet arbeiden, zich te laten voorlezen; het Oude Testament, bijzonder het *Hooglied*, niet vleeſchelijk te lezen; maar daar in de liefde van CHRISTUS en zijne Kerk te erkennen; den wijn enkel als eene artzenij, en het brood, enkel wegens ligchaamszwakte, te gebruiken; alle lagchen voor zonde te houden; volſtrekt niets eigens te bezitten, dewijl dit een ſoort van echtbreuk, diefſtal en bedrog is. Om van andere meer gewone voorſchriften niet te gewagen. — DONATUS, die omtrent het jaar 624 Biſchop te *Veſontio*, (*Beſançon*,) werd; maar zelfs in deze waardigheid, gelijk voorheen, als Monnik te *Luxovium*, voortging te leven, heeft insgelijks zulken regel nagelaten, die in 77 afdeelingen beſtaat (†), in welke de geest van kleinigheden en ſlaaſſche ſtrengheid overäl te beſpeuren is. Zoo wordt onder anderen bevolen, dagelijks, ja elk uur, zijne gedachten, gemoedsbewegingen, onnutte woorden en werken aan de Abdis te biechten, dewijl zulke biecht van den dood bevrijdt. Eene *Non*, die, bij het eten of drinken, niet om eenen zegen bidt, en 'er niet *amen* op zegt, zal zes klappen krijgen; zoo ook, als zij, zonder noodzake, onder het

(*) *In* HOLSTEN. *Cod. Regg. Monast.* P. III. *p.* 153-183.

(†) *Ap.* HOLSTEN. *l. c. pag.* 75-120.

het eten ſpreekt, of met het mes op tafel klopt, en dergelijke kleinigheden meer.

Terwijl de Monniken en Geeſtelijken elkander lieverlede naderden, werd nog een middelſtand tuſſchen beiden opgerigt, die der *Canonici* of *Kanunniken*. Dewijl deze naam eigenlijk gebruikt werd van lieden, *die naar eenen gemeenſchappelijken regel* (κανων,) *leven*; hoewel de oudſte beteekenis in de *Griekſche* Kerk die genen aanduidde, *die in het Kerkeboek waren opgeſchreven*: (εκ τυ κανονος της Εκκλησιας,) zoo begrijpt men ligtelijk, waaröm ook de Monniken ſomtijds dezen naam, of in het Latijn dien van *Regularis*, gedragen hebben. Maar ook de *Clerici* of Kerkelijken en Geeſtelijken zelve heetten, om ééne van beide deze redenen, zoo wel in de Oosterſche als Westerſche Kerk, *Canonici*; gelijk onder anderen de *wetten* van KAREL *den Grooten* bewijzen (*). Doch, juist bij de eigenlijke *Clerus* of Geeſtelijkheid nam thans eene nieuwe en engere beteekenis van dit woord een begin. Men gaf dezen naam aan die genen, die, met hunnen Biſchop in één huis wonende, aan eene gemeenſchappelijke tafel etende, en zekere Godsdienſtige oefeningen ten zelfden tijd verrigtende, wel een ſoort van Kloosterleven leidden, maar evenwel niet in den Monnikenſtand overgingen.

Canonici of Kanunniken.

Men heeft, in het voorgaande der Geſchiedenis

(*) Qui ad *Clericatum* accedunt, quod nos nominamus *Canonicam* vitam. *Capit. a.* 789. *Cap.* 71. *Tom.* I. BALUZ. *pag.* 238.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

nis (*), gezien, dat AUGUSTINUS te *Hippo* de eerſte geweest is, die zijne Geestelijkheid tot eene ſoortgelijke gezelſchappelijke levenswijze verëenigde; ſchoon nu eenige Biſſchoppen zijn voorbeeld mogen gevolgd zijn, evenwel was zulks niet algemeen, veel min, dat men den oorſprong der *Kanunniken*, met dezen of genen, reeds in de tijden der Apostolen zou kunnen opſporen.

Maar CHRODEGANG, of CHRODOGAND, ook RODEGANG genoemd, Biſſchop van *Mets*, ſedert het jaar 741, was de eerſte, die eenen Regel voor de Geestelijkheid ſchreef, waar door het gemeenſchappelijk leven voor dezelve meer behagelijk, uitgebreider, en vaster gegrond werd, dan ooit te voren. Hij ſtamde uit een aanzienelijk *Frankisch* geſlacht af, en was aan het Hof van KAREL MARTEL opgevoed, van wien hij het ambt van *Referendarius*, gelijk van deszelfs Zoon PIPYN het Bisdom van *Mets* verkreeg. Hij was zeer welſprekend, in de *Frankiſche* en *Latijnſche* talen geöefend, en zeer weldadig jegens de dienstknechten van God, en jegens weduwen en weezen. Hij verëenigde de Geestelijkheid onder malkanderen, deed hen, als in een Klooster, bijëenwonen, en gaf hun een voorſchrift tot hunne Kerkelijke verrigtingen, waar bij hij genoegzaam voor hun onderhoud zorgde, opdat zij niet noodig zouden hebben, vergankelijke bezigheden te bezorgen, en den Godsdienst alleen waar zouden kunnen nemen. Hij onderwees hen genoegzaam

(*) Verg. *Deel* VI. *Bladz.* 68.

zaam in de Heilige Schrift, en in het *Roomſche* Gezang, ook beval hij hun, zich naar de *Roomſche* Kerkeördening te gedragen; hetwelk tot hier toe te *Mets* geene gewoonte was. Zoo als de meeste Bisſchoppen van dien tijd, was hij ook vlijtig in het ſtichten en opſieren van Kerken en Kloosters (*).

Deze CHRODEGANG ondernam eene *Hervorming* der Geestelijkheid, om de klagten over rijke, trotſche, en onbruikbare Bisſchoppen, gelijk ook over luijë en onbekwame Geestelijken te gemoet te komen. Het Monnikenleven, hoe zeer van zijnen oorſprong ontäard, ſcheen hem daar toe het beste middel aan de hand te geven: waaröm hij, met dit oogmerk, voor de Geestelijkheid eenen regel voorſchreef, volgens welken zij, op de wijze der Monniken, zouden leven, zonder Monniken te worden (†); in dezen Regel, in welks inleiding CHRODEGANG zichzelven *ſervus ſervorum Dei* noemt, prent hij eerst den jongen Geestelijken eerbied in jegens de ouden, en den ouden liefde jegens de jongen. Hij wil, dat zij allen, op eene gemeene ſlaapzaal, maar in afzonderlijke Cellen en bedden, ouden en jongen afwisſelend, opdat de ouden opzigt

(*) Dit is het berigt van PAULUS *Diaconus de Epiſcopis Metenſis Eccleſiæ in* DUCHESNE *SS. Hist. Francor. Tom.* II. *pag.* 204.

(†) Men vindt denzelven bij DACHERY *Spicileg. Tom.* I. *pag.* 595. Zuiverder en echter bij LABB. *Tom.* VII, *Concill. pag.* 1444. enz.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

zigt zouden kunnen hebben, ſlapen zullen. Geen vrouwsperſoon, en geen Leek, zal in hunne Kloosterwoning komen, uitgezonderd, wanneer de Biſchop, of Aartsdiaken, of *Primicerius*, iemand ten eten noodigt; edoch, niemand mag 'er met wapenen binnengaan. Ouder Geestelijken kunnen, met bewilliging van den Biſchop, jongere medebroeders tot hunne bediening aannemen. Wanneer bij het invallen van den nacht, het eerſte teeken gegeven wordt, verzamelen alle de *Canonici*, Kanunniken, (of Geestelijken,) en gaan met het tweede in de Kerk, om aldaar het *Completorium*, (of de laatſte van de zeven *Horæ Canonicæ*,) te zingen, waar na niemand meer eten of drinken, met den anderen ſpreken, in het Klooster of uit hetzelve gaan mag. Wie in de ſtad ſlaapt, moet op water en brood vasten, of eene kastijding ondergaan. In den winter ſtaat ieder op het achtſte uur in den nacht, (ten twee uren,) op, om te zingen en te bidden, en dus op de overige *Horæ Canonicæ*. Na de eerſte van deze *Horæ* vergaderen zij alle in het *Capitulum* (*Kapittel*, dus genoemd naar het *Kapittel* of Hoofdſtuk van den Regel of van den Bijbel, welk daar voorgelezen wordt,) om Gods woord te hooren; driemaal in de week worden Predikatiën gelezen. Tevens geeft de Biſchop of Aartsdiaken zijne voorſchriften, en beſtraft de genen, die ze overtreden hebben. Van hier de nieuwe beteekenis van *Chapitre*, eene beſtraffing, en ons *Kapittelen* voor *beſtraffen*. De overige *Geestelijken* der ſtad, die niet tot dit gezelſchap behooren, zullen toch de

de vergadering 's Zondags en op groote Feestdagen bijwonen, en met het gezelſchap eten. Dit zal uit de vergadering tot den hun voorgeſchrevenen *Handarbeid* overgaan. Tweemaal 's jaars zullen zij hunne zonden, zelfs hunne booze gedachten, aan den Biſchop biechten; wie het noodig vindt, zulks meermalen te doen, kan bij den Biſchop, of den door denzelven beſtemden Priester, deze belijdenis afleggen. Merkt de Biſchop, dat iemand hem in de biecht eene zonde verzwijgen wil, dan zal hij hem afzetten, van het Avondmaal uitſluiten, gevangen zetten, en kastijden laten. De Geestelijken zullen het *Avondmaal* elken Zondag en elken Heiligendag gebruiken, indien hunne zonden hen daar niet van afhouden. Voor *grove misdaden* zullen zij door ligchamelijke kastijdingen, vasten, uitwerpen uit het gezelſchap, gevangenis, en openlijke boete geſtraft worden, gedurende de boete moet de zondaar voor de deur der Kerk uitgeſtrekt liggen, terwijl de anderen uit- en ingaan. *Lastering* en *dronkenſchap* worden met geheime of openlijke beſtraffingen, en als 'er geene beterſchap volgt, met den Ban of ligchamelijke ſtraffen geboet. In de groote vasten wordt enkel tegen den avond gegeten; van Paſchen tot Pinkſteren tweemalen daags, en zoo wordt voor meer tijden in het jaar vastgeſteld, hoe dikwijls, en wanneer geen vleesch mag gegeten worden, en meer dergelijken. In de *eetzaal* zullen *zeven tafels* zijn: de eerſte voor den Biſchop, den Aartsdiaken, en de gasten; de vier volgenden voor de Priesters, Kerkedienaren, en geringe-

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

gere Geestelijken; de zesde voor de Abten, en de laatſte voor de Geestelijken in de ſtad. Over tafel zwijgt alles, en hoort naar eene voorlezing uit den Bijbel. De *ſpijze* en *drank* worden, naar de onderſcheidene tijden, naauwkeurig verdeeld. Wie zich van wijn onthoudt, zal bier krijgen, en dewijl wij, zegt CHRODEGANG, onze Geestelijkheid niet bewegen kunnen, om geheel geen *wijn* te drinken, willen wij ten minſten daar in overëenkomen, dat de dronkenſchap onder haar niet heerscht. Geen *Kanunnik* is van den arbeid der *keuken* vrij, zij losſen daar elkanderen weekelijks in af, uitgezonderd de Aartsdiaken, en ſommige anderen, die bezigheden van grooter nut hebben. Ook wordt het één en ander verördend over het bezorgen der *kranken*, de noodige *kleederen*, enz. der Geestelijken, als ook over de bijzondere maaltijd, (*refectio*, *verkwikking*,) die hun op de hooge Feesten zal gegeven worden. Nadien de *gemeenſchap* van goederen niet meer zoo volkomen kan plaats hebben, als in de *Apoſtoliſche* Kerk, moet ten minſten iet, dat daar naar gelijkt, ingevoerd worden. Geestelijken, die van de *goederen der Kerk* leven willen, moeten hun *eigen goed*, *aan God en hunne Kerk*, bij geſchrifte, ſchenken, doch elk lid van het gezelſchap zal het *genot van zijne eigene bezitting tot zijne dood toe* behouden, en ook regt hebben, om daar van geſchenken aan de armen of aan het gezelſchap te doen, maar niets daar van mogen verkoopen, of op eenige andere wijze verminderen. Wanneer iemand aan een Priester voor het *vieren*

van

van het Avondmaal, (*Miſſa*,) of voor de *biecht*, of wegens *ziekte*, of *voor eenen van zijne geliefden*, het zij hij leve of dood is, een *aalmoes* geeft: zoo mag hij die aannemen, en daar mede doen, wat hij wil; maar wordt het voor al de Priesters in het gemeen gegeven: dan zullen zij 'er ook allen deel aan hebben (*). Tweemaal in de maand, zullen alle de *armen*, die in het Kerkeboek zijn opgeteekend, (*Matricolati*,) in de Kerk bijëenkomen. Daar zullen hun Predikatiën voorgelezen, en ook op andere wijze, voor hun onderwijs gezorgd, en hun het één en ander aan levensmiddelen uitgedeeld worden.

Zoodanige ſchikkingen werden voorts door verſcheidene Biſchoppen bij hunne Geestelijkheid ingevoerd; en door KAREL *den Grooten*, bij uitnemendheid, begunſtigd; ook had deze inrigting hare nuttigheid, alzoo de Biſchop eenigermate door dezelve genoodzaakt werd, om, als een voorbeeld voor zijne Geestelijkheid, en voor andere Christenen, te leven, terwijl hij meer gelegenheid had, om het oog te houden op zijne Geestelijkheid.

Doch,

(*) Dit is het oudſte voorbeeld, gelijk MABILLON aanmerkt, *Annal. Ord. S. Bened. T.* II. *pag.* 183. dat 'er voor zulke ambtsbedieningen iet betaald is geworden. Voor dezen werd dikwijls, in de Kerkelijke wetten, ingeſcherpt, dat men, het gene men om niet ontvangen heeft, ook aan anderen om niet geven moet; hier wordt het een *aalmoes* genoemd, hetwelk echter reeds ſedert eenigen tijd gebruikelijk ſchijnt geweest te zijn.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Doch, zoo men op het wezenlijke ziet, kon eene inrigting, welke de Geestelijkheid niet opwekte, tot vermeerdering van kennis, en het verkrijgen van de noodige bekwaamheid tot het waarnemen van hun ambt, hetwelk bijzonder behoorde te beſtaan, in het volk te onderwijzen, maar welke zich bepaalde tot eenige voorlezingen uit de Heilige Schrift en van eene Predikatie en het ſtipt waarnemen van eenige Kerkplegtigheden, niets tot waar voordeel van het echte Christendom uitwerken. En wanneer men in het vervolg geloofde, deze gezelſchappen van Geestelijken niet te veel te kunnen vermenigvuldigen en verrijken, verviel zelfs dat geringe nut ſpoedig, hetwelk zij nog hadden. De *Kanúnniken* werden en bleven lieverlede Geestelijken zonder Leeráarambt, en zonder Gemeente, die, voor zeer groote inkomſten, enkel eenige onbeduidende Kerkelijke gebruiken en oefeningen hadden waar te nemen.

Bisſchoppen van Rome.

Ten einde het Tafereel van den Staat der Geestelijkheid te voltooijen, moeten wij nog berigt doen van de Bisſchoppen van *Rome*, die, gedurende dit Tijdvak, op het ſpoor door GREGORIUS *den Grooten* gebaand, ter vergrooting van hun gezag en invloed ſteeds voortgingen, alhoewel niemand zijner opvolgeren, in dit tijdvak, hem in perſonelijke bekwaamheden en werkzaamheid gelijk kwam (*).

SABINIANUS.

Na het overlijden van dezen werkzamen Bisſchop in het jaar 604, werd SABINIANUS tot zijnen opvol-

(*) Men zie van GREGORIUS I. of *den Grooten* ons Xde *Deel*, *Bladz.* 195-230.

volger verkoren. Hij was *Diaken* der *Roomſche* Kerk, toen hij verkoren werd, zoodat de *Ouderlingen* werden voorbijgegaan, en zonder dat hij tot *Ouderling* gewijd was, hetwelk men eene inwijding *per ſaltum*, of met eenen overſprong, noemde, waar van meer voorbeelden in deze eeuwen voorkomen; waarſchijnelijk, omdat *Roomſche Diakenen* thans doorgaans gebruikt werden, om de belangen hunner Biſchoppen ten Keizerlijken Hove te *Konſtantinopolen* waar te nemen, waar door zij gelegenheid hadden, om zich de gunst des Vorsten te verwerven. In vervolg van tijd, werd vastgeſteld, dat, indien een *Diaken* tot Biſchop verkoren werd, hij eerst tot *Ouderling* of *Priester* moest gewijd worden, voordat hij het Biſchoppelijk ambt kon aanvaarden. SABINIANUS ſtaat bij de meeste Levensbeſchrijveren der *Roomſche* Biſchoppen ten kwade berugt, als afgunſtig op zijnen voorzaat GREGORIUS en deszelfs roem, zoodat hij, volgens PLATINA, zelfs getracht zou hebben, deszelfs boeken en geſchriften te laten verbranden; doch men heeft reden, om hunne onpartijdigheid in twijfel te trekken, terwijl SABINIANUS, door het openzetten der koornſchuren voor allen, behalven voor de Kloosters en Gasthuizen, zich bij de Geestelijken niet bemind zal gemaakt hebben (*).

Zijn opvolger BONIFACIUS III, in het jaar 607, die insgelijks *Diaken* en Afgevaardigde was bij den Keizer FOKAS, is bijzonder bij de *Proteſtantſche* Schrij- BONIFACIUS III.

(*) Zie *Deel* X. *Bladz.* 226.

Schrijvers daar door vermaard, omdat deze Keizer hem den voorrang heeft toegekend boven den Patriärch van *Konſtantinopolen*, en gelijk men meende den titel van *algemeenen Biſchop* zou hebben opgedragen, ſtellende den Stoel van PETRUS, of de *Roomſche* Kerk, dus tot het *hoofd* van alle de Kerken, van waar de *Proteſtantſche* Schrijvers de beginſelen van het Antichriſtendom en den oorſprong van den Antichriſt afgeleid hebben. Doch wij hebben reeds elders gelegenheid gehad, in onze Geſchiedenis (*), op te merken, dat FOKAS niet anders gedaan heeft, dan de *eerſtheid in rang* onder de overige Gemeenten, welke door de Patriärchen van *Konſtantinopolen* begon betwist te worden, aan de Gemeente van *Rome* toe te kennen, omdat *Rome* de oude Hoofdſtad des Rijks was.

BONIFACIUS IV.

Van den volgenden Roomſchen Biſchop BONIFACIUS IV, die in het jaar 608 zijnen voorganger opvolgde, weten wij niets, met zekerheid, hetwelk aanmerkenswaardig is, dan dat hij het *Pantheon*, of den Tempel door AGRIPPA welëer gebouwd, en aan alle de Goden der Heidenen toegewijd, van den Keizer FOKAS verzocht en verkreeg; dezen Tempel maakte BONIFACIUS tot eene Kerk, gewijd aan de Maagd MARIA, en aan alle de Martelaren, naderhand, wegens hare gedaante, bekend onder den naam van *la Rotonda*.

DEUSDEDIT en

Even min vinden wij aangeteekend van de twee volgende Biſchoppen, DEUSDEDIT van het jaar 615

(*) Zie *Deel* X. *Bladz.* 163, 164.

615 af, en van BONIFACIUS V, van het jaar 619 tot 625. Alleen dat de eerſte ſlechts *Onderdiaken* was, toen hij verkoren werd, hoedanige verkiezingen in het jaar 769 in eene Kerkvergadering te *Rome* verboden zijn geworden. BONIFACIUS V. was bedacht, op de uitbreiding en bevestiging van zijn aanzien bij de onlangs geſtichte *Angelſakſiſche* Kerk, en zond in het jaar 624 aan den Aartsbisſchop van *Canterbury*, JUSTUS, den Aartsbisſchoppelijken Mantel over, ook ſchonk hij hem het regt, om Bisſchoppen te wijden (*).

BONIFACIUS V.

HONORIUS, die het Bisdom van *Rome* van het jaar 625 tot 638 bekleedde, ſtichtte verſcheidene nieuwe Kerken en verſierde anderen, onder anderen de *St. Pieterskerk* te *Rome*, met de koperen platen, die tot hier toe het dak van den Tempel der Godin *Rome* bekleed hadden (†). Als de *Langobarden* hunnen krankzinnigen Koning ADALOALD, (of ADELWALD,) die *Katholijk* was, afgezet, en in deszelfs plaats zijnen bloedverwant ARIOWALD, een' *Ariäan*, aangeſteld hadden, verzocht hij, hoewel vergeefs, den Keizerlijken *Exarch* te *Ravenna*, zijne magt te gebruiken, om ADELWALD te herſtellen (§), nogtans bragt hij bij dezen *Langobardiſchen* Koning zoo veel te weeg, dat hij, in plaats van zekeren Patriärch van *Grado*, dien hij voor een' Ketter verklaarde, een' ander

HONORIUS

(*) BEDA *Hist. Eccl. Gent. Angl. L.* II. *C.* 7, 8.
(†) ANASTAS. *Lib. Pontif. in Honorio p.* 243-247.
(§) PAULL. *Diac. de Gest. Langob. L.* IV. *C.* 43.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

der kon aanstellen. Ook hield hij de *Angelsakfische* Bisschoppen in zekere afhankelijkheid van zich, en deed zijn best, om het vieren van het Paaschfeest op de *Roomsche* wijze, onder alle de *Schotten* in te voeren (*). In zijnen tijd ontstond de Ketterij der *Monotheliten*, waar over hij zich zoo gematigd en omzigtig verklaarde, dat zijne regtzinnigheid daar bij gevaar liep, en hij zelf, lang na zijne dood, door eene *algemeene Kerkvergadering*, als een Ketter, in den ban gedaan is, waar over tusschen de Protestantsche en Roomsche Schrijvers in later tijden getwist is geworden, terwijl de eerstgemelden daar uit een besluit opmaakten tegen de onfeilbaarheid in de leere, aan de Roomsche Pausen toegeschreven. Wij zullen in het verhaal van de verschillen met de *Monotheliten* gelegenheid hebben, om hier van meer te zeggen, zoo veel is ondertusschen zeker, dat uit dit geval ten klaarsten blijkt, dat men die onfeilbaarheid ten dezen tijd geheel niet geloofd of erkend heeft.

SEVERINUS.

SEVERINUS, opvolger van HONORIUS, werd in het jaar 638 verkoren, maar eerst in het jaar 640 ingewijd, omdat de Keizerlijke goedkeuring niet eerder volgde. De afgevaardigden namelijk van *Rome* te *Konstantinopolen* moesten eerst belooven, dat de nieuwe Bisschop de *Ecthesis* of uitlegging van den Patriarch SERGIUS en den Keizer HERACLIUS omtrent het *Monothelitisch* verschil zou goedkeuren, hetwelk echter deze, ongeacht deze belofte, niet al-

(*) BEDA *l. c. Cap.* 18.

alleen weigerde, maar dezelve integendeel in eene Kerkvergadering te *Rome* veröordeelde. Terwijl men de bevestiging des Keizers op de gedane verkiezing afwachtte, bragt de Keizerlijke Kanselier, (*Chartularius*,) te *Rome*, MAURITIUS genoemd, een aantal *Romeinen* op zijne zijde, en hield den soldaten voor, dat de voorgaande Bisschop HONORIUS zoo vele schatten in het Paleis van *Lateranen*, (*Episcopium*,) bijëenverzameld had, terwijl zij de hun door den Keizer bestemde soldij, (*rogæ*,) niet ontvingen. Deze stonden reeds klaar om in dat paleis in te breken, toen bijna alle de overige Romeinen zich, onder aanvoering van SEVERINUS, vereenigden, om hetzelve te beschermen. Hier op zag MAURITIUS van zijn oogmerk af, maar verzegelde, met de overheidsleden van zijne partij, deze schatten, en schreef dit aan den *Patricius* IZACIUS te *Ravenna*. Deze bande daar op de voornaamsten van de Geestelijkheid uit de stad, en haalde de schatten uit het Paleis, een gedeelte van welken hij aan den Keizer HERACLIUS overzond (*); uit welke omstandigheid men besluiten mag, dat het gene door de Geestelijkheid als een Kerkroof werd aangemerkt, een bevel van het Hof geweest zal zijn, oordeelende, dat deze schatten voegzamer tot de behoeften van den Staat besteed konden worden.

In het jaar 640 werd JOANNES de IVde Bisschop van *Rome*, die in het jaar 642 reeds overleed. Men roemt hem, dat hij veel geld naar *Dalmatië* en

JOANNES IV.

(*) ANASTAS. *l. c. in Severino pag.* 249.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

en *Istrië* gezonden heeft, tot loskooping van gevangenen, die door de *Slaven* of *Slavoniërs* weggevoerd waren (*). Men heeft nog drie Brieven van hem (†), in den eerſten van welken hij de *Schotſche* Geeſtelijkheid tracht over te halen, om het Paaſchfeest op gelijken tijd en wijze met de Kerk van *Rome* te vieren; de tweede betreft den twist met de *Monotheliten*, in welken hij zich ten ſterkſten tegen hen verklaart, en in den derden, doet hij tegen de Biſſchoppen ten voordeele der Monniken de uitſpraak, dat het den laatstgemelden geöorloofd zal zijn, in hunne Kerken Leeräars en Priesters aan teſtellen.

THEODORUS.

De naaste Biſſchop van *Rome*, van het jaar 642 tot 649, was THEODORUS, Zoon van den *Patriarch* van *Jeruzalem*, in wiens tijd de bovengemelde MAURITIUS een oproer verwekte onder de ſoldaten te *Rome*, hetwelk met zijne doodſtraf eindigde, nadat de *Exarch* hem uit de Kerk had laten halen, in welke hij gevlugt was (§). Daar de *Monothelitiſche* twisten nog aanhielden, deed THEODORUS twee *Patriärchen* van *Konſtantinopolen* achtervolgens in den ban; doch zonder eenig gevolg bij de Oosterlingen; maar eene *Afrikaanſche* Kerkvergadering, in het jaar 646 (**), ſtaafde zijn aanzien, als Biſſchop van *Rome*, grootelijks, door hun

(*) ANASTAS. *in Joann.* IV. *l. c. pag.* 251.
(†) In LABBEI *Concill. Tom.* V. *pag.* 1787.
(§) ANASTAS. *l. c. pag.* 253.
(**) *Ap.* PAGIUM *in Breviario pag.* 222.

Digitized by Google

hun beſluit: „ dat men van Godsdienſtzaken niets „ behoort te behandelen, voordat zij eerst bij den „ Stoel van *Rome* gebragt zijn, opdat de overige „ Gemeenten daar, als uit de naturelijke bron, het „ beginſel der reine leer ontvangen."

MARTINUS I. hield terſtond na zijne verheffing tot het Bisdom in het jaar 649 eene Kerkvergadering te *Rome*, waar in hij het voorſchrift van den toenmaligen Keizer KONSTANS, omtrent de *Monothelitiſche* gevoelens, deed verwerpen (*). Nadat de *Exarch* OLYMPIUS, op last van den Keizer, om zijne tegenkanting, tegen het Hof, terwijl hij hem het Avondmaal toereikte, vergeefs getracht had, hem door zijnen Wapendrager om te brengen, naardien deze, als men ANASTASIUS (†) gelooft, deswegens van God met blindheid geſlagen werd, zond de Keizer eenen anderen *Exarch*, THEODORUS CALLIOPAS, naar *Italië*, die den Biſchop MARTIN in het jaar 653 uit eene Kerk halen, en eerst naar het Eiland *Naxus* in den *Archipel*, en nadat hij daar een jaar lang in eene ſtrenge gevangenis gehouden was, naar *Konſtantinopolen* liet vervoeren. Hier werd hij te regt geſteld, en beſchuldigd van eene zamenzwering met den *Exarch* OLYMPIUS tegen den Keizer, en verſtandhouding met de *Saracenen*. Zijn wederſtand tegen de Keizerlijke bevelen alleen, zou hem, naar het ſchijnt, niet ſtrafbaar genoeg, in het oog des

MARTIN. I.

(*) *Concil. Lateran. ap.* HARD. *T.* III, *p.* 687.

(†) *l. c. in S. Martino p.* 262.

des volks, gemaakt hebben. Hij werd ter dood veröordeeld, maar op voorbede van den ſtervenden *Patriärch* van *Konſtantinopolen*, SERGIUS, werd hem het leven geſchonken, maar hij werd in ballingſchap gevoerd naar *Cherſon*, alwaar hij, kort daar na, in het jaar 655, onder vele ellende, overleden is. Men heeft hem, na zijne dood, als eenen Heiligen en Martelaar verëerd, en wonderwerken toegeſchreven, welke bij zijn graf zouden gebeurd zijn (*).

EUGENIUS I.

Nog bij het leven van MARTINUS I, in het jaar 654, verkoos de Geestelijkheid te *Rome* tot Biſchop EUGENIUS I, welke verkiezing door MARTINUS werd goedgekeurd. Behalven dat EUGENIUS mede gemoeid is geweest in den *Monothelitiſchen* twist, lezen wij niets merkwaardigs van hem.

VITALIANUS.

Zijn opvolger VITALIANUS, in het jaar 657, ſchijnt zich, in den gemelden twist, zeer gematigd gedragen te hebben. Hij zond aan den Keizer KONSTANS zijne Geloofsbelijdenis over, waar op deze aan den Apostel PETRUS, dat is, aan de Kerk van *Rome*, een gouden *Euangelieboek*, waarſchijnelijk, met gouden letters geſchreven, en met zeer groote juweelen verſierd, ten geſchenk overzond. In het jaar

(*) MARTIN. I. *Epist. in* LABBEI *Concil. Tom.* VI. *p.* 63, 74. *Commenoratio eorum, quæ fæviter et ſine Dei reſpectu acta ſunt a veritatis adverſariis in ſanctum et apostolicum novum revera confeſſorem et martyrem, Martinum Papam Romæ ap.* LABBEI. *l. c. p.* 66. ANAST. *l. c. p.* 263. *ſqq.*

jaar 663 kwam deze Keizer in perſoon te *Rome*, alwaar hij van den Biſſchop vriendelijk ontvangen werd, hoewel hij de ſtad van hare metalen gedenkſtukken beroofde, welke hij met zich naar *Sicilië* nam (*). Daartegen had deze Biſſchop het genoegen, dat de *Angelſakſiſche* Kerk zich met den Kerkedienst der *Roomſche* Kerk volkomen vereenigde, gelijk VITALIANUS dan ook in het jaar 668 den *Griekſchen* Monnik THEODORUS, maar die in den ſchoot der *Roomſche* Kerk gevormd was, tot Aartsbiſſchop van *Canterbury* inwijdde, die de eerſte was, wien de geheele *Engelſche* Kerk als haar hoofd erkend heeft (†). Van deszelfs geleerdheid en werkzaamheid, tot uitbreiding derzelve, hebben wij, in het voorgaande Deel, geſproken. VITALIANUS nam, ten zelfden tijde, eene andere gelegenheid waar, om zijn gezag uit te breiden. JOANNES, een Biſſchop op het eiland *Creta*, was door zijnen *Metropolitaan*, op eene Kerkvergadering van deszelfs onderhoorige Biſſchoppen, om zekere misdaad, afgezet. Deze, naar het voorbeeld van meer zoodanige misnoegde Biſſchoppen, beriep zich, hoewel zeer wederregtelijk, op den Biſſchop van *Rome*. De *Metropolitaan* liet hem daar op gevangen zetten, maar JOANNES ontkwam het, en naar *Rome* geweken zijnde, bragt hij het zoo ver, dat VITALIANUS zijne zaak op nieuw deed onderzoeken, met dien uitſlag, dat de afgezette Biſſchop vrij-

(*) ANASTAS. *l. c. pag.* 267.

(†) BEDA *Hist. Eccl. Gent. Angl. L.* IV. *C.* 1.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

vrijgesproken werd. VITALIANUS schreef daar op aan den *Metropolitaan*, met eene bestraffing en een bevel, om JOANNES in zijn ambt te herstellen; ook belastte hij hem nog bijzonder, niet toe te laten, dat een *Diaken* trouwen zou, nadat hij reeds gewijd was, of dat hij bij twee Kerken dienst deed (*). Wij weten niet, of hij zijn oogmerk hier bereikt hebbe, hetwelk niet waarschijnelijk is, dewijl hij eigenlijk over dezen *Metropolitaan* niets te gebieden had. — Zeker mislukte hem eene soortgelijke onderneming tegen den Aartsbisschop van *Ravenna*, MAURUS. Alhoewel deze onäfhankelijk was van den Bisschop van *Rome*, ondernam VITALIANUS echter, hem ter veräntwoording, wegens zekere beschuldigingen, naar *Rome* te ontbieden, en hem, toen hij niet verscheen, in den ban te doen. Maar MAURUS, veilig onder de bescherming van zijnen vriend, den Keizerlijken *Exarch*, betaalde hem met dezelfde munt, en deed hem op zijne beurt in den ban. VITALIANUS ontzette hem, op eene Kerkvergadering van *Italiaansche* Bisschoppen, van zijn ambt, waar aan zich MAURUS weinig kreunde, die niet alleen zijn ambt behield, maar ook bij zijn overlijden de Geestelijkheid van zijn Kerspel verzocht, om zich nooit aan den Bisschop van *Rome* te onderwerpen (†).

Voor

(*) VITAL. *Ep. ad Paullum archiopisc. Cretens. ap.* LABB. *T.* VI. *Concil. p.* 445-448.

(†) AGNELLUS *Ravennas in Vitt. Episcc. Ravenn. ap. Murator. T.* III. *SS. rer. Ital.* HIER. RUBENS *in Hist. Ravenn. L.* IV. *ap.* PAG. *T.* I. *Breviar. p.* 236.

Digitized by Google

Voor dezen heeft men ook geloofd, dat VITALIANUS het gebruik der *Latijnſche* taal, bij den openbaren Godsdienst, in het jaar 666, door een bijzonder bevel, zou geboden hebben, doch dit berigt is reeds lang voor onwaarſchijnelijk erkend.

ADEODATUS, die in het jaar 672 opvolgde, en DONUS, in het jaar 677, die ook nog geen volle anderhalf jaren Bisſchop was, zijn door geene bijzonderheden merkwaardig, dan alleen dat RENOVATUS, Aartsbisſchop van *Ravenna*, die eerst zijne onäfhankelijkheid, (*autocephalia* noemt het ANASTASIUS,) beweerd had, onder DONUS de hoogheid van den *Roomſchen* Stoel erkende (*). Ook deed de Keizer KONSTANTYN *de Gebaarde*, voorſlagen tot herſtelling der Kerkelijke eenheid, tuſſchen de *Patriärchen* van *Oud-* en *Nieuw-Rome*, welke door de *Monothelitiſche* twisten een' geruimen tijd afgebroken was geweest.

ADEODATUS, DONUS en AGATHO.

AGATHO zat op den *Roomſchen* Stoel van het jaar 678 vierdehalf jaren; onder hem kwam deze vereeniging in der daad tot ſtand, maar hij moest daar bij een' zijner voorzaten opöfferen. Ingevolge het bevel van den Keizer, zond hij in het jaar 680 eenige Bisſchoppen en andere Geestelijken, op de *algemeene* Kerkvergadering te *Konſtantinopolen*, alwaar dezen, in zijn' naam, deel namen in de veroordeeling van de *Monothelitery*, en derzelver ſtichters en verdedigers, onder welken de *Roomſche* Bis-

(*) *Denuo ſe priſtinæ ſedi Apoſtolicæ ſubjugavit*; zegt ANASTASIUS *l. c. pag.* 274.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdft. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Bisschop HONORIUS met name begrepen was; welke veröordeeling zij met hunne onderteekening bekrachtigden (*). Deze inschikkelijkheid van AGATHO werd eenigermate daar door vergolden, dat de Keizer, op zijn verzoek, behoudens het regt van bevestiging, hetwelk hem bij de verkiezing van eenen *Roomschen* Bisschop toekwam, het geld kwijtschold, hetwelk bij die gelegenheid betaald werd (†). Aan een' anderen kant liet echter AGATHO zijn gezag meer gelden. WILFRIED, Bisschop van *York*, was, op begeerte van EGFRIED, Koning van *Northumberland*, door THEODORUS, Aartsbisschop van *Canterbury*, dien de Koning door geld daar toe bewogen zal hebben, afgezet. Daar hij als een ijveraar voor den *Roomschen* Kerkedienst bekend was, beriep hij zich, de eerste onder de *Angelsakfische* Geestelijkheid, op den Stoel van *Rome*, gelijk hij dan ook door AGATHO, op eene Kerkvergadering in het jaar 679 of 680 te *Rome* gehouden, vrijgesproken, en schoon de Koning hem in de gevangenis had laten werpen, eindelijk in zijn Bisdom hersteld werd (§).

LEO II. LEO II, die in het jaar 682 verkozen werd, was, vol-

(*) *Concil. Occum.* VI. *Act.* XVIII. *in* HARD. *Act. Concil. Tom.* III. *pag.* 1397, 1491, 1421, 1424. ANASTAS. *in Agath. pag.* 275.

(†) ANASTAS. *l. c. pag.* 276.

(§) *Concil. Rom. a.* 679. *ap.* HARD. *Tom.* III. *pag.* 1041. BEDA *Hist. Eccles. Gent. Angl. Libr.* IV. *Cap.* 12. V. 20.

Digitized by Google

volgens ANASTASIUS (*), ongemeen welsprekend, in de Heilige Schrift, als ook in de *Griekſche* en *Latijnſche* taal welgeöefend, een uitmuntend zanger, en geſchikt ſpreker, (*Lingua Scholasticus*,) en over het geheel een deugdzaam, nuttig, en weldadig Leeraar. Hij nam in eenen Brief aan Keizer KONSTANTYN (†), *de zesde algemeene Kerkvergadering* plegtig aan, en vervloekte dus, onder vele andere Ketters, ook zijnen voorzaat HONORIUS, omdat hij zijne Apostoliſche Gemeente niet door de Apostoliſche leer gezuiverd; maar veel meer door een ſchandelijk verzuim, haar onbevlekt geloof had laten befmetten. (*qui negligendo confovit hæreſin, et regulam traditionis maculari conſenſit.*) Ook zond hij de Handelingen der Kerkvergadering, ten deele, weder met veröordeeling van HONORIUS, en aanprijzende Brieven, aan de Biſchoppen van *Spanje*, aan zekeren Graaf aldaar, en zelfs aan den Koning ERWIG (§). Daartegen onderwierp de Keizer de Kerk van *Ravenna* aan hem; zoodat elke nieuwverkozen Biſchop derzelve, in het vervolg, ouder gewoonte, te *Rome* zou ingewijd worden. Bij deze gelegenheid vernieuwde LEO de wet van GREGORIUS *den Grooten*, dat 'er voor den Aartsbiſchoppelijken Mantel niets betaald zou worden; maar te gelijk verbood hij het vieren der gedachtenis van den Aartsbiſchop MAURUS, die zijne on-

(*) *l. c. pag.* 289.

(†) *Ap.* HARD. *Tom.* III. *pag.* 1470.

(§) LEON. II. *Ep.* II, III, IV, V. *l. c. p.* 1729.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

onafhankelijkheid van *Rome* zoo driftig beweerd had (*).

BENEDICTUS II.

BENEDICTUS II. was reeds in het jaar 683 tot opvolger van LEO verkoren, maar het duurde bijna een jaar, eer hij ingewijd kon worden, omdat de Keizerlijke bevestiging niet eer was aangekomen. Waarſchijnelijk was dit wel eene aanleiding, dat de Keizer KONSTANTYN bevel gaf, dat men eenen verkozenen Bisſchop, zonder bevestiging van het Hof af te wachten, terſtond zou inwijden (†), zonder dat daar uit volgt, dat 's Keizers goedkeuring onnoodig verklaard werd; ook is deze bevestiging terſtond door de volgende Keizers weder als noodzakelijk op nieuw gevorderd en herſteld. Maar KONSTANTYN was zulk een vriend van BENEDICTUS, dat hij hem de afgeſnedene haren van zijne beide Zonen toezond, opdat hij hen dus als zijne Zonen zou aannemen (§), juist als eenigen tijd daar na KAREL MARTEL aan den *Langobardiſchen* Koning LUITPRAND het haar van zijnen Zoon PIPYN met hetzelfde oogmerk toezond (**).

JOANNES V.

Van den volgenden Bisſchop van *Rome*, JOANNES V, die BENEDICTUS II in het jaar 685 opvolgde, maar reeds in het volgende jaar 686 overleed, lezen wij niets bijzonders, dan dat hij zijn regt handhaafde tegen den Aartsbisſchop van *Caralis*,

(*) ANASTAS. *in Leone* II. *pag.* 289.

(†) ANASTAS. *pag.* 293.

(§) ANASTAS. *l. c.*

(**) PAULL. *Diacon. de Gest. Langob. L.* VI. *C.* 53.

Digitized by Google

Iis, (thans *Cagliari*,) in *Sardinië*, die zonder zijn verlof eenen Biſchop op dat eiland ingewijd had, waaröm hij in eene Kerkvergadering dezen Biſchop onmiddelijk onder het gezag van den Roomſchen Biſchop bragt (*).

Zijn opvolger CONON leefde niet langer dan tot het jaar 687. De Geeſtelijkheid met de overheid en andere aanzienelijke lieden hadden, bij de nieuwe verkiezing, een verſchil gehad met de Krijgsbevelhebbers, die ook tot dezelve hunne toeſtemming moesten geven; eindelijk verëenigden zich de beide partijën op CONON, eenen ouden en eerwaardigen Priester. CONON vermaakte, bij zijn overlijden, een aanzienlijk geſchenk, (*benedictio in auro, roga*,) aan de Geeſtelijkheid, Kloosters, en Gasthuizen te *Rome*. Een Aartsdiaken, PASCHALIS, wien de uitdeeling van hetzelve was aanbevolen, bood het aan den *Exarch* JOANNES aan, indien hij hem aan het Bisdom wilde helpen; maar als 'er verſchil ontſtond over de verkiezing, werd de Ouderling SERGIUS, onverwachts, door de aanzienelijkſte lieden en het volk op den Zetel geplaatst. De *Exarch*, dit niet kunnende beletten, noodzaakte echter SERGIUS, om hem de 100 ponden gouds te betalen, welke PASCHALIS hem beloofd had; waar voor SERGIUS, ten einde de zaak hatelijk te maken, de kostbare lampen, welke voor het Graf van PETRUS hingen, ten onderpand gaf (†).

CONON.

Ten

(*) ANAST. *l. c. pag.* 296.

(†) ANAST. *in Con. p.* 298. *in Sergio p.* 302.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

SERGIUS.

Ten tijde van SERGIUS nam de goede verſtandhouding tuſſchen de *Roomſche* Biſſchoppen en Griekſche Keizeren weder een einde. JUSTINIAAN II, (met den bijnaam, *de afgeſneden neus*,) liet, in het jaar 691, de *Trullaanſche* Kerkvergadering te *Konſtantinopolen* bijëenkomen, als een aanhangſel van de vijfde en zesde algemeene Kerkvergaderingen. In dezelve werden onder 102 Kerkregelen, (*Canones*,) ſommigen vaſtgeſteld, welke aan de Roomſche Kerk en derzelver Biſſchoppen, niet aangenaam waren. In een' van dezelven, den XIIden, werd den Ouderlingen en lagere Geeſtelijken toegeſtaan, in hun huwelijk, ook gedurende hun ambt, te blijven voortleven; in den IIden werd bepaald, dat niet meer dan 85 *Apoſtoliſche Kerkregelen* als echt zouden aangenomen worden. In den XXXVIſten worden de berüchte Kerkregels van *Chalcedon*, en tevens een oudere van de eerſte Kerkvergadering van *Konſtantinopolen* herhaald, volgens welken de *Patriärchen* van *Oud-* en *Nieuw-Rome gelijke voorregten* genieten; en de laatſte ook de *tweede* plaats bekleeden zou. De XXVſte vernieuwt den Apoſtoliſchen *Canon*, uit kracht van welken ieder Geeſtelijke, die op den Zondag of op den Sabbath, (enkel die in de Heilige week uitgezonderd,) vaſten zou, afgezet; maar een Leek, die dit doet, uit de Kerkgemeenſchap geſloten moet worden: en dit, voegt de vergadering 'er bij, behoort ook in de *Roomſche* Kerk onveränderlijk te gelden, in welke men, tot hier toe, ſtrijdig met de Kerkelijke wetten, op den Sabbath gevast had. Dezelfde ſtraffen wer-

werden in den 67ſten *Canon* gedreigd aan de genen, die, uit lekkerheid, *het bloed van eenig beest*, als ſpijs toebereid, gebruiken zou, omdat dit in de Heilige Schrift verboden was. Eindelijk verbiedt de Kerkvergadering, om CHRISTUS, *onzen God, in de gedaante van een Lam, af te beelden*, nademaal het voegzamer was, in plaats van dit ſchaduwbeeld, hem, als een volkomen mensch, voor te ſtellen, en door deze beſchouwing Godzalige aandoeningen te verwekken (*).

SERGIUS had op deze vergadering geene Afgevaardigden gezonden, evenwel had hij zijnen Zaakgelastigden of Gevolmagtigden, (*Apocriſiarius*, *Responſalis*,) aan het Keizerlijke Hof. Men liet ook ter onderteekening der beſluiten, terſtond achter de onderteekening des Keizers, en voor de overige *Patriärchen*, eene ledige plaats open voor den *Patriärch* van *Rome*; gelijk hem de Keizer ook een affchrift dezer beſluiten ter onderteekening toezond. Maar SERGIUS duldde zelfs niet, dat zij openlijk voorgelezen werden, en verklaarde, liever te willen ſterven, dan de daar in voorkomende nieuwigheden te onderteekenen (†). De Keizer, verbitterd door dezen tegenſtand, zond den Overſten van zijne Lijfwacht, (*Protoſpatarius*,) ZACHARIAS, om SERGIUS naar *Konſtantinopolen* te voeren. Maar de ſoldaten verwekten een oproer, en jaagden ZACHARIAS, met gevaar zijns levens, weg. Doordien de Keizer, juist

(*) *Concil. Quinisext. ap.* HARD. *T.* III.

(†) ANAST. *in Serg. pag.* 307.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdft. na C. G. Jaar 622. tot 814.

juist ten dezen tijde, in het jaar 695, werd afgezet, bleef dit oproer ongeſtraft, en de *Roomſche* Kerk heeft de bovengemelde beſluiten nooit aangenomen (*). Voorts bevorderde SERGIUS met ijver de bekeering der *Friezen*, door WILLIBRORD, ook werd in het jaar 688 de *Weſtſakſiſche* Koning CEADWALLA door hem gedoopt (†).

JOANNES VI.

Het oproer onder de ſoldaten, ten voordeele van SERGIUS, was een flecht voorbeeld, hetwelk van meer dergelijken gevolgd werd, hoewel het tevens een nieuwe ſtap was, tot vermeerdering van het gezag der *Roomſche* Biſſchoppen. Als onder zijnen opvolger JOANNES VI, die in het jaar 701 naauwelijks derdehalve maand het Bisdom beſtuurde, de nieuwe *Exarch* te *Rome* kwam, verwekten de ſoldaten weder tegen denzelven een oproer, zoodat hij ter naauwernood door den Biſſchop gered werd. Behalven in ſoortgelijke oproeren, vertoonden zich de zwakheid der Keizerlijke regering in *Italië* in den ſlaauwen tegenſtand, welke aan de *Langobarden* gedaan werd. GISULF, derzelver Hertog te *Beneventum*, plunderde en verwoestte *Kampanië*, en naderde zelfs *Rome*, wanneer JOANNES deze gelegenheid waarnam, om zich weldadig te betoonen, door den Hertog te bewegen, om terug te trekken, en alle de gevangenen vrij te koopen (§).

JOANNES VII.

Aan zijnen opvolger JOANNES VII, zond de Keizer

(*) ANASTAS. *l. c. pag.* 307-310.

(†) BEDA *Hist. Eccles. Gent. Anglor. L.* V. *C.* 7.

(§) ANAST. *l. c. pag.* 315, 316.

zer JUSTINIAAN II, die om dezen tijd weder op den troon herſteld was, de beſluiten der *Trullaanſche* Kerkvergadering, om die in eene te houden Kerkvergadering goed te keuren of te veränderen; maar de Bisſchop was te *ſchroomvallig*, om één van beiden te doen (*). Gewigtiger is het geen, ten aanzien van dezen Bisſchop, door PAULUS *den Diaken* (†), en ANASTASIUS (§), welke Schrijvers echter malkander hier hebben nageſchreven, verhaald wordt, te weten, dat ARIBERT, Koning der *Langobarden*, een Gewest in *Opper-Italië*, *Alpes Cottiæ* geheeten, dus genoemd naar eenen Koning, ten tijde van AUGUSTUS, en het hedendaagſche *Piemont*, het *Genueeſche*, en een deel van het *Milaneeſche* bevattende, aan de Roomſche Kerk geſchonken, of wel *herſteld* hebbe. Doch, daar men in ouder tijden noch in het vervolg niet de geringſte ſpoor van zoodanige bezitting der *Roomſche* Bisſchoppen vindt, en de zaak zelve zeer onwaarſchijnelijk is, mag men met later Schrijvers denken, dat de woorden *Patrimonium Alpium Cottiarum* niet meer zullen betekenen, dan zekere landerijën en goederen, welke aan de *Roomſche* Bisſchoppen in die *Italiäanſche* Gewesten geſchonken waren, hoedanigen zij ook elders en bijzonder in *Sicilië* bezaten.

SISINNIUS, die in het jaar 708 niet langer dan twintig dagen Bisſchop was, zorgde echter in dien kor- SISINNIUS.

(*) ANASTAS. *in Joh.* VII. *pag.* 320.

(†) *De Gest. Langob. Libr.* VI. *Cap.* 28

(§) *l. c. pag.* 319.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

korten tijd voor de herſtelling der muren van *Rome* (*), niet omdat hij het gebied over deze Hoofdſtad had, maar enkel om zich geliefd en verëerd te maken, hetwelk hem en zijne opvolgers in zoo verre gelukte, dat de *Romeinen* zich dra gewenden, om hunnen Biſchop meer te verëeren, dan hunnen Oppervorſt, den Keizer. Ook was de tegenwoordige Keizer JUSTINIAAN II, een der verächtelijkſte en nietswaardigſte Vorsten. Eens van den troon verſtoten, van neus en tong verminkt, was hij, na zijne herſtelling, een woeste wreedäard, die eenigen tijd daar na ook weder van den troon geſtoten en van het leven beroofd is.

KONSTANTINUS.

Men kan uit deze omſtandigheden gevoegelijk reden geven van de buitengewone eer, welke hij aan KONSTANTINUS, den opvolger van SISINNIUS bewees. Hij ontbood dezen, in het jaar 710, bij zich, waarſchijnelijk, om hem voor zich te winnen, en een einde te maken van het verſchil over de *Trullaanſche* Kerkvergadering. Te *Konſtantinopolen* werd de Biſchop, door 's Keizers Zoon TIBERIUS, met alle de Grooten, en door den *Patriärch*, met zijne Geestelijkheid, te gemoet gegaan, en ingehaald; vervolgens verzocht JUSTINIANUS hem te *Niceä* te komen, waar hij zich bevond. Hier viel JUSTINIANUS, met de kroon op het hoofd, (*cum regno in capite*,) voor hem neder, en kuste hem de voeten; den volgenden dag ontving de Keizer het Avondmaal van hem, beval zich aan zijne voorbede bij

(*) ANASTAS. *pag.* 321.

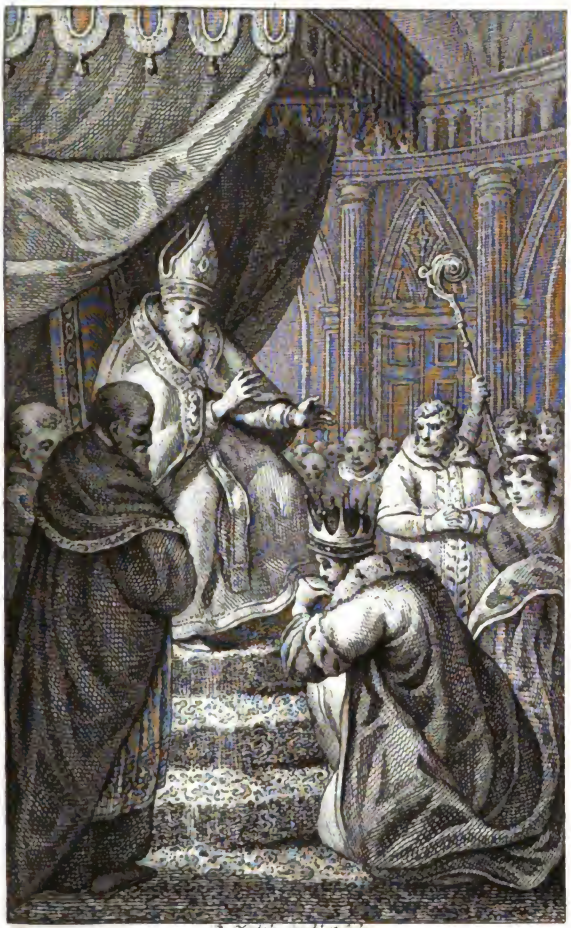

Hier viel JUSTINIANUS, met de kroon op het hoofd, voor hem neder en kuste hem de voeten: —

XII. D. Bladz. 50.

Digitized by Google

bij God aan, voor zijne zonden; ook bevestigde hij alle de voorregten der *Roomsche* Kerk, en liet hem vervolgens terug reizen (*). Men weet, dat de Keizers te voren de voetkus ontvingen, evenwel behoeven wij ons ook over de laagheid van JUSTINIANUS niet te verwonderen, maar dat de Bisschop van *Rome* zich zulke vernedering van zijnen Vorst liet welgevallen, is eene van die nieuwigheden, door welke deze Bisschoppen over het algemeen in deze VIIIste eeuw hunnen voorzaten meer en meer ongelijk zijn geworden. — Waarschijnelijk heeft de Kerkvoogd van *Rome*, bij deze gelegenheid, de *Trullaansche* Kerkvergadering aangenomen, ten minsten zoo ver zij niet strijdig was, met de gebruiken van zijne Kerk. Door denzelfden Keizer JUSTINIANUS II, werd ook de Aartsbisschop van *Ravenna* aan den Bisschop van *Rome* onderworpen, hetwelk echter niet zonder opschudding schijnt geschied te zijn, waaröm de Aartsbisschop FELIX van het gezigt beberoofd, en naar *Pontus* in ballingschap gevoerd werd (†).

FILIPPICUS BARDANES, die in het jaar 711 JUSTINIANUS II van den troon en leven beroofde, verklaarde zich terstond ten voordeele der *Monotheliten*, wier leere hij ook te *Rome* poogde te doen aannemen; maar de Bisschop KONSTANTINUS liet veeleer, met goedvinden der *Romeinen*, eene schilderij van de VI algemeene Kerkvergaderingen in de

(*) ANAST. *in Constantino.*

(†) ANAST. *in Constantino.*

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622 tot 814.

de St. Pieterskerk plaatsen; ook werd de naam des Keizers bij den Godsdienst niet genoemd, zijne beeldtenis niet in de Kerk gebragt, dat is, de Keizer werd, het geen tot hier toe zonder voorbeeld was, stilzwijgend in den ban gedaan; ook wilden de *Romeinen* hunnen nieuwen Hertog of Landvoogd PETRUS, hun door den *Exarch* gezonden, niet aannemen, omdat hij een *Monotheliet* was, waar bij verscheidenen gewond en gedood werden, tot dat de Paus door zijne Geestelijken tusschen beiden kwam. Ook werd de geblindde Aartsbisschop van *Ravenna* hersteld, nadat hij berouw beleden had van zijnen tegenstand (*). Maar in het jaar 713 gebeurde 'er eene geheele omwenteling. FILIPPICUS werd vermoord, en ANASTASIUS, die hem opvolgde, was regtzinnig. Dus nam KONSTANTINUS deszelfs Geloofsbelijdenis gewillig aan, en zond terstond zijnen Zaaksgelastigden naar *Konstantinopolen*. Ook werd thans PETRUS Hertog of Bevelhebber te *Rome*, terwijl hij beloofde, niemand lastig te zullen wezen.

GREGORIUS II. Onder hem begint Rome zich aan het gebied der Griekschen Keizeren te

De volgende *Roomsche* Bisschop GREGORIUS II. is, in vele opzigten, merkwaardig, maar inzonderheid door zijnen twist met LEO den *Isauriër*, over den Beeldendienst, en de gevolgen van dezen twist. — GREGORIUS II wordt door ANASTASIUS een godzalig, in de Schrift geleerd, welbespraakt, en verstandig man genoemd. Alhoewel de Keizer ANAS-

(*) ANASTAS. en PAULL. *Diacon. de Gest. Langob. Libr.* VI. *Cap.* 34.

ANASTASIUS reeds in het jaar 716 afgezet werd, wordende door THEODOSIUS opgevolgd, bragt dit echter geen hinder toe aan de herſtelde vereeniging der Kerken van *Rome* en *Konſtantinopolen*. — Ook zorgde GREGORIUS van eerſten af voor de herſtelling der muren van *Rome* en der goederen van zijne Kerk, daar hij het ſtadje *Cumæ*, door den *Langobardiſchen* Hertog van *Benevento* haar ontnomen, onttrekken. met den bijſtand van den *Griekſchen* Hertog van *Napels*, weder aan zich bragt. Ook wist hij LUITPRAND, Koning der *Langobarden*, die hare bezittingen in de *Cottiſche Alpen* wilde intrekken, tot gunſtiger gedachten te bewegen (*). Door middel van WINFRID, of BONIFACIUS, den zoogenoemden Apostel der *Duitſchers*, onderwierp hij zich de *Oostfrankisch-Duitſche* Gemeenten. De Bedevaarten der *Angelſakſen* naar *Rome* werden ook van tijd tot tijd menigvuldiger, en bij eene zulke gelegenheid leide omtrent het jaar 721 een Koning van dit volk den grond tot eene nadere verbindtenis met de Kerk van *Rome*, welke naderhand aanleiding gegeven heeft tot de ſchatting, bekend onder den naam van *St. Pieters-penning* (†). Eenige jaren vroeger was THEODO, Hertog van *Beyeren*, insgelijks te *Rome* gekomen, om het Graf van PETRUS te bezoeken. Zelfs werd *Rome* meer en meer vermaard door heilige en wonderdoende geſchenken.

(*) ANASTAS. *in Gregor.* II. PAULL. *Diac. l. c. Libr.* VI. *Cap.* 36.

(†) Zie *Deel* XI. *Bladz.* 214.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ken. Aan EUDO, Hertog van *Aquitanië*, werden in het jaar 725 de ſponſen als een geſchenk gezonden, met welke men de tafel van GREGORIUS afveegde. In het volgende jaar ſchreef hij aan den *Roomſchen* Biſchop, dat in eenen veldſlag tegen de *Saracenen* van dezelven 375,000, doch van zijne *Franken* ſlechts 1,500 gebleven waren; te weten, hij had de gezegde ſponſen in kleine ſtukjes geſneden onder zijne ſoldaten laten uitdeelen, en van allen, die daar van iet gekregen hadden, was niemand gedood of gewond geworden (*).

Ondertuſſchen was LEO *de Iſauriër* in het jaar 716 op den Keizerlijken troon gekomen. Deze gaf tien jaren daar na het berucht bevel, dat, in zijn geheele Rijk, geene Beelden van CHRISTUS, Engelen, Apoſtelen, Heiligen, en Martelaren geduld of godsdienſtig verëerd zouden worden. Hij gebood ook GREGORIUS hier aan, op verbeurte van zijn ambt, te gehoorzamen (†). GREGORIUS weigerde dit niet alleen, maar verklaarde ook deze onderneming voor Ketterij, en waarſchuwde ieder een, daar aan geen gehoor te geven. Zoo wij ANASTASIUS gelooven zouden, had de Keizer reeds vroeger en nu wederom, meermalen gepoogd, den *Roomſchen* Biſchop te laten vermoorden. Doch, dewijl dit verhaal van niemand der *Griekſche* Geſchiedſchrijvers onderſteund wordt, en GREGORIUS zelf in zijne Brieven aan den Keizer 'er geen woord van gewaagt, ſchijnt dit mis-

– ſchien

(*) ANAST. PAULL. *Diacon. l. c. L.* VI. *C.* 46.

(†) THEOF. *Chron. p.* 336. ANAST. *in Gregor.* II.

ſchien enkel een uitſtrooiſel geweest te zijn, om de inwoners van *Rome* tot verdediging van hunnen Bisſchop tegen het Keizerlijk Hof in het harnas te jagen. Misſchien had de Keizer bevel gegeven, om den ongehoorzamen Bisſchop gevangen te nemen, en het niet gelukken van de pogingen daar toe kunnen het gerucht begunſtigd hebben, dat men iet ergers tegen hem voornemens geweest zij.

Hoe het zij, het gedrag van GREGORIUS jegens den Keizer was van zijne zijde berispelijk genoeg: Daar hij den Keizer overäl als eenen Ketter ten toon ſtelde, en hem ten aanzien van zijn Plakaat tegen de Beelden volſtrekt niet gehoorzaamd wilde hebben, ontſtonden daar door, in een groot gedeelte van *Italië*, verſcheidene oproeren. Zoo wij het verhaal der Griekſche Schrijveren THEOFANES, GLYKAS, ZONARAS, en CEDRENUS volgen wilden, zou GREGORIUS *Rome* en geheel *Italië*, ten dezen tijde, aan de opperheerſchappij des Keizers onttrokken; en ook verboden hebben, den Keizer voortaan ſchattingen te betalen. ZONARAS (*) meldt zelfs, dat hij den Keizer, met alle *Grieken*, die met hem gevoelden, op eene *Synode*, in den ban gedaan hebbe. Maar ANASTASIUS, ſchoon in een werk, hetwelk enkel eene vertaling en uittrekſel uit de verhalen der *Grieken* is (†), hetzelfde ſchrijvende, ſtelt deze gebeurenisſen echter, in zijne *Levensbeſchrijvingen der Roomſche Bisſchoppen*, in een geheel an-

(*) *Annal. Libr.* XV. *Cap.* 4.

(†) *Hist. Eccles. pag.* 134. *Paris. fol.*

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdft. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ander licht voor. De vrome man, zoo ſchrijft hij van GREGORIUS II, *rustte* zich tegen den Keizer, wegens deszelfs voor het geloof beledigend bevel, *als tegen eenen vijand*, en *waarſchuwde* alle Christenen ſchriftelijk *voor deze goddeloosheid*. Hier door werden de volken van *Italië* bewogen, om zich tegen het bevelſchrift des Keizers te verzetten; geheel *Italië* nam in overweging, de boosheid des Keizers vernomen hebbende, om eenen *nieuwen Keizer te verkiezen*, en dien naar *Konſtantinopolen* te geleiden. Maar GREGORIUS *ſtuitte* dit ontwerp, dewijl hij op de verbetering van den Keizer hoopte. — Nog zegt ANASTASIUS: GREGORIUS zocht tegen de Keizerlijke partij eene hoogere hulp, door rijkelijke aalmoezen, gebeden, vasten, en litaniën, te verkrijgen; hij dankte het volk voor deszelfs goeden wil, en bad het, om in de deugd als in het geloof ſtandvastig te blijven; maar vermaande het tevens, *om van de liefde en trouw jegens het Romeinſche Rijk niet af te wijken*. Een Brief van GREGORIUS zelven aan URSUS, Hertog van *Venetiën* (*), ſchijnt ook dit verhaal van ANASTASIUS te bevestigen; dewijl hij in denzelven den gemelden Hertog opwekt, om *Ravenna*, hetwelk de *Langobarden* vermeesterd hadden, weder onder de gehoorzaamheid van den grooten Keizer LEO en deszelfs Zoon KONSTANTYN te brengen, die hij *zijne Heeren en Zonen* noemt; opdat wij, ſchrijft hij, vol ijver en liefde jegens ons heilig geloof, in onze gewo-

(*) In BARON. *Annal. a.* 726. *n.* 27.

wone betrekking, en in den dienst der Keizeren vast volharden kunnen.

Ondertusſchen kan men deze ſchijnbare tegenſtrijdigheid zeer wel verëffenen; GREGORIUS heeft wel zelf geen oproer geſticht noch willen ſtichten tegen zijnen Oppervorst, hij matigde zich nog het regt niet aan, om Vorsten af of aan te ſtellen, maar zijn gedrag jegens den Keizer kon, onder de toenmalige omſtandigheden van zaken, bij het reeds lang ſmeulend ongenoegen der *Italiänen*, en de zwakheid van het Keizerrijk, uit welke de *Langobarden* alle mogelijk voordeel zochten te trekken, niet wel andere gevolgen hebben, dan dat ten laatſten *Rome* en *Italië* voor de *Griekſche* Keizeren verloren ging, welke gevolgen de *Griekſche* Schrijvers van later tijd dan aan dezen Biſchop zullen hebben toegeſchreven.

Hoe onberaden en buitenſporig zijn gedrag jegens den Keizer was, kan men voorts opmaken uit twee van zijne Brieven aan denzelven geſchreven, in het jaar 730 (*). In den eerſten derzelven ſchrijft hij: dewijl de Keizer *lomp* en *ongeſchikt* was, moest hij hem ook *lompe* en *ongeſchikte* dingen ſchrijven, doch die evenwel in der daad Goddelijke kracht en waarheid behelsden. — *Zelfs de kleine kinderen*, ſchrijft hij, *beſpotten u.* „ Ga eens in hunne ſcho-„ len, en zeg hun: ik ben de beſtormer en vijand „ der Beelden; en zij zullen u terſtond hunne „ ſchrijf-

(*) *In Act. Concil. Oecum.* VII. *ſeu Nicæni* II. *ap.* HARD. *Tom.* IV. *pag.* 1. *ſqq.*

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

„ ſchrijftafels naar het hoofd werpen; dus zult gij „ van dwazen leeren, wat gij van verſtandigen niet „ hebt kunnen leeren." Wij hebben u, laat hij 'er op volgen, uit kracht van de ons door den Prins der Apostelen opgedragene magt en gezag eene ſtraffe willen opleggen; maar dewijl gij zelf den vloek op u gehaald hebt, moogt gij dien met uwe raadgevers behouden! Hij ſtelt hem voor, dat de leere der Kerk niet tot de Vorsten maar tot de Hoogepriesters, (of *Bisſchoppen*,) behoore, en veilig moet worden voorgedragen. Daaröm waren dezen over de Kerk geſteld, en *behoorden zich van wereldlijke zaken en belangen te onthouden, zoo als de Vorsten zich van Kerkelijke zaken onthouden moesten* enz. Over dit laatſte ſpreekt hij nader in den tweeden dezer Brieven, in welken hij eindelijk zegt: „ Gij drukt ons gewelddadig met gewapende en vleeſchelijke magt. *Wij*, die ongewapend en naakt zijn, en geene aardſche krijgsheren hebben, *roepen* CHRISTUS, den opperſten bevelhebber van het heer aller ſchepſelen, *aan, dat hij den Duivel over u wille zenden*, zoo als de Apostel zegt: *denzulken aan den Satan over te geven, tot verderf des vleeſches, opdat de geest behouden moge worden.*

Ondertusſchen bragt GREGORIUS zichzelven, en de *Romeinen*, door dit gedrag, van eenen anderen kant, in geene geringe verlegenheid. Noch hij, noch zij, wilden zich geheel aan het Rijk onttrekken, maar alleen den Keizer in zoo verre gehoorzamen, als zij goedvonden; maar hier door gaven zij den *Langobarden*, welke zij haatten, niet alleen om

om derzelver verkleefdheid aan de *Arianerij*, maar ook om hunne gedurige invallen in het Keizerlijk Gebied, waar bij zij tot aan de voorſteden van *Rome* kwamen ſtroopen, ſchoon ſpel, te meer, daar derzelver omſtandigheden, onder den tegenwoordigen Koning LUITPRAND, zeer bloeijende waren. Deze nam *Ravenna* weg, met de onderhoorige landſtreek. Maar als de Keizerlijke Bevelhebbers GREGORIUS wilden gevangen nemen, vertoonden zich de *Langobardiſche* Hertogen, om hem te beveiligen, tot op de grenzen van het Hertogdom van *Rome*. Daartegen onderwierp LUITPRAND zich verſcheidene ſteden in *Emilia*, als ook het Gewest *Pentapolis*, en het ſtedeken *Sutri*, in de nabuurſchap van *Rome*, hetwelk hij echter, op het bidden, en door geſchenken van GREGORIUS, aan de Apostelen PETRUS en PAULUS verëerde. Eindelijk verëenigde hij zich met den *Patricius* EUTYCHIUS; die *Rome* in bezit nemen en 's Keizers bevelen omtrent GREGORIUS ten uitvoer brengen zoude; hij zelf wilde de Hertogen van *Spoleto* en *Benevento*, die zich aan zijne heerſchappij onttrokken hadden, weder aan dezelve onderwerpen. Hier in naar zijn oogmerk geſlaagd zijnde, kwam hij met zijn leger in de nabuurſchap van *Rome*, misſchien met oogmerk, om zelfs deze hoofdſtad des Rijks te bemagtigen. Maar GREGORIUS tot hem uitgegaan zijnde, wist hem te bevredigen, zoodat hij beloofde, niemand eenig leed te zullen doen. Ja, LUITPRAND wierp zich voor den Biſchop ter aarde, trok zijne kostbare wapenrusting uit, en leide die, met zijne gouden kroon, en een zil-

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

zilveren kruis, voor het graf van den Apostel PETRUS neder. Vervolgens verrigtte hij zijn gebed, en verzocht den Bisſchop, dat hij zich met den bovengemelden *Patricius* vreedzaam verdragen wilde, gelijk ook gebeurde (*).

Thans begonnen de Bisſchoppen van *Rome* het oog te wenden naar de *Frankiſche* Vorsten, niet juist, om hunnen opſtand tegen den Keizer te ſtijven, als wel om beſcherming tegen de *Langobarden* te zoeken, die zij van de zwakke Keizers niet verwachten konden. Het aanzoek van GREGORIUS II. daar toe, vond echter geenen ingang, uit hoofde der goede verſtandhouding, welke, ten dezen tijde, tusſchen LUITPRAND en KAREL MARTEL, plaats had.

GREGORIUS III.

GREGORIUS III, in het jaar 731 door het volk te *Rome* onverwachts en tegen zijnen wil verkoren, volgde zijnen voorganger na in den ijver ter verdediging van de Beelden. Een en andermaal zond hij eenen Afgevaardigden met vermaningen aan den Keizer, om diens geſtrengheid tegen de Beelden te verzachten; als dit vergeefsch was, deed hij op eene Kerkvergadering te *Rome*, in het jaar 732, alle die genen in den Kerkenban, die zich tegen de vereering der Beelden van God, CHRISTUS, zijne Moeder, de Apostelen en Heiligen, zouden verzetten, onder welken de Keizer dus ook behoorde, zonder dat hij echter uitdrukkelijk genoemd wordt; ook plaatſte GREGORIUS kostbare beelden van CHRISTUS,

(*) ANASTASIUS.

TUS, de Maagd MARIA, en vele Heiligen in de Kerken van *Rome*. Daartegen liet LEO, in het jaar 732 of 733, eene talrijke vloot uitrusten, om den *Roomſchen* Bisſchop en de afvallige *Italiänen* tot gehoorzaamheid te dwingen; maar deze leed ſchipbreuk in de *Adriätiſche* Zee. Evenwel trok hij de inkomſten dezer Bisſchoppen, of het erfgoed, (πατριμονια,) der Apostelen PETRUS en PAULUS, in *Sicilië* en *Kalabrië* in (*).

Thans ſcheenen de *Romeinen* en hun Bisſchop geenen toevlugt overig te hebben, dan tot de *Langobarden*. Maar als zij zich in het jaar 739 de zaak der oproerige Hertogen van *Spoleto* en *Benevento* aantrokken, kwam het tot eenen oorlog, in welken de Koning LUITPRAND tot voor de poorten van *Rome* toe alles verwoestte (†).

In deze kommerlijke omſtandigheden zond GREGORIUS in het jaar 741 Afgevaardigden aan KAREL MARTEL, den Vorst der *Franken*, met Brieven, en de ſleutels tot het graf van PETRUS, en eenige ſtukken van deszelfs ketenen, en andere geſchenken, met bede, dat hij de *Romeinen* tegen de *Langobarden* wilde beſchermen, hem daar voor de waardigheid van *Patricius* beloovende; welke waardigheid niet alleen de verdediging, maar ook een zeker regtsgebied in *Rome* in zich bevatte (§). De

(*) THEOPHAN. *Chronograph. pag.* 343. CEDRENUS *Comp. Hist. pag.* 457.

(†) ANASTAS. PAULL. *Diac. de Gest. Langob. Libr.* VI. *Cap.* 55, 56, 57.

(§) FREDEG. *Scholast. Chron. Contin.* P. III. *C.* 110. *Epistt.*

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

De Afgevaardigden van GREGORIUS werden door KAREL zeer vriendelijk ontvangen, en twee Geestelijken door dien Vorst, als zijne Gezanten, met heerlijke geschenken naar *Rome* gezonden, maar hij overleed in het jaar 741, eer het voorstel van GREGORIUS eenige uitwerking kon hebben. Intusschen heeft men in later tijden getwist, hoe ver het voorstel van GREGORIUS gegaan zij, en of het zich tot eene heerschappij over *Rome* hebbe uitgestrekt, gelijk eene uitdrukking in des Bisschops Brief schijnt aan te duiden, dat hij hem de bovengewaagde *sleutels* zond *ad regnum*, (tot het Rijk,) maar men heeft opgemerkt, dat de ware lezing is *ad rogam* of *rogum*, hetwelk in het Latijn ten dezen tijde eene *bede* of *verzoek* beteekende. Ook blijkt het uit het gedrag zijner opvolgeren, dat zij zich nog onderworpen rekenden aan de Keizerlijke Oppermagt.

ZACHARIAS.

Van zijnen opvolger ZACHARIAS, verzekert PAGI (*) wel, dat zijne verkiezing niet, als te voren, door den *Exarch* van *Ravenna* bevestigd is geworden, maar voort daar voor geen bewijs aan; integendeel blijkt zijne afhankelijkheid van den *Griekschen* Keizer, met wiens regeringsjaren hij ook zijne Brieven dagteekent, duidelijk uit zijne verrigtingen. Trouwens, hij zorgde voor het Keizerlijk Gebied tegen de ondernemingen der

Epistt. Gregor. III. *ad Carol. Martel'. in* BARONII *Ann. ad a.* 739. *n.* 6. 740. *n.* 20.

(*) *Breviar. Gest. Pontiff. Rom' pag.* 291. gevolgd ook door BOWER in zijne *Historie der Pausen* en VENEMA *Hist. Eccl. Tom.* V. *pag.* 245. enz.

der *Langobarden*, wier Koning beloofde, de vier ſteden te voren aan het Hertogdom van *Rome* ontnomen, terug te zullen geven, indien de *Romeinen* hem hielpen tegen den oproerigen Hertog TRASAMUND van *Spoleto*; maar als hij zijn woord geen geſtand deed, bezocht ZACHARIAS zelf hem te *Narni*, en verwierf van hem niet alleen de teruggave dier ſteden, maar ook van vele goederen, die aan de *Roomſche* Kerk behoorden; en de Koning ſloot met den Hertog van *Rome* een beſtand voor XX jaren (*).

Ondertusſchen was LEO in het jaar 741 overleden, en door zijnen Zoon KONSTANTYN opgevolgd. Doch, terwijl deze met den oorlog tegen de *Arabieren* belemmerd was, liet zich zijn zwager ARTABAZUS tot Keizer uitroepen, die, om de gunst der Geestelijkheid en des volks te winnen, de Beelden weder in de Kerken invoerde (†), gelijk hij ook te *Rome* als Keizer erkend werd, zoo als blijkt uit de beſluiten eener Kerkvergadering, onder ZACHARIAS, in het jaar 743, die met het tweede jaar van ARTABAZUS, en tevens ten blijke der vriendſchap met de *Langobarden*, met het 32ſte jaar van LUITPRAND gereekend zijn.

Nog in hetzelfde jaar ſtiet KONSTANTYN zijnen mededinger geheel van den troon; hij vond eenen Afgevaardigden van den *Roomſchen* Biſchop te *Konſtantinopolen*, dien hij terug zond, tevens aan ZACHARIAS op zijn verzoek twee landgoederen vereeren-

(*) ANASTAS. *in Zacharia.*

(†) NICEFOR. *Breviar. Hist. pag.* 38.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

eerende, (*duæ Masſæ*, waarſchijnlijk voor *Manſæ*) (*). Ook onderteekende deze Biſſchop ſedert zijne Brieven weder met de regeeringsjaren van KONSTANTYN (†).

In het jaar 744 overleed *Rome's* geduchtſte naburr, de *Langobardiſche* Koning LUITPRAND, RACHIS, zijn opvolger, ſloot ſpoedig een beſtand voor XX jaren met de *Romeinen*, op voorſlag van ZACHARIAS. Hij belegerde echter kort daar na de ſtad *Perugia*, maar ZACHARIAS, zich in perſoon in zijn leger begevende, wist hem, door gebeden en geſchenken, zoo te belezen, dat hij de belegering opbrak, en zelfs in het jaar 749 zich met zijne Gemalin en Kinderen, door hem in de Pieterskerk, tot den Geestelijken Staat liet inwijden, en met hen het Monnikenleven omhelsde. AISTULF, die in zijne plaats aan de regering kwam, werd binnen kort een even zoo gevaarlijk vijand voor *Rome* en het Keizerlijk Gebied, als LUITPRAND geweest was.

ZACHARIAS keurt de verkiezing van PIPYN tot Koning vanFrankryk goed.

Maar de verbindtenis tusſchen den *Roomſchen* Biſſchop en de *Frankiſche* Vorsten werd thans hoe langer hoe naauwer toegehaald. De beide Zoons van KAREL MARTEL, KAROLOMAN en PIPYN, beſtuurden een' tijd lang te zamen het *Frankiſche* Rijk, als eerſte Staatsdienaars, en maakten onder anderen, met behulp van BONIFACIUS, den beroemden Aartsbiſſchop van *Mentz*, allerhande inrigtingen

(*) ANASTAS. *l. c.*

(†) *Ap.* HARD. *T.* III. *p.* 1888, 1907, 1909, 1913, 1918.

gen en ſchikkingen in de zaken en het beſtuur der Kerken in hunne landen, volgens het voorſchrift en den wil van den Roomſchen Biſchop. In het jaar 747 leide KAROLOMAN de regering neder, en liet zich te *Rome* door ZACHARIAS tot een' Geestelijken wijden, waar na hij, eenigen tijd, in het door hem geſtichte Klooster van den Heiligen SILVESTER, op den Berg *Soracte*, en naderhand in het vermaarde Klooster *Monte Caſſino*, geleefd heeft (*).

PIPYN, die nu het geheele *Frankiſche* Rijk in zijn gebied had, geloofde, dat het thans tijd was, het *Merovingiſche* Huis, hetwelk tot hier toe den naam van het Koningrijk bezat, ook daar van te ontzetten. In vertrouwen op zijn gezag bij de *Frankiſche* Rijksſtenden, en op het gewigt, hetwelk eene goedkeuring van den *Roomſchen* Biſchop hebben zou, zond hij BURKHART, Biſchop van *Wurtsburg*, en FULRADE, Abt van *St. Denys*, aan ZACHARIAS, ten einde hem de vraag voor te leggen: „ Of de tegenwoordige Koningen der *Fran-*
„ *ken*, die geene Koninklijke magt meer hadden,
„ nog langer Koningen konden zijn? dan of niet
„ veel meer die geen Koning behoorde te zijn, die
„ deze magt geheel in handen had?" ZACHARIAS zich voor het laatſte verklaard hebbende, werd CHILDERIK III, de laatſte *Merovingiſche* Naamkoning, afgezet, en PIPYN in deszelfs plaats ten troon verheven. Dit verhalen alle de *Frankiſche* Jaarboekſchrijvers, alleen in eenige bijomſtandigheden verſchil-

(*) EGINH. *Vit. Caroli M. C.* 2.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ſchillende, en ook niet in het jaar volkomen overeenſtemmende, noemende ſommigen het jaar 750, anderen 752. Evenwel is dit geene reden genoeg, om met dezen en genen lateren Schrijver geheel te ontkennen, dat ZACHARIAS zich met deze gebeurtenis gemoeid hebbe. Daartegen hebben de meeste later Schrijvers beweerd, dat CHILDERIK, op het gezag, en uit eigene magt, door ZACHARIAS afgezet, en het Rijk aan PIPYN geſchonken zal zijn. De Roomſche Paus GREGORIUS VII, in de XIde eeuw, ſchijnt tot deze gedachte den grond gelegd te hebben, die in een' zijner Brieven ronduit beweert: „ ZACHARIAS heeft den Koning der *Franken*, niet juist om zijne misſlagen, als wel, om„ dat hij onbekwaam was, tot het uitöefenen van „ zoo groote magt, van zijn Rijk ontzet, en PI„ PYN, Vader van den Keizer KAREL *den Grooten*, „ in deszelfs plaats benoemd; ook heeft hij alle „ *Franken* van den eed van getrouwheid ontſlagen, „ welken zij aan hem afgelegd hadden;" welke plaats ook in het Pauſelijk Wetboek gevonden wordt (*). Men heeft zich ook beroepen op de uitdrukkingen, die vele *Frankiſche* Schrijvers in deze zaak gebruiken, en die het *gezag* en *magt* van den Roomſchen Bisſchop bij deze gelegenheid geöefend ſchijnen aan te duiden: *Secundum Rom. Pontif. ſanctionem*; *per auctoritatem Apoſtolicam*; *ex auctoritate S. Petri Apoſtoli*; en in EGINHARDS leven van KAREL *den Grooten*: *juſſu Stephani Rom.*

(*) *Decret. P. II. Caus.* XV. *Quæſt.* VI. *C.* 3. *p.* 642.

Rom. Pontificis; als ook bij REGINO: *per auctoritatem Apostolicam jusſit Pipinum Regem creari. &c.* Maar daartegen gebruiken anderen veel zachter uitdrukkingen, die alleen eene raadgeving te kennen geven: *ex conſultu B. Zachariæ, Papæ urbis Romæ, per Conſilium legatorum et Zachariæ Pontificis* enz. Waar uit blijkt, dat de eerſte uitdrukkingen niet in den volſten nadruk moeten worden opgevat, te min, omdat de woorden *auctoritas*, *jusſio*, en zelfs *præceptum*, toen meermalen gebruikt werden, in den zin van toeſtemming, verlof, goedkeuring enz. En het geheele beloop der Geſchiedenis toont, dat de *Roomſche* Biſchop alleen als raadgever en goedkeurder zich gedragen heeft, zoodat de ſtrijd, over het regt van Koningen af en aan te ſtellen, met betrekking tot dezen Biſchop van *Rome*, hier geheel noodeloos is. Dat BONIFACIUS, en andere *Frankiſche* Geestelijken, zich in dit geval gemengd hebben, heeft ons de Geſchiedenis in het voorgaande Deel doen vermoeden, maar zij deeden zulks, als Geestelijke Rijksſtenden, van het *Frankiſche* Rijk. ZACHARIAS zelf overleed, in dezen tijd, in het jaar 752. Hij vertaalde de vermaarde wondergeſprekken van zijnen voorzaat GREGORIUS *den Grooten* in het *Grieksch*, zijnde hij zelf een geboren *Griek*, gelijk verſcheidenen van zijne voorzaten. Als eenige *Venetiäanſche* kooplieden eene menigte ſlaven van beide kunnen te *Rome* gekocht hadden, om die aan de *Arabieren* in *Afrika* te verkoopen, gaf hij hun hun koopgeld terug, en ſtelde alle deze ongelukkigen in vrijheid.

STEPHANUS II. STEPHANUS III.

Zijn opvolger STEPHANUS of STEVEN II, leefde niet meer dan drie dagen als Bisschop, en wordt daaröm door ANASTASIUS niet onder dezelven geteld, maar des te merkwaardiger is het vijfjarig bewind van STEVEN III, die na hem verkozen werd. AISTULF, Koning der *Langobarden*, viel ten dezen tijde het Keizerlijk gebied aan, en nam *Ravenna* weg. Terstond zond STEVEN Afgevaardigden met vele geschenken aan hem, die het ook zoo ver bragten, dat hij een bestand van 40 jaren sloot. Maar na vier maanden verbrak hij het bestand, en dreigde *Rome* zelve. Vergeefs deed STEVEN door Afgevaardigden hier voorstellen tegen; ook liepen de onderhandelingen van eenen Keizerlijken Gezant vruchteloos af. STEVEN verzocht toen den Keizer, om *Rome* en zijne *Italiäansche* landen met genoegzame magt te beschermen, maar als deze zulks verzuimde, hield STEVEN in dezen nood eenen plegtigen omgang, om de hulp van den Hemel af te bidden, doch was te gelijk bedacht, om zich de hulp van PIPYN te verwerven, die zich ook daar toe genegen toonde, en met STEVEN eene afspraak maakte, dat deze in persoon bij hem zou komen (*). Te gelijker tijd in het jaar 753 verzocht hij ook de *Frankische* Grooten, dat zij, uit liefde tot den Apostel PETRUS, hunnen beschermer, met hunnen Koning, gemeenschappelijk voor de regten van den Apostel en der Heilige Kerk strijden zouden; opdat

(*) ANASTAS. *in Stephano.* STEPHANI *Epist. ad Pipin. Cod. Carol.* X. *p.* 69. *ap. Cennium.*

Digitized by Google

dat hun hunne zonden vergeven, en van dezen ſleuteldrager des Hemelrijks, naar de hem van God geſchonkene magt, hier namaals eens de poort tot het eeuwig leven geöpend worde (*). Vooràf echter begaf zich STEVEN, met een aanzienlijk gevolg, naar den Koning AISTULF te *Pavia*, en drong bij hem, maar te vergeefs, aan, om de teruggave der ſtad *Ravenna*, en van het *Exarchaat*, ja hij verwierf, ter naauwer nood, vrijheid, om zijne reize te vervolgen.

PIPYN integendeel onthaalde hem met buitengemeene eerbewijzen. Hij kwam hem in het begin des jaars 754, met zijne Gemalin, zijne Zonen, en vele Grooten, te gemoet; wierp zich voor hem ter aarde, en verzelde den Biſſchop, die te paard bleef zitten, een eind wegs, als een ſtalknecht (†); maar de *Frankiſche* Jaarboeken weten niets van zoodanige vernedering des Konings. Volgens een derzelven (§), verôotmoedigde zich de *Roomſche* Biſſchop veel dieper voor den Koning, in zak en aſſche, hem, bij de barmhartigheid Gods, biddende, om hem tegen de *Langobarden* te beſchermen. Deze geheele reis van den Biſſchop, die op zichzelve niet noodig was, ſchijnt met PIPYN afgeſproken te zijn, opdat de Biſſchop dezen nieuwen Koning te meer aanzien en luiſter bij zijne onderdanen zou bezorgen, en ook

(*) STEPH. *Ep. ad Duces Franc.* XI. *ib. p.* 71.

(†) Zoo verhaalt ANASTASIUS *in Stephano* II.

(§) *Annal. Metens. ad a.* 753. *ap.* DUCHESNE *Tom.* III. *pag.* 276.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ook de *Frankiſche Grooten* gewilliger zou maken tot den *Italiäanſchen* krijg, dan zij anders zouden geweest zijn. Ook ſtemt het overig gedrag van STEVEN hier mede overëen, die PIPYN andermaal, als ook zijne beide Zonen KAREL en KAROLOMAN plegtig zalfde, tot Koningen der *Franken*, en tot *Patricii* der *Romeinen*. Voorts ontving hij de plegtigſte belofte van krachtdadige hulp en bijſtand; niettegenſtaande AISTULF den Broeder van PIPYN, KAROLOMAN, genoodzaakt had, zijn Klooster te verlaten, om zijnen Broeder van den oorlog met de *Langobarden* af te raden.

Inmiddels wenschte STEVEN, dat 'er tot zijne verdediging geen bloed mogt vergoten worden, waarom hij AISTULF ſchriftelijk verzocht, aan de Heilige Kerk en aan het *Gemeenebest* van *Rome*, al wat daar aan ontnomen was, weder te geven, ook zond PIPYN Afgevaardigden met ſoortgelijke voorſtellen; maar niettegenſtaande PIPYN hem daar voor geld aanbood, weigerde AISTULF volſtrekt het ontnomene aan den Heiligen PETRUS weder in te ruimen. Eindelijk noodzaakte PIPYN hem, in het jaar 754 of 755, met de wapenen, dat hij onder eede belooven moest, deze eiſchen te zullen voldoen.

Maar naauwelijks had PIPYN *Italië* verlaten, of AISTULF ſcheen zijne belofte geheel vergeten te hebben, waar over STEVEN zijne klagten bij PIPYN, dien hij zijnen *Geeſtelijken Gevader*, (*ſpiritalis compater*,) noemt, (waarſchijnlijk, omdat hij deszelfs Zonen ten doop geheven had,) en bij deszelfs

zelfs Zonen inbragt (*), en hen bij God, de H. Maagd MARIA, onze lieve vrouw, alle hemelſche krachten, en bij dien Apostel, die hen tot Koning gezalfd had, ſmeekte, hunne gift tot dadelijkheid te brengen; voornamelijk dewijl dit tot een losprijs van hunne zielen, (*pro mercede animæ vestræ,*) zou ſtrekken, en zij voor hunne gelofte *aan God en* PETRUS *ten jongſten dage rekenſchap zouden moeten geven.* — Onmiddelijk daar na ſchreef hij weder aan deze Vorsten (†), dezelfde klagten, met bijvoeging, dat AISTULF hem naar het leven geſtaan en *in de ſteden van den Heiligen* PETRUS alles verwoest had.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Spoedig echter klom de nood te *Rome* nog hooger. AISTULF belegerde deze ſtad met het begin van het jaar 755 twee maanden lang; en verwoestte alle omliggende plaatſen te vuur en te zwaard. Hier op ſchreef STEVEN weder, in zijnen naam en in den naam der Biſchoppen en overige Geestelijken, ook der Hertogen en andere Bevelhebbers te *Rome*, van het geheele volk en van het leger aldaar, aan de *Frankiſche* Geestelijkheid, de Grooten en Bevelhebbers van hun Rijk, om onverwijlde hulp (§); hier bij voegde hij nog een' Brief in zijn' naam alleen aan PIPYN (**); en eenen derden, op naam van den Heiligen PETRUS, met een nieuw en

(*) *Epist.* VII. *ap.* CENN. *Cod. Carol. p.* 73.
(†) *Cod. Carol. pag.* 78.
(§) *Cod. Carol. pag.* 84.
(**) *l. c. pag.* 98.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814

en zonderling voorbeeld, aan de drie meergemelde Koningen en aan alle *Franken* (*). *Deze Apostel*, en *door hem*, *de geheele Katholijke en Apostoliſche Roomſche Kerk*, als het *hoofd* van alle Kerken Gods, ook haar Biſchop STEPHANUS, wenscht hun daar in genade, vrede, en alle krachten tot redding van die Kerk. Vervolgens meldt hij hun de voorregten, hem van CHRISTUS geſchonken, en vordert, dat zij de hem bijzonder van God toevertrouwde ſtad *Rome* van de onderdrukking der *Langobarden* bevrijden. Hij geeft hun de verzekering, als of hij levende voor hen ſtond, dat deze zijne wezenlijke vermaningen zijn, en dat hij, gelijk God het hem te voren beloofd had, de *Franken* als een uitmuntend volk beſchouwde. Ook onze lieve vrouw, gaat PETRUS voort, de Moeder Gods en gedurige Maagd MARIA, bezweert u met mij, en beveelt u, zoo als ook de Troonen en Heerſchappijën, en het ganſche Hemelſche Heerleger, met alle Martelaren en Heiligen, dat gij mijne Stad en Kerk zult beſchermen, opdat ik u mijne belooningen ſchenken kan. Loopt en helpt dezelve! dan zal ik u in alles bijſtaan, wat gij van mij bidt, gelijk ik u reeds de overwinning over de vijänden der Heilige Kerk geſchonken heb. — Welke onbeſchaamde verdichting! hoe vol van ongerijmdheden, en misbruik van den naam Kerk! en welke verwarring van aardſche goederen en Geeſtelijke zegeningen!

De eer en ſtaatsbelang van PIPYN zullen hem ech-

(*) *l. c. pag.* 98.

echter nog meer dan deze Brieven bewogen hebben, om in het jaar 755 AISTULF dadelijk te noodzaken, om aan den Heiligen PETRUS en zijne Kerk hare goederen weder te geven. Deze waren het *Exarchaat* van *Ravenna* en de ſteden van *Pentapolis*. PIPYNS Gevolmagtigde, de Abt FULRADE, nam de ſleutels dezer ſteden van AISTULFS Bewindslieden over, en leide ze, benevens den Giftbrief van PIPYN, bij het Graf van den Heiligen PETRUS neder; welke oorſpronkelijke Giftbrief nog ten tijde van ANASTASIUS, dat is, in de IXde eeuw, voorhanden was, ja de verdedigers der Pauſelijke Regten hebben nog in het begin der laatstverlopene eeuw beweerd, dat zij nog beſtaat, maar weinig geloof gevonden, omdat zij ze niet in het licht gebragt hebben. Dus verkreeg de *Roomſche* Biſſchop eene aanzienelijke wereldlijke bezitting, en veränderde van eenen *Leeräar en Opziener der Christelijke Gemeenten in een Wereldlijk Vorst*, en bezitter van Landen. Ondertusſchen blijft de vraag, welk regt PIPYN tot deze ſchenking had? Deze landen en ſteden hadden, eenige goederen der *Roomſche* Kerk in dezelven uitgezonderd, te voren aan de *Griekſche* Keizeren behoord, aan welken dezelve dan ook regtens hadden moeten herſteld worden, maar de ſtaatkunde leerde PIPYN, op deze wijze, de *Langobarden*, en tevens de Keizerlijke magt in *Italië* te verzwakken; terwijl hij voor zich en zijn huis meer en meer den weg baande tot het overheerſchen van *Italië*, blijvende zijne beſcherming onmisbaar voor de Biſſchoppen van *Rome*. Vergeefs verzocht hem ook

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

een Ketzerlijk Gezant, onder aanbieding van groote geſchenken, dat hij het *Exarchaat* en *Pentapolis* aan zijnen Heer wilde inruimen; PIPYN verzekerde met eenen eed, het gene hij eens aan den Heiligen PETRUS en de Roomſche Kerk geſchonken had, zou hij hun voor geenen ſchat ontnemen; hij had niet ter liefde van menſchen, maar ter liefde van dezen Apostel, en tot vergeving zijner zonden, zoo dikwijls gevochten. Te weten, hij had het Frankiſche Rijk, op eene onregtvaardige wijze, aan zijnen regtmatigen Koning ontnomen, daar voor ſchonk hij nu aan den Apostel eene landſtreek in *Italië*, op welke hij even min regt had, opdat de Apostel voor hem bij God voor deze en andere overtredingen genade zou bezorgen.

Nog minder regt had de *Roomſche* Biſchop, om dit geſchenk aan te nemen, hoe zeer de Christenheid in het Westen al ſedert lang voorbereid was, om aan het Geestelijk Opperhoofd van alle Gemeenten in naam van PETRUS ook regt op de Wereldlijke bezittingen der Christenen toe te kennen. Had men in dezen tijd ſporen kunnen vinden van eene gift van KONSTANTYN *den Grooten*, deze Biſchoppen zouden niet verzuimd hebben, daar van te gewagen, en de gift van PIPYN als een gevolg van dezelve te doen voorkomen.

Hoe zeer de Roomſche Biſchoppen door deze gifte van PIPYN een Wereldlijk Gebied verkregen, en hoe gewigtige gevolgen men verders uit dit begin te wachten had, is het met dit alles moeijelijk te bepalen: hoedanig eigenlijk ten dezen tijde hunne magt,

Digitized by Google

magt, en de regering van *Rome* zij gesteld geweest. Omtrent het midden der voorgaande eeuw schreef de Koninklijke Akademie der wetenschappen te *Berlyn* eene Prijsvraag uit: „ Wanneer heeft de opperste magt der Keizeren over *Rome* geheel opgehouden? Welke regeringswijze hebben de *Romeinen* ten dezen tijde gehad? In welken tijd is de Opperheerschappij der Pausen over *Rome* gegrond?" Op deze vraag werd in het jaar 1764 de prijs toegewezen aan eene Verhandeling van FR. SABBATHIER, Professor op het Gijmnasium te *Chalons aan de Marne*, en tweeden Secretaris van het geleerd Genootschap aldaar, welke in dat jaar te *Berlyn*, en in het volgende jaar in den *Haag* herdrukt is. JOH. RUDOLF BECKER, Licentiaat in de Regten te *Lubek*, gaf daar in het jaar 1769 ook zijne Verhandeling op dezelfde vraag in het licht. Beide deze Geleerden hebben bewezen, dat de heerschappij der Keizeren te *Rome* met deze gifte van PIPYN niet heeft opgehouden, alzoo 'er nog wel 30 jaren lang bewijzen voorkomen, dat de Pausen hen voor hunne Opperheeren erkend hebben; en het is hoogstwaarschijnlijk, dat de *Roomsche* Bisschop, het *Exarchaat* verkregen hebbende, zich eigenmatig hebbe aangemerkt, als getreden in de regten der *Exarchen*, die Stadhouders der *Griekſche* Keizeren waren; ook bleef 'er nog steeds een *Hertog van Rome*, die het regtsgebied in naam des Keizers oefende.

AISTULF haastte zich echter niet zeer, om aan zijne verbindtenissen volkomen te voldoen. Na zijn over-

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

overlijden in het jaar 756, werd de Hertog DESIDERIUS op den troon der *Langobarden* tegen zijnen mededinger RACHES, Broeder van den overledenen Koning, gehandhaafd door de legermagt van PIPYN, en zelfs der *Romeinen*, onder belofte, dat hij de bedongene ſteden allen zou overleveren, en zich voorts vreedzaam gedragen. Ook ruimde hij dadelijk het Hertogdom *Ferrara*, *Faventia*, en nog twee kleine plaatsjes aan de Roomſche Kerk in. De overige werkzaamheden van STEVEN III. bepalen zich tot den twist over de Beelden, waar bij hij ons weder zal voorkomen.

PAULUS.

Zijn Broeder PAULUS I, het eenigſte voorbeeld van dit ſoort in de opvolging der Roomſche Biſchoppen, volgde hem in het jaar 757, en beſtuurde het Bisdom tot het jaar 767, zijnde hij ſteeds ijverig werkzaam, om het gene hem door PIPYN geſchonken was, te behouden, en zijne magt verder uit te breiden (*). DESIDERIUS, Koning der *Langobarden*, de beide oproerige Hertogen van *Spoleto* en *Benevento* overwonnen hebbende, deed aan den Keizerlijken Gezant bij PIPYN een voorſtel, om met den Keizer gezamenlijk *Ravenna* aan te tasten, en die ſtad voor den Keizer in te nemen, ook bleef hij weigerig, de nog beloofde ſteden aan den Heiligen PETRUS in te ruimen. Over het een en ander viel PAULUS geſtadig klagtig bij PIPYN, wien bij

(*) ANASTASIUS meldt weinig van hem, maar 31 van zijne Brieven *in Cod. Carol. ap.* CENN. *T.* I. *p.* 133-140. geven meer bijzonderheden op.

hij om krachtdadigen bijſtand verzocht. Maar eenige jaren daar na zocht hij DESIDERIUS aan tegen de *Grieken*, die *Ravenna* en *Pentapolis* met eenen inval dreigden, toonende zich nog meer afkeerig van de *Grieken* dan van de *Langobarden*, onder voorwendſel van zijnen heiligen ijver voor de Beelden, maar in der daad, omdat hij de wraak van het Keizerlijke Hof duchtte, aan hetwelk hij zoo ſchoone landſtreeken ontnomen had. Met dit alles bleef 'er nog ſteeds eene betrekking van afhankelijkheid jegens dat Hof overig, hetwelk blijkt, omdat hij Afgevaardigden naar *Konſtantinopolen* zond, wel over den twist omtrent de Beelden, maar welke Afgevaardigden het Hof toch niet ontvangen zou hebben, indien hij zich reeds geheel van het Keizerrijk had losgeſcheurd.

Als PAULUS in het jaar 767 op ſterven lag, STEVEN IV drong TOTO, Hertog of Stadhouder van *Nepe*, met eenige gewapenden in *Rome*, en liet zijnen Broeder KONSTANTYN eerst tot Geestelijken en vervolgens tot Bisſchop inwijden. Deze echter werd in het jaar 768 weder afgezet, dewijl twee voorname *Roomſche* Geestelijken, CHRISTOPHORUS en SERGIUS, TOTO gewapenderhand overvielen en ter dood bragten. Een *Langobardiſche* Priester, WALDIPERT, liet toen een' ander Priester, FILIP, tot Bisſchop verkiezen; doch die ſpoedig genoodzaakt werd, zich in zijn Klooster op te ſluiten. Eindelijk bezorgde CHRISTOPHORUS, dat, in eene vergadering der Geestelijkheid, der Grooten en voornaamſte inwoners, STEVEN IV, of volgens anderen, de III, ver-

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

verkozen werd, waar na aan KONSTANTYN en zijne aanhangers, als ook aan WALDIPERT, de oogen werden uitgeſtoken, waar door ſommigen het leven verloren (*).

Om dezen tijd, in het jaar 768, overleed de Koning PIPYN. Zijne beide Zonen, KAREL en KAROLOMAN, die het Vaderlijk Rijk zamen deelden, zonden op verzoek van STEVEN twaalf Biſchoppen uit hun Rijk naar *Rome*, op de Kerkvergadering, welke in de Kerk van *Lateranen* ſtond gehouden te worden. Voor deze vergadering werd de blinde KONSTANTYN gebragt, die eerst bekende, dat hij tegen zijn' wil en dank met geweld verkoren was geweest, maar als hij den volgenden dag zich poogde te verdedigen, werd hij, met ſlagen, uit de Kerk geworpen; ook nam de vergadering een beſluit, dat voortaan niemand tot *Roomsch* Biſchop zou verkoren worden, die niet als Hoofd-Presbijter of Diaken gediend had, (*niſi per diſtinctos gradus adſcendens*, Diaconus *ant* Presbijter Cardinalis *factus fuerit*;) hetwelk het eerſte voorbeeld is van de benaming: *Kardinaal-Priester* en *Kardinaal-Diaken*. Nog werd geboden, dat de Biſchoppen, Priesters, en Kerkedienaars, die door KONSTANTYN gewijd waren, in hunnen ſtand zouden terug keeren, ten zij zij eene algemeene goedkeuring hadden, in welk geval zij op nieuw moesten gewijd worden, (*eſſe reordinandos.*) (†)

Wat

(*) ANASTASIUS *in Stephano* III.

(†) ANASTASIUS.

Wat deze vergadering ten aanzien van de Beelden beſloten hebbe, zal ons in de Geſchiedenis van den Beeldenſtrijd voorkomen. Dit alleen moeten wij niet voorbijgaan, dat in weêrwil van haar genomen beſluit de *Archivarius* der Kerk te *Ravenna*, MICHAELIUS, zonder een *Geestelijke* te zijn, zich, met gewapende ondersteuning der *Langobarden*, tot Aartsbisschop dier stad liet benoemen, en zich tegen alle verboden van den Roomschen Bisschop een jaar lang handhaafde, tot deze het eindelijk door dringende vermaningen zoo ver bragt, dat de inwoners hem hunnen opgedrongenen Aartsbisschop gevangen toezonden, en eenen anderen verkozen (*).

Nog had DESIDERIUS, Koning der *Langobarden*, aan de *Roomsche* Kerk lang of na alles niet hersteld, wat zij naar de schikking van PIPYN te vorderen had. STEVEN liet hem deswegens door de beide bovengemelde Geestelijken, CHRISTOPHORUS en zijnen Zoon, en SERGIUS voorstellen doen. Maar, volgens ANASTASIUS, werd de Koning daar door zoo verbitterd, dat hij hen uit de wereld poogde te helpen, ten welken einde hij eenige bedienden van STEVEN omkocht, om dien tegen hen op te hitsen. Ook rukte hij zelf, onder voorwendsel van zijn gebed bij *St. Pieters* Graf te willen verrigten, met eene kleine krijgsmagt voor *Rome*, waar hij den Bisschop liet verzoeken, bij hem buiten te komen, dewijl de Pieterskerk toen buiten de stad was. Ondertusschen hadden de gemelde Geestelijken schikkingen gemaakt, om

(*) ANASTAS. *in Stephan.* III.

om 's Konings oogmerken te keer te gaan; maar STEVEN tot den Koning uitgegaan zijnde, werd van hem in de St. Pieterskerk als een gevangene gehouden, en moest op 's Konings aanhouden de beide Geestelijken bevelen, zich in hun Klooster of bij hem te begeven; waar op de *Romeinen* hen verlieten, en zij zich genoodzaakt zagen in de St. Pieterskerk te komen, waar STEVEN hen nog zocht te redden, door hen Monniken te maken, willende hen 's nachts naar *Rome* laten brengen, maar de aanhangers des Konings zich van hen meester makende, ſtaken hun de oogen uit, waar aan CHRISTOPHORUS kort daar na het leven verloor.

Geheel ſtrijdig met dit verhaal is het berigt van STEVEN zelven, in eenen Brief aan KAREL *den Grooten*, en deszelfs Moeder BERTRADA (*), waar in hij hun meldt, dat de beide Aartsbooswichten, CHRISTOPHORUS en SERGIUS, met DODO, Afgevaardigden van KARELS Broeder KAROLOMAN, hem naar het leven hadden geſtaan, zijnde hij hun geweld, met behulp van DESIDERIUS, zijnen beſchermer, ter naauwernood ontkomen. Eindelijk waren zij van de *Romeinen* verlaten, die hen hadden willen ombrengen, zoo hij niet voor hun leven geſproken had, echter had hij niet kunnen verhoeden, dat deze zijne vijanden van het gezigt beroofd waren, tegen zijnen wil en raad, gelijk hij met eede verzekert.

Deze zoo groote ſtrijdigheid, van des Biſchops berigt, heeft verſcheidene geleerden doen gelooven, dat

(*) *Cod. Carol.* XLVI. *pag.* 267.

dat STEVEN door DESIDERIUS genoodzaakt is geweest, in dezen zin te ſchrijven, offchoon het ook waar is, dat ANASTASIUS (*) zelf den Koning DESIDERIUS aan de Afgevaardigden van STEVEN, toen die hem zijne beloften herinnerden, juist zoo laat antwoorden; als met des Bisſchops Brief overëenkomt: „ STEVEN mag zich wel te vrede houden," zegt hij, „ dat ik CHRISTOPHORUS en „ SERGIUS, die over hem heerschten, uit den weg „ geruimd heb, zoo dat hij niet noodig heeft, ge„ regtigheid te eiſchen. Als ik hem geen' bijſtand „ ſchenk, dreigt hem een groot ongeluk. Want „ de Koning KAROLOMAN, een vriend dezer op„ roermakers, is gereed, om hunnen dood te wree„ ken, en den Bisſchop zelven gevangen te ne„ men."

Hoe het zij, als DESIDERIUS zijne belofte aan den *Roomſchen* Bisſchop geen geſtand deed, verzocht deze de beide Koninklijke Broederen in het *Frankiſche* Rijk, de *Langobarden* eindelijk eens voor goed te noodzaken, den Apostel PETRUS regt te doen, dewijl zij hem eens daar van voor den Regterſtoel van CHRISTUS rekenſchap zouden moeten geven (†). In deze omſtandigheden kan men ligt begrijpen, hoe zeer zijn ijver moest ontſteken, toen DESIDERIUS zijne Dochter aan eenen van deze Vorsten ter Gemalin aanbood. Zijn haat tegen de *Langobarden* deed hem tegen dit huwelijk, als tegen een ontwerp des

(*) *In Hadriano.*

(†) *Cod. Carol.* XLVII. *pag.* 274.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

des Duivels, uitvaren, in eenen Brief aan de Vorsten, vól bitterheid, even of hunne zaligheid hier mede gemoeid ware, daar het hem alleen te doen was, te verhinderen, dat de *Franken* en *Langobarden* vrienden werden, maar veelëer dat de eerſten de laatstgemeldden noodzaakten, om hem eene aanzienelijke landſtreek af te ſtaan (*).

Dit verhinderde echter KAREL niet, om, op aanprijzing zijner Moeder, de Dochter van DESIDERIUS dadelijk te trouwen. Maar in het volgende jaar 771 zond hij haar haren Vader weder t'huis, zonder dat men de regte reden vindt aangeteekend, welke EGINHARD (†) zelf niet wist of weten wilde. Een ander Schrijver zegt, omdat zij *ziekelijk* en *onvruchtbaar* was (§). In hetzelfde jaar overleed KAROLOMAN, en KAREL vond goed, zich van zijn Broeders gedeelte van het Rijk meester te maken, ten nadeele van zijn Broeders nagelatene kinderen, die met hunne Moeder de wijk namen in het gebied van DESIDERIUS, tot groot misnoegen van KAREL, zonder dat wij lezen, dat de *Roomſche* Biſchoppen zich nu eenigzins bekommerden over zoodanige onregtvaardige behandeling omtrent wezen.

ADRIAAN I

Toen STEVEN IV met het begin des jaars 772 overleed, volgde hem ADRIAAN I op, die bijna 24 jaren dit ambt bekleed heeft. DESIDERIUS zond hem

(*) *Cod. Carol.* XLV. *pag.* 282.

(†) *Vit. Car. M. Cap.* 18.

(§) *Mon. Sangall. de Gest. Car. M. Libr.* II. *in* CANIS. *Lectt. Ant. Tom.* II. *Part.* III.

hem Gezanten, om eene goede verſtandhouding te vestigen; maar als ADRIAAN te kennen gaf, weinig vertrouwen in hem te ſtellen, maakte de Koning zich meester van verſcheidene plaatſen, aan de *Roomſche* Kerk geſchonken; wanneer ADRIAAN zich daar over door afgezondenen beklaagde, drong DESIDERIUS aan op een mondgeſprek met den Biſſchop, hetwelk deze ſtandvastig weigerde, niettegenſtaande een der Afgevaardigden, de Kamerdienaar PAULLUS, den Koning beloofde, den Biſſchop voor hem te zullen brengen, al zou hij hem ook een ſtrik aan den voet moeten binden. Dezen PAULLUS, die ten tijde van STEVEN IV moord en andere misdaden te *Rome* gepleegd had, liet ADRIAAN, op zijne terugkomst, door den Aartsbisſchop van *Ravenna* gevangen nemen, en wilde hem met ballingſchap ſtraffen. Hetwelk hij aan de Keizeren KONSTANTYN en LEO meldde, hen verzoekende, (*deprecans eorum Imperialem clementiam*,) bevel te willen geven, hem naar eenige bewaarplaats in hun Rijk te verzenden (*). Een blijk, dat hij van deze Keizeren ten minſten nog eenigermate afhankelijk was; hetwelk bevestigd wordt door eene onderteekening van eén zijner geſchriften: *Imperante Domino nostro piiſſimo Auguſto Conſtantino etc.*

Ondertuſſchen was DESIDERIUS vertoornd, omdat ADRIAAN weigerde hem een bezoek te geven, in deszelfs Gebied gevallen, zelfs trok hij in het jaar 773 met zijn leger op *Rome* aan. In dezen nood

(*) ANASTASIUS.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

nood zond ADRIAAN hem drie Biſchoppen te gemoet, die hem met den ban dreigden, indien hij verder wilde voortrukken. DESIDERIUS hier door ontſteld, keerde van *Viterbo* naar zijn land terug (*).

De Roomſche Biſchop door dit gedrag van den *Langobardiſchen* Koning als genoodzaakt, bad KAREL om bijſtand, die na eenige vruchtelooze onderhandelingen, in het jaar 773, het *Langobardiſche* Rijk aantaſtte, en DESIDERIUS in *Pavia* belegerd hebbende, in het jaar 774 hem dwong zich over te geven, makende zich voorts meester van alles, wat de *Langobarden* in *Italië* bezeten hadden. Gedurende de belegering van *Pavia* kwam KAREL in het jaar 774 te *Rome*, alwaar hij plegtig werd ingehaald, en toen ook de gifte van zijnen Vader PIPYN, en van hem zelven en zijnen Broeder, aan den Apostel PETRUS en deszelfs plaatsvervanger bevestigde en zelfs vermeerderde.

Het is ondertusſchen niet geheel duidelijk, hoe het met deze gifte geſteld zij geweest; als wij ANASTASIUS (†) volgen, zouden daar toe aanzienelijke landſchappen behoord hebben, zelfs zulken, die, gelijk het *Venetiäanſche*, nog dadelijk van den *Griekſchen* Keizer afhankelijk waren, en aan welken KAREL dus geen geven had; ook is nooit de oorſpronkelijke giftbrief door de Biſchoppen van *Rome* in het licht gebragt, waarſchijnelijk, omdat de-

(*) ANASTASIUS.

(†) *In Adriano.*

Digitized by Google

dezelve niet zoo veel behelsde, als men geern wilde doen gelooven. Daar zijn over het geheel blijken genoeg, dat KAREL ſteeds de opperſte magt voor zich behouden heeft, over die landen en plaatſen, welke hij thans aan de Roomſche Kerk en aan den Apostel PETRUS ſchonk; zelfs vindt men die in de Brieven van ADRIAAN; dus ſpreekt deze van *zijne ſteden* in *Campanië*, en echter meldt hij (*), dat hij de *Capuanen* niet alleen aan den Apostel PETRUS, maar ook aan den Koning, (*in fide vestræ regalis potentiæ*,) den eed van trouwe heeft laten doen. Ook beklaagt zich ADRIAAN zeer over den Aartsbisſchop van *Ravenna*, LEO, die hem vele bezittingen betwistte, en 'er zich ten voordeele van zijne Kerk meester van gemaakt had. Men gelooft tevens, dat ten dezen tijde, om gezag bij te zetten aan de regten, welke de Roomſche Bisſchoppen voorwendden, de gifte van Keizer KONSTANTYN aan den Bisſchop SILVESTER is uitgevonden en verdicht, ten minſten ADRIAAN ſchrijft heel duidelijk aan KAREL (†): „ Even gelijk ten tijde van den Zaligen SILVESTER, Bisſchop van *Rome*, van den Godvruchtigen Keizer KONSTANTYN *den Grooten*, heiliger gedachtenis, door deszelfs milddadigheid, Gods Heilige Katholijke en Apostoliſche Roomſche Kerk verhoogd en verheven is geworden, en in deze Gewesten van *Hesperië* eene magt verkregen heeft, zoo mag ook in uwe hoogstgelukzalige tijden en

(*) *Cod. Carol.* LXXXVIII. *pag.* 487.

(†) *Cod. Carol.* XLIX. *pag.* 353.

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

en de onze, de Heilige Kerke Gods, dat is, van den Apostel PETRUS, groejen en juichen, en ſteeds meer en meer verhoogd blijven enz. Want zie, een *nieuw allerchriſtelijkſte Gods Keizer* KONSTANTYN, is thans opgeſtaan, door wien God verwaardigd heeft, aan zijne Heilige Kerk van den Prins der Apostelen, PETRUS, alles te verleenen." Hij voegt 'er bij, dat ook al het overige, het gene aan PETRUS en de *Roomſche* Kerk door *Keizers*, *Patriciën*, en andere godvruchtige mannen, tot rantſoen van hunne zielen en vergeving van hunne zonden in *Tuscië*, *Spoleto*, *Benevento*, *Corſica*, en in het *Salynſche* erfgoed geſchonken, maar door de *Langobarden* ontroofd was, mogt wedergegeven worden. *Vele zulke giften* had hij in de *Heilige Kancelary van Lateranen bewaard*, welke hij aan KAREL door zijne Afgevaardigden liet vertoonen.

Over het algemeen hadden KAREL en ADRIAAN elkander noodig in hunne oogmerken, om hunne magt in *Italie* te vergrooten, en waren dus ook de beste vrienden; evenwel was KAREL de Vorst niet, die zich door de Roomſche Biſſchoppen naar hunnen zin liet leiden. Dit leert onder anderen zijn gedrag in de twisten over de Beelden, en men behoeft niet te twijfelen, of hij werd, na de vernietiging van het *Langobardiſche* Rijk, ook te *Rome* veel meer geëerd en ontzien, dan te voren. ADRIAAN meldt hem zelf, in het jaar 785, dat hij het *bevel van zijne genadigſte Koninklijke doorluchtigheid*, volgens het welk alle *Venetiaanſche* Kooplieden, uit *Ravenna* en *Pentapolis* moesten verdreven

ven worden, terſtond werkſtellig gemaakt had (*). Eenen afgevaardigden van ADRIAAN, die onbetamelijke redenen gevoerd had, hield KAREL in eene foort van gevangenis; eene gebeurtenis, ſchrijft ADRIAAN (†), welke ſedert het begin der wereld niet is voorgevallen, dat een gezant van den Heiligen PETRUS, door eenig volk is aangehouden. Inzonderheid is in het Pauſelijk wetboek (§) de plaats vermaard, volgens welke ADRIAAN, op eene *Sijnode* van 153 Biſchoppen en Abten in het jaar 774 aan KAREL, die toen te *Rome* was, het Regt heeft gegeven, om eenen Roomſchen Biſchop aan te ſtellen en te laten inwijden; hem met het *Patriciaat* bekleed, en verordend heeft, dat alle Aartsbiſchoppen en Biſchoppen van zijn rijk eerst van hem de beleening ontvangen zouden, eer zij ingewijd mogten worden. Men heeft wel de echtheid van deze Kerkvergadering, en dit haar beſluit, betwist, maar de zaak zelve, of de daar in erkende regten van KAREL, is toch waar. Ondertusſchen bepaalde ADRIAAN van zijne zijde, zoo veel hij ſlechts kon, de magt van dezen Vorst in de landen, die aan hem geſchonken waren. Hij wilde niet eens toegeven, dat KAREL, door eenen gezant bij de verkiezing van eenen Aartsbiſchop van *Ravenna*, ſlechts het geringſte aandeel aan dezelve zou hebben (**). Inzonderheid

prent

(*) *Cod. Carol.* LXXXIV. *pag.* 459.

(†) *Cod. Carol.* L. *pag.* 363.

(§) *Decret.* P. I. *c.* 22 *Diſtinct* LXIII. *pag.* 197.

(**) *Cod. Carol.* LIV. *pag.* 322.

IV. BOEK. I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

prent hij KAREL in, (*) dat, gelijk hij hem, als *Patricius* van *Rome*, beſtendig vereeren zou, ook het *Patriciaat* van den H. PETRUS, hetwelk hij en zijn vader bewilligd had, onwederſprekelijk blijven moest. Hier en op meer andere plaatſen noemt ADRIAAN *Rome zijne ſtad*, maar te gelijker tijd geeft hij te kennen, dat hij aan KAREL onveranderlijk getrouw zal blijven (†).

LEO III. erkent KAREL als Opper heer van *Rome*.

Doch het gene de Opperſcheerſchappij van ADRIAAN over *Rome* geheel ongelooflijk maakt, is een der eerſte ſtappen, welke zijn opvolger, LEO III., in het jaar 769, deed. „ Hij zond de ſleutels van het graf van den Heil. PETRUS, ook het vaandel of banier der Stad *Rome*, met andere geſchenken, aan Koning KAREL, en verzocht hem, eenen zijner Grooten naar *Rome* te zenden, die het *Roomſche* volk den eed van trouwe en onderwerping zou afnemen (§). KAREL zond ten dien einde den Abt ENGELBERT, door wien hij ook een groot gedeelte van den ſchat, welken hij in dat jaar den *Hunnen*, of eigenlijk *Avaren*, ontnomen had, aan den Heil. PETRUS liet overbrengen.

Hier mede nam tevens de Opperheerſchappij der *Grieken* over *Rome* geheel en al een einde, waar van tot hier toe nog eene ſchaduw was overgebleven; en KAREL zag zich door dezen eed van hulde als Oppervorst dier ſtad erkend; waarbij nog komt, dat hij, drie jaren daar na, als zoodanig eene regts-

(*) *Cod. Carol.* LXXXV. *p.* 521. (†) *l. c. p.* 520.
(§) EGINH. *ann. ad. a* 796

regtspleging liet houden over den Bisſchop LEO zelven. Deze namelijk, werd in het jaar 799, als hij met zijne geestelijkheid en vele Romeinen een' Godsdienstigen omgang hield, van de eene kerk naar de andere, door twee zamengezworene Hofgeestelijken, PASCHALIS en CAMPULUS, gevolgd van eene menigte gewapenden, van het paard getrokken, ter aarde geworpen, en zoo mishandeld, dat zij geloofden, hem de oogen uitgeſtoken en de tong afgeſneden te hebben. Zij ſleepten hem van de eene plaats naar de andere, hem nog meer ſlaande en wondende, tot hij eindelijk van eenige getrouwe dienaren in veiligheid gebragt, en door den Hertog van *Spoleto* aan alle gevaar onttrokken werd. Eenige Jaarboekſchrijvers, als ook ANASTASIUS melden, dat hem het gezigt en de tong door een wonderwerk herſteld zijn geworden; maar dewijl anderen, en onder dezen ook tijdgenooten, dit verhaal als twijfelachtig aanzien, of zich vergenoegen te zeggen, dat de zamengezworenen hun oogmerk niet hebben kunnen bereiken, is het niet noodig, zoodanig wonderwerk aan te nemen.

KAREL, die thans belet was door den *Sakſiſchen* krijg, begeerde, dat LEO bij hem zou komen. Deze verſcheen dus te *Paderborn*. Waar hij ongemeen eerbiedig ontvangen, maar na eenige onderhandelingen met Koninklijke gevolmagtigden (*Miſſi*), welke uit twee Aartsbisſchoppen, vijf Bisſchoppen, en drie Graven beſtonden, naar *Rome* terug gezonden werd. Thans hielden deze gevolmagtigden, in de eetzaal van LEO, een openlijk ge-

IV BOEK. I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

rigt over hem, hetwelk over de acht dagen duurde, maar in hetwelk de beide zamengezworenen niet in ſtaat waren, de misdaden te bewijzen, met welken zij hem bij den Koning beſchuldigd hadden. In het volgende jaar 800 reisde KAREL zelf naar *Rome*, alwaar hij gehood, dat alle aanwezende Aartsbisſchoppen, Bisſchoppen en Abten, als ook de *Frankiſche* en *Roomſche* adel, zich in de Pieterskerk zouden laten vinden. Hier zat hij met LEO en de *Prelaten*, terwijl de overigen ſtonden. Ook waren hier de beſchuldigers van LEO tegenwoordig; maar als KAREL en de *Prelaten* merkten, zegt een gelijktijdig Schrijver (*), dat zij enkel uit nijd, en niet om der geregtigheid wille, hunnen Bisſchop vervolgden, beſloten zij, dat deze zich vrijwillig, indien hij zulks begeerde, zou kunnen regtvaardigen. Volgens ANASTASIUS riepen alle *Prelaten*, toen het tot een onderzoek over LEO komen zou, uit, dat zij zich niet vermeten wilden, den Apoſtoliſchen ſtoel, het hoofd van alle Gemeenten, te oordeelen: want hij kon, gelijk het altijd gebruikelijk geweest was, van niemand geoordeeld worden, alhoewel hij allen oordeelde. LEO zelf verklaarde zich de oude gewoonte te willen volgen, en bereid te zijn, zich van alle beſchuldigingen te zuiveren. Den volgenden dag derhalve, betrad hij, in tegenwoordigheid dezer Vergadering, en van vele andere Romeinen, den predikſtoel in de Pieterskerk, en het Euangelie in de

(*) *Annal. Lambec. ad. a.* 800.

de hand nemende, zwoer hij, dat hij niets van de misdaden wist, daar men hem van beſchuldigd had. De gezamenlijke Geeſtelijkheid dankte God, de Maagd MARIA, PETRUS, en alle de Heiligen, in blijde lofzangen, voor deze uitkomst. Tegen de moordenaren werd het vonnis des doods uitgeſproken, maar LEO bad voor hen bij KAREL, zoodat zij enkel met ballingſchap geſtraft werden.

KAREL wordt Keizer van het Westen.

In datzelfde Jaar 800 nam KAREL eindelijk volkomen, ook den naam en tijtel van de hoogſte magt aan, welke hij reeds eenigen tijd te *Rome* had uitgeoefend. Als hij op het Kersfeest, (waarmede toen het jaar in deze hoofdſtad begonnen werd, hetwelk de oorzaak is, dat ſommigen het jaar 801 hier melden in plaats van het jaar 800,) in de Pieterskerk, voor het graf van PETRUS, van het gebed opſtond, zette LEO hem eene kostbare kroon op het hoofd, waarop de geheele tegenwoordig zijnde volksmenigte driewerf uitriep: „Leven en zegen „den door God gekroonden AUGUSTUS KAREL! den „grooten en vreedzamen *Keizer* der *Romeinen*!" LEO, die hem en zijnen zoon zalfde, wierp zich nu het eerst voor hem neder, en bewees hem zijnen eerbied, als zijnen Keizer. (*). KAREL zeide naderhand, hij zou op dat groote Feest niet in de kerk gekomen zijn, als hij geweten had, wat hier geſchieden zou, zoo zeer mishaagde hem in het eerst de tijtel van *Keizer*. Ondertusſchen is het zeer

(*) ANASTAS. EGINHARD *ann. ad. a.* 801. *Ann. Lambec. ad. eund.* a. *etc.*

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

zeer waarschijnlijk, dat alles volgens eene afspraak tusschen hem en LEO geschiedde. Hij verwierf zich toch, door dezen tijtel, den eersten rang onder de Westelijke Mogendheden, en vernietigde te gelijk alle nog overige aanspraken, welke de *Griekſche* Keizers op *Rome* maken mogten.

Uit het eenvoudig geschiedverhaal is blijkbaar, dat LEO geenszins het Westersch Keizerrijk aan KAREL opgedragen heeft, uit hoofde van eenig gezag, of magt, welke hij als Bisschop van *Rome* daartoe kon bezeten hebben, neen, men moet hem aanmerken als een der voornaamste *Romeinſche* grooten, die in naam des volks, KAREL tot hunnen Opperhoofd verklaarde, in plaats der *Griekſche* Keizers, aan welke zij zich reeds sedert eenigen tijd onttrokken hadden, terwijl KAREL insgelijks reeds te voren de dadelijke Opperheerschappij in *Rome* oefende; aan welke dus enkel de tijtel ontbrak. Dit blijkt ook uit het volgende gedrag van LEO, die KAREL als zijnen Vorst eerbiedigde, en hem elders in zijne brieven, *zijnen doorluchtigſten Heer* (*Serenisſimus Dominus*) noemt; ook verzekert ons EGINHARD, de levensbeschrijver van KAREL (*), dat deze Vorst geheel *Italië* van *Augusta Prætoria*, (thans *Aosta* in het Vorstendom *Piemont*) tot in het benedendeel van *Calabrië*, alwaar de Grieksch-Keizerlijke landen begonnen, beheerscht hebbe, en nog meer uit KARELS *uiterſten wil* (†), in welken hij 21 *hoofdſteden van zijn rijk* optelt, en onder dezen *Rome* en *Ravenna* in de eerste plaats. Op-

(*) *De Vit. Car. M. c.* 15. (†) *Ibid. c.* 33.

Op deze wijze waren de Biſchoppen van *Rome*, die, alhoewel nog niet met uitſluiting van anderen, evenwel zich meer en meer gewenden, om den tijtel van *Papa*, of met bijvoeging *Papa Romanus* (*Paus*, *Paus van Rome*) aantematigen, onder eene nieuwe heerſchappij gekomen, van Vorsten, die voor hun geduchter konden zijn dan de Keizers van *Konſtantinopolen*, echter hadden zij onder de regering van PIPYN en KAREL *den Grooten*, een' aanzienelijken aanwinst van magt gedaan, daar deze, hem noodig hebbende, tot hunne heerschzuchtige oogmerken, hen door hunne giften tot een ſoort van wereldlijke Vorsten verhieven, die echter van hen afhankelijk bleven. Het gevolg hier van moest, bij zwakke regeringen, en afwezenheid der Vorsten, noodzakelijk zijn een gedurige ſtrijd over de zeer onbepaalde en onzekere regten van den Keizer en den Paus, in der tijd; zoo veel te meer, omdat deze Roomſche Pauſen den naam van den Apostel PETRUS gebruikten, om hunne aanſpraken op alles, wat hun goed gelegen kwam, kracht bij te zetten.

Beſluit.

Uit al het gene tot hier toe van de geestelijkheid gezegd is, blijkt het duidelijk, dat het Kerkebeſtuur nog ſteeds in eene ſoort van *Ariſtocratie* beſtond, terwijl echter te gelijk de Roomſche Biſchoppen naar eene *Monarchie* in hetzelve ſtonden, en daartoe van tijd tot tijd groote ſtappen deeden. Van de vier andere hoofden der kerk, die nevens hen, als *Patriarchen*, op gelijke hoogte geſtaan hadden, waren die van *Alexandrië* en *Antiochië*, en *Jeruzalem*

Algemeen Overzigt van het Kerkebeſtuur.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

lem onder de *Arabieren* geraakt, en merkelijk van hunnen invloed op de belangen der Christenkerken ontzet, evenwel bleven zij nog deel nemen aan de Kerkvergaderingen in het *Griekſche* rijk, die zij ook onderteekenden. De *Patriarch* van *Konſtantinopolen*, die nu met dien van *Rome*, het beſtuur der Oosterſche en Westerſche kerk deelde, was onderworpen aan de Keizers van *Konſtantinopolen*, wier Kerkelijke wetten, gelijk de beſluiten der Kerkvergaderingen veel meer golden, dan de zijne. De *Roomſche*, gelijk wij gezien hebben, maakte groote voortgangen in zijn Kerkelijk gebied. De Aartsbisſchoppen van *Ravenna*, die in *Italië* hunne onäfhankelijkheid lang hadden gehandhaafd, moesten zich eindelijk aan hun onderwerpen. In het *Oostfrankiſche* en *Angelſakſiſche* rijk, werd het Kerkelijk gebied van *Rome* vrij vast in dit tijdperk gegrond. Minder aanzien had het onder de *Westgothen* in *Spanje*, die ook niets wisten van het Aartsbisſchoppelijk *Pallium*, veel minder, dat zij hetzelve van *Rome* begeerden; en na de vermeestering van *Spanje* door de *Arabieren* hield de invloed der *Roomſche* Bisſchoppen voor eenen tijd op dat land geheel op. Zelfs in het *Frankiſche* Rijk, alwaar men de *Roomſche* Kerkgebruiken, gelijk het Kerkgezang onder KAREL *den Grooten* (*), invoerde, gaf echter KAREL zelf Kerkelijke wetten, of liet die op Kerkvergaderingen vastſtellen, terwijl de Bis-

(*) *Capitul. Aquisgr. a.* 789. *Cap.* 78. *Tom.* I. BAL. *pag.* 239.

Bisschop van *Rome* hem, als zijnen Opperheer, gehoorzaamde.

Had men in het vorig Tijdperk een begin gemaakt, van het verzamelen der Kerkelijke wetten (*), in dit tegenwoordig, werd deze arbeid voortgezet, doch gedeeltelijk met inzigt, om door ondergeschovene en verdichte Brieven der oudste Roomsche Bisschoppen, de eischen en aanspraken dier Bisschoppen te ondersteunen; zoodanig was de arbeid van dien Bedrieger, die daar toe den naam van ISIDORUS misbruikte (†); zelfs CRESCONIUS of CRISCONIUS, een *Afrikaansch* Bisschop van dezen tijd, die zoodanige verzameling van Kerkelijke wetten heeft nagelaten, heeft daar in onder de Kerkelijke wetten het eerst ook geplaatst de verordeningen der *Roomsche* Bisschoppen, als stonden dezelve, in waarde en kracht van verpligting, gelijk met Sijnodale regelen of besluiten (§). — De *Roomsche* Bisschoppen waren ook van hunnen kant oplettend, om de Kerkelijke wetten, welke zij aangenomen of gegeven hadden, bekend te maken en aanteprijzen. Als KAREL *de Groote* in het jaar 774 te *Rome* gekomen was, schonk ADRIAAN hem eene verzameling van Kerkelijke wetten, (*Codex Canonum*,) waarschijn-

Verzameling van Kerkelijkewetten.

(*) Zie *Deel* X. *Bladz.* 231.

(†) Zie *Deel* XI. *Bladz.* 179.

(§) Zijn werk staat in JUSTELLI *Biblioth. Jur. Canon. Vet. Tom.* I. *Append. pag.* 33-112. en het uittrekfel van hetzelve onder den naam van *Breviarium Canonicum T.* I. *p.* 456-466.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. IV Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ſchijnlijk, opdat deze Vorst die ook in de *Frankiſche* Kerken zou invoeren, zoo als zij bij de *Roomſche* aangenomen waren. Men heeft Handſchriften van dezelve in de verloopene eeuw gevonden, die in de *Karolingiſche* eeuw behooren, uit welken blijkt, dat de verzameling van DIONYSIUS daar bij ten gronde gelegd zijn, maar die tevens merkelijke veränderingen en bijvoegſelen ondergaan heeft (*).

VIJFDE HOOFDSTUK.

Algemeene Geſchiedenis van den Godsdienst en Godgeleerdheid. Christelijk Bijgeloof. Bijbelſche Canon, Bijbeluitlegging. Joannes Damascenus. *Geloofsleere. Zedeleere. Predikatiën.*

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Uit de Geſchiedenis van den Staat der Christelijke *Geestelijkheid* van dezen tijd, bijzonder der *Monniken*, kan men reeds eenigermate een beſluit trekken tot den Staat van den Christelijken Godsdienst zelven, daar hunne leer en leven zoo ſterk moest werken op de Christenbelijders in het gemeen. Hoe zeer nu, bijzonder KAREL *de Groote*, zich toeleide op de *verbetering* der Geestelijkheid, evenwel bleef de Christen Godsdienst in dien ſtaat van verbastering, welke zich reeds in het voorgaande Tijdperk aan

Christelijke Regtzinnigheid.

(*) SPITTLER *Geſch. van het Kanon. regt. enz.* (*Hoogd.*) *Bladz.* 172.

aan ons voordeed; en men mag het alleen aan de kundigheden van eenige weinige ſchrandere hoofden, en aan de merkwaardige verſchillen in dit Tijdvak toeſchrijven, dat het niet dieper en dieper gezonken is. Voor de *Regtzinnigheid* werd zorgvuldig gewaakt, door de voorſchriften en bepalingen, zelfs in bijzonderheden van geen gewigt, en met zorgvuldige keuze der bewoordingen; de Kerkvergaderingen gingen voort het leerbegrip der beroemdſte Kerkvaders, en der partij, die ſteeds gezegevierd had, door hunne beſluiten en banvloeken te ſtaven en te bevestigen. Deze beſluiten werden door de *Vorsten* verder als *Godsdienst- en Rijkswetten* bekrachtigd, dikwijls met uitdrukkingen van den grootſten eerbied. Ondertuſſchen waren 'er reeds zoo vele bepalingen gemaakt, dat het niemand ligt in de gedachten kwam, om nieuwe gevoelens op te werpen; zelfs was de twist met de *Monotheliten* enkel een gevolg van den ouden twist met EUTYCHES, en hier beſliste de *zesde algemeene Kerkvergadering* van het jaar 680, met hare gewaande magt, dat niemand voortaan ondernemen zoude, om aan CHRISTUS ſlechts *eenen wil* toe te ſchrijven, maar dat twee willen in hem te ontkennen, kettersch zou zijn en blijven. Somtijds gebeurde het echter, dat de uitſpraken der Kerkvergaderingen tegen elkanderen inliepen, hetwelk veeläl daar in zijne aanleiding had, naarmate het Hof voor het één of ander gevoelen partij koos.

De Geloofsbelijdenisſen, het zij van algemeene Kerkvergaderingen voor hunne beſluiten geplaatst, of Geloofsbelijdenisſen.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

of van bijzondere perſonen, dienden enkel, om hunne volkomene overëenſtemming met voorgaande voor *regtzinnig* aangenomene Geloofsbelijdenisſen aan te toonen. Toen KAREL *de Groote*, omtrent het jaar 794, het vermaarde Boek over den Beeldendienst liet opſtellen, hetwelk aan de Kerkvergadering van *Frankfort aan den Main* zou voorgelegd worden, werd daar insgelijks eene Geloofsbelijdenis ingelascht (*). In dezelve wordt de leer van God, Vader, Zoon en Heiligen Geest uitvoerig, ook met het opnoemen der Ketters van de IVde eeuw, verklaard. Vervolgens worden, onder vervloekingen tegen anders gevoelenden, nog verſcheidene andere leerſtellingen hier bij gevoegd; bij voorbeeld, dat, die na den Doop tot zonden vervallen, door de boete, zalig kunnen worden; dat de zielen van God geſchapen, maar niet een deel van zijn wezen zijn; dat God den mensch niets onmögelijks bevolen heeft; dat de Zoon van God, ook als mensch, alles heeft kunnen doen, wat hij wilde; dat de mensch, onäangezien zijnen vrijën wil, ſteeds den Goddelijken bijſtand noodig heeft enz. Eenigen tijd daar na, in het jaar 809, zond de *Roomſche* Biſſchop LEO III, zijne Geloofsbelijdenis aan de Oosterſche Gemeenten (†), welke echter aan dezelven niet volkomen heeft kunnen behaha-

(*) *Car. M. de impio imagg. cultu Libr.* III. *Cap.* 1. *pag.* 259-264.

(†) *Symbolum Orthodoxæ fidei Leonis Papæ in* BAL. *Miscell. Libr.* VII. *pag.* 18.

hagen, omdat men daar in het *uitgaan des Heil. Geestes van den Vader en den Zoon* beweerd vindt.

Met dit al bleef men den hoogſten eerbied voor de Heil. Schrift betuigen; op de *zesde algemeene Kerkvergadering* werd het Euängelie in het midden der vergadering gezet (*), evenwel meer tot vertooning, dan tot behoorlijk gebruik, want de uitlegging en verklaring der Schrift werd enkel ingerigt naar voorgaande Kerkleeräars en Kerkelijke beſluiten, gelijk men daar uit ook voornamelijk den twist met de *Monotheliten* beſliste. Eene Kerkvergadering te *Cloveshoven*, in het jaar 747, verpligtte de Biſchoppen, Abten, Abdiſſen, en derzelver onderhoorigen, ook zelfs de kinderen in de ſchoolen, tot het vlijtig lezen der Heilige Schrift (†); doch alles meer met eene goede meening, dan met de regte vrucht, dewijl ſlechts heel weinigen in ſtaat waren, om den Bijbel te beöefenen, en zulks dan nog enkel naar overzettingen doen konden. In het vermaarde Boek van KAREL *den Grooten*, over de aanbidding der Beelden, wordt de Heilige Schrift ten ſterkſten aangeprezen, en zelfs worden, in een bijzonder *Hoofdſtuk*, de voortreffelijkheid, ſchoonheid en nuttigheid derzelve opzettelijk ontvouwd, maar alles weder bedorven, door de Roomſche Kerk voor te ſtellen, als bij welke men bij ontſtane vragen over het Geloof de beste verklaring bekomen kan. *Wijsgeerige* onderzoekingen over den Gods-

Eerbied voor de H. Schrift

(*) HARD. *Concil. Tom.* III. *pag.* 1068.

(†) *Can.* 7. *pag.* 1954. *l. c.*

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Godsdienst, in den eigenlijken zin, kon men in dezen tijd niet verwachten, in welken daar toe geene behoorlijke vrijheid van denken vergund werd, en in welken het *Bijgeloof* zoo zeer de overhand had genomen, dat de aanval op het verëeren van de Beelden der Heiligen grootendeels mislukte, en de hevigſte tegenkanting ontmoette.

Kracht van den Christelijken Godsdienst.

Hoe zeer echter het Bijgeloof de overhand had genomen, en hoe gering ook waarlijk verlichte kundigheden in den zuiveren Godsdienst der Christenen waren, evenwel oefende deze, ſchoon zoo onvolmaakte, kennis, kracht op vele opregt godvruchtige zielen, tot een levendigst gevoelen van de weldaden des Verlosſers der Wereld, en tot het liefhebben van God en hunnen naasten. Zelfs zal ons de Geſchiedenis bewijzen, dat men ten dezen tijde Christenen vond, die overtuigd waren van de noodzakelijkheid van *verbeteringen* in den Godsdienst, en die zelfs ten dien einde pogingen in het werk geſteld hebben.

Toenemend Bijgeloof.

Doch al dit goede werd genoegzaam verduiſterd door het hooggaand *Bijgeloof*, hetwelk door de gewaande voortreffelijkheid van het *Monnikenleven* nog meer verſterkt werd. Die een Monnikheilige was, of rijkelijke aalmoezen uitdeelde, Kerken en Kloosters begiftigde, zich aan de voorbidding der Heiligen aanbeval, menigvuldig vasten en bidden waarnam enz. bekommerde zich weinig over de wezenlijke verbetering van het hart, of ware deugdzaamheid des levens, terwijl voor elke ook de groffte buitenſporigheid de weg tot verzoening openſtond,

ſtond, alleen ten koste van een deel zijner bezitting, of door waarneming of bijwoning van eenige Godsdienſtige plegtigheid.

Giften aan Kerken en Kloosters

Voornamelijk had men groote gedachten van het begiftigen van Kerken en Kloosters, of het ſtichten van nieuwe, om de zonden te verzoenen, en zich aangenaam bij God en zijne Heiligen te maken. Men kan hier over oordeelen, onder anderen, uit de zegswijzen, welke KAREL *de Groote*, bij zoodanige gelegenheden gebruikt: *pro animæ noſtræ remedio vel ſalute; pro Dei intuitu; ut non inveniat in nobis ultrix flamma, quod devoret, ſed Domini pietas, quod coronet; qualiter peccata noſtra poſſimus minuere donante Domino, et ad æterna gaudia pervenire, ſi petitionibus ſacerdotum vel ſervorum Dei libenti animo obaudimus, hoc nobis ad mercedem vel ſtabilitatem regni noſtri in Dei nomine pertinere confidimus etc.* (*)

Aanroeping der Heiligen.

Het geloof aan de wonderwerken door de Heiligen zelfs na hunne dood gewrocht, en de vaste verbeelding, dat men door hen veilig tot God gaan kon, maakte derzelver veréering tot een hoofdgedeelte der Christelijke Godsdienst-oefening. Het is waar, aanzienelijke Godgeleerden van dit tijdvak verklaarden zich onzeker, nopens de wijze, hoe de Heiligen van ons weten, of de gebeden aan hun gedaan, vernemen konden. JULIANUS, Biſſchop van *Toledo*, tegen het einde der VIIde eeuw, was daaromtrent onzeker, en nam eerst het gevoelen van AUGUS-

(*) *Cod. Laurcsham. Abb. Diplom. T.* I. *p.* 3, 11, 20.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

GUSTINUS aan, dat de zielen der afgestorvene Heiligen niets meer van deze aarde weten, dan het gene zij van onlangs overledenen of van de Engelen te weten komen; vervolgens kwam hij nader bij het gevoelen van GREGORIUS *den Grooten*, dat deze Heiligen, dewijl zij God zien, die alles weet, ook daar door de lotgevallen der menschen verstaan. Duidelijker verklaarde hij zich nog, dat zij wel eene aangename herdenking aan hunne lievelingen op de Wereld behielden, maar dat hun gebed voor dezelven alleen in algemeene wenschen bestaat (*). Nog beslissender zegt ISIDORUS, de geleerdste Bisschop van dien tijd, insgelijks in *Spanje* (†), dat den Heiligen geene andere vereering toekomt, dan liefde en eerbied in vereeniging met hen. Maar vruchteloos stelden deze, gelijk andere oudere Kerkleeraars, palen aan deze vereering, dewijl zij zich aan eenen anderen kant, in den vloed hunner redenen, weder zoo onvoorzigtig uitdrukten, dat de groote hoop der Christenen voortvoer in de Heiligen te aanbidden, hoewel men steeds de verschooning bij de hand had, dat het geene eigenlijk Goddelijke vereering was, welke hun bewezen werd. Om hier van overtuigd te zijn, behoeft men slechts de Levensbeschrijvingen van eenige Heiligen, door ALCUIN nagelaten, te lezen. Somtijds wel schijnt hij zich te bepalen tot de aanprijzing eener vlijtige navolging van hunne deug-

(*) *Prognostic. L.* II. *C.* 26. 29. 31. *in Tom.* VII. *Biblioth. Magn. VV. Patr.*

(†) ISID. *Hispal. de Eccles. Offic. L.* I. *C.* 34.

deugden, maar ten zelfden tijde prijst hij hen als wonderdoeners, als beſchermheiligen, door wier gebed de levenden van alle onheilen verlost kunnen worden, die zij in hunne Kerken aanriepen, (*ſalva nos!*) zoodanig aan, dat men, zulks hoorende of lezende, niet bij eene bloote navolging van hunne deugden kon blijven. Bijzonder telt hij in eene Predikatie op den ſterfdag van WILLIBRORD, Biſchop van *Utrecht*, verſcheidene ſteden op, die *Heiligen* tot hunne *beſchermers* en *verdedigers* hadden; hij verzekert, dat niemand onder zijne Toehoorders aan de vergeving zijner zonden, en de verhooring van zijn gebed, vermag te twijfelen, daar hij zulken *Voorbidder bij God* heeft, en ten laatſten roept hij hem zelven aan, dat hij toch niet aflate, hun met zijne gebeden bij te ſtaan enz. (*)

Van alle deze *Heiligen* werden ontallijke wonderwerken verhaald, welke het *gezond menſchenverſtand* moesten beledigen, ſchoon het zich, door den ſtroom des tijds, gedwongen zag, om zich liever in allerhande bogten te wenden, dan het geloof tegen te ſpreken (†). Zelfs vonden de *Monniken*, de wonderwerken, welke in hunne Kerken gebeurden, niet zelden laſtig en onverdragelijk. In het Klooſter *Moyen-Moutier* in den *Elſas*, werden door den Heiligen SPINULUS, die daar in de Kerk be-

Ontelbare wonderwerken.

(*) *Opp. Tom.* II. *pag.* 157-200.

(†) MABILLON heeft daar van merkwaardige voorbeelden verzameld *Acta SS. Ord. Benedict. Sec.* III. P. I. *Praf. pag.* 87. *ſqq.*

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814

begraven lag, zoo vele lammen genezen, aan zoo vele blinden het gezigt weder gegeven, en andere ligchaamsgebreken herſteld, dat 'er van alle oorden eene ontallijke menigte volks zamenvloeide, en men reeds voornemens was, daar een marktvlek aan te leggen, waar op de H. HIDULF of HILDULF, ſtichter van dit Klooster, die ook een tijd lang Aartsbisſchop van *Trier* geweest was, en in het jaar 707 overleden is, den Heiligen SPINULUS bad, daar hij ſtilte en rust genoot, zich ook over hem en zijne Monniken te ontfermen, en hun ook ſtilte in hun Klooster te laten genieten. En de *overledene Heilig verhoorde het gebed van den ſterfelijken*; de wonderen hielden op, en het volk verſtrooide zich weder. Nog merkwaardiger is het gedrag van den Abt GUNTRAM, in het Klooster *St. Trou*. Deze deed alle moeite, dat de wonderen, welke bij het graf van dezen Heiligen gebeurden, niet bekend werden, want, zeide hij, zij worden aan de ongeloovigen uitgedeeld, maar niet aan de geloovigen; en een ander Abt van hetzelfde Klooster, die dit verhaalt, vindt dit gezegde daar door bevestigd, omdat niet lang daar na eenige Monniken midden onder de wonderen zich niet ontzien hadden, God te beledigen. Vrijmoedig ſchrijft ook AUTPERT, Abt van het Klooster van den Heiligen VINCENTIUS, aan den *Vulturnus* in het *Beneventaanſche* (*), dat hij de wonderen van den Abt SPALDO, ſtichter van zijn Klooster, en deszelfs Kloos-

ter-

(*) *Ap.* MABILLON. *l. c. pag.* 430.

terbroeders, niet wilde verhalen; het grootſte wonder was dit, dat zij de wereld met derzelver begeerlijkheid geheel verlaten hadden; *velen* ſcheenen het *wondervermogen deelachtig te zijn*, *wier namen niet opgeſchreven waren in de Hemelen*; men moest thans in de Kerk *niet wonderwerken*, *maar een volmaakt leven* zoeken; en zoo had ook de Heere zijnen leerlingen vermaand, zich daar over niet te verblijden, dat de booze geesten hun onderdanig waren, terwijl het een veel merkwaardiger wonderteeken geweest was, ontelbaren door zijne verkeering van de aarde tot den hemel, van de duisternis tot het licht over te brengen. Hoe het voor het overige met de wonderwerken van dien tijd dikwijls geſchapen ſtond, kan ons het verhaal eenigzins duidelijk maken, hetwelk de *Roomſche* Biſchop STEVEN IV zelf geeft van zijne wonderdadige genezing, in het jaar 754, als hij zich in het Klooster van *St. Denys* bij *Parys* bevond (*): „ De Geneesheeren, zegt hij, twijfelden reeds aan mijne herſtelling, toen ik in de Kerk van gemelden Martelaar bad, en bij het Altaar den goeden Herder, den Heer PETRUS, en den Leeraar der Heidenen, den Heer PAULUS, zag, die ik uit hunne ſchilderijën kende. Ook zag ik den Zaligſten DIONYSIUS aan de regterhand van den Heer PETRUS, mager en lang, met een ſchoon gelaad, witte haren, in een zeer wit kleed met purper bezoomd, be-

(*) *Revelatio Stephani Papæ* II. *in* LABBEI *Concill. Tom.* VI. *pag.* 1649.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdst na C. G. Jaar 622. tot 814.

bedekt met eenen geheel purperen mantel, die met gouden ſtarren bezaaid was. Zij ſpraken vriendelijk met malkander; PETRUS zeide: Deze onze Broeder verlangt naar zijne gezondheid; PAULUS antwoordde: Hij zal terſtond gezond worden; en leide toen vriendelijk zijne hand op de borst van DIONYSIUS, PETRUS aankijkende, die dezen Heiligen verzekerde: Zijne gezondheid komt van uwe genade. Thans, zoo gaat STEVEN voort, kwam DIONYSIUS met een wijrookvat in de ééne hand, en een' palmtak in de andere, verzeld van eenen Priester en eenen Diaken, naar mij toe, en zeide: Vrede zij u, Broeder! vrees niet, gij zult niet ſterven, voordat gij tot uwen Stoel terug gekeerd zijt; ſta gezond op, en wijd dezen Altaar ter eere Gods en zijner Apostelen, die hier ſtaan! Ik werd dadelijk gezond, en wilde doen, het gene mij bevolen was. *Nu zeiden alle omſtanders, dat ik ijlde.* Ik verhaalde dus aan hun, aan den Koning en aan zijne Grooten, wat ik gezien had, en volbragt het bevel." — Waarſchijnelijk hadden de omſtanders geen ongelijk, maar hunne twijfeling kon het wonderwerk niet hinderen; ja al was iemand niet van zoo veel aanzien, als de Paus STEVEN, echter kreunde hij zich niet aan ſoortgelijke twijfelingen; de meesten geloofden hem, en de nakomelingſchap dacht niet meer aan de bedenkingen, die tegen het wonderwerk waren ingebragt.

Heilige Reliquiën of Overblijffels.

Aan de *Heilige Overblijffelen* of *Reliquiën* ſchreef men wonderdadige krachten toe; geen wonder dus, dat zij hoogstëerbiedig ontvangen en met moeite op-

opgezocht werden; voornamelijk zulken, welke tot CHRISTUS zelven betrekking hadden, waar onder het *hout* van zijnen *kruispaal* het voornaamſte was. De ſtukken van hetzelve vermeerderden in dezen tijd ongemeen, men bewaarde ze tot wonderdadige genezingen en behoedmiddelen, zelfs voor geheele ſteden, tegen den vijänd of andere onheilen, waar van men een opmerkelijk voorbeeld ontmoet bij EUAGRIUS (*), ten opzigte van de ſtad *Apameä*, in *Syrië*. Ondertusſchen was, gelijk men geloofde, het eigenlijke kruis ſteeds te *Jeruzalem* gebleven, tot de *Perſen* hetzelve in het jaar 614 van daar wegvoerden. Toen zij het vervolgens in het jaar 628 weder moesten geven, werd het door Keizer HERACLIUS plegtig weder naar *Jeruzalem* gebragt, en toen waarſchijnelijk het Feest ingeſteld, bij de *Grieken* Σταυρωσιμος ἡμερα, bij de *Latijnen Feſtum exaltationis crucis* genoemd, hetwelk nog onder den naam van *Feest der Kruisverhooging* op den 14den September gevierd wordt. Ten minſten het wordt reeds in het jaar 650 gemeld. De Roomſche Biſchop SERGIUS vond, tegen het einde der VIIde eeuw, in de ſacriſtij der St. Pieterskerk, een zilveren kistje, waar in ook een ſtukje, (*ineffabilis portio*, noemt het ANASTASIUS,) van CHRISTUS kruis lag, en van dien tijd af werd hetzelve van alle Christenen der Gemeente aldaar, op het eerstgenoemde Feest in de Kerk van KONSTANTYN ge-

(*) *Hiſt. Eccles. Libr.* IV. *Cap.* 26.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

gekust en aangebeden (*). Een andere Feestdag werd gewijd aan de gewaande ontdekking en het vinden van het kruis, hetwelk, onder den naam Σταυροφανεια, *Festum inventionis crucis*, *Feest der Kruisvinding* op den derden Meij gevierd wordt.

Behalve het *kruis* beroemde men zich nog op vele andere *Overblijffelen* van CHRISTUS. De *Frankiſche* GREGORIUS (†) gewaagt van den *rok zonden naad*, die in de Kerk eener ſtad van *Galatië* bewaard werd. Deze zal ten tijde van KAREL *den Grooten* in het *Frankiſche* Rijk gekomen zijn, in het Klooster *Argenteuil*, bij *Parys*, waar zijne Zuster GISELA en zijne Dochter THEODORA Nonnen waren. Lang in vergetelheid geraakt zijnde, werd hij in het jaar 1156 op nieuw gevonden en verëerd, in hetzelfde Klooster; ſchoon men voorwendde, denzelven ook elders te bezitten. Zoo weet BEDA (§) aan zijne Monniken veel te vertellen van den *Zweetdoek* van CHRISTUS, die naderhand te *Beſançon* in het Graaffchap *Burgondië* vertoond is geworden, waar over JOAN JAKOB CHIFFLET een Boek vol geleerdheid geſchreven heeft (**).

Nog

(*) *Lib. Pontif. in Sergio.* DU FRESNE *Gloſſar. ad SS. Med. et infimæ Græcitatis* V. Σταυρ. ἀμ.

(†) GREGOR. *Turon. de Gloria Martt. L.* I. *C.* 8.

(§) *Libell. de locis ſanct. Cap.* 5. *Tom.* III. *Opp. pag.* 365.

(**) *De Linteis ſepulchralibus Christi ſervatoris criſis historica Antverp.* 1624. 4to.

Nog vindt men gewaagd van eene menigte andere *Reliquiën*; als de ſpons, met welke CHRISTUS aan het kruis gedrenkt is geworden; en van de *Maagd* MARIA, haren, melk, kleederen enz (*).

De wijzen, om *Reliquiën* te ontdekken, waren onderſcheiden. Somtijds *dwongen de Godvruchtigen*, als men het gelooven wil, *ze van den Hemel af*, gelijk zekere vrouw, die drie jaren lang vruchteloos gebeden hebbende om eenig overblijfſel van JOANNES *den Dooper* te mogen hebben, eindelijk zwoer niet te zullen eten, voordat zij verhoord zou zijn. Na zeven dagen gevast te hebben, zag zij op den Altaar eenen ongemeen witten duim, dien zij vrolijk als een Goddelijk geſchenk medenam. Drie Biſſchoppen, gekomen, om denzelven te aanbidden, en wenſchende 'er ook iet van t'huis te brengen, leiden een lap linnen onder den duim, en terſtond vielen 'er drie droppelen bloed op het linnen, zoodat elk 'er eene kon medenemen (†). Doch 'er waren andere meer gewone en gemakkelijker middelen tot ontdekking van Reliquiën. Somtijds gaven de Heiligen zelf daar van aanwijzing door verſchijningen en openbaringen; men *groef* 'er naar op zekere plaatſen, en vond doorgaans het één of ander; kortelings overledene voorbeelden van Monnikheiligheid lieten dagelijks nieuwe ſtof tot vermeerdering van deze ſchatten na; ook bereidde men

(*) JOAN. DALLÆUS *advers. Latinorum de cultus religioſi objecto traditionem Disputatio.*

(†) SIGEBERT. *Gembl. Chronogr. ad a.* 613.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

men zich tot zulke ontdekkingen door een *plegtig vasten*; een *liefelijke reuk* en de *onvergankelijkheid* van een ligchaam kondigden dikwijls het lijk van eenen Heiligen aan, van al hetwelk de ſchriften van deze tijden vol voorbeelden zijn, ja 'er werden niet weinige Boeken opzettelijk over dit onderwerp geſchreven (*).

Rome was bijzonder vermaard door eenen overvloed van zulke heiligdommen, waar van de Biſſchoppen dezer Hoofdſtad aan Koningen en Vorsten geſchenken maakten. Van alle oorden bragt men in het begin der VIIIſte eeuw *bezetenen* derwaards, om in het Klooster van den *Heiligen* VINCENTIUS en ANASTASIUS, eenen *Perſiſchen* Monnik, door het *beeld* en *hoofd* van den laatstgemelden van *den boozen geest verlost te worden.* Men ging ook voort, met plegtige *eeden* af te leggen bij de *Graven* der *Heiligen.* Om te zekerder te weten, of men bij het graf van een' Heiligen genezing van eene ligchaamskwaal te hopen had, lieten de zieken zich dagelijks op eene wage wegen, die men daar vond. Het verminderen van hun gewigt was dan een teeken van het begin hunner genezing. Dit had onder anderen plaats bij het graf van den Heiligen HUBERT, tot wien zich bijzonder die genen begaven, die van een' dollen hond gebeten waren (†).

De-

(*) MABILLON. *Ann. Ord. S. Bened. Sec.* III. P. I. *p.* 159. BASNAGE *Hist. de l'Egliſe T.* II. *p.* 1284.

(†) MABILLON. *l. c. p.* 670 720.

Deze eerbied voor *Reliquiën* was niet enkel volksgeloof, of een deel der Monniken Godzaligheid, neen, zij was algemeen heerſchende in de Kerk, en de ſchranderſte verſtanden prezen denzelven aan. Op de tweede Kerkvergadering te *Niceä*, in het jaar 787, las de Biſſchop BASILIUS van *Ancyra* terſtond in het begin zijne Geloofsbelijdenis voor, waar in hij onder anderen zeide (*): „ hij bad om de *voorſpraak* van onze onbevlekte vrouw, de Heilige *Moeder Gods*, der Heilige en Hemelſche *Krachten*, en van *alle Heiligen*; ook nam hij derzelver heilige en eerwaardige *overblijffelen* met alle verëering aan; en aanbad die eerbiedig, (τιμητικως προσκυνω,) terwijl hij verzekerd was, aan derzelver heiligheid deel te krijgen." De voorzittende *Patriarch* TARASIUS keurde deze verklaring, in naam der vergadering, niet alleen volkomen goed; maar de vergadering bevestigde ook vervolgens alle ſoorten van verëering der Heiligen, ook plaatſte zij onder hare beſluiten de volgende, dat geene Kerk zou ingewijd worden, zonder *Reliquiën* in dezelve te brengen, en dat de Biſſchop, die dit verwaarloozen zou, zou afgezet worden. De vermaarde en geleerde ALCUIN verzocht den *Patriärch* van *Aquileja*, PAULINUS, om een *ſtukje van het levendmakende kruis*, tot een bewaarmiddel, of van andere *Reliquiën*, (*reliquiarum patrocinia*) (†). Ook ſtelde hij levensbeſchrijvingen en gedichten op ter eere der

(*) *Tom.* IV. *Concil.* HARD. *p.* 41.

(†) *Ep.* XXXVI. *Tom.* I. *Opp. p* 49.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

der Apostelen, en oude en nieuwe Heiligen. Ook was KAREL *de Groote* zelf ijverig gezet op Heilige Overblijffelen, die hij in het Oosten vlijtig liet opzoeken. De *Patriärch* van *Jeruzalem* zond hem een aantal derzelven in het jaar 799, met welke hij grootendeels de Hoofdkerk te *Aken* verrijkte. In zijne veldtogten voerde hij altijd *Reliquiën* mede, waar toe Geestelijken beſteld waren, om ze te dragen, wier bijzondere naam was *Capellani*, naar het dekſel of de kap, (*capa*,) over het ligchaam van den Heiligen MEERTEN, hetwelk onder de voornaamſte *Reliquiën* van het *Frankiſche* Rijk behoorde, en overäl in de oorlogen medegevoerd werd (*).

Vereering van MARIA

Men heeft wel, in vervolg van tijd, verſcheidene opſtellen van veel later dagteekening opgegeven, als of zij tot de VIIde eeuw behoorden, evenwel ontbrak het, in der daad, in deze eeuw niet aan geſchriften, die bijzonder in het verheffen van de Maagd MARIA in het buitenſporige vallen. Daar toe behoort een vermaard geſchrift van ILDEFONSUS, Aartsbisſchop van *Toledo*, tot in het jaar 667, *de illibata virginitate B. Virginis contra tres infideles* (†). In dit werk zoekt hij JOVINIANUS, dien hij aanſpreekt, te overtuigen, dat MARIA, ook toen zij van CHRISTUS zwanger werd, Maagd gebleven is; tegen HELVIDIUS te bewijzen, dat zij ook, na den Verlosſer gebaard te hebben, niet opgehouden heeft, Maagd te zijn; en tegen de *Jooden*, dat haar

(*) DU FRESNE *Gloſſ. V. Capa et Capellani.*

(†) *In Magna Bibl. Vett. PP. T.* VII. *p.* 432.

haar maagdom door hare ontvangenisse niets geleden heeft. Voorts is het vol laffe gekunstelde welsprekendheid, zoo zegt hij, tot MARIA sprekende: *In præterito munda Deo, in præsenti plena homine et Deo, in futuro generans hominem et Deum, ex foetu et virginitate læta manens, ex prole et pudore gavisa es honore parentis; et filio et sponso fidelis; ita servans filio fidem, ut ne ipse quidem carnis suæ noverit genitorem; ita servans sponso fidem, ut ipse te sine viro noverit genitricem.* In het besluit van zijn werk spreekt hij MARIA dus aan. „ Ik val voor u neder, gij eenigste werk der menschwording van mijnen God! Ik verdemoedige mij voor u, die alleen de Moeder van mijnen Heer bevonden zijt! ik aanbid u, die alleen de Dienaresse van uwen Zoon bevonden zijt! Bezorg mij, dat mijne zonden uitgedelgd worden! Beveel, dat ik van de ongeregtigheid mijner werken gereinigd worde! Maak, dat ik den roem uwer deugd beminne! Openbaar mij de menigte der zoetigheden van uwen Zoon! Geef mij, het opregte geloof van uwen Zoon te spreken en te verdedigen! Geef mij, dat ik God en u aanhange! Uwen Zoon en u, God en u, diene! hem, als mijnen Schepper; u, als de Moeder van mijnen Schepper! " — Men heeft onder den naam van ILDEFONSUS andere stukken van soortgelijken inhoud in het licht gegeven. *Liber contra eos, qui disputant de perpetua virginitate S. Mariæ, et de ejus parturitione*, als ook *Sermones XII in præcipuis S. Mariæ feriis, de ejus parturitione, purificatione, nativitate, assumtione*, doch anderen

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

hebben reeds getoond, dat deze van later tijd zijn.

Met deze gevoelens van ILDEFONSUS ſtemt overeen de plegtige verklaring van den *Roomſchen* Biſſchop MARTINUS I, omtrent het midden der VIIde eeuw, in eenen van zijne Brieven (*): „ *Wie* de zalige, en boven al het ſchepſel en de menſchelijke natuur, alleen den genen uitgezonderd, die uit haar geboren is, eerwaardige, altijd Maagd en Moeder van onzen Heere *niet* vereert en *aanbidt*, die *zij* in deze en in de toekomende wereld *vervloekt*!" In de *Griekſche* Kerk heeft ANDREAS, eerst een Monnik te *Jeruzalem*, daar na Aartsbiſſchop van het eiland *Creta*, die het waarſchijnelijkst geplaatst wordt tuſſchen de jaren 635 en 680, twee preeken nagelaten op de geboorte van MARIA (†). Ook worden aan den vermaarden voorſtander van den Beeldendienst, GERMANUS, *Patriarch* van *Konſtantinopolen*, in de eerſte tijden der VIIIſte eeuw, eenige preeken van denzelfden inhoud toegeſchreven (§), in de eerſte derzelven zegt hij tot MARIA onder anderen: *Gij hebt even zoo veel gezag als magt, dewijl gij de Moeder der Allerhoogſten zijt!* In de derde wordt verzekerd, dat MARIA kort na haar overlijden weder opgewekt is, om in den Hemel opgenomen te worden. COSMAS, ook een Monnik

(*) *Ep.* XIV. *in* LABB. *Concil. T.* VI. *p.* 63, 64.

(†) *In* COMBEFISII *Auct. Nov. Biblioth. PP. Græco-latinor. Tom.* I. *pag.* 1290.

(§) *l. c. pag.* 1412.

nik te *Jeruzalem*, en ten laatſten Biſchop te *Majuma*, omtrent het jaar 730, heeft in zijne Lofzangen, die ſlechts in het Latijn voorhanden zijn (*), de Maagd MARIA, als de beſchermſter, de hulp, en het *heil van het menſchelijk geſlacht* aangeroepen; en haar inzonderheid gebeden, dat zij zijn gebed *voor haren Zoon en God zou brengen, opdat hij door haar hunne zielen mogt behouden.* De vermaardſte Godgeleerde van dezen tijd onder de *Grieken*, JOANNES van *Damaskus*, heeft zich inzonderheid ter eere van de Heilige Maagd beijverd, door verſcheidene Kerkredenen of Predikatiën (†), in welke hij vele bijzonderheden heeft van hare geboorte, kindsheid, ouders, maar ook van hare dood en opneming ten hemel. Een man, die haar zoo veel eer bewees, verdiende het zeker, dat de Heilige Maagd, gelijk zijn Levensbeſchrijver JOANNES JUVENALIS, *Patriärch* van *Jeruzalem*, in de IXde eeuw, meldt, hem zijne regterhand weder zal gegeven hebben, welke op bevel van den *Chalif* was afgehouwen.

Feest- en Heiligedagen.

Alle deze oefeningen eener verbasterde Godzaligheid, aanroeping der Heiligen, vereering van derzelver Beelden en Overblijffelen, Bedevaarten naar hunne Graven, plegtige omgangen en gebeden tot hunne eer, of *Proceſſiën* en *Litaniën*, werden niet alleen door eene verkwistende pracht in het verſraaijen en opſieren dier plaatſen en gedenkteekens, waar

(*) *Hymn.* VI. *Bibl. Patr. pag.* 539.

(†) *Opp. Tom.* II.

IV BOEK 1 Afdeel. V Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

waar men ze oefende, maar ook door bepaalde *Feesttijden* en Heilige dagen voor dezelven onderhouden, en op de nakomelin gſchap voortgeplant. Echter, alhoewel zoo vele bijzondere plaatſen hunne beſchermheiligen op zekeren Feestdag verëerden, waren toch de algemeene Feestdagen ten dezen tijde ſlechts nog maar weinigen in getal. De Kerkvergadering te *Mentz*, in het jaar 813, door KAREL *den Grooten* bijëengeroepen, beval (*), dat jaarlijks de volgende Feestdagen zouden gehouden worden: de *Paaschzondag*, met de geheele daar toe behoorende week; de *Hemelvaartsdag*; *Pinkſteren*, even gelijk *Paſchen*; de Sterfdag van PETRUS en PAULUS; het Geboortefeest van JOANNES *den Dooper*; de Hemelvaart, (*asſumtio*,) der Maagd MARIA; het Inwijdingsfeest der Kerk van den Heiligen MICHAEL; de Sterfdag van den Heiligen REMIGIUS, MARTINUS, en ANDREAS; het *Geboortefeest* van CHRISTUS, vier dagen lang; *het Feest der Beſnijdenis* van CHRISTUS; (*Octavæ Domini*;) het Feest van zijne *verſchijning*, (*Epiphania*,) en der reiniging van MARIA. Ook zullen, voegt de vergadering 'er bij, de *Feestdagen* der Heilige *Martelaren* en *Belijders* gevierd worden in de Kerken, waar hunne heilige ligchamen rusten; als ook de *Inwijdingsdagen* der Kerken. Waar uit men ziet, hoe ligt het getal der Feestdagen moest vermenigvuldigen, dewijl deze bijzondere Feestdagen allengs algemeener werden, naarmate deze Heiligen meer vermaardheid verkregen enz.

(*) *Ap.* HARD. *Concil. T.* IV. *p.* 1015.

enz. Ook waren 'er menigvuldige aanleidingen tot nieuwe *Feestdagen*. Het wijden van den Heidenſchen Tempel aller Goden, (*Pantheon*,) tot eene Kerk van MARIA en alle Heiligen, door BONIFACIUS IV, gaf gelegenheid, om in deze Kerk het *Feest aller Heiligen* te vieren, hetwelk vervolgens een algemeen Feest is geworden op den eerſten *November*.

Liturgiſche ſchriften.

De vermenigvuldiging van Kerk- en Godsdienſtplegtigheden maakte het opſtellen van *Liturgiën* of Kerkedienstboeken meer en meer noodzakelijk. De vermaarde ISIDORUS ſchreef dus een werk over de Kerkedienſten, (*de Eccleſiasticis Officiis Libri Duo*,) in hetwelk alle de Kerkgebruiken, maar ook, op zijne wijze, derzelver oorſprong en oorzaak beſchreven worden, die hij, zoo veel hem maar mogelijk is, uit het Oude Testament, of van de Apostelen afleidt. Het eerſte Boek handelt in vier en veertig afdeelingen van de Kerk, van de Tempels, van Koren, van de Dankliederen, Pſalmen, Lofzangen, Beurtzangen, (*antiphonæ*,) antwoorden van het Koor op het gezang van éénen, (*responſoria*,) gebeden, voorlezen van den Bijbel, Boeken en Schrijvers, van het zingen van het *Hallelujah*, (*Laudes*;) van de gezangen bij het offeren van brood en wijn in het Avondmaal, (*offertoria*,) van de zeven gebeden bij het Avondmaal, (*miſſa*,) door welken deze gaven aan God geheiligd worden; van de *Niceenſche* Geloofsbelijdenis; van het openbaar zegenen des volks; van het offer, hetwelk de Christenen God in het Avondmaal brengen, en

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

het daar mede verbonden offer of gebed voor de rust der verſtorvene geloovigen; van de zeven *Canoniſche* uren; van den Zondag; van het Feest der geboorte en der verſchijning van CHRISTUS; van den Palmzondag; van het Avondmaalsfeest, (thans Witten Donderdag, *Coena Domini*,) van den Goeden Vrijdag, den Sabbath voor Paſchen, Hemelvaartsdag, Pinkſteren, Feestdagen der Apostelen en Martelaren, en inwijdingen van Kerken; van de groote vasten, en de vier jaarlijkſche vasten, na de Pinkſteren, in de zevende maand, den eerſten November, en den eerſten Januarij, van het driedaagſche, en het wekelijkſche vasten, van de verſchillende gebruiken der Gemeenten; en eindelijk van het eten van vleesch en visch. Het *tweede Boek* handelt in 26 afdeelingen eerst van de *Geestelijken*, (*Clerici.*) 'Er zijn twee hoofdſoorten: de Kerkelijken, (*Eccleſiastici*,) die onder de regeering der Bisſchoppen ſtaan; en anderen zonder opperhoofd, (*acephali*,) die zich, dierelijk, aan hunne begeerten overlaten, en maar al te talrijk rondzwerven. Van de Kerkelijke haarſcheering, (*tonſura.*) Vervolgens gaat de Schrijver de onderſcheidene klasſen der Geestelijkheid door van de Priesters of Bisſchoppen af tot de Deurwachters toe; hij beſchrijft zes klasſen van Monniken, van welken de drie laatſten dien naam onwaardig zijn; hij ſchildert de Boetelingen; verders de Maagden, en in het gemeen die zich onthouden, de weduwen, de gehuwden, (van welken daarōm gezegd wordt, dat zij door een *Sacrament* verēenigd zijn, omdat zij even min, als de Kerk van

CHRIS-

CHRISTUS, mogen geſcheiden worden;) de *Katechumenen*, en hunne voorbereiding tot den Doop; dit leidt hem op het *Sijmbolum*, hetwelk de Apostelen zullen opgeſteld hebben, ten dienſte der genen, die niet lezen kunnen, of geene gelegenheid hebben, om te lezen; en op den *Geloofsregel*, door de Christelijke Leeräaren ontworpen. Dit Boek wordt beſloten met berigten van den Doop en het Heilig Olijſel. (*Chrisma.*) De Doop is, naar zijn gevoelen, drievoudig, de waterdoop, de bloeddoop door den marteldood, en de doop der tranen in de Boete. Met den gewijden *olie* worden de gedoopten gezalfd, ten teeken van hun aandeel aan de Koninklijke en Prieſterlijke waardigheid; en de oplegging der handen van den Biſchop, met zijn gebed, verwerft hun den Heiligen Geest. — Onder ALCUINS naam komt ook een dergelijk werk voor onder zijne werken: *De divinis officiis Liber*, maar anderen hebben reeds getoond, dat hetzelve enkel uit de werken van ALCUIN en andere later Schrijvers is zamengeſteld, en dat het zulke lompe misſlagen bevat, welke ALCUIN niet in ſtaat was te begaan.

Boete-boeken LibriPoenitentiales.

Niet minder merkwaardig zijn de *Boeteboeken*, (*Libri Poenitentiales*,) in dezen tijd. In de VIde eeuw had reeds JOANNES *de Vaster*, *Patriarch* van *Konſtantinopolen*, zulk een werk vervaardigd, thans kregen de Weſterſche Gemeenten een ſoortgelijk van THEODORUS, insgelijks eenen *Griekſchen* Monnik, naderhand vermaard als Aartsbiſchop van *Canterbury*, en in het jaar 690 overleden. In dit werk gaf hij eene handleiding tot eene geſchikte behande-

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ling der *Boetelingen*, leerende de Bisschoppen en Priesters, hoe zij de zonden, naar derzelver verscheidene soorten en trappen van straf baarheid, beoordeelen; elke hare gepaste straffen opleggen; en de Boetelingen vermanen, troosten, en leiden moesten. Zijn werk maakte spoedig opgang in de geheele Latijnsche Kerk, dewijl het gemakkelijker was voor de Geestelijken, dan de verzamelingen van Kerkelijke wetten, daar zij tot hier toe gebruik van gemaakt hadden; ook werd het in verscheidene volgende Kerkvergaderingen aan de Geestelijken aanbevolen, om het voor oogen te houden. Het voorbeeld van THEODORUS vond spoedig navolgers; trouwens, aan BEDA wordt een soortgelijk werk toegeschreven, onder den tijtel: *De remediis peccatorum* of *Excerptum de canonibus Catholicorum Patrum, vel poenitentiæ, ad remedium animarum, Domini Egberti Archiepiscopi*, ook kan het heel wel zijn, dat dit werk den gemelden EGBERT toebehoort, die meer dan 30 jaren na BEDA gestorven is; te meer, omdat men onder zijnen naam meer dergelijke opstellen heeft (*).

Voorbeelden van voorzorg tegen het Bijgeloof

Daar de Bijgeloovigheid zoo grootelijks en algemeen de overhand nam, moet het aangenaam zijn, voorbeelden te zien van Kerkvergaderingen, enkele Geestelijken, ook van Vorsten, die zich somtijds vrij genoeg daartegen verklaarden, en anderen 'er voor waarschuwden. Men vindt daar toe plaatsen in de schriften van ISIDORUS van *Hispalis* en ALCUIN.

(*) *Ap.* HARD. *Concill. Tom.* III. *pag.* 1961-1986.

COIN. De tweede Kerkvergadering van *Chalons*, van het jaar 813, drong 'er niet alleen op aan, dat, met den bijſtand des Keizers, de oude ſtrengheid der bijna geheel buiten gebruik geraakte Kerkelijke Boete weder herſteld zou worden (*), maar zij verklaarde zich tevens duidelijker over de *noodzakelijke belijdenis der zonden*. Sommigen beweerden, zegt zij, dat men aan God alleen de zonden moet belijden; anderen willen ze aan den Priester beleden hebben; het een en ander geſchiedt in de Heilige Kerk niet zonder groote nuttigheid; zoo namelijk, dat wij aan God dezelve belijden, die de zonden vergeeft; als ook, dat wij ze, naar de leere des Apostels, aan malkanderen belijden, en voor malkanderen bidden, om zalig te worden. De belijdenis voor God dus reinigt de zonden; die aan den Priester geſchiedt, leert, *hoe* zij gereinigd worden. KAREL *de Groote* zorgde in verſcheidene van zijne wetten tegen Bijgeloovigheden. In zijne wetten van het jaar 789 (†), wordt bevolen, valſche en verleidende *ſchriften*, zoo als een, hetwelk in het jaar te voren *van den hemel gevallen zou zijn*, te verbranden; de *rondzwervende Dweepers*, die gedeeltelijk *naakt* met ijzers, (waarſchijnelijk *met ketenen beladen*,) rondliepen, onder voorwendſel, dat zij *Boetelingen* waren, zouden niet geduld worden; maar als zij eene hoofdmisdaad begaan hadden, op ééne plaats blijven, arbeiden, dienen, en hun-

(*) HARD. *Tom.* IV. *pag.* 1036.

(†) *Capit. ap.* BALUZ. *Tom.* I. *pag.* 239.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdst. na C. G. Jaar 622 tot 814.

hunne Boete naar de Kerkelijke wetten oefenen (*); ook zouden de *klokken*, (*clocæ*,) niet *gedoopt* worden (†), eene foort van wijding met wijwater, waar bij men aan dezelven namen gaf; en toch heeft hij deze gewoonte niet kunnen uitroeijen. Op de Kerkvergadering van *Frankfort*, in het jaar 794, liet hij verbieden (§), dat geene *nieuwe Heiligen verëerd* of aangeroepen, of Kapellen voor dezelven op de ſtraten zouden opgerigt worden, men zou alleen die genen in de Kerk verëeren, die, wegens hunne verdienſten, daar toe verkoren waren. Hier kan men bijvoegen zijn gebod tegen het *misbruik der Pſalmen en Euangeliën*, *om waar te zeggen* (**), en dergelijke meer, onder welke het vermaarde gebod tegen het *verëeren der Beelden* in het vervolg zal voorkomen.

Andere bijgeloovige gebruiken.

Doch het Bijgeloof werd niet in den wortel aangetast, en had zoo vele takken voortgebragt, dat het niets baatte, eenigen derzelven af te houwen. Zelfs miste men omtrent het ware oogmerk van de onberispelijkſte Godsdienſtige gebruiken. Men geloofde den *Zondag* dan het waardigſt te vieren, wanneer men zich niet alleen van allen arbeid, zelfs van den noodzakelijkſten bij den veldbouw, onthield (††), maar de *Griekſche* en *Roomſche* Chriſte-

(*) *l. c. Cap.* 77.
(†) *Cap.* III. *l. c. pag* 244.
(§) *l. c. pag.* 269.
(**) *Cap.* III. *a.* 789. *l. c. pag.* 243.
(††) *Conc. Cabil. circa a.* 650. *C.* 18. *T.* III. HARD. *p.* 950.

tenen durfden niet eens op dezen dag rijden, of varen, zich baden, of brood bakken (*). Daartegen hadden 'er hier en daar nog *Liefdemalen* of *Agapen* plaats, wier eigenlijke bedoeling echter al voor lang verloren was, en die nu tot ſmulpartijën in de Kerken geworden waren (†). Hoewel het zonder grond is, dat de *Roomſche* Biſchop VITALIANUS, het *Godsdienſtig gebruik der Latijnſche taal* in de Weſterſche Kerk zou ingevoerd hebben, werd het gebruik derzelve thans meer algemeen, door het invoeren van de *Roomſche Liturgie* of Kerkedienst; waar op bijzonder KAREL *de Groote* zeer gezet was, bijzonder rigtte hij Zangſcholen op, een te *Mets* en een te *Soiſſons*, waar *Roomſche* Zangers de *Franken* in het *Gregoriäansch* Gezang onderwezen. Omdat het School te *Mets* het voornaamſte was, noemden de genen, die in de *Frankiſche* Kerk Latijn ſpraken, een Kerkegezang, *Metenſis*, en zij, die de *Frankiſche* taal, (*Theutonica ſive Teutisca Lingua*,) gebruikten, *Mete* of *Mette*, of ook wel *Metisca* (§).

Het onderſcheid in het *ſcheeren* van het hoofd, naarmate men hetzelve van den Apostel PETRUS of PAULUS afleidde, werd tot eene belangrijke zaak gemaakt, waar over geheele Gemeenten zich verdeelden. 'Er was nog eene derde wijze van *ſcheeren*, Scheering van het hoofd.

(*) THEOD. *Cant. Capit. 7. l. c. pag* 1773.

(†) *Syn. Trull. Cap. 74. l. c. pag.* 1688.

(§) *Monach. Sangall. in* CANISII *Lectt. Ant. Tom. II. Part.* III.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ren, welke men de *ſcheering van Simon den Tooveraar* noemde, welke alleen eene halve kroon aan de voorzijde van het hoofd uitmaakte, die van het ééne oor tot het andere ging. De vermaarde THEODORUS, Aartsbisſchop van *Canterbury*, moest, dewijl hij als een *Griekſche* Monnik te *Rome* gekomen was, en dus de *Tonſuur* of ſcheering van den Apostel PAULUS medegebragt had, eerst vier maanden lang zijn haar laten groeijen, eer hij tot *Onderdiaken* gewijd, en hem ten dien einde de kruin van het hoofd op de gewaande wijze van PETRUS geſchoren kon worden (*). PETRUS geloof en PETRUS ſcheering gingen met gelijke ſtappen voort, en door zulke beuzelingen kluisterde de Bisſchop van *Rome* meer aanhangers aan zijnen Stoel.

Leere van het Heil. Avondmaal.

Zoo naauwgezet men was, omtrent het bepalen van het ſcheeren van het hoofd, om daar in ſtiptelijk het voorbeeld van PETRUS na te volgen, zoo willekeurig handelde men met het *Avondmaal van* JEZUS. Men had, omtrent de leere van hetzelve, tot hier toe geene bepalingen gemaakt, en ſchoon men reeds ſedert de IVde eeuw begonnen had, merkelijk af te wijken van het formulier of voorſchrift der oorſpronkelijke inſtelling, echter hadden zich de Leeräars der Kerk nog volkomene vrijheid behouden, om zich uit te drukken; trouwens, terwijl ſommigen ſpraken van eene verändering der *Sacramenten*, dat de Christenen in het Avondmaal *waarlijk het ligchaam en bloed des Heeren* ontvangen,

(*) BEDA *Hist. Eccl. Gent. Angl. L.* IV. *C.* 1.

gen, waren echter hunne uitdrukkingen onbepaald, en meer wijsgeerige vernuften erkenden in hetzelve enkel *voorbeelden van het ligchaam en bloed* van CHRISTUS, of gelijk AUGUSTINUS, een *teeken* tot godzalige herinnering voor de Christenen; of gelijk FACUNDUS, het *brood* was *niet* eigenlijk het *ligchaam* van CHRISTUS, noch de *wijn* zijn *bloed*, maar zij bevatten alleenlijk de *verborgenheid* van zijn ligchaam en bloed.

Even weinig vastigheid had deze leere ook in de VII en VIIIſte eeuw. Doch nademaal men meer en meer overhelde tot het wonderbare en onbegrijpelijke, zoo moest ook de verklaring, welke daar heen leidde, meer en meer ingang vinden. In de vroegere tijden der VIIde eeuw, gaf ISIDORUS van *Hispalis* (*) deze voorſtelling van het Avondmaal: „ Het *brood*, dat wij breken, is het *ligchaam* van CHRISTUS, die zegt: *ik ben het levende brood.* De *wijn* is zijn *bloed*, zoo als geſchreven ſtaat: *Ik ben de ware wijnſtok.* Doch het *brood wordt daarom het ligchaam van* CHRISTUS *genoemd, omdat het het ligchaam verſterkt*, (*confirmat*,) en *de wijn ziet daarom op het bloed van* CHRISTUS, *omdat hij bloed in het vleesch werkt.* Deze beide dingen zijn zigtbaar; maar door den Heiligen Geest *geheiligd* zijnde, *gaan zij over in het Sacrament des Goddelijken ligchaams.* Wanneer in dezen beker de wijn met water gemengd wordt: zoo is het volk der geloovigen met CHRISTUS verëenigd; de vermenging van

(*) *De Eccles. Offic. L. I. C.* 18.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

van den wijn en water is even zoo onſcheidbaar, als de verëeniging der Kerk met CHRISTUS." ANASTASIUS *Sinaita*, een Monnik op den Berg *Sinai*, in een twistſchrift tegen eene *Eutychiäanſche* partij (*), vraagt den Ketter, of de *gemeenſchap en het offer des heiligſten ligchaams en bloeds van* CHRISTUS, hetwelk hij offert en geniet, *het ware ligchaam en het ware bloed van* CHRISTUS, den Zoon van God zij, dan *of het bloot brood* is, zoo als het bij de bakkers verkocht wordt, *alleen een voorbeeld*, (ἀντίτυπον,) van het ligchaam van CHRISTUS? De Ketter verwerpt dit laatſte, waar in ANASTASIUS met hem overëenſtemt, omdat CHRISTUS ons niet een *beeld* van zijn ligchaam en bloed, maar, zoo als ook elders, zijn vleesch en zijn bloed beloofd heeft. Op dezen grond daagt hij nu den Ketter uit, om hem van het gewijde brood en wijn des Avondmaals te brengen, om dat te bewaren; indien dit niet in weinige dagen bederft of verändert, dan moest zijne leere van de onverderfelijkheid van CHRISTUS ligchaam na zijne menschwording waar zijn; maar onderging het eenige verändering, dan volgde één van beiden, of, dat deze Ketters niet het ware ligchaam van CHRISTUS, maar alleen een voorbeeld of bloot brood ontvingen; of dat de Heilige Geest, wegens hunne Ketterij, niet op dezelven gedaald zij; of dat het ligchaam voor de opſtanding verderfelijk geweest is. — Doch, men heeft tegen de echtheid van

(*) Ὁδηγος, *ſeu Dux viæ adverſus Accephalos ed. Jac. Gretſer. Ingolſt.* 1606. 4*to*. *Cap.* 23.

van deze plaats twijfelingen gemaakt, maar daartegen is dit zeker, dat van ORIGENES af tot op THEODORETUS toe genoeg *Griekſche* Kerkleeraars het brood en den wijn ἀντίτυπα van CHRISTUS ligchaam en bloed genoemd hebben.

Gewigtiger was de verſcheidenheid omtrent deze leere in de VIIIſte eeuw. De *algemeene*, (*Oecumeniſche*,) Kerkvergadering te *Konſtantinopolen*, in het jaar 754, die de vereering der Heilige Beelden verbood, was ook niet gunſtig voor den wondervollen zin van het Avondmaal. Die genen, zegt zij (*), mogen zich verheugen en juichen, en met alle vertrouwen te werk gaan, die het *ware Beeld* van CHRISTUS met het opregtſte hart maken, en wenſchen en vereeren, en tot heil der ziele en des ligchaams offeren, hetwelk hij zelf, onze heilige volëinder en God, terwijl hij uit ons geheellijk de ſtoffe aannam, zijnen Godsdienſtigen ten *voorbeeld* en ter duidelijkſte *herinnering* gegeven heeft. Voorts ſpreekt zij van eene *ſtoffe tot een beeld uitverkoren*, dat is, de *Zelfſtandigheid*, (οὐσία,) *des broods*; CHRISTUS heeft gewild, *dat het brood des Avondmaals, als een zeker Beeld van zijn natuurlijk vleesch, geheiligd door de komst des Heil. Geests, een Goddelijk ligchaam*, door bemiddeling van den Priester, *zijn zoude*. Het oogmerk van de vergadering was, zich tegen het vereeren van de Beelden der Heiligen ook van dezen grond te bedienen, dat zelfs

(*) *Tom.* IV. HARD. *pag.* 368. *in Act. Concil. Oecum.* VII. *ſeu Nicæni* II.

IV BOEK 1 Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814

zelfs in het Avondmaal van JEZUS wel een Beeld van zijn ligchaam, maar niet van eene menſchelijke gedaante, voorhanden zij, opdat alle Afgoderij worde voorgekomen. Maar de Kerkvergadering van *Niceä*, in het jaar 787, die ten doel had, de verëering der Beelden vast te ſtellen, wederſprak haar regelregt (*): „ Het is duidelijk bewezen," zegt zij, „ dat zoo wel de Heere, als de Apostelen, en de Vaders, *het* van den Priester geöfferde *onbloedig offer nooit een Beeld*; *maar altijd het ligchaam zelf*, *en het bloed zelf genoemd* hebben. Voor de volbrenging der heiliging hebben wel eenigen der Heilige Vaderen op eene godzalige wijze, den naam *voorbeelden*, (ἀντίτυπα,) gebruikt; — maar na de heiliging van brood en wijn, worden zij eigenlijk het ligchaam en bloed van CHRISTUS genoemd; zij zijn het, en men gelooft het." Ondertusſchen hebben zelfs hoogachters van deze vergadering erkend, dat zij hier iet ontkend heeft, hetwelk door vele plaatſen der aanzienelijkſte Kerkvaderen buiten alle verſchil is.

Op dezelfde wijze, als de Kerkvergaderingen, komen de beroemdſte Leeräaren der VIIIſte eeuw niet met elkanderen, ja niet regt met zichzelven, overeen. Dus komt BEDA in zijne Uitlegkundige Schriften vaak op dit onderwerp, en volgt meeſtäl de leerwijze van AUGUSTINUS en ISIDORUS. Onder anderen zegt hij daar over op drie plaatſen, bijna woordelijk hetzelfde; alleen dat hij 'er in zijne verklaring van LUKAS nog met meer bepaalde woorden

(*) *l. c. pag.* 370.

den bijvoegt: *in panis et vini figura* (*). „ Na dat CHRISTUS," ſchrijft hij, „ de plegtigheden van het Oude Testament geëindigd had, ging hij tot het nieuwe over, hetwelk de Kerk tot gedachtenis van zijne verlosſing wenscht te vieren; zoo namelijk, dat hij in plaats van het vleesch en bloed van een lam, *het Sacrament van zijn vleesch en bloed, onder het beeld van brood en wijn*, heeft geſteld, waar door hij heeft aangewezen, dat hij het is, dien de Heere gezworen heeft, dat hij een Prieſter was in der eeuwigheid, naar de ordening van MELCHIZEDEK. Maar hij breekt zelf het brood, om te toonen, dat het breken van zijn ligchaam met zijnen vrijën wil geſchieden zal." Op eene andere plaats (†) verzekert hij, dat CHRISTUS het *beeld*, (*figura*,) *van zijn hoogheilig ligchaam en bloed* aan zijne jongeren heeft uitgedeeld. Maar daartegen is eene plaats opmerkelijk, in welke hij dus ſpreekt (§): „ Hij waſcht ons dagelijks in zijn bloed, wanneer de gedachtenis van zijn zalig lijden daar door bij het Altaar vernieuwd wordt, dat *het ſchepſel van brood en wijn, door de onuitſprekelijke heiliging des Geestes, in het Sacrament van zijn ligchaam en bloed overgebragt wordt*, (*transfertur*,) en

(*) *In Marci Euang. Cap.* 14. *Tom.* V. *Opp. pag.* 192. *in Luc. Euang. Cap.* 22. *l. c. pag.* 424. *Homil. Quadrageſimal Fer.* III. *Palmar. T.* VII. *p.* 271.

(†) *Comment. in Pſalm.* III. *T.* VIII. *Opp. p.* 323.

(§) *Homil. hiemal. de SS. in Epiphan. Dom. Tom.* VII. *Opp. pag.* 320.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

en op deze wijze *zijn ligchaam en bloed* niet door de handen der Ongeloovigen tot hun verderf vergoten en omgebragt; maar *met den mond der Geloovigen tot heil genomen wordt.*"

Even zoo verſchillend wordt de meening van ALCUIN voorgedragen. Eene hoofdplaats van hem (*) kan in der daad tweezins verklaard worden. „ Uit water en meel," zegt hij, „ wordt *het brood*, *hetwelk tot het ligchaam van* CHRISTUS *gewijd wordt*; *maar water en wijn wordt tot het bloed van* CHRISTUS *gewijd.* — In eenen anderen van zijne Brieven (†) ſchijnt hij zich nog bepaalder uit te drukken: hij ſpreekt daar van een' tijd, wanneer de Biſchop PAULINUS *het brood en den wijn in de zelfſtandigheid van het ligchaam en bloed van* CHRISTUS *wijden* zou. Geen wonder, dat MABILLON (§) hier bij uitroept: „ Dat is ons geloof, en het geloof van onze Vaderen!" Maar geſteld ook, dat dadelijk de *Transſubſtantiatie* in deze plaats te vinden was, het gene ver is van te blijken, zoo zou daar uit nog niet volgen, dat een gezegde van ALCUIN hier alles moest beſliſſen. Of hij de Schrijver is van het Boek, in KARELS naam uitgegeven, tegen de verëering der Beelden, is onzeker. In hetzelve komen ondertuſſchen gezegden voor, uit welken blijkt, dat men meer dan een *bloot beeld* in het Avondmaal wilde geloofd hebben. „ Niet een beeld,"

(*) *Ep.* LXXV. *ad fratres Lugd. T.* I. *Opp. p.* 107.

(†) *Epist.* XXXVI. *l. c. pag.* 49.

(§) *De Liturg. Gall. pag.* 95.

Digitized by Google

beeld," lezen wij daar (*), of eenige voorbeelding, (*præfiguratio*,) maar zichzelven heeft CHRISTUS aan God den Vader voor ons ten offer gebragt, — hij heeft ons geen ingebeeld kenmerk, (*indicium*,) *maar het Sacrament van zijn bloed en ligchaam medegedeeld.* Men mag het geen beeld van deze verborgenheid des Heeren noemen, maar de *waarheid*; niet de schaduw, maar het *ligchaam.*" Elders (†) lezen wij: *Dit Sacrament wordt door de hand des Priesters, en door de aanroeping van den Goddelijken naam, volbragt,* (*conficitur.*) — Nu zou men verwachten, dat KAREL *de Groote* zich op geene andere wijze zelf zal uitdrukken, dan zijne Godgeleerden gedaan hebben; ondertusschen schrijft hij in eenen Brief aan ALCUIN (§): de Verlosser heeft aan zijne jongeren brood en drinkbeker, tot een *beeld*, (*in figuram*,) *van zijn ligchaam en bloed* gegeven.

Met meer zekerheid kan men van de *Griekschè Kerk* der VIIIste eeuw zeggen, dat zij der leere van de verändering van het brood allengs gunstig is geworden. Men kan zich hier niet beroepen op zeker werk, (Μυστικη Θεωρια,) waar in de uitdrukking, *veränderen*, (μεταποιηθηναι,) in de voorstelling van het Avondmaal voorkomt, en hetwelk men hield voor een werk van GERMANUS, *Patriärch* van *Konstantinopolen*, dien driftigen voorstander van de vereering

(*) *Libr.* IV. *Cap.* 14. *pag.* 491.
(†) *Libr.* II. *Cap.* 27. *pag.* 208.
(§) *Ep.* LXVI. *T.* I. *Opp. Alc. p.* 89.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

eering der Beelden in de eerſte tijden dezer eeuw, dewijl OUDIN (*) bewezen heeft, dat dit werk aan eenen anderen GERMANUS, *Patriärch* van die Hoofdſtad, uit de XIIIde eeuw toebehoort:

Maar JOANNES *Damascenus*, de voornaamſte *Dogmatiſche* Schrijver van deze eeuw, en ijverig voorſtander van den Beeldendienst, heeft een min dubbelzinnig en uitvoerig getuigenis van zijn geloof, omtrent het Avondmaal nagelaten (†), volgens hetzelve kent hij eene verändering in den eigenlijken zin, eene vergoding, welke hij onnaarſpeurelijk noemt, doch waar bij hij zich op de Goddelijke almagt beroept. Ondertusſchen ſchijnt hij de uitdrukkingen der oude *Griekſche* Kerkleerären, van zekere *verändering* in het Avondmaal, (μεταβολη, μετασοιχειωσις, μεταποιησις,) verkeerd verſtaan, en te letterlijk opgevat te hebben; ook is ons reeds gebleken, door de aanhaling eener plaats der *Kerkvergadering* van *Konſtantinopolen*, dat zijn gevoelen niet het heerſchende van dien tijd, of van zijne Kerk geweest is.

Bijgeloovigheden omtrent het Avondmaal

De geneigdheid tot het wonderbare bragt allengs te weeg, dat men aan het Avondmaal gebruiken en krachten toeſchreef, voor levenden niet alleen, maar ook voor dooden, ja in verſcheidene omſtandigheden, om zegen te ſchenken, of rampen weg te nemen. Naar mate men de benaming van *offer* en *offeren*, welke de oudſte Christenen gebruikten, van het

(*) *Comment. de SS. Eccl. Ant. T.* I. *p.* 1674.

(†) *De fide Orthodoxa L.* IV. *C.* 13. *T.* I. *p.* 267.

Digitized by Google

het *brood* en *wijn*, welke de Geloovigen toebragten tot het vieren van het Avondmaal, als ook van de *gebeden*, welke men met deze plegtigheid verbond, meer begon toe te paſſen op het vieren van het Avondmaal zelve, en het als een offer te beſchouwen, viel men ook ſpoediger op de gedachten, dat hetzelve als een *offer* nut kon doen, zonder dat men zelf dat brood at, of dien wijn dronk. — Men leest in de beſluiten der *Trullaanſche* Kerkvergadering (*) een verbod, om *het Avondmaal niet aan de dooden te geven.* Uit eene plaats van AMALARIUS (†) beſluit men, met waarſchijnelijkheid, dat men, in *Engeland*, het *gewijde brood* ſomtijds *den overledenen in het graf* heeft medegegeven. Het gebruik van het Avondmaal voor *ſtervenden* werd zoo noodzakelijk geächt, dat men de genen, die het brood niet meer eten konden, ten minſten den wijn liet *drinken* (§); ook ging men voort, met het den *kinderen* toe te deelen. Ook wilde men *zout* in het brood gedaan hebben, dat voor het Avondmaal geſchikt was, hetwelk echter ALCUIN afkeurt (**), die tevens te verſtaan geeft, dat men in de Weſterſche Kerk reeds vaak *ongezuurd brood* daar toe verkoos. — Onder welke plegtige gebaarden en draaijingen enz. het Avondmaal in de *Roomſche* Kerk door derzelver Biſchop bediend werd, leert

(*) *Can.* 83. *Tom.* III. HARD. *pag.* 1692.
(†) *De Eccles. Offic. Libr.* IV. *Cap.* 41.
(§) *Conc Tolet.* XI. *T.* III. HARD. *p.* 1028.
(**) *Ep.* LXXV. *Tom.* I. *Opp. pag.* 107.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

leert haar oude Dienstboek, hetwelk grootendeels tot deze tijden behoort. *Ordo Romanus I. qualiter Miſſa Pontificalis celebretur.*

CHRYSOSTOMUS klaagde, in zijnen tijd, dat, wanneer het Avondmaal gevierd zou worden, de meesten van zijne Toehoorders de Kerk verlieten, en naar huis gingen, en hij had reden, dewijl het Avondmaal, volgens zijne bedoeling, door de Christenen gemeenſchappelijk behoort gebruikt te worden, waar op ook de benamingen doelen, in de oude Kerk gebruikelijk, Συναξις, *Communio etc.* maar thans begon men het Avondmaal ook buiten den openbaren Godsdienst te vieren, met een klein getal Christenen, hetwelk men *Miſſæ privatæ* noemde; en ſedert de VIIIſte eeuw komen 'er voorbeelden voor, dat de Priester hetzelve alleen vierde, dit noemde men *Miſſa Solitaria*, (*ſtille Miſſe*,) waar mede het denkbeeld van eigenlijk *offer*, *Misoffer*, meer en meer de overhand nam. In de VIIde eeuw ontdekt men daar zelfs al ſporen van. De XVIIde Kerkvergadering van *Toledo*, in het jaar 694, ſtelde vast (*), dat geen Priester, op ſtraffe van afzetting, het Avondmaals-offer voor de rust der overledenen geſchikt, (*Miſſam pro requie defunctorum promulgatam*,) voor eenen levenden vieren zou. Ja reeds in het jaar 632 vindt men, dat voor *eene overledene Godzalige vrouw*, in het *Frankiſche* Rijk *dertig dagen lang het Avondmaal gevierd* is geworden (†).

Dus

(*) *Can.* 5. HARD. *Tom.* III. *pag.* 1814.

(†) MABILLON. *Act. SS. Ord. S. Bened. T.* I. *p.* 356.

Dus beginnen hier reeds de naderhand zoogenoemde *Zielmisſen*. Doch in de volgende eeuw vierde men het Avondmaal tot velerhande oogmerken voor levenden en dooden. De Brieven van BONIFACIUS en zijne vrienden zijn met voorbeelden hier toe betrekkelijk opgevuld. BUGGA, eene *Engelſche* Non, verzoekt hem voor de ziel van eenen harer nabeſtaanden dit geeſtelijk middel meermalen te gebruiken, (*Sanctar. Misſarum oblationes*) (*). Zijn leerling LULL, Aartsbisſchop van *Mentz*, beveelt aan de Priesters en Nonnen in *Thuringen*, tot afwending van den geeſel des regens, op zekere dagen tot den avond te vasten, en vijftig Pſalmen te zingen; maar bijzonder behoorden de Priesters die *Misſæ* te houden, welke *voor goed weder* beſtemd waren; ook moest elk van hen 'er *dertig voor den Roomſchen Bisſchop, en tien voor twee Leeken* zingen (†). Een ander Bisſchop ſchrijft aan dezen LULL, dat hij voor hem en anderen, die zich in zijne Gewesten aan den dienst van CHRISTUS gewijd hadden, het Avondmaal plegtig zou bedienen (§). De Abt GUDBERT meldt hem (**), dat hij bevolen had, 90 *Misſæ* te bezorgen voor een aantal overledene Broeders. Zelfs Kerkvergaderingen van deze tijden bevestigden dit gebruik des Avondmaals. De Bisſchoppen en Abten te *Attigni*, in het jaar 765 vergaderd, ſtelden vast (††), dat, als één

(*) BONIFAC. *Ep.* XXXV. (†) *Ep.* LXII.
(§) *Ep.* LXXIV. (**) *Ep.* XCV.
(††) *Tom.* III. HARD. *pag.* 2009.

Digitized by Google

één van hen ſtierf, elk der overigen voor hem 100 *Miſſæ* door den Priester zou laten zingen; maar dat elk Biſſchop 'er 30 van zou waarnemen. ALCUIN roemt ook in een gedicht de voordeelen, welke de *ziel* van eenen overledenen door deze heilige plegtigheid geniet (*). Uit het werk, in naam van KAREL *den Grooten* geſchreven, ziet men niet minder, dat hij, met zijne tijdgenooten, voor de overledenen niet alleen door gebeden en aalmoezen; maar ook door het Avondmaal, (*Miſſarum ſolennia*,) gewoon was om rust te bidden (†).

De Oosterſche Kerk, doorgaans getrouwer aan de oude inrigting, ſchijnt van dit alles nog niets geweten te hebben; maar ook in de *Weſterſche* werd dit niet algemeen goedgekeurd. THEODULF, Biſſchop van *Orleans*, die aan zijne Geestelijkheid verſcheidene goede voorſchriften gegeven heeft, bij voorbeeld, dat hij het begraven der dooden in de Kerken verbood (§); dat men Gode dagelijks eenige keeren zijne zonden zou belijden, omdat de belijdenis of biecht derzelven aan den Priester ſlechts raad bezorgde, hoe men ze door boete en gebed zal uitdelgen (**), gaf 'er ook eenigen omtrent het Avondmaal. Hij verordende, dat hetzelve enkel in de

(*) *Poema de Pontiff. et SS. Eccles. Ebor. p.* 812, *Tom.* II. *Opp. pag.* 250.

(†) *De Imagg. Caltu Libr.* II. *Cap.* 31.

(§) *Capitulare ad Parochiæ ſuæ Sacerdd. Cap.* 9. *ap.* HARD. *Tom.* III. *pag.* 914.

(**) *Cap.* 28. *pag.* 918.

Digitized by Google

de Kerken, niet in bijzondere huizen, zou gehouden worden (*). Hij prees over het geheel het menigvuldig gebruik van hetzelve aan; en wilde, dat de Christenen zich door geſtrenge oefeningen daar toe zouden voorbereiden, en het inzonderheid allen zouden gebruiken, op de zondagen der groote vasten, op de drie laatſte dagen der goede week, en op Paſchen (†). Aan de Priesters verbood hij het afzonderlijk Avondmaal te houden, hetwelk in Bedehuizen gedeeltelijk voor dooden gehouden werd (§). En vooral verbood hij uitdrukkelijk, dat *geen Priester het alleen zou bedienen*, dewijl deze dienst zonder zegening van het volk, en deszelfs antwoord, niet geſchieden kon (**). Dit laatſte verbood ook de Kerkvergadering van *Mentz*, in het jaar 813 (††); want hoe kan, zegt zij, de Priester zeggen: De Heere zij met ulieden! of hoe kan hij vermanen: *Surſum corda!* als hij niemand bij zich heeft? Wij hebben hier voor uit den regel van CHRODEGANG voor zijne *Kanunniken* (§§) kunnen beſluiten, dat zulk houden van het Avondmaal met aalmoezen betaald werd; wij kunnen hier uit genoeg afleiden, hoe even daaröm zulke *ſtille miſſen* en *zielmiſſen* grootelijks werden aangeprezen, dewijl zij voor vele ledigloopende Priesters een beſtaan opleverden.

De

(*) *Cap.* 11. *pag.* 914. (†) *Cap.* 41-44. *p.* 222.
(§) *Cap.* 45-46. (**) *Cap.* 7. *pag.* 914.
(††) *Can.* 43. *Tom.* IV. HARD. *pag.* 1015.
(§§) Boven *Bladz.* 29.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Het Vagevuur.

De leere van het *Vagevuur*, waar door de zielen na de dood van zekere mindere overtredingen gereinigd en gezuiverd werden, die tegen het einde van het voorgaande Tijdperk door GREGORIUS *den Grooten* in hare regte gedaante voorgedragen, en met allerhande vertelseltjes opgeschikt was, kreeg in de Westersche Kerk, bijzonder onder de *Angelsakfen*, welke Gemeente door AUGUSTINUS, eenen afhangeling van GREGORIUS, gegrond was, haren vollen bloei, dewijl zij zoo regt geschikt was, om de bijgelovige begrippen omtrent het nut van het Avondmaal voor overledenen te schragen, en tevens om aanzienelijke voordeelen voor de Geestelijkheid aan te brengen. Bijzonder heeft BEDA, anders een man van uitgebreide geleerdheid, maar onbegrijpelijk ligtgeloovig, veel toegebragt om deze leer te versterken en ingang te doen vinden. Hij heeft verscheidene verhalen in zijne Geschiedenis van de *Engelsche* Kerk ingelascht, van zulken, die, in verrukking van zinnen, of uit de dood opgewekt, beschrijvingen gegeven hebben van het Vagevuur, en deszelfs pijnigingen en zuiverende vlammen, b. v. van eenen *Ierschen* Monnik FUSÆUS, die omtrent het midden der VIIde eeuw in het Koningrijk *Esfex* kwam, waar hij velen tot het Christendom bekeerde of daar in versterkte; en die in eene ziekte uit het ligchaam gevoerd, in het vagevuur gebragt, en daar zelfs in zijne *ziel* aan zijnen schouder en kakenbeen gebrand werd, waar van hij het lidteeken zijn ganschen leven lang aan het *ligchaam* gedragen heeft (*); en nog

(*) BEDA *H. E. Gent. Angl. L.* III. *C.* 19.

ster-

ſterker van eenen DRITHELM, in de laatſte tijden der VIIde eeuw, in *Nordhumberland* (*). Deze, een getrouwd man en vader, was, in den nacht geſtorven zijnde, den volgenden morgen weder levend geworden, en deelde toen terſtond zijne bezitting onder zijne familie en de armen, en begaf zich als Monnik in de afgelegenſte plaats in een Klooster. Naderhand vertelde deze man, doch alleen aan zulken, die, of door vrees voor de pijnigingen der hel verſchrikt, of zich in de hoop der eeuwige vreugde verlustigende, door zijne geſprekken in godzaligheid wilden toenemen, en onder anderen aan zekeren Monnik en Priester, HAEMGILS, die dicht bij hem in eene Kluis leefde, en van wien BEDA zijn verhaal ontving, dat hij, door eenen glansrijken geest geleid, bij een diep dal was gekomen, van onmeetbare lengte, welks ééne zijde met vreeſelijke vlammen gevuld, maar de andere door hagel en ſneeuwjagt onverdragelijk koud was. Ontelbare zielen ſprongen geſtadig van de ééne zijde naar de andere, om vergeefs beſchutting te zoeken tegen de hitte of tegen de koude. Hij dacht, dat hier de hel was, maar zijne leidsman verzekerde hem, dat hij mishad. Daar op kwam hij in de dikſte duiſternis; alwaar onvoorziens vuurklompen, als uit eene groote bron, oprezen, en in dezelve weder terug vielen; ook verliet hem hier zijn leidsman. Thans zag hij alles vol menſchelijke zielen, die, als vonken, met den rook in de hoogte, en weder neêrge-

(*) *Libr.* V. *Cap.* 13.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

geworpen werden; hier kwam een verschrikkelijke stank bij. Achter zich hoorde hij het klagelijkst weenen, en een luidruchtig spotgelach; hetwelk hij bevond van eene schaar booze geesten te zijn, die de zielen der menschen van allerlei stand en geslacht in dien afgrond sleepten. Sommigen van deze geesten omringden hem ook met vurige oogen, monden, neusgaten en tangen; maar toen zijn leidsman weder verscheen, namen zij de vlugt. Deze leidde hem daar op in het helder licht, op eenen onëindig hoogen en langen muur, waar zich een veld vertoonde, gevuld met de welriekendste bloemen, onder eenen onbeschrijfelijken glans, en met ontelbare hoopen van vrolijke menschen, in het wit gekleed. DRITHELM dacht nu in den hemel te zijn, maar zijn leidsman onderrigtte hem beter. Hij zag een nog heerlijker licht voor zich; in hetwelk hij de liefelijkste gezangen hoorde, ook verspreidde zich van daar een alleräangenaamste geur. Nu werd hij van zijnen leidsman terug gebragt, die hem zeide: *dat het verschrikkelijke dal de plaats was, waar de zielen van die genen beproefd en getuchtigd werden, die uitgesteld hadden, hunne zonden te belijden, en zich te bekeeren*, en eerst in het sterfuur tot boete kwamen, maar die nogtans, zelfs om deze late belijdenis met de daar op volgende boete, alleen in den Oordeelsdag in den Hemel zouden komen. *Velen* van dezen *werden door het gebed der levenden, door aalmoezen, vasten, en inzonderheid door het vieren van het Avondmaal*, (*celebratio Missarum*,) zoo ver geholpen, dat zij nog vóór den Oor-

Oordeelsdag verlost worden. *De vuurſpuwende bron* was *de opening der Hel*, en *de bloemrijke oord* ontvangt de zielen der genen, die nog niet zoo volkomen zijn, dat zij terſtond in den Hemel kunnen overgaan, tot wiens nabijheid de laatst geziene ſchoone oord behoorde. Het zou ongeloofelijk ſchijnen, dat een anders geleerd man, als BEDA, zulke ongerijmdheden te boek heeft geſteld, indien zijne ligtgeloovigheid ook niet uit andere voorbeelden bekend was; zoo verhaalt hij van eenen zieken, die op het oogenblik door wijwater gezond werd (*); van dieren, die, wat aarde van het graf van eenen Heiligen, met water gemengd, gebruikt hebbende, even zoo wel als menſchen, daar door gezond zijn geworden (†), als ook van eenen Monnik, welken God onverziens tot eenen Dichter en Zanger maakte (§) enz. Doch wij vinden ook ſoortgelijke verhalen van het Vagevuur niet alleen bij BONIFACIUS (**), maar zelfs heeft ALCUIN de leere van GREGORIUS aangaande het *Vagevuur* herhaald (††), en de bovengemelde droomen van DRITHELM, in eene lange reeks van verzen bezongen (§§). De Oosterſche Kerk echter wist van deze leere van het *Vagevuur* niets.

Was de Godsdienst der Christenen zoo zeer ver- Godgebas-

(*) *Libr.* V. *Cap.* 4. (†) *Libr.* IV. *Cap.* 3.
(§) *Libr.* IV. *Cap.* 24. (**) *Epist* XXI.
(††) *De Trinit. L.* III. *C.* 21. *T.* I. *Opp p.* 735.
(§§) *Poema de Pontiff. et SS. Eccl. Eborac. vs.* 875. *ſqq. Tom.* II. *Opp. pag.* 250. *ſqq.*

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

basterd, men kan ook hunne *Godgeleerdheid* in dezen tijd niet roemen. Dezelve beſtond meestäl in verzamelen en overnemen van het gene voorgaande Kerkleeräars geſchreven en geleerd hadden, zonder eigene beproeving en onderzoek, waar toe het ook aan de noodige hulpmiddelen en geregelde vrijheid van denken ontbrak; en wanneer men al de vermogens van zijnen geest ondernam te gebruiken, bepaalde men zich doorgaans tot nuttelooze of ſpitsvinnige vragen, en wanneer men over ſommige onderwerpen verſchillend ſchèen te denken, was zulks alleen daar aan toe te ſchrijven, dat oudere Kerkleeräars zich verſchillend verklaard hadden. Dus verſchilde men in dit Tijdvak, in het bepalen der Boeken, welke al of niet tot den *Kanon* of de lijst der Bijbelboeken behooren; niet omdat men zich in ſtaat bevond, of de behoorlijke pogingen aanwende, om daaromtrent iet, met zekere gronden, vast te ſtellen, maar omdat HIËRONYMUS en AUGUSTINUS, en van dezen weder de *Griekſche* Kerkleeraars verſchilden.

leerdheid. Kanondes Bijbels.

Dus nam ISIDORUS van *Hispalis* (*) LXXII *Kanonieke* Boeken aan, tellende daar onder de Boeken van *Tobias*, *Judith*, *twee der Makkabeën*, en de Boeken der *Wijsheid*, en van *Sirach*. Ten aanzien van den Brief aan de *Hebreën* erkent hij, dat de meeste *Latijnen*, (of *Weſterſche* Gemeenten,) omdat de ſtijl ongelijk zij aan dien van PAULUS, twijfel-

(*) *De Eccles. Offic. Libr.* I. *Cap.* 12. *Coll. ejusd. Origg. Libr.* VI. *Cap.* 1.

felächtig waren, of zij hem niet liever aan BONIFACIUS of KLEMENS zouden toeſchrijven. Om gelijke reden hielden ook ſommigen den *tweeden Brief* van den Apostel PETRUS niet voor deszelfs opſtel; zoo ſchreven ook anderen den Brief van JACOBUS, als ook den *tweeden* en *derden* van JOANNES, aan andere Schrijvers toe. Doch op deze bedenkingen ſlaat hij verders weinig acht, en zijn *Kanon*, volgens AUGUSTINUS, werd in het Westen meer en meer aangenomen. Ook BEDA en ALCUIN namen denzelven over, in de gedichten van dezen laatſten vinden wij eene naamlijst van alle Bijbelboeken, met eene opgave van derzelver inhoud (*). KAREL *de Groote* eindelijk, liet, op de vergadering te *Aken*, in het jaar 789, niet alleen verbieden, dat in de Kerken geene andere dan de *Kanonieke* Boeken des Bijbels gelezen zouden worden, maar 'er ook eene lijst van dezelven bijvoegen (†).

De *Oosterſche* Kerk dacht niet volkomen op dezelfde wijze over den *Kanon*. Een oud *Grieksch* Schrijver (§) verzekert, dat de *Trullaanſche* Kerkvergadering van het jaar 692 eene lijst der Bijbelboeken hebbe opgeſteld, die voortaan in de Kerk zouden moeten aangenomen worden. Doch, uit de beſluiten dier vergadering zelve blijkt, dat zij niets vast omtrent dit ſtuk bepaald heeft. Daartegen heeft LEONTIUS van *Byzantium*, een Monnik omſtreeks het

(*) *Carm.* VI. *Tom.* II. *Opp. pag.* 205.

(†) *Tom.* IV. HARD. *pag.* 831.

(§) *In* COTELER. *Monum. Eccles. Græc. T.* II. *p.* 690.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

het begin der VIIde eeuw, in zijn werk *over de Ketterijën* (*), naauwkeurig den tegenwoordigen *Kanon*, met uitſluiting der *Apokrijfe* ſchriften. Ook deelt JOANNES van *Damascus*, ten aanzien der *Israëlitiſche* Bijbelboeken, dezelfde lijst mede (†). Bovendien is 'er nog eene merkwaardige lijst der Bijbelboeken, die op het einde der *Chronographie* van NICEPHORUS, den *Patriärch* van *Konſtantinopolen*, in het begin der IXde eeuw, ſtaat, welke, zoo zij al niet van dezen is, ten minſten zeker tot de eerſte tijden der IXde eeuw behoort. In dezelve worden eerst de *Kanonieke* Boeken des Ouden Testaments, naar de bepaling der *Grieken*, opgeteld, waar bij BARUCH, als de Schrijver van JEREMIA'S *Klaagliederen*, voorkomt, en het Boek *Esther* ontbreekt. Bij het *Nieuwe Testament* wordt de *Openbaring van* JOANNES daar ook niet onder geteld. Vervolgens heeft men de Boeken, *die tegengeſproken worden*, bij het Oude Testament, drie Boeken der *Makkabeën*, de Boeken der *Wijsheid* en van *Sirach*, de *Pſalmen* en *Liederen* van SALOMO, de Boeken *Esther*, *Judith*, *Suſanna*, *Tobit* en *Tobias*; verders de *Apokryfe* van het Oude Testament: de Boeken van *Henoch*, de *Patriärchen*, het geſprek van *Joſef*, het *Testament van* MOZES en meer anderen; en eindelijk de *Apokryfe* van het Nieuwe Testament: *de reizen van* PETRUS, JOANNES,

(*) *De Sectis Act. prima in Tom.* XI. *Biblioth. Patrum. pag.* 498.

(†) *De fide Orthodox. Libr.* IV. *Cap.* 17.

NES, en THOMAS, XXXII *Boeken* van KLEMENS, en dergelijken.

Bijbelsche oordeelkunde.

Weinig zal men, in dezen tijd, melding verwachten, van het beöefenen der oordeelkunde omtrent den Tekst des Bijbels, daar men toch geheel geen werk maakte van den oorſpronkelijken Tekst, dien men niet verſtond, ten minſten wat het Hebreeuwsch van het Oude Testament betreft. Evenwel was zij, ten aanzien der Latijnſche vertaling, de oplettendheid van KAREL *den Grooten* en ALCUIN niet geheel ontgaan. KAREL zegt, in een voorberigt voor de verzameling van *Predikatiën*, door hem bezorgd (*), dat hij de Boeken der H. Schrift, (in de *Latijnſche* Overzetting namelijk,) die door de onbekwaamheid der Afſchrijvers bedorven waren, naauwkeurig heeft verbeterd. De *Frankiſche* Geſchiedſchrijver THAGAN (†) ſchrijft, dat KAREL in het laatſte jaar vóór zijne dood, zoodanige verbetering bijzonder bewerkt heeft in de vier Euangelisten. (*Quatuor Euangelia Christi — cum Græcis et Syris optime correxerat.*) Men heeft deze woorden in den zin opgevat, als of men de *Latijnſche* Euangeliën met den *Griekſchen* en *Syriſchen* Tekst had vergeleken, doch, misſchien wil de Schrijver alleen te kennen geven, dat KAREL *met hulp van eenige Grieken* en *Syriërs* aan de ver-

(*) *In* MABILLON. *Annal. T.* I. *p.* 25. *et in* BALUZ. *Capitull. Regg. Franc. T.* I. *p.* 203.

(†) *De Gestis Ludovici Pii Imp. ap.* DUCHESNE *Tom.* II. *SS. Hist. Franc. pag.* 277.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

verbetering van den Tekst der Euangeliën geärbeid heeft. Hoe het zij, ſedert dit voorbeeld, door KAREL gegeven, namen nu de zoogenoemde *Correctoria Biblica* eenen aanvang; eene ſoort van oordeelkundige behandeling der *Latijnſche* afſchriften; wier opſtellers echter in het *Grieksch* zeer weinig, en in het *Hebreuwsch* geheel niet kundig waren; maar met behulp van HIËRONYMUS en andere *Latijnſche* Kerkvaderen, of vertalingen van *Griekſche* ſchriften, de afwijkingen der Latijnſche Overzetting van den *Hebreeuwſchen* en *Griekſchen* Tekst opmerkten; de betere leeswijzen in hunne Handſchriften opzochten, en voor openbare ſchrijffouten waarſchuwden (*).

Overzettingen van den Bijbel.

Daartegen, alhoewel het Christendom thans onder verſcheidene volken kwam, die eene Overzetting des Bijbels in hunne moederſpraak noodig zouden gehad hebben, werd echter in dit Tijdperk niet gedacht aan nieuwe *Overzettingen* van den Bijbel; zelfs de *Syriſche* Overzetting van het N. Testament van THOMAS van *Heraclea*, in de VIIde eeuw, was ſlechts eene verbeterde uitgave der *Philoxeniaanſche* Overzetting.

Uitleggers van den Bijbel

Meer vlijt werd 'er beſteed aan de uitlegging des Bijbels, doch, uit gebrek aan de noodige kundigheden, en door eene verkeerde wijze van uitleggen des Bijbels, die men volgde, om zich voornamelijk toe te leggen op het naarſporen van eenen hoogeren en verborgenen zin, bereikte men weinig of niet het bedoelde oogmerk. In

(*) RICH. SIMON *Hist. Crit. des verſions du nouveau Testament pag.* 100.

In de *Griekſche* Kerk ontmoeten wij, in dit Tijdperk, ſlechts weinige Bijbeluitleggers. Onder dezelven behoort HESYCHIUS, wiens leeftijd echter onzeker is, en zelfs door FOTIUS, die van zijn werk uittrekſels geleverd heeft (*), niet opgegeven wordt, zijn voornaamſte werk, hetwelk alleen in eene ſlechte *Latijnſche* Vertaling voorhanden is (†), is een *Commentarius over het derde Boek van* MOZES, en bevat eene naſpooring van den geheimen zin van dit Boek, en van de plegtigheden van den *Levitiſchen* Godsdienst. Zoo wel Roomſch-Katholijken als Proteſtanten hebben moeite gedaan, om die plaatſen uit dit werk op te zamelen, die van het Avondmaal gewagen, welke dan eene eigenlijke tegenwoordigheid, dan weder een beeld van CHRISTUS lighaam en bloed in hetzelve ſchijnen aan te duiden. Onder den naam van HESYCHIUS is nog eene kleine bijdrage overig tot de uitlegging des Bijbels: Στιχηρον των δωδεκα προφητων, και Ησαιε (§), zijnde eene korte aanwijzing van den inhoud der XII *kleine Profeten*, en van JESAIAS, met eenige opheldering.

Griekſche HESYCHIUS.

Met even min zekerheid kan men den leeftijd van eenen anderen *Griekſchen* Uitlegger, OLYMPIODORUS, die *Diaken* te *Alexandrië* geweest is, bepalen; doch die met de meeste waarſchijnelijkheid in de vroegere tijden der VIIde eeuw geſteld wordt.

OLYMPIODORUS.

Hij

(*) *Bibl. Cod.* 269. *et* 275.

(†) Zij ſtaat ook in de *Bibl. PP. Colm. T.* VII. *p.* 3-133.

(§) *In Critt. Sacris Tom.* VI.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814

Hij ſchreef eenen *Commentarius over het Boek Job*, van welken een groot gedeelte bewaard is gebleven in eene verzameling van uittrekſels uit uitlegkundige ſchriften van *Griekſche* Kerkvaderen over dit Boek. (*Catena in beatiſſimum Job abſolutiſſima, e quatuor et viginti Græciæ doctorum explanationibus contexta; a Paulo Cimitolo, Peruſino, Soc. Jeſu, e Græco in Latinum Converſa &c. edit. ſecunda, Venet.* 1587. in 4to.) De gemelde Jeſuit meende, dat men deze verzameling aan OLYMPIODORUS zelven te danken hebbe. Maar het is, uit Handſchriften, vrij zeker, dat zij, omtrent het midden der XIde eeuw, door NICETAS, Aartsbiſchop van *Heraklea* in *Thracië*, vervaardigd is.

Catenæ Patrum.

Zulke verzamelingen van als het ware *aanëengeſchakelde* uitleggingen van vele *Griekſche* Kerkvaderen over een Bijbelboek, welke over elk vers, in uittrekſels, dan met dan zonder naam, meestendeels uit regtzinnige, doch ook niet zelden uit Ketterſche ſchriften, werden medegedeeld, hebben daar van, in later tijd, den naam gekregen van *Catenæ Patrum*, welker uitvinding men voor dezen verkeerdelijk aan THOMAS van *Aquino* heeft toegeſchreven. Bij de *Grieken* werden zij genoemd: Επίλογη ερμηνειων, Εξηγησις συλλεγεισα εκ διαφορων πατερων enz. OLYMPIODORUS kan wel niet voor den eerſten gehouden worden, die ſoortgelijke verzamelingen gemaakt heeft, alzoo men 'er reeds een voorbeeld van vindt in de ſchriften van PROCOPIUS van *Gaza*, doch hij heeft, behalven de bovengenoemde, ook dergelijke verzamelingen gemaakt over andere

Bij-

Digitized by Google

Bijbelboeken, bij voorbeeld over SALOMO's *Prediker* (*), waar in hij echter geene Schrijvers uitdrukkelijk noemt, maar die aanwijst door het woordje: *anders*.

Eene andere wijze van Bijbeluitlegging was, het voorſtellen van *vragen* en derzelver beäntwoording, waar van THEODORETUS en CYRILLUS van *Alexandrië* voorbeelden gegeven hadden. Deze werd gevolgd door MAXIMUS, eenen Monnik in de nabuurſchap van *Konſtantinopolen*, die eene menigte van *vragen over den Bijbel* opſtelde, en in derzelver beäntwoording zijne ſcherpzinnigheid vertoonde (†). FOTIUS, die den inhoud derzelven ook heeft opgegeven (§), berispt het harde, gedwongene en duiſtere in zijnen ſtijl. „ Zijne oplosſingen, zegt hij, gaan zeer ver af van de letter en van de bekende geſchiedenis; doch wie van *anagogiſche* en beſpiegelende oplosſingen houdt, die zal nergens menigvuldiger en meer uitgewerkte aantreffen."

MAXIMUS.

Uit de geheele achtſte eeuw kan men geen enkel uitlegkundig werk van eenen *Griekſchen* Godgeleerden noemen, behalve de *Commentarius* van JOANNES van *Damaskus*, over de Brieven van PAULUS; en ook dit is niet meer dan een uittrekſel, hetwelk hij opgeſteld heeft uit de verklaringen van JOANNES CHRYSOSTOMUS, over deze Brieven, bij welken hij ſlechts

JOANNES van Damaskus.

(*) In DUCÆI *Auctar. Bibl. PP. T.* II. *p.* 602.

(†) *Quæstiones* 64. *in locos ſcripturæ difficiles Tom.* I. *Opp. a Combefiſio edit. Paris.* 1675.

(§) *Biblioth. Cod.* CXCII.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ſlechts hier en daar een klein bijvoegſel geplaatst heeft, om deszelfs gevoelen, ten minſten naar zijne meening, duidelijker uit te drukken (*).

De *Weſterſche* Kerk kon, in dit Tijdvak, meer uitleggers des Bijbels tellen dan de *Ooſterſche*, maar in den grond zijn zij van minder waarde, dan zelfs de zoo gebrekkige *Ooſterſchen*. In de latere tijden der VIIde eeuw ſchreef JULIANUS, Aartsbisſchop van *Toledo*, eenige uitlegkundige werken. Een echter van die men hem te voren toegeſchreven heeft, (Αντικειμένων, *hoc eſt*, *contrapoſitorum ſive contrariorum in ſpeciem utriusque Testamenti locorum Libri duo*) (†), is in later tijden aan deszelfs waren Schrijver BERTHAR, Abt van *Monte Caſſino*, in de IXde eeuw, terug gegeven. Ook wordt getwijfeld aan den *Commentarius* over NAHUM, die, hoewel niet geheel volledig, onder zijnen naam gedrukt is (§); ook is hij in der daad van geringe waarde, de Schrijver merkt terſtond in het begin aan: NAHUM moet op eene viervoudige wijze verklaard worden, *hiſtorialiter* van *Ninive*, de Hoofdſtad van het *Aſſyriſch* Rijk; *allegorice*, van de verwoesting der Wereld; *myſtice*, van de herſtelling des menſchelijken geſlachts door CHRISTUS; en *moraliter*, van de vernieuwing des zondaars tot zijne vorige waarde. Op dezelfde wijze, is 'er eene geheel *zedekundige* verklaring over de *Openbaring* van JO-

Uitleggers in de Latijnſche Kerk.

(*) *T.* II. *Opp. p.* 1-274. *ed.* LE QUIEN *Paris.* 1712.

(†) *In Biblioth. PP. Colon. T.* XV. *p.* 95.

(§) *Biblioth. PP. Colon. T.* VII. *p.* 511-527.

Digitized by Google

JOANNES, van AMBROSIUS AUTPERT, eenen *Frankiſchen* Benedictijner Abt, in het Klooster van den Heiligen VINCENTIUS, in *Neder-Italië*, in tien Boeken (*).

Onder alle de Uitleggers van dezen tijd is BEDA de beroemdſte en vruchtbaarſte. Hij heeft over de meeste Boeken des Ouden Testaments verklaringen geſchreven, die echter ſlechts zeer middelmatig zijn, aanhalingen uit ouder Kerkvaderen, ſtichtelijke aanmerkingen, zoo als men in zijnen tijd verlangde, maar geheel geene kennis van het *Hebreeuwsch*, ook zijn de *Grieksche* Vertalers niet gebruikt. Zij beginnen in het IVde Deel zijner werken der *Keulſche* uitgave van 1688. Voor aan ſtaat zijne verklaring van de Scheppingsgeſchiedenis; (*Hexaëmeron*,) vervolgens zijne verklaringen over de *vijf Boeken van* MOZES; *Allegoriſche* uitleggingen der *Boeken* van SAMUEL; beäntwoording van *dertig vragen over de Boeken der Koningen*; *Allegoriſche* uitlegging der Boeken *Esra* en *Nehemia*; als ook van *Tobia*. „ Het Boek van den Heiligen TOBIAS, ſchrijft BEDA, is voor den Lezer zelfs in de *oppervlakte der letter* heilzaam, nadien het met de grootſte voorbeelden en vermaningen van het zedelijk leven vervuld is; maar die het *allegorisch* weet te verklaren, ziet, dat de inwendige zin van hetzelve zoo veel uitmuntendheid heeft boven de eenvoudige letter, als vruchten boven de bladeren. Want

BEDA.

(*) *Colon.* 1536. *in* 8*vo. et in Biblioth. PP. Paris. Tom.* XIII. *pag.* 403.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Want het bevat zeker de grootſte verborgenheden, (*Sacramenta*,) van CHRISTUS en de Kerk, wanneer het *Geeſtelijk* verſtaan wordt, en TOBIAS zelf beteekent het *Israëlitiſche* volk." Daar na volgen *drie Boeken over het Boek Job*, doch die eer zijn toe te ſchrijven aan eenen *Prieſter*, PHILIPPUS, in de Vde eeuw, onder wiens naam zij zelfs te *Bazel* in het jaar 1527 te gelijk in 4to, en in *Folio* gedrukt zijn. Het werk van BEDA zelf, daar hij in de lijst van zijne ſchriften melding van maakt, moet dus verloren zijn geraakt. Zijn volgende geſchrift: *Drie Bocken over de Spreuken van* SALOMO, is wel beter getroffen, voor zoo ver hij hier gelegenheid had, om zedelijke voorſchriften te ontwikkelen; doch die hij niet genoeg naar den geest des Schrijvers, of uit de Oosterſche wijze van voorſtelling wist op te helderen, of zich voor de verstgezochte *Allegoriën* te wachten. Wat men van zijne uitlegging *over het Hoogelied* te wachten hebbe, kan men ligt opmaken, zonder ze zelfs gelezen te hebben. Zijn geſchrift: *De tabernaculo et vaſis ejus, ac veſtibus ſacerdotum Libri tres*, is insgelijks met geheimzinnige verklaringen opgevuld. In het VIIIſte en laatſte *Deel* van zijne werken zijn nog meer uitlegkundige ſtukken geplaatst, maar OUDIN heeft het waarſchijnelijk gemaakt, dat behalven een *de templo Salomonis liber*, de overigen REMIGIUS van *Antisſiodorum*, eenen Monnik omtrent het jaar 900, tot Schrijver hebben.

Het

(*) *De SS. Eccles. Tom.* I. *pag.* 1706.

Het gene hij over het Nieuwe Testament geſchreven heeft, is van eenige meerdere waarde. In het VIde Deel van zijne werken ſtaan uitleggingen over alle de Boeken van hetzelve; maar de uitvoerigſten *over de Brieven van* PAULUS zijn volgens MABILLON (*) het werk van FLORUS, *Diaken* te *Lyon*, in de IXde eeuw; het echte werk van BEDA had hij onder den naam van *Collectionum*, als ook *Liber Collectionum in Apostolum ex ſcriptis Augustini*, in Handſchriften ontdekt.

Slechts een eenig van alle deze ſchriften verdient eene bijzondere opmerkzaamheid, *Liber retractationis*, (dus noemde hij het naar zijn groot voorbeeld AUGUSTINUS,) *in Actus Apostolorum* (†), behelzende bijvoegſelen en verbeteringen op zijne vroegere uitlegging van dit Boek (§). Bijzonder heeft hij daar in een aantal plaatſen aangemerkt, in welken de *Griekſche* Tekst van de *Latijnſche* Overzetting verſchilt. Hij wist niet, gelijk hij in de Voorrede zegt, of deze plaatſen door de achteloosheid van den Overzetter weggelaten, of anders uitgedrukt, of in het oorſpronkelijke vervalscht waren, of in hare eerſte gedaante waren blijven ſtaan. Eene *vervalſching* wil hij niet onderſtellen; veel meer waarſchuwt hij zijne Lezers, ſoortgelijke aanmerkingen alleen *geleerdheidshalve* te lezen; maar niet, om naar dezelve *de Latijnſche Overzetting te verbeteren*; be-

(*) *Analect. Tom.* I. *pag.* 12.

(†) *Tom.* VI. *Opp. pag.* 1-28.

(§) *Tom.* V. *pag.* 625.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

behalve wanneer dezelve in oude Handſchriften reeds veränderd is enz. Waarlijk een ſchroomvallige wijze van oordeelkunde, welke weinig nut kan aanbrengen.

ALCUIN volgde genoegzaam dezelfde wijze van ſchriftverklaring, in welke de Kerkvaders, en zelfs BEDA, zijne leidslieden waren. Zijne *beäntwoording* van meer dan tweehonderd *vragen*, *over het eerſte Boek van* MOZES, die hem ten grootſten deele zekere *Presbijter* SINGULF had voorgelegd (*), betreft vele noodelooze kleinigheden, en ſpitsvinnige of geheimzinnige verklaringen. Onder anderen wilde de gemelde SINGULF weten: waaröm de zonde van den opperſten Engel ongeneeslijk; maar de zonde des menſchen geneeslijk was? Omdat, antwoordt ALCUIN, de eerſte uitvinder was van zijne eigene overtreding; maar de mensch is van een' ander verleid geworden enz. Andere uitlegkundige ſchriften van ALCUIN bevatten geheele Boeken des Ouden Testaments; of aanmerkelijke deelen van dezelven. Naar den wensch van den Aartsbiſchop ARNO ſtelde hij eene *korte verklaring*, of een *Handboek* op, tot verſtand der *zeven Boetpſalmen*, der zoogenoemde *Trappſalmen*, en van den 119den, of zoo als hij met de *Grieken* telt, van den 118den *Pſalm*. Zijn *kort begrip over het Hoogelied* verſchilt weinig van de wijze van BEDA's verklaring van dit Boek. Verdragelijker is zijne *verklaring over den Prediker van* SALOMO, of liever uit het werk van HIËRONYMUS, bij-

ALCUIN.

(*) *Opp. Tom.* I. *pag.* 305-334.

bijna woordelijk afgeſchreven. Hier bij moet men nog voegen eene *uitlegging van de eigen namen der Voorvaderen van* CHRISTUS, welke hij naar den Letterlijken, Allegoriſchen, en Zedelijken zin heeft verklaard. De vraag, welke men niet op dezelfde wijze heeft beäntwoord: hoe veel kennis ALCUIN van het *Hebreeuwsch* bezeten hebbe? kan men wel uit deze ſchriften niet beſlisſen, omdat hij, wat de overzettingen uit die taal betreft, dezelve van ouder uitleggers ontleend heeft; maar al mogt hij daar ook het een en ander bijgevoegd hebben, zou men echter daar uit ſlechts tot eene zeer matige kennis van de eerſte beginſelen dier taal beſluiten kunnen.

Twee *Frankiſche* Juffers, GISLA en RICHTRUDIS, verzochten hem, om eene ſchriftelijke verklaring van het *Euangelie van* JOANNES. Om haar te voldoen, ſchreef hij eene vrij uitvoerige uitlegging van hetzelve in zeven Boeken, waar in hij, gelijk hij zelf zegt, het meeste uit AUGUSTINUS en BEDA, en voorts het een en ander uit AMBROSIUS en GREGORIUS *den Grooten* overgenomen heeft. Op gelijke wijze heeft hij, in zijne verklaring der drie *Brieven* van PAULUS, aan TITUS en PHILEMON, de uitleggingen van HIËRONYMUS, en in het gene hij over den *Brief aan de Hebreën* geſchreven heeft, Kerkredenen van CHRYSOSTOMUS over dien Brief, naar de vertaling van MUTIANUS, in een uittrekſel gebragt.

Bij dezen toeſtand der uitlegkunde des Bijbels, kon de echte en ware Godgeleerdheid weinig of geen veld winnen; men ſtreed wel voor en tegen de-

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

deze of gene gevoelens, met het gezag der Heilige Schrift; maar de viervoudige zin, welken men daar aan toekende, maakte de uitſpraak der Heil. Schrift zoo onzeker, dat de partijën over en weder zich van dezelve, met even ſchijnbaar regt, bedienden. Bij voorbeeld, de opſteller van het vermaarde Boek, onder den naam van KAREL *den Grooten*, *over den Beeldendienst*, beroept zich zeer dikwijls op plaatſen uit de Heilige Schrift. Maar wanneer hij aan de vrienden der Beelden, die zich op de woorden: *Ik heb lief den ſieraad*, (*decorem*,) *van uw huis*, beriepen, antwoordt (*): *het huis des Heeren* is, of naar de *Allegorie*, de *Kerk*; of naar de *Anagoge*, *het Hemelſche Vaderland*; of naar de *Tropologie*, *de ziel des menſchen*; dan behoefden zij immers ſlechts aan te merken, dat deze geheimzinnige zin hier niet te pas kwam, maar dat men naar den letterlijken zin aan den *Tempel* te *Jeruzalem* moest denken. Hoe zeer zij daar bij weinig voordeel voor hunne beelden konden behalen.

Zamenſtel der Godgeleerdheid van JOANNES Damascenus.

Niettegenſtaande deze gebrekkige uitlegkunde, zonder welke geen behoorlijk zamenſtel der Christelijke Leerſtukken kan gedacht worden, heeft nogtans deze eeuw een werk opgeleverd, hetwelk men als het eerſte volledig *zamenſtel* van *de Christelijke Geloofsleere*, vrij algemeen, heeft aangemerkt, en door hetwelk JOANNES *Damascenus* of van *Damaskus*, zich eenen roem verworven heeft.

Wij willen eerst eenig berigt van dezen Schrijver ge-

(*) CAROL. M. *de Cult. Imagg. L. I. C.* 29.

geven. Daar zijn verſcheidene Geleerden van dezen naam geweest, en daar onder *Mohammedaanſche Geneesheeren* van later tijden, welke FABRICIUS (*) naauwkeurig onderſcheiden heeft. Onze JOANNES was te *Damaskus* in *Syrië* geboren, welke ſtad toen onder het gebied der *Arabieren* behoorde, waarſchijnlijk omtrent het einde der VIIde of het begin der VIIIſte eeuw. Zijn vader ſchijnt geweest te zijn SERGIUS, Schatmeester van den *Chalif* ABDALMELEK. Een zeer geleerde *Italiäanſche* Monnik COSMAS, dien de *Arabieren* gevangen hadden weggevoerd, maar dien SERGIUS, op zijn verzoek van den *Chalif* bij zich gekregen had, onderweês hem in de Spraakkunde, Wijsgeerte, Wiskunde, en Godgeleerdheid. Na zijn vaders dood ſchonk hem de *Chalif*, ongeächt zijn tegenſtreven, de eerſte waardigheid, πρωτοσυμβουλος noemt hem zijn Levensbeſchrijver JOANNES, *Patriärch* van *Jeruzalem* (†), die ons verder het volgende verhaal mededeelt. Om dezen tijd ſchreef JOANNES tegen den Keizer LEO den *Iſauriër* het één en ander ter verdediging van de Beelden der Heiligen. Dit mishaagde den Keizer zoo zeer, dat hij eenen Brief van JOANNES hebbende doen onderſcheppen, eenen anderen, met eene nagemaakte hand, liet ſchrijven, in welken JOANNES hem voorſtelde, hem *Damaskus* in handen te willen leveren, welken nagemaakten Brief LEO aan den *Chalif* zond, die terſtond, zonder

(*) *Bibl. Gr. Vol.* VIII. *pag.* 772.

(†) *Tom.* I. *Opp. Damasc. pag.* IX.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdft. na C. G. Jaar 622 tot 814

der verder onderzoek, JOANNES de regterhand liet afhouwen, welke op de markt ten toon werd gehangen. Tegen den avond liet de onfchuldige man den Vorst om zijne hand verzoeken, verklarende, dat hij duldelooze pijn leed, tot dat die hand zou begraven zijn. De hand gekregen hebbende, leide hij ze aan zijn regter arm, viel in zijne huiskapel voor het Beeld van MARIA neder, en bad haar, zijne hand te herftellen, die hij wegens de Heilige Beelden verloren had. Hij viel hier op in flaap, en zag, hoe de oogen van MARIA hem vriendelijk aanzagen, ook beloofde zij hem de gebedene herftelling; en bij zijn ontwaken was hij volkomen herfteld; de *Chalif*, van dit wonder overtuigd zijnde geworden, wilde hem in zijne waardigheid herftellen, maar JOANNES weigerde dit zoo lang, tot de *Chalif* hem vergunde, de Wereld geheel te verlaten (*).

JOANNES, zijn vermogen onder de armen, gevangenen, zijne flaven, aan welke hij de vrijheid fchonk, zijne bloedverwanten, en eenige Kerken, verdeeld hebbende, ging vervolgens naar *Jeruzalem*, alwaar hij, in de nabuurfchap dier ftad, in het Klooster van den Heiligen SABAS, met zijnen voormaligen leermeester en vriend COSMAS, een Monnik werd. Deze COSMAS, naderhand Bisfchop van *Majuma*, werd wegens zijne Geestelijke Liederen, die

(*) BASNAGE *Hist. de l'Eglise Tom.* II. *pag.* 1278. heeft het ongeloofbare en ongerijmde van dit vertelfeltje volkomen ontwikkeld.

Digitized by Google

die bij de Grieken onder den Godsdienst veel gebruikt werden, door hen Μελῳδος, (*de Zanger*,) genoemd (*). In het Klooster werd JOANNES geſteld onder het opzigt van eenen ouden *Monnik*, die hem de ſtrengſte zelfsverloochening en volmaaktſte Monnikengehoorzaamheid leerde, en ten dien einde verbood eenig werk te maken van geleerdheid of dichtoefening; eens een klein lijkgedicht opgeſteld hebbende op verzoek des Broeders van eenen overledenen Monnik, dreef de oude man hem uit zijne Cel, en naauwelijks konden eenigen der eerwaardigſte Monniken hem zoo ver bewegen, dat hij hem vergiffenis ſchonk, onder voorwaarde, dat JOANNES alle vuilnis uit het geheele Klooster met zijne handen zou wegdoen. Deze begon ook op ſtaande voet zijnen arbeid; welke gehoorzaamheid den ouden Monnik zoo wel aanſtond, dat hij hem omhelsde en aan zijne borst drukte.

Kort daar na verſcheen de Maagd MARIA aan den ouden Monnik in eenen droom, en beſtrafte hem, dat hij zijnen onderhoorigen van zijne geleerde oefeningen afhield, hem tevens voorzeggende, welk nut hij daar door voor den Godsdienst en de Kerk ſtichten zou. Van dezen tijd af kreeg JOANNES nu volkomene vrijheid, om zijne wetenſchap algemeen nuttig te maken. Hij ſchreef dan Geeſtelijke Gezangen, waar in zijn vriend COSMAS hem hielp; en vervolgens die Boeken, welke nog onder zijnen naam voorhanden zijn. De *Patriarch* van Je-

(*) Boven *Bladz.* 114.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt na C. G. Jaar 622. tot 814.

Jeruzalem benoemde hem wel tot *Presbijter* of *Priester*, om in die ſtad te leeren, maar hij keerde toch naar zijn Klooster terug. Hij bleef zich beſtendig verzetten tegen de vijänden van de Beelden der Heiligen. Naar allen ſchijn is hij niet lang na het jaar 752 overleden; want zijn beſtrijden van de Kerkvergadering, in dit jaar te *Konſtantinopolen* gehouden, is de laatſte van zijne bekende verrigtingen. Hij wordt als een Heilige verëerd. Zijn leven is, gelijk wij zeiden, beſchreven door JOANNES, *Patriarch* van *Jeruzalem*, die 200 jaren na hem geleefd, en meer als Lofredenaar dan als Geſchiedſchrijver de pen gevoerd heeft.

Deze JOANNES van *Damaskus* was een zeer vruchtbaar Schrijver. Wij hebben (*) reeds gewaagd van zijn gevoelen over de leere van het Avondmaal, en van zijne *verklaring over de Brieven* van PAULUS (†); van zijne *Wijsgeerige* geſchriften is geſproken in de beſchrijving van den ſtaat der Wijsgeerte in dit Tijdperk (§), ook hebben wij van zijne *bijgeloovige* verëering van de Maagd MARIA een voorbeeld bijgebragt (**). Verſcheidene kleine ſtukjes ſtaan onder zijne werken, van welke echter niet met zekerheid kan bewezen worden, dat zij allen van hem zijn. Zoo wordt hem eene *berekening van het Paaschfeest*, (παασχαλιον, *ſive Canon Paſchalis*,) dus

(*) Zie van hem boven *Bladz.* 132.
(†) *Bladz.* 149.
(§) Zie *Deel* XI. *Bladz.* 177.
(**) Zie boven *Bladz.* 115.

dus ook eene Rede *over de genen, die in het geloof ontſlapen zijn*; zijne *Geeſtelijke Gezangen*, die bij de *Grieken* tot heden toe in gebruik zijn, en om welken zij hem JOANNES *den Dichter* noemen. Zij ſtaan met die van COSMAS en anderen onder de *Poetæ Græci Christiani* te *Parys* 1609 in *Octavo*. De laatſte en beste druk van zijne werken is door MICHAEL LE QUIEN bezorgd te *Parys* 1712, in twee Deelen in *Folio*.

Maar zijn meest vermaarde werk, hetwelk hem als den voornaamſten leerſtelligen Leeräar, (*dogmaticus*,) uit de Christelijke Oudheid beroemd heeft gemaakt, is zijne *naauwkeurige verklaring van het regtzinnig geloof*, (Εκδοσις ακριβης της ορθοδοξης πιστεως,) thans verdeeld in vier Boeken, doch welke verdeeling, dewijl zij in de Handſchriften niet gevonden wordt, men gist, dat eerst in de Westerſche Kerk, toen men dit werk in het *Latijn* vertaalde, gemaakt is naar het voorbeeld van het vermaarde *Spreukboek*, PETRI LOMBARDI *Libri IV ſententiarum*. In het *eerſte* Boek handelt hij over *God*, zijn *wezen*, en *eigenſchappen*, ook over de *Drieëenheid*; wijders over de *Schepping*. In het *tweede* Boek ſchrijft hij over de *Voorzienigheid*, over de *voorverordinering*, en over den *val der eerſte menſchen*. In het *derde* Boek wordt de leer van de *menschwording*, den *perſoon*, de *naturen*, het *leven*, *dood* en *hellevaart* van CHRISTUS voorgedragen. In het *vierde* Boek, zijne *verrijzenis* en *hemelvaart*; vervolgens wordt gehandeld over het *geloof*, over den *doop*, over de *overblijffels* en *beel-*

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdst. na C. G. Jaar 622 tot 814

den der *Heiligen*, over de *Goddelijke wet* en de *zonde*; over den *Sabbath*, over de *beſnijdenis*, over den *Antichrist*, en over de *opſtanding ten jongſten dage*.

Dit werk kan te regt aangemerkt worden, als bevattende de ſlotſom van alle onderzoekingen, verklaringen, bepalingen, twisten, verſchillen en ſtrijd van vele voorgaande eeuwen, in de oude *Griekſche* Kerk, met betrekking tot Godgeleerde gevoelens, hebbende DAMASCENUS alles bijëenverzameld, wat Kerkvergaderingen, en Kerkvaders, bijzonder van de IVde tot de VIIde eeuw, over het Christelijk Geloof geleerd, geſchreven, en beſlist hebben. Wat de *volledigheid* van zijn zamenſtel betreft, dezelve is niet in alle deelen evenredig. In de verklaring van de leere der *Drieëenheid*, maar voornamelijk van den *perſoon* en *vereenigde naturen* van CHRISTUS kan hij aan geen einde komen. Ook brengt hij veel bij uit de Natuurkunde, Starrenkunde, Kerkelijke plegtigheden, Joodſche Godgeleerdheid enz. hetwelk eigenlijk in een zamenſtel der Christelijke Geloofsleere niet behoort, of ſlechts behoefde aangeroerd te worden. Aan den anderen kant wordt van de *Heilige Schrift*, van de *zonde*, van het *geloof*, en van de Christelijke *bekeering* veel te weinig, en veeläl enkel als in het voorbijgaan geſproken. De *orde* van welke de Schrijver zich bediend heeft, is niet meer dan dragelijk, ſomtijds geheel willekeurig; in het laatſte Boek ontbreekt alle verband en zamenhang. Dit toont reeds duidelijk, dat hier *een wijsgeerig ontwerp in het geheel* niet ten grond-

grondſlag gelegd is; het is ook niet *eene* algemeene kunstmatige ſchikking; evenwel enkele ontwikkelingen van zekere leerſtukken, inzonderheid die, welke met den Godsdienst der rede verwant zijn, hebben het gene haar aanprijst in denkbeelden, bewijzen, en gevolgtrekkingen. Als *Uitlegger* der Heil. Schrift beſchouwd, het geen voor een' Chriſtelijken *dogmaticus* zoo onontbeerlijk is, heeft de Schrijver volſtrekt niets uitnemends. Hij neemt de bewijsplaatſen uit den Bijbel in den zin, dien de vermaardſte Godgeleerden hebben voorgeſchreven. Ondertusſchen, dewijl zijn werk juist geſchikt was voor de behoeften en naar den ſmaak dier tijden, en men daar in zoo *gemakkelijk* alles bijëen vond, wat tot hier toe door de voornaamſte Kerkleerären en Kerkvergaderingen, over de Christelijke Geloofsleere gezegd en bepaald was, en dewijl eindelijk de Schrijver zoo uitmuntte in het voorſtaan van de Beelden der Heiligen, behoeft men zich niet te verwonderen, dat hetzelve grooten opgang maakte in de *Griekſche* Kerk. In de *Weſterſche* Kerk werd het bekend door eene Latijnſche Overzetting in de XIIde eeuw, van JOANNES BURGUNDIO, eenen Regtsgeleerden te *Piſa*; van welke zich ook PETRUS LOMBARDUS, en naderhand ook THOMAS van *Aquino*, en andere *Scholaſtiken* bediend hebben. JOANNES was trouwens de voorlooper der *Scholaſtiken*, wiens leerwijze zij volgden, ſchoon zij veel verder gingen; ook kan men van hem zeggen, dat hij de *Scholaſtike* en *Dogmatiſche* of *Poſitive* Godgeleerdheid heeft zamengevoegd, voor zoo ver hij ſom-

IV BOEK 1 Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

tijds den Wijsgeer met den Verzamelaar in dit werk vereënigde.

Behalve dit werk heeft DAMASCENUS nog andere leerſtellige ſchriften nagelaten, maar van minder beteekenis. Eene kleine verhandeling *over de Heilige Drieëenheid*, die ten minſten uit zijne werken getrokken is, bevat, meestäl in vragen en antwoorden, de toenmaals gewone belijdenis van deze leere bijzonder ook de leere van CHRISTUS. — Zijne *aanleiding tot de eerſte beginſelen der Geloofsleere* is grootendeels eene bovennatuurkundige voorbereiding tot verſtand van de leere der Drieëenheid; zijn geſchrift van de *zamengeſtelde natuur* is gerigt tegen de *Monophyſiten*, die *Hoofdeloozen*, (*Acephali*,) genoemd werden; insgelijks zijne lange verhandeling over de *twee willen en werkingen*. Nog ſchrijft men hem eene *verklaring van het geloof* toe, die in het *Arabisch* voorhanden is, en waar van LE QUIEN eene *Latijnſche* Vertaling gegeven heeft. Dezelve eindigt met de betuiging, „dat hij niet door zijne werken, maar door het geloof in CHRISTUS, deszelfs barmhartigheid, de voorſpraak der Heilige Maagd en van alle de Heiligen, hoopt geregtvaardigd en zalig te worden."

Maar het grootſte van alle werken van DAMASCENUS, zijne *heilige vergelijkingen*, (τα ἱερα παραλληλα,) is eene leerſtellig-zedekundige verzameling van uittrekſels, in welke hij de leere der Heilige Schrift vergelijkt met plaatſen uit de Kerkvaders. Eerst had hij dit werk in *drie Boeken* verdeeld, waar van het *eerſte* van God en Goddelijke zaken; het

het *tweede* van den toeſtand der menſchelijke zaken; maar het *derde* van deugden en ondeugden handelde. Maar naderhand geloofde hij, het dienſtiger voor den Lezer te zullen maken, wanneer hij de bijzondere onderwerpen in eene *Alphabetiſche* orde bragt. Dus ſtaan 'er 51 artikelen onder de Letter α, bij voorbeeld: περι Αιδιε Θεοτητος της ἁγιας και ὁμοουσιε Τριαδος; περι τε Αφευκλον ειναι Ἰον Θεον; περι τε Ακαλαληπλον ειναι τον Θεον. Daartegen heeft de laatſte letter ω ſlechts één enkel artikel: περι Ωρας και ἡμερας Θανατε. Onder elk artikel of rubriek vindt men eerst een aantal Bijbelplaatſen, die denzelven ophelderen of bewijzen; en dan volgt eene reeks van overëenſtemmende, dikwijls heel uitvoerige plaatſen, uit bijna enkel *Griekſche* Kerkvaderen. Ook komen 'er plaatſen in voor uit de twee Joodſche Schrijvers PHILO en JOSEFUS; doch van zedelijken inhoud, en gelijk de Schrijver zegt, tot roem der Christelijke waarheid, die ook door vijanden bevestigd wordt. Dit werk is niet zonder nut, de meeste artikelen zijn van zedekundigen inhoud; ook vindt men daar in een merkelijk aantal plaatſen uit verlorene ſchriften van Kerkvaderen. Voor het overige had de Schrijver, op vele plaatſen, beter keuze kunnen doen; ook is de Alphabetiſche orde niet zeer geſchikt voor het gebruik, te min, omdat de artikelen zelden onder de regte letter geplaatst worden, gelijk zelfs uit de boven aangehaalde voorbeelden blijken kan.

Van andere *Griekſche Dogmatici* van dezen tijd MAXIMUS

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

is weinig te zeggen. De Monnik MAXIMUS (*) heeft, omtrent het midden der VIIde eeuw, over verſcheidene onderwerpen, tot de *Geloofsleere* behoorende, geſchreven. Maar zijne *twee Boeken over de leere van God, en de menschwording van Gods Zoon*, als ook zijne verhandeling *over de beide naturen in* CHRISTUS, en zijne *Godgeleerde bepalingen*, verſcheidene opſtellen over den *dubbelden wil van* CHRISTUS, tegen de *Monotheliten*, zijne *Godgeleerde Hoofdſtukken*, of *uitgelezene plaatſen uit verſcheidene Boeken, deels van onze, deels van uitheemſche*, (Heidenſche,) *Schrijvers*, bevatten niets belangrijks, dat men niet bij ouder Kerkvaders, of ook bij JOANNES DAMASCENUS, die 'er gebruik van gemaakt heeft, vinden kan. Veel belooft wel het opſchrift van een werk van den Monnik ANTIOCHUS, die nog in het jaar 629 in de *Laura*, of het Klooster van den Heiligen SABAS te *Jeruzalem* geleefd heeft, παντδεκτης της ἁγιας γραφης, of *volledig begrip der Heilige Schrift* (†), maar het bevat, in 130 *Hoofdſtukken*, enkel behalve eene korte inleiding over het geloof, en eene verwerping en vervloeking van alle Ketters bij name, in het laatſte Hoofdſtuk, zedelesſen, die deels uit de Heilige Schrift, gedeeltelijk uit de Kerkvaderen ontleend zijn.

en anderen.

ISIDORUS

Merkwaardiger is de leerſtellige verzameling van ISI-

(*) Zie van hem boven *Bladz.* 149.

(†) *Biblioth. Patr. Paris. Tom.* XII.

ISIDORUS van *Hispalis*. In een Boek van algemeenen inhoud, (*de differentiis, ſive proprietate verborum*,) brengt hij reeds niet weinige opheldering van leerſtellige denkbeelden. (*Libr. II. de differentiis ſpiritualibus verborum.*) Ook in zijn *Encyclopedisch* werk, (*Originum ſive Etymologiarum Libri* XX,) handelen het VIIde en VIIIſte Boek van dergelijke onderwerpen, van den naam en eigenſchappen Gods, van de Drieëenheid, van Engelen en menſchen, van geloof en van alle Ketterijën. Doch zijn hoofdwerk in dit opzigt, (*ſententiarum Libri tres*,) is voor de Westerſche Kerk het voorbeeld van eene *leerſtellige leerwijze* geworden en gebleven, tot de tijden der *Scholastieken*, in de XIde eeuw. In dit werk verzamelt hij de *leerſtellingen* of *ſpreuken*, (*ſententiæ* van dezelfde beteekenis als *dogmata*,) uit Kerkvaders, eigenlijk uit AUGUSTINUS, en voornamelijk uit het werk van GREGORIUS *den Grooten*. Hij is dus van die klaſſe van Godgeleerden, die onder den naam van *ſententiarii* of *poſitivi* zijn bekend geworden. Eigenlijk is zijn eerſte Boek alleen tot het leerſtellige behoorende; het tweede en derde is zedekundig en beöefenend. In het leerſtellige heeft hij weinig of niets van zijn eigen, en dit is zoo oppervlakkig of ongepast, dat het niet verdient in aanmerking genomen te worden; 'er is zeker veel onder, hetwelk de *Scholastieken* naderhand hebben kunnen gebruiken, maar zijne leerwijze is echter veel van de hunne verſchillende.

van Hispalis.

Het door hem gebaande ſpoor werd ook betreden TAJO van

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

door eenen anderen *Spaanſchen* Biſchop, TAJO van *Cæſaraugusta*, (*Saragoſſa*,) dezelfde die in het jaar 649 een geſchrift van den *Roomſchen* Biſchop GREGORIUS *den Grooten*, in een nachtgezigt, te *Rome* zal ontdekt hebben; geen wonder dus, dat hij uit deszelfs werken eenvoudig een dergelijk Boek zamenſtelde, als ISIDORUS, (*Libri V Sententiarum*,) doch hetwelk niemand waardig gekeurd heeft te laten drukken (*).

Cæſaraugusta.

ILDEFONSUS.

Het beste wel van alle Godgeleerde ſchriften in de *Weſterſche* Kerk was zeker dat van eenen anderen *Spaanſchen* Biſchop, ILDEFONSUS van *Toledo*, (*Liber adnotationum de cognitione baptismi.*) (†) Zijn oogmerk was in hetzelve alle noodige kundigheden te vervatten voor eenen Christen, die gedoopt zal worden, en eenen, die reeds gedoopt is. Hij onderwijst hen eerst kortelijk over de Drieëenheid, en de Schepping des menſchen, vervolgens komt hij op de Menschwording van CHRISTUS, en de ſchikkingen van God omtrent de herſtelling des menſchen; hij beſchrijft den Doop van JOANNES en van CHRISTUS; en toont aan, hoe men die genen tot het Christendom zal leiden, die 'er eenen afkeer van laten blijken. Thans gaat hij den onderwijzeling, (*Catechumenus*,) van ſtap tot ſtap na; hij verklaart deszelfs naam, en alle zijne voorbereidingen tot den Doop, inzonderheid de bezweeringen,

(*) MABILLON. *Anal. vet. ævi Tom.* II. *pag.* 62.

(†) In STEPHANII. BALUZII. *Miscellan. Libr.* VI. *pag.* 1-103. *ſqq.*

Digitized by Google

gen, door welken de Duivel, (*Zabulus*,) zigtbaar bedwongen wordt; zijne zalving; maar hoofdzakelijk het *Symbolum* of de Geloofsleuze, die men hem moet overgeven. Deszelfs *Apoſtoliſchen* oorſprong onderſtellende, verklaart hij alle de woorden, omdat daar in alle leerſtukken, (*Sacramenta*,) begrepen zijn. Langst houdt hij zich op bij de leere van CHRISTUS. — De *Heilige Schrift* merkt hij meermalen, verbonden *met de leer der Kerkvaderen*, aan, als de bron van den Godsdienst; men moet in dezelve die *Boeken*, welke van alle *Katholijke* Gemeenten aangenomen zijn, ſtellen boven die genen, *welke ſommige Gemeenten niet aannemen.* In de *Opſtanding*, zullen de ligchamen der Heiligen Geestelijk, dat is, in volmaakte ſchoonheid, opſtaan; maar de *ligchamen der Goddeloozen met derzelver gebreken en wanſtaltigheden.* Die genen zullen de zachtſte ſtraffen lijden, die, behalve de erfzonde, geene andere, of ſlechts geringe zonden bedreven hebben. Tot aan de Opſtanding zullen de *zielen der overledenen* in zekere verborgene bewaarplaatſen opgeſloten zijn. Gedurende dezen tijd bekomen zij door de overgeblevenen eenige *verligting*, gedeeltelijk, wanneer *het offer des middelaars voor hun geöfferd wordt*; gedeeltelijk, wanneer 'er *aalmoezen* in de Kerk gedaan worden. — Eindelijk verzelt hij den doopeling tot het doopwater, en dewijl hij dit met de roode zee vergelijkt, ontleent hij vele geheimzinnige toepaſſingen uit de Geſchiedenis der *Iſraëliten* voor den Doop. *De Doop*, welks plegtigheden hij ook beſchrijft, *zal de erfelijke en de-*

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

delijke zonden wegnemen. Daar is *drieërlei Doop*; des waters, des bloeds, en der boete. Door de uiterlijke zalving der gedoopten komt de H. Geest inwendig over dezelven, zoo als hij ook door de oplegging der handen over hen komt. Door het *dagelijksch brood* moet men elk geheiligd hulpmiddel der geloovigen, (*Sacramentum fidelium*,) verſtaan, hetwelk zij in den tijd tot het verkrijgen der eeuwige gelukzaligheid noodig hebben. Dus ook het *Heilig Avondmaal*; want, nademaal CHRISTUS het levende brood van den hemel is: zoo bidden wij heel gepast, dat hij ons dagelijks gegeven worde; of dat *wij in hem blijven, en hij in ons woone*; want dat is, *zijn vleesch eten en zijn bloed drinken. Hoe is dan*, vraagt ILDEFONSUS, *het brood zijn ligchaam? En wat heeft de drinkbeker, dat hij zijn bloed is?* Men noemt dit, antwoordt hij, daaröm *Sacramenten*, omdat men iet anders ziet, en iet anders verſtaat. Het eerſte heeft eene ligchamelijke gedaante, het andere eene Geestelijke vrucht. Om het *ligchaam van* CHRISTUS te verſtaan, moet men den Apostel hooren, die zegt: *Gij zijt het ligchaam van* CHRISTUS, *en zijne leden.* Indien gij dan dit zijt, zoo ligt de verborgenheid op de tafel des Heeren; gij hebt uwe verborgenheid tot het gene gij zijt, ontvangen, en door uw *Amen* onderſchreven. Wederöm zegt de Apostel van dit *Sacrament: Wij velen zijn één brood en één ligchaam.* Want het brood wordt in vele koorntjes, en de wijn uit vele beziën, en uit beiden ontſtaat eene eenheid. — Eindelijk volgen 'er nog voorſchrif-

ſchriften en gebeden voor de nieuwgedoopten. — In het *tweede* Boek van dit werk, (*de itinere deſerti, qua pergitur post baptismum*,) worden de voorſchriften opgegeven, welke den gedoopten tot het doel der zaligheid leiden kunnen; maar het bevat voorts zoo vele *myſtieke* uitleggingen, dat men 'er weinig aanmerkingswaardig in vinden kan.

BEDA.

Hoe vruchtbaar ook BEDA zij in godgeleerde werken, in het eigenlijk leerſtellige hebben wij echter niets van hem, dat men hem met zekerheid kan toeſchrijven. Het geſchrift, *in librum Boethii de Trinitate Commentarius*, dat onder zijne werken ſtaat, behoort hem zeker niet. Een bijzonder Boek over de Drieëenheid onder zijnen naam ligt onder de Handſchriften van eene Engelſche Bibliotheek (*). Omtrent eene talrijke verzameling van zedeſpreuken, *ſcintillæ ſive Loci Communes*, is men onzeker.

ALCUIN.

Van ALCUIN heeft men een werk: *de fide ſanctæ et individuæ Trinitatis, ad glorioſum Imperatorem Carolum M. Deo devotum Libri* III. hetwelk van hem in het jaar 802 of 803 opgeſteld, doch voor een groot gedeelte uit een dergelijk werk van AUGUSTINUS ontleend is. — In een klein geſchrift: *de Trinitate ad Fredegiſum Quæstiones* XXVIII. beantwoordt hij deze hem voorgeſtelde vragen; doch zonder veel voordeel voor de eigenlijke Godgeleerde wetenſchap. Nog is 'er een geſchrift van ALCUIN, door MONTFAUCON ontdekt: *Libellus de proceſſione ſpiritus ſancti ad Carolum M.*, in welks eerſte deel

(*) CAVE *Hist. Litter. Vol.* I. *pag.* 616.

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

deel hij bewijst, dat de Heilige Geest uitgaat van den Vader en den Zoon; in het tweede, dat hij de Geest des Vaders en des Zoons is; in het derde, dat de Vader en de Zoon hem gezonden heeft. Doch het denkbeeld van *uitgaan* wordt door hem geheel niet aangeroerd.

Schotſche of Ierſche Monniken.

Onder de *Ierſche* Monniken, die men ook *Schotten* noemde, onder welken vele geleerde lieden waren, meent men, dat ſommigen vrijër en ſtouter dan de overige Godgeleerden over de leerſtellige godgeleerdheid hebben gedacht en geleerd, zoodat men hen voor de *eerſte Leeräars der Scholastieke Godgeleerdheid* in *Europa* zou moeten houden; de beroemde BENEDICTUS, Abt van *Aniane*, omtrent het begin der IXde eeuw (*), noemt hen de voornaamſte *Schoolleerären* van zijnen tijd. „Zij bedienen zich," zegt hij, „van eenen misleidenden *Syllogismus*, met welken zij bewijzen, dat 'er even zoo wel eene *Drieëenheid* van *Zelſtandigheden* als van *Perſonen* is. Wanneer de misleide Toehoorder hun toeſtemming geeft, beſchuldigen zij hem, dat hij *drie Goden* veréert; maar ontkent hij, dat de drie Perſonen ook zoo vele *Zelfſtandigheden* zijn, dan werpen zij hem tegen, dat hij de *Perſonen* niet erkent."

Zedeleere

De zedeleer van dezen tijd beſtond in verzamelingen van ſpreuken, uit den Bijbel en uit de Kerkvaderen, uitweidingen over bijzondere deugden en ondeugden, oefeningen van Godsvrucht en Godvruch-

(*) In BALUZ. *Miscell. Libr.* V. *pag.* 54.

Digitized by Google

vruchtige gebruiken, aanwijzingen te geven van boete en ſtrenge tucht, en hen, die tot volmaaktheid wilden ſtreeven, te wijzen tot de navolging der Kluizenaren en Monniken. Zoodanige waren de ſchriften van JOANNES DAMASCENUS; MAXIMUS, ISIDORUS van *Hispalis*, en BEDA, van welken reeds gewaagd is geworden. Van gelijken aard zijn de XXIV *Ethiſche* en *Ascetiſche Verhandelingen*, als ook de *Brieven* van DOROTHEUS, een' Abt in *Palæſtina*, waarſchijnelijk in de eerſte tijden der VIIde eeuw (*). — Van THALASSIUS, een' Abt in *Libyë*, in het midden dier eeuw, *vierhonderd Zedeſpreuken, van de opregte liefde, van het kuiſche leven, en van de beheering des gemoeds* (†). — Ook van JOANNES CARPATHIUS, *een Troostſchrift aan de Indiſche Monniken*, doch waar van alleen de *Latijnſche* Vertaling van den *Jeſuit* PONTANUS gedrukt is (§).

Van ALDHELM, een' *Angelſakſisch* Dichter, heeft men behalve zijn *Lofgedicht op den Maagdelijken Staat*, een *tweede*, of een vervolg van hetzelve: *over de acht Hoofdöndeugden* (**). Deze zijn bij hem, gelijk ze ook CASSIANUS opgeeft, zwelgzucht, dartelheid, geldgierigheid, toorn, ingewortelde treurigheid, angstvalligheid des harte, ijdele roemzucht, en hoogmoed; het gedicht is eene middelmatige navolging van CASSIANUS. AL-

(*) In FRONT. *Ducæi Auctuar.* PP. *T.* I. *p.* 743.
(†) *Ibid. pag.* 1179.
(§) *In Biblioth.* PP. *Colm. Tom.* VII. *pag.* 627.
(**) In CANIS. *Lectt. Ant. Tom.* I. *pag.* 755-762.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ALCUIN ſchijnt, in zijn klein zedelijk Handboek, *de virtutibus et vitiis Liber*, meer te belooven; hij ſtelde hetzelve op, ter begeerte van den Graaf WIDO. Hij loopt ook de *acht Hoofdöndeugden* door, maar in eene andere orde, gevende aan den *Hoogmoed* de eerſte plaats. Wie eene van deze ondeugden heeft, zegt hij, en zonder biecht en boete ſterft, die is eeuwig verdoemd. Ook beſchrijft hij vier deugden: *Voorziehtigheid*, *geregtigheid*, *dapperheid*, en *matigheid*, die bij hem, ingevolge de leerwijze van ARISTOTELES, de vier *Hoofddeugden* zijn.

Predikatiën.

Men kan uit deze geſteldheid der Zedeleere reeds opmaken, welke de heerſchende ſmaak in deze tijden geweest zij, ten aanzien van Predikatiën of Kerkredenen. Hoe zeer KAREL *de Groote* pogingen deed, om daar in verbeteringen te brengen, men vond 'er tot hier toe dezelfde gebreken in, als in de naastvoorgaande eeuwen, zoo ten aanzien van de uitlegging des Bijbels, die men op den Kanſel bragt, als ten aanzien van de Godzaligheid, die men aanbeval.

Twee vermaarde Predikers van de VIIde en VIIIſte eeuw kunnen hier tot voorbeelden dienen. De Heilige ELIGIUS of ELOI, Biſſchop van *Noyon*, uit wiens Predikatiën wij reeds elders (*) eene plaats hebben aangehaald. Men heeft XVI Leerredenen, die zijnen naam dragen (†), doch welke door vele la-

(*) Zie *Deel* XI. *Bladz.* 371.

(†) *In Bibl.* PP. *Colon. Tom.* VII. *p.* 252-254.

later Schrijvers niet voor de zijne erkend worden. Eenigzins wordt dit vergoed, doordien de Heilige AUEN of AUDOËNUS, de gemeenzaamſte vriend van ELIGIUS, en Aartsbisſchop van *Rothomagum*, (*Rouen*,) tot aan het jaar 683, ons een uittrekſel der Zedelesſen bewaard heeft, uit de Kerkredenen van ELIGIUS, in eene verhandeling, *de rectitudine Catholicæ converſationis*, welke aan AUGUSTINUS is toegeſchreven, en onder deszelfs werken gevonden wordt, uit welke verhandeling de ſtraksgemelde plaats genomen is.

Van de *Predikatiën* van BEDA is reeds aangemerkt, dat de meesten, die in zijne werken ſtaan, niet echt zijn, ſommigen echter zijn boven allen twijfel van onëchtheid. De gewoone gang van dezelven is deze, dat eene voorgelezene Bijbelplaats omſtandig, doch even zoo dikwijls *allegoriſch* en *myſtiſch*, als letterlijk, verklaard wordt, waar bij dan ſtichtelijke toepaſſingen gevoegd worden. Dat hij, gelijk anderen in de *Weſterſche* Kerk, doorgaans in het *Latijn* gepredikt heeft, alhoewel deze taal in ſommige Landen geheel niet, in andere ſlechts verminkt en verbasterd in gebruik was, zoodat dergelijke voorſtellen in deze taal voor de Ongeleerden volſtrekt onverſtaanbaar moesten zijn, leidt ons tot de giſſing, of niet wel de *Predikatiën* van dezen tijd grootendeels enkel voor de Geestelijkheid beſtemd zijn geweest. Voor de Ongeleerden geloofde men genoeg gezorgd te hebben, als men hen de *Apoſtoliſche* Geloofsbelijdenis en het *Onze Vader* liet van buiten leeren, welke beide opſtellen BEDA

in

IV BOEK I Afdeel. V Hoofdſt. na C. G Jaar 622. tot 814.

in het *Angelſakſiſch* vertaalde, ten dienſte van Priesters, die geen *Latijn* verſtonden, ten gebruike bij hun onderwijs. KAREL *de Groote* wilde, gelijk wij te voren gezien hebbe, dat ieder Biſchop zijne Predikatiën heel duidelijk in *Boerenlatijn* of in de *Frankiſche* taal vertalen, en ze houden zou op eene wijze, welke voor ieder eenen verſtaanbaar was.

ZESDE HOOFDSTUK.

Godsdienstwisten. Pauliciänen. Nestoriänen en Monophyſiten. Monothelitiſche Twisten. Maroniten. Adoptiänen. Verſchillen over de Beelden der Heiligen.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Daar 'er zoo weinig gelegenheid en genegenheid was, om de Geloofsleere der Christenen te onderzoeken, en op te helderen, en men algemeen ſlechts ijverde, voor het gene de Vaders gezegd hadden, zoo waren ook de meeste verſchillen en twisten onder de Christenen, in dit Tijdvak, takken van voorgaande; het *Muhammedanendom*, hetwelk zoo geducht was voor den uiterlijken welvaart van het *Christendom*, werkte niet behoorlijk op geleerde onderzoek, waar bij de Christenen zoo veel zouden hebben kunnen winnen, om zelve regte kennis van hunnen Godsdienst te verkrijgen; terwijl een verſchil, het eenige nieuwe, in dit Tijdvak, hetwelk echter eigenlijk het Geloof niet betrof, door gebrek

aan

aan kundige lieden, nu ten voordeele van het Bijgeloof beſlist werd.

Voordat wij tot de bijzonderheden der Kerkelijke twisten overgaan, verdienen zulke Schrijvers gemeld te worden, die *van Ketterijën in het algemeen* geſchreven hebben. Eén derzelven is TIMOTHEUS, *Presbijter* te *Konſtantinopolen*, omtrent het midden der VIIde eeuw, dien echter CAVE (*) voor denzelfden gehouden heeft, met eenen TIMOTHEUS, die in het jaar 511 *Patriärch* in deze Hoofdſtad geweest is. Zijn geſchrift over de *genen, die in de Heilige Kerk overgaan*, is eerst door MEURSIUS (†), daar na door COMBEFISIUS (§), en eindelijk veel vollediger door COTELIER (**), in het licht gegeven. Dat dit geſchrift dan korter dan vollediger voorkomt, is, omdat het tot de *Liturgiën* der *Grieken* behoorde, en daaröm van elke Gemeente willekeurig veränderd of vermeerderd werd.

Schrijvers over de Ketterijen in het gemeen. TIMOTHEUS.

TIMOTHEUS verdeelt in hetzelve de *Ketters* in drie *klaſſen*, in zoo verre zij zich met de *Katholijke* Kerk verëenigen willen. In de *eerſte* ſtaan dezulken, die ten dien einde *gedoopt* moeten worden; zoo als de *Taskodrugiërs*, eene ſekte in *Galatië*, die met den Doop den ſpot dreven, en de menschwording van CHRISTUS ontkenden; — de *Akkaphoren*, (*Aquarii*,) ook *Hydroparastaten* genoemd, die

(*) *Hist. Litter. SS. Eccles. Vol.* I. *p.* 497.
(†) *In Var. Divinis Lugd. Bat.* 1619.
(§) *Nov. Auct. Græcolatinor.* PP. *T.* II. *p.* 449.
(**) *Monum. Eccles. Gr. T.* III. *p.* 377.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

die God in het Avondmaal water in plaats van brood offeren; — de *Manicheën*; — de *Markoſæers*, die van MARKUS, een' medeleerling van COLARBASUS, den naam hebbende, het Avondmaal ſchandelijk misbruiken, en eenen zeldzamen Doop hebben; — de *Elceſiten*, die de verloochening van het Christendom enkel met den mond voor onberispelijk verklaren; — de *Nepotiänen*, van NEPOS, die een aardsch rijk van CHRISTUS voor 1000 jaren op de *Joodſche* wijze verwachtten; — de *Pelagiänen* en *Cœlestiänen*; — de *Melchiſedekiänen*, die thans, zegt hij, *Attinganen* heeten, omdat zij zich niet laten aanraken, halve *Joden* in het vieren van den Sabbath; — eindelijk de *Simoniänen*, *Menandriänen*, *Baſilidiänen*, *Nicolaïten*, *Marciöniten*, en anderen, die met hen eensgezind zijn. Tot de *tweede klaſſe* rekent hij die Ketters, die niet weder gedoopt, maar alleen met den Heiligen Olie gezalfd moeten worden; te weten, de *Sabbatiänen*, ook *Quartadecimanen* genoemd, de *Novatiänen*, die de boete verwerpen, en Paſchen op de *Joodſche* wijze vieren; de *Ariänen*, *Macedoniänen* en *Apollinaristen*. Eindelijk behooren tot de *derde klaſſe* zulken, die bij hunnen overgang tot de Regtzinnigen enkel noodig hebben, hunne Ketterij en die van anderen te vervloeken; hoedanigen zijn de *Meletiänen*, *Neſtoriänen*, *Eutychiänisten*, *Dioskoriänen*, *Jacobiten*, en de overige *Acephali*. Te weten, zoo vervolgt hij, nadat de *Kerkvergadering* van *Chalcedon* DIOSKORUS had afgezet, hebben zijne vrienden zich van de Heilige Kerk afgeſcheiden,

en

en zich *Twijfelaars*, (Διαχρινομενοι,) genoemd. Zij zelve hebben zich vervolgens in twaalf partijën verdeeld: *Acephali*, die het *Henotikon* van ZENO niet aannemen; — de *Dioskoriänen*; de *Condobauditen*, dus naar een huis in *Konſtantinopolen* genoemd, waar zij hunne vergaderingen hielden; — de *Angeliten*, die wel den Vader, Zoon, en H. Geest van elkanderen onderſcheidden; maar te gelijk beweerden, dat geen derzelven van nature God is, maar iet gemeenſchappelijks heeft, te weten, de op zich zelve beſtaande Godheid, welke zij ook God, Wezen, Natuur noemden; elk die daar aandeel aan heeft, is God; hunnen naam hadden zij van hunne vergaderplaats te *Alexandrië*; — de *Pauliäniſten*, die ſlechts zekeren PAULUS MELANUS voor regtzinnig erkennen; — de *Petriten*, *Cononiten*, *Eſaianiten*, en *Niobiten*, die even zoo dachten van PETRUS MONGUS, zekeren CONON, ESAIAS en STEFANUS, en NIOBES; — verders de *Maroniten*, die de vierde en de twee volgende *Oecumeniſche* Kerkvergaderingen verwerpen; in het *Triſagium*, (*driemaal heilig*,) de kruiſiging invoegen, ook (*) die ſlechts éénen wil en ééne werking in CHRISTUS toelaten; zij hebben hunnen naam van het Klooster *Maro* in *Syrië*; — eindelijk de *Tritheïten*, die met PHILOPONUS drie verſcheidene wezens en naturen in de Drieëenheid aannemen, en de opſtanding der ligcha-

(*) Waarſchijnelijk is hier het woord *Monotheliten* uitgevallen. Anders hebben wij hier geene XII maar ſlechts XI partijën.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

chamen ontkennen. Dit geſchrift van TIMOTHEUS kon de *Katholijke* Biſchoppen onderrigten, hoe zij de zoogenoemde Ketters in hunne Gemeenten weder konden aannemen.

Van een dergelijk Boek, maar veel uitvoeriger (*), heeft JOANNES DAMASCENUS ook niet veel eer. Hij heeft daar in EPIFANIUS, THEODORETUS, en TIMOTHEUS uitgeſchreven, en daar bij een berigt gevoegd van de *Ismaëliten* of *Muhammedanen*; hetwelk over het geheel onvolledig en gebrekkig is, hoewel 'er het een of ander goeds in mogt voorkomen. Hier op volgt bij hem nog eene ſchets van twee Christelijke partijën. Van de ééne, welke hij *Christenbeſchuldigers*, (χριστιανοκατηγοροι,) noemt, zegt hij, dat zij de Christenen beſchuldigden, als of zij de Beelden van CHRISTUS, de onbevlekte Maagd, Heilige Engelen en der Heiligen, even zoo verëerden, als de Heidenen hunne Afgoden. Zij werden ook *Beeldſtormers* genoemd, omdat zij de Beelden overäl vernielden; als ook *Leeuwsgezinden*, (θυμολεοντες,) omdat zij de vereerers der Beelden woedend vervolgden. De andere dezer partijën, (Αποσχισαι of Δοξαριοι,) beſchrijft hij als lieden, die hunne eigene eere, (δοξα,) zochten, en zich noch aan de geregtigheid Gods, noch aan zijne Priesteren, onderwierpen; zij volgden de Ketterij der *zelfzondigenden*, (Αυτοπροσκοπτων,) ſpoorden *Kanonieke* wetten op; en alhoewel zij gemeene lieden waren, evenwel zonderden zij zich van de *Ka-*

(*) *De Hæreſibus Compend. T. I. Opp. p. 76-118.*

Katholijke Kerk af. Op de wijze der *Euchiten* of *Maſſaliänen*, leerden zij de *Asketen*, zich van den openbaren Godsdienst te onthouden, en met de gebeden in de Kloosters te vergenoegen. Onëens onder malkanderen, gaven zij zich het voorkomen eener ſtrenge tucht, en zochten malkanderen te overtreffen. Sommigen van hen gebruikten noch Doop, noch Avondmaal; anderen groeteden het kruis, noch de Beelden der Heiligen niet; en wat het ergſte van allen was, zij namen geene Priesters aan. Men kan niet ligt bedenken, welke partij DAMASCENUS hiermede bedoeld hebbe; want dat het de *Manicheën* zijn zouden, gelijk LE QUIEN gegist heeft, heeft weinig ſchijn.

Tegen enkele Ketterſche partijën heeft DAMASCENUS insgelijks bijzondere ſchriften opgeſteld; waar onder zou kunnen geteld worden *eene twistrede tusſchen eenen Saraceen en Christen.* Een groot gedeelte van den Griekſchen Tekst derzelve heeft LE QUIEN getrokken uit de geſprekken van THEODORUS ABUCARA, eenen Bisſchop in *Palæſtina* of *Syrië*, die ze uit den mond zelven van DAMASCENUS ontvangen had; zoo zelfs niet dit geheele opſtel hem toebehoort. De ſchriften van dezen Bisſchop heeft GRETSER te *Ingolſtad* 1606 in 4to. en LE DUC (*) verzameld.

De Christen Leerären hadden, gelijk gezegd is, in dezen tijd, veel te ſtrijden met oude Ketterſche aanhangen, welke thans weder te voorſchijn kwamen. Manicheën; Pauliciänen.

(*) DUCÆUS *Auct.* PP. *T.* I. *p.* 367.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

men. Dit was het geval met de *Manicheën*, die ſedert de VIIde eeuw zich in eene merkelijk veränderde gedaante, onder den naam van *Pauliciänen*, vertoonden, en zich langen tijd ſtaande hielden, niet alleen in het *Griekſche* Keizerrijk, maar ook in het Gebied der *Chalifen;* door hen te vervolgen ontſtonden zelfs kleine oorlogen; en van de XIde eeuw af breidden zij zich ook in de Westerſche Landen uit. Hunne Geſchiedenis is door PHOTIUS, *Patriärch* van *Konſtantinopolen*, en PETRUS SICULUS, die van het Keizerlijke Hof, als Gezant, naar *Armenië*, het nieuwe Vaderland van dezen aanhang, gezonden werd, beſchreven (*). Volgens het verhaal van PHOTIUS, waren het PAULUS en JOANNES, Zoonen van CALLINICE, te *Samoſata* in *Syrië*, waar te voren reeds het *Manicheëndom* gebloeid had, die hetzelve omtrent het midden der VIIde eeuw weder vernieuwden. Het ſchijnt zelfs, dat hunne Moeder hun hetzelve had ingeboezemd. In het eerst plantten zij hunne gevoelens voort in *Armenië*. Naar den oudſten dezer Broederen hadden zij den naam *Pauliciänen*. Doch na eenigen tijd kreeg zekere *Armeniër*, KONSTANTINUS, maar die zich zelven SILVANUS noemde, een grooter aanzien bij

(*) PHOTIUS *Contra Manichæos Libri* IV. *in* MONTFAUCON *Bibl. Coislin. pag.* 349. *et* J. C. WOLF *Anecd. Gr. Tom.* I. *pag.* 1-226. *Tom.* II. *pag.* 1-283. Het verhaal van PETRUS SICULUS is door den Jeſuit MATTH. RADER uitgegeven te *Ingolſtad* 1604. in 4to. en ſtaat ook in *Bibl.* PP. *Max. Lugdun. T.* XVI. *p.* 753.

Digitized by Google

bij deze partij, dan de beide Broeders. Hij wilde voor dien SILVANUS gehouden zijn, van wien PAULUS in zijne Brieven gewaagt, en wendde voor, dat hij van dezen Apostel gezonden was. Van *Mananalis*, een vlek bij *Samoſata*, begaf hij zich naar *Cibosſa*, een klein plaatsje in *Armenië*. Behalven een mondelijk onderwijs, wilde hij, dat zijne aanhangers alleenlijk de ſchriften der *Euangelisten* en *Apostelen* lezen zouden, terwijl hij, in ſchijn, alle *Manicheïſche* Boeken verwierp, alhoewel hij, in den grond, derzelver inhoud behield, en de gemelde heilige ſchriften naar derzelver zin verdraaide. Nadat hij zeven en twintig jaren lang vele inwoners van *Armenië* op zijne zijde gebragt had, gaf de Keizer KONSTANTYN zijnen Bevelhebber SIMEON in last, om hem te ſtraffen, en de medegenooten zijner dwaling, indien zij zich wilden bekeeren, aan de *Katholijke* Leerären ter onderwijzing over te geven. SIMEON nam KONSTANTINUS met alle zijne aanhangers gevangen, en maakte met de genen, die geneigd waren, hem te verlaten, de gemelde ſchikking, maar gebood den overigen, hunnen Leeräar te ſteenigen. De meesten konden daar toe niet gebragt worden; maar zekere JUSTUS, dien hij tot Zoon aangenomen had, gaf hem den doodelijken worp met eenen ſteen. Ondertusſchen bleef niet alleen de grootſte hoop bij zijne leerſtellingen; maar SIMEON zelf, verleid door geſprekken met hen, voegde zich heimelijk bij hen; en drie jaren daar na van het Hof ontvlugt zijnde, ging hij naar *Cibosſa*, alwaar hij zich tot Leeräar onder deze ge-

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

zindte opwierp, en den naam TITUS aannam. Dan na een driejarig gelukkig ſlagen van zijne werkzaamheid, werd ook hij ongelukkig. De voorgemelde JUSTUS wierp hem de plaats van den Apostel voor: *Door hem zijn alle dingen geſchapen*, enz., en zeide: Misſchien waren zij beiden bedrogen, en bedrogen ook hunne aanhangers, terwijl zij geloofden, dat de Schepper van Hemel en Aarde niet dezelfde zij met den waarachtigen God en Vader van den Heere CHRISTUS; maar een ander, den Apostelen onbekend. Hier over geraakten zij met malkander in een hevig verſchil. JUSTINIANUS II, die toen regeerde, hier van kennis gekregen hebbende, liet onderzoek doen naar deze gezindte, en veröordeelde de genen, die ze niet verlaten wilden, met SIMEON ten vure. Onder de genen, die deze ſtraffe ontkwamen, was ook de *Armeniër* PAULUS, met zijne Zonen GEGNÆSIUS en THEODORUS. Van hem geloofden vele *Pauliciänen*, dat de naam van hunne partij oorſpronkelijk was. Maar tusſchen zijne Zonen, van welken hij den oudſten tot Leeräar aanſtelde, en hem TIMOTHEUS noemde, ontſtond een zoo hevige twist, dat de Gemeente, zoo lang zij leefden, geſcheurd bleef.

In de eerſte tijden der VIIIſte eeuw, liet Keizer LEO *de Iſauriër* GEGNÆSIUS naar *Konſtantinopolen* komen, en door den *Patriärch* aldaar over zijnen Godsdienst ondervragen. Hij beäntwoordde alles zoo listig, met regtzinnige woorden, dat alle Toehoorders hem van Ketterij vrijſpraken, en hij van den *Patriärch* een getuigſchrift van regtzinnigheid, en

en van den Keizer vrijheid kreeg, om zijne werkzaamheden met volkomene vrijheid uit te oefenen. Kort daar na echter begaf hij zich, met zijne aanhangers, naar *Mananalis*, in het Gebied der *Arabieren*, alwaar hij overleed, zijnde omtrent 30 jaren lang het Opperhoofd van zijne partij geweest.

De dood van GEGNÆSIUS veröorzaakte nieuwe onrusten onder de *Pauliciänen*. Zij verdeelden zich tusſchen zijnen onëchten Zoon ZACHARIA, en eenen anderen, JOZEF, dien ſommigen ook voor eenen bastäard hielden. De haat der partijën ging zoo ver, dat men tot ſlagen kwam, en bijna was JOZEF door ZACHARIAS vermoord geworden. Eindelijk beſloten zij geheel van elkander te ſcheiden. Alzoo intusſchen de *Arabieren* eenen inval in het *Romeinſche* Rijk ondernamen, vlugtte ZACHARIAS alleen in hetzelve; maar zijne aanhangers werden van de *Arabieren* nedergeſabeld. Eenigen tijd daar na bergde zich ook JOZEF met de zijnen in hun oud verblijf in *Armenië*, naar *Episparis*. Hier overviel hem een Overheidsperſoon met Soldaten; zijne leerlingen werden gevangen genomen; maar hij en andere hoofden ontkwamen in *Frygië*; kort daar na zettede hij zich te *Antiöchië* in *Piſidië* neder, alwaar hij op nieuw eene Gemeente verzameld hebbende, ſtierf. Vervolgens werd deze gezindte door zekeren BAANES voortgeplant. Te gelijk kreeg zij een' ander Leeräar aan SERGIUS, die zich voor den Heiligen Geest uitgaf, en eene nieuwe ſcheuring tusſchen de wederzijdſche aanhangers veröorzaakte.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Schoon de Schrijvers aan de *Pauliciänen* ſteeds den naam van *Manicheën* geven, zij wijzen echter veel aan, hetwelk hun eigen was, en hen van de *Manicheën* onderſcheidde. Zij werden voornamelijk daaröm voor *Manicheën* gehouden, omdat zij den *hoogſten God* en *den Schepper der Wereld niet voor denzelfden* kenden. Doch, deze leer was niet enkel eigen aan de *Manicheën*, maar in het algemeen aan de *Gnostieken*. Vervolgens geven THOMAS en PETRUS nog de volgende dwalingen der *Pauliciänen* op: Zij lasterden de Maagd MARIA, en gedrongen wordende, om te bekennen, dat JEZUS uit haar is voortgekomen, zoo beweerden zij, dat hij zijn ligchaam van boven heeft gebragt, en door haar als door een kanaal is doorgegaan; ook zal zij naderhand meer Zonen bij JOZEF gehad hebben. Het eerſte reeds beweerd door ouder Ketters, het laatſte zelfs door *Katholijken*, doch die even daaröm voor niet zuiver regtzinnig gehouden werden. Het *Avondmaal* en den *Doop* vierden zij niet, maar verklaarden beiden op eene zeldzame wijze. Het *Kruis* wilden zij niet aanbidden of kusſen. De *Profeten* en andere Schrijvers van het Oude Testament verwierpen zij geheel; (weder volgens *Gnostiſche* ſtellingen.) Den Apostel PETRUS verächtten zij, omdat hij CHRISTUS verloochend heeft, waaröm zij zijne Brieven niet aannamen. Zij hadden geene *Ouderlingen* en *Priesters*; zij noemden hunne Leeräars, met een woord, uit de Apostoliſche tijden, *Medehelpers*, (συνεκδημοι,) en derzelver medehelpers, *Schrijvers*; (ὑπηρεται,) welke zich nergens door

door van de overigen van hunne partij onderſcheidden. Ook was het eigen aan de *Pauliciänen*, dat zij de andere Christenen enkel *Romeinen* noemden; zelve zeer ondeugend geleefd zullen hebben; en eindelijk aan de kleine zetels hunner Gemeenten de namen *Macedonië*, *Achaje*, *Philippi*, *Epheſus*, enz. gegeven hebben. Men ſchijnt dus, volgens deze beſchrijvingen, hen voor eene *Gnoſtiſche* partij te moeten houden, die zich, niettegenſtaande vervolgingen en onderlinge verſchillen, eeuwen lang heeft weten te handhaven. Zij ſchijnen al vroeg de beſcherming der *Chalifen* genoten te hebben. Volgens THEOFANES (*), liet de *Chalif* WALID, die in de eerſte jaren der VIIIſte eeuw regeerde, den Aartsbisſchop PETRUS van *Damaskus* de tong uitſnijden, omdat hij de dwalingen der *Muhammedanen* en *Manicheën* beſtreden had, en bande hem naar Gelukkig-*Arabië*, alwaar hij volkomen den Martèldood onderging, nadat hij vooràf door een wonderwerk zijne ſpraak wedergekregen had. Het geſchrift, *een geſprek tegen de Manicheën*, dat onder de werken van JOANNES DAMASCENUS (†) gevonden wordt, heeft geene bijzondere betrekking tot de *Pauliciänen*.

Andere oude Ketters.

Wij behoeven niet te twijfelen, of 'er waren in de Christen Landen nog overblijffels genoeg van andere oude Ketterijën; doch, daar zij nergens merkelijke bewegingen veröorzaakten, behoeven wij 'er niet van te ſpreken. De *Ariänery* nam dus eerst on-

(*) *Chronogr. pag.* 349.

(†) *Opp. Tom.* I. *pag.* 429-467.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

onder de *Langobarden* een einde, na het midden der VIIde eeuw, onder den Koning GRIMOALD. Men vindt wel in de Handelingen der Kerkvergaderingen herhaalde Banvloeken tegen MACEDONIUS, APOLLINARIS, en andere Ketters, doch deze ijver moest men betoonen voor de regtzinnigheid, zonder dat daar uit volgt, dat 'er van hunnen aanhang nog iet overig was. Maar de voortduring der *Nestoriänen* en *Monophyſiten* is merkwaardiger. Deze waren nu voor geen gevaar van onderdrukking meer blootgeſteld, dewijl de Landen, welke hunnen hoofdzetel uitmaakten, onder de gehoorzaamheid der *Arabieren* gekomen waren; ook hebben zij zich daar zoo vast gezet, dat hunne nakomelingen nog ſteeds zeer talrijk zijn.

Nestoriänen.

Zoo lang de *Katholijken* in die Gewesten nog de overhand hadden, ſtonden onder den *Patriärch* van *Antiöchië* vier *Metropolitanen*, ook *Catholici* genoemd. De *Metropolitaan* van *Perſië* beſtuurde alle de Christenen in dat land, en in *Indië;* de Aartsbisſchop van *Seleucia*, integendeel, in *Aſſyrië*, *Chaldeë*, en *Arabië*, zoo ver deze Landen tot het *Perſiſch* Rijk behoorden; hier bij kwamen nog de *Catholici* van *Armenië* en *Iberië*. Maar nadat de Aartsbisſchop van *Seleucië*, als Opperhoofd der *Nestoriänen*, zich aan de afhankelijkheid van den *Patriärch* van *Antiöchië* onttrokken, en zich te gelijk tot *Catholicus* en *Patriärch* opgeworpen had, bragt hij ook ſpoedig den *Metropolitaan* van *Perſië* onder zijne magt. Ook verleide hij zijnen zetel van *Seleucië* en *Cteſifon*, welke als éene ſtad aange-

gemerkt werden, naar *Bagdad*, hetwelk de *Chalif* ALMANSOR in de VIIIste eeuw bouwde, en dewijl deze ſtad ook ſomtijds *Babylon* genoemd werd, ſchreef hij zich ook *Patriärch* van *Babylon*. In later eeuwen hebben zij zich ook *Patriärchen* van *Moſul*, niet ver van de puinhoopen van het Oude *Ninive*, genoemd (*).

Hunne voornaamſte Patriärchen.

Men vindt bij ASSEMANI de geheele lijst dezer Patriärchen der *Nestoriänen* of *Chaldeën*, gelijk zij ook genoemd worden. Deze lijst begint van den Apostel THOMAS, die voor den Apostel der Oosterlingen gehouden wordt, doch eigenlijk was BABÆUS of BABUÆUS, de eerſte van deze partij, die van het jaar 489 of 499, tot het jaar 503, het Aartsbisdom en naderhand zoogenoemde *Patriciäat* van *Seleucië* aan zich trok (†). Een der vermaardſte onder dezelven was JESUJABUS van *Gadala*, naar zijne geboorteplaats, een dorp in *Arabië*, ter onderſcheiding van anderen van dien naam, geheten. Hij bekleedde deze waardigheid van het jaar 629 tot 647. De *Perſiſche* Koning SIROES zond hem als Gezant aan den Keizer HERACLIUS, om den vrede met denzelven te ſluiten. Bij deze gelegenheid werd hij bij de *Nestoriänen* zoo verdacht, omdat hij met de *Katholijke Grieken* Kerkelijke gemeenſchap zou geoefend hebben, dat zij zijnen naam uit hunne Kerkeboeken uitſchrapten; tot dat zijne regtvaardiging en de beſcherming des Vorsten zijn gezag weder her-

(*) ASSEMANI *Bibl. Orient. T.* III. P. II. *p.* 616-627.

(†) Zie *Deel* X. *Bladz.* 394.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

herstelden. Hij zou ook van MUHAMMED eenen voor zijne gezindte voordeeligen Gunstbrief verworven hebben. Bovendien heeft hij ook verklaringen over de Psalmen, Brieven, Redevoeringen en verhalen nagelaten (*).

Een ander van deze *Patriärchen* ANASTASIUS I, of *de Lamme*, kwam in het jaar 685 tot het bezit van dezen post, en overleed in het jaar 699, nadat hij een' tijd lang van eenen mededinger verdrongen was geweest. Hij was insgelijks een vruchtbaar Schrijver in uitlegkundige, zedelijke, geschiedkundige, en andere werken. Zelfs heeft hij opheldering gen over de *Analytica* van ARISTOTELES geschreven. De laatste dezer *Patriärchen* in dit Tijdvak, TIMOTHEUS, van het jaar 778 tot 820, wist de *Perzische* Bisschoppen, wier *Metropolitaan* zich van hem onafhankelijk gemaakt, en die zich door vleeschëten, trouwen en zelfs door hunne kleding van de andere *Nestoriäansche* Bisschoppen onderscheiden hadden, weder onder zijn gezag, en tot de vorige gelijkvormigheid te brengen. Onder de van hem geschrevene Boeken handelt 'er één van de gestarnten; een ander bevat zijn gesprek met eenen *Chalif*, die hem vele vragen over den Godsdienst voorgesteld had, onder welken ook Kerkelijke schikkingen en velerhande onderzoekingen behoorden. Dat hij, door afgezondene Monniken, de Volken aan de *Kaspische* Zee, die het Christendom verlaten

(*) ASSEMAN. *Not. ad* EBEDJESU *Cat. Libror. Syror. C.* 71. *Bibl. Orient. T.* III. P. I. *p.* 105.

ten hadden, tot hetzelve terug gebragt heeft, hebben wij voorheen gemeld (*), als ook van het beroemde *Chineeſche* gedenkſtuk, hetwelk den bekeerings-ijver der *Nestoriänen* in die Landen beſchrijft (†).

Hoe uitgebreid het Kerkelijk Regtsgebied van den *Nestoriäanſchen Patriärch* reeds in deze eeuwen geweest zij, en verder geworden is, kan men best opmaken uit de Alphabetiſche Naamlijst bij ASSEMANI (§). *Damaskus* werd omtrent het jaar 800 ééne der XV aan denzelven onderworpene *Metropolitaan*-Kerken. *Niſibis*, anders *Soba* genoemd, was het lang te voren. Ook verkreeg *Samarkanda*, de Hoofdſtad van *Marawalnahar*, (anders *Maracanda*,) in het oude *Sogdiana*, dit voorregt, in het jaar 714, en naauwelijks kan men twijfelen, of zelfs in *China* was ten dezen tijde deze waardigheid ingevoerd. Maar, behalve zoo vele *Aſiätiſche* Landen, werden 'er ook allengs in *Egypte*, hetwelk de *Syriërs Mesren*, de *Arabiërs Mesr* noemden, de gronden toe gelegd. Doch eerst in de XIde eeuw klom de *Nestoriäanſche* Gemeente aldaar tot den rang van eene *Metropolitaanſche*.

Uitgebreidheid van het Kerklijk Gebied der Nestoriänen.

Behalven de *Nestoriänen*, en insgelijks onder de begunſtigende heerſchappij der *Arabieren* handhaafden de *Monophyſiten* of *Jacobiten* zich, zelfs wa-

Monophyſiten en Jacobiten.

(*) Verg. *Deel* XI. *Bladz.* 303.

(†) Aldaar *Bladz* .298. volg.

(§) *Notitia Eccleſiarum Metropolitanarum, quæ ſunt Patriarchæ Nestoriano ſubjectæ in* ASSEMAN. *Bibl. Or. Tom.* III. P. II. *pag.* 785-788.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

waren zij in *Egypte* verre de talrijkſten in getal (*).

Antiöchië was de Stoel en Zetel van den *Jacobitiſchen Patriärch*; doch nadat SEVERUS in de eerſte tijden der VIde eeuw van daar verdreven was, heeft ſlechts één enkele van hen, ELIAS, en wel op bevel van den *Chalif* WALID, in het jaar 711, zijn verblijf aldaar gehad. Hetzelve werd naderhand in de ſtad *Amida* in *Meſopotamië* verplaatst, waar het tot in de XIIde eeuw gebleven is. *Syrië*, *Palæſtina*, *Armenië*, *Meſopotamië*, en *Klein-Azië*, waren de Landen, in welken de *Monophyſiten* voornamelijk hunne *Metropolitanen* en Bisſchoppen hadden, zonder dat zij dieper in *Azië* zijn doorgedrongen (†).

Hunne patriärchen van Antiöchië en Amida

Sommigen van deze *Aziätiſche* Bisſchoppen der *Jacobiten* zijn ook Schrijvers geweest in de *Syriſche* taal. THOMAS van *Heraklea* verbeterde de *Philoxeniaanſche* Overzetting van het Nieuwe Testament. De bovengemelde *Patriärch* ELIAS ſchreef een Boek ter verdediging van zijnen overgang tot de *Monophyſiten*, gerigt tegen den *Katholyken* Bisſchop LEO. — JOANNES, Bisſchop te *Bostra* in *Arabië*, die in het jaar 650 overleed, ſchijnt Uitleggingen van den Bijbel geſchreven te hebben. Maar zijn *Liturgisch* opſtel, onder den titel *Anaphora*, is nog voorhanden (§); gelijk nog

(*) Zie *Deel* XI. *Bladz.* 144.

(†) ASSEM. *de Monophyſit. Bibl. Or. T.* II. *post Præf.*

(§) RENAUDOT *Liturgg. Orient. T.* II. *p.* 421.

nog meer andere *Liturgiën* van *Jakobitiſche* Schrijvers, van DIOSKORUS, PHILOXENUS, SEVERUS van *Antiöchië*, JAKOB BARADAI, en nog drie andere *Nestoriäanſche Liturgiën.* — De *Jakobitiſche Patriärch* DIONYSIUS, omtrent het jaar 775, muntte in een geheel ander vak uit. Zijne *Jaarboeken van het begin der Wereld*, tot op het gemelde jaar, zijn bij de *Syriërs* in eene dubbele uitgave voorhanden. ASSEMANI heeft van dezelven een uittrekſel geleverd (*).

Jakobitiſche Patriärchen van Alexandrië.

De *Jakobiten*, die in *Egypte*, ſedert het midden der VIde eeuw zeer gedrukt waren door de *Katholijken*, herſtelden zich, zoodra dit Land door de *Arabieren* veröverd was. In het jaar 630 was hun *Patriärch* BENJAMIN uit *Alexandrië* gevlugt, toen Keizer HERACLIUS, eenen nieuwen Bevelhebber, die tevens *Patriärch* zou zijn, CYRUS, derwaards gezonden had. Voorgevende, dat een Engel hem gewaarſchuwd had, voor eene aanſtaande hevige vervolging, raadde hij ook de Biſchoppen van zijne partij, om zich te verbergen, en bleef zelf tien jaren lang in een klein Klooster in *Opper-Thebais*, of het Landſchap *Sahid.* In dezen tuſſchentijd werden de *Jakobiten* in *Egpyte* hard verdrukt, zoodat eene menigte van hen het geloof van *Chalcedon* aannam; terwijl anderen, na vele uitgeſtane martelingen, in zee werden geworpen. Doch in het jaar 641 vermeesterden de *Arabieren*, onder hunnen Veldheer AMRU, de ſtad *Alexandrië.* De-

(*) *l. c. Cap.* 16. *pag.* 101, 116.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Deze Veldheer, gehoord hebbende, hoe veel BENJAMIN van de *Grieken* geleden had, liet in geheel *Egypte* schriftelijk bekend maken, dat alle plaatsen, waar zich deze *Patriärch* der *Koptische* Christenen onthield, veiligheid en vrede van God hebben zouden; hij zelf zou veilig in de hoofdstad komen, en de belangen zijner Gemeente mogen behartigen. Deze gezindheden van den *Arabischen* Veldheer helderen zich op, uit den toenmaligen toestand van *Egypte*. Deszelfs inwoners bestonden gedeeltelijk uit *Romeinen*, of van *Konstantinopolen* gezonden *Grieken*, die alle Staats- Overigheids- en Krijgsbedieningen bekleedden, de Krijgsmagt ten grootsten deele uitmaakten, en omtrent 300,000 in getal, gezamenlijk *Melchiten* waren, of de regtzinnigheid van *Chalcedon* aannamen; gedeeltelijk uit geborene *Egyptenaren*, die *Kopten* of *Koptiten* heeten; hoewel ook velen van dezen uit *Nubië* en *Abyssinië* geboortig waren, of van *Joden* afstamden. Deze allen waren *Jakobiten*, en van de openbare ambten uitgesloten. Tusschen deze beide soorten van inwoners heerschte een hevige haat en vijandschap. Toen de *Arabiërs* in *Egypte* vielen, boden de *Grieken* tegenstand, maar werden overwonnen. De *Kopten* integendeel werden door AMRU, wien zij eene jaarlijksche schatting beloofden, vriendelijk behandeld, en hielpen zelfs de *Arabieren*, om de *Grieken* uit *Egypte* te drijven. BENJAMIN kwam dus weder in *Alexandrië* terug; een Klooster met eene Kerk, den Heiligen MAKARIUS gewijd, hetwelk BENJAMIN gesticht heeft,

is

is nog heden, door den toeloop uit geheel *Egypte* beroemd. Hij overleed in het jaar 659 of 660, na dat hij eenen *Metropolitaan* naar *Ethiöpië* gezonden had (*).

Op dezen herſteller der *Jakobitiſche* partij in *Egypte*, wiens gedachtenis daaröm nog van hen met eenen Feestdag gevierd wordt, volgde zijn leerling en medehelper AGATHO, die gedurende de vervolging zijner Geloofsgenooten, tien jaren lang, als een timmerman verkleed, hen heimelijk vertroost, en het Avondmaal bediend had. Als *Patriärch* werd hij door eenen voornamen *Melchitiſchen* Christen, wien de *Chalif* het onäfhankelijk opzigt over alle Christenen te *Alexandrië* en in andere Landſchappen van *Egypte* toevertrouwd had, onder voorwendſel van belastingen en andere eiſchen, tot het betalen van eene groote geldſom genoodzaakt, en in doodsgevaar gebragt. Ook onderging zijn opvolger JOANNES SEMNUDÆUS, ſedert het jaar 679, eenige mishandelingen door de geldgierigheid der *Arabieren*; evenwel zag hij zijne *Jakobiten* ſterk vermenigvuldigen, dewijl de *Melchiten* toen geene Biſchoppen in *Egypte* hadden. Doch thans namen ook de *Arabiſche* Vorsten of *Emirs* deel in de verkiezing dezer *Patriärchen*. SIMON, die deze waardigheid van het jaar 688 tot 701 bekleedde, verwierf inzonderheid uitnemenden roem. Zijne ſtrenge levenswijze als Monnik maakte hem echter zoo gehaat, dat eenige

(*) RENAUDOT. *l. c. pag.* 156-172.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814

ge Priesters hem zochten te vergeven. Maar, als de *Emir* vier en zestig Bisſchoppen van alle Christelijke gezindten in *Egypte* voor zich liet komen, en hen, met verwijting van hunne dwaling, dat God eenen Zoon zou hebben, als ook over hunne twistzucht, vraagde: Wie onder hen de ware leer het naast kwam, neigden zij tot SIMONS zijde. De *Indiänen* begeerden van hem eenen Bisſchop, maar hij durfde hun dien niet zenden, zonder verlof van den *Chalif*(*).

Tot hier toe was het lot der *Jakobiten* in *Egypte* ſteeds veel dragelijker geweest, dan dat der *Melchiten*. Maar onder hunnen volgenden *Patriarch* ALEXANDER, die in het jaar 724 overleed, hadden de beide partijën even veel te lijden, door de geldgierigheid der *Arabiſche* Bevelhebbers. De *Patriärch* moest door geheel *Neder-Egypte* rondgevoerd worden, opdat zijne Geloofsgenooten het geld bijëen zouden brengen, hetwelk hem opgelegd was te betalen. De Bisſchoppen werden tot zware geldboeten veröordeeld; elke Monnik moest zelfs een hoofdgeld van een ſtuk gouds opbrengen. Men beroofde de Kerken gedeeltelijk van hare prachtige zuilen. Alle Christenen moesten verächtelijke kenteekenen dragen; de Monniken eenen ijzeren mouw; de overigen een looden zegel met het beeld van eenen leeuw, aan den hals afhangende; anders werden hun de handen afgehouwen. Deze en andere herhaalde onderdrukkingen maakten, dat vele Chris-

(*) RENAUDOT *l. c. pag.* 172-189.

Christenen tot het *Muhammedaansch* Geloof afvielen (*).

In het overige gedeelte der VIIIste eeuw, hadden de *Egyptiſche* Christenen meestäl eene aanhoudende rust. Toen CHAIL, drie en twintig jaren achtereen, tot het jaar 762 *Patriärch* der *Jakobiten* was, verkregen zelfs de *Melchiten* voor geld, van den *Arabiſchen* Stadhouder de vrijheid, die zij 97 jaren hadden moeten misſen, om ook eenen *Patriärch* te verkiezen. Zij namen daar toe een' naaldenmaker, COSMAS, die lezen noch ſchrijven kon. Door hulp van eenige Hovelingen, kregen zij ook de Kerken terug, welke de *Jakobiten* hun ontnomen hadden (†). Men deed thans ook eenige, hoewel vergeeffche pogingen, om hen met de *Jakobiten* te verëenigen, terwijl deze laatſten hun leerſtelſel in het naburig *Nubië* verbreidden, doch echter onderderling zelven verdeeld waren in verſcheidene kleine partijën, zoo als de *Gajaniten*, en een nieuw ſoort van *Hoofdeloozen*, *Acephali*, naar hunnen ſtichter *Barſanuphiërs* genoemd, en meer anderen; hoewel hunne *Patriärchen* groote hoopen van dezelven van tijd tot tijd weder met de Hoofdgemeente verëenigden (§).

Doch den geest van verſchillen over leerſtellingen, die in dezen tijd heerschte, kan men bijzonder kennen aan de twisten met de *Monotheliten*, dus genoemd, De twist met de Monotheliten.

(*) RENAUDOT. *l. c. pag.* 189-201.

(†) EUTYCHII *Annal. Tom.* II. *pag.* 385.

(§) RENAUDOT *l. c. pag.* 131-145. 194. 203-235

Digitized by Google

noemd, omdat zij slechts *één wil* in den persoon van JEZUS CHRISTUS wilden erkennen. Deze twist was een uitspruitsel uit den twist met de *Monophysiten*, of liever zij nam haren oorsprong uit eens poging, om dien ouden twist bij te leggen. Deze nieuwe twist duurde meer dan eene eeuw, en verdeelde de *Katholijken* onderling, met de uiterste bitterheid, en tot vervolging toe; zonder eenigen invloed op de *Monophysiten*. De *Keizers* namen als Wetgevers in denzelven bestendig en krachtig deel. Eene *algemeene Kerkvergadering* deed 'er eene beslissende uitspraak over; een *Roomsch* Bisschop, HONORIUS, werd plegtig voor een' *Ketter* verklaard; terwijl de *partij* der *Monotheliten* zich eeuwen lang staande hield. Deze zijn de tooneelen, welke deze twist heeft opgeleverd.

Oorsprong van den twist.

Vóór dat de *Arabieren*, in de laatste jaren der regering van Keizer HERACLIUS, zoo vele Landen van zijn Rijk in *Azië* en *Afrika* veröverden, hadden de *Monophysiten*, hoe zeer door wetten en Kerkbesluiten veröordeeld, evenwel nog eene zeer vermogende en talrijke gezindte, hunne wijkplaats genomen in *Armenië*, hetwelk reeds in de VIIde eeuw onder de *Perzische* heerschappij gekomen was, gelijk de *Nestorianen* in het *Perzisch* Rijk zelve hunne geloofsvrijheid gezocht hadden. Daar men met regt vreezen mogt, dat deze verhuizingen naar die landen meer en meer mogten toenemen, en men daaröm op de gedachten kwam, om eene verzoening met de *Monophysiten* te bewerken, kwam Keizer HERACLIUS op zijnen veldtogt tegen de *Perzen* in

in het jaar 672 in *Armenië*. Hier diende zich de Bisschop PAULUS, het Opperhoofd der *Hoofdeloozen* of *Monophysiten* aldaar, bij hem aan, om met hem over zijn leerstelsel te spreken. SERGIUS, toen *Patriarch* van *Konstantinopolen*, die dit verhaalt (*), verzekert, dat de Keizer, als die vele godgeleerde kundigheden bezat, hem wederlegd hebbe, en terwijl hij de leêre der Kerk tegen zijne arglistige gevoelens stelde, had hij onder anderen beweerd: *dat* CHRISTUS, *onze waarachtige God, maar eene werking had.* Als de Keizer eenigen tijd daar na, in het jaar 676, in het land der *Laziërs* gekomen was, gewaagde hij van dit gesprek met PAULUS, tegen CYRUS, den *Metropolitaan* te *Phasis* in *Lazië*, die naderhand *Patriarch* van *Alexandrië* geworden is. Deze antwoordde hem, dat hij niet regt wist, *of men één of twee werkingen in* CHRISTUS *leeren moest?* Op 's Keizers bevel raadpleegde CYRUS daar op SERGIUS, of hem ook eenige Kerkvaders bekend waren, die maar één werking van CHRISTUS geleerd hadden. SERGIUS antwoordde hem, zoo veel hij wist, en zond hem ook eene verhandeling van zijnen voorzaat MENNAS, in de VIde eeuw, welke deze aan den toenmaals te *Konstantinopolen* zich bevindenden *Roomschen* Bisschop VIGILIUS had overgegeven, waar in verscheidene plaatsen voorkwamen van Kerkvaders, omtrent één werking en één wil van onzen Verlosser.

Maar

(*) *Epist. ad Honor. Episc. Rom. in Actis Concil. Oecum.* VI. *ap.* HARD. *T.* III. *p.* 1317.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Maar hij zelf zeide zijn gevoelen volſtrekt niet. Dit is het verhaal van SERGIUS den *Patriarch*, die naderhand zelf zoo veel aandeel had in de volgende verſchillen. MAXIMUS, die naderhand zijn hevigſte partij was, verwijt hem, dat hij het gemelde geſchrift van MENNAS te voren ook aan anderen, zelfs aan twee *Monophyſiten* met zijne goedkeuring gezonden, en aan dezelven verklaard had, dat hij hen door de ſtelling van *één werking in* CHRISTUS met de Kerk verzoende (*). Het geſchrift van MENNAS werd zelfs op de VIde algemeene Kerkvergadering voor onëcht en ondergeſchoven verklaard (†), doch misſchien al te overhaast en partijdig. Buitendien meldt ook THEOPHANES (§), dat, bij de komst van HERACLIUS te *Hiërapolis* in *Syrië*, in het jaar 629, de ſlimme *Jakobitiſche Patriarch* van *Antiöchië*, ATHANASIUS, met den Keizer over Geloofszaken geſproken, en van hem de toezegging gekregen hebbe, dat hij hem het *Katholijk Patriarchaat* dier ſtad wilde mededeelen, als hij de Kerkvergadering van *Chalcedon* wilde aannemen. ATHANASIUS nam, geveinsdelijk, deze Kerkvergadering aan, en beleed twee naturen in CHRISTUS; maar vraagde te gelijk aan den Keizer: of men aan CHRISTUS *één werking* en *énen wil*, of *twee* moest toeſchrijven? De Keizer, door deze ongewone uitdrukking getrof-

(*) *Disputat. cum Pyrrho T.* II. *Opp. p.* 133.

(†) *Act.* III. *ap.* HARD. *p.* 1068. *Act.* XII. *p.* 1312.

(§) *Chronogr. pag.* 274.

troffen, ſchreef daar over aan SERGIUS, die, gevonden hebbende, dat de Biſſchop CYRUS maar *éénen* wil en *ééne* werking beweerde, dit gevoelen des te eer omhelsde, omdat hij een geboren *Syriër* was, en *Jakobitiſche* ouders had. De Keizer volgde hetzelve insgelijks, en vernam vervolgens, dat ATHANASIUS het ook toegedaan was.

Of men hier verward hebbe, het geen tusſchen den Keizer en den Biſſchop PAULUS in *Armenië* zij voorgevallen, kan men niet wel beſlisſen, zoo veel ziet men, dat de beide partijën de eerſte aanprijzing dezer uitdrukking van *ééne werking* en *éénen wil* in CHRISTUS aan de andere heeft toegeſchreven; ondertusſchen was dezelve reeds vroeger in gebruik, en ſcheen, toen zij nu nader in overweging kwam, aan niemand toe, iet onregtzinnigs te behelzen; ook merkte men ze aan als een middel van verëeniging tusſchen *Katholijken* en *Monophyſiten*. Hetzelfde oogmerk had, naar het ſchijnt, een bevel des Keizers aan ARCADIUS, Aartsbisſchop van *Cyprus*, hetwelk wel gerigt was tegen den *Armeniſchen* Biſſchop der *Monophyſiten*, PAULUS, maar waar in tevens verboden werd, dat men *geene twee werkingen in* CHRISTUS *leeren* zoude. CYRUS, die den *Patriärch* SERGIUS raadpleegde, of men zich van deze of de tegengeſtelde uitdrukking bedienen moest, kreeg van hem ten antwoord: dat wel deze vraag nooit op de groote *algemeene* Kerkvergaderingen in overweging was genomen; waaröm men 'er ook geene bepaling omtrent vond, in eenige regtzinnige Kerkvergadering;

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

doch verscheidene uitmuntende Kerkleeraars, en bijzonder CYRILLUS, in sommigen van zijne schriften, hadden *ééne levendmakende werking* van CHRISTUS, onzen waarachtigen God, beweerd. MENNAS, in zijn geschrift aan VIGILIUS, had even eens geleerd. Maar dewijl CYRUS aangemerkt had, dat de Heiligste *Paus*, (*Papa*,) der *Romeinen*, LEO, in de woorden van zijnen bekenden Brief: *Elke natuur*, (eigenlijk gestalte,) *werkt in gemeenschap met de andere*, twee werkingen in CHRISTUS voordraagt; zoo moest men weten, dat wel vele aanzienelijke *Katholijke* Leeraars, terwijl zij de dwalingen van SEVERUS bestreden, zich op dien Brief beroepen; maar dat niemand van hen gezegd had: dat daar in twee werkingen geleerd zijn. Over het algemeen was hem geen regtzinnig Leeraar bekend, die twee werkingen in CHRISTUS aangenomen had (*).

Vereeniging te Alexandrië met de Monophysiten getroffen.

De gemelde CYRUS in het jaar 630 *Patriarch* van *Alexandrië* geworden zijnde, grondde zich op het bovengewaagde bevel van den Keizer, en op het voorschrift van den *Patriarch* SERGIUS, om de *Monophysiten*, (of *Theodosianen*, zoo als zij naar eenen van hunne hoofden genoemd werden,) te *Alexandrië* met de *Katholijke* Kerk te vereenigen. Zijne poging slaagde volkomen, en men trof eene overeenkomst in negen punten vervat (†), waar van het zevende onder anderen bepaalde: „ Wanneer

(*) SERG. *Ep. ad Cyr. Act.* XII. *Conc. Oecum.* VI. *p.* 1309.

(†) *Ep.* II. *Cyri ad Serg. l. c. p.* 1340.

neer iemand, die zegt, dat onze ééne Heer JEZUS CHRISTUS in twee naturen beſchouwd wordt, niet belijdt — *dat één en dezelfde* CHRISTUS *en Zoon het Godebetamende, en het menſchelijke, met ééne Godmenſchelijke,* (Θεανδρικὴ,) *werking naar den zaligen* DIONYSIUS *gewerkt heeft;* zoodat hij enkel in het verſtand die dingen onderſcheidt, uit welke deze vereeniging geſchied is, en gevolgelijk erkent, dat *zij na hare phyſiſche en perſonelijke vereeniging onveranderd en onvermengd gebleven zijn;* en ook in dezelven *ongeſcheiden* en *onafgezonderd* eenen en denzelfden CHRISTUS en Zoon erkent — die zij vervloekt!"

CYRUS gaf van deze vereeniging kennis aan den Keizer, die ze ongetwijfeld zal goedgekeurd hebben, en aan den *Patriarch* SERGIUS, die dit geheele ontwerp van vergelijk bevestigde (*).

SOPHRONIUS verzet zichtegen deze vereeniging.

Weinig duurzaam nut bragt echter deze vereeniging te weeg; dewijl zich de *Monnik* SOPHRONIUS met hevigheid daartegen verzette, waar door de twist nu in ligterlaje vlam uitberstte. Deze Monnik was uit *Damaskus* geboortig, een' tijd lang, naar het ſchijnt, een *Sofist*, of Leeraar der Wijsbegeerte en Welſprekendheid; naderhand Monnik in een Klooster van *Palæſtina*, gemeenſchappelijk met zijnen vriend JOANNES MOSCHUS, aan wiens *Geestelijke Beemde* of Geſchiedenis der Heiligen, hij mede deel ſchijnt gehad te hebben. Onder zijn' naam

(*) *Sergii Epist. ad Cyr. in Concil. Lateran. ap.* HARDUIN. *l. c. pag. 777.*

naam zijn insgelijks nog verſcheidene Predikatiën, bij voorbeeld, *op het Geboortefeest van* CHRISTUS, *op de verhooging van het eerwaardig kruis*, *op de aanbidding van hetzelve*; Loffchriften op Engelen en Heiligen; als ook Brokſtukken van een Boek over den arbeid, ſtrijden, en reizen der Apoſtelen PETRUS en PAULUS, en andere kleine opſtellen voorhanden (*). Deze Monnik was met eenen anderen naderhand ook vermaard geworden Monnik, MAXIMUS, en anderen van zijnen ſtand, juist te *Alexandrië*, toen de voorgemelde verëeniging aldaar tot ſtand gebragt werd. CYRUS gaf hem zelfs de nieuwe punten, op welke dezelve geſloten werd, om door te zien. Maar zoodra hij ze gezien had, hief hij een geweldig klaaggeſchrei aan; vergoot eenen ſtroom van tranen; bad en bezwoer den *Patriarch*, voor wien hij zich ter aarde wierp, op het ijverigſte, dat hij toch niets van dit alles op den Predikſtoel tegen de *Katholijke* Kerk wilde leeren; naardien het openbaar leerſtellingen van den Goddeloozen APOLLINARIS waren. Bij dit verhaal van MAXIMUS (†) voegt SERGIUS nog (§), dat SOPHRONIUS 'er volſtrekt op geſtaan hebbe, dat men *twee werkingen* in CHRISTUS leeren moest, en als CYRUS hem plaatſen van Kerkvaderen toonde, die hier en daar *eene werking* beweerd hadden; en hem ook ten overvloede herïnnerde, dat de Vaders dik-

(*) FABRIC. *Bibl. Gr. Vol.* VIII. *pag.* 199.

(†) *Epist. ad Petrum Illuſtrem T.* II. *Opp. p.* 75.

(§) *Epist. ad Honor. in Conc. Oecum.* VI. *l. c. p.* 1313.

dikwijls, om het heil van vele zielen te winnen, bij zulke twistvragen eene Godebehagelijke toegevendheid, (οἰκονομία,) hadden gebruikt; en dat men thans, daar het op het heil van zoo vele duizenden aankwam, allerminst over dit onderwerp twistziek behoorde te ſtrijden; voornamelijk daar het zuivere geloof 'er niets bij leed, had SOPHRONIUS evenwel van eene zulke inſchikkelijkheid niets willen weten.

SERGIUS de Patriarch ſchrijft aan den Roomſchen Biſchop HONORIUS.

Eindelijk kwam de *Patriarch* met den Monnik overëen, dat zij zich tot SERGIUS zouden keeren. SOPHRONIUS reisde zelf naar dezen met eenen Brief van CYRUS; maar bleef aandringen, dat de uitdrukking: *één werking*, uit de verdragspunten moest weggenomen worden. SERGIUS vond dit hard, en begeerde van SOPHRONIUS, dat hij hem uit de Kerkvaderen plaatſen zou toonen, waar in zij, uitdrukkelijk, en met even zoo vele woorden, leerden, dat men *twee werkingen* in CHRISTUS zeggen moest. Maar, zegt SERGIUS, dit kon hij volſtrekt niet doen. „ Dewijl ik nu overwoog, (vervolgt de *Patriarch*,) dat uit zulke twisten altijd Ketterſche partijën ontſtaan zijn, heb ik noodig geöordeeld, allen vlijt aan te wenden, opdat deze overtollige woordenſtrijd opgeheven werd. Ik heb daaröm aan den *Patriarch* van *Alexandrië* geſchreven, dat hij, nadat de vereeniging door hem geſloten was, in het vervolg niemand zou toelaten, van *eenen* of van *twee willen* te ſpreken; maar veel meer, zoo als de heilige en *algemeene* Kerkvergaderingen hebben voorgeſchreven, te belijden, *dat de*

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

de ééne en dezelfde eeniggeborene Zoon, onze Heer JEZUS CHRISTUS, *de ware God, zoo wel de Goddelijke, als menſchelijke werken werkt, en dat alle zoo wel Gode als den mensch betamelijke werking uit eenen en denzelfden vleesch geworden God, het* Woord, *onverdeeld voorkomt, en op eenen en denzelfden betrekkelijk is.*" Bij ſlot werd vastgeſteld, dat SOPHRONIUS noch over de eene noch over de andere uitdrukking twist verwekken, maar zich met de gewone regte leer der Vaderen vergenoegen zou. Hij verzocht vervolgens om een ſchriftelijk antwoord van den *Patriarch*, om het aan die genen te kunnen toonen, die hem over dit punt zouden raadpleegen. Hier mede meende de *Patriarch* alle twisten te hebben afgeſneden, ook ſtelde hij den Keizer voor, dat het best ware, verder deze vraag over eene of twee werkingen in CHRISTUS te laten rusten, en ſlechts bij de gebruikelijke leere der Vaderen te blijven. Dit alles ſchreef SERGIUS aan den *Roomſchen* Biſchop HONORIUS in het jaar 634. Misſchien wilde hij daar door bij dezen de indrukken voorkomen, welke SOPHRONIUS, die in dit jaar tot *Patriarch* van *Jeruzalem* verkoren was, op den *Roomſchen* Biſchop zou kunnen maken, dien hij gelijk den overigen *Patriarchen*, naar eene oude gewoonte, ſchuldig was, van zijne verkiezing berigt te geven; hoewel hij dit omtrent dien van *Konſtantinopolen* verzuimde. In het ſlot van zijnen Brief verzoekt SERGIUS, dat HONORIUS hem zijn gevoelen ten antwoord wilde overſchrijven.

Ant. HONORIUS antwoordde hem in eenen langen Brief.

Brief (*). In denzelven prees hij de voorzigtigheid van SERGIUS, en breedsprakig de leer van den *Persoon* en de *Naturen* van CHRISTUS hebbende voorgedragen, leidt hij het volgende daar uit af: „*Wij belijden daaröm, eenen wil van den Heere* JEZUS CHRISTUS;" en bij slot vermaant hij den *Patriarch* van *Konstantinopolen*, dat hij, met vermijding der nieuwelings opgeworpene vragen van ééne of twee werkingen, met hem enkel leeren zou, dat de *ééne* JEZUS CHRISTUS, de waarachtige God, in twee naturen, de Goddelijke en menschelijke werken werkt; als hetwelk het regtzinnig leerstelsel was. Het blijkt duidelijk, dat de *Patriarch* van *Rome* geheellijk instemde met dien van *Konstantinopolen*, hoe zeer zijn opvolger in zijn Bisdom, en vervolgens anderen, aan de *Monotheliten* zoo veel voordeels niet hebben willen toestaan, van iemand van zoo veel aanzien in de Kerk op hunne zijde te hebben.

woord van HONORIUS.

Dus was door drie *Patriarchen* de weg gebaand, om den vrede der Kerk te bewaren. Maar SOPHRONIUS, niettegenstaande het geen hij den *Patriarch* SERGIUS beloofd had, zond aan dezen en aan de overige *Patriarchen*, een' wijdloopigen Brief (†), ingevolge eene door hem gehoudene Kerkvergadering, op welke hij de leere der *Monotheliten* veroordeeld had (§). In denzelven de leere der Drieëenheid, en der Menschwording, met hevige ver-

SOPHRONIUS veroordeelt de leere der Monotheliten op eene Kerkvergadering te Jeruzalem.

wer-

(*) *l. c. pag.* 1330-1324.

(†) *In Act. Concil. Oecum.* VI. *l. c. p.* 1257-1296.

(§) THEOFAN. *Chronogr. pag.* 274.

werping van *Nestoriaanſche* en *Eutychiaanſche* dwalingen, behandeld hebbende, ſchrijft hij: Het blijft één CHRISTUS, Zoon en Eeniggeborene, onverdeeld in beide naturen, *die natuurlijk werkte, wat aan elke natuur wezenlijk is, naar eene natuurlijke hoedanigheid, of natuurlijke eigenſchap van beide.* Had hij eene enkele niet verbondene natuur, zoo als hij naar zijn *Perſoon* is, dan zou hij niet zoo werken; de ééne en dezelfde zou dat gene niet volkomen werken, wat aan elke natuur eigen is. Want, wanneer heeft de Godheid, zonder deelneming aan het ligchaam, werken van het ligchaam natuurlijk gewerkt? Of wanneer heeft het ligchaam, van de Godheid geſcheiden, werken gewerkt, welke wezenlijk aan de Godheid toekomen? Het is waar, niet een ander heeft wonderwerken gewerkt, en een ander geleden; maar wel naar een' ander en ander. Even gelijk in CHRISTUS elke natuur het geen haar eigen is, onverminderd behoudt: zoo *werkt ook elke geſtalte het geen haar* eigen *is, in gemeenſchap met de andere.* — Wij weten, dat *de werking van elke der beide Naturen*, namelijk de wezenlijke, natuurlijke, en haar toekomende, *ongeſcheiden uit elk wezen en natuur* ontſtaat, naar de haar ingeplante, natuurlijke en wezenlijke hoedanigheid, en zoo dat zij te gelijk eene onverdeelde en onvermengde *medewerking der andere Natuur* met zich voert. Want, dit maakt juist de verſcheidenheid der werkingen, die in CHRISTUS zijn; zoo als het beſtaan der naturen haar onderſcheidt. Want de *Godheid* en *Menschheid* zijn niet een; alhoewel zij

zij in één perſoon vereenigd zijn. Daaröm hebben zij ook *niet ten vollen eenerlei werking* met elkander, na hare natuurlijke en perſoonelijke vereeniging; ook zeggen wij niet, dat zij *één* en *eenige werking* hebben, die wezenlijk, natuurlijk en geheel niet verſcheiden zou zijn enz.

De Ecthesis door Keizer HERACLIUS uitgegeven.

HONORIUS deed wel alle moeite, om den vrede der Kerk te handhaven. Op zijn voorſtel beloofden ook de Afgevaardigden, met welke SOPHRONIUS hem zijnen Brief overgezonden had, dat hij zeker de uitdrukking van *twee werkingen* niet meer gebruiken zou, indien ſlechts ook CYRUS te *Alexandrië* afliet, van *één werking* te ſpreken (*). Maar deze belofte werd niet vervuld; of de zoo evengemelde *Synodale* Brief maakte te veel opzien en indruk. Hoe het zij, Keizer HERACLIUS liet in het jaar 638 eene verördening uitgaan, die onder den naam Ἔκθεσις, (of *uitlegging van het geloof*,) zeer vermaard is geworden, en door welke hij de beide bovengemelde uitdrukkingen verbood; waar bij het zeer mogelijk en zelfs waarſchijnlijk is, dat SERGIUS de opſteller van dezelve geweest zij (†). Deze *Ekthesis* gelijkt meer naar eene Geloofsbelijdenis, dan naar een Keizerlijk bevel of wet. HERACLIUS draagt

(*) *Ep. Honor. ad Serg. l. c. pag.* 1353.

(†) Vergelijk THEOFANES *Chronogr. p.* 275. MAXIM. *Ep. ad Petr. Illuſtr. Tom.* II. *Opp. p.* 74. De *Ecthesis* zelve ſtaat in de acten der *Lateraanſche* Kerkvergadering van het jaar 649. *Act. ſeu Secretar.* III. *ap.* HARD. *l. c. pag.* 791-795.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

draagt in dezelve zijn geloof voor van de *Drieëenheid*, de Menschwording van CHRISTUS enz. Ten aanzien van het tegenwoordig verschil zegt hij: „ Wij verkondigen de wonderen en het lijden van éénen en denzelfden, en *schrijven alle Goddelijke en menschelijke werking aan één en hetzelfde vleesch geworden Woord toe. — Wij veröorlooven geenszins aan iemand, wie hij zij, één of twee werkingen bij de Goddelijke Menschwording onzes Heeren te zeggen of te leeren;* maar veel meer, gelijk het de heilige en algemeene Kerkvergaderingen geleerd hebben, te belijden, dat één en dezelfde eeniggeboren Zoon, onze Heere JEZUS CHRISTUS, de ware God, *zoo wel het Goddelijke als het menschelijke werkt*, en dat alle God en den mensch toekomende werking uit eenen en denzelfden vleesch geworden God het Woord onverdeeld voorkomt, en op eenen en denzelfden betrekking heeft. — Hier voor voert de Keizer verscheidene redenen aan en besluit hier mede: dat dit de leere der Apostelen, van alle derzelver navolgers, en der algemeene Kerkvergaderingen zij; ook veröordeelt hij een aantal Ketters, en vermaant alle Christenen, om de eeuwige besluiten der van God gedrevene Leerären te volgen.

Naar allen schijn zou HERACLIUS zijn oogmerk door deze schikking bereikt hebben, indien HONORIUS langer geleefd had. SERGIUS liet ze terstond in eene vergadering van Bisschoppen, die te *Konstantinopolen* tegenwoordig waren, aannemen (*).

De-

(*) *Concil. Later. a.* 649. *Secret.* III. *p.* 798-800.

Deze *Patriarch* overleed nog in het jaar 638, maar zijn opvolger PYRRHUS bezorgde insgelijks, dat de *Ekthesis* door de Bisschoppen van zijn Kerspel aangenomen werd (*). De *Patriarch* van *Alexandrie*, CYRUS, verklaarde zich, met zijne vrienden, insgelijks voor dezelve (†). Of SOPHRONIUS zich hier bij gevoegd hebbe, is onzeker, doch dewijl *Jeruzalem*, zoo wel als *Antiöchie*, thans reeds in de magt der *Arabieren* was, kwam het op de gevoelens dezer *Patriarchen* weinig aan.

Te Rome worden de Monotheliten veröordeeld.

Maar te *Rome* gebeurde omtrent deze zaak eene geheele omwenteling. HONORIUS overleed insgelijks in het jaar 638; SEVERINUS, die in zijne plaats verkoren was, kon zijne bevestiging van het Keizerlijke Hof niet eer verwerven, voordat zijne afgevaardigden ten minsten beloofden, dat zij hem zoo veel mogelijk zouden bewegen, om 's Keizers gebod te ondertekenen (§). SEVERINUS in het jaar 640 van zijne waardigheid bezit genomen hebbende, verwierp de Keizerlijke verördening openlijk, of weigerde ten minsten ze te onderteekenen (**), doch hij overleed nog in hetzelfde jaar. Zijn opvolger JAN IV deed des te stouter stappen; en sprak in eene Kerkvergadering te *Rome*, in het jaar 641 gehouden, den banvloek uit over de leere van *eenen wil*

(*) *l. c. pag.* 800.

(†) CYRI *Epist. ad Serg. l. c. pag.* 804.

(§) *Commemoratio, quid legati Romani Constantinop. gesserint, in* LABB. *SS. Concill. T.* V. *p.* 1754.

(**) *Liber diurn. Roman. Pontiff. C.* 3. *tit.* 6. *p.* 39.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

wil in CHRISTUS (*). HERACLIUS, in hetzelfde jaar geſtorven zijnde, zond hij aan deszelfs Zoon den Keizer KONSTANTINUS, een' uitvoerigen Brief (†), om de gevoelens te wederleggen en te vernietigen, die tot hier toe te *Konſtantinopolen* de overhand hadden, tevens gaf hij eene vrij gedwongene verklaring aan de woorden van zijnen voorzaat HONORIUS, dien men ten onregt, zeide hij, voor een' voorſtander van deze gevoelens gehouden had. Deze Brief echter kon geene werking doen, naardien KONSTANTYN ook reeds in het jaar 641 overleed.

Ook in Afrika. Berichten van MAXIMUS.

Ondertusſchen hadden verſcheidene Bisſchoppen in *Byzacene*, *Numidie*, *Mauritanie*, en andere Landen van *Afrika*, waarſchijnelijk op het voorbeeld van den *Roomſchen* Bisſchop, de leere der *Monotheliten*, op Kerkvergaderingen, veröordeeld (§). Maar te *Konſtantinopolen* was een hoofdverdediger van deze leer, PYRRHUS, de *Patriarch*, door burgerlijke onluſten, aan welken hij deel genomen had, genoodzaakt, zijne waardigheid in het jaar 641 neder te leggen, hebbende PAULUS tot navolger (**); hij ging vervolgens naar *Afrika*, waar hij den Abt MAXIMUS aantrof. Deze was van eerſten Geheimſchrijver van den Keizer HERACLIUS Monnik, en kort daar op Abt van het Klooster te *Chryſopolis*, eene ſtad in *Azie*, tegen over *Konſtantinopolen*, ge-

(*) THEOFAN. *Chron. pag.* 275.

(†) *Ap.* HARDUIN. *Tom.* III. *pag.* 610-614.

(§) THEOFAN. *l. c.*

(**) NICEFOR. *Hist. pag.* 18.

Digitized by Google

geworden. Deze zette, het geen SOPHRONIUS tegen de *Monotheliten* begonnen had, met den hevigſten ijver voort, welke ijver hem ook zoo vele onheilen heeft veröorzaakt, dat hij daar door na zijne dood onder de *Belijders* en *Heiligen* eene plaats verkregen heeft. Behalven andere ſchriften, heeft hij veel geſchreven tegen de *Monotheliten*, doch meest in eenen ſtroeven, gezwollenen en donkeren ſtijl (*). Zijne werken zijn door FR. COMBEFISIUS uitgegeven, in twee Deelen in *Folio*, in 1675 te *Parys* (†). MAXIMUS hield, in tegenwoordigheid der *Afrikaanſche* Biſchoppen, zonder dat ons de regte plaats bekend is, in het jaar 645 een geſprek met PYRRHUS, hetwelk ook de Stadhouder GREGORIUS bijwoonde, in hetwelk PYRRHUS zich eindelijk volkomen overtuigd verklaarde, dat het ongerijmd was, aan CHRISTUS *éénen wil* toe te ſchrijven, voor zich en zijne voorzaten om vergeving verzocht, dat zij zulks uit onwetendheid geloofd hadden, en beloofde, dit voor den *Roomſchen* Biſchop ſchriftelijk te zullen herroepen. Dit is het verhaal, hetwelk MAXIMUS geeft, die dit geheele geſprek wijdloopig heeft te boek geſteld (§).

Of PYRRHUS zich in ernst zoo leerzaam betoond hebbe, zou kunnen getwijfeld worden; maar hoe het zij, hij reisde kort daar na met MAXIMUS naar *Ro-*

(*) FOT. *Bibl. Cod.* CXCII-CXCV. *pag.* 496.

(†) FABRIC. *Bibl. Gr. Vol.* VIII. *pag.* 728. OUDIN. *de SS. Eccles. Vol.* I. *pag.* 1635.

(§) *Disput. cum Pyrrho Opp. T.* II. *p.* 159-195.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Rome, in het jaar 646; en vervulde openlijk voor den *Patriarch* THEODORUS aldaar zijne belofte, waar op hij van denzelven als werkelijke *Patriarch* erkend werd (*). 'Er liep wel een gerucht, dat PYRRHUS, door geweld, tot deze herroeping genoodzaakt was, doch hetzelve is nooit genoegzaam bewezen (†). Ondertusschen duurde het niet lang, of PYRRHUS beleed weder te *Ravenna* zijn voorgaand gevoelen; waar op THEODORUS zoodanig in toorn tegen hem ontstak, dat hij niet alleen hem en zijne aanhangers in eene Kerkvergadering te *Rome* in den ban deed, maar ook toen hij dit vonnis onderteekende, onder den inkt eenige droppels van den gewijden wijn van het Avondmaal, of, zoo als THEOFANES zich uitdrukt, van het levendmakende Bloed van CHRISTUS, mengde. Naardien hij ook den *Patriarch* van *Konstantinopolen*, PAULUS, van de partij der *Monotheliten* niet kon aftrekken, sprak hij tegen dezen insgelijks den Kerkeban uit, en zette hem af; waar tegen deze zijne Afgevaardigden in de Keizerlijke Hoofdstad van de Kerkelijke Gemeenschap uitstoot, hen vervolgde, en ook eenige Priesters, die het met hen hielden, liet gevangen zetten, bannen, en met slagen mishandelen (§). Boven-

(*) ANAST. *de Vit. Pontiff. Rom. in Theodoro* THEOF. *l. c.*

(†) *Commemoratio eorum quæ fæviter acta sunt in Sanctum Martyrem Martinum* P. R. *in* LABBEI *Concill. Tom.* VI. *pag.* 72.

(§) MARTINUS *Episc. Rom. in Concil. Lateran. ap.* HARD. *T.* III. *p.* 679. *Suppl. Abb. Presb. ib. p.* 724.

Digitized by Google

vendien nam hij de vrijheid, om den Bisschop van *Dor* in *Palæstina*, STEPHANUS, een' driftigen aanhanger van den voormaligen *Patriarch* SOPHRONIUS, tot zijnen plaatsvervanger in de Kerken dezes Lands te benoemen, en hem last te geven, om de *Monothelitische* Bisschoppen *Canonisch* af te zetten: eene onderneming, welke hij te eer kon wagen, dewijl dit land reeds sedert verscheidene jaren door de *Arabieren* veroverd was (*). Het grootste deel der Bisschoppen van *Afrika*, onder het *Romeinsche* gebied, verklaarde zich ook tegen de *Monotheliten*, alzoo MAXIMUS door zijne werkzaamheid velen van hen op zijne zijde getrokken had (†).

Thans was de twist reeds ver uitgebreid; ook werd die, met veel meer hevigheid, dan ooit te voren, voortgezet; en een deel der *Afrikaansche* Bisschoppen had den Keizer reeds gebeden (§), dat hij den *Patriarch* van zijne Hoofdstad wilde noodzaken, om bij de algemeene regtzinnigheid te blijven. De *Ecthesis* was van geen nut meer; maar werd hoe langer hoe hatelijker. Onder deze omstandigheden scheen het aan het Keizerlijke Hof raadzaam, een nieuw bevel omtrent deze zaak uit te vaardigen. Dit kwam in het jaar 648, onder den naam Τυπος, (*Tijpus*, *een voorschrift*,) uit (**). Keizer KONSTANS geeft eene nieuwe wet uit Tijpus genoemd.

(*) *Stephani Dorens. Supplicatio ad Conc. Lateran. Act. seu Secretar.* II. *l. c. pag.* 713.

(§) *Epist. Episc. Afric. ib. p.* 734. 737. 741. 754.

(§) *l. c. pag.* 737.

(**) Het is bewaard in de Handelingen der vaak

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

zer KONSTANS zegt daar in, dat hij vernomen had, dat zijne regtzinnige onderdanen zeer ontrust waren, omdat ſommigen maar *éénen wil* in de menschwording des grooten Gods en onzes Heilands JEZUS CHRISTUS, leerden, en dat ſlechts één en dezelfde de Goddelijke en menſchelijke werken verrigtte; maar anderen *twee willen* en *twee werkingen* in hetzelfde vleesch geworden Woord geloofden. De eerſten beriepen zich op de éénheid des perſoons van CHRISTUS, die in twee naturen, onvermengd en ongeſcheiden, het Goddelijke en menſchelijke wil en werkt; maar de anderen op de in één en denzelfden perſoon onſcheidbaar verëenigde naturen, wier onderſcheid blijft; zoodat CHRISTUS, naar elke derzelve naturen het Goddelijke en menſchelijke werkt. Ten einde de daar door ontſtokene ſchadelijke vlam van tweedragt uit te blusſchen, verbood de Keizer aan alle zijne regtzinnige onderdanen, in het vervolg, over éénen wil en ééne werking, of over twee willen en twee werkingen, geen twist of ſtrijd te verwekken.' Hij verbood dit, vervolgt hij, niet om iet te vernietigen van het gene de Heilige uitmuntende Vaderen over het menschgeworden Woord geleerd hebben; maar om alle verdere onëenigheden daar over voor te komen; hij wilde zich vergenoegen, met het gene de Heilige Schrift en de *vijf algemeene Kerkvergaderingen* daaromtrent hebben voorgeſchreven; als ook met de een-

aangehaalde Kerkvergadering van *Lateranen ap. Hard. l. c. pag.* 824.

eenvoudige en ongekunſtelde uitdrukkingen der voornaamſte Vaderen, als waar op de leere en wetten der Heilige Kerk berusten. Het oude leerbegrip, zoo als het voor deze twisten heerschte, zou volſtrekt in acht genomen worden; niemand deswegens tot rekenſchap geroepen worden, omdat hij in hetzelve het één of ander gevoelen had voorgeſtaan; maar de voorheen veröordeelde Ketters zullen dat altijd blijven. Tot bevordering der algemeene eenigheid zou het afgekondigd ouder bevel worden ingetrokken. Die thans tegen dit bevel zouden handelen, zouden vooreerst aan het oordeel van den vreeſelijken en almagtigen God onderworpen zijn; maar ook van den Keizer geſtraft worden: De Biſchoppen en andere Kerkelijken met afzetting; Monniken met verbanning en ballingſchap; de genen, die ambten bezitten, met verlies van dezelven; ambtelooze perſonen van fatzoenelijken ſtaat met verbeurdverklaring van hunne goederen; maar geringer lieden met ſlagen, en ballingſchap voor hun leven; opdat allen, uit vreeze Gods en der gedreigde ſtraffen, den Kerkevrede ongeſtoord mogten bewaren.

Hoe zeer dit voorſchrift onzijdig was, en alleen de rust van den Staat beöogde, deed het nogtans, bij de genen, die over de *Ecthesis* te onvrede waren, geene andere dan ſtrijdige uitwerking; waar toe reeds terſtond aanleiding gaf het hoogstwaarſchijnelijk vermoeden, dat de *Patriarch* PAULUS, het Opperhoofd der *Monotheliten* ten dezen tijde, de opſteller van dezen *Tijpus* zal geweest zijn. Daar ook reeds een Biſchop van *Rome*, als mede

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

de groote ijveraar MAXIMUS, zich zoo ſterk verklaard hadden, kon men kwalijk verwachten, dat dezen in het Keizerlijk voorſchrift zouden berusten, te meer daar men aan den Vorst en Overheid geen gezag over de Geestelijkheid wilde toekennen, ten aanzien van de twisten en verſchillen over de leere, alſchoon ook de rust van den Staat daar door geſtoord mogt worden.

Gedrag van den Roomſchen Bisſchop MARTIN I.

Rome kon, voornamelijk, na de ſtappen, welke zich de Bisſchop THEODORUS veröorloofd had, hier bij niet onverſchillig blijven. Deze Bisſchop overleed in het jaar 649, maar zijn opvolger MARTIN I. had dezelfde gevoelens. Ook deze ſtelde den Bisſchop JOANNES van *Philadelphia* in *Syrië* aan tot zijnen Kerkelijken Stedehouder in het Oosten, met last, om in alle ſteden, welke tot het Kerkelijk gebied der *Patriarchen* van *Antiöchië* en *Jeruzalem* behoord hadden, Bisſchoppen en andere Geestelijken aan te ſtellen, mids dat zij van de ingeſlopene Ketterij vrij zouden zijn (*). MARTIN hield ook in het jaar 649 met 105 Bisſchoppen eene *Synode* in de Kerk van *Lateranen* te *Rome*, dus genoemd naar het naburig paleis van dezen naam, (anders de Kerk van KONSTANTYN,) en veroordeelde op dezelve te gelijk met de *leere der Monotheliten* ook het Keizerlijk *Voorſchrift* (†). De handelingen van de-

(*) *Martini* I. *Epistt. in* LABBEI *Concil. Tom.* VI. *pag.* 20-25.

(†) LABBEI *Concil. l. c. pag.* 75-385. HARD. *Tom.* III. *pag.* 687-948.

Digitized by Google

deze vergadering beſtaan, behalve de eigenlijke raadplegingen, uit vele Brieven, en oude en nieuwe ſtukken. De handelingen van elken der vijf dagen, op welken de vergadering bijëen kwam, heeten *Actio*, ook *Secretarius*, misſchien naar het groot vertrek of zaal, aan de Kerk aangebouwd, (*Secretarium*,) in hetwelk de Geestelijkheid allerlei bezigheden verrichtte, en ook de *Synoden* gehouden werden.

De Bisſchop MARTIN opende deze vergadering met eene lange aanſpraak, waar in hij de redenen opgaf van derzelver bijëenroeping, om de dwalingen der *Monotheliten* te weeren. Vervolgens werden verſcheidene zoo ſchriftelijke als mondelijke klagten en voorſtellen gelezen en gehoord; en na het beoordeelen van den *Typus* en het lezen van de Geloofsbelijdenisſen, en plaatſen uit regtzinnige Vaders, en daar na van Ketters, om de overëenſtemming van de ſtichters der nieuwigheid, (*οι εξηγοι της καινολομιας*,) gelijk men zich uitdrukte, met deze laatſten aan te toonen, ſprak de vergadering haar oordeel en vonnis over deze partij uit, in *twintig voorſtellen* of *beſluiten*, in welker *negende* bepaaldelijk die genen veroordeeld worden, die niet met de Heilige Vaderen belijden, dat de *natuurlijke eigenſchappen der Godheid* en *menschheid* in CHRISTUS onverminderd behouden zijn; die dienvolgens niet belijden, dat *twee willen* van éénen en denzelfden CHRISTUS, onzen God, de Goddelijke en de menſchelijke, eigenlijk en waarachtig zamenhangend verëenigd zijn, dewijl hij naar beide naturen, één en dezelfde, onze zaligheid natuurlijk gewild heeft;

De Lateraanſche Kerkvergadering veröordeelt den Typus, te gelijk met de leer der Monotheliten.

IV BOEK 1 Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814

heeft; die niet juist eene zulke verëeniging van *twee werkingen* derzelven belijden; die met de Ketters *éénen wil* en *ééne werking* van CHRISTUS aannemen; maar daar door de belijdenis der Vaderen vernietigen, en de leere van CHRISTUS *menschwording*, (οἰκονομια,) verloochenen; die behalve de *twee willen* en *werkingen*, nog *éénen wil* en *ééne werking* belijden; of die deze *beide tegen elkander overgeſtelde ſtellingen* loochenen en verwerpen; ook die genen, die de *Godmenſchelijke*, (θεανδρικη,) *werking*, (de uitdrukking van DIONYSIUS den *Areopagiet*,) van *ééne*, en niet van eene dubbele, Goddelijke en menſchelijke *werking* verklaren; en die eindelijk de onëenigheid en verſcheidenheid *tuſſchen de twee willen en werkingen* in CHRISTUS beweeren. Nadat de vergadering nog in het algemeen ieder eenen veroordeeld heeft, die niet alles, wat de Vaders en Heilige Kerkvergaderingen geleerd hebben, tot het minſte ſtipje toe, (αχρι μιας κεραιας,) belijdt: komt zij in den XVIIIden *Canon* tot haar hoofdoogmerk. Zij veroordeelt daar in ieder eenen, die niet met haar *alle Ketters* verwerpt, en 'er den *banvloek* over uitſpreekt, onder welken zij, behalve vele ouden, ook de ſtichters en hoofden der *Monotheliten*, THEODORUS, Biſchop van *Pharan* in *Arabië*, en de *Patriarchen* CYRUS, SERGIUS, PYRRHUS, en PAULUS, met derzelver leerlingen, ſchriften en aanhangers, noemt; verders de *hoogstgoddelooze Ectheſis*, tot welke SERGIUS HERACLIUS bepraat had; insgelijks *den even Goddeloozen Typus*, welken de regeerende Keizer,

Digitized by Google

zer, op aanſtoken van PAULUS, bekend gemaakt had, en waar in, ſtrijdig met de *Katholijke* Kerk, omtrent de ware en Ketterſche leer een gelijk ſtilzwijgen bevolen was. In de beide laatſte beſluiten veroordeelt zij nog allen, die deze Ketterijën voor waren Godsdienst uitgeven; en verdoemt in alle eeuwigheid de genen, die nieuwigheden in het Kerkelijk geloof ondernemen, en Ketterijën bevorderen, en daar ook tot hun einde bij blijven.

Gevolgen hier van voor MARTIN.

MARTIN vergenoegde zich niet ſlechts, met deze beſluiten der vergadering door eenen rondgaanden Brief alom in de Weſterſche Gemeenten bekend te maken, maar had zelfs de ſtoutheid, om ze in zijn' naam en in naam der vergadering ook aan den Keizer toe te zenden, en hem te verzoeken, deze Ketters insgelijks te veroordeelen, en het waar Geloof met de Kerkvergadering te bevestigen. De Keizer, door de verächting van zijne Rijkswet beledigd, zond in het jaar 653 den *Exarch* KALLIOPAS, met krijgsvolk naar *Rome*; die den Biſchop afzette, en op een ſchip liet brengen, hebbende hem uit de *Lateraanſche* Kerk, waar hij zijn bed voor het Altaar had geplaatst, laten halen. Men vergunde hem het eerst op het eiland *Naxos* in den *Griekſchen Archipel* aan land te gaan; alwaar hij, even gelijk aan boord, velerhande nood en ongemakken leed. Na een verblijf van een jaar op *Naxos*, kwam hij, in het jaar 654, te *Konſtantinopolen* aan; alwaar hij voor de Keizerlijke Staatsdienaren een verhoor onderging, en in twee gevangenisſen, als de gemeenſte misdadiger, mishandeld werd. Dewijl hem half-

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

halfnaakt ijzeren boeijen waren aangedaan, verwachtte men reeds een bevel, om hem ter dood te brengen. De voorbede van den zieltogenden *Patriarch* PAULUS bragt niet weinig toe, om zijn leven te behouden. Evenwel werd hij in het jaar 655 naar *Cherſon*, waarſchijnlijk in *Sarmatië*, gebannen; ook hier ondervond hij vele wederwaardigheden; en overleed nog in het gemelde jaar. Hier door verkreeg hij den naam van *Belijder* en *Martelaar* (*). Ondertusſchen ſchijnt zijne beſchuldiging op geheel iet anders gedoeld te hebben. Trouwens, volgens het oud verhaal, hier op den kant bijgebragt, voerde een Keizerlijk Staatsdienaar hem te gemoet, als hij van den *Typus* begon te ſpreken: hij moest van het Geloof geen gewag maken; te *Konſtantinopolen* en te *Rome* was men even Christelijk en even Regtzinnig; thans kwam het op eene zamenzweering aan. Te weten, men beſchuldigde hem, dat hij met den voormaligen *Exarch* OLYMPIUS, die oproerige onlusten tegen den Keizer verwekt had, in verbindtenis getreden was, in plaats van zich tegen hem te kanten. Wat 'er van de waarheid dezer beſchuldiging zij, is onzeker; ANASTASIUS (†) geeft wel eenig licht, maar is te zeer met den Room-

(*) *Communoratio eorum, quæ ſæviter et ſine Dei reſpectu acta ſunt a veritatis adverſaris in ſanctum et apostolicum, novum revera Confeſſorem et martyrem Martinum Papam Romæ, per epistolam cujusdam Christianiſſimi &c. ap.* HARD. *T.* III. *p.* 678.

(†) *In Vita Martini pag.* 128. *Tom.* I.

Roomſchen Bisſchop vooringenomen, en verbergt zich tevens in den heiligen nevel van een wonderwerk. Volgens hem was OLYMPIUS door den Keizer naar *Italië* gezonden, met bevel, om alle Bisſchoppen zoo wel als alle Ketters aldaar te noodzaken, om den *Typus* te onderteekenen; als ook, zoo hij zich op het krijgsvolk verlaten kon, den Bisſchop MARTIN gevangen te nemen. De *Exarch*, te *Rome* gekomen zijnde, vond de Kerk aldaar met de *Italiäanſche* Bisſchoppen verëenigd. Hij wilde, terwijl MARTIN hem het Avondmaal toediende, denzelven door zijnen zwaarddrager laten vermoorden; maar deze werd met blindheid geſlagen, zoodat hij hem niet zag. OLYMPIUS, hier door overtuigd, dat de Bisſchop door God beſchermd werd, trof een vergelijk met hem; en ontdekte hem, wat last hij had, waar op hij kort daar na ſtierf in eenen ongelukkigen veldtogt tegen de *Arabieren*. Naar allen ſchijn maakte dit reeds beiden bij het Keizerlijke Hof verdacht, dat OLYMPIUS, in plaats van den hem opgedragenen last te volbrengen, met den reeds gehaatten Bisſchop een verdrag ſloot; het kan zijn, dat hij zelfs meer dan argwaan tegen zich verwekt hebbe; maar MARTIN ſchijnt van geene ontrouw overtuigd te zijn geworden. Deze werd ook over het geheel te hard behandeld, hoewel hij 'er zijne eigene onbedachtzaamheid de ſchuld van moest geven.

Lotgevallen van MAXIMUS.

Bijna te gelijker tijd met hem werd ook in het jaar 653 de Abt MAXIMUS van *Rome* naar *Konſtantinopolen* gevangen overgevoerd. In het verhoor, met

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

met hem gehouden, wierpen de Staatsdienaars hem voor, dat hij den Keizer haatte, en *Egypte* met *Pentapolis* aan de *Arabieren* had willen onderwerpen. Doch hoewel 'er getuigen tegen hem werden bijgebragt, vindt men echter niet, dat deze buitendien reeds zoo onwaarſchijnlijke beſchuldiging, door hunne verklaringen, bewezen is geworden. Maar dit ziet men, met den eerſten opſlag, dat het onbezuisd gedrag, door MAXIMUS, omtrent de beide Keizerlijke wetten, gehouden, zijne eigenlijke misdaad geweest is. Gelijkerwijs hij in *Afrika* de Biſchoppen tegen de *Ecthefis* had opgezet, zoo was het ook voornamelijk zijne ſchuld, dat de *Typus* te *Rome* zoo ſmadelijk behandeld werd. Bovendien waren de oogen der Oosterſche Biſchoppen inzonderheid op hem gerigt, dewijl men hem als den geleerdſten Godgeleerden aanzag, die zich tot hier toe tegen de *Monotheliten* verzet had. Het is dus geen wonder, dat men de eerſte beſchuldiging tegen hem liet ſlippen, en hem tot het onderteekenen van den *Typus*, en tot verëeniging met de Kerk te *Konſtantinopolen* zocht te bewegen; waar van bij de verhooren van den Biſchop MARTIN geheel niet geſproken was, waarſchijnlijk, omdat deze enkel naar de ingevingen van MAXIMUS gehandeld had. De Abt bekende, in zijn verhoor, niet alleen de hoofdzaak van deze beſchuldiging; maar ondernam ook te bewijzen, dat de *Typus* ſtreed met de *Niceenſche* Geloofsbelijdenis. Vergeefs had men hem gezegd, dat het geloof door dit gebod niet onderdrukt zou worden; het gebood enkel ſtilzwijgen, om den

den vrede te behouden: juist dit ſtilzwijgen, gaf hij ten antwoord, onderdrukt het geloof volgens de Schrift. Ook bleef hij 'er bij, het geen hij al te *Rome* beweerd had, dat de Biſſchoppen alleen het regt hadden, om beſlisſingen over geloofszaken te geven; en dat het onwaar was, het geen men hem tegengeworpen had, dat elk Christelijk Koning ook Priester was. Dus ontzeide hij openlijk aan de Keizers het regt, hetwelk zij reeds zoo dikwijls zonder tegenſpraak geöefend hadden, om voorſchriften omtrent onrustige Godsdienstverſchillen te geven (*). Op de vraag, of het dan volſtrekt noodzakelijk zij, twee willen en werkingen in CHRISTUS te belijden? antwoordde hij nadrukkelijk, ja, dewijl de Kerkvaders duidelijk zeiden, dat volſtrekt geene natuur zonder hare wezenlijke werking zijn of erkend kon worden. Men verzocht hem zeer bewegelijk, den Keizer door zijne hardnekkigheid niet te bedroeven, die toch de leer van CHRISTUS niet had willen veränderen; maar alleen rust had willen ſtichten. MAXIMUS wierp zich hier op ter aarde, en zeide met tranen, hij kon God niet bedroeven, die door de Leerären der Kerk uitſpraak gedaan had, wat men gelooven moet. Hij werd vervolgens met zijnen leerling, den Monnik ANASTASIUS, in het jaar 656, op het Slot *Bizya* in *Thracië* gebragt, alwaar zij veel ongemak uitſtonden. Hier deed echter de Bis-

(*) *Relatio motionis factæ inter Dominum Abbatem Maximum et ſocium ejus atque principes, in ſecretario in* S. MAXIMI *Opp. T.* I. *p.* XXXII.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Bisschop van *Cæsareë*, THEODOSIUS, in naam van den *Patriarch* van *Konstantinopolen*, eene nieuwe proeve, om hem tot vernieuwing van de Kerkelijke Gemeenschap te brengen; deze beleed twee willen en werkingen; beloofde zelfs de afschaffing van den *Typus*; maar kreeg van MAXIMUS ten antwoord: eerst moesten alle overblijfzelen en gevolgen der te *Rome* veröordeelde Ketterij uitgedelgd worden; de Keizer moest een vermanend bevel, en de *Patriarch* zijner Hoofdstad eene *Synodale* afbede derwaards zenden; alsdan zou de *Roomsche* Bisschop zien, wat hij doen kon. In een Klooster, waarheen MAXIMUS verder gevoerd werd, deeden hem twee Staatsdienaars andermaal voorslagen, en boden hem groote belooningen aan. Maar eene hevige verklaring, welke hij hun gaf, tergde hen zoodanig, dat zij en anderen hem sloegen, in het gezigt spogen, en met scheldwoorden overlaadden. Alle soortgelijke pogingen dus waren vergeefs. Ondertusschen hadden de *Patriarchen* van *Konstantinopolen* en *Antiöchië*, als ook de plaatsvervanger van den Alexandrijnschen, voor lang in eene vergadering het vonnis over hem geveld, dat hij, met twee van zijne leerlingen, gegeeseld, hun de tong uitgesneden, en eene hand afgekapt, en zij vervolgens ver van de Hoofdstad verbannen en gevangen gehouden zouden worden. Welk vonnis ook in het jaar 662 aan hun schijnt voltrokken te zijn. Hij overleed in hetzelfde jaar in *Lazië*, in eenen bijna tachtigjarigen ouderdom (*).

MAXI-

(*) S. MAXIMI *Confessoris Vita ac certamen p.* XXV. *Tom.*

MAXIMUS is, wegens zijne ſtandvastigheid, als een Heilige verëerd geworden; men heeft hem zelfs wonderen toegeſchreven; waaröm men ook wel andere bijzonderheden in dit verhaal in twijfel zou kunnen trekken. Zoo veel is zeker, zijn moed grensde aan ſtijfzinnigheid; en werd nog verſterkt, door het gewigt, hetwelk het Hof in hem naar de toenmalige omſtandigheden ſtellen moest.

Stilſtand van dezen twist.

Nadat twee hoofdperſonen, die den tegenſtand tegen het Keizerlijk bevel aan alle kanten aangeſtookt hadden, uit den weg waren geruimd, volgde gedurende het overige der regering van den Keizer KONSTANS, die in het jaar 668 vermoord werd, een merkelijke ſtilſtand in deze twisten. EUGENIUS, dien hij tot Biſſchop van *Rome* had laten verkiezen in plaats van MARTIN, liet door zijne Afgevaardigden te *Konſtantinopolen* de gemeenſchap met den *Patriarch* aldaar, PETRUS, vernieuwen, toen deze zich verklaarde, dat hij den wil van CHRISTUS naar zijn geheelen perſoon, en naar zijne beide naturen, onderſcheidde (*). De *Roomſche* Geeſtelijkheid, en het volk, waarſchijnlijk door haar aangevuurd, vergunde wel den Biſſchop niet eer Godsdienst te verrigten, vóór dat hij beloofd had, den door gemelden *Patriarch* overgezondenen Sijnodalen Brief nooit aan te zullen nemen, omdat deze de leere van twee

Tom. I. *Opp. Tomus alter S. Patris nostri Maximi, ac Confeſſoris &c. l. c. pag.* XLIV. ANASTASII *Epist. ad Theodos. pag.* LXVII. *ſq.*

(*) *Relatio motionis &c. l. c. pag.* XXXVI.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

twee willen daar in niet duidelijk genoeg had voorgedragen (*), evenwel weet men niet, dat dit gevolgen gehad heeft; en de volgende Biſchop VITALIANUS onderhield met den Keizer, die zelf te *Rome* kwam, volkomen de Kerkelijke Gemeenſchap.

Aanleiding tot vernieuwing van den twist.

Tien andere jaren verliepen ook nog gerust, onder de regering van den volgenden Keizer KONSTANTYN, *den Gebaarden*. Niet, als of de *Monotheliten* en derzelver partijën hadden opgehouden te beſtaan, maar zij zwegen naar den wil van het Hof. Ook was de Kerkelijke verbindtenis tuſſchen *Rome* en *Konſtantinopolen* nog niet weder herſteld; en juist dit gaf aanleiding tot het op nieuw uitberſten van dezen twist. De *Patriarchen*, THEODORUS van *Konſtantinopolen*, en MAKARIUS van *Antiöchië*, (of *Theopolis*,) maar die ook te *Konſtantinopolen* woonde, omdat *Antiöchië* in handen der *Arabieren* was, verzochten den Keizer in het jaar 677, hun toe te laten, dat de naam van VITALIANUS, die alleen in de Kerkeboeken der Hoofdſtad, onder de *Roomſche* Biſchoppen, ſedert HONORIUS, ſtond, mogt worden uitgeſchrapt. Ten minſten verlangden zij, dat 'er vooräf een onderzoek mogt gedaan worden, eer de opvolgers van HONORIUS konden ingevuld worden. De Keizer was onpartijdig genoeg, om dit eerst aan den *Roomſchen Patriarch* DONUS te berigten, met begeerte, dat hij eenige bekwame Afgevaardigden ter ontwikkeling van dit onderwerp

(*) ANASTAS. *Vit. Eugenii pag.* 131.

werp naar *Konſtantinopolen* zou zenden (*). DONUS was overleden, vóór dat hij dezen Brief bekomen kon. Maar zijn opvolger AGATHO ſchijnt bijkans meer gedaan te hebben, dan de Keizer begeerde; hij ſchijnt van deze zaak eene zaak der meeste Weſterſche Biſſchoppen gemaakt te hebben. Want ook MANSUETUS, Biſſchop van *Mediolanum*, (*Milaan*,) die onder de heerſchappij der *Langobarden* leefde, ſchreef aan den Keizer, in naam van alle van hem afhangende Biſſchoppen (†), en hield hem de voorbeelden van ouder Keizers in het onderdrukken der Ketterijën voor, waar bij hij tevens hunne Geloofsbelijdenis voegde, op welker einde ook de leere van *twee natuurlijke willen en werkingen* van CHRISTUS voorkomt. AGATHO zelf verzamelde in het jaar 679 honderd vijf en twintig Biſſchoppen te *Rome*, onder welken wederöm MANSUETUS was, en anderen uit die Gewesten, als ook WILFRID van *Tork*, en twee *Frankiſche* Biſſchoppen. Dezen verkozen drie uit hun midden tot hunne Afgevaardigden; hij zelf benoemde voor zich nog twee Ouderlingen, eenen Diaken, en eenen Onderdiaken. Deze namen vooreerst eenen Brief der gezamenlijke vergadering aan den Keizer mede (§), in welken deze zich op de Kerkvergadering van *Lateraan*, de door dezelve bevestigde leer, en in den ban

(*) CONSTANTINI *Epiſt. ad Donum in act. Concil.* VI. *Oecumen. ap.* HARD. *Tom.* III. *pag.* 1044.

(†) *Ep. Manſueti l. c. pag.* 1051.

(§) *Epiſt.* AGATH. *et Syn. Rom. l. c. pag.* 1115.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ban gedane Leerären beriep, en van den Keizer gelijke gezindheden verwachtte. Maar in eenen veel langeren Brief, welken AGATHO hun in zijn' eigen naam medegaf (*), melde hij, deels, dat hij, uit gehoorzaamheid aan het Keizerlijk bevel, (hij noemt den Keizer, en deszelfs Broeders, deelgenooten zijner regering, *Christianisſimi Domini et filii*,) de begeerde Afgevaardigden gezonden, en hun, ter vervulling van zijnen last, Boeken van regtzinnige Leeraren medegegeven had; deels, verklaarde hij uitdrukkelijk het Geloof van zijne Kerk, hetwelk haar PETRUS voor alle volgende tijden had nagelaten; bijzonder de leere van *twee willen* in CHRISTUS, onderſteund door plaatſen uit den Bijbel; maar nog meer door getuigenisſen der beroemdſte Kerkvaderen; zoo als hij ook de tegengeſtelde Ketterſche leere uit de ſchriften van derzelver verdedigers voorſtelde; waar op hij bij ſlot den Keizer verzocht, om bevestiging van het eerstgemelde leerſtelſel, en uitroeijing van de laatstgemelde dwalingen. In het bijzonder ſmeekte hij, en met zijne geringheid elke Christelijke ziel, den Keizer *met gebogene knieën*, dat hij, bij het aanſtaande mondgeſprek, ieder eenen wilde vergunnen, zijne vrijë ſtem voor zijn geloof te mogen geven.

Zesde algemeene Kerkvergadering te Kon-

Na de aankomst van deze Afgevaardigden, in het jaar 680, te *Konſtantinopolen*, beſloot de Keizer KONSTANTYN in die Hoofdſtad eene *algemeene* Kerkvergadering te laten houden; waarom hij aan den

Pa-

(*) *l. c. pag.* 1074-1115.

Patriärch GEORGIUS aldaar, (wien hij reeds het door hem en andere Biſchoppen herhaald verzoek, om den naam van VITALIANUS te mogen doorſchrappen, toegeſtaan had,) en door dezen aan den *Antiöchiſchen Patriärch* MAKARIUS in last gaf, om de Biſchoppen van hun Kerspel daar toe te ontbieden (*). Deze *algemeene* vergadering, de *zesde*, maar van die, welke te *Konſtantinopolen* gehouden zijn, de *derde*, kwam nog, in het gemelde jaar, tot ſtand. Zij werd gehouden in het Keizerlijk Paleis, *Trullus* of *Trullum* genoemd, hare laatſte zitting is door 166 Biſchoppen onderteekend. Behalven de Afgevaardigden van den *Roomſchen Patriärch*, waren ook GEORGIUS en MAKARIUS, benevens de plaatsvervangers der *Patriärchen* van *Alexandrië* en *Jeruzalem* tegenwoordig. Zelfs lieten 'er zich Monniken op vinden, zoo als de Keizer ook verlangd had (†); waarſchijnlijk, omdat men hen voor geoefend hield in de twistvraag, die behandeld ſtond te worden. De Keizer zelf bekleedde in deze vergadering den post van Voorzitter, en zijne Staatsdienaars, die ſomtijds zijne plaats vervongen, zaten nevens hem (§).

De *Roomſche* Afgevaardigden maakten een begin, met de klagte, dat de voorgaande *Patriärchen* van *Konſtantinopolen*, ſedert omtrent XLVI jaren, nieuwe zegswijzen, ſtrijdig met het ware geloof, van

éénen

(*) *Divalis ſacra ad Georgium etc. l. c. p.* 1049.

(†) *Ep. ad Donum l. c. pag.* 1048.

(§) *l. c. pag.* 1056.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

éénen wil en *ééne werking* in CHRISTUS, op de baan hadden gebragt, waarom zij den Keizer verzochten, dat hunne aanhangers eens mogten zeggen, waar uit deze nieuwigheid ontſtaan was? Als de Keizer de *Patriärchen* GEORGIUS en MAKARIUS met hunne aanhangers daar toe uitnoodigde; antwoordde MAKARIUS, met anderen: dat zij geene nieuwigheden ter baan gebragt, maar hunne leerſtellingen van de *algemeene* Kerkvergaderingen en de voornaamſte Vaderen overgenomen hadden. De Keizer hun bevolen hebbende, dit te bewijzen, liet MAKARIUS de Handelingen der *Efeziſche* Kerkvergadering voorlezen, waar in, uit een geſchrift van CYRILLUS, deze woorden voorkwamen van CHRISTUS: „ Zijn wil is almagtig." Maar de *Roomſche* Afgevaardigden, eenige Biſchoppen, en zelfs de Staatsdienaars ontkenden, dat hier mede iet bewezen was, nademaal, in de gemelde plaats, ſlechts van de Goddelijke natuur van CHRISTUS geſproken werd. Wanneer den volgenden dag uit de Handelingen der Kerkvergadering van *Chalcedon* de vermaarde Brief van LEO *den Grooten* gelezen werd; riepen deze Afgevaardigden den Keizer toe, dat daar in uitdrukkelijk twee natuurlijke werkingen in CHRISTUS geleerd werden, door deze woorden: „ Het *Woord* werkt, wat des *Woords* is, en het „ *Vleesch*, wat des *Vleeſches* is." Gunſtiger voor MAKARIUS waren voorgelezene plaatſen der *Patriarchen* van *Rome* en *Konſtantinopolen*, VIGILIUS en MENNAS, uit de Handelingen der *vijfde* groote Kerkvergadering, in welken ééne werking en één wil

in

in CHRISTUS geleerd werden. Doch de *Roomſche* Afgevaardigden bragten hier tegen in, dat dit onechte en vervalſchte ſchriften waren. Ook velde de vergadering met de Rigters of Staatsdienaars het vonnis, dat MAKARIUS door de Kerkvergaderingen zijn gevoelen niet bewezen had. De Keizer leide hem toen op, om het uit de Kerkvaders te betoogen. Eer dit nog geſchieden kon, werd de voorheen gemelde Brief van AGATHO aan den Keizer opgelezen, waar in zijn leergevoelen zoo uitvoerig verdedigd werd; als ook de Brief der Kerkvergadering van *Rome* aan die van *Konſtantinopolen*. Hier op volgden drie door MAKARIUS overgegevene verzamelingen van getuigenisſen der Kerkvaderen, welke leerden, dat CHRISTUS éénen wil heeft, die ook de wil des Vaders en des Heiligen Geestes is. De *Roomſche* Afgevaardigden merkten, terſtond na de voorlezing, aan, dat deze getuigenisſen vervalscht waren; nademaal zoo wel die, welke éénen wil, met betrekking tot de Drieëenheid, leerden, op den wil van CHRISTUS na zijne Menschwording toegepast, als zulke, welke eigenlijk zijne menschwording betroffen, naar den zin en naar de woorden, verminkt waren geworden. In plaats van dezelven gaven zij eene andere lijst van plaatſen der Kerkvaderen, welke duidelijk twee natuurlijke willen en werkingen beweerden; maar ook van plaatſen uit Ketters, waar in het tegendeel voorgedragen was (*).

Onverwachts verzekerde nu de *Patriärch* van *Kon-*

(*) *Ibid. pag.* 1057. *et* 1153.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Konſtantinopolen, GEORGIUS (*), dat hij, na den Brief van AGATHO en de van deszelfs partij overgeleverde verzamelingen met de Boeken der Kerkvaderen overëenſtemmend bevonden te hebben, denzelven ook toeſtemde, en zoo als zij, geloofde. Misſchien had hij reeds bij het begin der Kerkvergadering beſloten tot dit gevoelen over te gaan, en ſpoedde zich nu te meer, om zich te verklaren, daar het zigtbaar de overhand verkreeg, en ook de Keizer tot hetzelve neigde. Alle de aan hem ondergeſchikte Biſſchoppen van *Efeze*, *Heraklea*, *Cyzicum*, *Chalcedon*, en anderen meer, beleden terſtond na hem, dat zij thans insgelijks, om dezelfde reden, twee willen en werkingen aannamen. De oude ondervinding, dat 'er op de talrijkſte Kerkvergaderingen weinige onäfhankelijke ſtemmen waren! Toen de *Patriärch* hier op zijn voormalig verzoek terug nam, dat de naam van VITALIANUS uit de Kerkeboeken zou uitgeſchrapt worden, en de Keizer daar in bewilligde, riep hem de vergadering, als den grooten en regtzinnigen KONSTANTINUS, rijkelijke loſſpraken en zegenwenſchen toe. MAKARIUS, die benevens den Monnik STEPHANUS, bij zijn gevoelen bleef, om zich liever in ſtukken te laten houwen, en in zee te werpen, dan hetzelve te verlaten, leverde zijne Geloofsbelijdenis over. De vergadering wierp hem tegen, dat hij de plaatſen der Kerkvaderen verminkt had; verklaarde hem voor een' Ketter; riep luidkeels vervloekingen over hem uit;

(*) *Pag.* 1157.

uit; liet hem den *Patriärch-Mantel* afnemen; STEPHANUS werd, onder fchelden en vloeken, als een Ketter, uit de vergadering gejaagd; en buitendien van zijne Bisfchoppen verlaten (*).

Na het voorlezen van eenige andere ftukken en opftellen, tot dezen twist betrekking hebbende, zette de vergadering den gemelden *Patriärch* plegtig af; deed hem in den ban, en verzocht den Keizer, door zijne Staatsdienaren, hem uit de ftad te laten zetten (†). Vervolgens veroordeelde zij de Brieven, welke HONORIUS, Bisfchop, (Παπα,) van *Oud-Rome*, en SERGIUS zamen gewisfeld hadden; ja ook deze beide *Patriärchen* zelven deed zij in den ban; benevens alle de andere hoofden van deze partij, CYRUS, PYRRHUS, PETRUS, PAULUS, en THEODORUS van *Pharan*, als Ketters (§).

In de XVde zitting liet zich deze Kerkvergadering in eene belagchelijke bijzonderheid in. POLYCHRONIUS, een Ouderling, Monnik, en zeer driftig verdediger van het *Monothelismus*, ftelde zich voor haar, met aanbieding, om zijne Geloofsbelijdenis op eenen dooden te leggen, en CHRISTUS te bidden, dat hij hem wilde opwekken; als hij niet zou opftaan, dan mogt de vergadering en de Keizer met hem doen, wat zij wilden. De vergadering hoorde eerst zijne Belijdenis voorlezen, waar in hij een gezigt verhaalde, door hetwelk hem bekend gemaakt was, dat die gene geen Christen was,

(*) *l. c. pag.* 1157-1197. (†) *l. c. pag.* 1328.
(§) *l. c. pag.* 1332.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

was, die niet *den éénen wil in* CHRISTUS geloofde. Daar op gingen de Staatsdienaars met alle de Biſchoppen, naar een openbaar bad heen, waar ook eene menigte volks te hoop liep. POLYCHRONIUS leide zijn geſchrift op een derwaards gebragt lijk; wachtte eenige uren; prevelde het iet in het oor; maar alles vergeefs. De ſtatelijke vergadering keerde nu in het Paleis terug; verhoorde den Monnik over zijn geloof; en ſprak een wijdluftig vonnis over hem uit, dat hij, als een verleider des volks en Ketter, zijne Prieſterlijke waardigheid verbeurd had. Vervolgens riepen zij over hem, MAKARIUS en STEPHANUS, het *Anathema* uit; maar de Staatsdienaars, al of niet ſchranderder dan de Biſchoppen, eindigden de zitting, met te zeggen: „ dat 'er heden genoeg gedaan was!" (*).

In de *achttiende* zitting eindigde de vergadering haren arbeid, met het voorlezen van haar vastgeſteld leerſtelſel. Daar in is vooreerst bevat hare volkomene toetreding tot de beſluiten der *vijf voorgaande algemeene Kerkvergaderingen*; waarom ook de Geloofsbelijdenisſen der beide eerſten hier ingevoegd worden. Vervolgens wordt verhaald, dat de Duivel, door zijne werktuigen, THEODORUS, SERGIUS, PYRRHUS, PAULUS, PETRUS, HONORIUS, CYRUS, MAKARIUS, en STEPHANUS, de nieuwe Ketterij van éénen wil en ééne werking in de beide naturen van CHRISTUS, hebbe uitgeſtrooid, waar door de dwalingen van APOLLINARIS en anderen ver-

(*) *l. c. pag.* 1373.

vernieuwd waren; maar dat de Keizer, als een nieuwe DAVID, door deze heilige vergadering, het ware geloof had laten bevestigen. Zij neemt den Brief van AGATHO aan den Keizer, en dien van zijne *Synode* volkomen aan, dewijl dezelven met de Kerkvergadering van *Chalcedon*, met den vermaarden Brief van den *Roomſchen* LEO, en de ſchriften van CYRILLUS tegen NESTORIUS overëenſtemmen. Eindelijk ſtelt zij haar geloof voor, in tegenſtelling tegen *Nestoriänen* en *Eutychiänen*; maar ook onderſcheiden van de *Monotheliten*, door de volgende bepalingen: „ Wij belijden in CHRISTUS *twee natuurlijke willen en twee natuurlijke werkingen*, ongedeeld, onveränderd, ongeſcheiden en onvermengd, naar de leere der heilige Vaderen; zoo dat deze twee natuurlijke willen malkanderen niet wederſpreken; dat zij verre! zoo als de Goddelooze Ketters gezegd hebben; zoodat zijn menſchelijke wil volgt, niet wederſtreeft of zich verzet; maar veel meer aan zijnen Goddelijken en almagtigen wil onderworpen is." Vervolgens haalt de vergadering plaatſen van den *allerwijſten* ATHANASIUS, en andere Kerkvaders, aan, die dit bevestigen, en bedreigt elken Biſchop of Geestelijken, die van deze leere afwijkt, met afzetting; maar Monniken of Leeken met den Banvloek. Alle tegenwoordig zijnde Biſchoppen onderteekenden dit voorſchrift der leere; ook ſchreef de Keizer na hen, dat hij het gelezen en toegeſtemd had. Vervolgens vroeg hij hen, of hetzelve met hunne algemeene bewilliging bekend was gemaakt? Zij bevestigden dit, met nieu-

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

nieuwe lofverheffingen en gelukwenſchingen jegens den Keizer, en nieuwe Banvloeken, welke zij over de oude Ketters, over SERGIUS, HONORIUS, en de overige voornaamſte *Monotheliten* uitriepen. Ten laatſten werd eene aanſpraak der vergadering aan den Keizer voorgelezen, in welke, omſtandig, alles, wat hij en zij, tot bevestiging des Geloofs, gedaan hadden, ontwikkeld, en de Banvloeken tegen de meergemelde Bisſchoppen ook niet vergeten werden. Op begeerte der vergadering zond de Keizer hare Handelingen, door hem onderteekend, aan de vijf *Patriärchen*; en door een bijzonder Plakaat bekrachtigde hij hare beſluiten, met bedreiging van ſtraffen tegen de overtreders (*).

De Trullaanſche Kerkvergadering, onder Keizer JUSTINIAAN II.

Dus werd het gevoelen van éénen wil en ééne werking in CHRISTUS in deze Kerkvergadering meer door behulp der *Overlevering* en het gezag van Kerkvergaderingen en Kerkvaderen veröordeeld, dat wel uit den Bijbel, die zonder gebruikt te worden, voor haar opengeſlagen lag, en het gene opmerkelijk is, zelfs over eenen Roomſchen Bisſchop werd, in de tegenwoordigheid en zonder tegenſpraak der Afgevaardigden van eenen zijner opvolgeren, wegens Ketterij de ban uitgeſproken. Thans ſcheen dan ook de aanhang der *Monotheliten* nabij den ondergang te wezen, alzoo de beſluiten der Kerkvergadering door de Keizerlijke bevestiging rijkswetten geworden waren. Als JUSTINIAAN II, die ſedert het jaar 658 het *Griekſche* Rijk beheerschte, ver-

(*) *l. c. pag.* 1389.

vernam, dat eenige Overheden dezelven teruggezonden hadden, onder voorwendsel, dewijl het den Keizer, als van God verördenden beschermer des waren Geloofs, toekwam, dit onvervalscht te bewaren; liet hij de Handelingen en Besluiten in het jaar 687 door de toen te *Konstantinopolen* tegenwoordig zijnde *Patriärchen*, en de Gevolmagtigden van dien van *Rome*, door andere Bisschoppen, den Raad, Hovelingen en Krijgsbevelhebbers, na ze hun te hebben doen voorlezen, onderteekenen, waar van hij aan den *Roomschen* Bisschop schriftelijk kennis gaf (*). Vier of vijf jaren daar na verördende hij, dewijl 'er op de *vijfde* noch *zesde* algemeene Kerkvergaderingen geene wetten omtrent de Kerketucht en zeden gemaakt waren, eene nieuwe Kerkvergadering, welke onder den naam van de *Trullaansche* vermaard is geworden, gelijk wij van dezelve op hare plaats gesproken hebben (†). Hier teekenen wij alleen aan, dat op dezelve alle de zes voorgaande algemeene Kerkvergaderingen bevestigd zijn geworden; ook werden de banvloeken tegen SERGIUS, HONORIUS, en de overige hoofden der *Monotheliten* herhaald (§).

Keizer PHILIPPICUS begunstigt

Desniettemin werd twintig jaren later met den nieuwen Keizer PHILIPPICUS, sedert het jaar 711, de leer van *dénen wil* in CHRISTUS de regtzinnige lee-

(*) *Exemplar divinæ jussionis Justiniani Aug. in Confirmat. sextæ Syn. Constant. in actis ejusd. p.* 1477.

(†) Zie boven *Deel* XI. *Bladz.* 365.

(§) *Ap.* HARD. *Tom.* III. *pag.* 1656.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814.

de Monotheliten.

leere, zoo als zij misſchien ook op de VIde Kerkvergadering zou geworden zijn, indien toenmaals KONSTANTYN zich voor zijne *Patriärchen* GEORGIUS en MAKARIUS verklaard had. PHILIPPICUS, te voren BARDANES genoemd, was deels van zijne ouders, deels van den leerling van den *Patriärch* MAKARIUS, den Monnik STEPHANUS, die met den *Patriärch* veröordeeld werd, in het *Monothelismus* onderwezen en opgevoed. Zoo dra hij derhalve op den troon verheven was, gebood hij, nog voordat hij in het Keizerlijk Paleis ging, de geſchilderde afbeelding der VIde Kerkvergadering weg te nemen, welke daar ſedert eenige jaren in eene galerij geplaatst was. Spoedig liet hij ook de namen van SERGIUS, HONORIUS, en anderen veroordeelden, door de gemelde Kerkvergadering, weder in de Kerkeboeken inſchrijven, en hunne Beeldtenisſen op verſchildene plaatſen herſtellen. Kort daar na moest het affchrift der Handelingen van de *zesde* Kerkvergadering, door den *Diaken* AGATHO bezorgd, in het Paleis verbrand worden. De Keizer geloofde misſchien dezelve daar door te vernietigen, maar de *Patriärch* van *Konſtantinopolen*, JOANNES, bewaarde de affchriften, die bij zijne Kerk voorhanden waren, des te zorgvuldiger. De Keizer had hem juist met dat oogmerk zijne waardigheid geſchonken, opdat hij zich jegens zijne godsdienstgevoelens inſchikkelijk zou betoonen; gelijk ook deze verwachting wezenlijk vervuld werd. JOANNES onderteekende, met verſcheidene Bisſchoppen, een nieuw van den Keizer ontworpen voorſchrift der leere, in het-

hetwelk het gevoelen van *éénen wil* vastgeſteld werd. Dit ſchijnt op eene Kerkvergadering geſchied te zijn, op welke tevens over de tegengeſtelde leer een *anathema* zal uitgeſproken zijn. Bovendien zal deze Keizer ook die genen vervolgd en in ballingſchap verwezen hebben, die zijn voorſchrift niet wilden aannemen (*). Deze voorſpoed der *Monotheliten* echter duurde ſlechts tot het jaar 713, wanneer PHILIPPICUS door een oproer van den troon geſloten werd, gelijk hij door een oproer op den troon gekomen was. De nieuwe Keizer ANASTASIUS II. ſchafte alle veranderingen van zijnen voorzaat af, en gaf aan de VIde Kerkvergadering haar gezag volkomen weder. Thans ontſchuldigde zich de *Patriarch* JOANNES bij den *Roomſchen Patriarch*, dat hij, onder de vorige regering, eene verſtandige toegeefelijkheid, (οἰκονομία,) had in acht genomen, gelijk andere Kerkleeraren ook gedaan hadden; ook had hij aan de *Roomſche* Afgevaardigden eene bezworene verzekering van zijne regtzinnigheid medegedeeld (†).

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Uit de gemakkelijkheid, met welke PHILIPPICUS de leer der *Monotheliten* de heerſchende leer maakte, mag men beſluiten, dat dezelve nog ſteeds vele aanhangers had. Te *Rome*, nam wel KONSTANTI-

Monotheliten.

(*) AGATH. *Diaconi Peroratio in* COMBEFIS. *Auct. Nov. Biblioth.* PP. *Græc. T.* II. *p.* 201. *Sanctiſſimi* JOANNIS *Archiep. Conſtant. Ep. ad* CONSTANT. *Sanct. Pap. Rom. tb. p.* 212. NICEPH. *Brev. p.* 31. THEOF. *Chron. p.* 319.

(†) *Ap.* COMBEF. *l. c.*

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814.

TINUS en zijne Geestelijkheid, door het volk ondersteund, des Keizers bevel niet aan, veel meer hingen de inwoners aldaar, ten teeken van hunnen ijver, eene ſchilderij der zes eerſte *algemeene* Kerkvergaderingen in de *Pieterskerk* op; het Beeld van den Keizer, dien men als een' Ketter aanzag, werd in de Kerken niet geduld, en zijn naam in het openbaar gebed niet genoemd (*); maar in het Oosten, waar het *Monothelismus* het eerst ontſtaan, en door *Patriärchen* gevestigd was; waar *Egypte*, *Palæſtina*, en andere Landen, reeds lang niet meer aan de *Griekſche* Keizers gehoorzaamden, en hetzelve eene veilige toevlugt boden, hield het zich nog lang na dezen tijd ſtaande, waar van de partij der *Maroniten* een genoegzaam bewijs is.

Reeds in de VIde eeuw was 'er een Monniken-Klooster van de Heilige MARO, gelegen in *Syrië*, tusſchen *Apamea* en *Emeſa*, aan de rivier *Orontes*; welks bewoners daarom *Maroniten* genoemd werden. Deszelfs ſtichter was waarſchijnlijk die zelfde MARO, in de Vde eeuw, van wien THEODORETUS (†) gewag maakt. Maar tegen het begin der VIIde eeuw leefde 'er een andere MARO in deze Gewesten: en van dezen ſchijnen de gezamentlijke bewoners van den *Libanon* en *Anti-Libanon*, den naam van *Maroniten*, als eene bijzondere Godsdienst-

(*) PAUL. *Diacon. Hist. Langob. L.* VI. *Cap.* 33. ANASTAS. *in Conſtantino.*

(†) *Hist. Relig. Cap.* 16. Vergel. ASSEMANI *Bibliogh. Orient. Tom.* I. *p.* 497. *n.* 5.

dienstpartij, gekregen te hebben. EUTYCHIUS, die in de IXde eeuw *Katholijk Patriarch* van *Alexandrië* was, noemt hem MARON; hij maakt hem wel, met eenen misſlag, tot den ſtichter der *Monotheliſiſche* leer, (zoo men dit anders ook niet eenigzins met het verhaal der *Grieken* overëen kan brengen,) maar daaröm is, het gene hij 'er van hem bijvoegt, niet onwaarſchijnlijk, dat hij deze leer in verſcheidene ſteden van *Syrië* heeft uitgebreid; dat derzelver aanhangers naar hem *Maroniten* genoemd zijn; en dat de inwoners van *Hamah* het aldaar gebouwde Klooster, na zijne dood, *Dair-Marum*, of MARONS *Klooster*, genoemd hebben (*). ASSEMANI heeft dit wel voor eene Fabel verklaard, en integendeel, veel verhaald van eenen regtzinnigen JOANNES MARO, eerſten *Patriarch* der *Syriſche Maroniten*, die eerst omtrent het jaar 700 vermaard zal geweest zijn, maar zijne berigten, welke hij gebruikt, zijn uit de XIIde eeuw, in welke eeuw 'er eene groote verändering met de *Maroniten* is voorgevallen; terwijl ouder Schrijvers het berigt van EUTYCHIUS bevestigen. DAMASCENUS (†) heeft reeds de *Maroniten* onder de Ketters gerekend; en in eene andere plaats (§) hen beſchuldigd, dat zij het bekende bijvoegſel bij het *Triſagium*, in eenen dwalenden zin, gevoegd hebben; hetwelk hij *Maronitisch denken*, (Μαρωνιζειν,) noemt.

(*) *Annal. Alexandr. Tom.* II. *pag.* 192.

(†) *Libellus de vera Sententia C.* 8. *T.* I. *p.* 395.

(§) *Ep. de hymno Triſagio l. c. p.* 485.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst na C. G. Jaar 622. tot 814.

noemt. Nog bepaalder wordt in een ander geschrift (*) gezegd, *Maroniten* waren die genen, die de *vierde*, *vijfde* en *zesde algemeene* Kerkvergaderingen verwerpen; in den Lofzang *Driemaal Heilig* de kruisiging invoegen, en *éénen wil*, als ook *ééne werking* in CHRISTUS leeren; en dat zij hunnen naam hadden van het Klooster *Maro* in *Syrië*. Dit is wel een bijvoegzel bij het schrift van TIMOTHEUS, maar toch een oud bijvoegsel, hetwelk te meer geloofwaardigheid heeft, omdat *Maroniten* en *Monotheliten* namen van gelijke beteekenis in het Oosten geworden zijn (†). Hier komt nog bij, dat de naam *Maroniten* allengs ook een bijzonder volk beteekend heeft. Dit waren de Bergbewoners van den *Libanon* en *Anti-Libanon*, die zich sedert de VI en VIIde eeuw van de Opperheerschappij des *Griekschen* Keizers onttrokken hadden, en die door de ligging van hun land begunstigd, zoo wel tegen deszelfs Bevelhebbers, als naderhand tegen de *Arabieren* in gelukkige gevechten hunne vrijheid gehandhaafd hebben. Zij werden daaröm *Mardaïten*, (of *Rebellen*,) genoemd; maar *Maroniten* heeten zij, dewijl de Abten van het Klooster *Maro* niet alleen de regering van die Gewesten aan zich trokken, maar zelfs aan de krijgsondernemingen van derzelver inwoners veel deel namen. — Dit alles zamengenomen, maakt het meer dan waarschijn-

(*) TIMOTHEUS *de iis, qui accedunt ad Ecclesiam in* COMBEFIS. *l. c. pag.* 460.

(†) RENAUD. *Hist. Patriarch. Alexandr. Jac. p.* 149.

ſchijnlijk, dat dit volk en deze Godsdienſtpartij der *Maroniten* het *Monothelismus* hebben voortgeplant. Ook is het niet ongeloofelijk, dat velen bij hen toevlugt gevonden hebben, die deswegens in het *Griekſche* Rijk als Ketters onderdrukt werden. Nog in de XIIIde eeuw ſchreef ABULFARADSCH, de *Jakobitiſche Primaat* (*), dat de *Syriſche Maroniten* zich daar door van alle Christelijke aanhangen onderſcheidden, dat zij aan de beide naturen van CHRISTUS éénen wil en ééne werking toeſchreven. Maar in het laatſte gedeelte der XIIde eeuw, nam eene groote verändering in den toeſtand der *Maroniten* een begin. WILLEM, Aartsbisſchop van *Tyrus*, die dus toen in hunne nabuurſchap leefde, verhaalt op het jaar 1182 (†), dat de *Syriſche* natie, die in de *Feniciſche* ſteden *Byblos*, *Tripolos*, en andere, naar den *Libanon* toe, woonden, nadat zij 500 jaren lang aan de Ketterij van MARO overgegeven, en van de regtzinnige Kerk afgezonderd geweest waren, zich weder met dezelve verëenigd hebbe; zijnde bij den toenmaligen derden *Latijnſchen Patriarch* van *Antiöchië*, AIMERICH, gekomen, en zich bereid verklarende, om de voorſchriften der *Roomſche* Kerk te volgen. Hij rekent derzelver getal op meer dan 40,000 menſchen, en ſtelt hunne dwaling daar in, dat zij *éénen* wil en *ééne* werking in CHRISTUS geleerd hadden, hoewel daar

(*) In ASSEMANI *Bibl. Orient. T.* II. *p.* 292.

(†) *Hist. rer. in partib. transmar. gest. Lib.* XXII. *C.* 8. *in* BONGARS. *Gest. Dei per Franc. T.* I. *p.* 1022.

IV BOEK I. Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622 tot 814.

daar nog andere Ketterijën mede verbonden waren. Deze overgang van het grootste deel der *Maroniten* tot de *Roomsche* Kerk, die nog tot in later tijden vervolgd is, heeft aan dezelve verscheidene geleerde *Maronitische* Schrijvers bezorgd, onder welken JOZEF SIMONIS ASSEMANI één der voornaamste is, die gepoogd heeft te bewijzen, dat zijne Voorvaders nooit het *Monothelismus* hebben voorgestaan.

Wanneer wij dezen twist met de *Monotheliten* beöordeelen, vinden wij eene spitsvinnige vraag, welken tot menigen woordenstrijd aanleiding kon geven, en welke in der daad van weinig aanbelang kon gerekend worden, wanneer de beide partijën twee ware naturen, de Goddelijke en menschelijke, in den éénen persoon des menschgeworden Woords bleven erkennen, beide de naturen met derzelver natuurlijke en wezenlijke eigenschappen en hoedanigheden; en dus even ver af van de gevoelens aan NESTORIUS en EUTYCHES toegeschreven.

Adoptiänen.

Uit dezen twist met de *Monotheliten*, welken de *Westersche* Kerken, gelijk zoo vele andere, van de *Oostersche* bekomen hadden, ontstond weldra onder de *Westerlingen* een nieuwe twist van gelijksoortige natuur, welke in spitsvinnigheid aan den *Monothelitischen* gelijk was, doch zich alleen in het Westen verspreidde, en aan welken de *Oostersche* Kerken geen deel genomen hebben. De twist betrof de vraag: Of CHRISTUS *naar zijne menschelijke natuur van God slechts als Zoon aangenomen is?* Reeds op het einde der IVde eeuw zal BONOSUS, een Bisschop te *Sardica*, die als een Ketter te boek staat,

ſtaat, omdat hij ontkend heeft, dat MARIA altijd Maagd gebleven is, ook geleerd hebben, dat CHRISTUS geen eigen maar een aangenomen Zoon van God is, maar hij zal van de Goddelijke natuur van CHRISTUS geſproken hebben (*). Doch dit berigt is geheel onzeker en zelfs onwaarſchijnlijk.

Oorſprong van dezen twist.

Thans verwekten twee Biſſchoppen dezen twist, ELIPANDUS, en FELIX van *Urgella*. ELIPANDUS was Aartsbiſſchop van *Toledo*, onder de heerſchappij van den *Arabiſchen* Vorst, die te *Corduba* zijnen Zetel had; een man, wien het niet aan ijver voor den Godsdienst ontbrak, maar wiens kennis in de Godgeleerdheid, gelijk bijna van alle Biſſchoppen van zijnen tijd, op belezenheid in de werken der Kerkvaders uitkwam. ALCUIN, in eenen Brief aan hem (†), noemt hem eene ſtad op eenen berg gebouwd, die niet verborgen kan blijven, en zoo vast bevestigd door het *Katholijk* Geloof, dat geene Ketterij hare muren ondermijnen kan." De vermaarde *Spaanſche* Rechtsgeleerde GREGOR. MAJANSIUS, (MAYANS,) heeft eenige berigten van hem en zijne Brieven verzameld (§). Zijn vriend FELIX, Biſſchop van *Urgella*, of *Orgella*, ook *Orgellis*, in het toenmalige *Aquitanië*, onder het gebied van KAREL *den Grooten*, in het *Pyreneïsch* Gebergte, thans *La ſeu d'Urgel*, uit het oude *Sedes Urgellenſis*,

(*) ISID. *Hiſp. Or. L.* VIII. *C.* 5. *et de SS. Eccles. C.* 20. LIP. *in* CAN. *Lectt. Ant. T.* II. P. I *p.* 311.

(†) In ALCUINI *Opp. T.* I. *pag.* 863.

(§) In ALCUINI *Opp. T.* II. *Vol.* II. *App* II. *p.* 590.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814.

ſis, in het Graafſchap *Cardagne*, hetwelk tot *Katalonië* gerekend wordt, had een' zoo beroemden naam, dat ALCUIN, vóór het begin van den twist, zich in zijne vriendſchap aanbeval (*), en ook naderhand nog zijn heilig leven prees (†). Naar het gewoon gevoelen (§) werd FELIX, omtrent het jaar 782 of 783, door ELIPAND gevraagd: of men CHRISTUS, als *menſch*, *voor den eigenen* of *voor den aangenomenen Zoon van God* houden moest? FELIX verklaarde zich voor het laatſte gevoelen, hetwelk hij ook in geſchrift verdedigde. ALCUIN (**) en PAULINUS (††) verklaren ELIPAND voor den eerſten ſtichter dezer Ketterij, gelijk hij ook den eerſten ſtap tot uitbreiding derzelve gedaan heeft. Doch dit kan gebeurd zijn, dat het gevoelen van zijnen vriend hem moed gegeven heeft, om daar mede voor den dag te komen. De van hen afhangende Biſchoppen, vervolgens anderen in *Spanje*, en niet weinigen in de zuidelijke gewesten van *Frankryk*, waar FELIX werkzaam was, namen deze leere aan; ja zij werd wel door 20,000 Biſchoppen, Prieſters, Monniken, Leeken, mannen en vrouwen om-

(*) ALCUIN. *Ep.* IV. *T.* I. *Opp. p.* 4.

(†) *Ep. ad Elipand. l. c. p.* 863.

(§) Gegrond op het berigt van EGINHARD *Annal. Regg. Franc. ad a.* 792.

(**) *Epist. ad Leidrad. et Nefrid. Episcopp. Tom.* I. *Opp. pag.* 860.

(††) *In Libello Episc. Ital. contra Elipand ſeu Sacro Syllabo in* LABB. *Concill. T.* VII. *p.* 1072.

omhelsd (*). Maar de beide Bisſchoppen vonden ook ſpoedig hunne tegenſprekers, van welken BEATUS en ETHERIUS de eerſten ſchijnen geweest te zijn; de eerſte een Priester en misſchien ook Monnik te *Libana* in *Spanje*, zoo veel men deze plaats kan opgeven, niet ongeoefend in het Godgeleerd leerſtelſel van zijnen tijd; maar hevig en zoo dweepachtig, dat hij, als men ELIPAND en de met hem verbonden Bisſchoppen mag gelooven (†), eens zijne Gemeente, door hun het einde der wereld als kort aanſtaande te verkondigen, geheel zinneloos van vrees gemaakt, en tot een langdurig vasten genoodzaakt had; daar en boven zal hij door een dartel en wellustig leven berucht geweest zijn. De ander, zijn leerling, een jong Bisſchop te *Orma* in *Spanje*, wien deze Bisſchoppen (§) zelfs een wouddezel en leeraar van wilde beesten noemen. Bij deze twee kwam nog een andere FELIX, dien men voor een' *Spaanſchen* Abt houdt. ELIPANDUS, tegen wiens gevoelen deze opgemelden zich zoo door Brieven als mondeling ſchijnen gekant te hebben, ſchreef deswegens in het jaar 785 aan den Abt FIDELIS in *Asturië*, waar ook zijne partijën ſchijnen geleefd te hebben. In dezen Brief, na de uitſpraak gedaan te hebben: „ Wie niet belijdt, dat JEZUS „ CHRIS-

(*) ALCUIN. *Ep.* XCII. *T.* I. *Opp. pag.* 136.

(†) *Epist. Episcopp. Hispaniæ ad Episcopos Galliæ, Aquitaniæ et Austriæ in Tom.* II. *Opp. Alcuini Vol.* II. *append.* II. *pag.* 572, 573.

(§) *l. c. pag.* 573.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

„ CHRISTUS naar zijne menschheid een aangenomen „ Zoon; maar naar zijne Godheid geen aangeno- „ men Zoon is, die is een Ketter, en moet ver- „ delgd worden!" bezwaart hij zich al ſpottend daar over, dat een *Libanenſer* eenen Aartsbisſchop van *Toledo* omtrent het waar geloof had willen on- derwijzen; maar hij ontſchuldigt ETHERIUS, die nog met melk gevoed moest worden, en vordert van den Abt, dat hij hunne dwaling palen zal ſtellen.

BEATUS en ETHERIUS ſtelden tegen dezen Brief, welken FIDELIS hun mededeelde, een geheel Boek, om den Aartsbisſchop te wederleggen (*); ſchoon men niet behoeft te twijfelen, of BEATUS was de eigenlijke opſteller van hetzelve. Vooráf gaat eene lange inleiding, waar in met Bijbelplaatſen bewezen wordt, dat men CHRISTUS als God en Gods wa- ren eigenen Zoon belijden, maar ook zijne mensch- wording aannemen moet; dat hij den Heil. Geest gezonden, maar ook ontvangen heeft. Daartegen ontkennen zij, „ dat hij God onder de Goden, een aangenomene met de aangenomenen, een kind met de kinderen, en een knecht met de knechten zou zijn." Deze huilende wolven, vervolgen zij, zeggen: Gelooft eenen JEZUS CHRISTUS, die tot Zoon aangenomen is! Vervolgens ter zake komen- de, prijzen zij de Heilige Schrift ten ſterkſten aan, als

(*) *Adverſus Elipandum, Archiep. Tolet. Libri duo, de adoptione Christi, Filii Dei, in* CANIS. *Lectt. Ant. Tom.* II. *pag.* 297-375.

als uit welke men hier alleen putten moet, en verzamelen plaatſen uit dezelve, in welken CHRISTUS God en Gods Zoon genoemd wordt. Hier uit beſluiten zij: Wij mogen derhalven van hem, dien de Joden gekruist hebben, niet twijfelen, dat hij de ware eigen Zoon van God, en geen aangenomen Zoon is. Ook ſcheiden wij daaröm, ſchrijven zij verders, den Vader en Heiligen Geest niet van den Zoon, wanneer wij den Zoon alleen God noemen: Want Vader, Zoon en Heilige Geest zijn tevens één God. Dien God en dezen mensch bidden wij als éénen God aan; maar voeren niet, door den mensch, een' vierden Perſoon in de Godheid in; maar wij aanbidden éénen CHRISTUS met zijn vleesch. Het is verſchrikkelijk te zeggen: *die, welke aangenomen is, wordt met dien, welke aangenomen heeft, niet God genoemd.* Wie zoo ſpreekt, ſcheidt hem, die één is, in twee *Christusſen;* makende den mensch tot één deel, en God tot het ander; want hij loochent de éénheid, naar welke de een met den ander te gelijk aangebeden wordt. — Zij vergelijken de Geloofsbelijdenis, (*Symbolus,*) welke zij verkeerdelijk de *Epheſiſche* noemen, daar het genoegzaam de *Niceïſche* is, met die, welke zij aan ELIPAND toeſchrijven; in welke vele zeldzame en duiſtere uitdrukkingen voorkomen, zonder dat wij zeggen kunnen, of de opgave echt zij, dan of het meer ſchimpende gevolgtrekkingen zijn uit zijne hoofdſtelling. Met het toetſen van deze Geloofsbelijdenis houden zij zich breedvoerig bezig, en weiden wijd en breed ook over andere onderwerpen

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

pen uit. Zelfs zouden zij de leere van het Avondmaal geern willen verklaren, indien zij konden. „ Wij eten, zeggen zij, zijn ligchaam, en drinken zijn bloed, *ut ſicut illud invisceratur et trajicitur viſibiliter, ſic nos in illo transformamur et invisceramur; quia Sacramentum est! myſterium est!* — In het *tweede* Boek van dit werk verdedigen de Schrijvers zich tegen het verwijt van den Aartsbisſchop, dat zij Ketters waren, en BEATUS de Antichrist. Zij geven hem deze ſcheldnamen terug, terwijl zij tevens veel omhalen van Ketters, van den Antichrist, en van den Duivel enz.

Dit verward mengelmoes, hetwelk bij ELIPAND des te minder uitwerking kon doen, dewijl hem de Schrijvers tegen de waarheid aan beſchuldigen, dat hij CHRISTUS voor een bloot mensch hield, ſchijnt van hem niet beäntwoord te zijn. Maar, misſchien nog in het jaar 785, ſchreef de *Roomſche* Bisſchop ADRIAAN I. over deze verſchillen aan de gezamentlijke regtzinnige Bisſchoppen van *Spanje* (*). In dezen Brief waarſchuwde hij hen, onder anderen, voor de leere van ELIPANDUS, den *Bisſchop* ASCARICUS, en anderen van hunnen aanhang; die zich niet ſchaamden eenen aangenomenen Zoon van God te belijden: eene laſtering, hoedanige geen Ketter onderſtaan had uit te blaffen, uitgezonderd NESTORIUS, die Gods Zoon voor een bloot *mensch* had uitgegeven. Veel meer vermaande hij hen, bij de leer der twee voornaamſte Apoſteken, PETRUS en

(*) In CENNII *Monum. domin. Pontif. T.* I. *p.* 443.

en PAULUS, der Heilige *Roomſche* Kerk, en der aanzienelijkſte Vaderen te blijven. Men heeft wel bedenkingen tegen de echtheid van dezen Brief ingebragt, bijzonder wegens het groot onderſcheid tusſchen dezen Brief, en eenen door denzelfden Bisſchop negen jaren later geſchreven, maar zij zijn niet genoegzaam, om dezelve te ontkennen.

KAREL de Groote mengt zich in deze twist.

Dat KAREL *de Groote* zich in deze verſchillen mengde, gaf aan dezelven eene geheel andere wending. Als men de Handelingen eener Kerkvergadering te *Narbonne*, die wegens de Ketterij van den Bisſchop FELIX van *Urgel*, op vermaning van dezen Vorst en den bovengemelden ADRIAAN zal gehouden zijn, voor echt moest houden, zou hij reeds in het jaar 788 met zijn gezag tusſchen beiden gekomen zijn. Maar 'er zijn verſcheidene redenen, om aan deze echtheid te twijfelen (*).

Zekerder is het, dat KAREL in het jaar 792 te *Regensburg*, (toen *Raiginis* of *Ragenisburg*,) een aantal Bisſchoppen van zijn Rijk heeft doen zamen komen, om dit *Adoptiaansch* verſchil, gelijk men het noemde, te onderzoeken. Hij zelf zat in deze vergadering voor, voor welke FELIX verſchijnen moest, en in hetwelk zijn gevoelen, als Kettersch, veröordeeld werd (†). Volgens de verzekering van den volgenden *Roomſchen* Bisſchop LEO III.

(*) Zij zijn onder anderen uitgegeven door BALUZE, *de Concordia Sacerdotii et Imperii Libr.* VI. *Cap.* 25. en door LABBEI *Concill. T.* VII. *p.* 964.

(†) ALCUIN *adv. Elipand. T.* I. *Opp. p.* 882.

Digitized by Google

III. (*) herriep FELIX zelfs op deze vergadering zijn gevoelen; KAREL zond hem hier op naar *Rome*, alwaar hij door ADRIAAN onderwezen, maar in de gevangenis! eene regtzinnige Geloofsbelijdenis opſtelde, met banvloeken over zijne voormalige leere. Waarſchijnlijk had hier bij veel dwang plaats, zoodat wij ons niet behoeven te verwonderen, dat FELIX in vrijheid herſteld en in zijn Vaderland teruggekeerd, zijn vorig gevoelen weder aannam. Evenwel verliet hij *Urgel*, omdat hij aldaar de ſtraffe van KAREL te duchten had, en zocht zijne veiligheid onder de naburige *Arabieren* (†).

ALCUIN's werkzaamheden in deze verſchillen.

Om dezen tijd was ALCUIN, op KARELS uitnoodiging, andermaal in het *Frankiſche* Rijk gekomen, en deze Vorst gebruikte hem, behalve tot andere werkzaamheden, ook tot het beſtrijden der *Adoptianen*. Eerst wederleide hij deze leere in een geſchrift, hetwelk hij aan de Abten en Monniken in *Languedok*, toen *Gothia* genoemd, overzond (§). In het begin van hetzelve klaagt hij, dat de *Neſtoriaanſche* Ketterij door de ſtelling van die genen herleefde, die de Maagd MARIA niet tot de Moeder van Gods Zoon, maar van eenen aangenomenen Zoon maakten, en CHRISTUS tot zulk eenen, als wij door hem van God tot kinderen aangenomen worden. Hier tegen haalt hij uit den Bijbel aan de woorden: De-

(*) *In Conc. Rom. a.* 899. *ap.* LABB. *l. c. T.* VII. *p.* 1155.

(†) ALC. *l. c.* LEO. III. *p.* 1151. EGINH. *ann. ad a.* 792.

(§) *Libellus adverſus hæreſin Felicis Opp. Tom.* I. *pag.* 759-782.

Deze is mijn geliefde Zoon, en verzamelt voorts eene menigte van plaatſen uit de Kerkvaders, zelden ſlechts iet van zich zelven daar tuſſchen vlechtende, gelijk wanneer hij den verdediger van het tegengeſtelde gevoelen vraagt: Of hij dan zijne ziel ook voor eene aangenomene Dochter zijns Vaders houdt, dewijl zij, uit niet geſchapen, van elders in het ligchaam gebragt wordt? dan of hij niet, naar ziel en ligchaam, geheel de eigen Zoon van zijnen Vader is? Waarom hij dan God geene magt genoeg toekent, dat hij niet eenen eigenen en waren Zoon van den Heiligen Geest uit de Maagd MARIA geboren zou kunnen hebben, daar hij toch in den Hemel van eeuwigheid af uit zijn wezen eenen zich in alles gelijken Zoon wilde hebben? Of hij dien tot eenen aangenomenen Zoon van God maken wil, door wien hij zelf tot eenen Zoon van God aangenomen is, hetwelk *Ariaansch* zijn zou, en ſoortgelijke meer. Op eene andere plaats gelooft ALCUIN de oorzaak dezer dwaling daar in ontdekt te hebben, dat men *aannemen*, (*aſſumere*,) en tot Zoon aannemen, (*adoptare*,) voor hetzelfde gehouden hebbe; daar toch zeker de woorden des Apostels: *Uit Gods genade heeft hij voor allen den dood geſmaakt*, niet hetzelve beteekenen als: *uit aanneming tot Zoon*, en naardien CHRISTUS niet eerst mensch geworden; en daar na door de genade tot Zoon van God aangenomen is; maar reeds in het Maagdelijk ligchaam als waar God en mensch ontvangen is.

ALCUIN ſchreef ook nog aan den Biſchop FE-

LIX

LIX. zelven (*). Hij verzocht hem, op eene vriendelijke wijze, om toch geene nieuwigheden in het geloof in te voeren, hield hem eenige plaatſen van Kerkvaders voor, en verzekerde hem, dat hij en ELIPANDUS zich enkel in het eenige woord *adoptie* van de Kerk verwijderden, welk woord zij toch gemakkelijk met Bijbelſche uitdrukkingen verwisſelen konden. Middelerwijl waren ELIPANDUS en zijne aanhangers, de meeste Biſchoppen in *Spanje*, door de lotgevallen van FELIX, zeer ontrust geworden. In eenen Brief derhalven aan KAREL *den Grooten* (†) beklagen zij zich, dat BEATUS, van wien zij de verächtelijkſte afbeelding maken, door zijn geſchrift eenige Leeräars vergiftigd had, in het welk hij ontkende, dat de Zoon van God in zijne vernedering uit het ligchaam der Maagd *de Zoonsaanneming des vleeſches* ontvangen hebbe, (*carnis adſumſiſe adoptionem.*) Zij bezweeren vervolgens den *Frankiſchen* Koning, bij het lijden en den dood van CHRISTUS, dat hij zelf, als Richter, tuſchen de beide partijën, een onpartijdig vonnis wilde vellen, en de dwaalleere van BEATUS in zijn Rijk te niet doen, die zich beroemde, ook hem tot dezelve verleid te hebben.

Te gelijk ſchreven dezelfde Biſchoppen aan de gezamentlijke *Frankiſche* (§), en bewezen hun gevoelen uit de Schrift en Kerkvaderen, zoodat deze Brief

(*) *Tom.* I. *Opp. pag.* 787.

(†) In ALCUIN. *Opp. Tom.* II. *Vol.* II. *p.* 567.

(§) *l. c. pag.* 586.

Brief eene hoofdbron is der *Adoptiaanſche* leere. Zij belijden, dat de *Zoon Gods*, die dit *van natuur* is, als *mensch* integendeel, of geworden uit eene vrouw, en onder de wet, niet door teeling, maar door *kinds aanneming*, niet van natuur, maar *uit genade Gods Zoon* is, zoo als hij zelf getuigt: *de Vader is meerder dan ik*, en gelijk zijn *toenemen in wijsheid en genade*, als ook de plaats, waar hij *vol genade en waarheid* genoemd wordt, bevestigt. Vervolgens halen zij plaatſen aan uit AMBROSIUS, HILARIUS, en andere Kerkvaderen, maar bijzonder uit de *Liturgiën* der oude Aartsbisſchoppen van *Toledo*, in welke de woorden: *per adoptivi hominis paſsionem*, en dergelijke, meermalen van CHRISTUS voorkomen. Zij ſluiten met de veröordeeling van verſcheidene Ketters, en niet zonder verlangen, dat de *Frankiſche* Bisſchoppen een nieuw onderzoek ondernemen willen.

Deze wensch der *Spaanſche* Bisſchoppen werd door KAREL vervuld. Vooreerst zond hij hunnen Brief aan den *Roomſchen* Bisſchop ADRIAAN, om deszelfs goedächten daar over te verſtaan. ADRIAAN gaf hetzelve in eenen Brief aan de Bisſchoppen van *Gallicië* en *Spanje*, welken hij aan KAREL overzond (*); in het ſlot van dezen Brief laat ADRIAAN hun de keuze tusſchen leven en dood, zegen en vloek. Zouden zij hunne dwaling afleggen, dan ſtond zijne Kerkgemeenſchap voor hun open; maar als de booze Geest hen in onlosmakelij-

(*) *In act. Concil. Francof. ap.* LABB. *T.* VII. *p.* 1014.

IV BOEK 1 Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

lijke banden vasthield; dan ſlaat hij hen, uit kracht van het gezag van zijnen Stoel, en den Prins der Apostelen, met eenen onophoudelijken Banvloek, en laat hen met hunne aanhangeren aan de ſchuldige ſtraffe over. Evenwel wil hij de geloovigen niet beletten, voor hunne bekeering te bidden; maar vermaant 'er hen zelfs toe.

Kerkvergadering te Frankfort, veroordeelt de Adoptiänen.

Met dit vonnis van ADRIAAN hield KAREL zich nog niet voldaan. In het jaar 794 ontbood hij alle de Biſschoppen van zijn Rijk te *Frankfort aan den Main*, toen *Franconofurd* geheten, om deze betwiste leer te onderzoeken. Behalven uit de eigenlijke *Frankiſche* Landen, waren hier ook uit zijn *Italiaanſche* Rijk vele Biſschoppen tegenwoordig; zelfs had hij daar toe *Angelſakſiſche*, of, gelijk hij ze noemt, *Brittanniſche* Biſschoppen genoodigd; en ALCUIN, alhoewel geen Biſschop, niet eens *Presbijter*, maar geleerder dan misſchien iemand van dien ſtand ten dien tijde, bevond zich, volgens KAREL'S wil, mede aldaar. Hun getal was groot, maar dat 'er juist 300 geweest zijn, kan niet bewezen worden. KAREL liet aan de vergadering, in welke hij het voorzitterſchap bekleedde, den bevorens gemelden Brief der *Spaanſche* Biſschoppen voorleggen, en begeerde, dat zij daar over hun gevoelen zouden zeggen. Na eenige raadplegingen gaven zoo wel de *Italiaanſche* als *Frankiſche* Biſschoppen, elk bijzonder, aan den Koning hunne ſchriftelijke verklaring over. Die der eerſte was in naam der Biſschoppen van *Ligurie*, *Æmilie*, en andere Landen van *Opper-Italië*, opgeſteld door PAULINUS, Biſschop van *Aqui-*

Aquileja (*). In het ſlot ſpreekt hij met alle zijne Bisſchoppen den Banvloek uit tegen ELIPANDUS, FELIX en hunne aanhangers, doch behoudens het regt van hunnen Heer en Vader ADRIAAN, *primæ ſedis beatisſimus Papa.*

Het tweede van deze verklaringen is de eigenlijke Sijnodale Brief der *Frankiſche* Bisſchoppen, die te *Frankfort* vergaderd waren, aan de *Spaanſche* (†), in welken zij aanmerken, dat het gevoelen der *Adoptianen* reeds in NESTORIUS veröordeeld was, en vermanen de *Spaanſche* Bisſchoppen, hunne dwaling af te leggen, welke een dubbel duivelsch bedrog was, nademaal zij daar door deels van de gemeenſchap der ware Kerk geſcheiden; deels de *Muhammedanen*, onder welken zij woonden, van het Christendom afgehouden werden. In dezen Brief heerscht echter veel meer zachtheid dan in dien der *Italianen*; de *Frankiſchen* noemen de *Spaanſchen* hunne geliefdſte Broederen; zij ſpreken geen woord van eenen banvloek; ook maken zij geheel geen gewag van den *Roomſchen* ADRIAAN. Maar het eigenlijk beſluit der *Frankforter Sijnode* viel in harder woorden uit (§), daar in wordt de Goddelooze Ketterij van ELIPANDUS en FELIX, welke bij den Zoon van God eene Zoonsäanneming geloofden, eenparig verworpen, en beſloten, dat zij in de Hei-

(*) *Libellus Episcc. Italiæ contra Elipandum, ſeu Libellus Sacroſyllabus ap.* LABB. *l. c. p.* 1022.

(†) *Ap.* LABB. *l. c. pag.* 1032-1047.

(§) *Can.* I. *ap.* LABB. *l. c. pag.* 1057.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G Jaar 622 tot 814.

Heilige Kerk geheel en al uitgeroeid zal worden.

Deze beide Brieven, als ook den bovengemelden van ADRIAAN, zond KAREL aan de *Spaanſche* Biſchoppen toe, verzeld van zijnen eigenen (*). Na eene met Bijbelplaatſen verſterkte inleiding over de noodzakelijkheid, om het reine geloof te behouden; waar toe hij zich ook verpligt erkent, zegt hij hun, dat hij wel niet wist, of zij hem door hunnen Brief hadden willen leeren, of van hem geleerd worden; genoeg, hij had hun verzoek met Christelijke liefde aangenomen, dewijl een Christen niet mag ophouden te vragen en te leeren. Hij vermaant hen vervolgens, om toch bij de leere der Heilige Vaderen onverwrikt te blijven, nademaal alle Christenen in het geloof eensgezind moesten zijn. Uit liefderijke en treurige deelneming dus aan hunne afwijking van de gewone leer, had hij die ſchikkingen gemaakt, welke de medegezondene Brieven aanwezen. Hij zelf voegde zich ook met zijn ganſche hart niet bij de listige voorſtellen van eenige weinigen, maar van de heiligſte menigte, en het zekerst gezag in het geloof, zoo wel den Apostoliſchen Stoel, als de leere der Kerkvaderen, van de oudſte tijden af, zonder echter te vergeten, dat de leere der Euangeliſche en Apostoliſche Schriften hem de gewigtigſte zij. Hij geeft hun levendig zijne droefheid te kennen, dat zij zich door den Duivel tot zoodanige Ket-

(*) *Caroli M. Regis Epist. ad Elipand. et ceteros Episcc. Hisp. ap.* LABB. *l. c. p.* 1047-1054.

Ketterij hebben laten verleiden. Onder anderen geeft hij hun ook te bedenken, dat, als CHRISTUS tegenwoordig is, waar twee of drie in zijnen naam vergaderd zijn, zij des te zekerder gelooven kunnen, dat hij de raadplegingen van zoo vele Heilige Vaderen op de laatſte *Synode* zal beſtuurd hebben. Eindelijk voegt KAREL hier nog zijne uitvoerige Geloofsbelijdenis, hoofdzakelijk over de leer der Drieëenheid, bij.

Van de *Spaanſche* zijde was men insgelijks werkzaam. FELIX beäntwoordde den Brief van ALCUIN aan hem uitvoerig, en zond zijn opſtel aan KAREL *den Grooten* zelven. Dit is niet meer voorhanden, dan in uittrekzels, die men in wederleggingen vindt. Te weten, KAREL begeerde ſchielijk, dat ALCUIN 'er tegen ſchrijven zou; doch deze, ſchoon hij dit op zich nam, verzocht tevens den Koning, om afſchriften van dit Boek te zenden aan den Biſſchop ADRIAAN, (*Domino Apostolico*,) den *Patriarch* PAULINUS van *Aquileja*, en de Biſſchoppen RICHBON, (misſchien van *Triers*,) en THEODULF van *Orleans*, opdat elk van hen eene wederlegging zou opſtellen (*).

Volgens ALCUIN's begeerte, hield de nieuwe *Roomſche* Biſſchop LEO, in het jaar 799 eene Kerkvergadering over deze zaak, van welke enkel eenigen van zijne aanſpraken aan de vergaderde Biſſchoppen voorhanden zijn (†), waar in hij hun ver-

(*) ALCUIN. *Ep.* LXVIII. *p.* 95. LXIX. *p.* 97. *T.* I.

(†) *Ap.* LABB. *l. c. pag.* 1150.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

verhaalde, wat tot hier toe, bijzonder ten tijde van ADRIAAN, met FELIX was voorgevallen, hij noemde dezen eenen drievoudig mijnëedigen, wegens zijne meermalen overtredene herroeping, en beſchuldigde hem, dat hij nu nog erger dwalingen leerde; dewijl hij ſtaande hield, dat JEZUS CHRISTUS niet de ware Zoon van God, noch waarachtig God zij, maar alleen in naam, (*nuncupativus*,) waar in hij hem echter onregt deed; voorts ſprak hij het *Anathema*, en zelfs het vonnis der verdoemenis voor den Rigterſtoel van God over hem uit, als hij zijne Ketterij niet verlaten wilde. Nog ſchreef hij tegen hem eene wederlegging, maar die verloren geraakt is.

PAULINUS ſtelde 'er ook eene op, die men nog lezen kan (*), en die uit drie Boeken beſtaat. Van meer belang echter is de wederlegging van ALCUIN zelven (†), die uit zeven Boeken beſtaat. Ook hij beſchuldigt den *Spaanſchen* Bisſchop, niet alleen, dat hij ontkent, dat CHRISTUS, die uit de Maagd geboren is, Gods eigen Zoon is; maar dat hij hem ook met een nooit gehoord woord, *Gods Zoon in naam*, (*nuncupativus*,) noemt, en CHRISTUS *in twee Goden en twee Zonen* deelt. Verders poogt hij alle de tegenwerpingen en bewijzen van FELIX te ontzenuwen, hetwelk hem echter omtrent de eene beter gelukt is, dan omtrent de andere.

Eer ALCUIN deze wederlegging in het jaar 800 open-

(*) *In Opp. Alc. p.* 1770. *et in Opp. Paul. p.* 95.

(†) *Contra Felic. Urgelit. Episcop. Libri* VII. *pag.* 789-859. *Tom.* I. *Opp.*

Digitized by Google

openlijk bekend maakte, was de ſtaat van het verſchil al merkelijk veränderd. Alzoo de *Adoptiaanſche* partij, in het *Spaansch* Gebied van KAREL *den Grooten* ſteeds nog zeer talrijk bleef, zond deze Vorst in het jaar 796 of 797 de Aartsbisſchoppen van *Lions* en *Narbonne*, LEIDRAD en NEFRID, met den Abt van *Aniane*, BENEDICTUS, derwaarts, om hen door mondelijke voorſtellen op beteren weg te brengen: en in het jaar 800 reisden zij voor de tweede keer derwaarts. Zij waren zoo gelukkig, als zij maar konden wenſchen; LEIDRAD zal meer dan 20,000 *Adoptianen* van allerhanden ſtand bekeerd hebben; ſchoon men verzuimd heeft, ons te melden, door welke middelen dit geſchied zij. Maar zoo veel is zeker, dat zelfs FELIX, wien deze Afgevaardigden te *Urgel* aantroffen, zich genegen toonde, om zijn vorig gevoelen af te leggen (*).

Vergadering te Aken.

FELIX kwam ook met LEIDRAD in het jaar 799 te *Aken*, alwaar KAREL eene talrijke vergadering van Grooten en Bisſchoppen van zijn Rijk bijëengeroepen had. KAREL vergunde hem, zoo als hij zelf verhaalt (†), om zijne gevoelens, welke hij uit de Boeken der Kerkvaderen, van de kindsäanneming des vleeſches in den Zone Gods, en van zijne Goddelijke benaming in de menschheid, geloofde ontleend te hebben, in zijne tegenwoordigheid en die der Bisſchoppen voor te dragen, opdat zij,

(*) ALCUINI *Ep.* XCII. *pag.* 136. *Ejusd. Epist. ad Leidrad. Nefrid. et Benedict. p.* 860. *T.* I. *Opp.*

(†) *Confeſſio fidei Felicis p.* 917. *in Alc. Opp. T.* I.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

zij, of door onderzoek goedgekeurd, of door het gezag der Vaderen verworpen wierden. Het laatſte, zoo vervolgt hij, is ook gebeurd. „ Want zij hebben mijne gevoelens door plaatſen uit de ſchriften van CYRILLUS, van de *Roomſche* Biſchoppen GREGORIUS en LEO, en andere Vaderen, die mij tot hier toe onbekend waren; als ook door de uitſpraak der onlangs te *Rome* op bevel van Koning KAREL gehoudene *Synode*, zonder eenig geweld, wederlegd. Overtuigd door deze gronden, en door de overëenſtemming der algemeene Kerk, heb ik mij van ganſcher harte bekeerd; niet geveinsdelijk, zoo als te voren, hetwelk God weet. Ik heb dit voor vele Biſchoppen en Monniken beleden, met berouw over mijn voorgaand gedrag, en mij verklaard, dat ik mijne vorige gevoelens niet meer gelooven, noch voordragen zal."

Dood van FELIX.

ALCUIN had, volgens KAREL'S last, een hoofdaandeel aan de bekeering van den *Spaanſchen* Biſchop genomen. „ Ik had grooten twist met hem," ſchrijft hij (*); „ FELIX bleef lang verhard, en wilde voor geen gezag wijken of toegeven; eindelijk erkende hij zijne dwaling, en beleed het *Katholijk* Geloof. Maar naardien ik de geheimen van zijn hart niet wist, liet ik zulks aan den eigenlijken Rigter derzelven over, en beval hem aan den Biſchop LEIDRAD, opdat deze hem bij zich houden en beproeven mogt, of hij waarlijk geloofde, het geen bij voorgaf, en of hij ook ſchriftelijk zijne voor-

(*) *Ep.* CLXXVI, *pag.* 238.

voormalige dwaling veröordeelen wilde." Wij hebben gezien, dat hij dit laatſte gedaan heeft. Desniettemin was ook deze bekeering of niet opregt, of ten minſten niet duurzaam, waarſchijnlijk, omdat vrees of eene dergelijke beweging ze hem gedeeltelijk afgeperst had. FELIX bleef bij LEIDRAD te *Lyons*; en ook bij AGOBARD, die in het jaar 816 deszelfs opvolger in dat Bisdom was. Hij zelf overleed aldaar, zoo men gelooft, in het jaar 818. AGOBARD vond hem nog wel bij zijn leven, gelijk hij ſchrijft, op eenen dwaalweg: want hij hield tegen ſommigen ſtaande, dat CHRISTUS als mensch ſommige dingen niet geweten heeft. Doch toen hem de Aartsbisſchop uit plaatſen der Schrift en der Kerkvaderen de onwaarheid van dit gevoelen aanwees, beloofde hij, zich met allen vlijt te zullen bekeeren. Maar na zijne dood kwam AGOBARD een ſchriftelijk opſtel van hem onder het oog, waar in hij, door vragen en antwoorden, zijne oude *Adoptiaanſche* leere, hoewel met verändering van uitdrukkingen, zocht te bevestigen. Dit ſpoorde AGOBARD aan, om een geſchrift daar tegen op te ſtellen, bijzonder om die genen, die zijn heilig leven bewonderd hadden, te leeren, dat *men niet het geloof naar het leven, maar het leven naar het geloof beöordeelen* moet (*).

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ELIPAND, die buiten KAREL'S gebied leefde, was niet zoo gemakkelijk afgezet of bekeerd. Ondertuſſchen

Dood van ELIPANDUS.

(*) Dit geſchrift vindt men onder den tijtel: *Lib. adverſus dogma Felicis Epiſc. Urgellens. in T. I. Opp. Agobardi pag.* 1-59.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G Jaar 622 tot 814

ſchen beproefde ALCUIN dit in het jaar 799 in een nederig opgeſtelden Brief, hem daar toe te brengen, dat hij toch de dwalingen van FELIX niet ondersteunen wilde (*). Hij ſtelde hem deze dwalingen voor, die hij te gelijk wederleide. Daar onder was ook deze: „ Dat CHRISTUS ons in alles gelijk geworden is, alleen dat hij zonder zonde geboren is." Want ALCUIN wilde nog meer redenen van ongelijkheid opgemerkt hebben, bij voorbeeld, in den dood. Maar ELIPAND nam dezen Brief zoo euvel op, dat hij 'er met veel hevigheid op antwoordde (†). Reeds in de inleiding heet ALCUIN bij hem een nieuwe ARIUS, wien hij de eeuwige verdoemenis toewenscht, als hij zijne dwalingen niet wil laten varen. Hij beſchuldigt hem, dat hij FELIX vervolgde; zoodat hij zich op bergen en in holen verſteken moest. Zijn leerſtelſel bepaalt en verdedigt hij ongevaar zoo als zijn vriend: uit ſchriftuurplaatſen, (b. v. wanneer CHRISTUS in dezelven de knecht van God, de Zoon van DAVID, de eerstgeborene onder zijne Broederen, genoemd wordt,) en uit Kerkvaderen. Waar op ALCUIN in een bijzonder geſchrift weder geäntwoord heeft (§). De tachtigjarige ELIPAND overleed waarſchijnlijk kort na het jaar 800. De partij, welke hij en FELIX geſticht hadden, hield reeds grootendeels bij hun leven op; en

(*) *Epist. Albini Magistri ad Elip. Tolet. Episcop. Tom.* I. *Opp. pag.* 863-868.

(†) *Ep. Elipandi ad Albin. l. c. pag.* 868-876.

(§) *Adv. Elip. Tolet. Episc. Libri* IV. *ib. p.* 876-914.

en zelfs in het *Arabisch Spanje* kon zij niet lang duren, nadat eene Kerkvergadering van zoo groot aanzien tegen haar de uitſpraak gedaan had. In later eeuwen is hare eigenlijke leerſtelling van de Zoonsäanneming van CHRISTUS naar zijne menschheid, door verſcheidene voor regtzinnig erkende Leeraren, zelfs van eenen der vermaardſte Schoolgeleerden, JOANNES DUNS SCOTUS, voorgeſtaan, zonder dat daar twisten uit ontſtaan zijn.

In der daad, deze twist was voor de *Christenen* zonder roem, en in den grond niet meer dan een woordentwist. De beide partijën hadden hoofdzakelijk hetzelfde leerſtelſel omtrent CHRISTUS; een onvoorzigtig en ongelukkig gekozen woord, (*adoptio*,) waar door uitgedrukt zou worden, het geen men anders de aanneming des menſchelijke natuur tot de naauwſte verëeniging met de Goddelijke pleegt te noemen, veröorzaakte dezen geheelen twist. In plaats van nu zoodanig woord naauwkeurig te bepalen en op te helderen, bezwaarde men malkanderen met gevolgtrekkingen en beſchuldigingen, waar door de verwijdering hoe langer hoe grooter werd. De beide partijën gaven wel voor, dat zij uit den Bijbel hunne bewijzen wilden ontleenen, en verzamelden daar toe ook vele plaatſen, maar uit eene gebrekkige Latijnſche Overzetting, en zonder de regels van eene goede uitlegkunde behoorlijk te gebruiken. Ook kwam het bij ſlot niet zoo zeer op rede of ſchrift aan, als op de overlevering of de overëenſtemming der Kerkvaderen, voor welken men den hoogſten eerbied had. „Wij zijn," ſchreven de

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

de *Frankiſche* Biſchoppen te *Frankfort aan den Main*, „ bij de Heilige Vaderen veel te gering, dan dat wij nieuwe, voor het Apostolisch Geloof gepaste woorden zouden bedenken. Laat ons ſlechts vast gelooven en behouden, wat die genen geſchreven hebben, die met den Heiligen Geest vervuld waren, en ons van God tot Leeräars gegeven zijn!" Natuurlijk was dus het gevolg en de uitkomst, dat 'er niets opgehelderd werd; dat de Kerk eene Ketterſche partij meer kreeg, en dat 'er eene Kerkelijke beſliſſing te voorſchijn kwam, waar mede, hoe zij dan ook uitviel, het verſtand der Christenen zich te vrede mogt houden.

Twist over den uitgang des H. G. uit den Vader en den Zoon.

Nadat de tweede algemeene Kerkvergadering, de eerſte van *Konſtantinopolen*, in het jaar 381, tegen alle Beſtrijders van de Godheid van den Heiligen Geest (*), dit leerſtuk had vastgeſteld, dat men den Heiligen Geest met den Vader en den Zoon gemeenſchappelijk behoort te aanbidden en te verheerlijken, bleef 'er echter nog ſteeds eene verſchillende wijze van uitdrukking over tusſchen de *Oosterſche* en *Westerſche* Kerkleeräars ten aanzien van het *voortkomen* of *uitgaan* van den Heiligen Geest *van den Vader*, of *van den Vader en den Zoon*, de eerſte uitdrukking gebruikten de *Oosterlingen* doorgaans, ſtipt bij de woorden van CHRISTUS blijvende, terwijl de Westerſche Leeräars meer op de laatſte uitdrukking gezet waren. De *Grieken* ſchroomden de waardigheid des Heiligen Geestes te ver-

(*) Verg. *Deel* IV. *Bl.* 369. *Deel* VI. *Bl.* 234, 253.

verminderen, als zij hem ook *van den Zoon* zeiden uit te gaan, de *Latijnen* beriepen zich op de eenheid van het Goddelijk Wezen; ondertusſchen zeiden toch ook de *Grieken* met andere uitdrukkingen, het geen de *Latijnen* door *het uitgaan van den Zoon* verſtonden, te weten, dat de Zoon, gelijk de Vader, de bron zij van het beſtaan van den Heiligen Geest, ſomtijds zich dus uitdrukkende, dat de Heilige Geest uitgaat van den Vader *door den Zoon*. Doch hunne Leeraars verklaarden zich niet allen en altijd op dezelfde wijze. Sterker dan iemand ſpreekt THEODORETUS (*). „ Eenen eigenen *Geest des Zoons*, in zoo verre CYRILLUS „ hem van dezelfde natuur of wezen met hem, en „ *van den Vader uitgaande*, genoemd heeft, willen wij met hem belijden, en dat als eene Godzalige uitdrukking aannemen; maar zal dit beteekenen, *dat hij uit den Zoon*, of *door den Zoon „ zijn beſtaan* heeft: dan verwerpen wij het als „ eene lasterende en goddelooze taal. " THEODORETUS was wel een *Neſtoriaan*, maar in dit punt ſpreekt CYRILLUS hem echter niet tegen, die dit dus niet onregtzinnig of dwalende gevonden moet hebben. Alhoewel dus CYRILLUS en anderen zich zoo hebben verklaard, dat zij nader bij de Latijnen ſchijnen te komen, echter zal het toch het heerſchende geloof der *Griekſche* Kerk geweest zijn, het welk de bovengemelde Kerkvergadering van *Konſtan-*

(*) *Reprehenſio* XII. *Capp. Cyrilli anathematism.* IX. *T.* V. *Oſp. p.* 47.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ſtantinopolen zoo bepaaldelijk van den Heil. Geest belijdt, *dat hij van den Vader uitgaat.*

De gemelde Kerkvergadering had ook in de Westerſche Kerk gezag, en werd algemeen aangenomen, maar de voornaamſte Leeraren dezer Kerk, HILARIUS, AMBROSIUS, AUGUSTINUS, enz. leerden het uitgaan des Heiligen Geestes *van den Vader* en *van den Zoon* zoo bepaald, dat het ook in de Geloofsbelijdenis van ATHANASIUS, die kort daar na in de *Latijnſche* Kerk opgeſteld werd, ingevoegd werd, en daar door zoo veel gewigt kreeg, dat men allengs de Geloofsbelijdenis van *Niceë* en *Konſtantinopolen* daar naar veränderde, door de invoeging des woords *Filioque*, in het midden der ſtelling, *qui ex Patre procedit.* Wanneer, waar, en door wien dit bijvoegzel gemaakt zij? is in later eeuwen onderzocht geworden; het waarſchijnelijkſte antwoord op deze vragen is, dat dit het eerst in de *Spaanſche* en vervolgens ook in de *Frankiſche* Gemeenten geſchied is. De *Westgothiſche* Koning RECCARED zeide op de *derde Kerkvergadering* van *Toledo*, van het jaar 589, tegen de Biſſchoppen (*): „ Wij moeten „ belijden, dat de Heilige Geest van den Vader en „ Zoon uitgaat, en eenswezens is met den Vader „ en den Zoon." Na eene lange aanſpraak legt hij hun de Geloofsbelijdenis van *Niceë* en *Konſtantinopolen* voor; in welke laatſte reeds ſtaat: *ex Patre et Filio procedentem* (†). Met dit bijvoegſel wordt de-

(*) *Ap.* HARD. *Tom.* III. *pag.* 469.
(†) *l. c. pag.* 496.

deze Geloofsbelijdenis op verſcheidene volgende *Spaanſche* Kerkvergaderingen aangehaald. Wanneer de *Frankiſche* Gemeenten begonnen hebben, dit bijvoegſel *Filioque* te erkennen, is niet zeker, evenwel ſchijnt dit reeds in de vroegere jaren der VIIIſte eeuw geſchied te zijn.

Over dit bijvoegſel ontſtond nu twist tusſchen de *Griekſche* en *Weſterſche* Kerken, die in de volgende eeuwen eene der voorname oorzaken is geworden, waarom dezelven zich van een geſcheurd hebben. De willekeurige verändering in eene *Geloofsbelijdenis*, werd als eene zaak der geheele *Griekſche* Kerk aangemerkt. De Gezanten, welke Keizer KONSTANTINUS aan den *Frankiſchen* Koning PIPYN in het jaar 766 gezonden had, ſchijnen deels op de teruggave der voormalige Keizerlijke landſtreek en ſteden in *Italië*, welke PIPYN aan den *Roomſchen* Biſchop geſchonken had, aangedrongen, deels in last gehad te hebben, om over de verëering der Beelden, die in het *Griekſche* Keizerrijk hatelijk geworden was, en wegens het onderſcheid, hetwelk zich ook in de leere van den Heiligen Geest tusſchen de Grieken en Westerlingen openbaarde, met de *Frankiſche* Biſchoppen te ſpreken. Men kan dit reeds eenigermate uit eenen Brief van den *Roomſchen* Biſchop PAULUS aan den Koning beſluiten (*), maar ADO, Aartsbiſchop van *Vienne*, in de IXde eeuw (†) meldt,

(*) *Cod. Car. Ep.* XXVI. *in* CENN. *Monum. domin. Pontif. Tom.* I. *pag.* 229.

(†) *In Chron. Bibl. Max.* PP. *Lugd. T.* XVI. *p.* 768.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

meldt, dat 'er in het jaar 767 eene Kerkvergadering in het *Frankiſche* Rijk gehouden, en op dezelve tusſchen de *Grieken* en *Romeinen*, (hier door zal men ongetwijfeld de *Frankiſche* Bisſchoppen in het gemeen dienen te verſtaan,) de vraag over de Drieëenheid: *of de Heilige Geest even zoo van den Zoon uitgaat, als hij van den Vader uitgaat?* insgelijks nog eene andere *over het gebruik der Beelden in de Kerken* behandeld is. REGINO van *Prum*, die kort daar na leefde, voegt 'er bij (*), dat deze Kerkvergadering te *Gentiliacum* of *Gentilly*, digt bij *Parys*, gehouden is.

Gemeenlijk gelooft men, dat de eerſte aanleiding tot dezen twist, ontſtaan is uit het invoegen van het woord *Filioque*, in de Geloofsbelijdenis van *Konſtantinopolen*, en dat de *Grieken*, van het beſtraffen der Westerlingen over dit bijvoegſel, eerst tot het leerſtuk zelve gekomen zijn, maar anderen (†) meenen, dat men eerder over de zaak zelve geſtreden heeft, voordat men tot de verändering der *Geloofsbelijdenis* gekomen is; welk laatſte ook niet onwaarſchijnlijk voorkomt.

Hoe het zij, de tegenſpraak der *Grieken* tegen de heerſchende leer der *Latijnſche* Kerk ſchijnt den ijver van derzelver Leerären tot verdediging van dezelve te hebben opgewekt. Trouwens, die zelfde PAULINUS, Bisſchop van *Aquileja*, die in den twist met de *Adoptianen* had uitgemunt, hield over

(*) *Chron. Libr.* II. *ad a.* 767.

(†) Zie MOSHEIM *Kerkel. Geſch.* III. *Deel, Bl.* 178.

over dit onderwerp in het jaar 791 of 796 eene Kerkvergadering te *Forum Julium* of *Friuli* (*); op welke hij, in zijne aanspraak aan de Bisschoppen, wel beleed, dat men de Geloofsbelijdenis van *Nicea* en *Konstantinopolen* onveränderd behouden moest. „ Doch, zeide hij, naderhand is 'er, om der Ketteren wil, die heimelijk mompelen, dat de Heilige Geest alleen des Vaders is, en alleen van den Vader uitgaat, bijgesteld: *qui ex Patre Filioque procedit.* En toch zijn de Heilige Vaders, die dit gedaan hebben, niet te berispen, als of zij iet bij de *Nicëïsche* Geloofsbelijdenis gevoegd, of daar in veranderd hadden; nademaal zij niet anders gevoeld hebben, dan de opstellers dier belijdenis; maar alleen gepoogd hebben, hun onbevlekt geloof naar beter leerwijze aan te vullen." Hij merkte verders aan, dat wel de te *Konstantinopolen* vergaderde Bisschoppen de woorden van CHRISTUS gevolgd waren: *de Geest, die van den Vader uitgaat*; maar zij, die het bekende bijvoegsel geplaatst hadden, waren ook door den Verlosser geleerd: *Wie mij ziet, die ziet den Vader; ik ben in den Vader en de Vader is in mij.* Want daar uit volgde, dat de Heilige Geest van den Vader en den Zoon altijd wezenlijk en onafscheidenlijk uitgaan moet. Naardien CHRISTUS verders den Heiligen Geest werkelijk gezonden, door den Doop medegedeeld, en dien tevens in zijnen, en in den naam des Vaders, en des Heiligen Geestes bevolen heeft te be-

(*) *Ap.* LABB. *Tom.* VII. *pag.* 991.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

bedienen; zoo strekte dit één en ander insgelijks tot bevestiging van deze leere. Om deze reden werd ook in de uitvoerige Geloofsbelijdenis van deze Kerkvergadering deze plaats van den Heil. Geest ingevoegd: *ex Patre Filioque intemporaliter et inseparabiliter procedens.* Ook is in de Geloofsbelijdenis, die in den Brief van KAREL *den Groote* aan de *Spaansche* Bisschoppen, welke tot de Handelingen der *Frankforter* Kerkvergadering van het jaar 794 behoort, het bijvoegsel: *a Patre et Filio procedentem*, niet vergeten geworden (*).

Gedrag der Roomsche Bisschoppen omtrent dit verschil.

Tot hier toe hadden de *Roomsche* Bisschoppen geen deel genomen aan deze bewegingen; niet eens was dit bijvoegsel in de Geloofsbelijdenis van hunne Kerk ingevoegd. In het begin der IXde eeuw eindelijk, zoo verhaalt ADO (†), hield KAREL *de Groote* in het jaar 809 eene groote Kerkvergadering te *Aken*, (*Grani Aquis*,) op welke de vraag *over den uitgang des Heiligen Geestes* onderzocht werd: *of hij even zoo van den Zoon, als van den Vader uitgaat?* Deze vraag, vervolgt ADO, had JOANNES, een Monnik te *Jeruzalem*, veroorzaakt. Velen hebben dit dus opgevat, dat een Monnik van dezen naam in het *Frankische* Rijk gekomen is, en over de gemelde vraag aldaar tot onrusten aanleiding gegeven hebbe. Doch de Brief van een gezelschap Monniken op den Olijfberg te *Jeruzalem*, aan den *Roomschen* Bisschop LEO III.

(*) *Ap.* LABB. *l. c. pag.* 1053.

(†) *In Chron. l. c.*

III. (*) leert ons, dat JOANNES een Monnik geweest is in het naburig Klooster van den Heil. SABAS, die alle *Franken* op den Olijfberg, dat is, de Monniken, die geborene *Franken* waren, voor Ketters verklaard, en zelfs gepoogd had, hen met geweld te verdrijven; dat dezen zich op hunne overëenſtemming met de *Roomſche* Kerk beroepen, en ook aan de Geeſtelijkheid en Gemeente te *Jeruzalem* op derzelver vraag gemeld hebben, dat zij van dezen deels in eenige uitdrukkingen der Kerkgezangen en van het *Onze Vader*, deels daar in van hen verſchilden, dat zij, in de Geloofsbelijdenis, meer dan zij, te weten: *qui ex Patre Filioque procedit*, hadden, waaröm JOANNES hen voor Ketters uitmaakte.

KAREL *de Groote*, die ook in ſoortgelijke zaken zoo werkzaam was; op wiens bevel om dezen tijd THEODULF, Biſſchop van *Orleans*, een Boek had moeten ſchrijven, in hetwelk hij het uitgaan des H. Geeſtes van den Vader en den Zoon door vele plaatſen van Kerkvaderen zocht te bewijzen (†), die zelf ſomtijds Godgeleerde opgaven aan de Biſſchoppen voorleide, en hen zelfs wederleide, als zij die naar zijn inzien niet goed beäntwoordden, wenſchte nu het beſluit der *Akenſche* Kerkvergadering ook door de toeſtemming van den *Roomſchen*

(*) *Epist. peregrinor. Monachor. etc. in* BALUZII *Miscell. Libr.* VII. *pag.* 14.

(†) *Liber de Spiritu S. in* SIRMONDI *Opp. Tom.* II. *pag.* 695-730.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

schen Bisschop, een algemeen gezag in het Westen te doen verkrijgen. Hij zond daaröm BERNARD, Bisschop van *Worms*, en ADELBARD, Abt van *Corbië*, aan dezen Bisschop, met eenen Brief, welken SMARAGDUS, Abt in het Klooster van *Verodunum*, (*Verdun*,) opgesteld had, aan denzelven. LEO keurde de leere van den Heiligen Geest volkomen goed, zoo als die in de *Akensche* Kerkvergadering begrepen was, maar raadde, dat men de bekende Geloofsbelijdenis, zoo als zij opgesteld was, zonder het bijvoegsel, zou zingen en leeren (*). Om echter te toonen, hoe weinig hij aan de leere zelve te berispen vond, zond hij aan de Oosterſche Gemeenten eene Geloofsbelijdenis, welke de leere van de Drieëenheid zeer uitvoerig ontwikkelt, en het geen den Westerlingen eigen was: *Spiritus sanctus a Patre et a Filio æqualiter procedens*, nog eens herhaalt: *Spiritus S. plenus Deus a Patre et Filio procedens* (†). Hij was dit ook aan de voorheen gemelde Monniken op den Olijfberg tot derzelver geruststelling en verdediging verschuldigd. Deze hadden zich in hunnen Brief onder anderen daar op beroepen, dat één van hen in de Hofkapel van KAREL *den Grooten* zelven, in het opgezongen *Symbolum* of Geloofsleuze, de woorden: *qui ex Patre Filioque procedit*, gehoord, en dat zij die in eene Predikatie van GREGORIUS *den Grooten*, verders

(*) SIRMOND. *Concill. Gall. Tom.* II. *pag.* 256, 30. MABILLON. *Vet. Anal. pag.* 357.

(†) *Ap.* BALUZ. *l. c. pag.* 1821.

ders in den Regel van den Heil. BENEDICTUS, en in andere ſchriften der Kerkvaderen gevonden hadden. Evenwel bleef LEO daar bij, dat men deze woorden in de Geloofsbelijdenis niet mogt invullen; en zoo men FOTIUS of PETRUS LOMBARD (*) mag gelooven, liet LEO zelfs, ten gedenkteeken van zijn gevoelen, deze Geloofsbelijdenis op een zilveren ſchild of tafel graveren, maar enkel met de echte woorden, *ex Patre procedentem*, en dit in de Pieterskerk ophangen.

Twist over de Beelden.

Terwijl de Christenen dus twisteden over het hoogſte voorwerp hunner Godsdienſtige vereering, ontſtond 'er onder hen een nieuw verſchil: *of men ook aan de Beelden der eerwaardigſte en heiligſte overledene Christenen* eenen eerbied, die aan de *vereering* der Godheid nabij kwam, bewijzen mogt? Men mogt dezelve aanmerken als eene nieuwe worſteling der eenvoudige Christelijke Godsdienſtigheid met het Bijgeloof, doch te laat beproefd, daar reeds, ſedert het einde der vierde eeuw, de zaak bijna ten voordeele van het Bijgeloof beſlist was. Deze twist begon niet, gelijk anders de gewone Godgeleerde verſchillen, door het geen een of ander Biſſchop of Leeräar gevoelde of geſchreven had, maar een Vorst gaf 'er de leuze toe; aan den eenen kant ſtonden Keizers en Koningen; aan den anderen Keizerinnen, Monniken en het gemeene volkje; de Biſſchoppen waren verdeeld. Behalve in de *Ariaanſche* verſchillen was in geene anderen het geluk

(*) *Ap.* voss. *de tribus Symbb. pag.* 73.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

luk der twistende partijën zoo veränderlijk, zoodat dan de eene dan de andere partij bovendreef, of het onderſpit delfde. En het geen aanmerkelijk is, de *Griekſche* Keizers verloren hoofdzakelijk door dezen Godgeleerden twist, *Rome*, en een gedeelte van hun overig gebied in *Italië*; terwijl integendeel de *Roomſche* Bisſchoppen door even denzelven voor zich en de *Faankiſche* Vorsten den weg baanden tot nieuwe magt en aanzienelijke bezittingen.

Tijdvakken van de Geſchiedenis van dezen twist.

Men kan de Geſchiedenis van dezen twist gevoegelijk in *drie Tijdvakken* verdeelen. Het *eerſte* loopt van deszelfs oorſprong in het jaar 726, tot den tijd, toen de vijänden der Beelden en derzelver verëering in de *algemeene Kerkvergadering* te *Konſtantinopolen*, in het jaar 754, in het Oosten volkomen de overhand behielden. Op eene geheel verſchillende wijze, eindigde het *tweede Tijdvak*; wanneer eene nieuwe *algemeene* Kerkvergadering te *Nicea*, in het jaar 787, de verëering der Beelden in de Oosterſche Kerk weder invoerde, terwijl de *Frankfortſche* Kerkvergadering van het jaar 794 ze in het grootſte deel van het Westen verbood. In het *derde* volgden nieuwe omwentelingen, tot dat andermaal eene Kerkvergadering te *Konſtantinopolen* in het jaar 842 de Godsdienſtige verëering der Beelden voor altijd in de *Griekſche* Kerk vaſtſtelde, en de Westerſche Gemeenten zich daar insgelijks toe neigden.

Oorſprong en voortgang van

Beelden van CHRISTUS, de Apostelen, of andere Christen Heiligen, waren bij de oudſte Christenen eene zeldzaamheid. Vóór de vierde eeuw vindt men geen

geene ſpoor, dat zij die in hunne Kerken of vergaderplaatſen gehad, veel min, dat zij ze verëerd of aangebeden hebben. Zoodra men daar toe eenige neiging beſpeurde, werd dezelve in het begin der IVde eeuw door eene *Spaanſche* Kerkvergadering tegengegaan. In het laatſte der gemelde eeuw ontmoet men Beelden der Drieëenheid, der Apostelen en Heilige mannen, ook van Bijbelſche Geſchiedenisſen in ſommige Kerken, doch alleen ter gedachtenis, en om de zinnelijkheid van den gemeenen man te gemoet te komen. Hoe zeer vervolgens de Christenen zich overgaven aan eene bijgeloovige verëering der Heiligen, zoodat AUGUSTINUS over de menigte der *Beeldverëerders* klaagde, zoo ſchielijk en algemeen verſpreidde zich echter deze nieuwe Godsdienſtigheid niet, als de verzameling en verëering der *Reliquiën*. Met de V en VIde eeuw nam dezelve nogtans meer en meer toe. Nu werden zij menigvuldiger in de Kerken geplaatst, alwaar ook reeds MARIA, die nu voor de Moeder Gods verklaard was, gezien werd, zittende op eenen troon, en haar kind op den arm houdende. In de VIde eeuw komen al ſporen voor van de aanbidding en aanroeping dezer Beelden, en GREGORIUS *de Groote* nam eenen Biſchop, van *Maſſilia*, die wegens dit misbruik de Beelden uit de Kerken genomen had, zulks kwalijk. De Godsdienſtige eerbied voor dezelven vertoonde zich thans reeds, door tot dezelven, of zoo als men wil, tot de Heiligen, die zij verbeelden moesten, zijn gebed te rigten, ze te kusſen, 'er lichten voor te ontſte-

de verëering der Beelden bij de Christenen.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ken, ze op allerhande wijze te verfieren, wierook tot derzelver eer te rooken, als men eenen eed afleide, de hand op hen te leggen, zoo als op het Euangelie of op het Kruis. Toen 'er vervolgens wonderen bij kwamen, welke door de Beelden zouden verrigt zijn, kende derzelver veréering geene palen meer. Die Christenen, welke deze buitenfporigheden afkeurden, waren niet langer in ftaat, ze te beteugelen, terwijl zij door anderen ten fterkften begunftigd werden. Zoo liet eene Kerkvergadering (*) met vele toejuiching voorlezen, dat een Beeld van den jongeren SIMEON STYLITES, (eenen Pilaarheiligen,) in een bijzonder huis veréerd wordende, Duivelen uit Bezetenen verdreven, en de zwaarfte krankheden genezen had. SOFRONIUS, *Patriarch* van *Jeruzalem*, omtrent het midden der VIIde eeuw, verhaalde in zijn Loffchrift op de Martelaren CYRUS en JOANNES (†), dat hij te *Alexandrië* in eene der voornaamfte Kerken eene groote fchilderij gezien had van CHRISTUS, aan wiens linkerhand MARIA, en aan zijne regterhand JOANNES *de Dooper* ftonden. Voor hetzelve knielden de beide bovengemelde Martelaren neder, en baden zoo lang om de genezing van eenen zieken, tot dat CHRISTUS door het beeld fprak, en hun die genezing beloofde. Dezelfde *Patriarch* had ook in zijn gefchrift eene Gefchiedenis ingevoegd van eenen Monnik op den Olijfberg, wien de Duivel door

(*) De tweede van *Nicea* T. VII. *Conc. Labb. p.* 265.
(†) *Ibid. pag.* 249.

door bekooringen tot onkuisheid aanporde; en aan wien hij ten laatſten verſcheen, en hem beloofde, hem niet meer te zullen ontrusten, als hij het Beeld van MARIA, met het *Kindeken* JEZUS op de armen, dat hij bij zich had, niet meer zou aanbidden. De Monnik raadpleegde hier over met zijnen Abt, alhoewel hij den Duivel gezworen had, het niemand te zullen zeggen; maar kreeg van denzelven ten antwoord: Het was beter voor hem, in alle hoerhuizen der nabijgelegene ſtad te gaan, dan CHRISTUS met zijne Moeder niet in het beeld te aanbidden (*).

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Tegen alle verwachting was het niet een Christelijk Leeraar van den Godsdienst, die zich tegen deze verregaande onvoegelijkheden met leere of ſchrift verzette, maar een Keizer, die dezelven op eens wilde te niet gedaan hebben. LEO *de Iſauriër*, die het *Griekſche* Rijk ſedert het jaar 716 beſtuurde, gaf in het jaar 726 bevel, dat men aan de Beelden der Heiligen volſtrekt geene vereering bewijzen zou. Hier verſchillen echter de Geſchiedſchrijvers, die eerst in het begin der IXde eeuw geſchreven hebben, en allen tegen den Keizer voorïngenomen zijn, in de omſtandigheden, welke te moeijelijker zijn overëen te brengen, omdat het Keizerlijk bevelſchrift zelf niet meer voorhanden is. Ondertusſchen komen zij in de hoofdzaak overëen. THEOFANES, de oudſte dezer Geſchiedſchrijveren, ſtelt het bevel des Kei-

LEO de Iſauriër verbiedt de vereering der Beelden.

(*) *l. c. pag.* 252. Vergel. BASNAGE *Hist. de l'Egliſe T.* II. *L.* XXII. *C.* 6. *p.* 1333.

Keizers, in het jaar 725 en in het volgende zijnen eigenlijken aanval op de Beelden; ook ſchrijft hij hem dwalingen toe, met betrekking tot de voorbidding der Maagd MARIA en der Heiligen, als ook ten aanzien van derzelver Overblijffelen; en laat hem in het jaar 726 eene geheime Raadsvergadering houden, op welke ook de *Patriarch* GERMANUS, maar vergeefs, geroepen was, om het Keizerlijk bevel tegen de Beelden te onderteekenen (*), van welke vergadering anderen eene oproeping des volks, anderen eene Kerkvergadering, gemaakt hebben. De Diaken STEFANUS, die in het begin der IXde eeuw, met veel hevigheid, over deze onlusten geſchreven heeft (†), meldt van dezen Keizer, dat deze ware BELSAZAR, in het Xde jaar zijner regering, de Ketterij der *Manicheën* en *Afthartodoceten* eenigermate zocht te vernieuwen, dat hij het hem onderworpen volk heeft opgeroepen, en dat dit wilde beest, brullende, overëenkomſtig zijnen naam, als een leeuw, uit zijn toornig hart, zoo als uit den *Etna* vuur en zwavel uitberst, deze jammerlijke woorden heeft uitgeſproken: *Dewijl het maken van Beelden eene Afgodiſche kunst is, zoo mag men dezelven niet aanbidden!* Maar dewijl het CHRISTUS lievende en regtzinnige volk daar door ontrust was geworden, had hij het overige, dat hij zeggen wilde,

(*) THEOPHAN. *Chronogr. pag.* 338.

(†) *In Vita S. Stephani Iunioris Tom.* I. *pag.* 412. *Analect. Græc. ſ. Var. Opusc. Græc. hactenus non edit. Lutet. Paris.* 1683. 4to.

Digitized by Google

de, achtergehouden. Eindelijk verhalen de Handelingen van het Martelaarſchap van den voornoemden STEPHANUS (*), die alleen in eene Latijnſche Vertaling voorhanden zijn, dat LEO door het verbieden van de verëering der Beelden een oproer des volks veroorzaakt, en daar op terſtond de geveinsde verklaring gegeven hebbe, dat hij de Beelden niet geheel vernietigd, maar ſlechts hooger gehangen wilde hebben, opdat ze niemand met den mond aanraken, en zoo eerwaardige voorwerpen hoonen zou kunnen. Het ſchijnt uit vergelijking dezer verhalen, dat de Keizer eerst de verëering der Beelden verboden, en na eenige jaren derzelver geheele vernietiging bevolen zal hebben. Zoodanige ſtap van eenen Vorst ten dezen tijde moest zeker opzien baren, en het Bijgeloof kon 'er geene andere dan ſlechte en hatelijke redenen en gronden voor vinden. Naar eene oude overlevering hadden de vijanden van het Christendom hem daar toe verleid (†). Deze vertelling, hoe zeer in omſtandigheden verſchillende, komt hier op neder, dat één of meer *Joden* aan LEO, toen hij nog jong was, en zich van zijn handenwerk onderhield, de Keizerlijke kroon en een zeer lang leven beloofd hadden, onder voorwaarde, dat hij de Beelden van CHRISTUS en zijne Moeder zou wegdoen; dat zij hem, den troon beklommen hebbende, aan zijne belofte herinnerd, en hij zich dus genoodzaakt gezien hebbe, die te vervul-

(*) *In* BARON. *Ann. ad. a. 726. n. 4, 5.*

(†) ZONARAS, CEDRENUS *enz.*

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

vullen. Maar THEOFANES en STEFANUS, die twee eeuwen vroeger geſchreven hebben, weten hier niets van, ook wederlegt het ſprookje genoegzaam zich zelven; bovendien heeft men iet dergelijks verhaald, van den toenmaligen *Arabiſchen Chalif*, hetwelk aan het vertelſel nog meer de geloofwaardigheid ontneemt. Met meer waarſchijnelijkheid zeggen THEOFANES en NICEFORUS, dat de Keizer door zekere ontzettende natuurgebeurtenisſen op de gedachte gekomen is, dat dit Goddelijke oordeelen waren wegens het oprigten en aanbidden der Beelden, en dat hij daarom beſloten had, deze oorzaak weg te ruimen. Doch natuurlijkst is het te denken, dat LEO de verëering der Beelden, als eene ſoort van Afgoderij, aangemerkt heeft, waar van zelfs die woorden getuigen, welke de hier voor gemelde STEFANUS hem in den mond legt; volgens THEOFANES beſchuldigde hij alle voorgaande Keizers, Aartsbisſchoppen, en andere Christenen, die de Beelden verëerd hadden, van Afgoderij; ook beſtraft hem de *Roomſche* Bisſchop GREGORIUS II (*), dat hij de Heilige Beelden voor Afgodsbeelden geſcholden had. Zelfs zou men kunnen denken, dat de Keizer hier mede de ergernis der *Joden* en *Muhammedanen* heeft willen wegnemen. Ten minſten moest LEONTIUS, Bisſchop van *Neapolis*, (of *Hagiopolis*, gelijk hij deze ſtad noemt,) in zijn *Verantwoordingsgeſchrift voor de Christenen tegen de Jo-*

(*) *In Actis Concilii Nicæni* II. *in* LABBEI *Concill. Tom.* VII. *pag.* 10.

Joden (*), de verëering der Beelden tegen de tegenwerpingen der laatſten verdedigen. En nog nader aan deze tijden, omtrent het einde der VIIde eeuw, zocht ook JOANNES, Aartsbisſchop van *Theſſalonika*, in een *Geſprek tuſſchen eenen Jood en Christen* (†), de ergernis der Joden weg te nemen, voornamelijk met de aanmerking: dat de Beelden alleen dienden tot gedachtenis der Heiligen, en dat men bij derzelver verëering eigenlijk God dankte, die hen zijn Koningrijk waardig geächt heeft.

Gevolgen van dit verbod.

Des Keizers verbod had van eerſten af onaangename gevolgen. De *Patriarch* van *Konſtantinopolen* GERMANUS verzette zich allerhevigſt tegen 's Keizers oogmerken, en leide liever zijn ambt neder, dan dat hij aan dezelve voldeed, zeggende: „ Als ik JONAS ben, zoo werp mij in zee! Zonder eene *algemeene* Kerkvergadering is het mij onmogelijk, in het geloof eenige nieuwigheid te beginnen. " In zijne plaats werd ANASTASIUS, of SYNCELLUS, tot *Patriarch* aangeſteld, die zich volkomen naar den Keizer ſchikte. De gevoelens van GERMANUS, omtrent de verëering der Beelden, kan men uit zijne Brieven opmaken (§). Op de tegenwerping, dat MOZES alle Beelden van God verboden had, antwoordde hij, dat de aanbidding der Christenen alleenlijk tot den eenen drieëenen God gerigt was; ook

(*) *In actis Citat. pag.* 236.
(†) *l. c. pag.* 356.
(§) *In actis Citat. pag.* 289.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ook dat het ter aarde vallen voor de Beelden geene verëering is, zoo als men aan God bewijst; men maakte geen Beeld van de onzigtbare Godheid; maar dat men van CHRISTUS afbeeldingen maakte, geschiedde ter gedachtenis van zijne ware menschwording; tot dit oogmerk waren ook de Beelden der Maagd MARIA, als de Moeder Gods, en de voortreffelijkste aller schepselen, geschikt; andere Heiligen verëerde men in Beelden, alleen ter gedachtenis van hunne deugden, uit liefde en zucht, om hen na te volgen, en ook, gelijk MARIA, als voorspraken bij God. In eenen anderen Brief merkt hij aan, dat men zich van alle nieuwigheden behoorde te wachten; bijzonder wanneer 'er de geloovige Christenen door geërgerd worden, en wanneer het van oude tijden af ingevoerde gewoonten waren. Joden en Heidenen hadden wel tegenwerpingen ontleend uit de verëering der Beelden bij de Christenen; maar den eerstgemelden moest men antwoorden, dat hunne voorvaders zelven Afgodendienaars geweest waren, en den laatstgemelden, dat zij zulks nog waren; ook kon men de *Saracenen*, die daar over vielen, beschamen, dat zij eenen steen, met name *Chobar*, aanbaden. Hier doelt hij zeker op den zwarten steen aan de *Caaba* te *Mekka* vastgemaakt. Het Geloof der Christenen in de Drieëenheid bewijst genoeg, dat zij geene Afgodendienaars zijn. Verders beroept hij zich daar op, dat geene algemeene Kerkvergadering de verëering der Beelden verboden heeft; en evenwel moesten deze vergaderingen veel gelden, aan welke CHRISTUS zijnen bestendigen bijstand be-

loofd

loofd heeft. De Kerk is zonder vlek; en toch waren de Beelden in dezelve overäl verbreid. GREGORIUS van *Nyssé* gewaagde reeds van eene schilderij van de opofferinge van IZAÄK; hoe veel meer moesten afbeeldingen der geschiedenis van CHRISTUS en der Martelaren nuttig zijn. Behalven andere gewone ontschuldigingen, roert hij ook het branden van kaarsen, en wierooken voor de Beelden der Heiligen aan; maar vindt daar in enkel een eerbewijs, beelden van het Goddelijk licht, en van de ingeving des Heiligen Geestes. Bij de tegenwoordige algemeene beweging over de Beelden, moesten de Bisschoppen zeer behoedzaam te werk gaan, opdat niet de vijänden van CHRISTUS kruis zouden kunnen zeggen, dat de Christenen tot hier toe gedwaald hadden. Zelfs de Keizers hadden voor hun Paleis Beelden der Apostelen en Profeten laten plaatsen. Ten laatsten verzekert hij, dat door de Beelden ook wonderen geschied zijn, onder welken dit het duidelijkste en door vele getuigen bevestigd was, dat te *Sozopolis* in *Pisidië* uit de hand van eene schilderij der Maagd MARIA eene zalf gevloeid was. Het standbeeld van CHRISTUS, hetwelk de vrouw met den bloedvloed te *Paneas* had opgerigt, behoorde hier ook toe, zoo als EUSEBIUS ook Beelden van CHRISTUS, PETRUS en PAULUS, gezien had; niet als of wij ook zulk een metalen standbeeld moesten maken, maar CHRISTUS had toch die Heidensche gewoonte door het mededeelen van wonderkrachten gebillijkt.

Te *Konstantinopolen* zelve veroorzaakte het gebod, Oproeren

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814.

bod, om de Beelden weg te ruimen, geene geringe onrust. De Keizer had eenen Hofbedienden gezonden, om het Beeld des Verlosfers, hetwelk boven de groote koperen deur van het Keizerlijk Paleis ſtond, weg te nemen en te verbrijzelen. Toen hij nu ten dien einde reeds op den ladder ſtond, werd hij van eenige wijven en ander gepeupel op den grond geworpen en doodgeſlagen; THEOFANES ſpreekt van meer andere Hofbedienden, die daar bij het leven zouden verloren hebben. Eenige wijven liepen naar de woning van den nieuwen *Patriarch* ANASTASIUS, om hem te ſteenigen, en deeden hem bittere verwijtingen, dat hij de Heiligdommen liet vernietigen. Maar de ſoldaten toeſchietende, ſloegen deze wijven, en meer andere menſchen, dood; velen werden ook bij deze gelegenheid verminkt, gegeeſeld, uit het land gebannen, en hunne goederen verbeurd verklaard (*). Het verhaal van later *Griekſche* Schrijvers, dat LEO thans ook eene welvoorziene Boekerij en de bij dezelve wonende Geleerden zal hebben laten verbranden, omdat zij zijn gevoelen omtrent de Beelden der Heiligen niet wilden volgen, is ons reeds voorheen als fabelachtig voorgekomen. THEOFANES zegt niets meer, dan dat toen verſcheidene godzalige en geleerde mannen, en oude leerinrigtingen hunnen ondergang gevonden hebben. En in de Geſchiedenis van JOANNES

deswegens.

(*) GREGOR. II. *Ep.* I *ad Leon. p.* 19. *in* LABBEI *Concill. p.* 339. STEPHAN. *in Vit.* S. *Stephani pag.* 414. *Anal. Græc. T.* I. CEDREN. *p.* 452.

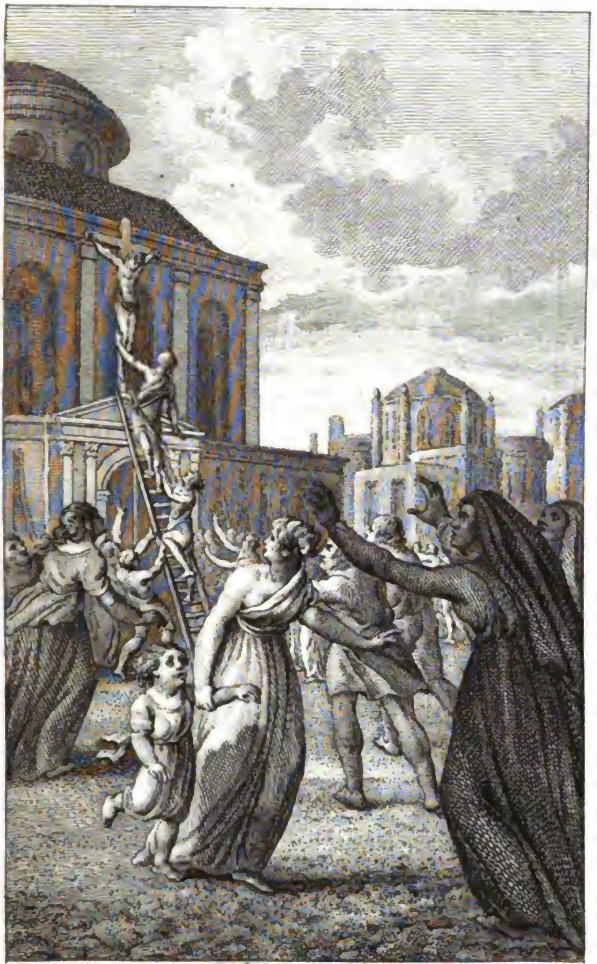

P. Verdelst. exc. del. et sculp.

Toen hij nu ten dien einde reeds op den ladder ſtond, werd hij van eenige wijven en ander gepeupel op den grond geworpen en dood geſlagen;

XII. D. Bladz. 288

Digitized by Google

Digitized by Google

NES DAMASCENUS hebben wij nog een laaghartig gedrag als zeer verdacht beſchouwd, waar door LEO dezen, die niet eens zijn onderdaan was, ongelukkig zou gemaakt hebben, enkel daarom, dat deze een ijverig vriend der Beelden was.

Zekerder en van meer gewigt zijn de bewegingen, welke de plakaten des Keizers tegen de Beelden in andere gewesten des Rijks hebben voortgebragt. De *Grieken* en de inwoners der *Cykladiſche* Eilanden maakten deswegens eenen opſtand; of, zoo als THEOFANES het noemt, door Goddelijken ijver gedreven, rustten zij eene vloot uit tegen den Keizer, en zetten zekeren COSMAS op den troon. Maar deze onderneming liep hoogst ongelukkig af; en hun lot gaf eene nieuwe ſterkte aan het Keizerlijk bevel (*). Velen van de *Griekſche* Geſchiedſchrijvers weten ook wonderen te vertellen, door welken God de eer der Beelden gered zal hebben. *Nicea*, hetwelk de *Saraceenen* ten dezen tijde belegerden, kon van hen, uit hoofde van de voorbede der Heiligen, en der Beelden, die daar verëerd werden, niet ingenomen worden. Ja, toen een Krijgsbediende een Marienbeeld op den grond wierp, en met voeten trad, verſcheen hem MARIA zelve, hem zijne aanſtaande ſtraf aankondigende; ook verloor hij den volgenden dag het leven. Als dit waar is, mogt men zekerlijk verwacht hebben, dat ook die genen de overwinning moesten behaald hebben, die ten bes-

(*) THEOFANES *l. c.* NICEFORUS *Breviar. Hist. pag.* 37. CEDRENUS *pag.* 455.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

besten der Heilige Beelden de wapens tegen den Keizer hadden opgevat!

Maar de merkwaardigſte tegenſtand, de gewigtigſte in de gevolgen, werd hem te *Rome* en in zijn overig gebied bewezen. De *Roomſche* Bisſchop, GREGORIUS II, luiſterde zoo weinig naar de bevelen van zijnen Opperheer, dat hij niet alleen op de ſtoutſte wijze daartegen aan denzelven ſchreef; maar ook zijne onderdanen tot ongehoorzaamheid en oproer ophitſte. Wij hebben reeds in zijne Geſchiedenis verhaald, wat hij, bij deze gelegenheid, tegen den Keizer ondernam; hoe deze poogde, hem daar voor te ſtraffen, als mede welke gevaarlijke onrusten uit deze verſchillen voor de Keizerlijke regering ontſtaan zijn. Dit zijn hoofdgebeurtenisſen, die ons verklaren, hoe de *Roomſche* Bisſchoppen van deze eeuw hun gezag zoo ſchielijk hebben opgevijzeld; zich den weg tot het bezit van een Wereldlijk Vorſtendom gebaand; en tot het verlies van *Rome* en *Midden-Italië* voor de *Griekſche* Keizers zeer veel toegebragt hebben; hoe zij met de *Frankiſche* Vorsten in des te naauwer verbindtenis gekomen, en hun behulpzaam geweest zijn, om dat Keizerlijk Gebied aan zich te onderwerpen. Alhoewel 'er reeds voor en met de twisten over de Beelden, zware misnoegens in het Keizerlijk *Italië* tegen de regering gesmeuld hadden, nogtans werd het vuur van oproer door GREGORIUS meer ontſtoken en vermeerderd; en alhoewel hij den Keizer niet regelregt in den ban gedaan, of de onderdanen van denzelven afgetrokken heeft, nogtans deed hij genoeg, om hem

GREGORIUS II verzet zich tegen 's Keizers bevel.

als

als eenen Ketter bij dezelven gehaat te maken.

Van zijne twee Brieven aan den Keizer is ook reeds gewag gemaakt (*), hier willen wij daar uit nog bijbrengen, wat GREGORIUS ter verdediging der Beelden in dezelven gezegd heeft. Daar door, ſchrijft hij (†), dat de Keizer derzelver verëering Afgoderij noemde, en de Beelden heeft zoeken uit te roeijen, heeft hij de geheele Wereld geërgerd. Schriftelijk had hij het voor ongeoorloofd verklaard, iet te aanbidden, hetwelk van menſchenhanden gemaakt is; of een Beeld, dat naar eenige gelijkenis gemaakt is; maar hij mogt toch eerst aanwijzen, wie dit geleerd had; dan wilde hij ook bekennen, dat dit een Goddelijk gebod was. Dat MOZES de Beelden verboden had, betrof alleen de Afgodsbeelden der *Kanaaniten*; anders had hij zelf Beelden genoeg, op Goddelijk bevel, in den Tabernakel gebragt. Hij had ook begeerd, God te zien; maar hem alleen van achteren te zien gekregen; thans zag men hem heel duidelijk, van voren en van achteren. Want zijn Zoon was Mensch, voor ieder een' zigtbaar en tastbaar geworden. Sedert waren de menſchen uit de geheele Wereld als Arenden naar *Jeruzalem* gevlogen; want volgens CHRISTUS woorden, is hij dat doode ligchaam, waar de hoogvliegende Arenden, de vroome menſchen, vergaderen. Deze hadden hem nu, zoo als zij hem zagen, voor anderen afgeſchilderd; zoo ook zijnen Broe-

(*) Boven *Bladz.* 57.

(†) *In act. Conc. Nicæni* II. *ap.* LABB. *T.* VII. *p.* 10.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Broeder JACOBUS, den Martelaar STEFANUS, en meer andere Martelaren. Bij derzelver beſchouwing hadden de menſchen, door de geheele Wereld, de aanbidding des Duivels verlaten, en hadden die aan deze Beelden bewezen: niet, zoo als men God aanbidt; maar in zekere betrekking, (ου λατρευτικως, αλλα σχετικως, ſtaat 'er in de *Griekſche* Vertaling, in welke deze Brieven bewaard zijn.) Verders beroept GREGORIUS zich daar op, dat CHRISTUS aan den Koning ABGARUS, met eenen Brief, ook zijn beeldtenis gezonden hebbe, bij hetwelk de Oosterlingen nog aanbaden; zoo als 'er meer zulke Beelden van CHRISTUS waren, die men daar toe oprigtte. En waarom, vervolgt hij, beelden wij ook den Vader van onzen Heere JEZUS CHRISTUS niet af? Omdat wij hem zoo niet kennen, en omdat de Godheid niet afgebeeld kan worden; als wij haar konden afbeelden, zoudt gij dit toch geen Afgodsbeeld mogen noemen. Wanneer wij in de Pieterskerk gaan, en het Beeld van dezen Heiligen beſchouwen, worden wij tot een' ſtroom van tranen geroerd. Wij bidden niet ſteen, wanden, of hout aan, zoo als gij zegt; deze Beelden dienen ons ſlechts tot gedachtenis, en om ons grof en traag hart, door de namen der genen, welke deze Beelden vertoonen, om hoog te heffen. Bij het Beeld des Heeren, roepen wij hem zelven aan; maar bij de Beelden van zijne Moeder en der Martelaren, ſmeeken wij alleenlijk om hunne voorbidding bij CHRISTUS. De Keizer had hem geſchreven, zoo als OZIAS, (of HISKIA,) na acht honderd jaren de ko-

koperen ſlang uit den Tempel geworpen had, zoo had ook hij na acht honderd jaren de Afgodsbeelden uit de Kerken geworpen. Waarlijk, antwoordde hem GREGORIUS, OZIAS was uw Broeder, even zoo hardnekkig en gewelddadig jegens de Priesters, als gij; de geheiligde DAVID had toch zelf die ſlang met de verbondskist in den Tempel gebragt, en het was een van God geheiligd koper. Gij hebt, zoo als gij u beroemt, na 800 jaren, den zegen en de heiliging der Martelaren opzettelijk en zonder eenige noodzake uitgeworpen, en door uwe onderteekening den vloek op uw hoofd gebragt. Vervolgens verklaart GREGORIUS hem, hoe zeer hem en anderen in de Kerken de Beelden van de wonderwerken van CHRISTUS, van zijne zooging door MARIA, die hem in de armen houdt, en rondom welke Engelen ſtonden, van de verheerlijking, kruiſiging, begrafenis, opſtanding en hemelvaart van CHRISTUS, en meer dergelijken, tot ſtichting gediend hebben. Dat eindelijk de Keizer aanbood, eene algemeene Kerkvergadering te houden, acht GREGORIUS geheel nutteloos; want alzoo hij de Beelden vervolgde, zoo kon hij niet als een Godzalig Keizer zulke vergadering ondersteunen. Dit alles gaat met hevige beſtraffingen en afmaningen verzeld. — In den tweeden van deze Brieven, een antwoord op eenen nieuwen Keizerlijken Brief (*), verzekert GREGORIUS, dat hij zijn leven moede is, dewijl LEO bij zijn gevoelen volhardt, en de heiligе

(*) *l. c. pag.* 23.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ge wonderdoende Vaderen niet volgt. Andere Keizers waren wel Keizers en Priesters te gelijk geweest, nademaal zij met de Bisschoppen gemeenschappelijk voor het waar geloof gezorgd hadden; maar hij had veel meer de Kerken van haren sieraad beroofd, welke in de Beelden van CHRISTUS en de Heiligen bestaat. Op de tegenwerping des Keizers, dat de *zes algemeene Kerkvergaderingen* niets omtrent de Beelden besloten hadden, antwoordde GREGORIUS, zij hadden ook niet bepaald, dat men brood eten, en water drinken zal, omdat dit van het begin af tot onderhoud des levens noodig geweest was; even zoo had men zich steeds van de Beelden bediend; de Bisschoppen hadden ze zelfs op de *Kerkvergaderingen* medegenomen, en geen godvruchtig *Christen* zou zonder dezelven gereisd zijn. — Nog is 'er in de bovengemelde Handelingen der tweede Kerkvergadering van *Niceë* (*) een andere Brief van GREGORIUS, over dit onderwerp, aan den met hem zoo naauw overëenstemmenden *Patriarch* van *Konstantinopolen*, GERMANUS, bewaard; maar die niets belangrijks in zich bevat, boven het gene wij uit de beide voorgaanden aangestipt hebben.

Tot onze tijden toe had geen Schrijver aan de echtheid van de beide Brieven van GREGORIUS aan den Keizer getwijfeld. Alleen hadden sommigen ze toegeschreven aan GREGORIUS III, die door FRONTON LE DUC (†) en PAGI (§) wederlegd zijn; maar

(*) *Ap.* LABB. *T.* II. *p.* 282.

(†) *Ap.* LABB. *l. c. p.* 22.

(§) *Crit. in* BARON. *annal. ad ann.* 726. *n.* 8.

maar SEMLER heeft het eerst derzelver echtheid voor onzeker gehouden, omdat het vreemd is, dat men het *Latijnſche* oorſpronkelijke derzelven niet onder de *Roomſche* Archiven vindt. RÖSZLER heeft in zijne *Bibliotheek der Kerkvaderen* nog andere bedenkingen bijgebragt, waar op evenwel geäntwoord kan worden, hoe zeer 'er de eere van den opſteller niet bij verliezen zou, al waren zij geheel onëcht.

IJver van JOANNES DAMASCENUS voor de Beelden.

Maar des te meer verwacht men van zijnen tijdgenoot, den vermaardſten der Godgeleerden van dien tijd, en eerſten *Syſtematiſchen* Leeraar der *Griekſche* Kerk, JOANNES van *Damaskus*, die de eer der Beelden van de Heiligen het uitvoerigst en ijverigst in geſchriften verdedigd heeft. Alhoewel hij onder de *Arabiſche* heerſchappij leefde, nam hij toch te ſtouter deel in den twist over de Beelden, en bragt zeer veel toe, dat eene menigte onderdanen van het *Griekſche* Rijk in hunne verkleefdheid aan de Heilige Beelden verſterkt werden. Alles, wat hij tot dit oogmerk opgeſteld had, is niet bewaard gebleven. Zoo ſchreef hij (*) aan den volgenden Keizer KONSTANTYN, wien hij, wegens zijne ſchikkingen tegen de Beelden, eenen Ketterſchen Babbelaar, MUHAMMED, Beeldverbrander, en vijand der Heiligen noemde; gelijk hij ook aan de, den Keizer gehoorzame, Biſchoppen allerhande ſcheldnamen gaf. Verſcheidene andere ſchriften van dezen inhoud, die onder zijne werken ſtaan, zijn al lang voor onëcht erkend.

(*) STEPHANI *Diac. Vita S. Stephani Jun. Tom.* I. *Anall. Græc. pag.* 452.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

kend. (*Oratio demonſtrativa de ſacris et venerandis imaginibus, ad Christianos omnes, adverſusque Imper. Conſtantinum Cabalinum, et hæreticos omnes* (*). *Ejusd. Epistola ad Theophilum Imper. de ſanctis et venerandis imaginibus*) (†). Maar zijne drie *verantwoordingen* of *verdedigingsſchriften tegen die genen, die de Heilige Beelden lasteren*, (*Oratt. Apologet. III. de imaginibus*) (§), welke hij kort na het eerſte bevel van Keizer LEO begon uit te geven, wijzen den weg volkomen genoeg aan, welken hij daar bij gehouden heeft.

DAMASCENUS betuigt in het begin zijner *eerſte* veräntwoording, dat hij, bij het gevaar der Kerk, niet had kunnen zwijgen, hetwelk daarom zeer groot was, omdat de onderdanen van hunnen Vorst verleid werden; tevens noemt hij het eene ijdele vrees van de vijanden der Beelden, dat de Christenen daar door tot Afgoderij zouden vervallen, maar noemt het eene ondeugd, dat men, door af te wijken van de gebruikelijke Kerkelijke inrigtingen, de Voorvaderen veroordeelt. Na eene ſchets van zijn Geloof, in éénen God en de Drieëenheid, die hij alleen aanbidt, (hoewel hij tevens met den Koning en God, *het purper van zijn ligchaam*, niet als een kleed, noch als een vierden perſoon, maar als die gelijkelijk God is, (ὡς ὁμοθεον,) aanbidt;) verzekert hij, dat hij geene zwarigheid maakt, een Beeld van den onzigtbaren God te vervaardigen, in zoo

(*) *Tom.* I. *Opp. pag.* 613-628.

(†) *l. c. pag.* 629-647. (§) *l. c. pag.* 307-390.

zoo verre hij, door zijne menschwording, zigtbaar geworden is. Op de tegenwerping, dat MOZES bevolen heeft, den eenigen God te aanbidden, maar daartegen alle Beelden heeft verboden, antwoordt hij, dat men niet de Letter, die doodt, maar den Geest, die levend maakt, in de Heilige Schrift, in acht moet nemen; dat het gemelde verbod alleen daar op doelt, dat men niet, behalve den Schepper, ook nog het ſchepſel *Godsdienſtig* aanbidden moet, daarom wordt altijd de Godsdienſtige verëering, (λατρεια,) met de aanbidding, (προσκυνησις,) verbonden. Eigenlijk was dat voorſchrift aan de *Joden* gegeven, die zoo geneigd waren tot Afgoderij; wij, die eene volmaaktere kennis van God verkregen hebben, kunnen ook beter beoordeelen, wat men afbeelden kan, of niet. Van CHRISTUS, als mensch, en van zijne Geſchiedenis, kan men afbeeldingen maken. Voor het overige, is de *aanbidding* te gelijk Godsdienſtige verëering, welke aan God alleen toekomt; of enkel eerbied voor uitmuntende mannen, voor Gods vrienden en dienaren, of voor hem gewijde plaatſen en zaken. Nog geeft de Schrijver hier *velerhande ſoorten van Beelden op. De Zoon van God* is het natuurlijke *Beeld des Vaders*, hem in alles, behalve in de geboorte, gelijk. *In het Goddelijk verſtand* zijn van eeuwigheid af *Beelden* en voorbeelden van alles, wat God eens wilde voortbrengen, welke de Heilige DIONYSIUS, die van God zelven met Goddelijke dingen zoo bekend is gemaakt, *Voorbepaling* noemt. Daar zijn *zigtbare Beelden* van *onzigtbare dingen*, zoo als van God

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt na C. G. Jaar 622. tot 814.

en de Engelen; God laat zich daar door tot ons neder, om ons tot Geestelijke Begrippen te verheffen. Zoo zien wij aan de zon, licht en ſtraalen; aan de bron, het vlietende en uitvloeijing; aan verſtand, woord en geest in ons; aan plant, bloem en geur van eene roos, Beelden der Drieëenheid. Insgelijks vindt men *raadzelächtige Beelden van toekomſtige dingen*; zoo als de koperen ſlang CHRISTUS, de kruik met Manna zijne Moeder, het water en de wolk den Doop aanwezen. Eindelijk heeft men ook *Beelden van merkwaardige Geſchiedenisſen*, tot nut der nakomelingen; of ſchriftelijke, zoo als de wet, geſchreven op ſteenen tafelen; of door gedenkteekenen, zoo als de wet, in de verbondskist bewaard. Een van beiden, zoo redekavelt DAMASCENUS, of gij moet alle ſoorten van Beelden verwerpen; of ze allen, of elk op de voor hetzelve paſſende wijze aannemen. Men zegt, het geen van menſchenhanden gemaakt is, mag niet aangebeden worden; maar waren niet de *Cherubim*, de kist des verbonds, e. z. v. van deze natuur? Was niet de geheele Tabernakel een Beeld? ja een Beeld des Beelds? (τυπε τυπος,) en de wet zelve een Beeld des Beelds, (εικονος προχαραγμα,) kon de Beelden niet verbieden. Als men tegenwerpt: de *Beelden* zijn toch *van ſtoffe* en *ſtoffelijk*; dan bid ik niet de ſtoffe, maar derzelver maker aan, die om mijnentwil ſtoffe geworden is, en ik verëer ook de ſtoffe, door welke hij mijn heil bewerkt heeft. Was dan niet ook het hoogstzalige kruis, de berg, op welken hetzelve was opgerigt, en het graf van CHRIS-

CHRISTUS; is niet het Euangelieboek, de tafel in het Avondmaal, het ligchaam en bloed van CHRISTUS zelf, is dit alles niet ſtoffe? Een van beiden, of neem de verëering en aanbidding van dit alles weg; of erken, volgens de Kerkelijke leere, ook de aanbidding der Beelden van God en zijne vrienden! Veracht de ſtoffe niet, die toch Gods werk is! dat zou *Manicheïsch* zijn. De Beelden bewijzen aan de Ongeleerden hetzelfde nut, als de Geleerden uit Boeken ſcheppen; zij leeren, zij herïnneren aan Goddelijke weldaden, en de *Israëliten*, voor welken zij in den Tabernakel waren opgerigt, aanbaden door dezelven God zelven. Die genen, die zeggen, het is genoeg, *Beelden van* CHRISTUS *en zijne Moeder* te maken, belijden daar door, dat zij vijanden der Heiligen zijn, en hun hunne eer onttrekken; daar dezen toch CHRISTUS gelijk zullen zijn, en zelfs Goden zijn. In SALOMO's Tempel waren zelfs Beelden van dieren; en men zou geene Beelden der Heiligen hebben, die toch zelve Tempelen van God zijn! Men mag CHRISTUS, onzen Koning en Heer, niet van zijne legermagt berooven; en dat zijn de Heiligen. Wie hunne Beelden niet wil aanbidden, verëert ook CHRISTUS niet, die een Beeld is des onzigtbaren Gods. Hunne Beelden ſporen mij op tot navolging. Een van beiden, of men moet den Heiligen ter eere geene Tempels bouwen, en hunne gedachtenis niet vieren; of men moet ook hunne Beelden behouden. Wij leven niet meer onder de wet, toen dit geene plaats vond; maar genieten den vollen dag. Doch ook mogen de grenzen niet over-

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

overſchreden worden, welke onze Vaders hebben vastgeſteld. Want zij hebben niet blootelijk geſchrevene wetten gegeven; maar ook ongeſchrevene verordeningen achtergelaten. Van waar anders, dan door mondelijke overleveringen, weten wij de plaats van den Hoofdſchedelberg en van het graf van CHRISTUS? Van waar komt het driemaal indompelen in den Doop; de plaatſing der biddenden naar het Oosten; het voorſchrift van geheimenisvolle gebruiken? PAULUS wijst zelf op mondelijke leering; (2 *Theſſal.* V. 14.) waarom vangt gij dan eenen noodeloozen twist aan over de Beelden? De plaatſen der oude Leeraren tegen dezelven, welke men aanhaalt, betreffen ſlechts de Afgodsbeelden. Zegt men, EPIFANIUS heeft toch de Beelden volſtrekt verboden: dan antwoorde ik: misſchien is het Boek, waar dit in ſtaat, door een' ander geſchreven geworden; of hij heeft daar door ſlechts het Heidensch Bijgeloof willen tegengaan; gelijk dan in zijne Kerk zelve nog altijd Beelden gebruikt werden; eindelijk hetgeen van weinigen en zeldzaam geſchiedt, kan geene Kerkelijke wet uitmaken. Daartegen deelt DAMASCENUS eene verzameling van plaatſen mede uit den gewaanden DIONYSIUS *den Areopagiet*, BASILIUS *den Grooten*, GREGORIUS van *Nyſſa*, CHRYSOSTOMUS, LEONTIUS van *Cypren*, en latere Kerkleeraren, die zich voor de Beelden zullen verklaard hebben. Dan, naardien het ten deele onëchte ſchriften zijn; en hij ook bij de meeste plaatſen eerst opheldering moest voegen, om het gewenschte bewijs, ſomtijds heel gedwongen, daar uit

uit te kunnen afleiden; zoo ziet men ligt, van hoe geringe waarde deze verzameling is. Ten laatſten vermaant de Schrijver de Christenen, om den Keizer hier in niet te gehoorzamen; zulke bevelen, door welke Kerkelijke inrigtingen worden afgeſchaft, zijn aan de bekende *Roovers/ijnode* gelijk; en over het geheel mogen alleen Kerkvergaderingen, aan welken CHRISTUS zijnen bijſtand beloofd heeft, daar over beſlisſen; als de Keizer zich niet zou bekeeren, zou hij den banvloek over hem uitſpreken.

In de *tweede* van deze *Verhandelingen* beweert DAMASCENUS in de inleiding, dat de Duivel alle geloofsdwalingen ter baan heeft gebragt, en dat, gelijk hij voormaals de menſchen tot Afgoderij verleid heeft, hij hen thans ook, uit nijd zelfs tegen de Beelden van CHRISTUS en der Heiligen, tot vijandelijke gezindheden aanſpoorde. Daar op toont hij, dat de Beelden wel in het Oude Testament verboden waren, dewijl de *Israëliten* dezelven voor Goden hielden, en als zoodanigen aanbaden; maar naardien God op velerleië wijze tot de menſchen geſproken, en zich, gelijk een bekwaam geneesheer, van verſcheidene artzenijmiddelen bediend heeft, zoo raakte dit verbod de Christenen niet. Een Beeld der Godheid mogt men wel niet maken; en nog minder Beelden van den Duivel, van menſchen en beesten, om ze te vereeren. Maar in plaats der Afgodstempels, hadden de Heilige Vaders, met regt, aan de Heiligen Tempels gewijd, en in plaats der Heidenſche Beelden de Beelden van CHRISTUS, MARIA, en de Heiligen geſteld. Want de *Israëliten* mog-

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

mogten dit niet doen, dewijl in hunnen tijd de menſchelijke natuur zich nog onder den vloek bevond, en de dood eene ſtraffe was, waarom ook een doode onrein was. Door de verëeniging der Godheid integendeel met onze natuur, is deze verheerlijkt en onverderfelijk geworden. Wij vieren dus den dood der Heiligen; bouwen Tempelen, hun ter eere, en ſchilderen hunne Beelden. Wie deze, als ook de Beelden voor CHRISTUS, en zijner Moeder ter eere, en tot ſchande des Duivels, opgerigt, zoekt te verſtooren, die niet aanbidt en eert, hoewel niet als God, die is een vijand van CHRISTUS, en van zijne Moeder en van de Heiligen; maar tevens ook een verdediger des Duivels. Vervolgens bewijst DAMASCENUS uit 1 *Kor.* XII. 28. *Hebr.* XIII. 7, 17. 1 *Chron.* XXVIII. 3. en andere Schriftuurplaatſen, dat de Keizers geen regt hebben, om aan de Kerk wetten te geven; dit komt alleenlijk den Leerären toe! Hij herhaalt, het geen hij, in zijn eerſte geſchrift, van de waarde der ſtoffe, waar uit de Beelden beſtaan, gezegd had, en voegt 'er bij, als men de Beelden uit hoofde van het verbod in de wet wilde afſchaffen, dan moest men daartegen den Sabbath en de Beſnijdenis, welke daar in geboden werden, waarnemen. Onder andere woordelijke herhalingen uit de eerſte Verhandeling, bij voorbeeld, van de onbeſchrevene leere, over de plaats van EPIFANIUS, en meer ſoortgelijken, merkt hij nog aan: de Heiligen moesten ook daarom aan de verëering van God en CHRISTUS op de wereld deel hebben, dewijl zij erfgenamen van God en me-

Digitized by Google

medeërfgenamen van CHRISTUS in den Hemel zijn; insgelijks, gelijk het Euangelie in het eerst zonder ſchrift in de geheele wereld verkondigd is geworden, zoo is ook in de wereld enkel mondeling geleerd, dat CHRISTUS, de vleeschgeworden God, benevens de Heiligen, in Beelden voorgeſteld, en deze gelijk het kruis, behooren aangebeden te worden. Een van zijne ſluitredenen is: „ Indien ik het kruis, de lans, en andere werktuigen van CHRISTUS lijden aanbid en vereer; waarom zou ik niet de tot zijne eere en zijne gedachtenis opgerigte Beelden, het Beeld van hem, die aan het kruis gehangen heeft, aanbidden? Dat ik de ſtoffe derzelven niet aanbid, ziet men daar uit; dewijl ik het kruishout, wanneer het in ſtukken gebroken is, verbrande.

Doch nu onderneemt DAMASCENUS ook, om de aanbidding der Beelden uit de Heilige Schrift te bewijzen. „ De Heere, zegt hij, prees *de oogen zalig der genen, die zagen, hetgeen vele Profeten vergeefs gewenscht hadden te zien;*" en wij wenſchen ook te zien, zoo veel het ons te zien mogelijk is. Want *wij zien in eenen ſpiegel en duiſtere rede*, en in een *Beeld*, en wij worden als zalig geprezen. *God heeft het eerst een Beeld gemaakt, nademaal hij den mensch tot zijn Beeld geſchapen heeft.* ABRAHAM, MOZES, en alle de Profeten, hebben *Beelden van God*, maar niet zijn Wezen, gezien. De *brandende braambosch* was een *Beeld van de Moeder Gods*; indien nu de plaats, waar MOZES dit Beeld zag, een heilig land was;

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814

was; hoe veel meer moest het Beeld zelf heilig, ja allerheiligst zijn! CHRISTUS verzekert, dat MOZES *aan de Joden, om de hardheid van hun hart*, de echtscheiding veroorloofd hebbe: en ik beweer, dat hij hun, om dezelfde reden, uit hoofde van hunne overhelling tot Afgoderij, *de Beelden verboden heeft*; maar wij staan veel vaster op den rotssteen des geloofs. Even gelijk CHRISTUS spreekt; *wie bij den Tempel zweert, die zweert bij Hem, die daar in woont*; zeg ik ook: *wie bij een Beeld zweert, die zweert bij Hem, die daar door verbeeld wordt.* Eindelijk getuigt ook PAULUS *Hebr.* VIII. 4. dat God bevolen heeft, dat de *Israëliten de met handen gemaakte Beelden in den Tabernakel aanbidden* zouden. Wederom besluit de Schrijver ook deze Verhandeling met de in de vorige reeds geplaatste, maar hier nog met eenige andere plaatsen vermeerderde lijst van getuigenissen van Kerkvaderen voor de verëering der Beelden.

Dus is de *derde* van deze *Verhandelingen* wederom vol herhalingen uit de twee eersten. Daar onder behoort, het geen hij beweert: dat de Duivel den aanval op de Beelden veroorzaakt hebbe; dat de Joden geene Beelden mogten hebben, om redenen, welke bij de Christenen wegvallen; dat de Heilige Vaderen sommige dingen uit de woorden der Schrift hebben afgeleid, welke daar in niet uitdrukkelijk staan; waar bij hier nog de woorden: *Drieëenheid, eenswezens, één natuur der Godheid, drie Personen, één persoon en twee naturen in* CHRISTUS gevoegd worden e. z. v. Maar bijzonder

der bevat deze Verhandeling eene wijdloopiger ontvouwing van verſcheidene vragen over *Beelden* en *Aanbidding*. De Schrijver onderzoekt, wat een Beeld is? waarom het is? (om iet, hetwelk verborgen is, bekend te maken; maar ook, om ons tot het goede op te ſporen, en voor het kwade te waarſchuwen;) verders, hoe vele *ſoorten van Beelden* 'er zijn? *zes*, zoo als hij het vindt. Het *eerſte* is het natuurlijke; zoo is de Zoon van God het natuurlijk en volkomen gelijke Beeld des Vaders; en de Heilige Geest het Beeld des Zoons. De in God zelven beſtaande denkbeelden van zaken, die door hem worden zullen, maakt het *tweede* ſoort uit; het *derde* de mensch, die naar de gelijkenis van God gemaakt is, naardien Verſtand, Woord, en Geest even zoo één mensch, als Vader, Zoon, en Heilige Geest één God zijn, wien hij ook, door zijnen vrijën wil en bekwaamheid om te heerſchen, gelijkvormig is; het *vierde* ſoort is de Heil. Schrift, welke Beelden van onzigtbare en onligchamelijke dingen voorſtelt; de *vijfde* beſtaat uit de voorbeelden des Ouden Testaments; zoo als de daauw op GIDEON's vlies de Moeder Gods voorbeduidde; eindelijk de *zesde* zijn de opſchriften ter gedachtenis van eene gebeurtenis opgeſteld of opgerigte gedenkteekens. DAMASCENUS vraagt verders, wat door Beelden kan worden voorgeſteld? Alles, antwoordt hij; ſlechts de Godheid niet: want ook eindige Geesten, als men ze met God vergelijkt, kan men onder de ligchamen tellen. Maar wie heeft het eerst Beelden gemaakt? God zelf, nademaal hij zij-

nen eeniggeborenen Zoon geteeld, en naderhand den mensch naar zijn Beeld geſchapen heeft. Door de Menschwording zijnes Zoons is onze natuur boven de Engelen verheven geworden. Waarom zou ik niet het Beeld van Hem maken en aanbidden, die zich in deze natuur vertoond heeft? Vervolgens ontvouwt hij de *verſcheidene ſoorten van aanbidding*, (προσκυνησις,) welke hij eene onderwerping en verootmoediging noemt. De *eerſte*, zegt hij, wordt aan God alleen door Godsdienſtige verëering, (κατα λατρειαν,) bewezen; en ook deze heeft weder hare eigene ſoorten, nademaal de ſchepſelen God, dien zij kennen, deels vrijwillig, deels gedwongen, zoo als de Duivel; en nog anderen, zonder hem te kennen, tegen hunnen wil, aanbidden. Bewondering en toegenegenheid maken de *tweede ſoort* uit, met welke wij God, wegens zijne wezenlijke heerlijkheid, aanbidden. De dankzegging voor de Goddelijke weldaden maakt het *derde* ſoort uit; de *vierde* de verklaring van onze behoeftigheid en hoop op het goede; en de *vijfde* berouw en belijdenis van begane zonden; welke weder drie onderſoorten heeft. Eene andere vraag betreft die genen, die volgens de Schrift aangebeden worden? en op hoe velerleië wijze ſchepſelen aangebeden moeten worden? De eerſten zijn de Moeder Gods en alle Heiligen. Zij worden *voorëerst* aangebeden, in zoo verre zij van God verheerlijkt, door hem voor hunne vijanden vreeſelijk, en jegens hunne verëerders weldadig geworden zijn, en dewijl de Koning zelf verëerd wordt, wanneer men zijne dienaren aanbidt.

Digitized by Google

bidt. Een *andere* ſoort van aanbidding betreft die ſchepſelen, in welken en door welken ons heil en zaligheid uitgewerkt is, zoo als de Berg *Sinaï*, *Nazareth*, *Golgotha*, het kruishout, de nagels aan hetzelve, en meer dergelijken; ook Engelen en menſchen, die daar in een welgezind deel genomen hebben. De *derde* ſoort betreft de Heilige Boeken, en andere Godgewijde zaken; het *vierde* de Beelden, welken de Profeten gezien hebben, zoo als de Staf van AARON, de Tabernakel, de *Cherubim*, ook het ligchamelijke Beeld mijnes Gods, de Beelden van zijne Moeder en der Heiligen; naar het *vijfde* ſoort aanbidden wij ons zelven, die wij Gode deelachtig zijn geworden, met onderworpenheid; volgens het *zesde* worden Heeren en Meesters van hunne dienstknechten, en weldoeners van hulpbehoeftigen verëerd. Eene nog veel rijker verzameling van plaatſen der Kerkvaderen, die de verëering der Beelden ſtaven zullen, dan in de eerſte Verhandelingen, ſtaat op het einde van deze derde als een aanhangſel.

Dit is dus het gene de voornaamſte Godgeleerde en Wijsgeer van deze tijden voor de Beelden der Heiligen wist bij te brengen. Dat veel daar van laf, veel verward, en het ander heel armhartig is, heeft geen bewijs noodig. Over het geheel wordt verëeren en aanbidden onwijsgeerig onderling vermengd; en alhoewel DAMASCENUS vlijtig inſcherpt, dat de biddende zich tot God behoort te rigten; neemt hij evenwel zelf de nuttigheid dezer bepaling weder weg, door de aanroeping der Heiligen als

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

noodzakelijk aan te prijzen. Wanneer hij denkbeelden wil ophelderen, vervalt hij in ijdele ſpitsvinnigheden. Het misbruik, hetwelk hij van vele Bijbelplaatſen en plaatſen van Kerkvaderen maakt, in welken volſtrekt geene ſpoor van de verëering der Beelden gevonden wordt, is in der daad onvergeeflijk. Alhoewel men aangemerkt heeft, dat de tweede ſoort van zamengeraapte plaatſen, bijzonder in de derde Verhandeling, na zijnen tijd door ijverige Beeldverëerders vermeerderd zou zijn, evenwel bleven deze opſtellen over het geheel een zeer ongeſchikt mengelmoes van ongemeen weinig goeds met zeer veel het geen onbruikbaar en nutteloos is.

Keizer LEO gaat voort met de Beelden af te ſchaffen.

Alle verdedigingen van de Beelden der Heiligen maakten niet den minſten indruk op den Keizer LEO. Integendeel zocht hij GREGORIUS II. voor de onbetamelijke hevigheid te kastijden, met welke deze zijne verdediging had opgeſteld. Wij hebben reeds in de Geſchiedenis van dezen Biſchop gezien, dat ANASTASIUS den Vorst beſchuldigt, dat hij meermalen door zijne Bevelhebbers den *Roomſchen* Biſchop heeft willen laten vermoorden; maar tevens, dat het veel geloofwaardiger is, dat hij ſlechts bevel gegeven heeft, om hem gevangen naar *Konſtantinopolen* over te voeren. GREGORIUS III, die in het jaar 731 aan het Bisdom te *Rome* kwam, achtervolgde de maatregelen van zijnen voorzaat. Hij maande den Keizer af van zijnen ijver tegen de Beelden; ſprak op eene Kerkvergadering den banvloek uit tegen alle vijanden derzelven, en rigtte 'er zoo veel te meer op in de *Roomſche* Kerken. Maar

LEO

LEO liet zijne Afgevaardigden in de gevangenis werpen; en zond, hoewel vergeefs, eene vloot uit, om de oproerige *Italianen* tot gehoorzaamheid te dwingen; maar daartegen hield hij de inkomſten der *Roomſche* Kerk in *Sicilië* en *Kalabrië* in. Men kan hier nog bijvoegen, dat de Roomſche Biſſchoppen, bij deze gelegenheid, hun Kerkelijk Regtsgebied over *Illyricum*, *Epirus*, *Theſſalië*, *Achaje*, *Macedonië*, *Moeſië*, *Dacië*, *Kalabrië* en *Sicilië*, Landen, op ſommigen van welken zij tot hier toe ſlechts aanſpraak van deze natuur gemaakt hadden, verloren hebben; deze landen vergrootten vervolgens het gebied van den *Patriarch* van *Konſtantinopolen* (*). Waar LEO meer in ſtaat was, zijne bevelen ten uitvoer te doen brengen, daar ſtrafte hij de ongehoorzaamheid der al te heete en dikwijls ook tot gewelddadigheden uitberſtende vrienden der Beelden nadrukkelijk. NICEFORUS (†) zegt ſlechts in het algemeen, dat toenmaals vele godzalige lieden, omdat zij de Keizerlijke bevelen niet in acht namen, ſtraffen en mishandelingen in menigte hebben moeten uitſtaan. Maar volgens THEOFANES verkregen vele Geeſtelijken, Monniken en Godvruchtigen de Martelkroon, nadat zij voor de waarheid veel geleden hadden. In berigten, die eenige eeuwen later zijn bijëengebragt, wordt wel het ter dood brengen van eenige Beeld-

(*) *Adriani* I. *Epist. ad Car. M. ap* LABB. *Concil. T.* VII. *pag.* 962. *Nicolai* I. *Epist. ad Michaël. Balb. in* HARD. *Act. Concill. T.* V. *p.* 125, 126.

(†) *Breviar. Hist. pag.* 38.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Beeldverëerders bij name beſchreven; doch met geringe geloofwaardigheid.

KONSTANTINUS, die zijnen Vader LEO in het jaar 741 op den Keizerlijken troon opvolgde, en wien de voorſtanders der Beelden den belagchelijken ſpotnaam COPRONYMUS, (*Vondbevuiler*,) gegeven hebben, was jegens de Beelden op gelijke wijze gezind, als zijn Vader. Deszelfs plakaten werden derhalve verder gehandhaafd. In het eerst ſtond wel zijn Zusters Man, ARTABASDUS, tegen hem op, die zich tot Keizer liet uitroepen, en te *Konſtantinopolen* zelve, in het afzijn van KONSTANTYN, daar voor erkend werd; maar twee jaren daar na werd deze overwonnen en gevangen. Bij deze gelegenheid vertoonde de gisting, welke door het verbieden der Beelden ontſtaan was, haren invloed; en het misnoegen deswegens begunſtigde deze oproerige onderneming. ARTABASDUS werd, als een beſchermer der regtzinnigheid, met vreugde ontvangen, en de Keizer voor eenen *Godloochenaar* geſcholden. De eerstgemelde liet terſtond alle de Beelden der Heiligen in de hoofdſtad weder herſtellen. Naardien ook de *Patriarch* ANASTASIUS, met het gewaande kruishout van CHRISTUS in de hand, te voorſchijn trad, en bij deszelfs kruisiging zwoer, dat de Keizer hem gezegd had, CHRISTUS was een bloot, van MARIA op de gewone wijze geboren mensch geweest; zoo maakte het volk geene de minſte zwarigheid, om zulken Vorst de gehoorzaamheid op te zeggen. KONSTANTYN liet naderhand dezen hem ongetrouwen *Patriarch* de oogen uit-

Keizer KONSTANTINUS. COPRONYMUS volgt zijn Vaders voorbeeld.

uitſteken, en hem op eenen ezel, met het aangezigt naar den ſtaart gekeerd, in de renbaan rondvoeren; evenwel gaf hij hem zijn ambt weder, dewijl hij geloofde, dat hij in den grond zijn gevoelen toegedaan, genoeg vernederd, en uit vrees voor ſtraf verbeterd was (*). De toenmalige *Roomſche* Biſchop ZACHARIAS had zich insgelijks voor ARTABASDUS, of ARTABAZUS, zoo als hij ook genoemd wordt, verklaard; waarſchijnlijk, omdat deze de verëering der Beelden begunſtigde, evenwel behandelde de Keizer hem gunſtig en zelfs milddadig.

Nadat deze onrusten gedempt waren, ſchijnt de afſchaffing der Beelden door Keizerlijke bevelen haren vorigen weg gegaan te zijn, zonder dat 'er juist geweld bij geoefend werd. Want dat THEOFANES, die in eene het Rijk wijd en zijds verwoestende peſt in het jaar 747 een Goddelijk ſtraföordeel wegens deze ſchikkingen vindt, den Keizer tegen de Kerken en Heilige Beelden laat woeden, en als een andere FARAO zijn hart verharden, is ſlechts een klein gedeelte van de hoonende taal, in welke hij en andere *Griekſche* ijveraars voor de Beelden van dezen Vorst ſpreken. Integendeel raadpleegde KONSTANTYN, gelijk zijn Geſchiedſchrijver 'er onmiddelijk op laat volgen, meermalen met zijnen Gehejmen Raad over de middelen, om zijn oogmerk te bereiken, en wist ook alle ſteden tot zijn gevoelen over

(*) THEOFAN. *Chron. p.* 347-353. NICEFOR. *Breviar. p.* 38. ZONARAS *Annal. L.* XV. *C.* 5.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

over te brengen. Eindelijk beſloot hij, eene *algemeene* Kerkvergadering zamen te roepen; het krachtigſte middel, hetwelk in deze omſtandigheden ter hand genomen kon worden.

Deze Kerkvergadering werd in het jaar 754 te *Konſtantinopolen* in eene Kerk, aan de Maagd MARIA gewijd, gehouden; alhoewel eenigen van hare bijëenkomſten ook plaats hadden in het Keizerlijk Slot *Hiëra*. Niettegenſtaande zij in het geheele Rijk uitgeſchreven was, zond evenwel de *Roomſche* Bisſchop niet eens Afgevaardigden op dezelve. Hij kon namelijk derzelver voor hem zeer onaangename uitkomst ligt voorzien; ook was hij buitendien reeds in zoo diepe en voordeelige verbindtenisſen met den *Frankiſchen* Koning PIPYN ingewikkeld, dat hij zijnen Keizer vrij geringächtte. De *Patriarchale* Stoel van *Konſtantinopolen* ſtond thans ledig; de drie overige *Patriarchen* van *Alexandrie*, *Antiöchië*, en *Jeruzalem*, leefden onder de *Arabiſche* Heerſchappij, en mogten dus zulke vergaderingen niet eens bezoeken. Om deze reden hadden de *Metropolitaan* van *Efeze*, THEODOSIUS, en de Bisſchop van *Pergen*, PASTILLAS, de voorzitting op dit *Concilie*, hetwelk uit 338 Bisſchoppen beſtond. Deszelfs Handelingen zijn door de naderhand zegevierende tegenpartij wel onderdrukt, maar daar is zoo veel van bewaard gebleven, in derzelver wederlegging op de volgende *tweede Kerkvergadering* van *Niceë* (*), dat men de beſluiten en het leerbegrip

Algemeene Kerkvergadering te Konſtantinopolen veroordeelt de verëering der Beelden.

(*) *Ap.* HARDUIN. *Tom.* IV. *pag.* 328.

grip van deze Kerkvergadering genoegzaam overzien kan.

Eerst ontwierp zij eene ſchets van de ſchikkingen Gods door CHRISTUS, om de door den Duivel verleide menſchen van den Afgodsdienst te bevrijden, en voegde 'er bij, dat deze vijand, om hen wederom te onderwerpen, onder de gedaante van het Christendom, allengs de Afgoderij weder ingevoerd heeft, nademaal hij de genen, die hem toebehoorden, overreed heeft, niet van het ſchepſel af te zien; maar het te aanbidden en te verëeren, en hun eigen werk voor God te houden, als het ſlechts naar CHRISTUS naam benoemd werd. Daarom heeft CHRISTUS, gelijkerwijs hij te voren zijne jongeren overal uitzond tot verſtooring der Beelden, dus ook thans zijne aan de Apostelen gelijkvormige dienaren, de Keizers, verwekt, om de vestingen, door den Duivel tegen de kennis van God opgerigt, neder te werpen. Daarom hadden de Keizers, (KONSTANTYN en zijn Zoon LEO,) door Goddelijken ijver aangevuurd, deze vergadering bijëengeroepen, opdat zij een ſchriftmatig onderzoek van den verleidelijken Beeldendienst, welke de menſchen van de verhevene en Godebetamelijke verëering aftrekt tot de lage en ſtoffelijke verëering der ſchepſelen, ondernemen, en door God gedreven, haar gevoelen daar over zeggen zou, zoo als 'er in de Schrift ſtaat, dat de lippen des Priesters de wetenſchap bewaren. Voor alle dingen verklaart de vergadering, dat zij de leere der zes algemeene Kerkvergaderingen, welke zij bij name en naauwkeurig opgaf, volkomen aannam;

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

waar onder zij ook de veroordeeling van den *Roomſchen* Biſchop HONORIUS, met andere *Monotheliten*, niet vergat. Vervolgens voegde zij 'er bij, die heilige vergaderingen hadden het onbevlekt geloof Godebehagelijk voorgedragen, zoo als zij uit de Euangelien geleerd hadden, en daarom geleerd, dat in den eenigen CHRISTUS, onzen Heer en God, één perſoon in twee naturen, willen en werkingen is; dat ook de wonderwerken en het lijden aan eenen en denzelfden perſoon behoorden. Na dit, onder den invloed des Heiligen Geestes, zorgvuldig geproefd, en zich van de waarheid overtuigd te hebben, had zij gevonden: *dat de ongeoorloofde kunst der ſchilders de voornaamſte leere onzer zaligheid, de Menschwording van* CHRISTUS, *lasterde*, en de heilige van God te zamen geroepene Kerkvergaderingen omwierp; maar daartegen NESTORIUS onderſteunde, die den Zone Gods in twee Zonen deelt; insgelijks ARIUS, DIOSKORUS, EUTYCHES en SEVERUS, die eene vermenging der twee naturen van éénen CHRISTUS leeren. Deze Biſchoppen noemen het dus het onverſtand van eenen winzuchtigen ſchilder, het gene met het hart geloofd, en met den mond beleden wordt, met onreine handen te veranderen. *Zulk een ſchilder*, zeggen zij, *heeft een Beeld geſchilderd, hetwelk hij* CHRISTUS *noemt:* een naam, welke dien betekent, die God en Mensch is. *Eén van beiden, of hij heeft*, zoo als het zijner ijdelheid goeddacht, de *Godheid*, die niet afgeteekend kan worden, in de teekening van het geſchapene vleesch *afgeteekend; of hij heeft die onver-*

vermengde verëeniging vermengd: en dus heeft hij eene dubbele lastering begaan. Aan deze lasteringen neemt nu die geen deel, die zulk een Beeld aanbidt: en beiden treft een gelijk wee met ARIUS en andere Ketters. Wordt hun van weldenkenden verweten, dat zij de onbegrijpelijke en niet te beſchrijven natuur van CHRISTUS ondernemen te ſchilderen, dan verdedigen zij zich daar mede, dat zij ſlechts een Beeld van het vleesch ſchilderen, hetwelk zij gezien en betast hebben. Maar dit is goddeloos, en eene uitvinding der *Nestoriaanſche* booze gezindheden. Want na de perſonelijke vereeniging moet daar, waar de ziel of het ligchaam van CHRISTUS is, ook zijne ware Godheid zijn; mitsdien mag men hem niet in de gedaante van een bloot mensch afbeelden. Daar door geeft men aan de menſchelijke natuur eene bijzondere perſonelijkheid, en neemt eenen vierden perſoon in de Drieëenheid aan. Die genen derhalve, die CHRISTUS afbeelden, zijn of *Nestorianen* of *Eutychianen.*

Het ware Beeld van CHRISTUS, zoo vervolgen de Biſchoppen, hetwelk men verlangen en verëeren, en tot zaligheid der ziel en des ligchaams offeren kan, *heeft de Priester en God zelf*, toen hij onze natuur aannam, *ten tijde van zijn lijden*, tot een voorbeeld en tot krachtdadigſte gedachtenis, *aan de Dienaren van zijnen Godsdienst overgegeven.* Hij toonde door zijn *Avondmaal* aan, dat geene andere gedaante onder den Hemel in ſtaat is, om zijne menschwording af te beelden. Hij gebood, in hetzelve, brood, en niet eene menſche-

lij-

lijke gedaante, te offeren, opdat niet de Afgoderij mogt ingevoerd worden. Gelijk het natuurlijk ligchaam van CHRISTUS heilig is, nademaal het vergoddelijkt is geworden, zoo is openlijk ook zijn heilig Beeld door zekere heiliging der genade Goddelijk geworden. Het brood in het Avondmaal, als een niet bedriegelijk Beeld van zijn natuurlijk ligchaam, wordt door de nederdaling van den Heiligen Geest geheiligd, en wordt een Goddelijk ligchaam, door middel van den Priester, die het van het gemeen gebruik tot heilige offering afzondert. Gelijk het natuurlijk bezielde en redelijke vleesch des Heeren door den Heiligen Geest met de Godheid gezalfd is, zoo wordt ook het van God gegeven Beeld van zijn vleesch, het Goddelijk brood, met den Heiligen Geest vervuld, als ook de beker des levendmakenden bloeds uit zijne zijde. Maar de kwade naam van *valſchelijk zoogenoemde Beelden*, heeft noch uit de leere van CHRISTUS, noch de Apostelen, noch der Vaderen, zijn beſtaan; geen heilig gebed heiligt ze van het gemeen gebruik; maar zij blijven gemeen, en zonder voortreffelijkheid, zoo als de werkman of ſchilder ze voltooid heeft. Sommigen van deze dwalenden zouden misſchien wel toegeven, dat wij de Beelden van CHRISTUS, uit hoofde van de vereeniging der twee naturen, met regt verwerpen; maar zij beſchuldigen ons van dwaling, wanneer wij dit verbod ook uitſtrekken tot de Beelden der hoogstonbevlekte Moeder Gods, der Profeten, Apostelen en Martelaren, als welke bloote menſchen geweest zijn. Doch, als

als de eerſte verworpen worden, hebben wij ook deze laatſte niet van doen: en het volgende werpt ze geheel omver. *Onze Katholijke Christelijke Kerk*, die *in het midden* ſtaat *tusſchen het Jodendom en Heidendom*, neemt geen deel aan beider gewone heilige gebruiken; maar *gaat haren nieuwen*, van God voorgeſchrevenen *weg van Godzalige Kerkplegtigheden*. Zij verwerpt dus zoo wel Offers als Afgodendienst, welke voor menſchen uitgevonden is, die geene hope der opſtanding hebben. De Heiligen, die aan God behaagden, en van hem met deze waardigheid verëerd zijn, leven ook na de dood bij God. Wie dezen *door eene doode*, gehaatte, nooit levende, door Heidenſche vijanden uitgevondene *kunst* zoekt *voor te ſtellen*, die bewijst zich als derzelver Lasteraar. Wie mag zich onderwinden, de Moeder Gods, die door de volheid der Godheid overſchaduwd is geworden, die hooger dan de Hemel, en heiliger dan de *Cherubim* is, met eene ſlechte Heidenſche kunst af te beelden? of wie zal zich niet ſchamen, de Heiligen te ſchilderen, die met CHRISTUS heerſchen, en de wereld oordeelen zullen? Het is den Christenen niet geoorloofd, zulke Heidenſche gebruiken na te volgen; en van vreemden nemen wij geene bewijzen van ons geloof aan. JEZUS zelf verbood de booze geesten, die hem als God belijden wilden.

Hier bij voegt nu de Kerkvergadering ook bewijzen uit den Bijbel. CHRISTUS zegt: *God is een Geest, wien men in geest en waarheid aan moet bidden; niemand heeft ooit God gezien; die genen zijn*

zijn zalig, die in hem gelooven, zonder hem gezien te hebben. MOZES heeft alle afbeeldingen van hemelſche en aardſche voorwerpen verboden. PAULUS klaagt, dat *de Heidenen de heerlijkheid des onverderfelijken Gods in het Beeld van verderfelijke menſchen veranderd*, en het ſchepſel meer dan den Schepper gediend hebben; hij ſchrijft: alhoewel wij ook CHRISTUS *naar het vleesch gekend hebben*, zoo kennen wij hem *nu niet meer;* want wij wandelen in het geloof, maar niet in aanſchouwen; eindelijk, hij verzekert, dat het *geloof uit het gehoor*, en het gehoor *door het woord Gods* is.

Verders haalt de Kerkvergadering ook *plaatſen van Kerkvaders* aan, die tegen de verëering der Beelden geſchikt zijn; doch kortheidshalve, ſlechts in gering getal. EPIFANIUS maakt hier een begin, die de *Chriſtenen* waarſchuwt, om geene Beelden in de Kerken, of bij de Graven der Heiligen in te voeren, niet eens zelfs in gemeene huizen; maar veel meer het aandenken Gods in het hart te houden; terwijl het den Chriſtenen niet geoorloofd is, het hart door de oogen te laten omzwerven. Daar op volgt GREGORIUS van *Nazianzum*, die het in zijne gedichten voor onregt hield, het geloof in kleuren, en niet in het hart te hebben, dewijl het in de eerſten ligt uitgedoofd wordt; JOANNES CHRYSOSTOMUS, die leerde, dat wij de tegenwoordigheid der Heiligen door hunne ſchriften genieten, terwijl wij daar in Beelden, niet van hunne ligchamen, maar van hunne zielen, hebben; ATHANASIUS, die zegt, men moet medelijden hebben met de genen,

nen, die schepselen aanbidden, alzoo op die wijze de genen, die zien, hen aanbidden, die niet zien; AMPHILOCHIUS en THEODOTUS van *Ancyra*, die het voor onnoodig verklaren, de Beelden der Heiligen in kleuren voor te stellen, dewijl men hunne deugden behoort na te volgen; eindelijk EUSEBIUS PAMPHILI, die aan eene Keizerin schreef, die het Beeld van CHRISTUS begeerd had, dat, alschoon zij ook slechts zijne gestaltenis als dienstknecht meende, deze zelfs nog te zeer door de Godheid verheerlijkt was geworden, dan dat zij met doode verwen zou kunnen afgebeeld worden.

Door deze getuigenissen der schrift en der Vaderen gesticht, zeggen de Bisschoppen verders, hadden zij het *eenparig besluit* genomen, dat *alle Beelden*, uit welke stoffe en verf zij ook gemaakt mogen zijn, *uit de Christelijke Kerk weggeworpen*, en voor haar vreemd en verfoeid zijn *moeten*. Maar wie zich in het vervolg zou onderstaan, een Beeld te maken, of het te aanbidden; of het in eene Kerk of in een bijzonder huis op te rigten of te verbergen, die zoude, als hij een Bisschop, Ouderling of Kerkedienaar is, afgezet, maar is hij een Monnik of Leek, in den Kerkenban gedaan worden, en als een vijand der Goddelijke en Kerkelijke leere, de door de Keizerlijke wetten bestemde straffen moeten lijden. Te gelijk geboden zij: geen mensch, die over eene Kerk, of eenig ander eerwaardig huis opzigt heeft, zal, onder voorwendsel van deze dwaling, ten aanzien der Beelden, te verminderen, zijne hand aan de Godgewijde vaten slaan, en die, om-

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

omdat men 'er Beelden op vindt, tot iet anders gebruiken; ook niet aan kleederen, en andere Godsdienſtige gereedſchappen, om die onbruikbaar te maken. Maar zoo iemand, door God geſterkt, zoodanige vaten of kleederen zou willen veranderen, zoo zou hij het niet doen, zonder voorweten van den heiligſten *algemeenen Patriarch*; en zonder verlof van den Keizer, opdat de Duivel niet onder dit voorwendſel de Kerke Gods verdemoedige. Ook zal niemand van de Overheden, niemand van hunne bedienden, of eenig ander Leek, zich aan de Tempelen van God vergrijpen, en die gevangen nemen, die wanordens bedreven, zoo als ſommigen dit gedaan hebben.

Laaſtelijk voegden deze Biſchoppen hier bij, dewijl zij geloofden, ook den geest van CHRISTUS te hebben, en even zoo wel, als hunne geloovige Voorvaderen, beſluiten te kunnen maken, zoo wilden zij nog een aantal van *Banvloeken* hier aan hechten. Zij rigten dezelven in het algemeen tegen diegenen, die het ware geloof van de Drieëenheid, en van de Menschwording van CHRISTUS, niet aannemen; maar bijzonder tegen den genen, die het Goddelijk karakter Gods des Woords na zijne Menschwording door ſtoffelijke verwen zich zoekt voor te ſtellen, en niet den genen van ganſcher harte met de oogen des verſtands aanbidt, die glansrijker dan de zon, ter regterhand Gods op den troon der heerlijkheid zit; — tegen den genen, die het onbeſchrijfelijk wezen en den perſoon Gods des Woords, wegens zijne menschwording, met ſtoffelij-

lijke verwen in menſchelijke gedaante zoekt te verbeelden; en niet veel meer belijdt, dat hij als God, ook na zijne menschwording, niet kan afgebeeld worden; — tegen den genen, die de onafſcheidbare perſonelijke veréeniging van God het Woord en het vleesch, of dat ééne, hetwelk uit beiden onvermengd en onafſcheidelijk volmaakt is geworden, in een Beeld zoekt af te beelden, hetwelk hij CHRISTUS noemt, (daar toch deze naam den God en mensch beteekent,) en daar door eene vermenging der naturen zonderling genoeg afbeeldt; — met één woord, deze Banvloeken worden afzonderlijk in verſcheidene afdeelingen op alle Ketterſche gevolgtrekkingen uitgeſtrekt, welke de vergadering reeds te voren uit het vervaardigen van CHRISTUS beelden afgeleid had. Maar zij worden verders ook uitgeſproken tegen die genen, die niet belijden, dat de altijd Maagd MARIA eigenlijk en waarlijk Gods Moeder, hooger dan alle zigtbare en onzigtbare ſchepſelen is, en die niet met een opregt geloof om *hare voorbidding* ſmeeken, als die op onzen uit haar geborenen God een vrolijk vertrouwen heeft; — die de *vertooningen* van alle *Heiligen* en onbezielde en ſtomme *Beelden* uit ſtoffelijke verwen zoeken op te rigten; eene nuttelooze onderneming, ja eene ijdele en duivelſche uitvinding; en die niet liever derzelver deugden, als het ware, bezielde en levende Beelden, in zich zelven afbeelden, en daar door den ijver in zich opwekken, om die na te volgen; — die niet belijden, dat alle Heiligen van het begin der wereld tot heden toe, van God naar ziel en lig-

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

ligchaam waardig geacht zijn; en die *hunne voorbidding niet begeeren*; daar zij toch, volgens de Kerkelijke leere, met alle vertrouwen, *voor de wereld bidden*; — die geene opſtanding der dooden, geen oordeel, geene ſtraffen en belooningen na dit leven belijden; — ook in het algemeen tegen die genen, die deze *heilige algemeene zevende Kerkvergadering*, en het van haar naar de ſchrift vastgeſteld geloof niet zouden aannemen. Zij ſpreekt over hen het *anathema* uit *van den Vader, Zoon, en Heiligen Geest, en van alle de zeven algemeene Kerkvergaderingen.* Eindelijk vraagden de Keizers nog, of de vergadering dit alles eenſtemmig beſloten had? en zij ſchreeuwde niet alleen: Alzins! maar riep hun ook eene menigte loſſpraken, dankzeggingen en wenſchen daar voor toe, dat zij het ware geloof bevestigd, en alle Afgoderij uitgeroeid hadden. Tevens riepen de Biſchoppen nog bijzonder over eenigen van de voornaamſte verdedigers der Beelden het *anathema* uit, zoo als over GERMANUS en DAMASCENUS, tegen welken laatstgemelden het viermaal onder den ſpotnaam *Manſur* werd herhaald; over hem en anderen nog met bijzondere ſcheldwoorden, bij voorbeeld: *Beſpotters van* CHRISTUS, *houtverëerders* en meer dergelijken.

Aanmerking over deze Kerkvergadering.

Of deze vergadering den waren middelweg van overtuiging tot bevrediging en verëeniging der beide partijën ingeſlagen hebbe, behoeft geen wijdloopig onderzoek. Zij kwam openlijk, met al te veel hevigheid tegen de ééne partij ingenomen, tot hare raadplegingen, en alhoewel wij niet alles weten, wat,

wat, gedurende het half jaar, dat zij gezeten heeft, al is voorgevallen, kon men echter reeds vooruit niet twijfelen, of zij zou niet meer doen, dan de maatregelen van het Hof tegen de Beelden bekrachtigen. Hare ongelukkige Banvloeken en andere geweldige ſtappen ſneden alle herſtel van den Kerkevrede af. Zij dacht 'er niet aan, dat 'er Beelden kunnen zijn tot gedachtenis, zonder dat zij tot eene Bijgeloovige vereering behoeven te dienen. Het is waar, dat het tot hare verſchooning kan ſtrekken, dat dit een en ander ten dezen tijde naauwelijks van een te ſcheiden was; en dat eene zulke eenvoudigheid der uiterlijke Godsdienſtoefening, als den eerſten Christenen eigen geweest was, toenmaal niet meer dan een vrome wensch zijn kon. Zelfs merkte de vergadering niet op, hoe zeer zij zich zelve in den weg ſtond: zij gebood, onder ſtraffe van den Ban, de aanroeping der Heiligen; en wilde toch derzelver Beelden niet dulden; en het eene ſoort van Bijgeloof was echter zoo goed als het ander. Haar ijver had wel een prijswaardig voorkomen; ook kwam zij bij toeval tot zeer nabij de eerſte grondbeginſelen van het Christendom; maar zij wist daar geen behoorlijk gebruik van te maken, en verdedigde dus eene goede zaak maar ſlecht. Zij liet zich ook aan Kerkelijk gezag het meest gelegen zijn. Dat zij daarom, dat 'er geen *Patriarch* tegenwoordig was, ook geene *algemeene*, (*oecumeniſche*,) Kerkvergadering heeft kunnen zijn, hetwelk ſommigen haar naderhand tegengeworpen hebben, benadeelt haar niets in het oog van eene meer verlichte nakomelingſchap.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

Vervolging tegen de vereerders der Beelden.

Eerst na het afloopen dezer Kerkvergadering, en uit hoofde van ongehoorzaamheid aan dezelve, begonnen, op bevel van Keizer KONSTANTYN, de vervolgingen en het straffen der Beeldvereerders, van welke de Geschiedschrijvers, van de IXde eeuw af, ons zulke ijselijke beschrijvingen geven. De Keizer begeerde schielijk, dat alle Bisschoppen van zijn Rijk, en de door hunne heiligheid meest beroemde Monniken de besluiten dezer vergadering zouden onderschrijven. Van de eerstgemelden heeft, zoo veel men weet, niemand dit geweigerd; maar wel de meeste Monniken. Een *Syrische* Bisschop COSMAS, zal, volgens THEOFANES (*), door zijne Gemeente bij den *Patriarch* van *Antiöchië* beschuldigd zijn geworden, omdat hij de Kerkelijke vaten verminderd had, en om deze reden had hij zich bij de vijanden der Beelden gevoegd. Deze *Patriarch* en de beide anderen, die van *Alexandrië* en van *Jeruzalem*, deeden hem daarom niet alleen in den ban; maar de *Patriarch* van *Jeruzalem* zond ook, met goedkeuring der twee anderen, eenen Brief aan den *Roomschen* Bisschop PAULUS, waar in hij hunne gehechtheid, als ook die van vele andere Oosterssche Bisschoppen, aan de vereering der Beelden, betuigde (†). Deze *Patriarchen*, hoewel buiten het Rijk wonende, hebben echter ongetwijfeld ook op

(*) *Chronogr. pag.* 365.

(†) *Constantini Pseudopapæ Epist. ad Pipin. a. 767. in* CENNII *Monum. Dominat. Pontif. Tom.* I. *Cod. Carol. n. 99. pag.* 256.

op de Keizerlijke onderdanen ten dezen tijde ſterk gewerkt. Doch de Monniken, wien geen deel gegeven was aan de Kerkvergadering te *Konſtantinopolen*; die altijd als de hoofdpilaren van het Bijgeloof konden aangezien worden, en uit wier midden inzonderheid de nieuwe Heiligen bij troepen waren voortgekomen, hadden geen aandrift van buiten noodig, om zich de zaak der Beelden aan te trekken. Gewoon aan eene dweepzuchtige drift in alles, wat Godsdienſtöefeningen betrof, die met hunne levenswijze zoo naauw verbonden waren, verzetten zij zich tegen het bevel des Keizers; beſpotten hetzelve; en hitſten nog vele anderen op, om hetzelve ongehoorzaam te zijn, terwijl zij niet weinigen, tegen 's Keizers uitdrukkelijk verbod, tot hunne levenswijze overhaalden.

Wanneer men zich herinnert, hoe gevaarlijk en bijkans onwederſtaanbaar de Monniken in vroegere Godsdienſtverſchillen voor het Hof geweest zijn, kan men het niet vreemd vinden, dat hetzelve thans hunne ongehoorzaamheid, die tot muiterij en zamenrottingen uitberstte, ſcherp geſtraft heeft. De Keizer vorderde van alle zijne onderdanen eene belofte onder eede, dat zij geene Beelden zouden vereeren, waar toe hem de uitſpraak van de algemeene Kerkvergadering regt ſcheen te geven. De *Patriarch* van *Konſtantinopolen* beklom zelf den Predikſtoel, en zwoer, met het heilige kruishout in de hand, dat hij geen Beeldverëerder was (*). Het is

(*) THEOPHAN. *l. c. pag.* 367.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

is dus geen wonder, dat de genen, die zich aan dezen eisch onttrokken, niet verſchoond werden. Zelfs had het voormalig oproer eenige betrekking gehad op den Beeldentwist: en nog ſteeds werden aanzienelijke mannen als verraders geſtraft; alhoewel de *Griekſche* Geſchiedſchrijvers hen enkel als Martelaars voor de verëering der Beelden willen aangezien hebben. Daar bij komt eindelijk, dat alle deze Schrijvers even zeer voor de gemelde partij ingenomen, als tegen den Keizer vertoornd waren. Onaangezien dit alles echter, moet men toch bekennen, dat, zoo men hun niet volſtrekt alle geloofwaardigheid wil ontzeggen, de ſtrengheid des Keizers, in het ſtraffen der wederſpannigſte en onruſtigſte Beeldverëerders, tot wreedheid overgeſlagen is. Het begin daar van ſchijnt omtrent het jaar 762 gemaakt te zijn. Toen liet de Keizer zekeren Monnik ANDREAS in eene renbaan van zijne Hoofdſtad dood geeſelen, omdat hij hem, wegens zijne vijandſchap tegen de Beelden, hevige verwijtingen gedaan, en hem eenen tweeden VALENS en JULIAAN genoemd had. Vier jaren daar na verloor een ander der aanzienlijkſte Monniken, STEPHANUS, om dezelfde gevoelens, het leven. Naardien de Beelden overal vernietigd; de Kerken, op welker muren zij geſchilderd waren, overgewit; en ſchilderijen van boomen en beesten in derzelver plaats geſteld; de verëerders van de Beelden der Heiligen gedrukt, en bevolen was, de Monniken, die zich openlijk zien lieten, met ſteenen te werpen, begaven zich velen van dezelven uit *Konſtantinopolen* en andere gewesten, bij-

bijzonder uit de Provintie *Bithynië*, in het aldaar te vinden Klooster van den Heiligen AUXENTIUS, waar STEPHANUS leefde, en verzochten hem om zijnen raad. Hij vermaande hen tot ſtandvastigheid tegen de Ketterij, welke de Dwingeland, de Keizer, invoerde; maar wees hun eenige landen aan, waar men de Plakaten van dezen Draak niet gehoorzaamde; waar zij dus veilig zouden zijn, om daar niet toe gedwongen te worden: bij voorbeeld, de gebergten aan de zwarte zee, *Bosphorus*, *Cherſon*, *Lycië*, de zeekusten van *Palæſtina*, *Fenicië*, *Cyprus*, en voornamelijk de *Italiaanſche* Landen. Als STEPHANUS de beſluiten van de meergemelde Kerkvergadering zou onderſchrijven, verwierp hij die als Kettersch, waarom hij nevens andere Monniken gevangen werd gezet. Men liet hem wel weder in zijn Klooster gaan; maar dewijl hij zelfs tegen den Keizer, als een' Ketter, den Banvloek zal uitgeſproken hebben, en ook tegen deszelfs wil anderen tot het Monnikenleven overhaalde, werd zijn Klooster met de Kerk verbrand; hij zelf andermaal in de gevangenis geworpen, en met ketenen beladen. Na andere afwisſelende lotgevallen, en nadat de Keizer zelf vergeefs met hem geſproken had, (terwijl STEPHANUS veel meer, om den Vorst het ſchandelijke van zijnen haat tegen de Beelden zigtbaar te toonen, een ſtuk gelds met deszelfs beeldtenis op den grond wierp, en met voeten trad,) werd hij, reeds half ter dood beſtemd, op de ſtraten van *Konſtantinopolen*, onder vele mishandelingen, door eenen der voorbijgangeren gedood. Eene groote

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

menigte andere Monniken leed om gelijke redenen de uiterſte rampen. Aan ſommigen werd de baard uitgetrokken, of afgebrand; aan anderen de oogen uitgeſtoken, en andere leden afgeſneden; aan velen werden de herſenen, met de ſchilderijen, ingeſlagen, op welke die Heiligen geſchilderd waren. Hunne Kloosters liet de Keizer verbranden, of omverhalen; of in ſoldatenwoningen veranderen. Een heilige Pilaarbewoner, PETRUS, werd wegens zijnen ijver voor de Beelden ter dood gebragt. Lieden van allerhanden ſtand vonden hetzelfde einde, als zij maar enkel in den Monnikenſtaat overgingen. ZONARAS rekent het getal der omgekomenen in deze vervolging op vele duizenden; eene opgave, welke men thans niet verder onderzoeken kan. Veel van deze natuur is zeker niet op uitdrukkelijk bevel des Keizers, maar door zijne Stadhouders en Krijgsbedienden willekeurig uitgevoerd. Zoo verkocht de Veldheer in *Thracië* alle Monniken- en Nonnenkloosters met alles, wat hun toebehoorde, en zond het daar van gekomene geld aan den Keizer. Vele Monniken liet hij dood geeſelen, anderen met het zwaard ombrengen; ontallijken liet hij pijnigen, en bande hen uit zijne landvoogdij; zoodat deze levenswijze daar geheel ophield. Maar de Keizer, voegt THEOFANES 'er bij, bedankte hem daar voor, en prees hem. Met deze ſtraffen paarde hij nog beſpotting. Eens moest een hoop Monniken, elk met een vrouwsperſoon aan de hand, (en ZONARAS geeft te verſtaan, dat het ontuchtige vrouwsperſonen waren,) in de renbaan te *Konſtantinopolen* rondgaan; het

het volk ſpoog hen na, en belachte hen. Ondertusſchen brengen de Schrijvers, uit welken dit alles ontleend is, ſomtijds ook omſtandigheden bij, welken men kwalijk gelooven kan. De Keizer zal, bij voorbeeld, het gebed aan de Heiligen verboden hebben; hetwelk hij evenwel op de Kerkvergadering te *Konſtantinopolen* uitdrukkelijk had laten bevestigen. De overblijffelen der Heiligen zullen ook ten dezen tijde gedeeltelijk vernietigd zijn; evenwel heeft zich de Kerkvergadering volſtrekt niet tegen dezelven verklaard: ook konden zelfs de hevigſte vijanden der Beelden die niet in eene klasſe met de *Reliquien* ſtellen (*).

Kerkvergadering te Gentilly.

Terwijl KONSTANTYN de vrienden der Beelden in het Oosten met eene onbedachtzame ſtrengheid behandelde, welke zijn hoofdoogmerk bijkans meer belemmeren dan bevorderen moest; en dezen in zijn *Westersch* gebied, zonder zich om zijne bedreigingen te bekommeren, hunne geneigdheden volgden: maakten zijne Gezanten, aan den *Frankiſchen* Koning PIPYN, waarſchijnlijk wegens gewigtige ſtaatsbelangen, afgezonden, ook den twist over de Beelden in deszelfs Rijk gaande, even gelijk zij, zoo als wij gezien hebben, daar aanleiding gaven tot de betwiste leere over den uitgang van den H. Geest. De

(*) THEOFAN. *l. c. p.* 363, 367, 370-378. NICEFOR. *Brev. Hist. p.* 45. *Ejusd. Fragm. ex Theof. Chron. pag.* 37. ZONAR. *Annal. L.* XV. *C.* 6. CEDRENI *Hist. Comp. P.* II. *pag.* 459. *Vita S. Stephani Junioris in Anall. Græc. pag.* 441.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

De eerstgemelde vraag kwam op de Kerkvergadering te *Gentilly*, welke PIPYN in het jaar 767 liet houden, insgelijks voor (*). Doch de Chroniekſchrijvers geven van deze Kerkvergadering enkel een kort berigt, met weinige woorden. Ook verſpreiden de Brieven van den *Roomſchen* Biſſchop, PAULUS *den eerſten*, aan dezen Koning, welke op dit onderwerp en op de Keizerlijke Gezanten betrekking hebben, hier naauwelijks eenige ſchemering van licht (†). Welk beſluit dus de gemelde vergadering omtrent de verëering der Beelden genomen heeft? rust op bloote giſſingen. Uit gemelde Brieven, die zoo vele tevredenheid over het bewaren der Regtzinnigheid in het *Frankiſche* Rijk bevatten, en uit de zeer goede verſtandhouding tusſchen den *Roomſchen* Biſſchop en PIPYN, zou men wel kunnen afleiden, dat het beſluit voor het gevoelen, hetwelk te *Rome* heerschte, en dus gunſtig voor de Beelden, zij uitgevallen. Hier bij komt, dat PAULUS opvolger, STEVEN IV, of volgens anderen III, in het jaar 769, op eene *Synode* in het *Lateraan* gehouden, welke ook door eenige *Frankiſche* Biſſchoppen werd bijgewoond, de verëering der Beelden op nieuw bevestigd heeft (§). Maar aan den an-

(*) *Ann. Franc. Tiliani ad a* 767. *T.* III. *SS. Hist. Franc. Duchesn. p.* 13. EGINH. *Annales l. c. p.* 237.

(†) *In* CENNII *Monum. Domin. Pontif. Cod. Carol. Ep.* XX. *p.* 213. *et Ep.* XXVI. *p.* 229.

(§) *Decretum Synodale Stephani Papæ* IV. *ex Concil. Lateran. Act.* IV. *in* HARD. *Concil. T.* III. *p.* 2014.

anderen kant maakt het vermaard beſluit, hetwelk alle de *Frankiſche* Biſchoppen XXV jaren later te *Frankfort* tegen den Beeldendienst genomen hebben, het heel waarſchijnlijk, dat ook hunne Voorvaders te *Gentilly* dergelijke beginſelen gehad zullen hebben; om van geene andere gronden voor deze meening bij te brengen, voor welke de *Jezuit* SIRMOND zelf zich verklaard heeft.

De Beelden blijven afgeſchaft onder de Keizers KONSTANTYN en LEO.

Met de Kerkvergadering van *Konſtantinopolen* in het jaar 754, had de Beeldentwist in het *Griekſche* Rijk eene beſliſſende wending genomen; en KONSTANTYN leefde na deze vergadering nog XXI jaren. Waarſchijnlijk zou hij voor de duurzaamheid van hare beſluiten beter gezorgd hebben, indien hij, in plaats van die door ſtraffen en doodvonnisſen te handhaven, ze door het onderwijs en de ſchriften van kundige en deftige mannen aangenaam had gemaakt, en de Monniken, die allerminst onderwijs aannamen, enkel in hunne eenzame verblijven had opgeſloten. Ondertuſſchen bleven toch deze beſluiten, ten tijde van zijnen Zoon LEO IV, die in het jaar 776 de regering aanvaarde, in kracht. Deze, ten aanzien der Beelden volkomen als zijn Vader gezind, gedroeg zich evenwel zoo gematigd jegens derzelver verëerders, dat hij zelfs aan Monniken de aanzienelijkſte Biſchopsplaatſen ſchonk. Maar toen hij in het jaar 779 ontdekte, dat de aanbidding der Beelden, ſtrijdig met de wetten, nog heimelijk voortgang had, liet hij zes van zijne voornaamſte Hovelingen, met eenige anderen, welke men hier van beſchuldigd had, openlijk ſtokſlagen geven, hun

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

hun het haar afſcheeren, hen in de ſtad ſchandelijk rondleiden, en eindelijk in de gevangenis werpen. Hij vond zelfs onder het hoofdkusſen van zijne Gemalin IRENE twee Beelden. Na onderzoek bleek het, dat eenige Hofbedienden ze daar gebragt hadden. Doch LEO ſchijnt niet geloofd te hebben, dat dit zonder haar voorweten geſchied was; hij verweet haar heel toornig, dat zij aan zijnen Vader onder eede beloofd had, dat zij geene Beeldverëerſter zou zijn, en hoewel zij ontkende, dezelven gezien te hebben, ſcheidde hij evenwel zijn huwelijk met haar. Kort daar na ſtierf hij, in het jaar 779 (*).

De Keizerin IRENE een voorſtandſter der Beelden.

Zijn Zoon KONSTANTYN was toen eerst zeven jaren oud, waarom zijne Moeder IRENE regeerde, en wel niet alleen gedurende zijne minderjarigheid, maar zij drong zich zelve op den troon, veroorzaakte in het jaar 797 zijne dood, en bleef Alleenheerſcheresſe, tot zij in het jaar 802 werd afgezet. Deze met zoo veel regt ten kwade beruchte Vorstin liet thans aan hare oude genegenheid voor *den* Beeldendienst den vrijen loop. Men kent wel de grootte en ſterkte der beide partijen, die tot hier toe daar over met malkanderen getwist hadden, bij den aanvang van hare regering, niet naauwkeurig. Doch het is geloofelijk, dat de meeste Bisſchoppen, ten minſten uit inſchikkelijkheid jegens het Hof, met derzelver Geestelijkheid; het krijgsheer, het-

(*) THEOFAN. *Chron. p.* 378, 382. ZONAR. *Ann. L.* XV. *C.* 9. CEDREN. *Comp. Hist. p.* 468.

hetwelk de gedachtenis van den overledenen Keizer veréerde; vele Grooten, en bijzonder ook de inwoners van *Konſtantinopolen*, het meest gezind waren, om de Beelden te verwerpen. IRENE kon dus, door haar voorbeeld alleen, aan de Beelden derzelver plaats en veréering niet wedergeven; zonder de gezamenlijke Geestelijkheid en derzelver ontallijke aanhangers te verbitteren. Maar de Monniken, wier partij niet geringer was dan hun invloed; en zeer vele Christenen uit allerleië ſtanden, bijzonder van het gemeene volkje, wier neiging tot hier toe voor den dwang had moeten wijken, kregen thans terſtond de vrijheid, om dezelven ten minſten in hunne Kloosters en huizen op te volgen. Het is ook geheel niet onwaarſchijnlijk, dat de Keizerin haar gezag daar door verſterkte, en zich op den troon bevestigde, als zij de Beelden der Heiligen, die van duizenden geliefd werden, weder herſtelde. De heerſchappij der *Griekſche* Keizers over *Rome* en *Midden-Italië* naderde wel toen reeds naar het einde; maar alle hoop was toch nog niet verloren, om door het veranderen van maatregelen in het Kerkelijke de genegenheid der *Romeinen* weder te winnen: ook weet men, welk een ontwerp IRENE gemaakt had, om door een huwelijk met KAREL *den Grooten* haar Rijk met het zijne te veréenigen.

Allengs ſchikte alles zich, tot bereiking van haar oogmerk. De *Patriarch* van *Konſtantinopolen*, PAULUS, een aanzienlijk pilaar der laatstgehoudene Kerkvergadering, en van de Beeldſtormers, leide in het jaar 784 zijn ambt neder, en begaf zich in een Kloos-

Klooster. Door de Keizerin, en vervolgens nog bijzonder door hare Staatsdienaars gevraagd naar de redenen van dit beſluit, (zoo al niet in het geheim daar toe aangezet,) antwoordde hij met tranen, dat hij wenschte, nooit Opziener van eene Kerk geweest te zijn, welke met geweld gedrukt, van de overige *Patriarchaten* geſcheiden, en daarom met Banvloeken overladen was; zoo 'er niet eerlang eene *algemeene* Kerkvergadering gehouden, en door dezelve de vorige dwaling verbeterd werd, konden zij niet zalig worden; even daarom wilde hij thans in een Klooster boete doen, omdat hij zich tot hier toe niet overluid voor de waarheid verklaard had. Toen hij kort daar na overleden was, ſtelde de Keizerin aan de ingezetenen van hare Hoofdſtad, die in een Paleis bijëengeroepen waren, voor, dat het nu noodig was, eenen nieuwen *Patriarch* te kiezen. Dezen begeerden eenparig den Staatsdienaar TARASIUS daar toe. De Keizerin keurde deze keuze goed; maar liet hem, omdat hij weigerde deze, hem reeds door haar opgedragene waardigheid aan te nemen, zelf te voorſchijn treden. TARASIUS ſprak tot de vergadering niet alleen van zijne onwaardigheid, dewijl hij ſlechts een Leek was; maar gaf ook als de voornaamſte reden van zijne weigering op, dat hij de Kerk, die op den rotsſteen CHRISTUS gegrond was, geheel omvergeworpen en geſcheurd zag; de Kerk van *Konſtantinopolen* had niet hetzelfde geloof met de overige Oosterſche en Westerſche Kerken; en werd van dezen daarom dagelijks aan het *Anathema* onderworpen;

pen; hetwelk iet verſchrikkelijks was, dewijl het de menſchen vervreemde van God en zijn Rijk. Eenigheid in het Geloof onder de Christenen is over het geheel de wil van God; hij verzocht derhalven den Keizer en deszelfs Moeder, ter herſtelling derzelve eene *algemeene* Kerkvergadering zamen te roepen; als hem dit toegeſtaan werd, was hij bereid, het *Patriarchaat* aan te nemen; maar anders moest hij vreezen, om ook onder den Ban te komen, en eens voor het oordeel des Heeren veroordeeld te worden. Alle de Toehoorders gaven hem gelijk, en begeerden eene Kerkvergadering; en dus werd hij ook tot *Patriarch* ingewijd (*). Het is moeijelijk, zich, bij het beſchouwen van dit tooneel, van het vermoeden te onthouden, dat dit een door de Keizerin beſtoken ſpel geweest is. Een Staatsdienaar, die een werktuig van haar ontwerp geweest was, moest *Patriarch* worden; de gezindheden van het volk werden listig uitgevorscht en gewonnen; eindelijk, eene *algemeene* Kerkvergadering, door welke alleen de verëering der Beelden tot algemeen genoegen herſteld kon worden, werd een dringende pligt van het Hof; want TARASIUS had tevens geklaagd, dat tot hier toe in deze zaak ſlechts Keizerlijke bevelen gegolden hadden.

(*) THEOFAN. *l. c. pag.* 385-388. ZONARAS *Annal. l. c. Cap.* 11. CEDREN. *l. c. pag.* 470. *Apologeticus ad populum a Tarafio a ſecretis compendioſe dictus Concil. Nic.* II. *ap.* HARD. *T.* IV. *p.* 23.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

hen. Weinigen verzochten om uitſtel, maar dezen werden niet gehoord.

Nademaal het dus uitgemaakt was, welke verandering door den nieuwen *Patriarch* zou gemaakt worden, zoo erkenden hem ook de *Roomſche* en de overigen in deze waardigheid. Ten overvloede vermaande ADRIAAN, Opperhoofd der Kerk van *Rome*, hem nog, om te zorgen, dat de Beelden van CHRISTUS, zijne Moeder, der Apostelen en alle overige Heiligen weder opgerigt en vereerd zouden worden (*). De Brief van TARASIUS aan de *Patriarchen* van *Alexandrië*, *Antiöchië* en *Jeruzalem*, is nog voorhanden (†). In denzelven verklaarde hij zijn geloof, overeenſtemmende met de zes algemeene Kerkvergaderingen, en zijne genegenheid voor de Beelden der Heiligen, duidelijk genoeg. Ook leest men nog in de Handelingen der tweede Kerkvergadering van *Niceë* (§), een antwoord van deze drie *Patriarchen*. Maar deszelfs inhoud zelf toont openlijk, dat het van een gezelſchap Monniken is opgeſteld, en dat de gemelde *Patriarchen*, die den gemelden Brief geheel niet ontvangen hadden, ook geen deel aan dit antwoord gehad hebben (**). IRENE beriep nu de Biſchoppen van haar Rijk tot de

(*) *Epist. Adriani, ſanctiſſimi Papæ ſenioris Romæ in Act. Concil. Nic.* II. *l. c. pag.* 98.

(†) *Ibid. pag.* 129. (§) *Ibid. pag.* 136.

(**) Dit is tastbaar bewezen door FR. SPANHEM. *in Hist. imaginum restituta Sect.* VI. *p.* 372. en anderen.

de vastgestelde Kerkvergadering; en onder hen ook ADRIAAN van *Rome* (*), die haar in eenen langen Brief, welke bijna eene Godgeleerde Verhandeling gelijkt (†), antwoordde; in welken hij haar den eerbied voor het leerstelsel van den Apostel PETRUS met vele woorden inprentte, hetwelk de *Roomsche* Kerk bezat; haar de oudheid en schuldige vereering van de Beelden der Heiligen onder de Christenen bewees, uit eene verschijning van de Apostelen PETRUS en PAULUS, welke aan KONSTANTYN *den Grooten* zou gebeurd zijn; ook uit GREGORIUS *den Grooten*, en andere Kerkvaderen; uit de *Cherubin*, en andere dergelijke redenen; ook verzocht hij de Keizerin en haren Zoon, als tegenwoordig voor hare voeten liggende, de Beelden volkomen te herstellen, en de onechte Kerkvergadering van *Konstantinopolen* in den Ban te laten doen; tevens de teruggave begeerende, van het geen de voorgaande Keizers aan de *Roomsche* Kerk ontnomen hadden, waar bij hij haar de mildheid van KAREL *den Grooten* jegens den Apostel PETRUS voor oogen stelde; hij bestrafte haar vrij trotsch en bitter, dat in haren Brief van uitschrijving TARASIUS een *algemeen*, (*Oecumenisch*,) *Patriarch* genoemd werd; insgelijks, dat zij zulken Leek tot deze waardigheid verheven had, en eindigde zijnen Brief, met haar de Afgevaardigden aan te bevelen, die hij tot de aanstaande Kerkvergadering zond.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. Gr. jaar 622. tot 814.

Niet-

(*) *Divalis sidera directa a Constantino et Irene Augustis ad Adrianum P. R.* p. 21. (†) *Ib.* p. 79-96.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814

Niettegenſtaande alle deze voorbereidſelen, liep evenwel de eerſte proeve, welke IRENE in het jaar 786 nam, om eene algemeene Kerkvergadering te laten houden, ongelukkig af. Toen de Biſſchoppen uit verſcheidene Gewesten des Rijks te *Konſtantinopolen* waren aangeland, hielden niet weinigen van dezelven, met vele Leeken, bijëenkomſten, op welken zij gemeenſchappelijk zochten te verhinderen, dat de Kerkvergadering tot ſtand zou komen; maar te zorgen, dat de afſchaffing der Beelden verder bleef voortduren. De *Patriarch* liet hun zulke bijëenkomſten zonder zijne voorkennis verbieden, omdat zij daar door, naar de Kerkelijke wetten, de afzetting verdienden; waar op zij zich ſtilhielden. Maar daags voor het openen der Kerkvergadering, hieven reeds de Soldaten, in de Doopkapel der Groote Kerk bijëengekomen, een woedend getier aan; allen beweerende, dat het niet geoorloofd was, eene Kerkvergadering te houden. De Keizerin liet zich echter hier door niet afſchrikken; en de vergadering nam, in tegenwoordigheid van haar en van haren Zoon, eenen aanvang. Onverziens verwekten de Soldaten, opgeruid door hunne Bevelhebbers, en misſchien ook door de Biſſchoppen der tegenpartij, een' nieuwen oploop, dreigende, den *Patriarch* en de Biſſchoppen van zijnen aanhang te dooden; terwijl de aanwezende Staatsdienaars, die hen bedaren wilden, door hen met ſcheldwoorden overladen werden. De *Patriarch* vlugtte met zijne Biſſchoppen en Monniken op het Koor; terwijl de overige Biſſchoppen den Soldaten toe-

toeriepen: Wij hebben gezegevierd! zoodat het Hof eindelijk de vergadering moest laten ſcheiden (*).

In het volgende jaar 787 had de Keizerin beter gezorgd voor de veiligheid der Kerkvergadering. Na dat de oproerige Soldaten waren afgedankt, moesten de Biſſchoppen te *Nicea* in *Bithynië* bijëenkomen; zoo weinig vertrouwde zij de hoofdſtad. Onder voorzitting dan van den *Patriarch* TARASIUS, alhoewel de Roomſche Afgevaardigden in de Handelingen vóór hem genoemd worden, werd de Kerkvergadering, in tegenwoordigheid der Keizerlijke Staatsdienaren en van vele Monniken, in de *Sofia-kerk* geopend, en een Keizerlijke Brief voorgelezen, die verſcheidene berigten, vermaningen, en bevelen behelsde. Vervolgens liet men eenige Biſſchoppen binnen ſtaan, die tot hier toe vijanden der Beelden geweest waren; maar thans hun berouw en bekeering weemoedig betuigden. Deze allen werden niet in de Kerkgemeenſchap der overigen opgenomen; omtrent zeven derzelven, die te *Konſtantinopolen* bijëenkomſten gehouden hadden, kon men zelfs na het voorlezen van verſcheidene plaatſen der Kerkvaderen, die zoodanige gevallen betroffen, nog niet ééns worden, hoe men zich jegens hen behoorde te gedragen. Maar drie, die eene hun voorgeſchrevene Geloofsbelijdenis oplazen, waar in zij zich voor de verëering en aanbidding der Beelden

Tweede algemeene Kerkvergadering van Niceë.

(*) *Conſcriptio brevis, indicans, quæ facta ſunt ante Synodum, in Actis Conc. Nic.* II. *l. c' p.* 25. TARASIUS *ib. Act.* I. *p.* 33. THEOFAN. *p.* 389. CEDREN. *p.* 471.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

den verklaarden, en ook tegen de laatstgehoudene Kerkvergadering en allen, die de Beelden afgoden noemden, enz. Banvloeken uitſpraken, nam men des te meer en eer weder aan (*).

Het was dus reeds, zonder eenig onderzoek, beſlist, welk gevoelen omtrent de Beelden de overhand zou behouden. In de *tweede Zitting* las men de beiden bovengewaagde Brieven van ADRIAAN voor; de Bisſchoppen ſtemden hoofd voor hoofd, de daar in bevatte leere, en verſcheidene ook bij name het geloof van den *Oecumeniſchen Patriarch* TARASIUS toe; en de aanwezende Abten, door de vergadering daar toe opgeroepen, deeden hetzelfde (†). Nog ééns kwam in de *derde* Zitting de zaak der Bisſchoppen voor, die zich tot het ware leerſtelſel omtrent de Beelden bekeerd hadden; nu werden zij allen aangenomen; alhoewel 'er onder hen waren, die vervolgers van de vrienden der Beelden geweest waren; voornamelijk omdat 'er een Staatsdienaar voor hen ten besten ſprak. Daar en boven hield men zich bezig met het lezen van oorkonden, welke de vergadering betroffen (§).

Thans begon de vergadering eerst bewijzen voor de reeds door haar vastgeſtelde leer op te zoeken. Op het voorſtel van TARASIUS, werden in de *vierde Zitting* vooreerst Bijbelplaatſen voor de vereering der Beelden gelezen; zij betroffen allen de *Cherubim* op

(*) *Concil. Nic.* II. *Act.* I. *p.* 28-76. *ap.* HARD. *T.* IV.
(†) *Act.* II. *pag.* 76-124.
(§) *Act.* III. *pag.* 127-157.

op de arke des verbonds; die toch, gelijk men daar bij aanmerkte, eene menſchelijke gedaante hadden. Vervolgens volgde eene lange reeks van plaatſen uit Kerkvaders, van ATHANASIUS af, verſcheidene eeuwen door, tot den *Patriarch* GERMANUS en GREGORIUS II. van *Rome*. Velen derzelven zijn ontleend uit onechte, of met fabelachtige wondergeſchiedenisſen opgevulde Boeken; velen uit later tijden, toen zekerlijk de verëering der Beelden reeds de overhand genomen had. Uit verſcheidene van deze plaatſen leidden de Bisſchoppen gevolgtrekkingen af, welke zij alleen maar zagen; en het is zelfs ſomtijds grappig, de Gloſen te lezen, welke zij over de voorgelezene plaatſen maakten. Als men uit eene Predikatie van GREGORIUS van *Nyſſa* de verzekering voorlas, dat hij meermalen bij een Beeld van IZAÄKS opoffering geweend had, riepen zelfs de Staatsdienaars uit: „ Zie, welke ſmart een Beeld aan onzen Vader „ verwekt heeft! hij weende zelfs!" Daar op zeide een Bisſchop van *Ancyra*: „ Deze Vader had „ die geſchiedenis dikwijls gelezen; maar misſchien „ heeft hij 'er nooit over geweend; doch nu hij „ ze afgebeeld zag, nu weende hij!" Na meer andere ſoortgelijke aanmerkingen, beſloot TARASIUS zelf met de vraag: „ Zouden wij ook niet wee„ nen, wanneer een Beeld ons onzen gekruisten „ Heer vertoonen zou?" En de geheele vergadering antwoordde: „ Zeer zeker!" (*) CHRYSOSTOMUS had in zijne Lofrede op MELETIUS gezegd, dat

(*) *l. c. Act.* IV. *pag.* 265.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

dat niet alleen zijn naam in den mond van alle *Christenen*, en een middel voor hen geweest was, om alle onredelijke driften en gedachten van zich te verwijderen; maar dat zij ook zijn Beeld overal opgerigt, in ringen gedragen, en op vaten afgebeeld hadden, om zich daar door wegens zijn afscheid te vertroosten. De vergadering dit aangehoord hebbende, riep de Bisschop van *Nikomedië* uit: „ Als JOANNES CHRYSOSTOMUS op deze wijze van de Beelden spreekt, wie verstout zich nog iet tegen dezelven te zeggen?" Een ander herhaalde slechts, wat in deze plaats voorkwam, en TARASIUS besloot wederom: „ Ook wij zeggen, volgens de van onze Vaderen ontvangene leere, dat de Beelden eerwaardig, heilig en geheiligd zijn!" (*) Wonderwerken, die door Beelden, bij voorbeeld, van de Heilige COSMAS en DAMIANUS, gewerkt waren, werden ook met algemeene toejuiching voorgelezen (†). De vergadering eindigde deze Zitting, nadat zij de gehoorde getuigenissen voor voldoende bewijzen verklaard had, met banvloeken tegen alle vijanden der Beelden, en met eene uitvoerige Geloofsbelijdenis van de Drieëenheid, aan welke insgelijks de behoorlijke verëering der Beelden gehecht was (§).

In de *vijfde Zitting* ging zij voort, zich voortgelijke plaatsen van Kerkvaderen te laten voorlezen. De allereerste onder dezen was uit eene Predikatie van

(*) *l. c. pag.* 164. (†) *l. c. p.* 209. *p.* 217.
(§) *Act.* IV. *pag.* 187-285.

van CYRILLUS van *Jeruzalem*, waar in hij van de buitengewone ſtraf gewaagt, welke NEBUKADNEZAR onder anderen daarom geleden had, „ omdat hij de *Cherubim*, niet de verſtandige en hemelſche, maar die boven de arke des verbonds gevonden worden, geroofd had." TARASIUS maakte de Biſchoppen op deze misdaad en derzelver ſtraf opmerkzaam, zoodat zij allen uitriepen: „ Na de misdaad volgde de ſtraf! " Maar de *Patriarch* leidde 'er uit af: „ Een ieder, die een Heiligdom uit de Kerk werpt of verbreekt, valt in dezelfde ſtraf." Zonder te bedenken, dat dit hetzelfde was, als dat elk vijand der Beelden gevaar liep, om, zoo als deze Koning, zeven jaren, op het veld met de beesten gras te eten; en in der daad een der Staatsdienaren herinnerde de vergadering aan deze ſtraf. Onder anderen werd ook eene plaats van EUSEBIUS PAMFILI opgelezen; doch dewijl dezelve de Beelden geheel niet betreft, had men daar bij openlijk ten doel, om eenen der beroemdſte Leeraren, op wien zich de vergadering van *Konſtantinopolen* beroepen had, met zijne ſchriften als *Ariaansch* te kunnen verwenſchen. Na alle deze voorlezingen zeide TARASIUS, hoe men daar uit zag, dat het Joden, Heidenen, Samaritanen, Manicheën, en *Phantaſiasten* geweest waren, die aan de Kerk wegens de vereering der Beelden verwijtingen hadden gedaan; en een der gewaande plaatsvervangers van de Oosterſche *Patriarchen* liet een verward opſtel voorlezen, waar in hij de eerſte aanvallen op de Beelden van eenen *Arabiſchen Chalif*

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622 tot 814.

afleidde. Bovendien deed TARASIUS het voorstel, dat men een Beeld voor de vergadering brengen, en hetzelve eene gemeenschappelijke vereering zou bewijzen; maar ook dat men alle Boeken tegen de Beelden geschreven, vervloeken of verbranden zou (*).

Nog één hoofdwerk was 'er voor de vergadering overig, te weten, de door haar zoo gehaatte vergadering van *Konstantinopolen* van al derzelver aanzien te berooven. Dit gebeurde in de *zesde Zitting* (†), door de boven reeds medegedeelde besluiten van dezelve, met derzelver gronden, maar ook bij elke afdeeling eene wijdlopige wederlegging, welke de Heilige Geest zelf bezorgd zou hebben, voor te lezen. Deze wederlegging behelst over het algemeen, met breede wijdloopigheid, vele gemeene plaatsen, uitroepingen enz., maar weinig, hetwelk tot den geest van het verschil indringt; des te ijveriger berispt en betwist zij alles, wat de Bisschoppen te *Konstantinopolen* gezegd hadden. Zoo zoekt derzelver opsteller aan te toonen, dat het een leugen was, dat zij zich eene *algemeene Kerkvergadering* zouden genoemd hebben. Tegen hunne voorstelling van het *Beeld* van CHRISTUS in het Heilig Avondmaal, stelt hij, dat wel brood en wijn, vóór de inzegening of wijding, maar nooit na dezelve door de Kerkvaders *Beelden* genoemd waren. Verders merkt hij tegen hen aan, dat de aanbidding

(*) *Act.* V. *pag.* 285-324.
(†) *l. c. pag.* 324-444.

Digitized by Google

ding van de Beelden der Heiligen eigenlijk op God zelven gerigt zij. Het verbod van Beelden in den Bijbel zal enkel de Heidenſche Afgoderij bedoelen: en de plaatſen der Kerkvaderen, welke zij voor hunne meening aanhalen, zullen dan niet echt, dan verminkt zijn; dan weder eenen geheel anderen zin hebben, dan zij aan dezelven hebben toegeſchreven. Bij velen derzelven konden in der daad deze tegenwerpingen wel krachtig zijn. Maar de opſteller heeft het toch voor zijne partij al te gemakkelijk gemaakt, om voor haar nadeelige getuigenisſen uit den weg te ruimen, als hij zegt: „De plaatſen der uitmuntende Kerkvaderen, welke deze Bisſchoppen tot hunne verdediging bijbrengen, hebben zij verkeerd verſtaan; maar die genen, welke ons hinderlijk zijn, zijn van mannen afkomſtig, die den Geest van God niet hadden."

Eindelijk maakte de Kerkvergadering in hare *zevende Zitting* (*) hare beſluiten op. Na voorafgaande klagten over de vijanden der Beelden, die niet wisten te onderſcheiden, wat Christenen en wat Heidenen deeden, verzekert zij, dat zij van God zelven bijëengeroepen was, om de Kerkelijke leere te bevestigen. Zij keurt dus, na naauwkeurige beproeving, de zes *algemeene* Kerkvergaderingen goed, en herhaalt de Banvloeken tegen de door dezelven veroordeelde Ketters; bij name ook met de *vijfde* tegen ORIGENES, en met de *zesde* tegen HONORIUS. Zij belijdt vervolgens, dat zij beſloten had,

Beſluiten van deze Kerkvergadering.

(*) *l. c. pag.* 444.

Digitized by Google

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst na C. G. Jaar 622. tot 814.

had, alle Kerkelijke leeringen, het zij die schriftelijk of mondelijk vastgesteld zijn, te handhaven. Eene van dezen was ook het maken van Beelden; als welke overëenstemt met de Geschiedenis der Euangelieverkondiging, en nuttig is tot bevestiging van het Geloof, dat het Woord Gods waarachtig mensch geworden is, en ook tot onze navolging. Daarom besloot nu de vergadering, „ dat, gelijkerwijs het „ Beeld van het eerwaardig en levendmakende *kruis*, „ dus ook andere verëerenswaardige en heilige *Beel-* „ *den*, het zij dezelven met kleuren geschilderd, of „ van ingelegd werk, of van andere stoffe gemaakt „ zijn, in de Kerken opgerigt, op de heilige Kerk- „ gereedschappen en kleederen, aan de wanden en „ op tafelen, in huizen en op de openbare wegen „ zullen geplaatst worden; te weten, zoo wel de „ Beelden van onzen Heer, God en Verlosser JE- „ ZUS CHRISTUS, als van onze onbevlekte Lieve „ Vrouw, de Heilige *Moeder Gods*, van de eer- „ waardige *Engelen*, en van alle *Heiligen*. Want „ hoe meer men hen in afbeeldingen beschouwt, „ des te meer wordt men tot herinnering en ver- „ langen naar het oorspronkelijke, tot begroeting „ en eerbiedige aanbidding, (τιμητικη προσκυνησις,) „ maar niet, overëenkomstig ons Geloof, tot eene „ ware Godsdienstige aanbidding, (λατρεια,) als „ welke aan de Goddelijke natuur alleen toebehoort, „ opgewekt. Aan alle deze Beelden, het Kruis- „ beeld, de Heilige Euangelien, en andere gehei- „ ligde gedenkteekenen, zal door wierooken en het „ ontsteeken van kaarsen eere bewezen worden, zoo

„ als

„ als het de oude Godzalige gewoonte geweest is.
„ Want wie een Beeld aanbidt, aanbidt den genen,
„ die daar door verbeeld wordt. Zoo hebben de
„ Heilige Vaders altijd geleerd, en PAULUS heeft
„ de Christenen vermaand, zich aan de inzettingen
„ te houden, welke zij geleerd waren. Wie zich
„ verſtout, anders te denken of te leeren, en met
„ de Ketters de Kerkelijke voorſchriften te verach-
„ ten; iet van deze Heiligdommen uit de Kerken
„ weg te nemen; of tegen dezelven iet boos te
„ verzinnen; of dezelve of de Kloosters tot een
„ gemeen gebruik te verkeeren; die zal, indien hij
„ een Biſchop of Kerkelijke is, afgezet; maar is
„ hij een Monnik of Leek, uit de Kerkgemeenſchap
„ uitgeſloten worden." De tegenwoordig zijnde Biſchoppen onderteekenden niet alleen deze beſluiten; maar riepen ook nog in het bijzonder hunne toeſtemming aan dezelven, vele Banvloeken tegen andersgezinden, tegen de Kerkvergadering van *Konſtantinopolen*, en verſcheidene dezelve toegedane Biſchoppen, onder welke ook drie *Patriarchen* van de Hoofdſtad waren, en ten laatſten eene eeuwige gedachtenis aan de hoofdpilaren van de verëerers der Beelden, GERMANUS en anderen, uit. In de *achtſte Bijëenkomst* te *Konſtantinopolen* werd dit alles, in tegenwoordigheid van den Keizer en zijne Moeder, in hun Paleis, plegtig bekrachtigd. Ook werden nog twee en twintig wetten van de Kerkvergadering bekend gemaakt; bij voorbeeld, dat de Biſchoppen, Ouderlingen en Kerkedienaren niet van de Vorsten zouden aangeſteld worden; dat geen Biſchop

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622 tot 814.

ſchop voor zijne ambtsverrigtingen geld zal nemen; andere betreffen de Monniken en Nonnen; en meer dergelijken.

De overwinning, welke deze Kerkvergadering van omtrent 350 Biſchoppen op die van *Konſtantinopolen* behaalde, was alszins gemakkelijk, alhoewel zij zich van nog ſlechter wapenen, dan de gemelde, bediende. Zij leende enkel haren naam tot het gene de wil en magt der Keizerin bewerkte: de volkomene herſtelling der Beelden in de Kerken, en derzelver vereering. Of zij waarlijk eene *algemeene* Kerkvergadering geweest is? daar is naderhand wel aan getwijfeld; doch het kon niet misſen, of zij moest dezen rang in de *Griekſche* en *Latijnſche* Kerk behouden. Zoo ver de weinige berigten ſtrekken, ſchijnt men vrij zacht te werk gegaan te zijn, in het voltrekken van hare beſluiten. Wie, het geen ſedert het jaar 754 regtzinnig geweest was in de *Griekſche* Kerk, maar thans weder Ketterij werd, de afkeer van den Beeldendienst, afleide, die behield zijn ambt; en TARASIUS zocht vele vijanden der Beelden te onderwijzen, hoe ver derzelver vereering van Afgoderij onderſcheiden zij (*). Onder de volgende regering van den Keizer NICEFORUS, door wien IRENE in het jaar 802 van den troon gehonsd werd, behielden wel deze beſluiten van *Niceë* hare waarde; maar zonder verdrukking van andersgezinden. MICHAËL, zijn opvolger in het jaar

Gevolgen van deze Kerkvergadering in de Griekſche Kerk.

(*) IGNATII *Vita Taraſii in actis SS. Antverp. Menſ. Febr. Tom.* III. *Cap.* 6. *pag.* 582.

jaar 811, maar die reeds in het jaar 813 gehoodzaakt was, de kroon met den Monnikenſtand te verwisſelen, geloofde tegen de vijanden der Beelden, die zich weder begonnen te bewegen, wat ſcherper te moeten handelen. Dit waren voornamelijk Soldaten, die nog ſteeds uit genegenheid voor den voormaligen Keizer KONSTANTYN, tegen de Beelden en de Monniken ſpraken; zij wilden deszelfs Zonen in hunne legerplaats brengen, en over het algemeen onrust verwekken. De Keizer ſtrafte hen wel zacht; maar eenen Monnik, die een Beeld der Maagd MARIA afgeſchraapt en beſpot had, liet hij de oogen uitſteken (*).

Boek van KAREL den Grooten tegen de Beelden.

In de *Griekſche* Kerk dus ſcheenen de Beelden hunnen ouden rang voor altijd weder aangenomen te hebben; ook was zij daar door met de *Roomſche* in de voormalige verbindtenis terug gekomen. Maar de *Frankiſche* Kerk ſtemde in dit ſtuk niet geheel met de Kerkvergadering van *Konſtantinopolen*, en nog veel minder met die van *Niceë*, overeen. Het zou hier zeker aangenaam geweest zijn, te weten, wie de *Frankiſche* Biſchoppen of andere Godgeleerden het voornamelijk geweest zijn, die eenen zoo redelijken middelweg tusſchen deze beide Kerkvergaderingen bewandeld hebben. Hoe het zij, KAREL *de Groote* zelf heeft door een Boek, hetwelk hij voornamelijk tegen de *tweede Kerkvergadering* van *Niceë* heeft laten ſchrijven, openlijk verklaard,

(*) THEOFAN. *Chronogr. pag.* 419. ZONAR. *ann. L.* XV. *Cap.* 17. *pag.* 126.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

klaard, dat hij beſloten had, met zijne *Frankiſche* Gemeenten dien weg te houden. Dit Boek, hetwelk omtrent het jaar 790 is opgeſteld, is het eerst in het licht gebragt door JOAN DU TILLET, die naderhand Biſchop te *Meaux* geweest is, in het jaar 1549, in eene onbekende, waarſchijnlijk *Frankiſche* ſtad, *Sedez*, onder den volgenden tijtel, welken hij, uitgezonderd het woord *magni*, geheel overnam uit het Handſchrift, waar naar hij het heeft laten drukken: *Opus inlustriſſimi et excellentiſſimi ſeu ſpectabilis viri, Caroli Magni, nutu Dei Regis Francorum, Gallias, Germaniam, Italiamque, ſive harum finitimas provincias Domino opitulante regentis, contra Synodum, quae in partibus Graeciae pro adorandis imaginibus ſtolide ſive arroganter gesta est.* 'Er was voor dezen nog een ander Handſchrift van dit Boek in de Pauſelijke Bibliotheek te *Rome*; doch men vindt het daar niet meer; ook lag het daar in der daad geheel niet op zijne plaats. Men kan dus niet met zekerheid oordeelen, of deze tijtel des Boeks de gewone geweest zij, hoewel het zeer waarſchijnlijk is. DU TILLET, wien de Geleerden uit zijne ſchriften onder den naam TILIUS kennen, waagde het niet, zijnen naam in een voor zijne Kerk zoo aanſtootelijk Boek te noemen; maar hij gebruikte eene toeſpeling op zijnen naam, door de woorden *Eli*, *Phili*, die voor de Voorrede ſtaan, terwijl hij *Elias* gebruikte in plaats van *Joannes*, omdat JOANNES *de Dooper* een andere ELIAS was; en φιλυρα is de overzetting van *tilia*, *eene linde*. Deze thans heel zeldzame uitga-

gave zal in het jaar 1555 te *Keulen* door eenen tweeden Druk herhaald zijn; maar welken niemand in later tijden gezien heeft. MELCHIOR GOLDAST plaatſte dit Boek in zijne verzameling: *Imperialia decreta de cultu imaginum in utroque imperio, tam Orientis, quam Occidentis promulgata. Francof.* 1608 in 8vo. waar van FABRICIUS (*) naauwkeurig verſlag heeft gedaan; en in het vervolg ook in eene andere van zijne verzamelingen (†). De nieuwſte uitgave is bezorgd door CHRISTOPH. AUGUST. HEUMAN, onder eenen nieuwen tijtel: *Augusta Concilii Nicaeni II. cenſura, hoc est, Caroli M. de impio imaginum cultu Libri IV. Hanoverae* 1731 in 8vo. Hij liet hier eene lezenswaardige Inleiding vooraf gaan; voegde 'er de verhandeling van eenen ongenoemden bij, die ook goede aanmerkingen bevat, en deed het Boek verzeld gaan met aanmerkingen van DU TILLET, GOLDAST, en zijne eigene, ter opheldering van deszelfs ſtijl.

Dat dit Boek onder den naam van KAREL *den Grooten*, en op deszelfs bevel, bekend is gemaakt, is zelfs door de wederlegging, welke de *Roomſche* Biſchop ADRIAAN, dien hij het liet ter hand ſtellen, toegezonden heeft, als ook door andere getuigenisſen, volkomen uitgemaakt. Maar hoe veel deel KAREL zelf daar aan gehad hebbe, is moeijelijk te bepalen. Men heeft aangemerkt, dat hij, die Godgeleerde opſtellen in Brieven ſchreef, welke onder de

(*) *Bibl. Gr. Libr.* VI. *Cap.* 4. *pag.* 488.

(†) *Conſtit. Imp. T.* I. *p.* 23. *Franc. ad Moen. a.* 1673.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

de werken van ALCUIN voorkomen, ook wel dit Boek heeft kunnen schrijven; doch tevens staat men toe, dat in hetzelve meer belezenheid en Godgeleerde kennis zigtbaar is, dan hij bezeten heeft. Dewijl hij echter in hetzelve spreekt, als van een Boek, aan hetwelk hij, overëenstemmende met zijne Bisschoppen, (*cum conniventia sacerdotum*,) de hand geslagen heeft (*), en het zijn werk noemt (†), zoo gelooft HEUMAN met CONRINGIUS, dat KAREL het een en ander daar toe bijgedragen, maar de volledige uitvoering aan iemand anders overgelaten heeft. Niet weinigen onder de nieuwen hebben dezen eigenlijken opsteller in ALCUIN gezocht, en zeker is 'er nog geene waarschijnelijker gissing te voorschijn gebragt. ALCUIN, die boven de middelmatige Westersche Godgeleerden van dezen tijd, die wij kennen, vrij wat uitmuntte; die KARELS leermeester, vertrouwde raadgever, en helper in zoo vele Kerkelijke en Wereldlijke werkzaamheden was; geoefend in zulke twistschriften, en verlicht genoeg, om de Bisschoppen der beide laatste Oosterſche Kerkvergaderingen te kunnen overzien, biedt zich, als het ware, van zelven daar toe aan. Een Roomsch-Katholijk Godgeleerde der XVIde eeuw, die bijzonder door waarheidliefde en gematigdheid heeft uitgemunt, CASSANDER, was niet alleen van dit gevoelen, maar bevestigde hetzelve hier mede, dat hij een geheel Hoofdstuk van dit werk met even

(*) *Præf. pag.* 11. *sq.*

(§) *Libr.* III. *Cap.* 3. *pag.* 269.

even zoo vele woorden in ALCUIN's later uitlegging over de Euangeliegeſchiedenis van JOANNES meende gevonden te hebben. Nu is het wel zoo, dat de plaats, welke CASSANDER naar allen ſchijn bedoelde (*), juist niet woordelijk in zijne gemelde uitlegging gevonden wordt (†), maar evenwel is 'er tusſchen deze beide plaatſen eene zoo in het oog vallende gelijkvormigheid van gedachten en zaken, dat daar door de waarſchijnlijkheid, dat beiden eenen en denzelfden opſteller hebben, geen geringen ſteun krijgt. Zelfs is 'er eene ſpoor van de oudheid van dit gevoelen, dat ALCUIN de eigenlijke Schrijver is van dit werk van KAREL, in veel later *Engelſche* Geſchiedboeken van ROGER van *Hoveden* (§) en MATTHEUS van *Weſtmunſter* (**) bevat, welke VOSSIUS (††) het eerst ontdekt heeft. Het zij zoo, dat het eene door de voortplanting van zoo vele eeuwen wat vervalschte overlevering is, welke zij verhalen: „ dat KAREL de beſluiten van *Niceë*, „ in welken men veel vond, hetwelk met het ware „ Geloof ſtreed, inzonderheid over de aanbidding „ der Beelden, naar *Engeland* gezonden, en dat „ daar op ALCUIN hem eenen Brief gebragt heeft, „ in naam der Biſſchoppen en Rijksgrooten aldaar „ geſchreven, in welken die beſluiten uit de Heil. „ Schrift wederlegd zijn;" evenwel is 'er in dit be-

(*) CAR. *M. Imp. L.* IV. *C.* 6. *p.* 455. *edit. Heum.*
(†) *Comment. in Joann. C.* 4. *L.* II. *p.* 505. *T.* I.
(§) *Ann. ad a.* 792. (**) *ad a.* 793.
(††) *De Hiſtoric. Lat. L.* II. *C.* 30.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622 tot 814.

berigt onloochenbaar een ware en met de blijkbare Geſchiedenis overëenſtemmende grond. Dit alles heeft evenwel den jongſten uitgever der werken van ALCUIN, den Vorſtäbt FROBENIUS, niet terug gehouden, om hem dit Boek geheel te ontzeggen (*), en men kan het hem, even als andere Geleerden van zijne Kerk, juist niet kwalijk nemen, dat hij eenen man niet als de hoofdpartij tegen den in zijne Kerk heerſchenden Beeldendienst wil aangemerkt hebben, dien hij voor een' ſieraad van zijne Benedictijner-orde, en voor den grootſten Godgeleerden van zijnen tijd, houdt. Evenwel zijn zijne gronden vergeleken met de bovengenoemde gronden voor deze gisſing, in der daad, zwak. De oude Levensbeſchrijver van ALCUIN, zegt hij, gewaagt van dit Boek niet onder zijne overige ſchriften; even of deze niet ook vele anderen had weggelaten, en of hij zijne goede redenen niet kon gehad hebben, om juist van dit, hetwelk in het vervolg zoo weinig behagen kon, niets te zeggen. In alle echte ſchriften van ALCUIN, vervolgt deze geleerde, komt *niets* voor, hetwelk op den Beeldentwist betrekking heeft; dus is het geheel onzeker, of hij in denzelven het geringſte deel genomen heeft. Men behoorde evenwel niet zoo opzettelijk te verzwijgen, het geen een bijna beſlisſend licht van deze zijde geeft; alzoo het toch onloochenbaar is, dat ALCUIN, op uitdrukkelijke begeerte van KAREL, de Kerkvergadering heeft bijgewoond, welke dit Boek heeft goedgekeurd, en een

(*) *Præf. ad Opusc. Suppos. Alcuini T.* II. *p.* 459.

Digitized by Google

een met de beſluiten van *Nicee* geheel ſtrijdig beſluit tegen de Beelden genomen heeft. Wanneer eindelijk dezelfde geleerde 'er bijvoegt, dat men in het meergedachte Boek eene van ALCUIN's ſtijl geheel verſchillende ſpitsvinnigheid en ſlechte bewijsgronden, als ook eene hardheid tegen de Biſchoppen van *Niceë* aantreft, welke hem anders geheel niet eigen waren: dan herdenkt hij niet zoo vele ongelukkige geheimzinnige uitleggingen in ALCUIN's uitleggingen van den Bijbel, en de ſpottende bitterheid, met welke hij den *Adoptiaan* FELIX behandeld heeft; hij bedacht niet, dat ALCUIN, als hij in den naam van KAREL ſchreef, zijne pen nog veel meer ſcherpen kon; en de gewaande ongelijkheid van ſtijl is van andere Geleerden geheel ontkend geworden; gelijk dezelve over het algemeen, voornamelijk wanneer de denkwijs gelijk is, een zeer onvoldoende grond blijft. Geſteld dus, dat men ALCUIN niet met volkomene zekerheid als Schrijver van dit Boek noemen kan; dat hij misſchien nog medeärbeiders tot hetzelve gehad heeft: zoo zou het toch ongelijk meer verdiend hebben, in de nieuwſte uitgave van zijne werken gevoegd te zijn, dan zijne openbaar onëchte ſchriften.

De Voorrede voor dit Boek meldt, dat de Kerk, de Moeder aller Christenen, wel meermalen door Ongeloovigen, of door Ketterijën en Scheuringen ontrust is geworden, maar dat zij ook, door Gods bijſtand onderſteund, dezelven gelukkig wederſtaat. Wij, volgt daar op in naam van KAREL *den Grooten*, zijn, als Koning, bijzonder verbonden, om

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

haar daartegen te verdedigen. Nu heeft een winderige hoogmoed, en de trotschste begeerte, naar ijdelen roem, eenige Oosterſche Vorsten, en zelfs Priesters, zoodanig aangevuurd, dat zij door de ondeugendſte Kerkvergaderingen eene aan CHRISTUS en de Apostelen onbekende leere hebben zoeken in te voeren. Te weten, daar is voor eenigen tijd, in *Bithynië*, (deze aardrijkskundige misſlag was voor de toenmalige Westerlingen vergeefelijk en begrijpelijk,) eene Kerkvergadering van die onvoorzigtigheid en ſtoutheid gehouden, dat zij de Beelden, welke tot ſieraad der Kerken, en tot herinnering aan zekere gebeurtenisſen, door de ouden opgerigt zijn, afgeſchaft, en het geen de Heere ten aanzien der Afgoden bevolen had, op alle Beelden toegepast heeft; terwijl zij niet wist, dat Beelden het geſlacht, maar Afgoden de ſoort zijn; dat bijkans elke Afgod een Beeld, maar niet elk Beeld een Afgod is. Deze Bisſchoppen waren zoo zeer door blindheid verduiſterd, dat zij tegen alle die genen den Banvloek uitſpraken, die Beelden in de Kerken hadden, en dat zij onder andere dwalingen beweerden, dat hun KONSTANTINUS hen van de Afgoden verlost had. Vóór omtrent drie jaren is 'er eene andere Kerkvergadering in die Gewesten gehouden, welke wel geheel andere beſluiten gemaakt, maar niet minder, en uit gelijke beweegredenen, gedwaald heeft, dan die eerſte. Zij heeft dezelve vervloekt, geboden, de Beelden aan te bidden, en overal, waar zij in de Schrift, of bij de Vaderen, eenig gewag van Beelden vond, dit in eene aanbidding ver-

veranderd. De eene en andere is dus op ongerijmde afwegen geraakt, en heeft der Bruid van CHRISTUS ſchandvlekken toegebragt. Wij houden ons aan de Schrift en de Kerkvaderen; nemen de zes *algemeene Kerkvergaderingen* aan, en verwerpen de dwaze nieuwigheden van die beide vergaderingen. Inzonderheid hebben wij tegen de dwalingen der tweede moeten ſchrijven, opdat zij zich onder ons niet zouden uitbreiden.

Hoe boos KAREL, of wie anders aan dit werk gearbeid heeft, tegen de *tweede Niceïſche* Kerkvergadering geweest is, toonen terſtond de eerſte vier Hoofdſtukken van het *eerſte Boek*. Want daar in worden ſommige uitdrukkingen in de Keizerlijke uitſchrijving, bij voorbeeld, dat God met de Keizers tevens regeert; dat zij hunnen Brief *Divalia* noemen, en dergelijke meer, met noodeloozen omſlag en hevigheid berispt. Nadat vervolgens aangemerkt is, hoe ſtrafbaar het zij, even als de Duivel, de Schrift tot bevestiging zijner dwalingen te misbruiken, hetwelk te *Niceë* geſchied zal zijn, wordt wederom uitvoerig aangetoond, dat, daar de Kerk van *Rome*, de eerſte onder de Apostoliſche Kerken, den rang boven alle anderen van God zelven door PETRUS bekomen heeft, en men ook geene andere Bijbelſche ſchriften voor *Kanoniek* houdt, dan welke GELASIUS en de overige Biſchoppen van *Rome* als zoodanige aangenomen hebben, zij ook in geloofszaken, zoo als HIËRONYMUS reeds gedaan heeft, geraadpleegd, en hare gemeenſchap ſteeds gehouden moet worden. Zelfs ten aanzien van het Kerk-

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

gezang, zegt KAREL (*), had zijn Vader en hij overal eene gelijkheid met deze Kerk zoeken in te voeren. Thans werden de Bijbelplaatſen en de plaatſen der Kerkvaderen, welke de *Niceïſche* Kerkvergadering voor de aanbidding der Beelden had bijgebragt, zoodanig doorgegaan, dat hij elke derzelven hare onbruikbaarheid tot dit oogmerk bewezen wordt. Geen verſtandig mensch, zegt de Schrijver (†), zal de woorden: *God ſchiep den mensch tot zijn beeld*, van zinnelijke Beelden verſtaan; AMBROSIUS en AUGUSTINUS hebben dit *Beeld Gods* veel meer in de ziel, die verſtand, wil en geheugen heeft, maar de *gelijkvormigheid* met God in de zeden, dat is, in liefde, geregtigheid, goedheid en heiligheid, geſteld; en beiden moet men weder van de *gelijkheid* onderſcheiden. Wanneer ABRAHAM de Kinderen HETHS, en MOZES JETHRO aanbad, is het hoogst zinneloos, dit tot de verëering der Beelden te betrekken; nademaal deze Heilige Mannen anderen uit nederigheid aanbiddend gegroet; maar nooit als Beelden aangebeden hebben. Even dus wordt de door JAKOB opgerigte ſteen, welken hij zegende; zijne worſteling met God, in de gedaante eens menſchen, en de rok van zijnen Zoon, dien hij met tranen kuste, en op zijne oogen leide, afgewezen. Van dit laatſte zegt de Schrijver, het ſtaat niet in den Hebreeuwſchen Tekst, noch in de uit denzelven gemaakte Latijnſche Overzetting (§). Ook is het on-

(*) *Pag.* 52. (†) *Pag.* 54. (§) *Pag.* 75.

Digitized by Google

ongegrond en zinneloos, de Verbondskist en de *Cherubs*, welke toekomende verborgenheden te kennen gaven, met de Beelden te vergelijken, welke alleen tot gedachtenis dienen van iet, dat gebeurd is. De later uitgevondene gedenkcedels der geboden aan de kleederen, kunnen ook de verëering der Beelden niet regtvaardigen; bij welke gelegenheid de historiſche, mijſtiſche, en geestelijke zin des Bijbels verklaard wordt. Met meer andere door de Kerkvergadering misbruikte plaatſen van het Oude Testament houdt zich het overige van dit Boek bezig.

Het *tweede Boek* gaat daar mede voort (*), en gaat allengs tot de plaatſen uit de Kerkvaderen over. Even bevig, als in het eerſte, worden bijzonder verſcheidene plaatſen uit de *Pſalmen* afgewezen: de *Voetbank van God*, die aangebeden behoort te worden, is het vleesch, hetwelk CHRISTUS van MARIA aangenomen heeft. Ondertusſchen verklaart toch de Schrijver, midden onder deze wederleggingen (†), dat hij vaak moet bekennen, dat niet het gezigt der Beelden in de Kerken, maar derzelver zeer bijgeloovige aanbidding te verwenſchen is. Bij de plaatſen der Kerkvaderen wordt de Kerkvergadering gedeeltelijk van vervalſching derzelven beſchuldigd, maar meestendeels van een indragen van hare eigene meening in dezelven. Maar de opſteller gaat hier ook terug tot de eerſte grondbeginſelen van het Christendom; volgens dezelven kan de verëering van den eenigen God met de aanbidding der Beelden

(*) *Pag.* 153. (†) *Cap.* 13. *pag.* 176.

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

den niet beſtaan. Hij vindt, dat derzelver vrienden geen goed geheugen moeten hebben, dewijl zij de Beelden tot herinnering aan God of de Heiligen noodig hebben. Den bekenden Brief van GREGORIUS *den Grooten* haalt hij niet zonder reden voor zijne meening aan; maar hij toont ook omſtandig, dat de Apostelen nergens het verëeren der Beelden aanbevolen hebben. Vervolgens bewondert hij de onzinnigheid der genen, die niet alleen de Beelden, alhoewel zij geen geest noch waarheid zijn, aanbaden; maar zelfs zich verſtouteden, die aan het ligchaam en bloed van CHRISTUS gelijk te ſchatten. Daar is een groot onderſcheid, zegt hij (*), tusſchen de volëinding van dit Sacrament door het gebed des Priesters, gepaard met het gebed des omſtaanden volks, hetwelk de Engelen op Gods altaar dragen, en tusſchen het geen de Schilders en andere Kunſtenaars aan de Beelden arbeiden. (Men kan hier in het voorbijgaan de aanmerking maken, dat, alhoewel te *Konſtantinopolen*, te *Niceë*, en nu ook in het werk van KAREL, de leere van het Heilig Avondmaal, telkens op verſchillende wijze, in den Beeldentwist ingevlochten is geworden, evenwel geene van deze partijen aan hunne tegenſtreevers het zoo natuurlijk antwoord, als anders met hun zamenſtel geſtrookt had, gegeven heeft, dat het Avondmaal hier geheel niet toe behoort, dewijl in hetzelve geen Beeld of vertooning, maar de Heer zelf was.) Nog wordt aangetoond, hoe weinig het

(*) *Pag.* 209.

het geen de Christenen van het kruis van CHRISTUS roemen, op de Beelden kan toegepast worden; als ook in een zeer lang Hoofdſtuk (*), dat men de Beelden niet met de Heilige Schrift vergelijken mag, alhoewel deze ook een middel ter herinnering, maar nog oneindig meer is. Ten laatſten wordt aan de *Niceïſche* Biſchoppen de onchriſtelijke misſlag verweten, dat zij hunne Voorvaderen vervloekt hebben, en andermaal de middelweg tuſſchen de beide partijën herhaald.

Dan, dewijl de opſteller voornemens is, het een en ander omtrent het geloof zelf tegen de Kerkvergadering aan te merken, laat hij, in het begin van het *derde Boek* (†), zijne Geloofsbelijdenis vooraf gaan. Vervolgens werpt hij TARASIUS tegen, dat hij van een' Leek plotsling Biſchop geworden, en daarom als een nieuweling in het oordeel des Duivels gevallen was; welke fout hij vergeefs door zijnen ijver voor de Beelden had zoeken te verbeteren. Hij wederlegt deszelfs leere, daar hij den *Heiligen Geest* niet uit Vader en Zoon, maar *uit den Vader door den Zoon laat uitgaan*, (eene ſpreekwijs, die van *Arianerij* verdacht zal zijn,) daar mede, dat de Heilige Geest als Schepper in de Schrift voorgeſteld, aan zijne medewerking de vorming van CHRISTUS ligchaam in het ligchaam der Maagd toegeſchreven, en hij als gelijk God met Vader en Zoon beſchreven wordt. Dus beſtrijdt hij ook de hem dubbelzinnig voorkomende leere van THEODORUS,

(*) *Cap.* 30. *pag.* 222-242. (†) *Pag.* 259.

IV BOEK 1 Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

RUS, Biſchop van *Jeruzalem*, dat de Zoon geen anderen grond van beſtaan heeft, dan de Vader, waar tegen eene plaats van AUGUSTINUS aangehaald wordt; verders de uitdrukking van TARASIUS, aangaande den Heiligen Geest, dat hij *van hetzelfde gild*, (*contribulus*,) is met den Vader en den Zoon; ook verwijt hij het nog aan andere *Niceïſche* Biſchoppen, dat zij, in hunne Geloofsbelijdenisſen hoofdleerſtukken, als van de vergeving der zonden en de opſtanding, zijn voorbijgegaan; of van de Drieëenheid onbepaald geſproken; maar des te meer op het kusſen en aanbidden der Beelden aangedrongen hebben. Thans komt de Schrijver tot de *algemeene beöordeeling van het gedrag dezer Kerkvergadering* (*). In plaats, ſchrijft hij, dat zij bij de naburige Gemeenten had behooren navrage te doen, of de Beelden aangebeden mogen worden of niet? en dat zij aangenomen had, *wat de meeste Gemeenten volgens de Apoſtoliſche leere beweerden*, heeft zij, met de grootſte onvoorzigtigheid, de Gemeenten der geheele wereld met den banvloek geſlagen. Welke woede! welke razernij was dit, dat ééne Gemeente eene leer, die noch van de Apoſtelen, noch van derzelver opvolgeren was vastgeſteld, vastſtellen, en dat zij alle de overigen door den Banvloek noodzaken wilde, om ſtrijdig met het Apoſtoliſch Leerſtelſel te handelen; of zich aan haren hoogst krachteloozen banvloek te onderwerpen! Deze Kerkvergadering kende over het algemeen geene

(*) *Cap.* II. *pag.* 300.

ne zachtmoedigheid, noch lijdzaamheid, noch beſcheidenheid, noch ſchranderheid; wij moesten daarom hare gemeenſchap verlaten; want CHRISTUS en BELIAL hebben geene gemeenſchap met malkanderen. Gelijk zij in alles ſtrijdig met de Heilige Schrift handelt; zoo had dit bijzonder daar in plaats, dat zij *eene vrouw*, (IRENE,) *tot leermeesteresſe* had; hetwelk reeds door de Natuurwet verboden was. Wilde iemand uit eene plaats van PAULUS, (*Tit.* II. 4.) afleiden, dat ook vrouwen leeren mogen, dan behoort hij te overwegen, dat daar van huiſelijk onderwijs geſproken wordt, hetwelk bejaarde vrouwen in goede zeden geven. Deze Kerkvergadering was hoogmoedig genoeg, om zich te beroemen, dat zij met God werkte; door haar, was het, zou Gods raad gegrond worden; als of hij daar toe menſchen noodig had, en als of niet CHRISTUS zelf zijn raad was. Het is ook woedende razernij, de aanbidding der Beelden daar mede te verdedigen, dat de *Beelden der Keizers* op de openbare ſtraten *aangebeden werden;* de ééne ongeoorloofde zaak met de andere. Wanneer eerzuchtige menſchen, omdat zij niet overal kunnen wezen, hunne Beelden hebben laten aanbidden; moet men daarom ook den onëindigen God in een beeld aanbidden? De allergewoonlijkſte ontſchuldiging van den Beeldendienst is deze, dat *derzelver aanbidding eigenlijk den genen betreft, wien de Beelden voorſtellen of vertoonen.* Doch hoe dit geſchieden kan, laat zich niet begrijpen; ook wordt het door de Schrift niet goedgekeurd. Nooit hebben Engelen of Heiligen, nooit heeft

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

heeft CHRISTUS zelf zoodanige verëering begeerd; veel meer juist het tegendeel: en *ongeleerden bidden zeker niets anders aan, dan het geen zij zien.* De ligchamen en overblijfſelen der Heiligen te verëeren, kan God en hun aangenaam zijn; maar hoe kan de verëering van hunne Beelden, die van den kunſtenaar afhangen, hen zelven betreffen? Vervolgens gaat de Schrijver weder eenige bijzondere ſtellingen der *Niceïſche* Bisſchoppen door, om het dwaze en aanſtootelijke in dezelven te ontvouwen; bij voorbeeld, dat een van hen gezegd heeft; hij verëerde de Beelden even zoo als de Heilige Drieëenheid; dat een ander den Engel wilde gezien hebben, die in éénen nacht zoo veel duizend *Aſſijriërs* verſloeg; dat een derde zelfs verzekerde, dat de Vader wilde, dat het Beeld van zijnen Zoon even zoo geëerd werd, als het Beeld des Keizers. Op het bewijs, dat door ſommige Beelden wonderen gewerkt waren, antwoordt hij, dat niet alles mag aangebeden worden, waar zich wonderen aan vertoond hebben. Onder andere tegenwerpingen, welke hij hen maakt, zijn ook dezen, dat zij zich op droomen, onëchte ſchriften, en ſprookjes beroepen hebben.

Ook in het *vierde* en *laatſte Boek* van dit werk (*), zijn veelvuldige berispingen der *Niceïſche* Kerkvergadering met zeer weinige algemeene onderzoekingen gepaard. Tot de eerſte ſoort behooren de gezegden van ſommige Bisſchoppen: „ Wie een Beeld aanbidt, en zegt, dat is CHRISTUS, de Zone Gods, die

(*) *Pag.* 423-562.

die zondigt niet!" insgelijks: „door het Beeld „en de kleuren bidden wij de ſterkte des Heeren „aan," en dergelijke meer. Men moet niemand daar door ergeren, zegt de Kerkvergadering, dat men de Beelden verwerpt: want voor dezelven wordt gewierookt, en 'er worden kaarſen bij aangeſtoken. Neen, antwoordt de Schrijver, dat is ergernis ſtichten, wanneer men aan levenlooze dingen zulken eerbied bewijst. De verachting der Beelden werd voor eene gelijke misdaad opgegeven, als NEBUKADNEZAR weleer begaan heeft; maar wij vervloeken en beſchimpen ze niet. In de Euangeliegeſchiedenis ſtaat 'er niets van, dat JEZUS zijne beeldtenis aan ABGARUS gezonden heeft; zoo als deze Biſchoppen beweerden. Zij zeiden, indien EPIFANIUS geweten had, dat de verëering der Beelden eene Ketterij was, dan zou hij 'er in zijn werk over de Ketterijen zeker van gewaagd hebben. Doch men kan dit even goed omkeeren: indien hij geloofd had, dat het Ketterij was, de Beelden niet aan te bidden; dan zou hij die wel bijgebragt hebben. Daartegen heeft AUGUSTINUS in zijn Boek over de Ketterijen uitdrukkelijk twee derzelven van Beeldaanbidders genoemd: de *Simonianen* en *Carpocratiten*. HIËRONYMUS ſchreef tegen den Ketter VIGILANTIUS, niemand had ooit de Martelaren aangebeden; hoe veel min dan is eene zulke verëering aan de Beelden bewezen? Eindelijk wordt aangetoond, dat deze Kerkvergadering niet *algemeen* of *Katholijk* geweest is, omdat hare leer niet met de algemeene Kerk overëenſtemt. Zelfs wanneer de Biſchoppen van ſlechts

ſlechts twee of drie Gewesten zamenkomen, en iet vastſtellen, dat van het leerſtelſel der oude Kerkvaderen niet afwijkt, dan is dit *Katholijk*; misſchien zou men het zelfs *algemeen* kunnen noemen, omdat het overëenſtemmend is met het geloof der algemeene Kerk.

Beoordeeling van dit werk.

Men erkent in dit twistſchrift eenen opſteller en andere deelnemers, die met wezenlijken toorn en afkeer tegen de beſluiten en het overige gedrag der *Niceïſche* Kerkvergadering vervuld waren. Misſchien zou het meer werking gedaan hebben, als de zachtmoedigheid, die zij in de vergadering misten, niet ook aan hen ontbroken had; evenwel is een edel verdriet over deze nieuwe, volgens zoo onwaardige maatregelen ondernomene begunſtiging van een der groſſte ſoorten van Bijgeloof op zich zelf niet zeer te berispen. Meer ſtrekt het dit geſchrift tot berisping, dat, hoe zeer het over het algemeen eene goede grondſtelling verdedigt, en vele goede aanmerkingen maakt, 'er evenwel geene duidelijke, zamenhangende, en het geheel der twistvraag gelukkig omvattende leerwijze in heerscht. Het is daar en boven ongemeen wijdloopig; en dat meermalen in zoo geringe, naauw meldenswaardige dingen, dat men bijkans de helft overtollig kan noemen. Niettegenſtaande dit gebrek, blijft het een ſchatbaar gedenkſtuk van eenen vrij opgeklaarden ijver voor de meer zuivere Christelijke Godzaligheid. Al was dit ook ſlechts een begin tot betere kundigheden van deze natuur; al had dit begin zelf juist geenen vasten grond, dewijl de aanroeping der Heiligen,

en

en de verëering van derzelver overblijffelen, die men te gelijk ſtaande hield, over kort of lang tot de vereering van derzelver Beelden terug moest brengen; evenwel verdient elke zoodanige proeve uit deze eeuwen de hoogächting der nakomelingſchap. De hevige tegenſpraak is in dit geſchrift overigens niet eens zoo merkwaardig, als het hoog aanzien, hetwelk daar in aan de *Roomſche* Kerk bij alle Godsdienstzaken wordt toegeſchreven: juist diezelfde Kerk, welke deze tegenſpraak in den grond niet minder betreft, dan de gemelde Kerkvergadering. Bijna zou men mogen gisſen, dat KAREL, terwijl hij den opſteller liet zeggen, dat de *Roomſche* Biſſchop over het Geloof ſteeds moet geraadpleegd worden, ſchoon hij denzelven echter over dit onderwerp zelf niet raadpleegde, aan zijne Biſſchoppen heeft willen te verſtaan geven, dat hij daaromtrent met denzelven beter overëenſtemde, dan zij geloofden; of dat hij voor hem het ſcherpe van dit geſchrift heeft willen verzachten.

Kerkvergadering te Frankfort over den Beeldentwist.

KAREL, wien naauwelijks onder alles, wat hij in Kerkelijke en Godsdienſtige zaken beſchikt heeft, iet meer tot eere ſtrekt, dan zijn gedrag in den twist over de Beelden, wilde de leere van dit onder zijnen naam uitgegeven Boek ook in zijn Rijk plegtig ingevoerd zien. Hij liet daarom de groote Kerkvergadering te *Frankfort aan den Main*, die hij, in het jaar 794, ter zake van den twist met de *Adoptianen* zamengeroepen had, ook over de verëering der Beelden raadplegen. Dat hij haar zijn Boek ter goedkeuring heeft laten voorleggen, kan wel niet bewezen

zen worden, maar is echter vrij waarschijnlijk. Hij bekleedde zelf in persoon de voorzitting op deze Kerkvergadering; hij begeerde, dat de Bisschoppen ook zijnen ALCUIN onder zich zouden ontvangen; de Afgevaardigden van den *Roomschen* Bisschop, ADRIAAN, die insgelijks daar tegenwoordig waren, verhinderden de vergadering niet, om een besluit te nemen, om hetwelk te bewijzen, het geheele Boek van KAREL geschreven was. In haren *tweeden Canon* of *Kerkregel* (*) vermeldde zij, dat de vraag over de nieuwe *Griekſche* Kerkvergadering te *Konſtantinopolen*, (want daar waren de besluiten van *Niceë* volkomen bekrachtigd,) welke ieder, die de Beelden niet, even zoo wel als de Drieëenheid, vereeren zou, in den Ban gedaan had, ontstaan was; maar dat de Heiligste Vaderen van deze vergadering volstrekt alle aanbidding en verëering derzelven verworpen en eenparig veroordeeld hebben. Dewijl zij van de afschaffing der Beelden niets zegt, is het duidelijk, dat zij dezelven, gelijk dit ook de meening van het meergemelde Boek is, tot bloot aandenken behouden wilde hebben. Verscheidene *Franſche* Jaarboeken (†), als ook, omtrent het midden der IXde eeuw, HINCMAR, Aartsbisschop van *Rheims* (§), zeggen ook uitdrukkelijk, dat te *Frankfort* de *Kerkver-*

(*) *Ap.* HARD. *Tom.* IV. *pag.* 904.

(†) *Annal. Francor. Tiliani ad a.* 795. *p.* 17. *ap.* DUCHESNE *T.* II. EGINH. *Ann. ad a.* 794. *ib. p.* 247.

(§) *Opusc. adv. Hincm. Laudun. C.* 20. *T.* II. *Opp. pag.* 457. *Paris.* 1645. *fol.*

Digitized by Google

vergadering van *Niceë* wederlegd en krachteloos gemaakt is.

KAREL deed nog meer. ADRIAAN had hem de beſluiten van *Niceë* toegezonden, buiten twijfel, met oogmerk, dat zij ook in het *Frankiſche* Rijk alle kracht ontvangen zouden; daar voor zond hem de Koning zijne wederlegging van dezelven over. Of dit nog vóór de *Frankfortſche* Kerkvergadering geſchied zij? dan of KAREL hem te gelijk het zoo even medegedeeld beſluit derzelve bekend gemaakt hebbe? daaromtrent zijn verſchillende gevoelens, geen van welken volkomen bewezen kan worden. Genoeg, ADRIAAN ſtelde eene beantwoording op van KARELS Boek; of liet het opſtellen, en insgelijks aan dezen Vorst, aan wien zij gerigt is, overgeven (*). In de inleiding herinnert hij KAREL, dat de Apostel PETRUS van CHRISTUS het opzigt over de geheele Kerk ontvangen, en dat aan zijne opvolgers te *Rome* nagelaten heeft; hij belooft hem daarom ook, dat hij, indien hij dezelve en hem ſteeds met liefde en trouw toegedaan bleef, van zonde onbevlekt, zegerijk, en eenmaal zalig zal zijn. Wat zijn Boek tegen de Kerkvergadering van *Niceë* betreft, verzekert hij wel, elke bijzondere plaats van hetzelve beantwoord te hebben; maar evenwel geenszins alle afzondere ſtellingen der *Niceïſche* Biſchoppen te willen verdedigen; dewijl het hem

(*) *Adriani Papæ ad Carolum Regem de imaginibus ſcriptum, quo confutantur illi, qui Synodum Nicænam* II. *oppugnarunt. in* HARD. *act. Conc. T.* IV. *p.* 773-820.

IV BOEK 1 Afdeel. VI Hoofdſt. na C. G. Jaar 622. tot 814.

hem enkel te doen was, om de leer en het waar geloof der *Roomſche* Kerk te handhaven. De orde, die hij in deze wederlegging waarneemt, is geheel willekeurig; hij begint met het derde Boek van KAREL's werk, gelijk hij ook de plaatſen der *Niceënſche* Kerkvergadering dan uit deze, dan uit eene andere Zitting derzelve overneemt. Eerst regtvaardigt hij TARASIUS en eenen anderen *Griekſchen* Biſchop, tegen de berisping van hunne uitdrukkingen omtrent den Heiligen Geest en den Zoon van God, door dergelijke plaatſen van andere Kerkvaders. Voor het verhaal, dat CHRISTUS zijne beeldtenis aan den Koning ABGARUS zal gezonden hebben, brengt hij het getuigenis bij van zijnen voorzaat STEFANUS en van drie *Patriarchen*. Hij noemt het onzin der vijanden van het Christendom, niet te gelooven, dat het aanſchouwen en vereêren der Beelden van CHRISTUS en de Heiligen zalig kan maken, daar het aanſchouwen der koperen ſlang genezing aanbragt (*). Doch over het algemeen beſtaan bijkans alle zijne beantwoordingen uit tegengeſtelde plaatſen der Kerkvaderen, die meermalen niet eens de betwiste zaak wezenlijk ontvouwen; maar allen eenen man verraden, die zijne overtuiging en die van anderen minder door bewijsgronden dan door gezag en menigte van oude Leerären zoekt. Zoo was in KAREL's Boek beweerd, „ dat de Apoſtelen noch door hun voorbeeld, noch door woorden, den Beeldendienst hebben vastgeſteld." Hier weet

(*) *Pag.* 786.

weet ADRIAAN niet anders op te zeggen, dan dat hij twee plaatſen van den onechten DIONYSIUS den *Areopagiet* ter nederſchrijft, met de verzekering, dat deze ten tijde der Apostelen geleefd heeft, en dat zijn getuigenis voor de Beelden van zijne voorzaten bekrachtigd was geworden. Met één woord, deze beantwoording van ADRIAAN is eene magere en verwarde verzameling, die met KAREL'S Boek, hoe min geſeidelijk hetzelve ook geſchreven zij, niet te vergelijken is. Alhoewel hij ſomtijds de verëering der Beelden ſchijnt te beperken, evenwel keurt hij meermalen derzelver aanbidding goed, zoo als die te *Niceë* voorgeſchreven was. Ten laatſten meldt hij aan KAREL, dat hij wel aan den Keizer wegens deze *Sijnode*, die, zoo als hij zich valſchelijk aanmatigde, op zijne beſtelling gehouden zou zijn, nog niet geantwoord had, uit zorg, dat de *Grieken* weder in hunne vorige dwaling mogten vallen; maar als het KAREL beliefde, wilde hij denzelven voor het herſtellen der Beelden bedanken; van hem de teruggave der hem ontnomene Kerspels begeeren, en hem, als hij die weigerde, voor eenen Ketter verklaren. Aan hem zelven beveelt hij eindelijk de handhaving der *Roomſche* regtzinnigheid aan.

Doch KAREL'S inzigten, wil en boek, zoo wel als het beſluit der *Frankforter Kerkvergadering*, bleven verders alleen in het *Frankiſche* Rijk kracht houden. Met een zeldzaam genoegen ziet men dezen Vorst, op het einde van dit Tijdperk, ook in de Kerk, en als beſchermer van den Godsdienst,

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622. tot 814.

zoo als in andere opzigten, meer dan één van de toenmalige Godsdienst-Leerären uitmunten. Hij had het gebied des Christendoms zeer ver uitgebreid; tot geleerde en zedelijke beschaving en verbetering van den Leerstand ongemeen veel toegebragt; het openbaar Godsdienstonderwijs gemakkelijker gemaakt; het Bijgeloof in sommige opzigten verminderd; aan de Vorsten een groot voorbeeld gegeven, hoe zij den ongelukkigen twist tusschen Godsdienst en verlichting beteugelen, het heerschzuchtige gedeelte der Geestelijkheid, tot die van *Rome* zelve, in toom houden, en met eigene oogen in Kerkelijke zaken behoorden te zien en te handelen; hij was *Hervormer* geworden, zoo ver het iemand van *zijnen* stand, omstandigheden, en leeftijd bij mogelijkheid zijn kon. Het volgende Tijdvak mogt dus groote verwachting geven, indien slechts meer Vorsten in zijnen geest hadden weten voort te werken.

Besluit.

Thans waren VIII eeuwen verloopen, sedert den oorsprong van het Christendom. Het is zoo gemakkelijk, en tevens zoo gewoon, uit deszelfs geschiedenis, vooral in dit laatste tijdvak, deszelfs zoo menigvuldige verbasteringen en misbruiken te verzamelen, dat men, ter eere der geschiedkundige onpartijdigheid, moet vragen, wat de Wereld door dezen Godsdienst in zoo vele eeuwen gewonnen heeft? En dan kan men veilig antwoorden: Meer dan door eenigen anderen Godsdienst, meer dan door de scherpzinnigste Wijsgeerige Leerstelsels. Hoe ontallijk veel onkruid ook midden onder de echte leere van CHRISTUS gestrooid was geworden,

Digitized by Google

den, evenwel kon derzelver edeler zaad niet geheel verſtikt worden. De haar eigene grond, aan welken zij was toevertrouwd, de ſchriftelijke oorkonden van den Godsdienst, hadden reeds zoo verbazend veel vruchten gedragen, dat daar voedſel en zegen in menigte van overig moest blijven, hoe zeer ook de dwaasheid der menſchen arbeidde, om ze te verderven. Zij werd wel ſteeds meer en meer aan het oog van vrij onderzoek onttrokken, maar 'er was echter eens vooral door den aanleg des Bijbels voor gezorgd, dat haar rijkdom in het geen algemeen verſtaanbaar en nuttig was, onloochenbaar moest zijn: en deze hare weldadigſte en beminnelijkſte zijde kon nooit geheel verduiſteren. Het menſchelijk geſlacht kan het haren Stichter nooit genoeg dank weten, dat hij eenen Volksgodsdienst geſticht heeft, welke echter tevens even waardig is voor de wijste en verhevenſte lieden. Was het zijn oogmerk geweest, dat dezen denzelven naar hunne begrippen ſteeds eenvoudiger, edeler en volkomener zouden maken, dan zou hij zijnen Godsdienst enkel tot eene oefenplaats voor diepzinnige denkers en Sijſtematiſche vernuften beſtemd hebben. Over het doel, de middelen, omvang en hoedanigheid dier volmaking zou tot aan het einde der wereld geſtreden zijn; elke eeuw zou die op eene of meer nieuwe wijzen zoeken te bereiken, en alle vroegere proeven verwerpen. Neen, deze reeds in zijn ontwerp zoo Geestelijke, aan alle hoogere behoeften zoo gelukkig voldoende Godsdienst handhaaft zijne waarde en volko-

IV BOEK I Afdeel. VI Hoofdst. na C. G. Jaar 622, tot 814.

menheid ſlechts dan, wanneer hij zich van willekeurige bijvoegſelen aan den eenen, en van gewaande zuivering aan den anderen kant even vrij houdt. Deze gewigtige aanmerking van SCHRÖCKH zij het beſluit van dit Deel!

Einde van het Twaalfde Deel.

*

Digitized by Google